INKORPORERINGS-PROBLEMET

STADSOMRÅDETS FÖRÄNDRINGAR

MED SÄRSKILD HÄNSYN TILL
SVENSK FÖRVALTNINGSPRAXIS

AKADEMISK AVHANDLING

SOM MED TILLSTÅND AV

VITTBERÖMDA FILOSOFISKA FAKULTETENS I UPPSALA
HUMANISTISKA SEKTION

FÖR FILOSOFISKA GRADENS VINNANDE
TILL OFFENTLIG GRANSKNING FRAMSTÄLLES

AV

YNGVE LARSSON
FILOSOFIE LICENTIAT AV STOCKHOLMS NATION

Å LÄROSALEN N:r 1
LÖRDAGEN DEN 29 MARS 1913 KL. 10 F. M.

ANDRA DELEN

STOCKHOLM
OSKAR EKLUNDS BOKTRYCKERI 1913

INKORPORERINGS-PROBLEMET

STADSOMRÅDETS FÖRÄNDRINGAR

MED SÄRSKILD HÄNSYN TILL
SVENSK FÖRVALTNINGSPRAXIS

AKADEMISK AVHANDLING

SOM MED TILLSTÅND AV

VITTBERÖMDA FILOSOFISKA FAKULTETENS I UPPSALA
HUMANISTISKA SEKTION

FÖR FILOSOFISKA GRADENS VINNANDE
TILL OFFENTLIG GRANSKNING FRAMSTÄLLES

AV

YNGVE LARSSON

FILOSOFIE LICENTIAT AV STOCKHOLMS NATION

Å LÄROSALEN N:r 1

LÖRDAGEN DEN 29 MARS 1913 KL. 10 F. M.

ANDRA DELEN

STOCKHOLM

OSKAR EKLUNDS BOKTRYCKERI 1913

INNEHÅLLSÖVERSIKT.[1]

I. INKORPORERINGSPROBLEMET I FÖRVALTNINGS-POLITISKT HÄNSEENDE.

[1] Den romerska pagineringen hänför sig till första delen.

II. INKORPORERINGSPROBLEMET I FÖRVALTNINGSRÄTTSLIGT HÄNSEENDE.

STADSOMRÅDETS STATIK.

STADSOMRÅDETS DYNAMIK.

IPSO-JURE-INKORPORERINGAR.

III. RELATIVA FÖRÄNDRINGAR AV STADSOMRÅDET (SAMMANSATTA STADSKOMMUNER).

BILAGOR.

INHALTSÜBERSICHT.

II. DAS EINGEMEINDUNGSPROBLEM IN VERWALTUNGSRECHTLICHER HINSICHT.

DIE STATIK DES STADTGEBIETS.

DIE DYNAMIK DES STADTGEBIETS.

IPSO-JURE-EINGEMEINDUNGEN.

III. RELATIVE VERÄNDERUNGEN DES STADTGEBIETES (ZUSAMMENGESETZTE STADTGEMEINDEN).

ANHANG.

LITTERATURFÖRTECKNING.

ALMÉN, TORE, Om auktion såsom medel att åvägabringa avtal. I. Uppsala 1897.

ANSCHÜTZ, GERHARD, Die Organisationsgesetze der inneren Verwaltung in Preussen. Berlin 1898. (Cit. ANSCHÜTZ).

— —, *Kritische Studien zur Lehre vom Rechtssatz und formellen Gesetz.* Leipzig 1891.

ASSMAN, Grundzüge der preussischen Gemeinde-Verfassung. (Die tatsächliche Gestaltung des Verfassungs- und Verwaltungsrechts. I. Preussisches Gemeinderecht. Bd. I.) Aschersleben 1910. (Cit. ASSMAN).

Betänkande angående reglering av oregelbundenheter i rikets administrativa, judiciella, ecklesiastika och kommunala indelning, avgivet den 9 oktober 1882 av den därtill i nåder förordnade kommitté. Stockholm 1882. (Cit. *Oregelbundenhetskommitténs betänkande).*

BLOMBERG, HUGO, Den nordiska förvaltningsrätten. Köpenhamn 1887—89.

— —, *Svensk statsrätt. H. 1, 2.* Uppsala 1904—06. (Cit. BLOMBERG).

v. BONSDORFF, C., Åbo stads historia under sjuttonde seklet. Hälsingfors 1889—1894. (Cit. BONSDORFF).

— —, *Privilegier och Resolutioner för Åbo stad.* Hälsingfors 1898.

BORNHAK, C., Allgemeine Staatslehre. Berlin 1896.

— —, *Preussisches Staatsrecht. I—III.* Freiburg 1888—1890.

v. BOSSE, H. A., Königlich Sächsische revidierte Städteordnung und Städteordnung für mittlere und kleine Städte. 5. Aufl. Leipzig 1898. (Cit. BOSSE).

BRANTING, J. G., Handbok innehållande svenska författningar t. o. m. 1825. Örebro 1825. (Cit. J. G. BRANTING och BRANTING).

v. BRAUCHITZ-STUDT-BRAUNBEHRENS, Die neuen preussischen Verwaltungsgesetze. 6. Bd. 2. Aufl. Berlin 1900.

BROCKHAUSEN, CARL, Die österreichische Gemeindeordnung (Grundgedanken und Reformideen). Wien 1905.

— —, *Vereinigung und Trennung von Gemeinden.* Wien 1893. (Cit. Brockhausen, *Vereinigung und Trennung* eller Brockhausen).

CRON, LUDWIG, Die Eingemeindung der Vororte. Heidelberg 1900. (Cit. Cron).

DICEY, A. V., Introduction to the study of the law of the constitution. London 1902.

FERLIN, P. R., Stockholms stad i juridiskt, administrativt, statistiskt och borgerligt hänseende, I—II, Stockholm 1854—58. (Cit. Ferlin).

Die Gemeindeordnungen und Gemeindewahlordnungen der im Reichsrate vertretenen Königreiche und Länder. (Manzsche Taschenausgabe der österreichischen Gesetze. 9. Bd.) Wien 1907. (Cit. Manz).

DOVE, HEINRICH, Verfassung und Verwaltungsorganisation der Städte. 1. Bd. Berlin. (Schriften des Vereins für Socialpolitik, 117. Bd.) Leipzig 1906.

FLINTBERG, J. A., Bruksidkares, städers och borgerskaps ömse förmåner och skyldigheter. Stockholm 1788.

— —, *Städernas med handel, sjöfart och bruksrörelse gemenskap ägande inkomster.* Stockholm 1795.

FORSELL, HANS, Sverige 1571. Stockholm 1872—83.

— —, *Sveriges inre historia från Gustaf den förste. I—II.* Stockholm 1869—75.

FRICKER, CARL VICTOR, Gebiet und Gebietshoheit. Mit einem Anhang: Vom Staatsgebiet. Tübingen 1901.

Förslag till förordning angående fastighetsregister för stad ävensom till andra därmed sammanhängande författningar. I—III. Stockholm 1911. (Cit. *Fastighetsregisterkommitténs betänkande*).

GEFFCKEN, HEINRICH, Die Städte der Rheinprovinz mit besonderer Berücksichtigung der Stadt Köln a. Rh. (Schriften des Vereins für Socialpolitik, 117. Bd.) Leipzig 1906.

v. *GERBER, CARL FRIEDRICH, Grundzüge des deutschen Staatsrechts. 3. Aufl.* Leipzig 1880.

GIERKE, OTTO, Das deutsche Genossenschaftsrecht. Berlin 1868.

— —. *Das Wesen der menschlichen Verbände,* Leipzig 1902.

— —, *Die Grundbegriffe des Staatsrechts und die neuesten Staatsrechtstheorien.* (I *Zeitschrift für die gesamte Staatswissenchaft. 30. Bd.)* Tübingen 1874. (Cit. Gierke, *Grundbegriffe).*

GURADZE, Der Einfluss der Eingemeindung auf die Bevölkerungsbewegung der Grossstädte (Jahrbücher für Nationalökonomie und Statistik 1908, s. 628 ff.).

HAGMAN, KONRAD, Sveriges grundlagar. Stockholm 1902.

— —, *Sveriges kommunallagar.* Stockholm 1911.

HAMMARSKJÖLD, C. G., Kommunallagarna. Stockholm 1902. (Cit. HAMMARSKJÖLD).

HASSE, Das Verfahren bei Eingemeindungen von Vororten, insbesondere kreisfreier Städte, Vortrag auf dem Schlesischen Städtetag am 14. Dez. 1907. (Särtryck). (Cit. HASSE, *Schles. Städtetag).*

— —, *Stadterweiterungen durch Eingemeindungen, Vortrag auf dem Preussischen Städtetag am 6. Okt. 1908.* (Särtryck). (Cit. HASSE, *Preuss. Städtetag.)*

HECKSCHER, ELI F., Till belysning av järnvägarnas betydelse för Sveriges ekonomiska utveckling. Stockholm 1907. (Cit. HECKSCHER.)

HEDIN, A., Likställighetsöverenskommelser i städerna. (Skatteregleringskommitténs promemoria n:o 26). Stockholm 1882.

HEILBORN, P., Das System des Völkerrechts. Berlin 1896.

HILDEBRAND, EMIL, Svenska statsförfattningens historiska utveckling. Stockholm 1896.

HILDEBRAND, HANS, Sveriges medeltid. I—III. Stockholm 1879—1903.

HILDEBRAND, KARL, Stockholms stads privilegiebrev. Uppsala 1900.

HOLM, G. B. A., Nytt juridiskt arkiv. Avd. I, II. Diverse årg. (Cit. N. J. A.)

HÄPE, GEORG, Verfassung und Verwaltungsorganisation der Städte. 4. Bd. 1. H. Königreich Sachsen. (Schriften des Vereins für Socialpolitik, 120. Bd.). Leipzig 1905. (Cit. HÄPE.)

JELLINEK, GEORG, Allgemeine Staatslehre. (Das Recht des modernen Staates. Bd. I.) Berlin 1900.

— —, *Gesetz und Verordnung.* Freiburg 1887.

— —, *System der subjektiven öffentlichen Rechte.* Tübingen 1905. (Cit. JELLINEK, *System.*)

JENKS, EDWARD, An outline of English local government. London 1907.

JOHANSSON, J., Förslag till ändring i grunderna för utgörande av kyrkobyggnad, prästgårds- och tingshusbyggnad. (Skatteregleringskommitténs promemoria n o 6.) Stockholm 1881.

v. KAHR, GUSTAV, Bayerische Gemeindeordnung für die Landesteile diesseits des Rheins. Bd. 1, 2. München 1896—98. (Cit. KAHR).

KAPPELMANN, H., Die Verfassung und Verwaltungsorganisation der preussischen Städte nach der Städteordnung vom 30. Mai 1853. (Schriften des Vereins für Socialpolitik, 117. Bd.) Leipzig 1906.

KARNER, FRITZ, Die Veränderung von Gemeindebezirken durch Einverleibung. (Blätter für administrative Praxis. Bd. LXII. Nr. 5, 6 u. 7 1907.) (Cit. KARNER).

KALLSTENIUS, GOTTFRID, Filipstad 1611—1911. Filipstad 1911. (Cit. KALLSTENIUS.)

KOMMUNALE PRAXIS, Wochenschrift für Kommunalpolitik und Gemeindesozialismus. Diverse årg.

KOMMUNALE RUNDSCHAU, Organ des Reichsverbandes deutscher Städte. Diverse årg.

KOMMUNALES JAHRBUCH, herausgegeben von H. LINDEMANN *und* A. SÜDEKUM. *Årg. I ff.* Jena 1908—12.

KOCH, HEINZ, Eingemeindungsrecht und Polizeiverordnung. (Abhandlungen aus dem Staats-, Verwaltungs- und Völkerrecht. Herausgegeben von PH. ZORN *und* F. STIER-SOMLO). Tübingen 1909. (Cit. KOCH).

KUNZE, FRITZ, Das Verwaltungsstreitverfahren. Berlin 1908. (Cit. KUNZE).

KÖBKE, HANS, Die Vereinigung von Stadtgemeinden nach preussischem Verwaltungsrechte. Berlin 1909. (Cit. KÖBKE).

LABAND, PAUL, Das Staatsrecht des Deutschen Reiches. 4. Aufl. I—IV. Tübingen und Leipzig 1901. (Cit. LABAND).

LARSSON, YNGVE, Kommunalförvaltningens organisation och arbetssätt i Sveriges, Englands, Frankrikes, Preussens, Österrikes, Danmarks och Norges städer. Stockholm 1909.

— —, *Beslut, verkställighet och förvaltning. (I Statsvetenskaplig Tidskift 1911.)*

LINDE, LARS GUSTAF, Sveriges ekonomirätt. Stockholm 1888. (Cit. LINDE *Ekonomirätt*).

— —, *Sveriges finansrätt.* Stockholm 1887.

v. LISZT, FRANZ, Das Völkerrecht. Berlin 1911. (Cit. LISZT).

LUTHARDT, A., Wer sind die Beteiligten bei der teilweisen Veränderung einer Gemeindemarkung? (I *Blätter für administrative Praxis 1889*). (Cit. LUTHARDT).

MALMGREN, ROBERT, Stadsbildningen från rättslig synpunkt. Lund 1910 (Cit. MALMGREN).

MATTHIAS, MAX, Die städtische Selbstverwaltung in Preussen. Berlin 1911.

MAYER, OTTO, Deutsches Verwaltungsrecht. I—II. Leipzig 1895—1896. (Cit. MAYER eller OTTO MAYER).

— —, Theorie des französischen Verwaltungsrechts. Strassburg 1886.

MEURIOT, PAUL, Agglomérations urbaines dans l'Europe contemporaine. Paris 1897.

MEYER, GEORG, Lehrbuch des deutschen Staatsrechts. Leipzig 1885.

MODÉE, Utdrag ur Publique Handlingar. Stockholm 1742—1829. (Cit. MODÉE).

MORGAND, LÉON, La loi municipale. T. I, II. 7 éd. Paris 1906. (Cit. MORGAND).

MORING, K. A., Kan jord, som tillhör enskild, förenas med stad? (I *Tidskrift utg. av Juridiska Föreningen i Finland 1911.*) (Cit. MORING).

NAUMANN, CHR., Sveriges statsförfattningsrätt. I—IV. Stockholm 1879—84. (Cit. NAUMANN).

— —, Tidskrift för lagstiftning, lagskipning och förvaltning. Diverse årg. (Cit. NAUMANNS *Tidskrift).*

N. N. (anonym författare), *Verfassung und Verwaltungsorganisation der Städte. 6. Bd. Graz. (Schriften des Vereins für Socialpolitik, 122. Bd.)* Leipzig 1907.

NEEFE, M., Statistisches Jahrbuch deutscher Städte. Bd. XV—XVII. Breslau 1908—10.

ODHNER, C. T., Bidrag till svenska stadsförfattningens historia. Uppsala 1861. (Cit. ODHNER).

OERTEL, O., Die Städteordnung für die sechs östlichen Provinzen der Preussischen Monarchie. 5. Aufl. Liegnitz u. å. (Cit. OERTEL).

PALMGREN, HERMAN, Fattigvårdsmål. Årg. 1—4. Stockholm 1904—08.

PREUSS, HUGO, Das städtische Amtsrecht in Preussen. Berlin 1902.

— —, Die Entwicklung des deutschen Städtewesens, I. Leipzig 1906.

— —, Gemeinde, Staat, Reich als Gebietskörperschaften. Berlin 1889. (Cit. PREUSS).

— —, Selbstverwaltung, Gemeinde, Staat, Souveränitet. Tübingen 1908.

— —, Zur preussischen Verwaltungsreform. Leipzig 1910.

PREUSSISCHES VERWALTUNGSBLATT, Wochenschrift für Verwaltung und Verwaltungsrechtspflege in Preussen. Diverse årg.

Prästlöneregleringskommitténs betänkande och förslag. Stockholm 1898—1903.

RABENIUS, TH., Handbok i Sveriges gällande förvaltningsrätt. I—III. Uppsala 1871—1875.

RADNITZKY, ERNST, Die rechtliche Natur des Staatsgebietes. (I *Archiv für öffentliches Recht. 20. Bd.)* Tübingen 1906.

REDLICH, JOSEF, Das Wesen der österreichischen Kommunalverfassung. Leipzig 1910.

— —, *Geschichte der österreichischen Gemeindegesetzgebung und die Entstehung des Reichsgemeindegesetzes von 1862. (Schriften des Vereins für Socialpolitik. 122. Bd.)* Leipzig 1907.

Regeringsrättens Årsbok. Årg. 1909 ff.

REGNÉLL, A., Stadskommunens författning och förvaltning. Malmö 1894.

RETTICH, Bericht betreffend die Eingemeindung von Degerloch. (Stuttgarts kommunaltryck). Stuttgart 1902.

ROSIN, HEINRICH, Das Polizeiverordnungsrecht in Preussen. 2. Aufl. Berlin 1895. (Cit. Rosin, *Polizeiverordnungsrecht).*

— —, *Das Recht der öffentlichen Genossenschaft.* Freiburg i. B. 1886.

— —, *Souveränität, Staat, Gemeinde, Selbstverwaltung.* (I *Annalen des deutschen Reiches 1883*).

ROSMAN, HOLGER, Kungliga brev och förordningar rörande svenska köpingar. Stockholm 1904. (Cit. Rosman).

RYDIN, H. L., Stadsjorden. (Skatteregleringskommitténs promemoria n:o 23). Stockholm 1882.

— —, *Svenska Riksdagen, dess sammansättning och verksamhet. I, II: 1, 2.* Stockholm 1873—78. (Cit. Rydin).

— —, *Översikt av den kommunala beskattningens utveckling* (*Skatteregleringskommitténs promemoria n:o 24*). Stockholm 1882.

SCHMID, GEORG, Württembergische Gemeindeordnung. Stuttgart 1906. (Cit. Schmid).

SCHMIDT, HERMANN, Citybildung und Bevölkerungsverteilung in Grossstädten. München 1909.

SCHOU, P. F., Kjøbstædernes Forfatning og Styrelse. Kjøbenhavn 1901. (Cit. Schou).

v. SEYDEL, MAX, Bayerisches Staatsrecht. Bd. 1—7. Freiburg i. Br. 1887—1894.

SILBERGLEIT, HEINRICH, Preussens Städte. Berlin 1908.

SIMON, FRITZ, Englische Stadtverwaltung. Berlin och Leipzig 1911.

SJÖBERG, GUNNAR, Inkorporationers lantmäteribehandling. (I *Svensk lantmäteritidskrift 1911).*

SPRINGER, E., Verfassung und Verwaltungsorganisation der Städte. 4. Bd. 2. H. Königreich Württemberg. (Schriften des Vereins für Socialpolitik. 120. Bd.). Leipzig 1905. (Cit. SPRINGER).

STERN, BRUNO, Verfassung und Verwaltungsorganisation der Städte. 4. Bd. 4. H. Königreich Bayern. (Schriften des Vereins für Socialpolitik 120. Bd. 4. H.) Leipzig 1906. (Cit. STERN).

v. STIERNMAN, ANTON, Samling utav kungl. brev, stadgar och förordningar, I—VI. Stockholm 1747—1775.

Städteordnung für das Grossherzogtum Baden mit dazugehörigen Gesetzen und Verordnungen. Amtliche Ausgabe. Karlsruhe 1907.

SUNDBÄRG, GUSTAV, Ekonomisk statistisk beskrivning över Sveriges olika landsdelar. (Emigrationsutredningen. Bilaga V. Bygdestatistik). Stockholm 1910. (Cit. SUNDBÄRG, *Bygdestatistik).*

SUNDELIUS, HANS OLOF, Norrköpings minne. Norrköping 1798. (Cit. SUNDELIUS).

SYLVANDER, G. V., Kalmar Slotts och Stads historia. I—IX. Kalmar 1865—74. (Cit. SYLVANDER).

THE MUNICIPAL JOURNAL. Diverse årg.

THULIN, EINAR, Kommunal rösträtt i Sverige. Stockholm 1907.

THULIN, GABRIEL, Jämförelse mellan den borgerliga kommunen och den kyrkliga. Lund 1890.

— —, *Om konungens ekonomiska lagstiftning.* Lund 1890. (Cit. THULIN).

TROJE, P., Erhebungen über die rechtlichen und sozialen Grundlagen sowie über die Verfassung und Verwaltungsorganisation der hannoverschen Städte. (Schriften des Vereins für Socialpolitik, 118. Bd.) Leipzig 1906.

ULBRICH, J., Das österreichische Staatsrecht. (I *MARQUARDSEN, Handbuch des öffentlichen Rechts der Gegenwart, IV. I. 1. I.) 3. Aufl.* Tübingen 1904.

v. ULLMANN, E., Völkerrecht. Tübingen 1908. (Cit. ULLMANN).

WALLDÉN M. FL., Samling av kungl. brev, resolutioner och utslag angående tillämpning av kommunalförordningarna. I—XV. Stockholm 1872—1909. (Cit. WALLDÉN-ALSTRÖMER eller ALSTRÖMER).

WALZ, ERNST. Verfassung und Verwaltungsorganisation der Städte. 4. Bd. 3. H. Grossherzogtum Baden. (Schriften des Vereins für Socialpolitik. 120. Bd.) Leipzig 1907. (Cit. WALZ).

WEBER, A. T., The growth of cities. New York 1899.

WEBER, KARL, Bayerische Gemeindeordnung für die Landesteile diesseits des Rheins. 8. Aufl. München 1906. (Cit. WEBER).

VOGLER, L., Verfassung und Verwaltungsorganisation der Städte. 6. Bd. Wien. (Schriften des Vereins für Socialpolitik, 122. Bd.) Leipzig 1907.

RÄTTELSER OCH TILLÄGG.

Å sid. 320 uppgives, att skiftesstadgan samt lagen om hemmansklyvning, ägostyckning och jordavsöndring ej gälla inom stadsområde. Såsom av den samtidiga hänvisningen till sid. 292 not 1 framgår, är skiftesstadgan tillämplig inom stads ej planlagda område.

Rörande de kyrkliga organisationsformerna och särskilt skolväsendets förhållande till den borgerliga kommunen i flera större städer, som behandlas å sid. 336 och 337, jfr sid. 822 ff.

ERSÄTTNINGSFRÅGOR VID ECKLESIASTIKA OMRÅDESFÖRÄNDRINGAR.

Vid flera rent ecklesiastika områdesförändringar ha ersättningsfrågor av samma slag som dem, vilka kunna uppkomma vid utvidgningar av stadsområden, upptagits till behandling och — på ecklesiastikdepartementets föredragning — avgjorts på ett sätt, som rent principiellt skiljer sig från de vanliga inkorporeringsfrågornas behandling. Å sid. 799 har erinrats om de för köpingskommunerna ofta betungande fordringar, som inom ecklesiastikdepartementet uppställas för delning av skoldistrikt: en fullständig överensskommelse mellan socknen och köpingen anses utgöra den nödiga förutsättningen för en utbrytning i skolhänseende (jfr ock sid. 795, 1060). Vid andra ecklesiastika förändringar torde likaså i regeln enighet i alla delar hava uppnåtts mellan parterna, till vilka härvid även prästerskapet måste räknas, se sid. 799 ff. I ett fall, Hessleholms köpings utbrytning till särskild annexförsamling, k. br. 4 febr. 1910, då den utbrutna delen icke till fullo medgivit de bidrag till särskilda ändamål, som av exkorporeringsförsamlingen fordrats såsom skatteersättning, har emellertid anlitats samma utväg, som i Württemberg kommit till användning för att — åtminstone formellt — undvika det adminstrativa tvånget vid förändringar av civilrättsliga förhållanden (se sid. 1005). Förändringen förordnades att träda i kraft från och med den 1 maj 1910 och förenades med skyldighet för annexförsamlingen att till moderförsamlingen erlägga flera speciella skatteersättningar — allt dock under förutsättning, att den förra till konungens befallningshavande i länet före den 1 april överlämnade

ersättningsbeloppen dels kontant, dels i form av en skriftlig förbindelse att utgöra desamma. Genom att underlåta detta kunde köpingen alltså sätta det administrativa förordnandet ur kraft, om den ansåg dess villkor alltför betungande! Jfr ock sid. 929 ff.

I ett annat fall, ecklesiastik införlivning av en del av Fosie församling med Limhamns församling, k. br. 15 nov. 1906 och 4 febr. 1910, hava åtskilliga av de formella spörsmål, som äro förenade med ersättningsbestämmelser, och som ovan sid. 1032 ff. behandlats, upptagits till behandling och avgörande på ett sätt, som likaså märkligt skiljer sig från motsvarande ärendens handläggning inom justiedepartementet. Inkorporeringsförsamlingen ålades vid inkorporeringen att till Fosie församling årligen under tjugu år erlägga »ett belopp motsvarande medeltalet av de under åren 1904, 1905 och 1906 å de från Fosie församling överflyttade områdena belöpande avgifter till kyrkan och skolväsendet inom Fosie församling».

Mellan Limhamns och Fosie församlingar uppstod snart olika meningar om den rätta innebörden av detta stadgande och av inkorporeringen överhuvud. Limhamn ansåg, att medeltalsberäkningen borde avse under angivna år inflytande utskylder, medan Fosie förmenade, att det var frågan om för dessa år debiterade och först följande år inflytande utskylder (se ovan sid. 1036 ff.). I enlighet med den ståndpunkt, som här i texten närmare motiverats, ställde sig de hörda ämbetsmyndigheterna och främst kammarkollegium på Limhamns ståndpunkt.

Tvisten rörde sig vidare om vilken av parterna, som ägde tillgodoräkna sig inkorporeringsårets uppbörd: Limhamn fordrade, att de utskylder, som Fosie faktiskt efter införlivningen uppburit, skulle avräknas å ersättningsbeloppet. Att denna uppfattning principiellt är en omedelbar konsekvens av själva inkorporeringens innebörd, har i texten närmare utvecklats, sid. 876 ff., och även kammarkollegium och kungl. maj:t hava i fråga om Åviksområdets överflyttning till Hudiksvall, sid. 878, anslutit sig till densamma. Här ansågs den emellertid av kammarkollegium oriktig. Med mera fog motsatte sig kollegium köpingens anspråk att vid ersättningens beräkning hänsyn endast skulle tagas till de utskylder, som motsvarades av verkliga utgifter, och icke till dem, som endast ökat kyrko- och skolkassornas behållning. Även om goda grunder kunna anföras för en dylik utformning av ersättningsbestämmelsen, kunde den här föreliggande näppeligen tolkas i denna riktning (se ovan sid. 1022 f.).

Vid detta ärendes föredragning inför kungl. maj:t i form av Fosie församlings framställning om förklaring rörande den rätta innebörden av de omtvistade bestämmelserna resolverades emellertid, att det innefattade ett ämne, varmed kungl. maj:t icke i den ordning, frågan här förekom, ville taga befattning — med andra ord, de tvistande hänvisades till den allmänna domstolsvägen. Frånsett

att denna ståndpunkt icke vidhållits vid den på justitiedepartementets föredragning avgjorda frågan om Åviksområdets skattskyldighet till Hudiksvall, k. br. 15 dec. 1911, sid. 878, kan den näppeligen i och för sig anses fullt riktig. Ty om kungl. maj:t i administrativ väg anser sig kunna grundlägga de civila rättsförhållanden, om vilka här är fråga, är det svårt att inse, varför icke dessa bestämmelser på samma väg skulle kunna förklaras, ja, t. o. m. förändras. Några konstitutionella betänkligheter i denna riktning synas icke heller ha varit grundläggande för kungl. maj:ts behandling av frågan om Örebro stads ersättningsskyldighet till Längbro socken i enlighet med k. br. 22 nov. 1895 se sid. 1033. I all synnerhet gäller detta den rent offentligrättsliga frågan om inkorporeringsområdets skattskyldighet under det första året, se sid. 879, ehuru denna uppenbarligen även kan såsom incidenspunkt förekomma i ett av de allmänna domstolarna handlagt mål. Att sättet för skatteersättningens beräkning liksom överhuvud taget tolkningen av ersättningsbestämmelsen också kan bliva föremål för allmän domstols prövning såsom vanliga civila rättsförhållanden har i texten flera gånger anmärkts, jfr sid. 522 not 1.

STÖRANDE TRYCKFEL.

Å sid.	258	not 2	rad	14	nedifrån	står	*borde*	i st. f.	*torde.*
» »	273	noten	»	9	»	»	*sid. 372*	i st. f.	*sid. 407.*
» »	288		»	11	uppifrån	»	*statens*	»	*deras.*
» »	303	noten	»	5	nedifrån	»	*sid. 384*	»	*sid. 1081.*
» »	»	»	»	1	»	»	*sid. 351*	»	*sid. 351, 920.*
» »	313		»	1 o. 2	»	»	*nedan*	»	*ovan.*
» »	315		»	11	uppifrån	»	*stadens*	»	*statens.*
» »	317	noten	»	1	nedifrån	»	*sid. 231 o. 382*	i st. f.	*sid. 231 o. 389.*
» »	334	»	»	7	»	»	*sid. 225*	»	*sid. 368 f.*
» »	»	»	»	1	»	»	*sid. 359 not 2*	»	*sid. 528.*

I den stora tablån å sid. 244, *De svenska städernas och köpingarnas inkorporeringar 1860—1910*, ha följande inkorporeringsärenden uteglömts:

Departementsskrivelse 1 nov. 1901 rörande ifrågasatt överflyttning av Jakobsberg m. m. från S:t Ilians socken till Västerås, se sid. 549.
Kungl. brev 26 mars 1909 angående viss överflyttning till Huskvarna köping.
» » 15 april 1910 » » » » Sollefteå »

II.

INKORPORERINGSPROBLEMET I FÖRVALTNINGSRÄTTSLIGT HÄNSEENDE *(FORTSÄTTNING).*

INKORPORERINGENS INNEBÖRD.

I. ALLMÄNNA GRUNDSATSER.

Vid undersökningen av inkorporeringens rättsbegrepp har dess betydelse för åtskilliga rättsförhållanden förut i korthet behandlats.[1] Det har därvid visats, att inkorporeringen i och för sig innebär en offentligrättslig förändring, vilken omedelbart ger anledning till andra rättsliga förändringar, övervägande av privaträttslig innebörd. Man kan alltså skilja mellan de rättsliga förändringar, som utgöra delar av inkorporeringen själv och omedelbart härflyta ur dess begrepp, samt de förändringar, vilka anknyta sig till inkorporeringen som ett rättsfaktum, och vilka till denna stå i samma förhållande som orsak till verkan, eller som föranledas av denna: inkorporeringens följder. De förra äro alltigenom av offentligrättslig natur, medan bland inkorporeringens följder de privaträttsliga äro de viktigaste. INKORPORERINGENS INNEBÖRD.

Dessa regler erbjuda emellertid vissa undantag. Främst med avseende å de rättsliga förändringar, som ingå som moment i områdesförändringen. Teoretiskt sett framgå dessa visserligen omedelbart av själva inkorporeringsförordnandet, men i ett givet förvaltningsrättsligt

[1] Se ovan sid. 400 ff.

system kunna de icke alla utan vidare genomföras utan kräva härför stöd av antingen allmänna rättsnormer eller särskilda, i sammanhang med inkorporeringen meddelade bestämmelser, som angiva sättet för inkorporeringens tillämpning i olika hänseenden. Och även i de fall, då dylika bestämmelser icke äro obetingat nödvändiga, kan ändock på detta sätt själva områdesförändringens innebörd i ett eller annat avseende särskilt normeras. Vare sig inkorporeringens olika moment grunda sig på särskilda stadganden vid sidan av det allmänna inkorporeringsförordnandet eller utan vidare inbegripas i detta, så måste de uppenbarligen med hänsyn till deras sakliga innehåll behandlas i ett sammanhang.

Även grundsatsen att inkorporeringen till sin innebörd uteslutande är av offentligrättslig natur, och att dess följder väsentligen äro privaträttsliga, är underkastad viktiga modifikationer. I och för områdesförändringens genomförande är det ofta nödvändigt att ålägga den ena eller den andra kommunen betalningsplikter av rent civilrättslig art, varpå särskilt förändringarna med avseende å det allmänna vägväsendet erbjuda exempel.[1] Inkorporering av stadsplanerat område innebär vidare ofta en rent förmögenhetsrättslig rättsövergång, vilken visserligen mera tillhör den offentliga än den privata rätten i egentlig mening. Viktigare äro emellertid undantagen bland inkorporeringens följder, av vilka en hel grupp äro av offentligrättslig natur, i det att den kommunala områdesförändringen, såsom förut framhållits, även ger anledning till en förskjutning inom den administrativa och judiciella indelningen. I stort sett är emellertid indelningen av de rättsliga förändringarna i sådana, som ingå i inkorporeringsakten och tillsammans bilda själva områdesförändringen, och sådana, som utgöra särskilda följder av inkorporeringen, genomförbar och naturlig.

---

[1] Se nedan sid. 732 f

Vilken är då den offentligrättsliga förändringens principiella innebörd? DEN OFFENTLIGRÄTTSLIGA FÖRÄNDRINGEN.
Vid flera inkorporeringsfrågors behandling har av förslagets motståndare framförts en tankegång, som i detta hänseende är av stort intresse. Invånare i Gådeåstaden motsatte sig Härnösands stads inkorporeringsansökan, då »varje svensk medborgare» har rätt att själv välja sin bonings- och skattskrivningsort.[1] I frågan om Åviks inkorporering med Hudiksvall bestred Hälsingtuna socken stadens anspråk på skolhusen inom inkorporeringsområdet med liknande argument. En enskild person hade andel i kommunens byggnader endast så länge han vore medlem av kommunen. Vad som gällde om en, gällde även flera, och det betydde intet, att jämväl en del av socknens område utbrötes. Äganderätten förändrades ej. Och för övrigt, även om inkorporeringsområdet kunde anses äga rätt till en del av fastigheterna — till vem skulle denna del utbetalas? Av dem som verkligen bidragit funnos icke många kvar, och den nu levande generationen hade endast deltagit i kostnaderna för underhållet av husen. Allraminst kunde staden, som icke lämnat några bidrag alls, göra dylika anspråk gällande.[2]

I denna karaktäristiska bevisföring ligger i själva verket hela problemet om inkorporeringens innebörd och dess rättsverkningar inneslutet. Ur den uppfattning om inkorporeringens offentligrättsliga betydelse, som här hävdas, härledas dess privaträttsliga verkningar eller, rättare sagt, dess brist på privaträttsliga verkningar. Ostridigt är denna åskådning såtillvida riktig, som de offentligrättsliga förändringarna äro de primära i förhållande till de privaträttsliga. De förra äro förutsättningarna för de senare. I första hand måste alltså de offentligrättsliga förändringarna undersökas och bestämmas.

[1] Se *handlingarne* till dep.-skr. 9 maj 1884, yttrandet daterat $^1/_{10}$ 1881, se ovan sid. 579.

[2] Reservanter vid *Hälsingtuna sockens kommunalstämma* $^{19}/_3$ 1905 (majoriteten utgjordes av Åviksbor), se ovan sid. 129.

Enligt den teori, som ovan framförts, skulle inkorporeringen vara att likställa med en förändring av mantals- och därmed skattskrivningsorten för inkorporeringsområdets invånare. Med fog kunde dessa från en dylik utgångspunkt protestera mot denna av mantalsskrivningsförordningen och alla hithörande författningar okända massöverflyttning, liksom också stadens anspråk på vissa av socknens tillhörigheter inom det område, vars invånare växlat mantalsskrivningsort, alldeles måste anses sväva i luften. Ty till vilka sällsamma resultat skulle det icke leda, om en storstad på de inflyttandes vägnar började göra anspråk på avlägsna landskommuners skolor och fattighus!

Detta är en *deductio in absurdum*, som icke kan önskas mera slående. Äro dess förutsättningar verkligen alldeles riktiga? Är inkorporeringen icke något mera eller kanske något helt annat än en av kungl. maj:t förordnad massväxling av mantalsskrivningsort?

DET SAKRÄTTSLIGA INKORPORERINGSBEGREPET.

Ty låt oss närmare fullfölja denna tankegång! Med den nya mantalsskrivningsorten skulle visserligen inkorporeringsområdets invånare i stadgad ordning bliva medlemmar av stadskommunen, där utöva rösträtt och erlägga åtminstone en del av sina utskylder. För sina fastigheter samt även för viss del av sin inkomst skulle de däremot fortfarande kontribuera till socknen. Icke heller i andra hänseenden kunde de undandraga sig socknens allmänna kommunala myndighet, vilken de i likhet med andra personer, som vistas i främmande kommun, alltjämt skulle vara underkastade. Likaså skulle stadens befogenhet att bjuda och befalla, att i olika hänseenden normera den enskildes görande och låtande fortfarande stanna vid inkorporeringsområdets gränser: ingen kommun har rätt att bestämma, huru dess medlemmar bygga sina hus, ordna sina avlopp o. s. v. i en främmande kommun. Med ett ord, här skulle inträda en både praktiskt och teoretiskt orimlig uppdelning av inkorporeringsområdets offentligrättsliga kvalificering. Dess invånare

skulle samtliga vara medlemmar av en annan kommun, men ändock fortfarande vara underkastade socknens offentliga myndighet. Ändringen av mantalsskrivningsorten är sålunda icke inkorporeringsaktens enda väsentliga moment.

Medvetandet härom har också tagit sig uttryck i Hälsingtuna sockens nyss återgivna argumentering. Jämte förändringen av det kommunala medlemskapet skedde även en utbrytning av en del av kommunens område, något som visserligen för inkorporeringens följder ansågs utan betydelse. Inkorporeringen bestode sålunda dels i en ändring av mantalsskrivningsorten för inkorporeringsområdets invånare — och härav bestämdes dess rättsverkningar — dels i en utbrytning av dess område. Huru man skall föreställa sig en dylik »utbrytning», vilken i och för sig icke tillerkännes några offentligrättsliga konsekvenser, utföres icke närmare. Närmast torde väl en utbrytning av ett markområde från en bestående äganderättslig enhet, en avsöndring eller en ägostyckning ha föresvävat författarna till socknens yttrande.

Inkorporeringsakten skulle alltså sönderfalla i två olika moment, det ena avseende området, det andra personerna inom detta område. Det är lätt att spåra ursprunget till denna teori: det är den dualistiska uppfattning av kommunens väsen, som följer av det sakrättsliga områdesbegreppet.[1]

Ty om detta begrepp är riktigt, då torde också den uppfattning av inkorporeringsakten och dess verkningar, som hävdats av Hälsingtuna socken, böra erkännas som riktig. Den sakrättsliga teorien fattar området som det sakliga objektet för kommunens myndighet och identifierar det härigenom, såsom förut visats, med marken inom kommunens gränser.[2] Från det förhållande, vari kommunen sålunda står till ett utom densamma beläget objekt, kan icke dess myndighet över personerna

[1] Se ovan sid. 280 f.

[2] Se ovan sid. 277.

inom området härledas. Därför sönderfaller också den offentliga myndigheten i två sinsemellan oberoende hälfter, personal- och territorialhögheten. Huru inverkar nu inkorporeringen, områdesförändringen, på en enligt dessa linjer konstruerad korporation?

Inkorporeringsaktens betydelse kan icke sökas i områdesförändringen som sådan. Denna utgör en förändring av objektet för kommunens myndighet, men icke av kommunen själv, och av denna förändring kunna alltså icke härledas några offentligrättsliga förändringar varken för kommunen i dess helhet eller för inkorporeringsområdets invånare. Den analogi med äganderätten, på vilken den sakrättsliga teorien vilar, leder också närmast till att fatta områdesförändringen som en »utbrytning» av mark av samma slag som en rent äganderättslig avstyckning. Någon förklaring av inkorporeringsaktens betydelse för inkorporeringsområdets invånare, huru den kan återverka på och i grund förändra deras offentligrättsliga *status* — det kan icke den sakrättsliga områdesteorien i och för sig lämna.[1]

Därför måste denna åskådning särskilja och som ett självständigt moment i inkorporeringsakten upptaga förändringen av kommunens personalhöghet. Själva områdesförändringen skjutes åt sidan och betraktas som mera betydelselös, medan däremot huvudvikten lägges på den förändring kommunen såsom en rent personell korporation undergår. Och denna förändring uppfattas naturligast på samma sätt som de förändringar av det kommunala medlemskapet, som in- och utflyttningar mellan de båda kommunerna förorsaka. Huru det kommunala medlemskapet förändras vid förändring av mantalsskrivningsort, huru den kommunala rösträtten och skattskyldigheten härvid övergår från den ena kommunen till den andra, det bestämmes enligt regler, som det icke finnes någon anledning att icke tillämpa även vid inkorporeringar, då dessa också väsentligen äro förändringar av kommunernas personella omfattning.

[1] Se ovan sid. 406.

Härigenom vinnes också den stora fördelen att kunna inordna denna eljest av alla positiva förvaltningsrättsliga normer obundna tilldragelse i bestämda och lagstadgade kategorier och former.

Att den sakrättsliga områdesteorien både i och för sig och till sina konsekvenser med avseende på inkorporeringsbegreppet är oriktig och ogenomförbar, har förut påvisats. Det essentiella i inkorporeringsakten är områdesförändringen, och ut ifrån denna måste också inkorporeringens begrepp och dess olika moment konstrueras. Liksom analogierna med de äganderättsliga förhållandena i grunden icke alls förklara områdesbegreppet utan kvarlämna problemet olöst, så ger den sakrättsliga inkorporeringsteorien icke något svar på frågan, huru områdesförändringen kan innebära förändringar av offentliga rättsförhållanden, och vilka dessa förändringar äro. De personella förändringarna ha här isolerats och konstruerats enligt den schablon, som den positiva förvaltningsrätten i detta hänseende erbjuder, medan däremot själva områdesförändringen icke kunnat upplösas, omsmältas och förklaras, utan kvarstår som ett sekundärt moment i inkorporeringsakten, utan något inre sammanhang med de övriga förändringarna, utan några självständiga rättsverkningar, ett faktum rätt och slätt, en »utbrytning» i analogi med utbrytningar ur vanliga äganderättsliga enheter, oförklarad och till sina rättsverkningar oförklarlig. Huru skall denna teori komma tillrätta exempelvis med inkorporering av obebodda områden? Här saknas ju substratet för de personella förändringar, som skulle vara inkorporeringsaktens väsentliga och primära moment, och kvar står endast »utbrytningen» av själva marken, vilken i och för sig icke tillmätes och enligt denna uppfattning icke kan tillmätas några offentligrättsliga konsekvenser.

Inkorporeringsaktens betydelse och rättsverkningar måste i stället sökas i områdesförändringens enhetligt fattade begrepp. Inkorporeringen är en positiv och absolut områdesförändring — det är dess definition,

så att säga bestämningen av dess utsida. Det är möjligt, att den tillika innebär en växling av det kommunala medlemskapet, en utsträckning av den ena kommunens lokala förvaltningsrätt, att den grundlägger vissa privaträttsliga anspråk för de båda parterna o. s. v. — men alla dessa olika moment måste ligga i områdesförändringen eller härflyta av denna. Man kan icke gripa ut en av dessa sekundära förändringar — exempelvis växlingen av det kommunala medlemskapet — och med förbigående av det som skall förklaras, nämligen själva områdesförändringen, i den förra se tilldragelsens centrala moment. Härmed kvarstår nämligen problemet olöst: huru kan områdesförändringen såsom sådan innebära eller förorsaka alla dessa förändringar?

UTRYMMES-TEORIENS INKORPORERINGS-BEGREPP.

Svaret härpå ger sig omedelbart, om man utgår ifrån den uppfattning av områdets rättsliga natur, som här företrätts: utrymmesteorien.[1] Området är utrymmet för kommunens exklusiva myndighet. En områdesutvidning är alltså en utvidgning av detta utrymme. Härav följer omedelbart, att inkorporeringsakten innebär en utsträckning av stadskommunens offentliga myndighet till inkorporeringsområdet, och härmed ett upphörande av socknens myndighet inom samma område: den ena kommunen exkluderar med nödvändighet den andra. Området är endast ett uttryck för dessa korporationers ogenomtränglighet. Inkorporeringsområdets invånare bliva i och med inkorporeringens ikraftträdande underkastade stadskommunens vilja, vilken därmed ensam blir normerande för alla de olika rättsförhållanden, som falla inom dess kompetens.

Detta är inkorporeringens väsentliga innebörd, om man betraktar den så att säga uppifrån, från kommunens ståndpunkt. Ser man den däremot nedifrån, med utgångspunkt från de enskilda personer, som bo inom inkorporeringsområdet, så utgör den en förändring av deras om-

[1] Se ovan sid. 269 ff.

rådesbestämning. Vad innebär detta? Förutsättningarna för deras offentliga rättsförhållande till kommunen, för deras kommunala kvalificering, deras kommunala medlemskap, anknyta sig till området. I det moderna samhället är den enskilde icke bara plikt-, utan även rättssubjekt. I båda hänseendena betingas hans ställning till stat eller kommun av hans områdesbestämning: i och med beträdandet av dess område är han underkastad kommunens myndighet; dess bud och befallningar förplikta den, som uppehåller sig inom dess gränser. Men på samma gång berättigar detta uppehåll till förvärv av den statliga eller kommunala medborgarrätten: huru än de närmare betingelserna för det kommunala medlemskapet av den positiva förvaltningsrätten utformats, så utgör dess första och primära förutsättning alltid en områdesbestämning. Medlem av kommunen är i Sverige den, som där är bosatt eller — genom skatteföremålets områdesbestämning — skattskyldig.[1] Denna grundsats kan visserligen kompliceras av andra, och det kommunala medlemskapet kan liksom statsborgarskapet på grund av familjerättsliga förhållanden utsträckas längre: hustrun följer mannens mantalsskrivningsort, även om hon ej är där bosatt o. s. v. Den första betingelsen för det ena som det andra medlemskapet, statens likaväl som kommunens, är dock alltid en områdesbestämning.[2] Och detta är återigen endast ett uttryck för den moderna statens organiska karaktär.

---

[1] F. K. S. § 4, motsvarande F. K. L. § 3: »Medlem av stadskommun är envar, som där är mantalsskriven, ävensom var och en, vilken, utan att vara i kommunen mantalsskriven, därstädes äger fast egendom eller är för inkomst av kapital eller arbete till allmän bevillning uppförd.»

[2] Jfr Otto Mayers utmärkta framställning av områdets betydelse för de moderna områdeskorporationerna, *Deutsches Verwaltungsrecht,* II: 383 ff. Även i de förvaltningsrättsliga system, där de familjerättsliga förhållandenas betydelse för medlemskapet starkt utpräglats — särskilt i Bayern och Österrike — *»bleibt die Übereinstimmung von Angehörigkeit und Einwohnerschaft immer der Ruhepunkt, auf welchen die Pendelschwingungen hinstreben.»*

Den enskilde skall icke bara vara objekt för statens myndighet, icke endast en rättslös undersåte, utan själv en betingelse för det helas verksamhet, i vidaste mening ett statsorgan, ett subjekt för offentliga rättigheter. Att denna rättssubjektivitet anknytes till området, är blott konsekvensen av dess betydelse som förutsättning för den enskildes förpliktelser: området är utrymmet för statens och kommunens exklusiva myndighet.

Alltså: det kommunala medlemskapets grundbetingelse är den enskildes områdeskvalificering. I och med inkorporeringen förändras denna kvalificering; man befinner sig icke längre inom socknens utan inom stadens gränser. Den geografiska bestämning, som betingade medlemskapet i socknen, övergår härmed att gälla staden. Äro i övrigt förutsättningarna givna för att den enskilde skall vara medlem av stadskommunen, så medför inkorporeringen alltså principiellt en växling av det kommunala medlemskapet. Denna växling ligger som här visats i själva områdesförändringens väsen och inträder därför utan vidare i och med inkorporeringsakten.

Härmed har inkorporeringens offentligrättsliga betydelse i huvudsak angivits. Den består av två varandra betingande och kompletterande moment, båda omedelbart härflytande ur själva områdesförändringens begrepp: en utsträckning av inkorporerings-, respektive ett exkluderande av exkorporeringskommunens myndighet från inkorporeringsområdet å ena sidan — å den andra en växling av det kommunala medlemskapet hos inkorporeringsområdets invånare. Det förra momentet framträder, om man betraktar förändringen från kommunens, det senare, om man ser den från den enskildes synpunkt. I förra fallet framträder den enskilde endast såsom förpliktad, i det senare även som rättssubjekt. Det förra momentet ingår även i förändringar av rent statliga förvaltningsdistrikt utan egen rättssubjektivitet och utgör natur-

ligt nog deras enda innebörd.[1] I det senare momentet visar sig däremot kommunens korporativa karaktär och områdets grundläggande betydelse i detta hänseende, med andra ord, kommunens egenskap av områdeskorporation. En förändring av området är tillika, *eo ipso*, en förändring av kommunen som en personell enhet. Området är nämligen kommunen själv som en objektiv rättsenhet, utgörande förutsättningen för och samtidigt betingad av de enskildas sammanfattning till en kollektiv, subjektiv rättsenhet.

Först på grundvalen av denna ståndpunkt kan områdesförändringens egenskap att utgöra en *incorporatio*, ett införlivande och uppgående av vissa förut främmande element i den kommunala korporationen, förklaras. Vid den absoluta områdesförändringen uppgår inkorporeringsområdet fullständigt i den nya kommunens område, den senares myndighet får samma normerande verkan som inom de äldre delarna av området, och inkorporeringsområdets invånare bliva dess medlemmar under i övrigt samma förutsättningar som invånarna i dess andra delar. I och med områdets förändrade kommunala kvalificering upphöra exkorporeringskommunens alla normer att gälla inom detsamma och ersättas av inkorporeringskommunens: inkorporeringsakten medför *eo ipso* en utsträckning av stadens kommunala förvaltningsrätt till inkorporeringsområdet. Alla lokala stadgor och föreskrifter av kommunal karaktär, d. v. s. sådana som grunda sig på kommunala beslut, låt vara att dessa kunna kräva fastställelse av högre myndighet, träda i och med inkorporeringen i kraft inom det införlivade området.

Vidare: det kommunala medlemskapet förändras i och med inkorporeringsakten. Under de förutsättningar, som i övrigt kunna ha stadgats, bliva sålunda inkorporeringsområdets invånare omedelbart medlemmar av den nya kommunen, utan den tidsutdräkt och

[1] Se ovan sid. 407.

utan iakttagande av de former, som eljest kunna vara förenade med förvärv av kommunalt medlemsskap. Deras kommunala medborgarrätt överflyttas i och med inkorporeringsakten från den ena kommunen till den andra. Alla det kommunala medlemskapets rättsverkningar inträda också omedelbart: de inkorporerade äro från och med inkorporeringsögonblicket — under i övrigt stadgade betingelser — berättigade att i inkorporeringskommunen utöva rösträtt, anlita dess offentliga inrättningar o. s. v. samt skyldiga att till densamma erlägga utskylder och i övrigt fullgöra de särskilda prestanda, som åligga kommunens medlemmar. I korthet: de nya medlemmarna inträda omedelbart i alla de rättsförhållanden till kommunen, som härröra från deras nya offentligrättsliga *status*.

Denna allmänna bestämning av inkorporeringens innebörd korsas dock av vissa andra principer. Därjämte kan dess tillämpning i praxis försvåras genom att särskilda bestämmelser om sättet för dess genomförande icke givits, eller alldeles förhindras genom en avvikande normering av det särskilda fallet. I den följande framställningen skola inkorporeringens båda grundläggande moment var för sig undersökas, med hänsyn såväl till deras teoretiska betydelse som till deras närmare utformning i praxis. Ojämförligt viktigast och mest invecklade äro härvid de spörsmål, som anknyta sig till utvidgningen av stadens myndighet över inkorporeringsområdet, icke minst på grund av de olika, varandra korsande regler, som bestämma utsträckningen av stadens förvaltningsrätt till det nya området. I första hand måste därför dessa regler klargöras. Därefter kunna formerna för inkorporeringens genomförande inom kommunalförvaltningens viktigaste grenar närmare bestämmas och skildras.

II. UTSTRÄCKNINGEN AV STADENS MYNDIGHET TILL INKORPORERINGSOMRÅDET.

A. ALLMÄNNA REGLER FÖR DEN LOKALA FÖRVALTNINGSRÄTTENS FÖRSKJUTNING.

DEN ALLMÄNNA UTVIDGNINGEN AV STADENS MYNDIGHET.

Inkorporeringen innebär alltså, betraktad från kommunens synpunkt, en utvidgning av kommunens myndighet över inkorporeringsområdet, ett övertagande inom detta område av alla de förvaltningsuppgifter, som enligt lag och författning eller praxis av kommunen omhänderhavas inom dess hittillsvarande område. Vid de partiella införlivningarna brukar icke någon uppmärksamhet ägnas åt denna förändringens allmänna innebörd, medan däremot förordnandet om en total inkorporering i regeln förenas med uttryckliga bestämmelser i detta hänseende. Rättsligt sett äro naturligtvis alla dylika stadganden överflödiga och utan betydelse, då inkorporeringens innehåll härigenom varken utvidgas eller förminskas. Men vid den stora förändring, som socknens fullständiga uppgående i stadskommunen innebär, hava dylika föreskrifter av den förra kommunen sannolikt ansetts innebära en nödig förstärkning av den allmänna princip om likställighet mellan kommunens olika delar och medlemmar, som i kommunallagarna stadgas.

Vid alla totala inkorporeringar har sålunda bestämts, att »staden i sin helhet», d. v. s. den utvidgade stadskommunen, skall ombesörja och bekosta fattig- och sjukvård, brandväsen, polisbevakning samt alla andra kommunala anstalter och angelägenheter såväl inom socknens som stadens äldre område.[1] Den här givna exemplifieringen är givetvis alldeles godtycklig och uttömmer icke ens de förvaltningsplikter, som i för övrigt ständigt växande omfattning åligga stadskommunen.[2] Den praktiska betydelsen av föreskriften är, som nyss anmärkts, ingen, då dess innehåll ändock ingår som ett väsentligt moment i själva inkorporeringsakten. Den är helt och hållet av deklaratorisk art, en administrativ monolog utan rättslig verkan. Den kan icke sedermera åberopas som grund för någon stadens skyldighet att inom det införlivade området anlägga sjukhus eller brandstationer, hålla tillräckligt antal poliskonstaplar o. s. v. Den fastslår icke ens vissa riktlinjer för stadens kommunalpolitik inom införlivningsområdet, inga, låt vara obestämda och icke garanterade förpliktelser för stadens beslutande myndighet att särskilt beakta det nya områdets kommunala önskemål. Dess innehåll är endast en förklaring, att stadens myndighet, dess förvaltningsuppgifter och förvaltningsplikter, i och med inkorporeringen utsträckas till det inkorporerade området.

Vidare: härigenom grundlägges icke någon förpliktelse för staden att övertaga de förvaltningsuppgifter, som av socknen förut handhafts

[1] Endast i k. br. 22 febr. 1907 angående införlivandet av Trelleborgs landsförsamling med Trelleborg saknas denna bestämmelse, vilken däremot återfinnes i de av Stockholms stad med Bromma uppgjorda inkorporeringsavtalet, *Bihang till BU:s utl. och mem.* 1909 : 35, 1911 : 32.

[2] Vid inkorporeringen av Carl Johans församling (Majorna) med Göteborg, k. br. 1 febr. 1867, nämndes som särskilda uppgifter för den förstorade kommunen även nattbevakning och folkskoleundervisningen, vilken redan vid denna tid i Göteborg tillhörde den borgerliga kommunens verksamhetsområde.

inom inkorporeringsområdet. Stadens myndighet över inkorporeringsområdet är principiellt av samma art som inom det äldre stadsområdet, dess förvaltningsuppgifter likaså, och dess förpliktelser normeras av samma, i lag eller författning stadgade regler inom det ena som det andra området. Staden ombesörjer den kommunala förvaltningen inom inkorporeringsområdet därför att den är stadskommun: därför att en korporation av dess art inom sitt område har en viss, av lag och författning närmare bestämd offentlig myndighet, vissa befogenheter, vissa förpliktelser.[1] I och med inkorporeringen övertager staden icke socknens förvaltning, endast utsträcker sin egen. Om någon succession, någon övergång av rättigheter och plikter, kan det icke bliva tal på den offentliga rättens område.[2] Även om inkorporeringen — såsom i Sverige är fallet — *ipso-jure* skulle medföra en övergång av privata rättigheter och förbindelser från den ena kommunen till den andra, även om staden i och med inkorporeringen inträder exempelvis i socknens äganderätt till

[1] Jfr Brockhausens utmärkta framställning, *Vereinigung und Trennung*, 124 f.

[2] Detta är en given konsekvens av den områdesteori, som här hävdats: inkorporeringen är en utvidgning av utrymmet för kommunens exklusiva myndighet. Ställer man sig däremot på den sakrättsliga områdesteoriens ståndpunkt, så ligger en motsatt uppfattning närmast till hands. Inkorporeringsområdet är ett objekt för kommunen, som till detsamma har en verklig rätt, analog med jordägarens rätt till sin fastighet. Den »utbrytning», som inkorporeringen enligt denna uppfattning utgör, kommer givetvis att innebära ett överlåtande av denna rätt från den ena kommunen till den andra. Enligt grundsatsen: *nemo plus juris in alium transferre potest quam ipse habet* — man kan icke på annan överlåta mer än man själv har — kommer inkorporeringen principiellt icke att innebära något annat än en övergång av socknens myndighet på staden. Den kommunala områdesförändringens rättsverkningar i detta hänseende kunna visserligen genom de båda kommunernas inordning i den statliga rättsordningen komma att modifieras och utvidgas, men för den statliga inkorporationen är det otvivelaktigt svårt att med utgångspunkt från den sakrättsliga områdesteorien komma till ett annat resultat. Jfr nedan sid. 622 f. Karaktäristiskt är också, att Ullmann åberopar denna sats för att motivera de s. k. passiva servitutens övergång vid statliga områdesförändringar.

skolhusen inom inkorporeringsområdet, så följer icke därav dess skyldighet att fortfarande använda dessa fastigheter i undervisningsändamål. Med förvaltningsobjektet övergår icke förvaltningsplikten.

DEN NÄRMARE BESTÄMNINGEN AV STADENS MYNDIGHET INOM DET NYA OMRÅDET.

Denna allmänna grundsats om stadens frihet att efter eget skön ordna förvaltningen inom inkorporeringsområdet är emellertid underkastad vissa begränsningar. I första hand genom de rättsnormer, som redan inom stadens äldre område närmare bestämma den kommunala förvaltningen. Stadens myndighet begränsas och regleras i sin utövning på en mångfald olika sätt av hela den kommunala förvaltningsrätten, vilken dels grundar sig på statens vilja, dels vilar på kommunens autonoma lagstiftningsmakt. I vad mån och efter vilka grunder komma dessa allmänna förvaltningsrättsliga normer att gälla och tilllämpas inom inkorporeringsområdet?

Vidare måste hänsyn även tagas till det bestående rättstillståndet inom det införlivade området. Stadens myndighet möter icke i inkorporeringsområdet ett rättsligt *terra nova*, ett nytt land, vars förvaltning den kan ordna som den behagar och med uteslutande hänsyn till sin förvaltningsrätt. Tvärtom, här bestå vid inkorporeringen en mängd förvaltningsrättsliga normer av dels statlig, dels kommunal natur, av vilka några vid inkorporeringen måhända upphöra att gälla, medan andra övertagas och fortfarande tillämpas av staden. Dessa normer kunna vidare, antingen direkt eller genom förmedling av särskilda förvaltningsakter, hava grundlagt konkreta rättsförhållanden, rättigheter och förpliktelser för det allmänna och för den enskilde. På vad sätt inverkar utvidgningen av stadens myndighet på hela detta rättstillstånd?

UTSTRÄCKNINGEN AV STADENS FÖRVALTNINGSRÄTT.

På den första frågan har inledningen till denna avdelning redan lämnat ett allmänt svar: inkorporeringen innebär en *ipso-jure*-utsträckning av hela den kommunala förvaltningsrätten till det införlivade området. Denna regel gäller emellertid icke sådana för-

ordningar och föreskrifter, som endast avse att reglera förhållandena inom en del av kommunen och sålunda icke fatta kommunen som en enhet.[1] Dessa i egentlig mening lokala normer utgå från särskilda omständigheter i någon större eller mindre del av kommunen, ja, det kan väl tänkas, att deras naturliga förutsättningar utsträcka dem till att gälla hela kommunens område, utan att de därför förlora sin speciellt lokala karaktär. Av deras bundenhet vid vissa lokala förhållanden är i allt fall en naturlig följd, att de icke deltaga i *ipso-jure*-utsträckningen vid områdets utvidgning.

Denna grundsats är vidare begränsad till att gälla endast kommunala normer, sådana som vila på kommunens vilja och utgöra en integrerande del av dess rättsystem. Den gäller alltså icke rent administrativa stadganden, vilkas giltighetsområde sammanfaller med kommunen, vid vilkas utfärdande kommunen kan ha en mer eller mindre vittgående rätt att medverka, men som i alla fall vila omedelbart på statens vilja.[2] Det geografiska befogenhetsområdet för de myndigheter, vilka utfärdat dessa normer, kan genom inkorporeringen komma att ändras, ja, denna ändring kan enligt den positiva förvaltningsrätten utan vidare

[1] Detta undantag har av den preussiska överförvaltningsrätten träffande formulerats i utslag 3 april 1906: *Nur dann, wenn die Polizeiverordnung nicht bezweckt habe, einheitliches Recht für den Bezirk zu schaffen, sondern ein Sonderrecht für einzelne Teile einzuführen oder besonders geartete Verhältnisse in einer Weise zu regeln, dass ihre Ausdehnung auf dem Gebietszuwachs als ausgeschlossen gelten müsse, läge die Sache anders.* Se *Deutsche Juristenzeitung* 1907, nr 1. Jfr häremot polemiken i preussiska kammarrättens utslag 7 mars 1907: varje invånare skulle själv få pröva, huruvida den ena eller den andra förordningen var av den lokala karaktär, som överförvaltningsrätten antytt och om den alltså borde åtlydas och tillämpas. Härav skulle följden bliva *eine erhebliche Rechtsunsicherheit.* Se *Deutsche Juristenzeitung* 1907, nr 7.

[2] Jfr Bornhak, *Preussisches Staatsrecht*, III : 145 f. Den invändning, som Bornhak här framställer mot polisförordningarnas *ipso-jure*-utsträckning, synes icke av överförvaltningsrätten hava tillräckligt uppmärksammats. En annan fråga är visserligen, huruvida icke en polisförordning enligt preussisk rätt bör anses utgöra en integrerande del av det kommunala rättskomplexet. — Bornhak, som

följa av den kommunala områdesförändringen, men i något inre samband med denna står den icke. Och dylika administrativa stadganden äga i princip giltighet endast inom det område, för vilket de utfärdats. De myndigheter, som påbjudit dem, ha härvid endast handlat som statens organ, icke såsom egna offentliga rättssubjekt. Förändringar av det geografiska området för deras kompetens kunna därför icke påverka de redan bestående normernas giltighetsområde. Undantag härifrån torde de fall utgöra, då föreskrifterna tydligen avsett kommunen såsom sådan, fattad som en enhet för sig. Utsträckningen av dessa föreskrifters giltighetsområde måste anses som en självklar följd av inkorporeringen och torde icke behöva uttryckligen förordnas.[1] Dylika stadganden stå emellertid i regeln på gränsen till de rent kommunala: i de stater, där den lokala polisen utgör en kommunal angelägenhet, äro också de lokala polisförordningarna av rent kommunal karaktär och böra deltaga i den kommunala förvaltningsrättens *ipso-jure*-utsträckning, medan däremot förhållandet är motsatt, där polisen icke ingår i den kommunala kompetensen, även om den organiserats i anslutning till de kommunala myndigheterna.

I preussisk rättspraxis har frågan om inkorporeringens betydelse för de lokala polisförordningarna varit föremål för åtskilliga debatter

---

av Heinz Koch, *Eingemeindungsrecht und Polizeiverordnung*, 36, räknas bland motståndarna till principen om *ipso-jure*-utsträckning, torde med lika stort fog kunna åberopas som anhängare av den ståndpunkt, som här ovan förfäktats. Bornhak anser nämligen, att den kommunala förvaltningsrätten *ipso jure* utsträckes till inkorporeringsområdet, då en korporations författning nödvändigtvis måste vara enhetlig. Oavsett att detta icke är alldeles riktigt, då vid de statliga inkorporationerna exempelvis icke rösträttsbestämmelserna utan vidare utsträckas att gälla jämväl de nya medborgarna, så kan samma argument åberopas även för utsträckning av andra rättssatser, som också endast kunna gälla kommunen i sin helhet.

[1] Se Rosin, *Polizeiverordnungsrecht,* 212 f. Exempelvis föreskrifter om fastighetsägares skyldighet att deltaga i underhåll av gata, vilka i Preussen äro av polisiär natur.

och stridiga meningar mellan den högsta förvaltningsjudiciella och judiciella myndigheten, överförvaltningsrätten och kammarrätten. Av den förra har härvid hävdats *ipso-jure*-utsträckningens princip, medan den senare anser den kommunala områdesförändringen utan betydelse för polisförordningarnas giltighetsområde. Såsom argument för denna ståndpunkt har härvid särskilt åberopats de statliga områdesförändringarna, ehuru denna jämförelse med mera berättigande borde tillämpas, när det gäller den rent kommunala förvaltningsrätten.[1] Skenbart gälla vid statens utvidgningar och förminskningar andra regler än dem, som här uppställts för den kommunala inkorporeringen. Avträder en stat ett område till en annan, så fortfara i regeln de bestående rättsnormerna att gälla, såväl på det privata som det offentliga området. För det dagliga livet, för de enskildas handel och vandel, inträder icke i och med inkorporationen den förvärvande statens hela civilrättsliga system; likaså behålla de offentligrättsliga reglerna till större delen sin giltighet och fortfara att tillämpas, frånsett de förändringar, som under ett föregående krigstillstånd kunna ha införts.[2] I och med avträdandet inträder åtminstone icke av sig själv någon allmän utsträckning av den nya statens rättssystem, motsvarande vad som vid den kommunala inkorporeringen är regeln. Varje dylik förändring brukar vid den statliga områdesutvidgningen uttryckligen stadgas, den grundar sig alltså icke på avträdelsen i och för sig, utan på en särskild statlig viljeakt.[3]

Vid första ögonkastet synes detta förhållande utgöra ett starkt skäl mot den grundsats, som förut förfäktats för den kommunala

---

[1] Denna analogi åberopades första gången i ett utslag av tyska riksrätten 5 oktober 1891, se Kochs framställning.

[2] Ett gripande exempel härpå ger *Landshövdingen* i Runebergs *Fänrik Ståls sägner*.

[3] Se översikten över de folkrättsliga förändringarnas betydelse hos Koch 26 ff. Jfr även Ullmann 129 f.

områdesförändringen. Ty utgör icke utvidgningen av statens område i grunden en tilldragelse av samma innebörd som den kommunala områdesförstoringen? Statens område är av samma rättsliga natur som kommunens, det senares förändringar måste alltså i princip medföra samma rättsverkningar som det förras. Granskar man emellertid praxis i detta hänseende, så måste onekligen erkännas, att denna synes bestämmas av regeln, att lagar endast gälla inom det område, d. v. s. geografiska utrymme, för vilket de utfärdats, och att alltså en *ipso-jure*-utsträckning icke heller vid inkorporeringar borde ifrågakomma.

Denna tankegång torde emellertid icke vara riktig, då den förbiser flera betydelsefulla skillnader mellan den statliga och den kommunala inkorporeringen. I princip är den statliga utvidgningen av samma innebörd som den kommunala och medför alltså motsvarande rättsverkningar. Men det undantag från *ipso-jure*-utsträckningen, som — på sätt nyss visats — gäller för sådana föreskrifter, som betingas av särskilda förhållanden av lokal karaktär, har här en långt större räckvidd. Alla de sociala omständigheter, nationalitet, språk, ekonomi, ja, i någon mån också naturförhållanden, på vilka folkets sammanfattning till en kollektiv rättsenhet vilar, äro här av ojämförligt mycket större betydelse och betinga därför den statliga lagstiftningen på ett helt annat sätt än den kommunala. Hela det privaträttsliga och en god del av det offentligrättsliga systemet måste därför anses lokalt bestämt och gälla allenast det område, för vilket det utfärdats. Förändringar av detta område äro så sällsynta och utomordentliga tilldragelser, att de i regeln icke förutsättas vid statens lagstiftning.

Detta sammanhänger med en annan och icke mindre betydelsefull skillnad mellan den statliga och den kommunala områdesförändringen. Folkrättsligt sett kan den förra grunda sig på en fredlig eller krigisk ockupation eller på ett avtal mellan tvenne stater, statsrättsligt vilar den

alltid, liksom varje större förändring av den offentliga rätten, direkt på en lagstiftningsakt, sålunda en yttring av samma statsfunktion, som utgör grundvalen för det — offentliga och privata — rättssystem, om vars utsträckning det här är fråga. Annorlunda den kommunala inkorporationen. Den grundar sig väsentligen på en statlig viljeyttring; medan däremot de kommunala förvaltningsreglerna vila på en annan, låt vara i staten inordnad, egen rättspersonlighets vilja. Möjligheten av en av staten företagen utvidgning av kommunens område måste därför, redan på grund av kommunens allmänna ställning till staten, vare sig allmänna regler för dylika förändringar stadgats eller icke, alltid förutsättas vid den i egentlig mening kommunala lagstiftningen. De kommunala normerna äro och måste vara avpassade efter denna eventualitet. Staten är däremot icke inordnad i någon högre enhet, vars vilja har befogenhet att företaga ändringar i dess rättsordning; folkrätten är, som det lyckligt uttryckts, av anarkisk natur.[1] Den statliga lagstiftningen behöver alltså icke räkna med den rättsliga möjligheten av en områdesförändring, och dess normer förutsättas därför i regeln att endast gälla inom det område för vilket de utfärdats, då staten kan förbehålla sig att själv bestämma tidpunkten och sättet för genomförandet av en områdesutvidgning. Det torde vara överflödigt att tillägga, att *ipso-jure*-utsträckningens allmänna princip härigenom icke rubbas. Orsaken till utsträckningen ligger i inkorporationen som sådan, ehuru dess rättsverkningar i detta avseende på grund av statens — i jämförelse med kommunens — fria förfogande-rätt över sina områdesförändringar i allmänhet utebliva.[2]

---

[1] Jellinek, *Allgemeine Staatslehre*, 341.

[2] Bl. a. av detta skäl vill den preussiska överförvaltningsrätten även hävda polisförordningarnas *ipso-jure*-utsträckning vid inkorporeringar. Polisförordningen finner sitt territoriala substrat »i anslutning till ett kommunalt område eller ett statsorganisatoriskt avgränsat distrikt, vars gränsförändringar följa särskilda i lag stadgade föreskrifter, men icke kunna åvägabringas av den myndighet,

Emellertid försätta dessa olikheter icke den allmänna principen alldeles ur kraft. I första hand utsträckas *eo ipso* till det nya området de allmänna författningsrättsliga grundsatserna: förvärvar en konstitutionell stat en del av en absolutistiskt organiserad stats område, så är den förras regering även inom det nya området bunden av lagstiftningens medverkan exempelvis vid förändringar av gällande civilrättsliga normer. Liksom vid den kommunala inkorporeringen övergår det införlivade områdets statsborgarskap att gälla den förstorade staten, även om de nya medborgarna icke utan vidare bliva aktivt kvalificerade, förvärva rösträtt vid politiska val o. s. v. Rösträttsbestämmelserna äro i eminent grad lokalt eller rättare nationellt betingade: de gälla självfallet endast den befolkning, som inneslutes av landets gränser vid den tidpunkt, då de beslutats. I och med inkorporationen uppgår vidare det nya området fullständigt i den förvärvande statens folkrättsliga enhet; med vissa undantag — som senare skola beröras — upphöra den förminskade statens folkrättsliga fördrag och traktater att gälla det avträdda området, som i stället bindes av den förstorade statens internationella avtal (de rörliga traktatgränsernas princip).[1] Denna förändring betecknar *eo ipso* en utsträckning av åtskilliga inre rättsregler av offentlig eller privat natur, som äro nödvändiga för genomförandet av de åtagna förpliktelserna.

I stort sett måste det dock medgivas, att den statliga inkorpora-

---

inom vars kompetens polisförordningen faller.» Därför ligger det i en dylik förordnings »tendens» att utsträckas även till det nya området; se ovan citerade utslag, *Deutsche Juristenzeitung* 1907, nr 1. Fullt klart utfördes dock icke denna tankegång, och den har också blivit missförstådd av JEBENS, *Preussisches Verwaltungsblatt*, Bd. XXII, s. 509 ff. samt efter honom KOCH 16 f. Dessa ha nämligen menat, att statens gränsförändringar skilja sig från kommunens genom sin mindre faktiska frekvens. De befogade invändningar, som kunna höjas mot de slutsatser, vilka tilläventyrs dragas av denna skillnad, drabba icke den ståndpunkt, som ovan företrätts.

[1] LISZT 175.

tionens verkningar med avseende på de gällande rättsnormernas utsträckning äro högst begränsade. En naturlig följd härav är, att den förminskade statens rättssystem i motsvarande omfattning fortfar att gälla i det införlivade området. I motsatt fall skulle nämligen här uppstå ett vakuum, ett rättsligt tomrum, icke endast med avseende på vissa särskilda och i stort sett kanske mindre viktiga offentliga rättsförhållanden, utan berörande rättssystemet i dess helhet, det dagliga livets alla förhållanden och härigenom en av kulturens grundvalar överhuvud. Då ett dylikt vakuum icke utfylles av några allmänna naturrättsliga regler, så måste den förstorade staten övertaga tvångsgarantierna för de dittills bestående rättsnormernas fortsatta tillämpning.

INKORPORERINGENS BETYDELSE FÖR RÄTTSTILLSTÅNDET INOM INKORPORERINGSOMRÅDET.

För den kommunala inkorporeringen är denna fråga av stor praktisk betydelse. Att i och med utsträckningen av stadens förvaltningsrätt landskommunens motsvarande normer upphöra att gälla i inkorporeringsområdet är uppenbart, men från denna utsträckning äro, som nyss visats, de lokalt betingade föreskrifterna undantagna. Dylika lokaliserade normer kunna gälla även i inkorporeringsområdet. Förlora även dessa i och med inkorporeringen sin giltighet?

ALLMÄNNA NORMER.

Man torde härvid böra skilja mellan två olika slag av lokaliserade normer. Å ena sidan allmänna normer, vilkas giltighet är begränsad till viss del av kommunens område, antingen på grund av ett uttryckligt stadgande, eller därför att de naturliga förutsättningarna för deras tillämpning saknas i kommunens övriga delar. I motsats till vad fallet är vid den statliga områdesförändringen upphöra dessa i och med inkorporeringen att gälla inom inkorporeringsområdet — av samma skäl som övriga dittills gällande allmänna kommunala normer. Ty vilket är en dylik föreskrifts innehåll? Kommunen förordnar: »Följande regler skola bestämma min vilja vid behandlingen av följande angelägenheter

inom detta område!» I och med inkorporeringen försvinner exkorporeringskommunens vilja från det ifrågavarande området, därmed naturligtvis också de regler, av vilka den bestämdes. Denna förändring möter här icke heller några större teoretiska eller praktiska betänkligheter. I motsats till staten äro kommunerna inordnade i en högre enhet, vars vilja ytterst är den gemensamma grunden till deras särskilda rättsordning. Först genom statens erkännande, med andra ord på grund av dess garanti, ernå dessa förvaltningsnormer positiv giltighet. Inkorporeringen medför därför aldrig en överflyttning till ett i grunden främmande rättsområde, och det rättsliga tomrum, som genom de allmänna lokaliserade förvaltningsnormernas upphörande kan uppstå, är i regeln icke av den art, att det obetingat, på grund av statens ställning till rättsordningen överhuvud, genast måste utfyllas och av sig själv utfylles.

KONKRETA RÄTTSFÖRHÅLLANDEN.

Men å andra sidan finnas även normer, som äro bundna vid inkorporeringsområdet i en helt annan och egentligare mening än de allmänna lokaliserade normerna. Nämligen sådana rättssatser, som inskränka sig till att på ett visst sätt reglera endast ett enda, personligt eller lokalt fixerat fall. De konkreta rättsförhållanden, som sålunda uppstå, grunda sig antingen på en förvaltningsakt eller på en individuell rättssats. Den senare — som redan förut vid behandlingen av inkorporeringens konstitutionella sida berörts — överensstämmer så tillvida med förvaltningsakten, som även denna i ett visst fall bestämmer vad som är rätt, och sålunda omedelbart grundar rättsförhållanden mellan det allmänna och de enskilda. Men förvaltningsakten skiljer sig från den individuella rättssatsen därigenom, att den alltid är bunden av en abstrakt regel, vars konkreta tillämpning den är. Den kan i motsats till den individuella rättssatsen alltid återföras under en allmän norm, varav den bindes. Skillnaden mellan en individuell rättssats och en förvaltningsakt är lätt att bestämma i de fall, då den förra uppträder

i lagens form, då den utgör en *lex in casu.* Men den kan även förekomma inom förvaltningen, i det att vissa myndigheter kunna ha befogenhet att utfärda — individuella eller allmänna — rättsförordningar. I dylika fall kan gränsen emot förvaltningsakten vara vansklig nog att uppdraga.[1]

Hur som hälst överensstämma förvaltningsakten och den individuella rättssatsen däri, att deras materiella innehåll utgör ett enda fall, med vars bestämmande deras rättskraft är uttömd. Vare sig detta avser en enda person — exempelvis åläggande för en gårdsägare att cementera ett svinhus — eller riktar sig gentemot ett obestämt antal adressater — förbud att i staden saluhålla omogen frukt! — så kan det därför, i motsats till vad fallet är vid de allmänna normerna, icke bliva frågan om någon fortsatt tillämpning av den givna regeln i den mening, att nya fall underkastas en särskild normering i enlighet med denna, som sålunda skulle binda kommunen vid utövningen av dess myndighet. I och med de konkreta rättsförhållandenas grundläggning har förvaltningsakten eller den individuella rättssatsen uppfyllt sitt ändamål. Men givetvis fortsätta dessa konkreta rättsförhållanden att gälla, till dess de i behörig ordning av en ny offentlig viljeakt upphävas. Med andra ord: det givna budet eller förbudet är till sin giltighet tvångsgaranterat på samma sätt som alla andra offentliga eller privata rättsförhållanden

I detta konkreta rättstillstånd kan inkorporeringen icke göra någon ändring. De rättsförhållanden, som förut grundlagts av förvaltningsakter

---

[1] Den ståndpunkt, som här företrätts, är en naturlig konsekvens av det förut utvecklade lagbegreppet, se ovan sid. 522. I allt väsentligt ansluter den sig till den härskande åskådningen inom tysk statsrätt, klarast utvecklad av Rosin, *Polizeiverordnungsrecht.* 11 ff., 27 ff., 34 f., 55 ff. o. a., Laband II: 163 ff. Se ock Anschütz 23 f., Jellinek, *Gesetz und Verordnung,* 236 ff., 366 ff. Den motsatta ståndpunkten under franskt inflytande intressant genomförd av Otto Mayer I: 91 ff. m. fl.

eller individuella rättssatser, fortfara utan vidare att gälla. Med denna giltighet avses nämligen endast, att deras realiserande är tvångsgaranterat, icke — såsom vid de allmänna normerna — att de skola reglera kommunens vilja vid handhavande av vissa ärenden. Även om de ursprungligen grunda sig på en viljeyttring av exkorporeringskommunen, så varken avse eller kunna de normera den fortsatta utövningen av dess myndighet, än mindre av inkorporeringskommunens. Det står staden, liksom det förut stått landskommunen, fullständigt fritt att inom ramen av lag och författning ordna de olika förvaltningsgrenarna inom området, men i de en gång statuerade konkreta rättsförhållandena kan inkorporeringen i och för sig icke göra någon ändring. De fortsätta att gälla, intill dess de i laga ordning upphävas. Att de förut bestående allmänna normerna inom inkorporeringsområdet *ipso jure* upphöra, är endast ett uttryck för att stadens myndighet även inom detta område bestämmes av de regler, som förut i olika hänseenden stadgats för dess utövning. För de konkreta rättsförhållandena, resultatet av de allmänna normernas tillämpning, kan icke något sådant undanskjutande tänkas, för såvitt icke inkorporeringen är avsedd att verka retroaktivt. Men om en områdesförändring förordnas att träda i kraft från visst datum, så innebär detta — liksom motsvarande stadgande vid en lagstiftningsakt — att de rättsförhållanden, som före denna tid under tillämpning av då gällande regler uppstått, även senare fortfara att gälla. Vad som inkorporeringen förändrar, det är endast tillämpningen av dittills gällande rättsnormer, icke det bestående resultatet av denna tillämpning. Den nya kommunen kan icke bindas av de regler, som den gamla givit för sin viljeutövning, men de rättsförhållanden, som under denna viljeutövning uppstått, måste den dock erkänna. Då deras fortsatta giltighet innebär, att de fortfarande äro tvångsgaranterade, så övergår denna garanti, ansvaret för deras realiserande, i den mån som det överhuvudtaget påvilar kommunal

myndighet — något som väl blott undantagsvis är fallet — från landskommunen till staden.

Det torde utan vidare vara klart, att denna grundsats om inkorporeringens betydelse för de konkreta rättsförhållandena likaväl gäller de rättsförhållanden, som grunda sig på en statlig viljeakt, som dem, vilka utgå från kommunens vilja. I själva verket är den ojämförligt viktigast för de förra, framförallt därför, att dessa kunna statuera offentliga förvaltningsplikter, som på grund av sin natur äro lokaliserade till inkorporeringsområdet och därför även efter inkorporeringen kvarstå. Härigenom kan en slags offentligrättslig succession inträda och utövningen av stadens myndighet inom inkorporeringsområdet komma att bestämmas av de särskilda allmänna normer, som förut gällde för exkorporeringskommunen. Dylika offentliga förvaltningsplikter kunna även statueras genom särskilda, vid inkorporeringsförordnandet givna bestämmelser. Slutligen kan stadens myndighet inom inkorporeringsområdet bestämmas av till detta område lokaliserade, av exkorporeringskommunen genom avtal ingångna förbindelser. I första hand äro här de lokaliserade förvaltningsplikterna av intresse.

LOKALISERADE FÖRVALTNINGSPLIKTER.

Med lokaliserade förvaltningsplikter menas sådana offentliga förpliktelser, som avse ordnandet av vissa, lokalt betingade och bundna förvaltningsuppgifter. De kunna påvila varje kommunal enhet, men återfinnas företrädesvis inom municipalsamhällets och väghållningsdistriktets verksamhetsområden. Om t. ex. en landskommun av administrativ myndighet i den allmänna hälsovårdens intresse ålagts att utföra vissa avloppsanordningar, så har härigenom konstituerats en förvaltningsplikt, som är lokalt betingad och bunden till den del av kommunen, där åtgärderna skola vidtagas. Här föreligger alltså en lokaliserad förvaltningsplikt, som vid en eventuell inkorporering övergår å staden. Det samma är förhållandet med avseende å en väg, som ett väghållnings-

distrikt av konungens befallningshavande ålagts att anlägga inom ett område, vilket senare införlivas med stad. Exempel på en förvaltningsplikt, som däremot icke är lokaliserad, erbjuder köpingskommunens förhållande till ordningsväsendet inom sitt område. I allmänhet åläggas nämligen köpingarna vid utbrytningen ur den bestående sockengemenskapen, att bekosta »skälig avlöning» åt en eller flera polismän samt att låta uppföra lämplig arrestlokal inom samhället, allt på sätt som av konungens befallningshavande senare bestämmes.[1] Här föreligger alltså en till sitt innehåll bestämt fixerad och till sitt realiserande garanterad förvaltningsplikt — vilken för övrigt åligger varken städer eller landskommuner — som visserligen kan vara lokalt betingad men uppenbarligen icke är lokalt bunden. I och med köpingens inkorporering med stad övergår därför icke denna förvaltningsplikt på staden, som i stället har det allmänna ansvaret för kostnaderna för ordningsväsendet inom sitt område.

Denna jämförelse underlättar samtidigt den rättsliga förklaringen av de lokaliserade förvaltningspliktern as övergång vid inkorporeringar. Det rättsförhållande, som här föreligger, grundar sig på en i laga ordning tillkommen viljeyttring av innehåll, att inom ett visst, till arealen ofta på millimetern[2] bestämt område vissa åtgärder skola företagas. Från denna viljeakt utstråla en mängd rättigheter och förpliktelser, begränsningar av den enskildes handlingsfrihet, utvidgningar av den offentliga myndigheten o. s. v., alla samlande sig i en förvaltningsplikt för den kommunala enhet, vilken ansvaret för åtgärdernas genomförande enligt lag och författning tillkommer. Inkorporeringen förändrar eller upphäver ingalunda den ursprungliga viljeyttringens rättsverkningar, men i och med den geografiska förskjutningen av den kommunala myn-

[1] Se ROSMAN 477 o. a.

[2] Märk de regler, som bestämma stadsplans utläggande å marken!

digheten förflyttas även ansvaret för de bestämda åtgärdernas genomförande över på den nya kommunen. Från statens synpunkt ter sig den lokaliserade förvaltningsplikten som en utvidgning av dess befogenhetsområde gentemot kommunen, från kommunens därför som en plikt, vilken emellertid gentemot den enskilde innebär en ofta vittgående kompetensutvidgning. Den enskilde framträder här i allmänhet endast som pliktsubjekt, i *status subjectionis*, men även hans rättsliga handlingssfär kan härvid undergå utvidgningar, varpå särskilt stadsplaneväsendet företer exempel.[1]

Med ett ord, de rättsförhållanden, som här betraktats ur den offentliga förvaltningspliktens synpunkt, utgöra i själva verket icke något annat än specialfall av den allmänna förvaltningsrättens objektiva normer, vilka dels genom sina begränsningar och utvidgningar av den enskildes rättsmakt direkt skapa förpliktelser, befogenheter och subjektiva rättigheter för det allmänna och för de enskilda medborgarna, dels lämna utgångspunkter för ett senare statuerande av lokaliserade förvaltningsplikter. Problemet om deras förhållande till inkorporeringen utmynnar således i den allmänna frågan om den kommunala områdesförändringens betydelse för de statliga förvaltningsnormernas giltighetsområden. Åtskilliga allmänna författningar — framförallt de s. k. stadsstadgorna — hava nämligen en geografiskt begränsad giltighet, och ansvaret för deras genomförande har lagts på vidkommande kommuner, sålunda konstituerande lokaliserade förvaltningsplikter av högre ordning. Denna fråga kompliceras ytterligare därav, att kommunerna ofta av dylika författningar tillerkänts rätt att utfärda särskilda förordningar, vilka kunna grunda sig på kommunens vilja och alltså ingå i den vanliga kommunala förvaltningsrätten. Principerna för dessa olika rättsreglers förhållande

---

[1] Rätt att påfordra gatas utläggande, lösen av mark o. s. v.

till inkorporeringen ha förut angivits; det återstår blott att visa, huru de praktiskt tillämpas.

Skillnaden mellan en lokaliserad förvaltningsplikt och exempelvis den förpliktelse rörande ordningsväsendet, som brukar åläggas den nybildade köpingskommunen, torde vara uppenbar. Det är av mindre vikt, att de lokaliserade förvaltningsplikterna i regeln utgå från en tillämpning av de administrativa myndigheternas i allmänna författningar begränsade kompetens, och att den förpliktelse, varom här är fråga, direkt vilar på konungens allmänna administrativa myndighet. En avgörande skillnad är däremot, att denna förvaltningsplikt icke är fixerad till en viss, geografiskt noga bestämd del av kommunen, och att den därför icke heller motsvaras av vissa förpliktelser och rättigheter hos de enskilda personerna inom detta område. En förvaltningsplikt av denna art har överhuvudtaget icke några rättsverkningar utåt, den rör sig helt och hållet inom gränserna för statens och kommunens inbördes förhållande, medan däremot en lokaliserad förvaltningsplikt så att säga endast utgör en reflex av en rättsnorm, som i främsta rummet berör de enskildas rättsförhållanden. Därför kan icke heller en förpliktelse av det förra slaget genom en inkorporering utan vidare övergå från den införlivade kommunen till den införlivande, då nämligen dess rättsliga förutsättning, statens förhållande till den genom dess vilja nybildade köpingskommunen, genom inkorporeringen upphör.

LOKALISERADE AVTALSENLIGA FÖRVALTNINGSUPPGIFTER.

I de lokaliserade förvaltningsplikterna kommer likaså statens allmänna överordning över kommunerna till uttryck, dess viljas rättsligt normerande verkan inom dess område, ehuru visserligen icke endast gentemot kommunerna, utan även gentemot de enskilda medborgarna. Härigenom skilja de sig från de förvaltningsuppgifter, som kunna åligga kommunen på grund av särskilda avtal, och vilka likaså kunna vara fixerade till ett visst, geografiskt bestämt område. Genom överenskom-

melse med en annan kommun eller med enskilda kan exkorporeringskommunen ha förbundit sig att låta barn tillhörande den förra kommunen på vissa villkor åtnjuta undervisning i en inom inkorporeringsområdet belägen skola, att vidtaga åtgärder med avseende på avloppsförhållandena inom samma område, exempelvis att hålla vissa diken eller större avloppsledningar i fullgott skick och medgiva deras användning även för utom kommunen liggande fastigheter o. s. v. Stadsplaneväsendet erbjuder vidare ett stort utrymme för dylika avtal rörande kommunala prestationer på den offentliga förvaltningens område.

Härigenom kunna visserligen för kommunen lokaliserade förvaltningsuppgifter uppkomma, men i motsats till vad fallet är med de förut behandlade lokaliserade förvaltningsplikterna vila dessa på avtal mellan två principiellt sidoordnade parter, icke på ett av kommunens och den enskildes allmänna underordning under staten omedelbart följande pliktförhållande. Genom dylika avtal kunna därför tydligen icke blott förbindelser utan även rättigheter för kommunen grundläggas; och likaväl som de förra kunna ock de senare vara lokalt fixerade. Kommunen kan ha en avtalsenlig rätt att använda avlopp inom en annan kommun o. s. v.

Dessa lokaliserade rättigheter och plikter tillhöra icke den offentliga rätten i egentlig mening, även om de avse fyllandet av offentliga förvaltningsuppgifter. Frågan om deras förhållande vid en inkorporering av det område, till vilket de knutits, måste därför bedömas efter helt andra regler än dem, som äro bestämmande för de lokaliserade förvaltningsplikterna. I själva verket utgör den endast ett specialfall av det allmänna problemet, huruvida och i vad mån kommunen vid en inkorporering inträder i den förminskade eller införlivade kommunens avtalsförhållanden. Här är alltså — i motsats till vid de lokaliserade förvaltningsplikterna — frågan om en verklig rättsövergång, en partiell eller

total succession. De allmänna grundsatserna för detta problems lösning skola vid behandlingen av inkorporeringens privaträttsliga verkningar senare angivas.[1] Enligt den uppfattning, som därvid närmare motiveras, medför inkorporeringen *eo ipso*, såvitt icke gällande rätt lägger hinder i vägen, en övergång av privata rättigheter och förbindelser från den ena kommunen till den andra, ehuru denna övergång vid den partiella införlivningen i allmänhet måste genom särskilda bestämmelser närmare regleras. Undantag härifrån utgöra dock de avtal, som ingåtts uteslutande med hänsyn till och för att ordna förhållandena i en viss lokalt bestämd del av kommunen: dessa kunna icke realiseras och förlora varje betydelse, om de efter delens frånskiljande fortfara att gälla för den förminskade kommunen, de kunna vidare icke bliva föremål för någon uppdelning, och de övergå därför utan vidare å inkorporeringskommunen. Inkorporeringens rättsverkningar äro sålunda desamma med avseende på alla slag av lokaliserade förvaltningsuppgifter, såväl dem, som grunda sig på ett offentligrättsligt pliktförhållande, som de uppgifter, vilka kommunen genom särskilt avtal åtagit sig. De förra stå under de administrativa myndigheternas uppsikt och garanteras av statens allmänna administrativa tvångsmakt, medan däremot till de senares skydd och realiserande den allmänna domstolsvägen i enlighet med gällande processuella regler måste anlitas.

LOKALISERADE FÖRVALTNINGSUPPGIFTER INOM FOLKRÄTTEN.

I flera hänseenden torde en jämförelse med de folkrättsliga motsvarigheterna till kommunens lokaliserade förvaltningsplikter vara belysande för deras rättsliga natur. Även teoretiskt äro dylika rättsförhållanden, bland vilka de viktigaste äro de s. k. statsrättsliga servituten, av stort intresse. Redan förut har vid behandlingen av områdets rättsbegrepp anmärkts, att uppfattningen av ett dylikt servitut på samma sätt som

---

[1] Se nedan sid. 952 ff.

det motsvarande privaträttsliga institutet, d. v. s. som en på själva marken vilande last, näppeligen är hållbar.[1] Endast om man betraktar området såsom ett utanför staten liggande objekt, till vilket staten har en verklig rätt, analog med jordägarens rätt till sin fastighet, kan man tänka sig detta område belastat med verkliga tjänstbarheter, aktiva eller passiva servitut. Från den teoretiska ståndpunkt, som här företrädes, torde detta vara omöjligt. Området är utrymmet för statens exklusiva myndighet, varje begränsning av statens områdesfunktion nödvändigtvis en begränsning av statsmakten själv. Alla dylika begränsningar vila på avtal med en eller flera andra stater och utgöra sålunda rent obligatoriska rättsförhållanden. Till sitt innehåll äro de lokalt fixerade och bundna. Exempel utgöra neutralisering av vissa delar av området, förpliktelse att icke befästa vissa platser (Ålandsfrågan!), att låta andra staters undersåtar fiska i vissa kustvatten, att låta en annan stat anlägga kolstation eller vidtaga andra militära åtgärder å viss plats inom eget område o. s. v. Den växande internationella trafikgemenskapen har tagit sig uttryck i en mängd dylika lokaliserade rättigheter och plikter.[2]

Det är klart, att bland dessa rättsförhållanden någon egentlig motsvarighet till de offentliga förvaltningsplikter, som ålagts kommunen av staten, knappast kan finnas, då det överordnade rättssubjekt, från vars vilja förpliktelsen utgår, här saknas. Likaså saknas den fasta garanti för de folkrättsliga avtalen, som det statliga rättsskyddets organisation erbjuder de av kommunen ingångna avtalen. Om någon övergång av dylika rättsförhållanden vid områdesförändringar kan därför endast bliva tal under förutsättning av s. k. derivativt förvärv, icke vid sådana förändringar, som grunda sig på ockupation eller ren erövring.[3] Oaktat

[1] Se ovan sid. 284.
[2] Se Liszt 73 ff., Ullmann 323.
[3] Jfr Liszt 172 f.

dessa väsentliga olikheter torde den folkrättsliga inkorporationens inverkan på den förminskade eller införlivade statens lokaliserade rättsförhållanden bestämmas efter samma regler, som gälla för den kommunala områdesförändringen. Statens rättsligt normerande vilja ersättes här av det allmänna intresse, som förenar kulturstaterna till en rättslig gemensamhet, och som i sista hand utgör grundvalen för alla internationella rättsförhållanden.[1] Ju mera ett visst områdes särskilda rättsliga kvalificering betingas av det allmänna intresset, dess vissare är en övergång av de lokaliserade rättigheterna och förbindelserna vid en områdesförändring. Grundar sig sålunda ett områdes neutralisering rent av på ett internationellt kongressbeslut, så står det utom tvivel, att neutraliteten även av senare förvärvare måste respekteras.[2] Men också i fall, då det allmänna intresset saknar dylika formella uttryck, är en övergång *ipso-jure* av lokaliserade förpliktelser vid inkorporationer allmänt erkänd. Särskilt

---

[1] Ullmann, som antar en övergång av alla statsservitut (sid. 131) eller åtminstone av de s. k. passiva (sid. 133 och 318), motiverar detta sålunda: det rör sig här om en tredje stats förvärvade rättigheter, *erworbene Rechte*, omedelbart berörande territoriets rättsliga kvalitet; deras kränkande skulle innebära ett uppenbart rättsbrott, ty en stat, som inom folkrättsgemenskapen kräver erkännande som ett rättssubjekt, kan icke utan att åsidosätta grundvalarna för staternas inbördes rättsförhållanden godtyckligt ignorera en tredje stats rättigheter, som ha uppstått med hänsyn till ett internationellt sakläge. Denna argumentering kan *mutatis mutandis* gott tillämpas, när det gäller en inkorporerad kommuns avtalsenliga förpliktelser, men däremot synes den gå alltför långt ifråga om de här föreliggande internationella avtalen. Då staternas avtalsfrihet är obegränsad, kunna dock förbindelser ingås, vilka under en måhända alldeles förändrad internationell situation varken böra eller kunna förplikta efterföljare. Med skäl gör Liszt, 74, uppmärksam på denna uppfattnings orimliga konsekvenser. Om Ryssland medgives rätt att anlägga en kolstation på en fransk ö, som sedan förvärvas av England, så lär väl Ryssland näppeligen utan vidare kunna göra sin rätt gällande gentemot den nya innehavaren av området.

[2] Det viktigaste exemplet är Savoyens av Wienerkongressen beslutade neutralisering, som vid dess övergång till Frankrike 1860 av denna stat erkändes.

gäller detta om alla sådana förbindelser, som avse den internationella samfärdseln, flodfart, järnvägstrafik o. s. v. (s. k. ekonomiska statsservitut).[1] I hög grad osäkert är däremot, om lokaliserade rättsförhållanden, som endast avse en eller annan stats rent politiska maktställning, i och med områdets förvärv övergå att gälla även den nye innehavaren. Framför allt komma härvid de s. k. militära servituten i betraktande. Här visar sig folkrättens — i jämförelse med statsrättens — anarkiska natur. De starka intressemotsättningarna ha icke utjämnats i en högre rättslig enhet, som begränsar de enskildes frihet i enlighet med det allmännas krav och garanterar de i enlighet med lag ingångna avtalen. Medan de lokaliserade, på statens vilja eller särskilt avtal vilande förvaltningsplikterna vid den kommunala områdesförändringen alltid *ipso jure* fortfara att gälla, är deras fortsatta giltighet vid den statliga inkorporationen betingad och icke utan viktiga undantag — en naturlig följd av den internationella rättsgemenskapens bristande organisatoriska utbildning.

ÖVERGÅNG AV LOKALISERADE AVTALSFÖRHÅLLANDEN VID INKORPORERING.

I svensk förvaltningspraxis har frågan om de lokaliserade, avtalsenliga förvaltningsuppgifternas övergång hittills icke spelat någon större roll, ehuru visserligen fall kunna tänkas, då denna fråga kan få stor praktisk betydelse. Om exempelvis Sundbybergs köping genom överenskommelse med det i Spånga socken belägna Dufbo municipalsamhälle förbundit sig att vid de båda samhällenas gemensamma gräns vidtaga vissa avloppsanordningar av väsentlig betydelse för sundhetsförhållandena i Dufbo, och Sundbyberg senare inkorporeras med Stockholm, så övergår denna förpliktelse utan vidare å den senare kommunen. Om ett samhälle genom avtal med jordägare förbundit sig att upplåta vissa gator tidigare än i lag stadgas, så övergår likaså denna förpliktelse i och med inkorporering av det område, där de ifrågavarande gatorna befinna sig, å

[1] Liszt 173.

inkorporeringskommunen. De förpliktelser, som åligga samhälle med avseende å stadsplan, torde dock numera, efter stadsplanelagens tillkomst, i regeln vara av offentligrättslig natur och endast undantagsvis grunda sig på vanliga avtal. Det viktigaste området för dylika lokaliserade avtal erbjuda väl i stället avloppsförhållandena, såsom nyss med exempel visats. Men även här går utvecklingen otvivelaktigt i riktning mot att förvandla de avtalsenliga förbindelserna till offentligrättsliga förpliktelser. Det är karaktäristiskt, att fråga om ordnande av avloppsförhållandena genom en överenskommelse mellan Dufbo och Sundbyberg i nyss antydd riktning väl varit före, men att en dylik överenskommelse icke kunnat komma till stånd, varför frågan i stället löstes genom att kungl. maj:t på framställning av Dufbo förpliktade Sundbyberg att vidtaga vissa ganska omfattande avloppsanläggningar.[1] Och efter genomförande av det nu föreliggande förslaget till ny vattenlag kommer området för dylika offentligrättsliga förpliktelser med avseende å avloppsförhållandena att i väsentlig mån utvidgas.[2]

Ett egendomligt och särskilt vid inkorporeringar intressant fall av lokaliserade förvaltningsöverenskommelser utgöra de avtal om leverans av vatten, som, på sätt förut beskrivits, ibland ingåtts mellan en stad och ett angränsande förstadssamhälle.[3] Otvivelaktigt äro de prestationer, till vilka staden här förpliktas och municipalsamhället berättigas, lokalt betingade och bundna åtminstone till samhällets område vid tiden för avtalets ingående. Utvidgas detta område, så omfatta stadens skyldigheter icke utan vidare den nya delen; uppgår det helt eller delvis i

---

[1] Se *Regeringsrättens utslag* 4 april 1911 jämte tillhörande *handlingar*, särskilt Dufbo klagoskrift och påminnelser. Sundbyberg ålades att inom viss utsatt tid fullborda en kloakanläggning i den del av köpingen, där avloppsvattnet, till stort obehag för invånarna i Dufbo, brukade stagnera.

[2] Se ovan sid. 357.

[3] Se ovan sid. 355 ff.

en annan kommun, så kvarstå stadens prestationsplikter gentemot området ifråga orubbade. Men om samhället inkorporeras med staden, om alltså den ene kontrahenten försvinner som självständigt rättssubjekt genom att uppgå i den andra — kan även under sådana förhållanden någon av de i avtalet stipulerade förpliktelserna anses kvarstå?

Otvivelaktigt icke. I och med inkorporeringen inträder staden i municipalsamhällets avtalsenliga rättigheter och förbindelser, de båda kontrahenterna sammanfalla med varandra, staden förpliktar och berättigar sig själv. Härmed äro avtalet och därpå vilande rättsförhållanden borta, då dessa förutsätta ett flertal rättssubjekt, som kunna träda i relation till varandra.

Å andra sidan: avtalet ingicks så att säga till förmån för tredje person, nämligen municipalsamhällets medlemmar. Då inkorporeringens syfte är att införa en enhetlig förvaltning och utjämna de rättsliga olikheterna mellan de skiljda områdena, måste *a fortiori* antagas, att de enskilde såsom medlemmar av stadskommunen åtminstone icke skola komma i en sämre ställning än förut. Har staden ingått ett avtal av här angiven art, så kvarstår därför efter inkorporeringen åtminstone en moralisk förpliktelse att icke försämra utan såvitt möjligt förbättra villkoren för konsumenterna inom inkorporeringsområdet.[1] Denna förpliktelse torde i allmänhet av staden erkännas och betraktas som utgångspunkt för särskilda bestämmelser i inkorporeringsförordnandet, avsedda att ersätta det genom inkorporeringen försvunna leveransavtalet.

I svensk förvaltningspraxis ha två fall av inkorporering av på detta sätt leveransberättigade samhällen förekommit. I det ena, Västra

[1] Möjligt är ju också, att konsumenternas kontrakt med municipalsamhället medgiva dessa att föra talan mot staden såsom dess rättsefterföljare. I regeln torde dock deras intressen vara tillräckligt skyddade genom deras medlemskap av den kommun, som avtalet förpliktade, och där de alltså ha möjlighet att mera direkt göra sina krav gällande.

Skräflinge sockens införlivning med Malmö, träffades icke några särskilda bestämmelser för att avlösa det avtal om leverans av vatten till fastigheter inom Sofielunds municipalsamhälle, som staden år 1908 ingått med samhället. I det andra, Fors' sockens inkorporering med Eskilstuna, meddelade däremot inkorporeringsbrevet särskilda föreskrifter. Inom den inkorporeringskommitté, som staden och socknen gemensamt tillsatt, enade man sig därom, att vattenavgifterna i Nyfors efter inkorporeringen borde liksom i staden utgå med ungefär 10 % av anläggningskostnaderna för rörnätet, dock ej lägre än motsvarande avgifter i stadens äldre område. Denna bestämmelse blev ock av kungl. maj:t fastställd,[1] varpå drätselkammaren efter en ingående beräkning bestämde de nya vattenavgifterna. Därvid visade sig emellertid, att dessa voro avsevärt högre än vad Nyforsborna ursprungligen tänkt sig och ingalunda, som inkorporeringskommittén förmodat, inneburo någon väsentlig nedsättning av de dittillsvarande avgifterna. Innan inkorporeringen i och med 1907 års ingång trädde i kraft, skyndade municipalstämman att hos stadsfullmäktige protestera mot de oriktiga beräkningsgrunder drätselkammaren enligt dess förmenande tillämpat, men stadsfullmäktige lämnade dessa gensagor utan avseende. Sammanträde utlystes då med »röstberättigade medlemmar av f. d. Nyfors municipalsamhälle,» och man beslöt att överklaga stadsfullmäktiges beslut — dock utan framgång. Besvären fullföljdes ej till kungl. maj:t.[2]

Från alla håll betraktades alltså — som nyss visats, på goda grunder — 1897 års avtal såsom borta. I stället stödde sig klagandena på inkorporeringsbrevets bestämmelse, om vars rätta tolkning tvisten

---

[1] K. br. 3 aug. 1906.

[2] Se *inkorporeringskommitterades protokoll* 5 och 6 april 1904, sid. 7 f., *Eskilstuna SF:s Handlingar* 1907: 6, 8, 14, där samtliga handlingar i ärendet avtryckts, samt *SF:s protokoll* 14/2, 14/3, 13/6 1907.

rörde sig. Denna bestämmelse betraktade klagandena som en överenskommelse, vilken icke den ena parten ensidigt kunde uttolka till sin förmån. Man menade alltså, att staden gemensamt med municipalsamhället eller invånarna å dess förra område skulle ha fastställt vattenavgifterna. Denna uppfattning är tydligen alldeles ohållbar. Även om bestämmelsen grundade sig på en överenskommelse mellan stadens och socknens representanter i inkorporeringskommittén, hade denna endast karaktären av ett förslag, som först genom det kungliga förordnandet fick någon rättslig betydelse. Och för övrigt: om den varit ett verkligt avtal, varför sökte klagandena icke att göra sin uppfattning gällande inför allmän domstol? I och med att de beträdde den administrativa besvärsvägen, erkände de själva bestämmelsens karaktär av en rättsnorm, vilande på en ensidig statlig viljeakt. Att de vid tiden för avgifternas fastställande icke voro representerade i stadsfullmäktige, var måhända ur billighetssynpunkt oriktigt, men fullt lagligt. I och med inkorporeringens ikraftträdande utsträcktes stadsfullmäktiges myndighet utan vidare och endast med de begränsningar, som i lag och författning samt i inkorporeringsbrevet angivas, till de nya områdena.

Vida viktigare än de på avtal grundade förvaltningsuppgifterna äro emellertid de offentligrättsliga förvaltningsplikterna. Frågan om inkorporeringens betydelse för dessa rättsförhållanden utmynnar, som förut anmärkts, i det allmänna problemet om den kommunala områdesförändringens betydelse för de statliga och de på dessa grundade kommunala förvaltningsnormernas giltighetsområden. Vid framställningen av inkorporeringens genomförande inom de viktigaste kommunala verksamhetsområdena skall i det följande visas, huru de allmänna grundsatser för detta problems behandling, som i det föregående uppställts, i praxis tillämpas. Det ojämförligt viktigaste föremålet för dessa grundsatser utgöra stadsstadgornas och stadsplanelagens förvaltningsområden.

B. ALLMÄN ORDNING OCH HÄLSOVÅRD, BRAND-, BYGGNADS- OCH STADSPLANEVÄSEN, KOMMUNALA AFFÄRSFÖRETAG.

Inkorporeringens allmänna betydelse för stadsstadgorna.

De betydelsefullaste exemplen på lokaliserade förvaltningsplikter erbjuda de s. k. stadsstadgorna, stadsplanelagen samt ordnings-, brand-, byggnads- och hälsovårdsstadgan. I och med att dessa författningar förklarats gällande inom visst område å landsbygden, övergår detta till en särskild offentligrättslig enhet, municipalsamhälle, med vissa bestämda förvaltningsplikter. Inom stads område gälla författningarna utan särskild åtgärd från de administrativa myndigheternas sida och medföra icke någon organisatorisk differentiering av stadskommunen. Dock kunna de i viss mån, på sätt som förut angivits, anpassas efter stadens olika delar.[1]

Huru inverkar inkorporeringen på de olika rättsförhållanden, som grunda sig på de sålunda differentierade stadsstadgorna?

I den mån som dessa författningar i allmänhet gälla och äro tilllämpliga inom alla delar av stads område, utsträckas de även till det inkorporerade området. De äro rimligen avsedda icke endast för städernas områden vid tiden för utfärdandet, utan även för de sedan överflyttade delarna, på samma sätt och av samma skäl som alla andra förvaltningsrättsliga regler av särskild betydelse för städerna.[2] Denna utsträckning omfattar endast dem av ordningsstadgans bestämmelser, som gälla utom den egentliga staden, alltså inom vad denna författning kallar »stads område».

Däremot är det klart, att begränsningen av stadgornas giltighetsområden inom staden icke förändras genom inkorporering av ren lands-

[1] Se ovan sid. 373.

[2] Detta är alltså inkorporeringens innebörd i det stora flertalet fall, vilka gälla områden, som väl faktiskt, men icke rättsligt på något sätt skilja sig från landsbygden.

bygd, d. v. s. icke stadsplanerat område. Denna differentiering är nämligen, som förut visats, betingad av stadsplanen, och försåvitt icke dess gränser genom inkorporeringen förändras, så förändras icke heller de olika föreskrifternas giltighetsområden.

INKORPORERING AV KÖPING ELLER MUNICIPALSAMHÄLLE.

Vida mera komplicerade bliva inkorporeringens rättsverkningar, om den avser område, där stadsplanelagen och byggnadsstadgan samt eventuellt också andra stadsstadgor förklarats tillämpliga, d. v. s. ett municipalsamhälle.[1] I allmänhet behålla de olika författningarna sina giltig-

[1] De olika alternativens betydelse för inkorporeringspraxis framgår av nedanstående tablå över de hittills inkorporerade municipalsamhällenas rättsställning.

	Datum för kungl. maj:ts beslut angående tillämpningen av				Datum för inkorporeringens ikraftträdande
	Byggnads-	Brand-	Ordnings-	Hälsovårds-	
	stadgan				
Gådeåstaden	8/12 1882	8/12 1882	8/12 1882	12/3 1886	1/1 1892
Hälsingborgs landsförsamlings municipalsamhälle	28/11 1890	28/11 1890	28/11 1890	5/4 1891	1/1 1905
Lundby, del av	3/12 1897	3/12 1897	19/6 1891	3/12 1897	1/1 1906
Nyfors	22/2 1889	22/2 1889	22/2 1889	12/4 1889	1/1 1907
Sofielund	21/2 1896	21/2 1896	21/2 1896	28/2 1896	1/1 1911
Åvik	23/11 1906	21/2 1908	21/2 1908	25/1 1907	1/1 1911
Ladugårdsbacke	—	—	—	28/10 1894	1/1 1911
Liljeholmen	4/7 1884	30/3 1906	30/3 1906	30/3 1906	1/1 1913
Örby	12/8 1904	—	—	—	1/1 1913

I Lundby omfattade stadgornas giltighetsområden socknens större och ojämförligt viktigaste del, den 31/12 1899 inneslutande 8,855 av socknens 9,425 invånare. Något särskilt municipalsamhälle hade därför ej bildats, utan handhades de municipala angelägenheterna av de vanliga kommunalmyndigheterna.

Stadsplan har fastställts för Nyfors 27/11 1896 och för Sofielund 5/12 1902 samt 7/12 1906. Inom Åvik har en viss regleringsplan följts vid bebyggandet, dock utan att före inkorporeringen av k. m:t fastställts.

hetsområden. Den statliga viljeakt, som förlänat dem gällande kraft, beröres icke och kan icke anses vara upphävd genom den kommunala förändringen. De förhållanden, som genom stadsstadgornas tillämpning avsetts att ordna, äro i eminent mening av lokal natur och bundna vid området. De förvaltningsplikter, som dessa författningar konstituera, äro till sin art lokaliserade, vilket också tar sig uttryck däri, att de icke ålagts kommunen i dess helhet, utan blott en viss, särskilt organiserad del av densamma. Med inkorporeringen försvinna emellertid de särskilda organisationsformerna, då kommunallagen för städerna icke känner municipalsamhällesinstitutionen, men förvaltningsplikterna kvarstå. Den närmast ansvarige för stadsstadgornas tillämpning inom stads område är stadskommunen i sin helhet, på vilken också de redan stadgade förvaltningsplikterna övergå.

Det enklaste fallet är, att endast ordningsstadgan, hälsovårdsstadgan eller brandstadgan varit gällande inom municipalsamhället. Inom den utvidgade stadskommunen komma därmed dessa stadgors giltighetsområden att undergå en motsvarande utsträckning. Ordningsstadgan i sin helhet kan sålunda komma att gälla även utom det planerade området, vilket i grunden icke torde överensstämma med dess förut återgivna § 19. Enligt denna skola nämligen där gälla endast de bestämmelser, om vilka en dylik tillämpning särskilt stadgats. Likaså komma hälsovårdsstadgans föreskrifter för stad att gälla även utom stadsplan, vilket av denna författning åtminstone ansetts som ett undantagsförhållande. Brandstadgan känner enligt ordalydelsen icke någon dylik anpassning efter områdets olika delar, men har ändock i gällande praxis ansetts begränsad till stadens planerade område, försåvitt icke motsatsen särskilt förordnats. Efter inkorporeringen kommer den alltså — i strid med den allmänna regeln — att i den förstorade staden gälla även utom stadsplanegränsen.

Samma allmänna grundsats bestämmer även det fall, då stadsplanelagen och byggnadsstadgan, antingen ensamma eller jämte andra stadsstadgor gällt inom municipalsamhället. Den planlagda delen av stadens område kommer att härigenom utvidgas. Härav följer *ipso jure*, omedelbart på grund av de olika författningarnas bestämmelser, att också ordningsstadgan i sin helhet samt hälsovårdsstadgans föreskrifter för stad komma att gälla i det införlivade municipalsamhället, även om dessa författningar icke förut där förklarats tillämpliga. Inkorporeringen kan sålunda förorsaka två olika slag av *ipso-jure*-utsträckningar av stadsstadgornas giltighetsområde. Den första inträder vid inkorporeringar av områden, där stadgorna icke förut varit gällande, men avser endast sådana bestämmelser i ordningsstadgan, som gälla utom det stadsplanerade området. Om någon motsvarande utsträckning av hälsovårdsstadgan kan det icke bliva tal, då de delar av densamma, som gälla utom den egentliga staden, även äro tillämpliga å hela landsbygden. Byggnadsstadgan innehåller icke några bestämmelser, som äro tillämpliga utom det stadsplanerade området, och dess giltighetsområde kan därför icke påverkas av inkorporeringen. Det andra slaget av stadsstadgornas *ipso-jure*-utsträckning avser däremot även de för den egentligen staden gällande föreskrifterna och inträder, som nyss anmärkts, vid inkorporering av stadsplanerat område.

Viktigare och intressantare äro emellertid inkorporeringens rättsverkningar med avseende på de förpliktelser, som byggnadsstadgan och stadsplanelagen konstituera. Här föreligga i princip samma rättsförhållanden som vid de övriga stadsstadgorna: offentliga förvaltningsplikter, vilka i än högre grad måste betraktas som lokaliserade, och som därför övergå å den inkorporerande stadskommunen. Med andra ord: författningen fortfar att gälla, men den närmast ansvariga för dess tillämpning blir staden. Förhållandena äro här dock mera invecklade än vid de

övriga stadsstadgorna, beroende på byggnadsförfattningarnas särskilda ändamål. Stadsplanelagens syfte är nämligen uppställandet och genomförandet av en stadsplan. Endast inom det sålunda planlagda området äger byggnadsstadgan tillämpning.

Om någon stadsplan icke blivit före inkorporeringen fastställd — något, som i betraktande av dylika ärendens omfattning och omständliga administrativa behandling varit regeln — så är saken enkel: staden är förpliktad att på sätt i lag stadgas inom det forna municipalområdet söka få stadsplan till stånd och därmed möjliggöra byggnadsstadgans tillämpning. Detta är ett av de märkligaste, men icke det enda exemplet på inkorporeringsaktens rättsgrundande betydelse: här föreligger en förpliktelse för staden att låta stadsplanera en viss bestämd del av sitt område, en förpliktelse, som saknar direkt stöd både i stadsplanelagen och byggnadsstadgan, vilka endast stadga en allmän skyldighet för städerna att i mån av behov upprätta stadsplan. När detta behov föreligger, äga städerna själva avgöra. I här föreliggande fall är stadens skyldighet fixerad till en viss begränsad del av området. Garantierna för dess realiserande äro desamma som inom köping eller municipalsamhälle: innan stadsplan fastställts, må icke nybyggnad inom det bestämda området äga rum med mindre konungens befallningshavande i vart särskilt fall giver lov.[1]

Att nybyggnadsförbud utan stadens föregående beslut sålunda kan komma att gälla inom del av stadsområdet, är en av inkorporeringsaktens viktigaste verkningar *extra legem*, ehuru teoretiskt lika ofrånkomlig som praktiskt väl motiverad. Detta förbud är en direkt av lagen

---

[1] Stadsplanelagen § 36, jfr § 5: inom ett redan organiserat samhälle — stad, köping eller municipalsamhälle — är nybyggnadsförbudets förutsättning ett kommunalt beslut om stadsplanens blivande utvidgning, på landsbygden däremot endast k. befhdes förordnande.

härflytande följd av den förvaltningsakt, varigenom stadsplanelagen eller byggnadsstadgan bliva tillämpliga för området; och då denna förvaltningsakt, liksom administrativa förfoganden överhuvudtaget, icke kan påverkas eller upphävas av den kommunala gränsförändringen, så fortfar även nybyggnadsförbudet att gälla.[1] Praktiskt sett är denna konsekvens självklar: eljest skulle inkorporeringen medföra den orimliga och icke av någon avsedda följden, att byggnadsverksamheten å det införlivade området plötsligt frigavs, och att dess ordnande genom inkorporeringen sålunda försvårades i stället för att — som dock meningen torde vara — underlättas. Det torde vara överflödigt att tillägga, att dessa rättsverkningar äro betingade av den nya stadsplanelagstiftningen och sålunda icke gälla inkorporeringar före denna tid.

Om emellertid byggnadsförfattningarnas tillämpning vid inkorporeringen kommit över det förberedande stadiet och stadsplan sålunda hunnit bliva i vederbörlig ordning fastställd — huru gestalta sig då inkorporeringens rättsliga förändringar? Fortfar stadsplanen att gälla? Eller återgår rättsläget till det första stadiet, så att stadsplanen förlorar sin normerande kraft och ersättes av nybyggnadsförbud, varefter hela proceduren får göras om på nytt? Uppenbarligen äro dessa frågor av vida större praktisk betydelse än den förut behandlade. De sammanhänga emellertid i väsentlig mån med spörsmålet, huruvida de rättssatser, av vilka stadsplanen är uppbyggd, äro av kommunal eller statlig karaktär, huruvida de närmast vila på statens eller kommunens vilja. Denna fråga återkommer även vid de övriga lokala rättsnormer, som grunda sig på de allmänna stadsstadgorna, och torde därför lämpligen böra behandlas i sammanhang med dessa.

[1] Lydelsen av stadsplanelagens förevarande paragraf lägger icke heller något hinder i vägen för den uppfattning, som här gjorts gällande. Den »ort», varom här talas, kan efter konungens eller k. befhdes förordnande gott ha förändrat sin kommunala tillhörighet.

ORDNINGS-VÄSENDET.

Den allmänna polismyndigheten tillhör enligt svensk förvaltningsrätt staten. Dess lokala utövning har enligt ordningsstadgan och andra författningar, som närmare reglera särskilda där angivna angelägenheter,[1] uppdragits åt vissa kommunala organ, magistraten, kommunal- och municipalnämnd, vilka i denna egenskap sålunda måste betraktas som statsmyndigheter och giva uttryck åt statens vilja. För magistraten, som utgör en offentlig ämbetsmyndighet, oaktat den i flera hänseenden otvivelaktigt är ett stadens organ, vars medlemmar tillsättas under kommunens medverkan, erbjuder en dylik anordning icke några svårigheter, medan däremot den särställning nämnden i köpingar och municipalsamhällen såsom polismyndighet intager, icke kunnat undgå att jämväl medföra vissa organisatoriska konsekvenser. På vissa håll förstärkes nämnden för ordningsangelägenheter med en av konungens befallningshavande särskilt tillsatt ordningsman; överallt är dess befogenhetsområde i jämförelse med magistratens inskränkt genom medverkan i vissa angelägenheter av länsman, kronofogde eller länsstyrelse.[2]

De lokala polismyndigheternas kommunala karaktär har å andra sidan också tagit sig uttryck i dess från övriga statsmyndigheters principiellt avvikande ställning. I första hand till de överordnade myndigheterna. Konungens befallningshavande är högsta polismyndighet i länet och de lokala polismyndigheterna äro alltså honom hörsamhet skyldige — dock endast på det sätt, som i särskilda författningar och främst ordningsstadgan föreskrives.[3] Endast i kraft av dylika bestämmelser och i allmänhet endast i de fall, som av ordningsstadgan förutsetts, äger

---

[1] Utom åtskilliga stadganden i strafflagen kunna som exempel härpå nämnas k. förordning $^{26}/_{11}$ 1878 ang. eldfarliga oljor, $^{19}/_{11}$ 1897 ang. explosiva varor o. a.

[2] Se det vanligen använda formuläret rörande huvudgrunderna för stadsstadgornas tillämpning i municipalsamhälle, *mutatis mutandis* i regeln också använt för köping, MALMGREN 186 ff.

[3] Jfr *Landshöfdingeinstruktionen* §§ 7—10.

konungens befallningshavande att utkräva denna lydnadsplikt. Detta tar sig också uttryck i de gällande bestämmelserna om besvärsrätten i ordningsmål, som i allt väsentligt ordnats på samma sätt som överklagandet av vanliga kommunala beslut: rätten att anföra besvär är begränsad till dem, vilkas rätt av den omstridda åtgärden beröres, och besvären kunna endast avse åtgärdens överensstämmelse med gällande författningar, icke dess allmänna ändamålsenlighet. Denna begränsning av den enskildes rätt innebär naturligtvis samtidigt en väsentlig inskränkning av de högre polismyndigheternas, länsstyrelsens och kungl. maj:ts, rätt att pröva och förändra de lokala myndigheternas åtgärder.[1] De senare ingå således icke utan vidare som en instans i den byråkratiska hierarkien, utan intaga en ställning, som i princip — frånsett vissa särskilt angivna fall — är lika självständig som de vanliga kommunalmyndigheternas.

[1] Se OS. § 27, jfr ock F. K. S. § 76. Motsvarande formulering i de övriga stadsstadgornas besvärsparagrafer, Hv. S. § 41, Br. S. § 17, By. S. § 47. Den viktigaste olikheten mot den vanliga kommunala besvärsrätten är, att även de verkställande myndigheternas beslut kunna överklagas. — Den ovan företrädda uppfattningen av ett av den svenska förvaltningsrättens viktigaste problem, som här endast i korthet kunnat antydas, vilar på att ordningsstadgan och övriga inom dess område fallande författningar inom städerna och stadssamhällena på ett uttömmande sätt reglerat stadens polismyndighet — en förutsättning, vars riktighet på grund av dessa författningars allmänna karaktär måste anses självklar. Det vore meningslöst om k. befhde vid sidan av ordningsstadgan skulle ha befogenhet att pröva och förändra magistratens åtgärder eller handla i dess ställe. Denna förutsättning rubbas icke heller av att kungl. maj:t i kraft av sin ekonomiska lagstiftningsrätt genom förändringar i ordningsstadgan eller genom nya författningar kan förändra magistratens ställning. — Märk vidare, att detta endast gäller ordningsstadgans giltighetsområde, städer och stadsliknande samhällen! På den rena landsbygden är rättsläget ett helt annat: här är k. befhdes polismyndighet ännu i stort sett oreglerad och därför också obestämdare och mera obegränsad. Å andra sidan saknas här den fasta stödjepunkt, som stadskommunerna erbjuda den lokala polismyndigheten.

Detta förhållande beror givetvis på, att dessa myndigheter samtidigt äro verkliga kommunalmyndigheter. Det lokala polisdistriktet är en kommunal enhet, vilken tillika får bära den lokala polisförvaltningens finansiella bördor. Denna anknytning till kommunalförvaltningens rättssubjekt går ända därhän, att en särskild kommun — municipalsamhälle enligt ordningsstadgan — nyskapas för ordningsangelägenheterna i det fall, att ordningsstadgan förklaras tillämplig i del av landskommun. Den enda uppgift, som enligt gällande rätt tillkommer en dylik offentligrättslig enhet, är polisförvaltningen: alltså en kommunal enhet med uteslutande statliga, delegerade förvaltningsuppgifter! Detta exempel visar på ett drastiskt sätt, huru nära sambandet är mellan den lokala polisförvaltningen och det egentliga kommunala verksamhetsområdet.

Det viktigaste uttrycket för detta samband är polisförvaltningens bundenhet vid den beslutande kommunalmyndighetens medverkan och samtycke i vissa viktigare frågor och framför allt vid de lokala polisförordningarnas upprättande. Magistraten äger, på sätt ordningsförfattningarna stadga, att genom medgivanden, tillstånd, förbud och befallningar reglera enskilda fall,[1] samt att meddela särskilda föreskrifter av generell karaktär i vissa bestämda ämnen, som äro av lokalt begränsad betydelse eller eljest av mindre vikt.[2] I båda fallen grunda sig de uppkommande rättsförhållandena på en direkt statlig viljeakt. De speciella polisförordningar, som av magistraten på egen hand kunna utfärdas, äro av rent administrativ karaktär, lika väl som den av kungl.

[1] Fördelning av torgplatser (OS. § 1), tillstånd till vedhuggning å allmän plats (§ 2), tillstånd till stensprängning (§ 6), förbud mot upphuggning av vakar (§ 7) o. s. v.

[2] Föreskrifter angående ordning och renlighet å allmänt salutorg (OS. § 1), upplag å allmän plats (§ 2), utelöpande hundar (§ 5), offentliga nöjen och förevisningar (§ 13), samt angående renhållning av gator och allmänna platser (§ 14), forsling av orenlighet (§ 15), avlastning av snö, is och avfall (§ 16), utsläppande av flytande orenlighet i rännsten (§ 17), åkarereglementen och taxor (§ 23) m. fl.

maj:t utfärdade ordningsstadgan själv, på vilken de grunda sig. Såsom polismyndighet utgör magistraten och dess motsvarigheter i landsbygdens stadssamhällen ett direkt statsorgan, dess viljeyttringar direkta uttryck för statens vilja.

Annorlunda däremot de allmänna polisförordningarna, vid vilkas upprättande stadsfullmäktige, respektive kommunal- eller municipalstämman, har rätt att på ett avgörande sätt medverka.[1] Dessa beslutas av kommunen, som ensam har rätt att bestämma deras innehåll. Magistraten skall alltid yttra sig över de ifrågasatta föreskrifterna, vare sig de ursprungligen föreslagits av denna myndighet eller av stadsfullmäktige, men någon befogenhet att förhindra deras tillkomst eller förändra dem har polismyndigheten icke. Liksom alla andra kommunala förordningar kräva även dessa högre myndighets fastställelse, men under samma förutsättningar: de måste oförändrade fastställas eller ogillas.

---

[1] OS. §§ 20 och 21. — Som exempel på dylika polisförordningar av särskild betydelse i municipalsamhällen måste främst nämnas den särskilda ordningsstadga eller de ordningsföreskrifter, vilka, innehållande en närmare reglering av under ordningsstadgan fallande ämnen, finnas i nästan alla dylika samhällen. Vidare ordningsföreskrifter för velocipedåkning, torgstadga, ordningsstadga för bagerier, för biljardrörelse o. s. v. En särställning intaga hamnordningarna, vilka enligt k. f. $^{8}/_{5}$ 1874 skola antagas och tillämpas på samma sätt som ordningsföreskrifter enligt ordningsstadgan, men som givetvis endast kunna gälla inom det bestämda hamnområdet, se ovan sid. 352. — De speciella polisföreskrifterna utgöra i regeln endast generaliseringar av enskilda förvaltningsakter i ett visst särskilt ämne, medan däremot de allmänna polisförordningarna lämna en mera ingående reglering av ordningsstadgans hela område. Den senare kategorien tenderar naturligtvis att inkräkta på den förra: i den särskilda ordningsstadgan upptagas ofta föreskrifter, som magistraten skulle kunna utfärda på egen hand. Genombläddrar man exempelvis *Kommunal författningssamling för Malmö 1866—1911*, så finner man magistratskungörelser på grundval av ordningsstadgan endast i följande ämnen: allmänna avgiftsfria badställen $^{7}/_{6}$ 1898, tiden för bortforsling av orenlighet $^{1}/_{3}$ 1904, gaturenhållningen $^{19}/_{9}$ 1905, utelöpande hundar $^{9}/_{4}$ 1907, allmänna saluplatser, $^{15}/_{10}$ 1907, allmänna upplagsplatser $^{30}/_{11}$ 1909.

Kommunens beslutande myndighet, stadsfullmäktige, har sålunda ensam rätt att bestämma deras innehåll; de allmänna ordningsföreskrifterna vila på en kommunal viljeakt och äro av kommunal natur.

Detta förhållande förändras icke av att staten förbehållit konungens befallningshavande och i brådskande fall magistraten rätt att, i nödfall till och med utan stadsfullmäktiges hörande, på egen hand utfärda lokala ordningsföreskrifter i samma ämnen och med samma rättskraft som de kommunala polisförordningarna. Denna konkurrerande förordningsrätt är naturligtvis av statlig natur; dess yttringar äro rent administrativa förordningar av samma slag som de för landskommuner eller länets landsbygd i dess helhet av konungens befallningshavande i kraft av hans allmänna polismyndighet stadgade[1] — endast med den skillnaden, att de i städerna utgöra undantag från den allmänna regeln, att polisförordningarna bestämmas av kommunen och vila på en kommunal viljeakt. För stadssamhällenas del har förordningsrätten överlämnats åt kommunerna eller kanske rättare av staten erkänts som en kommunal angelägenhet, men denna reglering av den allmänna polismyndigheten är icke uttömmande, i det att vissa punkter fortfarande lämnats öppna för statens förordningsmyndighet.[2] Praktiskt sett äro dessa undantag av ringa betydelse. I

---

[1] Jfr F. K. L. § 7 samt F. K. S. § 75. Stadens »kommunalstadgar .... till befrämjande av sedlighet, hälsovård, samt ordning och säkerhet inom stadens område» skola av k. befhde oförändrade fastställas eller ogillas. Av dessa kommunalstadgar äro ordningsstadgans ordningsföreskrifter enligt § 20 ett specialfall, och det kunde t. o. m. ifrågasättas, om de undantag till k. befhdes förmån, som i denna och följande paragraf göras, äro i full överensstämmelse med F. K. S. § 75. I F. K. L. § 7 stadgas däremot, att bestämmelser om viten för överträdande av kommunens ordningsstadgar skola av k. befhde prövas och godkännas — här saknas den grundval för vitesbestämmelse, som ordningsstadgan ger stadssamhällena; se dock Malmgren 187.

[2] Endast med den uppfattning rörande de lokala polisförordningarnas kommunala karaktär, som här hävdats, synes full överensstämmelse och sammanhang kunna uppnås mellan F. K. S. § 75 och OS. §§ 20 och 21, se föregående not.

och för sig är denna kommunens polisförordningsrätt naturlig och väl motiverad. De lokala ordningsföreskrifternas innehåll går vida utöver de rena polisangelägenheterna och falla med sin tyngdpunkt utan tvivel helt och hållet inom kommunens naturliga intressesfär. Föreskrifter angående gatutrafik, renhållning, torghandel o. s. v. äro otvivelaktigt av övervägande kommunal natur, och de intressen, som staten här kan hava att bevaka, äro tillräckligt tillgodosedda genom länsstyrelsens befogenhet att fastställa förordningarna och upptaga besvär över deras tillämpning till prövning.

Den lokala polisförvaltningens viljeyttringar kunna alltså indelas i tre grupper. I främsta rummet komma *egentliga förvaltningsakter*, bestämmandet av särskilda fall på det sätt och inom de gränser ordningsförfattningarna stadga. Dessa utgå i regeln från den lokala polismyndigheten, undantagsvis bunden vid kommunal myndighets medverkan, någon gång direkt från stadsfullmäktige.[1] De vila sålunda vanligen på en direkt statlig viljeakt. *I vilket fall som hälst kunna icke de rättsförhållanden, som av en förvaltningsakt grundlagts, rubbas genom inkorporeringen.* Den begränsning eller utvidgning av den en-

---

Om icke de allmänna ordningsföreskrifterna utgjorde ett särskilt slag av kommunalstadgar, utan vore av rent administrativ natur, så måste man antaga två olika slag av förordningar, tillkomna och behandlade enligt fullständigt samma former — beslut av stadsfullmäktige, fastställelse av k. befhde — men vilande den ena på kommunens, den andra på statens vilja! Den medverkan, som tillerkänts stadsfullmäktige vid dessa administrativa förordningar, vore vidare meningslös och blott en tom dekoration: i OS. § 20 mom. 1 stadgas, att stadsfullmäktiges beslut skall »oförändrat» fastställas eller ogillas, i följande moment degraderas denna högtidligt formulerade beslutanderätt till en enkel skyldighet för k. befhde att »höra» stadsfullmäktige, och i nästa paragraf försvinner den alldeles! Dessa inkonsekvenser kunna endast hävas, om man betraktar förordningarna enligt § 20 mom. 1 såsom av principiellt annat slag än de senare, därigenom att de vila på kommunens, icke på statens vilja.

[1] Se OS. §§ 1, 16.

skildes rättsliga viljesfär, som genom en förvaltningsakt skapats, kvarstår oförändrad även efter inkorporeringen. Har en gårdsägare ålagts vissa åtgärder rörande renhållningen utanför sin fastighet, har polismyndigheten lämnat viss person tillstånd att innehava explosiva varor, så fortfar denna förpliktelse och denna koncession att gälla även efter inkorporeringen. Denna kan nämligen icke rubba de redan bestående offentliga rättsförhållandena, vare sig dessa vila på en statlig eller kommunal viljeakt. Rättsligt sett består den egentliga förvaltningen av en serie dylika förvaltningsakter, grundläggande förpliktelser och rättigheter för enskilda, vilka fortfara att gälla i den nya kommunen, även om de måhända ännu icke realiserats.

En annan sak är, huruvida de normer, av vilka förvaltningsakterna utgöra speciella tillämpningar, huruvida de allmänna reglerna för de särskilda fallen även efter inkorporeringen skola fortfara att iakttagas och tillämpas. Dessa regler äro, som förut visats, av två olika slag: dels speciella polisförordningar, av magistraten utfärdade på grund av särskilda fullmakter i ordningsstadgan, av lokalt begränsad räckvidd eller eljest av mindre vikt, egentligen endast utgörande generaliseringar av vissa bestämda förvaltningsakter, dels allmänna polisförordningar. De förra vila på en statlig, de senare i regeln på en kommunal viljeakt. I enlighet med de grundsatser, som förut närmare utvecklats, beröras icke de förra av den kommunala områdesförändringen, medan däremot de allmänna ordningsföreskrifterna i och med inkorporeringen i annan kommun upphöra att gälla och ersättas av inkorporeringskommunens motsvarande föreskrifter.[1] Inkorporeringen innebär den kommunala förvaltningsrättens *ipso-jure*-utsträckning. De mindre viktiga och oftast endast lokalt begränsade föreskrifterna fortfara att gälla, medan däremot de förändringar, som äro av större betydelse

[1] Se ovan sid. 601, 607.

och i regeln avse hela kommunen, vilkas fortsatta gällande vid sidan av inkorporeringskommunens alltså skulle vara opraktiskt, ja, kunna förorsaka de största olägenheter, upphöra. Denna grundsats modifieras endast i den mån speciella, av polismyndigheten utfärdade föreskrifter nödvändigtvis avse kommunen i dess helhet, då de av skäl, som förut framhållits, *ipso jure* upphöra att gälla och ersättas av inkorporeringskommunens motsvarande förvaltningsnormer.[1] Exempel härpå erbjuda de föreskrifter angående utelöpande hundar, som magistraten har rätt att utfärda, och som på grund av sin natur måste avse alla hundar inom staden och alltså iakttagas av det nya stadsområdets samtliga hundägare.

ALLMÄN HÄLSOVÅRD, BYGGNADS- OCH BRANDVÄSEN.

I motsats till den lokala polisförvaltningen utgöra de angelägenheter, som bestämmas av de övriga stadsstadgorna, integrerande delar av det allmänna kommunala befogenhetsområdet. Men det allmännas intresse av ett effektivt och ordentligt handhavande av städernas hälsovård, byggnads- och brandväsen är så stort, att dessa förvaltningsuppgifter underkastats en detaljerad reglering i allmänna författningar och förvandlats till offentliga förvaltningsplikter, vilkas iakttagande statens myndigheter, länsstyrelsen och medicinalstyrelsen, äga att övervaka.[2] Deras kommunala organisation har tillika ingående normerats: de verkställande myndigheternas sammansättning och kompetens icke bara gentemot de enskilda utan även i förhållande till kommunens övriga organ och främst stadsfullmäktige har undantagits från den rätt, som den svenska stadskommunen på övriga områden tillerkänts att efter eget skön bestämma förvaltningens organisation och den ömsesidiga kompetensavgränsningen mellan sina olika organ. Genom denna reglering och förvandling av de ifrågavarande angelägenheterna till obligatoriska förvaltningsuppgifter har emellertid icke deras kommunala karaktär upp-

---

[1] Se ovan sid. 608.

[2] HvS. § 37, ByS. § 49, BrS. § 19.

häfts; fortfarande är det kommunens vilja, som, fastän mera bunden än eljest, på dessa områden gör sig gällande. Detta förändras icke heller därigenom, att kommunen icke har rätt att utse alla medlemmarna av hälsovårds- och byggnadsnämnd, vilkas sammansättning delvis är på förhand bestämd. En kommunal myndighet blir icke statlig, därför att statliga myndigheter kunna utöva inflytande på dess tillsättning — lika litet som tvärtom. Landstingsmannauppdraget är icke kommunalt, därför att valet sker å kommunalstämma, rådmansbefattningen icke kommunal, därför att rådman väljes av stadsfullmäktige. Avgörande är den ställning, som myndigheten under utövningen av sina åligganden intager till kommunens beslutande organ. Hälsovårdsnämnden är liksom byggnadsnämnden underkastad stadsfullmäktiges finansiella suveränitet, stadsfullmäktige äga vidare att för dessa nämnder liksom för sina andra styrelser utfärda instruktioner, och ehuru nämndernas plikter och befogenheter i allmänna författningar i detalj angivits, betraktas städerna såsom de främst ansvariga för den allmänna hälsovården, byggnads- och brandväsen inom sina områden.[1]

De särskilda förvaltningsakter, som av de verkställande myndigheterna enligt dessa författningar företagas, vila sålunda på en rent kommunal viljeyttring. Detta gäller även hälsovårdsnämndens åtgärder med avseende på hälsopolisen. Från den allmänna polismyndigheten sådan den i ordningsstadgan reglerats har nämligen hälsopolisen eller »tillsynen över ordningen i staden vad hälsovården angår», avskiljts och

---

[1] Se de i föregående not citerade paragraferna: k. befhde skall övervaka att »kommunerna och deras särskilda styrelser», eller »staden och dess myndigheter» fullgöra sina åligganden. Den praktiska konsekvensen härav är, att i de fall, då hälsovårds-, respektive byggnadsnämndens, brandchefens eller polismyndighetens inskridande icke i allmänna författningar särskilt normerats eller föreskrivits, måste k. befhde för missförhållandens avhjälpande vända sig till kommunen, eventuellt med vitesföreläggande.

anförtrotts åt hälsovårdsnämnden, vars beslut i dylika frågor skola bringas till verkställighet genom polismyndigheten. I själva verket är denna tillsyn oskiljaktigt förenad med den allmänna hälsovården inom staden, ja, det är helt enkelt otänkbart att organisatoriskt differentiera dessa båda angelägenheter. Den allmänna hälsovården inbegriper nödvändigtvis också tillsynen över ordningen i staden med avseende på hälsovården. Även hälsopolisen är därför av kommunal karaktär. Detta har särskilt tagit sig uttryck i den polismyndigheten förbehållna rätten att vägra verkställighet å sådana beslut, som icke överensstämma med gällande författningar, eller som stadga alltför högt vite — på samma sätt som magistraten i förhållande till stadsfullmäktiges beslut. I detta motsatsförhållande mellan hälsovårdsnämnden såsom polismyndighet och den allmänna polismyndigheten framträder den förras kommunala natur.

I olikhet med de lokala polismyndigheterna sakna de övriga stadsstadgornas verkställande organ nästan alldeles självständig förordningsrätt. Endast i något enstaka fall har hälsovårdsnämnden befogenhet att meddela allmänna föreskrifter.[1] Även dessa generaliserade förvaltningsakter äro naturligtvis av kommunal karaktär och hämta sin rättskraft ur en kommunal viljeyttring. Dylika föreskrifter äro emellertid av mycket ringa betydelse och träda alldeles i skuggan för de allmänna förordningar på dessa områden, som antagas av stadsfullmäktige och fastställas av konungens befallningshavande.

Liksom i regeln de lokala polisförordningarna utgöra de allmänna hälsovårdsföreskrifterna, byggnads- och brandordningen specialfall av de kommunalstadgar, som av stadskommunen under förbehåll av konungens befallningshavandes fastställelse kunna beslutas.[2] För deras

[1] Jfr HvS. § 21 mom. 1. Förbud mot saluhållande av omogen frukt o. dyl. — § 15 mom. 4 — måste anses grunda sig som en förvaltningsakt.

[2] HvS. § 24, ByS. §§ 1, 2, BrS. §§ 1, 2; se ovan sid. 640.

tillkomst gälla också samma former som i kommunallagen stadgas, endast med tillägg av skyldigheten att höra de respektive verkställande myndigheterna, polismyndighet, hälsovårds- eller byggnadsnämnd, före besluts fattande. Dessa förordningars kommunala natur kan icke härigenom förändras.

Endast med avseende på hälsovårdsföreskrifterna kompliceras detta rättstillstånd av att konungens befallningshavande förbehållits en självständig förordningsrätt, konkurrerande med kommunens, ehuru underkastad avsevärt strängare former för sin utövning än när det gäller de rena ordningsföreskrifterna.[1] De hälsovårdsföreskrifter, som tillkommit på detta sätt, måste på grunder, som förut utvecklats, anses av rent administrativ natur.

SAMMANFATTNING.

Inkorporeringens inverkan på det rättstillstånd, som skapats under hälsovårds-, byggnads- och brandstadgans tillämpning, kan alltså i överensstämmelse med vad förut rörande ordningsstadgan anförts, sammanfattas på följande sätt. De särskilda förvaltningsakterna röna icke någon inverkan av områdesförändringen. De rättigheter och skyldigheter för enskilda, som under de allmänna reglernas tillämpning å de särskilda fallen kunna uppstå, förändras icke i och med en förändring av den offentliga myndigheten, som genom sin vilja grundlagt dessa rättsförhållanden. Likgiltigt är härvid om rättsförhållandena vid inkorporeringen ännu till fullo realiserats eller icke. Inkorporeringen har icke retroaktiv kraft. De allmänna förordningarna däremot, hälsovårdsföreskrifter, byggnadsordning och brandordning upphöra däremot i och med uppgåendet i den nya kommunen att gälla, medan stadens motsvarande författningar utsträckas till det nya området, om i övrigt förutsättningarna för deras tillämpning där äro för handen.

---

[1] HvS. § 24 mom. 2: k. befhdes beslut skall underställas k. m:ts prövning.

Återstår slutligen stadsplanen och därtill anknutna bestämmelser. STADSPLANEVÄSEN. Av samma skäl, som gälla för den lokala byggnadsordningen, måste stadsplanen anses vara av kommunal karaktär och vila på en kommunal viljeakt. Den antages av kommunens beslutande myndighet och stadfästes av kungl. maj:t under samma betingelser som andra kommunalstadgar: oförändrad måste den fastställas eller ogillas.[1] Rättsligt sett är sålunda stadsfullmäktiges, icke kungl. maj:ts, vilja bestämmande för dess innehåll. Mindre rubbningar av byggnadskvarters gränser behöva ej heller av stadsfullmäktige underställas kungl. maj:ts, endast konungens befallningshavandes fastställelse.

Men den skiljer sig ändock till sin rättsliga natur i grunden från byggnadsordningen och övriga kommunala förvaltningsnormer. Tekniskt sett är stadsplanen en sammanhängande och systematisk uppdelning av ett visst stycke mark, avsedd att tjäna till ledning vid dess bebyggande: en fullständig och åskådlig beskrivning av markens fördelning till olika ändamål, gator, torg och byggnadskvarter. Men denna beskrivning är något mera än en blott beskrivning, den utstrålar rättsverkningar, förpliktar och berättigar på en mångfald olika sätt de enskilda jordägarna samt kommunen, på vilken ansvaret för dess iakttagande och genomförande vilar. Härigenom tillhör stadsplanen visserligen den lokala förvaltningsrättens allmänna kategori, samma allmänna typ som exempelvis en renhållningsstadga eller vissa ordningsföreskrifter, vilka även de förplikta de enskilde och i vissa riktningar utvidga det kommunala befogenhetsområdet. Men den skiljer sig från dylika förvaltningsnormer i flera betydelsefulla hänseenden. I första hand: en renhållningsstadga reglerar ett visst förvaltningsområde genom allmänna normer. I stället för att genom särskilda förvaltningsakter bestämma varje konkret fall, samman-

---

[1] Stadsplanelagen §§ 1, 2.

fattas i en abstrakt regel förutsättningarna för vissa rättsverkningars inträdande. Stadsplanen är däremot allt annat än abstrakt, den normerar icke ett obestämt antal, men en rad individuellt fullständigt bestämda fall. Såtillvida är den av samma natur som förvaltningsakten: även denna säger vad som i ett bestämt hänseende är rätt för den enskilde, vad han har att göra eller underlåta. Och förvaltningsakten behöver icke vara inskränkt till en enda person eller fastighet, den kan giva en konkret föreskrift, som drabbar ett på förhand icke bestämt antal fall. Om hälsovårdsnämnden förbjuder saluhållandet av omogen frukt, så är detta en förvaltningsakt likaväl som polismyndighetens åläggande för viss fastighetsägare att sanda gångbanan utanför sitt hus, ehuru den förra träffar ett obestämt antal adressater, den senare en enda person.[1]

I motsats till stadsplanen är emellertid en förvaltningsakt alltid på sådant sätt betingad av en allmän författning, att den endast utgör en speciell tillämpning av denna. Den allmänna regeln säger *in abstracto*, vad förvaltningsakten bestämmer *in concreto*: om förutsättningarna *a*, *b* och *c* inträda, så är myndigheten befogad att företaga åtgärderna *x*, *y* och *z*. Härjar farsot, så må saluhållandet av omogen frukt förbjudas; uppstår halka, så kan magistraten vid visst vite ålägga fastighetsägare att sanda gångbanan. I en dylik allmän formel kunna icke förutsättningarna för stadsplanens rättsverkningar inpressas. De olika fallen äro fullständigt individualiserade och vart och ett fattade som en enhet för sig. Av ett visst ägoområde tages en bit till gata, en annan del ingår i torg och resten i två byggnadskvarter: dylika förfoganden kunna helt enkelt icke bestämmas av allmänna regler. Därför har lagen också måst nöja sig med att angiva formerna för stadsplans tillkomst och de allmännaste riktlinjerna för dess uppgörande. Med ett ord: stadsplanen

---

[1] Se Rosin, *Polizeiverordnungsrecht*, 13 f. Jellinek, *Gesetz und Verordnung*, 367, n. 3.

utgör en rättsförordning, sammansatt av ett antal individuella rättssatser.[1]

Av vilken betydelse detta är för inkorporeringen ligger i öppen dag. Om hälsovårdsnämnden ålägger en gårdsägare att cementera golvet i sitt svinhus, så uppstår för den senare en offentlig förpliktelse, som vid inkorporeringen orubbad kvarstår. Men förutsättningarna för dessa förpliktelser kunna generaliseras och så att säga förflyktigas i allmänna normer, en renhållningsstadga eller dylika föreskrifter. Dessa äro eller behöva åtminstone icke vara lokaliserade, och deras öde vid inkorporeringen är, som nyss visats, skäligen ovisst. Annorlunda stadsplanen. Den är och förblir individuell, dess särskilda moment äro omöjliga att förena i en allmän formel. I egentligaste mening är stadsplanen ett lokaliserat rättskomplex.

Stadsplanen utgör ett system av individuella rättssatser, bestämmande ett antal lokalt sammanhängande, enskilda fall. Just genom denna lokala bundenhet utpräglas det inre sambandet mellan de olika rättssatserna. Stadsplanen har rummets eget sammanhang och kontinuitet. Bortfaller en enda av dess element, upphör en gatulinje att gälla, så förändras planen i dess helhet, ja, det kan uppstå ett rättsligt vakuum, ledande till orimliga konsekvenser. En renhållningsstadga däremot är till sitt rättsliga innehåll alldeles oberoende av förändringarna i dess

---

[1] Endast i fransk förvaltningsrätt synes någon mera ingående undersökning ha företagits av stadsplanens rättsliga natur. Här faller den under gränsbestämningarnas allmänna begrepp, *décrets de délimitation,* varav meddelande av byggnadslov eller egentligen uppdragande av byggnadslinje, *alignement,* är ett specialfall. Dylika specialfall kunna sammanfattas till en *plan général d'alignement.* I och för sig är ett *alignement* endast en gränsbestämning, men till den anknyta sig avhändande av egendom och servitutsliknande begränsningar av äganderätten. *L'alignement est une servitude d'utilité publique qui tient du bornage et de l'expropriation.* Se OTTO MAYER, *Theorie des französischen Verwaltungsrechts,* 256 ff. — Jfr ovan sid. 614 ff.

giltighetsområde, oberoende av det antal fall, där den kan komma till tillämpning. Som nyss anmärkts skall stadsplanen giva en systematisk och uttömmande beskrivning av markens fördelning; en sats, som endast bestämmer, att av ägoområdet A en viss del skall utgöra gatumark och resten byggnadskvarter, kan icke ensam utgöra en stadsplans rättsliga innehåll. Denna utgör därför en enhet, sammansatt av en serie enkla rättssatser, och åsyftande att i ett sammanhang reglera ett visst antal lokalt fixerade fall. Denna sammansatta rättssats är lika individuell, lika odelbar som var och en av dess organiskt sammanväxande delar, även den behandlar de förhållanden, som skola regleras såsom en enhet, även den är i egentligaste mening lokalt fixerad.

Stadsplanen skiljer sig vidare från den övriga lokala förvaltningsrätten genom det vida större ingrepp i den enskildes förhållanden, som den medför. Medan exempelvis en renhållningsstadga kan begränsa den enskildes handlingsfrihet och ålägga honom vissa åtgärder med avseende å användandet av honom tillhörig fastighet, ingriper stadsplanen i själva den rätt, varmed denna fastighet besittes, förändrar den, ja, ger i vissa fall anledning till dess upphörande.[1] Under det satser av det förra slaget därför ytterst vila på konungens ekonomiska lagstiftningsmyndighet, har den förvaltningsakt, som fastställer stadsplanen och dess rättsverkningar, ansetts förutsätta en särskild författning av civillags natur och tillkommen i härför stadgad ordning. Genom sina ingrepp i civila rättsförhållanden intager stadsplanen en särställning bland de lokala förvaltningsnormerna.

Alltså: stadsplanen är en kommunal förordning, sammansatt av individuella rättssatser. Av dess i eminent mening lokaliserade karaktär

[1] Jfr motiven till lagkommitténs förslag 1815 till ny byggningabalk, det märkligaste försöket att uppdraga gränserna mellan den civila och ekonomiska lagstiftningen, avtryckt hos Naumann II: 123 ff. Se ock historiken över byggnadslagstiftningen samt särskilt Rubenssons motion vid 1884 års riksdag i *Stadsplanelagkommitténs betänkande* 1885, s. 18 ff., 38 ff.

är en självklar följd, att här icke kan bliva frågan om någon utsträckning av dess normer till inkorporerat område. Av desto större vikt är frågan, huruvida den i detta nya område eventuellt förefintliga stadsplanen drabbas av den allmänna regeln om upphörandet av den förut i inkorporationsområdet gällande kommunala förvaltningsrätten. Denna fråga måste på grund av de ifrågavarande rättssatsernas individuella natur besvaras nekande. Stadsplanens giltighet påverkas ej av inkorporeringen.

I likhet med en förvaltningsakt utgör en individuell rättssats ett förfogande i ett visst bestämt fall; båda grundlägga alltså omedelbart rättsförhållanden, förpliktelser och rättigheter, mellan det allmänna och enskilda.[1] Skillnaden ligger endast däri, att den förra i motsats till den senare utgör en konkret tillämpning av en redan förefintlig abstrakt norm. Stadsplanens rättssatser utstråla omedelbart verkningar i ett antal lokalt fullständigt fixerade fall, begränsande den enskildes rätt att förfoga över sin fasta egendom, förpliktande staden att på sätt lagen stadgar genomföra stadsplanen, lösa mark, upplåta gator o. s. v. Med ett ord: dess rättsverkningar uttömma sig liksom förvaltningsaktens i dessa enskilda fall. Härigenom skilja sig stadsplanens rättssatser principiellt från de övriga kommunalstadgar, som nyss behandlats, och som innehålla allmänna regler för behandlingen av ett obestämt antal fall. Oupphörligen kunna nya enskilda fall inträda i dessa författningars rättssfär och på stadgat sätt av den offentliga myndigheten normeras, utan att författningens rättsverkningar därför äro uttömda. Stadsplanens rättssatser reglera däremot vissa lokalt bestämda fall och inskränka sig härtill, även om deras rättsverkningar givetvis fortfara och bilda utgångspunkter för nya åtgärder från det allmännas sida, förordningar och förvaltningsakter. Dessa bestående rättsförhållanden kunna naturligtvis icke av inkor-

[1] Se ovan sid. 616.

poreringen rubbas. Den nya kommunen finner i stadsplanen icke allmänna normer, som äro avsedda att i vissa konkreta fall komma till tillämpning, icke regler för den offentliga myndighetens handhavande, utan redan tillämpade rättssatser, som grundlagt en mängd konkreta rättsförhållanden. I den mån ansvaret för deras realiserande påvilar kommunal myndighet, måste det givetvis övertagas av staden, om icke inkorporeringen skulle tillerkännas retroaktiv kraft.

SÄRSKILDA BYGGNADSBESTÄMMELSER ENLIGT SplL § 3.

Stadsplanen bibehåller alltså sin rättskraft, medan däremot den gällande byggnadsordningen, som innehåller allmänna normer, upphör och ersättes av stadens byggnadsordning. Denna regel är emellertid underkastad en betydelsefull inskränkning, nämligen med avseende på de särskilda bestämmelser med avseende å sättet för byggnadstomternas användande, som i kraft av stadsplanelagens tredje paragraf kunna vara stadgade för visst område av stadsplanen. Materiellt sett äro dessa bestämmelser av samma art som byggnadsordningens föreskrifter, vilka de avse att för delar av staden nyansera och lindra. Vanligen användas de i syfte att ge en viss stadsdel karaktär av bostadsområde; förgårdslinjer uppdragas, utanför vilka byggnader ej få uppföras, byggnads andel av tomtytan begränsas, dess minsta avstånd till tomtgränsen bestämmes, dess maximihöjd fastslås o. s. v.[1] Formellt äro emellertid dessa bestämmelser av samma natur som de rättssatser, på vilka stadsplanen vilar, och de äro också underkastade samma formella förutsättningar som denna: stadsfullmäktiges beslut och kungl. maj:ts fastställelse. Även dessa bestämmelser kunna upplösas, ja, äro i regeln redan upplösta, i en rad rent individuella satser, en rad på lokalt fixerade fall riktade bud och förbud. Detta tar sig ett yttre uttryck däri, att de äro omedelbart grundade på stadsplanekartan och näppeligen kunna formuleras utan hänvisningar till beteckningar å denna.

[1] Se *Svenska stadsförbundets tidskrift,* 1911 : 74, 108, 109, 110, 272, 273.

Av samma skäl, som äro bestämmande med avseende å stadsplan, fortfara därför även dylika föreskrifter att efter inkorporeringen oförändrade gälla.

TOMTINDELNING. Detsamma är fallet rörande tomtindelningen inom stadsplanens byggnadskvarter, vare sig denna, såsom undantagsvis när särskilda byggnadsbestämmelser förekomma, är fastställd i sammanhang med stadsplanen eller senare. En tomtindelning grundar sig på en eller flera förvaltningsakter, vilkas utgångspunkt och förutsättning är den indelning av marken, stadsplanens rättssatser åstadkommit. Dessa förvaltningsakters rättsverkningar rubbas av förut anförda skäl givetvis icke av den kommunala områdesförändringen. Lika litet kan denna — såsom redan förut framhållits — rubba de övriga förvaltningsakter, som av samhället och dess myndigheter i kraft av stadsplanelagen, den allmänna byggnadsstadgan, byggnadsordning och andra bestämmelser och med utgångspunkt från gällande stadsplan och tomtindelning företagits. I främsta rummet märkes här byggnadslov, tillstånd för den enskilde fastighetsägaren att på visst angivet sätt bebygga sin tomt. Detta tillstånd kan vara givet i enlighet med den genom inkorporeringen upphörda byggnadsordningen, men fortfar icke dess mindre att gälla. Detsamma är fallet med alla andra av offentlig myndighet företagna förvaltningsakter på byggnadsväsendets område, förbud, medgivanden om undantag från gällande byggnadsbestämmelser o. s. v. Frånsett upphörandet av den lokala byggnadsordningen utövar inkorporeringen alltså icke någon inverkan på stadsplane- och byggnadsväsen.

BONDPLANER. Det torde vara överflödigt att tillägga, att detta även gäller de s. k. bondplanerna, stadsplaner med mera begränsad rättskraft, som för visst område å landet på framställning av konungens befallningshavande eller områdets ägare av kungl. maj:t fastställas.[1] Dessa planer

[1] Stadsplanelagen § 37; jfr *Svenska stadsförbundets tidskrift* 1911 : 70, 73.

grunda sig i olikhet med de egentliga stadsplanerna på en statlig viljeakt — något som, på sätt förut visats, i detta fall för övrigt är utan betydelse för frågan om inkorporeringens rättsverkningar.

BYGGNADSBESTÄMMELSER ENLIGT SplL § 41.

En principiellt annan ställning intaga de särskilda föreskrifter, som kunna av konungen meddelas för byggnadsverksamhetens ordnande inom sådan del av samhällets område, som ej ingår i stadsplan.[1] Dessa föreskrifter äro med avseende på sin rättsgrund av samma natur som den allmänna byggnadsstadgan. De uppgöras visserligen av stadsfullmäktige, som i praxis här torde ha lika stort inflytande som rörande stadens byggnadsordning, men de förordnas av kungl. maj:t, som jämväl har befogenhet att i stadsfullmäktiges förslag företaga nödiga ändringar. Då den av kungl. maj:t utfärdade allmänna byggnadsstadgan endast är tillämplig inom stadsplanerat område, oaktat behovet av en viss reglering av byggnadsverksamheten även utanför detta område kan förefinnas, så har lagstiftaren velat förbehålla kungl. maj:t rätten att fylla denna lucka genom särskilda föreskrifter. Dessa äro alltså att jämnställa med byggnadsstadgan, men ha av naturliga skäl icke kunnat sammanfattas i en för rikets samtliga städer gällande författning, då de dels icke överallt äro behövliga, dels måste anpassas efter förhållandena på varje särskild ort. De innehålla i likhet med byggnadsordningen och i olikhet med stadsplanen allmänna normer för byggnadsverksamhetens ordnande, men då de vila på en statlig, icke en kommunal viljeakt, kunna de icke av detta skäl röna någon inverkan av den kommunala områdesförändringen. Däremot torde det kunna ifrågasättas, om icke dessa bestämmelser avse att fatta kommunen såsom en enhet, om de icke förordnats att gälla inom kommunen såsom sådan, även om dess område sedermera utvidgas, och om de icke av detta skäl i och med inkor-

[1] Stadsplanelagen § 41; jfr *Svenska stadsförbundets tidskrift* 1909 : 196, 1911 : 260.

poreringen *ipso jure* utsträckas till det inkorporerade områdets icke stadsplanerade delar med undanskjutande av eventuellt inom detta område förut gällande föreskrifter av samma art.[1] Dessa föreskrifter ha likaväl som ordnings-, brand- och hälsovårdsstadgan i tilllämpliga delar förordnats att utan hänsyn till stadsområdets framtida förändringar gälla stadens icke planerade delar och torde därför, likaväl som dessa och andra för städerna gällande författningar *ipso jure* vara tillämpliga även i inkorporeringsområdet. Även praktiskt sett är detta resultat naturligt och riktigt, då inkorporeringens syfte just är att åstadkomma den större ordning och reda i byggnadsförhållandena, som dessa föreskrifter avse att införa.

ÄGANDE-RÄTTSLIGA KONSEKVENSER AV STADSPLANENS ÖVERGÅNG.

Med undantag av den lokala byggnadsordningens och de nu behandlade byggnadsföreskrifternas utsträckning medför inkorporeringen alltså icke någon förändring av de bestående rättsförhållandena på stadsplaneväsendets område. Detta är av betydelse icke endast för den enskilde, vars förfoganderätt över sin fastighet fortfarande är inskränkt på sätt stadsplanelagen stadgar, vars lösensanspråk, rätt att fordra gatas upplåtande, byggnadslov o. s. v. fortfara att gälla — utan även, och i kanske än högre grad, för stadskommunen själv. Ty alla dessa olika rättsförhållanden sammanträffa i en enda brännpunkt, som efter inkorporeringen icke längre utgör den införlivade köpingen eller municipalsamhället, utan den utvidgade stadskommunen. Det är staden, som numera i enlighet med lag är befogad att kräva och samtidigt är ansvarig för dessa rättsförhållandens realiserande. Stadskommunen inträder med avseende på stadsplan och byggnadsväsen i alla den föregående kommunens rättsförhållanden — och icke endast till de enskilde utan även till staten. Med utgångspunkt från stadsplanen kan nämligen av högre myndigheter genom särskilda förvaltningsakter stadens förhållande till

[1] Se ovan sid. 608.

stadsplanen och dess genomförande på åtskilliga sätt närmare bestämmas. Förbud mot nybyggnad kan av konungens befallningshavande på samhällets framställning utfärdas för avbränt område eller sådant, vars planerande ifrågasatts, anstånd kan beviljas med avseende å stadsplans genomförande, lösen av bebyggd mark samt upplåtande av gata. Alla dessa förvaltningsakters rättsverkningar rubbas icke av inkorporeringen, anstånd och förbud fortfara att gälla.

Denna märkliga offentligrättsliga succession har emellertid än märkligare civilrättsliga konsekvenser. Ty av vad slag äro i själva verket alla de rättsförhållanden, förpliktelser och anspråk, som i och med inkorporering av stadsplanerat område *ipso jure* strömma emot den utvidgade staden? I grunden röra de alla förändringar av äganderättsförhållanden.

Till stadsplanen hava, för att underlätta dess genomförande, anknutits en mängd rättsverkningar utåt. Först härigenom får den verkligen en rättslig betydelse. Utan dessa skulle den endast vara en beskrivning av markens indelning, på sin höjd av samma rättskraft som en av stadsfullmäktige utfärdad instruktion till underordnad myndighet. Efter råd och lägenhet kunde den också genomföras, dock endast under användande av den privata och offentliga rättens allmänna former och rättsinstitut; marken kunde förvärvas genom köp, byte och gåva eller på grund av ett särskilt utfärdat expropriationsförordnande. Sådant var i stort sett det rättstillstånd, som rådde före stadsplanelagens tillkomst, och som denna lag avsåg att i det allmännas intresse förändra. Till fastställd stadsplan och tomtindelning anknötos rättsverkningar, i syfte att uppnå kongruens mellan den administrativa markindelningen och bestående äganderättsförhållanden, att förändra de äganderättsliga enheterna på sådant sätt, att de sammanföllo med de administrativa. Gatumarken skall disponeras av staden, så att gatas upplåtande icke

möter några civilrättsliga hinder; varje tomt skall vara i endast en ägares hand, så att stadens bebyggande kommer att ske i överensstämmelse med fastställda planer. De i detta syfte givna rättsreglerna kunde dock rimligtvis icke inskränkas allenast till de allmänna principerna: gatumark skall avstås till staden, byggnadstomt får ej vara i mer än en ägares hand. Verkligheten medger icke en så stark förkortning. I stället måste man söka nå målet genom en komplicerad mekanism av i varandra ingripande rättigheter och skyldigheter mellan staden och de enskilde rörande ägande- och dispositionsrätten till marken.

I denna mekanism inträder i och med inkorporeringen staden såsom centrum. Den har icke blott rätt att väcka nya lösensanspråk, utan inträder även utan vidare i de gamla: har exempelvis markägare med stöd av lagens åttonde eller tolfte paragrafer fordrat, att samhället skall lösa gatu- eller tomtmark, så rikta sig dessa anspråk nu utan vidare mot den utvidgade staden, som inträder såsom svarande- eller kärandepart i alla pågående lösensprocesser. Tomtägares skyldighet att enligt §§ 31 och 32 utgiva ersättning för värdet av gatumarken i mån av gatans upplåtande gäller också efter inkorporeringen utan vidare den nya kommunen. Allt detta är ett omedelbart uttryck för att stadsplanen fortfar att gälla: ansvaret för dess genomförande påvilar omedelbart i kraft av lag staden såsom den kommunala enhet, inom vars gränser stadsplanen faller. Av den offentligrättsliga successionen följer även den privaträttsliga.

Eller, rättare sagt: i kraft av offentlig rätt inträder staden i förmögenhetsrättsliga rättigheter och förbindelser. Denna succession omfattar icke bara svävande lösens- och ersättningsanspråk utan sträcker sig även till den redan förvärvade gatumarken. Gatumark, som före inkorporeringen var i allmän ägo, tillfaller staden. Denna regel gäller alldeles oberoende av inkorporeringens

övriga privaträttsliga följder. Vanligen torde en inkorporering av stadsplanerat område vara total och omfatta hela den köping eller det municipalsamhälle, inom vars gränser stadsplanen ligger. Då en dylik inkorporering åtminstone enligt svensk förvaltningsrätt även medför en fullständig förmögenhetsövergång, inträder staden redan av denna grund i det införlivade samhällets äganderätt till marken. Härigenom undanskymmas de särskilda orsakerna till gatumarkens övergång i stadens ägo. Endast vid en partiell införlivning, då sålunda ett offentligt rättssubjekt kvarstår, som också skulle kunna göra rättsanspråk gällande, komma dessa att klart framträda. Men då, såsom senare visas, i stort sett samma grundsatser gälla med avseende å de allmänna vägarna som rörande gator enligt fastställd stadsplan, och enär en inkorporering endast undantagsvis — hittills icke i något fall[1] — torde omfatta ett helt väghållningsdistrikt, är denna regel även i praxis av stor betydelse.

I grunden utgör den endast ett uttryck för de allmänna gatornas och vägarnas egenskap att utgöra offentlig egendom.[2] Den rättsliga indelningen av kommunens förmögenhet med hänsyn till dess mer eller mindre starkt utpräglade offentliga ändamålsbestämning är för bestämmandet av inkorporeringens privaträttsliga följder av grundläggande betydelse, men måste redan här i och för klargörandet av den offentliga

---

[1] Ifrågasatt är dock införlivandet av Sköns tingslags väghållningsdistrikt med Sundsvalls stad, se ovan sid. 181.

[2] Vid framställningen av den offentliga egendomens från den franska förvaltningsrättens hämtade begrepp har här följts OTTO MAYERS i den tyska vetenskapen banbrytande framställning, *Deutsches Verwaltungsrecht* II : 60 ff., se ock *Theorie des französischen Verwaltungsrechts* 227 ff. Här är icke platsen att närmare ingå på de invändningar, som särskilt av JELLINEK rests mot detta begrepp, *System der subjektiven öffentlichen Rechte* 76, *Allgemeine Staatslehre* 360, *Verwaltungsarchiv* V : 311. Jfr ock MAYERS avhandling i *Archiv für öffentliches Recht* XIV : 40 ff. Se rörande donationsjordens karaktär av offentlig egendom, *res extra commercium*, ovan sid. 310.

egendomens begrepp i korthet angivas. De offentliga korporationernas och särskilt statens och kommunens egendom brukar indelas i två stora grupper, finansförmögenheten, vilken genom sitt penningvärde, samt förvaltningsförmögenheten, som genom sitt bruksvärde kommer i betraktande såsom medel för den offentliga verksamheten.[1] Som exempel från det kommunala området på det förra slaget av förmögenhetsobjekt kunna nämnas kommunens fonder och kontanta tillgångar, respektive dess skulder och borgensförbindelser; exempel på det senare utgöra skolhus, fattigvårdsanstalter o. s. v. Vid sidan av dessa båda kategorier har emellertid på goda grunder uppställts en tredje, den offentliga egendomens. Dess objekt är en offentlig sak: ett sådant föremål, som redan genom sin blotta existens uppfyller ett offentligt förvaltningsändamål. De bästa exemplen härpå falla just inom det kommunala verksamhetsområdet: gator och vägar. En offentlig sak behöver icke vara offentlig egendom, men dess ändamålsbestämning betingar med nödvändighet dess tillhörighet i någon form till ett offentligt rättssubjekt. En upplåten gata kan sålunda vara i enskild ägo, men den enskildes förfoganderätt är i hög grad inskränkt, ja, *de facto* nästan upphävd genom förbud mot markens bebyggande och genom polisens befogenhet att ingripa mot varje hinder för den allmänna trafiken.[2] Denna servitutsliknande begränsning av den enskilda äganderätten till det allmännas förmån kan slutligen stegras därhän, att marken övergår i det allmännas ägo: här föreligger

---

[1] Se utom MAYERS förut citerade arbeten exempelvis LABAND IV : 346, som dock i förvaltningsförmögenheten även inbegriper den offentliga egendomen: den utgör, säger LABAND träffande, »statens inventarium».

[2] Se exempelvis utgången av de försök, som ägarne till gatorna i Kjeflinge municipalsamhälle upprepade gånger gjort att avstänga desamma. Stängslet avlägsnades av den lokala polismyndigheten, municipalnämnden, som av allmän domstol icke ansågs hava överskridit sin befogenhet. Se *Svenska Stadsförbundets tidskrift* 1909 : 171 f.

offentlig egendom. Detta är alltså sådana i det allmännas ägo befintliga förmögenhetsobjekt, som redan genom sin tillvaro uppfylla ett offentligt förvaltningsändamål. Det allmännas rättsmakt över objektet bestämmes icke längre av civila rättsnormer; staten eller kommunen uppträder icke längre som enskild bland enskilda; redan genom sin förfoganderätt över objektet utför den offentlig förvaltning; de normer, som bestämma denna makt, äro därför av offentlig natur. Denna egendom tillhör icke den privata, utan den offentliga rätten: den är offentlig.[1]

Den kan uppkomma genom en vanlig civilrättslig eller genom en offentligrättslig förvärvsakt, genom köp, byte, gåva eller genom expropriation. Den kan vara civilrättslig, innan den, genom att objektet tages i anspråk för sitt ändamål, slår om i offentligrättslig; den kan också vara offentligrättslig från början, om den nämligen exproprieras och redan dessförinnan är en offentlig sak. Gemensamt för varje slag av offentlig egendom är emellertid, att dess subjekt kan förfoga över densamma endast i den offentliga rättens former. Med andra ord: då dess rättsliga tillhörighet betingas av dess ändamålsbestämning, bestämmandet av den förvaltningsuppgift, som den genom sin tillvaro fyller — så kan denna tillhörighet endast genom upphävande eller en förändring av ändamålet förändras. Förändras stadsplanen, så att den förra gatumarken kommer

---

[1] Kommunens förhållande till ett i dess ägo befintligt skolhus bestämmes däremot av samma normer som den vanliga privata äganderätten, den äger huset med samma rätt och enligt samma regler som en enskild fastighetsägare, MAYER 74. I den franska förvaltningsrätten uttryckes sålunda: de offentliga sakerna *ne sont pas susceptibles d'une proprieté privée. Le domaine public* är den statens egendom, *sur lequel l'état exerce un droit de souveraineté.* Jfr det ovan sid. 310 citerade uttalandet om »Jern-Afrads-Jorden» i Västerås, »som ej tål i sig någon proprietet». Det viktigaste exempel på dylika objekt, som redan i sig själva uppfylla ett offentligt ändamål, äro sådana, som äro underkastade en *usus publicus*, alltså främst trafikleder. Se MAYER, *Theorie des französischen Verwaltungsrechts* 230 f.

att ligga mitt inne i ett byggnadskvarter, avföres den allmänna vägen ur vägdelningslängden, så återgår stadens eller väghållningsdistriktets äganderätt till den vanliga civilrättsliga typen, och marken kan säljas, bytas och bortskänkas på samma sätt som vanlig fastighet.

Alltså: endast genom en förändring av dess offentliga ändamålsbestämning kan den offentliga egendomen förändras. Härav följer å andra sidan, att en förändring av subjektet för detta ändamål även medför en växling av det äganderättsliga subjektet. I och med den allmänna vägförvaltningens överlåtande på de nybildade väghållningsdistrikten, övertogo dessa även äganderätten till de allmänna vägarna — naturligtvis under förutsättning att dessa förut varit i allmän ägo. I motsatt fall förelåg nämligen alls icke någon offentlig egendom, endast offentliga saker. Det senaste exemplet på en dylik växling av äganderätten såsom en följd av en förändring av förvaltningsuppgiftens subjekt utgör allmän väg, som ingår i gatumark. Köpingar och municipalsamhällen, som efter stadsplanelagen bilda så att säga egna gatuhållningsdistrikt, vilkas offentliga trafikuppgifter i och med denna lag överförts till deras obligatoriska verksamhetsområde, kvarstå dock i väghållningsdistriktet. Härigenom kan det hända, ja, torde i dylika samhällen rentav vara regeln, att den allmänna landsvägen i viss utsträckning kommer att sammanfalla med gata. Ansvaret för dess underhåll övergår därmed, faktiskt och rättsligt, på stadssamhället och väghållningsdistriktets förvaltning förlorar sitt objekt. Förvaltningsuppgiftens subjekt har växlat — och därmed växlar också enligt stadsplanelagen markens ägare: allmän väg, som ingår i gatumark, tillfaller staden utan ersättning. Denna övergång av äganderätten måste rimligtvis anses ske i samma mån, som samhällets ansvar för gatans upplåtande inträder, alltså i och med förändringen av markens rättsliga kvalitet från allmän väg till allmän gata.[1]

[1] Stadsplanelagen §§ 9, 30; se ovan sid. 327 samt i noten citerade handlingar.

Ännu tydligare är denna växling av den offentliga förvaltningsuppgiftens subjekt vid den kommunala områdesförändringen. I och med inkorporeringen inträder nämligen staden, som ovan visats, i alla offentliga rättsförhållanden å stadsplane- och byggnadsväsendets område; i och med förändringen blir staden ansvarig för stadsplanens genomförande: de förvaltningsuppgifter i detta hänseende, som förut tillkommo köpingen eller municipalsamhället, tillkomma numera staden. Därmed följer också en växling av den offentliga egendomens subjekt, den upplåtna gatumarken övergår *ipso jure* i stadens ägo.[1] Denna övergång är begränsad till sådan mark, som verkligen är offentlig egendom. Den omfattar alltså icke mark, som väl är i samhällets ägo men icke utgör en offentlig sak: mark till ännu icke upplåtna gator, inlöst tomtmark, även om detta förvärv skett på grund av de förpliktelser, som lagen i detta hänseende stadgar, o. s. v. Hit hör också sådan mark, som samhället efter särskilt expropriationsförordnande kan ha löst för framdeles erforderliga huvudgator inom icke planerad del av sitt område, och som är avsedd att bliva, men ännu icke är offentlig egendom.[2] Övergången omfattar vidare icke mark, som väl utgör en offentlig sak, men icke är i samhällets ägo, och berör sålunda icke enskildas äganderätt till gatumark. Den omfattar slutligen icke sådan offentlig egendom, där förvalt-

[1] Denna rättsverkan formuleras av den preussiska överförvaltningsrätten sålunda, att inkorporeringskommunen övertager de offentliga vägarna »i det rättstillstånd, som bestämde deras tillhörighet till exkorporeringskommunen, utan vidare och utan att detta ens behöver särskilt omnämnas»; utslag den $^{20}/_{2}$ 1884, citerat hos MAYER 97 n. 14. Samma allmänna grundsats gäller i den franska förvaltningsrätten, där den utvidgats att gälla även den egentliga förvaltningsförmögenheten. Redan 1837 års kommunallag lämnar följande stadgande, som upprepats i 1884 års lag, Art. 7: *Les édifices et autres immeubles servant à usage public et situés sur son territoire* — inkorporeringsområdet — *deviendront proprieté... de la commune à laquelle sera faite la réunion.* MORGAND I: 109 ff., se nedan sid. 992 ff.

[2] Stadsplanelagen § 11.

ningsändamålet icke är bundet vid en viss områdesbestämning. En väg eller gata måste alltid ligga inom den kommunala enhet, på vilken den motsvarande förvaltningsuppgiften vilar. Den är bunden till området. Man kan näppeligen tänka sig — annat än som ett undantag eller provisorium — att ett samhälle har till offentlig förvaltningsuppgift att underhålla vägar utanför sina gränser. Däremot finnas andra slag av offentlig egendom, exempelvis kyrkor och kyrkogårdar, vid vilka denna fasta anknytning till området saknas. Många landsförsamlingar ha sina kyrkor inne i angränsande stadsförsamling. Dylika slag av offentlig egendom röna därför icke heller någon omedelbar påverkan av områdesförändringar. En annan sak är visserligen, huruvida icke inkorporeringen genom sina allmänna privaträttsliga verkningar även drar med sig en övergång av dylik egendom. Särskilt torde detta bliva fallet med äganderätten till ännu ej upplåten gatumark, som väl utan vidare följer de upplåtna gatornas öde.

Härmed har den allmänna grunden till gatumarkens övergång angivits. I själva verket torde det vara oriktigt att här tala om en privaträttslig succession, därför att den berör äganderättsförhållanden; den övergång, som här sker, avser uteslutande offentligrättsliga förhållanden, av offentlig rätt bestämd egendom. I regeln torde den också uppfattas såsom något alldeles naturligt och självklart. Någon obillighet kan den aldrig innebära, då den en gång lösta gatumarken endast för realiserandet av den förvaltningsuppgift, som i och med inkorporeringen överflyttas på stadskommunen, har något värde.[1] Däremot är det uppenbart, att en uppfattning, motsatt den som här hävdats, snart skulle leda till både

[1] Detta förhållande har av den preussiska överförvaltningsrätten, utslag den $^{28}/_{2}$ 1879, citerat hos MAYER 72, träffande formulerats på följande sätt: »gatorna äro egendom, men tillhöra ej den aktiva förmögenheten». De kunna således ej upptagas som tillgångar, något som väl ändock någon gång torde vara fallet i kommunala räkenskaper.

praktiskt och rättsligt orimliga konsekvenser. Förutsatt att införlivningen vore endast partiell, och att det alltså fanns ett rättssubjekt kvar, som kunde göra anspråk på marken gällande, så skulle staden i kraft av lag otvivelaktigt inträda i alla svävande procedurer om marklösen och svara för alla anspråk på upplåtande av gata, då rättigheter och skyldigheter i alla dessa hänseenden ju sikta på den närmaste offentligrättsliga enheten — medan den förut lösta gatumarken ändock skulle tillhöra ett annat rättssubjekt. Alla föregående rättshandlingar i syfte att överföra gatumarken i allmän ägo och trygga stadsplanens genomförande måste göras om, och alla uppnådda resultat härmed sättas i gungning. Den redan inlösta gatumarkens ägare skulle kräva lösen för mark till redan upplåtna gator, mark, för vars lösen denne måhända i stor utsträckning redan uppburit ersättning av tomtägarna, eller som dessa rentav utan lösen överlåtit! Det kan icke gärna ifrågasättas, att lagen skulle medgiva en dylik cirkelgång.

* * *

Inkorporeringens betydelse för stadsstadgorna i praxis.

De grundsatser rörande inkorporeringens inverkan på stadsstadgorna och deras förvaltningsområden, som här gjorts gällande, torde också i allmänhet, om ock någon gång med tvekan, tillämpas i förvaltningspraxis. Vid de partiella inkorporeringarna av områden, där stadsstadgorna icke förut varit tillämpliga, och som alltså icke intagit någon som helst administrativ särställning — hittills det övervägande flertalet fall — ha dessa frågor icke varit föremål för någon särskild uppmärksamhet, än mindre för några bestämmelser vid inkorporeringsförordnandets utfärdande.[1] Överallt har det tydligen betraktats som

[1] Undantag härifrån utgör främst Stockholms första stora inkorporering: Djurgården enligt k. br. 10 aug. 1866. Här ifrågasattes av överståt-

självklart, att stadsstadgorna och på deras grundval givna föreskrifter på sätt förut angivits utsträckas till de nya områdena, i den mån de formella betingelserna härför äro förhanden; ofta har denna utsträckning öppet angivits såsom inkorporeringens motiv.[1]

Vid de totala inkorporeringarna, särskilt av sådana kommuner, där en eller flera av stadsstadgorna redan förut varit tillämpliga, har man däremot icke kunnat undgå att ägna dessa frågor mera uppmärksamhet, liksom de också i regeln underkastats särskilda bestämmelser i inkorporeringsbrevet.

BYGGNADS- OCH BRANDORDNINGAR, ORDNINGS- OCH HÄLSOVÅRDSFÖRESKRIFTER.

Redan vid den första stora inkorporeringen under här ifrågavarande period, införlivningen av Majorna med Göteborg, fann man, att den omedelbara tillämpningen av vissa av stadens författningar skulle vålla stora olägenheter. Inom den kommitté av stadens och förstadens representanter, som uppgjorde förslag till särskilda inkorporeringsbestämmelser, enade man sig därför om följande stadgande, som också blev av k. m:t förordnat: »Innan de för staden gällande byggnads- och brandordningar å förstaden tillämpas, böra de undergå granskning, samt sådana stadganden däri inrymmas, som med avseende å de särskilda förhållandena inom förstaden

hållarämbetet, att stadens byggnadsordning samt »åtskilliga speciella polisförfattningar» borde undantagas från tillämpning å Djurgården, vars invånare även i andra hänseenden borde åtnjuta en viss undantagsställning. Någon dylik bestämmelse blev dock icke i inkorporeringsbrevet upptagen. — Vid behandlingen av det genom departementsskrivelse 2 okt. 1880 avslagna förslaget om överflyttning av ett stationsområde från Fors socken till Eskilstuna hemställde *järnvägsbolaget* om en sådan befrielse från stadens byggnadsordning, att stationshuset kunde bibehållas oförändrat, med eldstäder i tre våningar, medan sådana i staden endast finge finnas i två. En dylik bestämmelse var givetvis överflödig, så länge området icke intagits i stadsplanen, men tillstyrktes ändock av *kammarkollegium.*

[1] Se ovan sid. 104, 107, 113, 117, 126 n. 2, 140, 192 o. a.

kunna finnas erforderliga.»[1] Här uttalas alltså otvetydigt den grundsats, som även senare i stort sett bestämt hithörande frågor: inkorporeringen medför *ipso jure* en utsträckning av stadens kommunala författningar, vilkas anpassning efter inkorporeringsområdets förhållanden alltså kräver särskilda bestämmelser i inkorporeringsbrevet, tills vidare uppskjutande inkorporeringens verkningar i detta hänseende.

Enligt samma principer behandlades dessa frågor vid Lundbyinkorporeringen. Här komplicerades emellertid saken av att byggnadsstadgan och en av kommunalstämman beslutad särskild byggnadsordning vid inkorporeringen gällde inom större delen av Lundby socken. Inom den gemensamma kommitté, som staden och socknen tillsatt för frågans beredning, hemställde också socknens representanter, att den uppgjorda byggnadsordningen fortfarande måtte få gälla. Detta ansågs emellertid av stadens ledamöter på goda grunder stridande mot byggnadsstadgan, då inom stads område ej borde gälla tvenne byggnadsordningar, och stadens bebyggande övervakas av två olika byggnadsnämnder. Den senare synpunkten har även vid andra tillfällen framförts, men torde knappast vara riktig, då de båda byggnadsordningarna väl kunna handhavas av en och samma byggnadsnämnd. Härefter frånträdde emellertid socknens representanter sitt yrkande och hemställde endast, att vissa lättnader, särskilt för industriella anläggningar, måtte efter inkorporeringen införas i stadens utsträckta byggnadsordning. Bestämmelser i detta syfte, i nästan ordagrann överensstämmelse med dem, som meddelades vid Majornas inkorporering, ingingo ock i kommitterades förslag och i inkorporeringsbrevet.[2]

---

[1] Punkt 11 i kommitterades förslag, se *k. befhdes utlåtande* 31/12 1864, k. br. 1/2 1867, punkt. 7.

[2] Punkt 9 i k. br. 3 mars 1905; den gemensamma beredningens utl. febr. 1896, tr. *Göteborgs SF:s handlingar* 1902 : 116, sid. 24; utl. ang. detta förslag av byggnadsnämnden 23/3 1897, *SF:s handlingar* 1897 : 85, sid. 2 ff. Byggnads-

För staden innebär detta stadgande en förpliktelse att så snart ske kan underkasta byggnads- och brandordningen en granskning, som helt enkelt utgör betingelsen för deras tillämpning inom inkorporeringsområdet. Till dess denna granskning slutförts, är byggnadsnämnden förhindrad att här tillämpa stadens byggnadsordning, och då områdets möjligen förut gällande byggnadsordning likaså upphört, torde ett längre eller kortare interregnum komma att inträda, då icke någon byggnadsordning alls kommer att gälla på platsen, eller, rättare sagt, under vilket

---

nämnden yttrar här bl. a.: »I avseende å villkoren för Lundbyområdets bebyggande komma naturligen att gälla bestämmelserna i stadens byggnadsordning», vilket enligt nämndens mening icke heller stötte på några praktiska hinder, då stadens byggnadsordning medgav uppförandet av tvåvåningars trähus på bottenvåning av sten. Av samma skäl var nämnden lika litet hågad för några senare modifikationer av stadens byggnadsordning. — Den enda »ändring», som stadens byggnadsnämnd sedermera, efter förslag av en av Lundby kommunalfullmäktige i juni 1905 tillsatt beredning ifrågasatte, var, att viss del av Lundby skulle betraktas som gammal stadsdel (!). Då en dylik förklaring enligt byggnadsstadgan förutsätter, att stadsplan först skall vara upprättad över området, återförvisades ärendet av k. befhde, varpå ändringsförslaget av stadsfullmäktige återtogs. På goda grunder betraktades det av nämnden såsom meningslöst att göra några vidlyftigare ändringar i byggnadsordningen, innan stadsplan blivit för någon del av området fastställd. Se *SF:s protokoll* 1906 : $^{11}/_{4}$, $^{30}/_{8}$, $^{27}/_{9}$, $^{11}/_{10}$ samt *Handlingar* 1906 : 51, 183.

I brandordningen infördes däremot några smärre ändringar till förmån för industrier utom planerat område, se *SF:s protokoll* 1905: $^{30}/_{11}$, 1906: $^{2}/_{1}$, samt *Handlingar* 1905 : 214. Då brandstadgan här hade förklarats tillämplig, måste ovillkorligen stadens brandordning anses gällande, oaktat området icke var planerat; se ovan sid. 632 och 375. — Det interregnum, som på sätt ovan visats, uppstod i Lundby med avseende på byggnads- och brandordning, inskränktes alltså för den senare till två dagar. Att stadsfullmäktige vid ändringarnas beslutande ansågo sig samtidigt böra fatta uttryckligt beslut om upphörande av den föregående brandordningens giltighet med den 1 januari 1906, var onödigt och i sig verkningslöst: brandordningen skulle ändå, i och med inkorporeringen, komma att vid denna tidpunkt upphöra att gälla. Att mellanrummet med avseende å byggnadsordningen utsträcktes till nära ett år, var utan praktisk betydelse, då stadsplan icke var fastställd för någon del av Lundby.

stadens byggnadsordning för detta område är suspenderad. Rörande resultatet av den föreskrivna granskningen innehåller bestämmelsen däremot icke några förpliktelser; förändringarna i stadens byggnadsordning må ske i vanlig ordning, de kunna bliva vittgående eller måhända inga alls. När granskningen är slutförd och dess resultat i ena eller andra riktningen underställts behöriga myndigheter, erhåller byggnadsordningen i förändrat eller oförändrat skick full giltighet inom inkorporeringsområdet.

Vid behandlingen av Malmö stads stora inkorporeringsfrågor, Västra Skreflinge och Limhamn, har samma uppfattning varit avgörande, ehuru bestämmelserna i inkorporeringsbrevet fått en annan och mera praktisk formulering, varigenom man undvikit det interregnum, som den ovan återgivna formuleringen kan medföra. Ett dylikt uppehåll i de olika föreskrifternas tillämpning skulle här bliva så mycket betydelsefullare, som i inkorporeringsområdena gällde icke bara särskilda byggnads- och brandordningar, utan också åtskilliga andra lokala föreskrifter, grundade på ordnings- och hälsovårdsstadgan.[1] Att alla dessa föreskrifter i och med inkorporeringen skulle upphöra att gälla och ersättas av stadens, ansågs självklart, men då de senare, innan de tilllämpades, borde undergå en viss revision, föreslogs såsom övergångsstadgande, att de för staden och inkorporeringsområdet hittills gällande föreskrifterna av ifrågavarande slag var för sitt område skulle

---

[1] I Sofielund gällde sålunda särskild ordningsstadga ($^{3}/_{1}$ 1902), hälsovårdsstadga ($^{3}/_{3}$ 1902, $^{4}/_{10}$ 1905, $^{4}/_{6}$ 1907), stadga angående uppsamling och bortforsling från samhället av avträdesorenlighet, sopor o. dyl. ($^{28}/_{4}$ 1902) brandordning ($^{24}/_{5}$ 1898), byggnadsordning ($^{5}/_{11}$ 1898, $^{15}/_{7}$ 1905), reglemente för enskilda kloakledningar ($^{21}/_{12}$ 1901). — I Limhamn gällde 1910 brandordning ($^{17}/_{3}$ 1900), hälsovårdsordning ($^{25}/_{7}$ 1907), reglemente för enskilda kloakledningar ($^{2}/_{11}$ 1907), stadga ang. uppsamling av avträdesorenlighet, sopor o. dyl. ($^{3}/_{4}$ 1908) samt byggnadsordning ($^{25}/_{11}$ 1908).

fortsätta att gälla, intill dess nya föreskrifter för hela stadsområdet blivit fastställda. En dylik tillfällig differentiering av stadsområdet ansågs här sålunda icke strida mot stadsstadgorna, vilka däremot av goda skäl ansågos utan vidare innebära, att stadens byggnads- och hälsovårdsnämnds samt andra myndigheters kompetens efter inkorporeringen utan vidare även omfattade inkorporeringsområdet, och där övervakade de fortfarande gällande föreskrifternas tillämpning. Denna konsekvens av *ipso-jure*-utsträckningens allmänna princip betraktades som så självklar, att det icke ens ansågs nödigt att ändra Limhamns renhållningsstadga, enligt vilken förvaltningen av renhållningsverket tillkom kommunalnämnden: dess i renhållningsstadgan närmare bestämda befogenheter komma att utan vidare övergå på Malmö renhållningsstyrelse. I det kungliga brevet om Västra Skreflinges inkorporering upptogos utan saklig ändring de bestämmelser, som av inkorporeringskommitterade beslutats och av de kommunala representationerna godkänts.[1]

På samma sätt ordnades dessa förhållanden vid inkorporeringen av Åviks municipalsamhälle med Hudiksvall samt S:t Lars socken med

---

[1] Punkt 10 i k. br. 8 april 1910:

»De för Malmö stad och Sofielunds municipalsamhälle nu gällande, med tillämpning av ordningsstadgan, byggnadsstadgan och brandstadgan för rikets städer samt hälsovårdsstadgan för riket fastställda särskilda föreskrifter, skola, var för sitt område, förbliva gällande, intill dess sådana föreskrifter blivit fastställda för staden i dess helhet.»

Se vidare *Bih. t. Malmö SF:s protokoll* 1907 : 227 A, sid. 6, 11 ff., 1910: 125, samt 1910 : 95 A, sid. 3, 14. I båda fallen anmärktes uttryckligen, att stadens brandkår, oaktat den lokala brandordningens fortsatta giltighet, efter inkorporeringen komme att tjänstgöra inom inkorporeringsområdet — vilket torde varit självklart. — Några särskilda förslag för de olika föreskrifternas ersättande med enhetliga bestämmelser synas icke under 1911 ha inkommit till stadsfullmäktige.

Linköping.[1] Icke i någondera fallet synes frågan ha uppmärksammats vid den lokala behandlingen. På förslag av den kommitté, som av Linköpings stadsfullmäktige i slutet av 1910 tillsattes för att ordna inkorporeringens genomförande, beslöts dock att hos länsstyrelsen anhålla om viss utsträckning såväl av hälsovårds- som brandstadgan. Omedelbart efter inkorporeringen av Hälsingborgs landsförsamlings municipalsamhälle gingo Hälsingborgs stadsfullmäktige i författning om brandstadgans utsträckning till municipalområdet — i trots av att den förut förklarats där tillämplig, men onekligen i en viss överensstämmelse med den uppfattning av brandstadgans giltighetsområde, som på sätt förut visats vill inskränka den till stadens planerade område.[2]

Vid inkorporeringen av Klosters och Fors socknar med Eskilstuna stadgades likaså, att de för Eskilstuna stad och Nyfors municipalsamhälle gällande särskilda byggnads- och brandordningarna samt stadens renhållningsstadga skulle tillsvidare fortfara att var för sitt område gälla, intill dess nya ordningar för hela det nya samhället blivit utarbetade och fastställda.[3] Rörande de övriga lokala föreskrifter, som funnos i municipalsamhället, träffades icke några särskilda bestämmelser, varför dessa i och med inkorporeringen måste anses ha upphört att gälla.[4] I det ursprungliga förslaget till inkorporeringskommitténs betänkande synes man i dessa hänseenden hava följt de grundsatser, som i allmänhet tillämpats vid större inkorporeringar. Stadens renhållningsstadga

---

[1] Se k. br. 28 okt. 1910, punkt 10, samt k. br. 30 sept., punkt 15. Det senare fallet gällde endast hälsovårdsföreskrifter.

[2] Jfr *Linköpings SF:s Handlingar* 1908 : 10, sid. 15, 1910 : 18, sid. 44 f., samt k. br. $^1/_9$ 1911, *SF:s protokoll* $^{31}/_{10}$ 1911, 268, k. br. $^{28}/_7$ 1905 (Hälsingborg). Se ovan sid. 376 och 632.

[3] Punkt 14 i k. br. 3 aug. 1906.

[4] I Nyfors funnos sålunda särskilda ordningsföreskrifter ($^2/_1$ 1900), stadga ang. mjölkförsäljning ($^{28}/_8$ 1900) och velocipedåkning ($^{30}/_4$ 1902), torgstadga o. s. v.

ansågs i och med inkorporeringen komma att även gälla gårdsägarna i de införlivade områdena, varför den dessförinnan borde undergå en viss granskning. Den för Nyfors gällande byggnadsordningen »lärer efter införlivandet icke kunna för framtiden bestå vid sidan av stadens byggnadsordning, utan bör den senare bliva gällande jämväl för Nyfors' samhälle, liksom även för de övriga delarna av socknarna, som komma att inläggas inom stadsplanen». För att bereda tillfälle till en erforderlig granskning för införande av eventuella ändringar föreslogs därför, att vissa av de bestämmelser i Nyfors' byggnadsordning, som avveko från stadens, tillsvidare skulle fortfara att gälla. Likaså ansågs stadens brandordning i och med inkorporeringen komma att utsträckas till de planlagda delarna av socknarna.

Inom kommittén i dess helhet stötte emellertid detta hävdande av *ipso-jure*-utsträckningens princip på bestämt motstånd. Man menade här, att en föreskrift av innehåll, att de av konungens befallningshavande fastställda byggnads- och brandordningarna skulle upphöra att gälla, icke kunde upptagas i sammanhang med den föreliggande inkorporeringsfrågan — alltså, i korthet, att inkorporeringen icke utan vidare medförde någon ändring i dessa hänseenden, och att de olika ordningarna var för sig skulle fortsätta att gälla. De ursprungligen föreslagna och ovan återgivna bestämmelserna utgingo nämligen från en annan uppfattning och avsågo att i vissa avseenden begränsa och differentiera inkorporeringens verkningar. Man beslöt därför att i stället föreslå en bestämmelse av samma slag, som sedan stadgades vid Västra Skreflinge inkorporering med Malmö, ehuru, ologiskt nog, från en rakt motsatt ståndpunkt. Ty om inkorporeringen icke hade någon inverkan på de olika lokala föreskrifternas giltighetsområden — varför skulle detta uttryckligen behöva i inkorporeringsakten fastslås? Alla dylika bestämmelser, även den för Eskilstuna stadgade och här ovan återgivna, voro

meningslösa, om de icke avsågo att förebygga och begränsa inkorporeringens följder i detta hänseende.[1]

Vid de ännu ej slutförda förhandlingarna angående vissa landskommuners införlivande med Norrköping, Örebro och Lund har samma bestämmelse föreslagits rörande de lokala författningarnas fortsatta giltighet, som först stadgats vid 1906 års stora Eskilstunainkorporeringar och sedan upprepats vid Malmös, Linköpings och Hudiksvalls inkorporeringar.[2] Däremot har man vid behandlingen av Stockholms inkorporeringsfrågor anslutit sig till den i viss mån mindre tillfredsställande formulering, som använts av Göteborg vid dess utvidgningar. Huruvida samma principiella uppfattning som i Göteborg rörande de kommunala förvalt-

---

[1] Se *Inkorporeringskommitténs betänkande*, tr. 1904, sid. 28 ff. samt *Inkorporeringskommitténs protokoll* 5 och 6 april 1904, sid. 8. Kommittén bestod av representanter för staden och socknarna jämte av k. befhde förordnad ordförande. Den ursprungligen föreslagna bestämmelsen var av följande lydelse: »Innan den för staden gällande byggnadsordning samt stadga för renhållningen inom gårdarna å de införlivade områdena tillämpas, böra desamma undergå granskning samt därvid sådana stadganden däri inrymmas, som med avseende å de särskilda förhållandena inom berörda områden kunna finnas erforderliga och lämpliga; skolande, intill dess dylik granskning av stadens byggnadsordning ägt rum, de uti kap. III av den för Nyfors område antagna byggnadsordning införda, från stadens byggnadsordning avvikande bestämmelser fortfarande gälla för berörda område.»

Det är klart, att vid de nya ordningarnas fastställelse de förut gällande *eo ipso* upphöra att gälla. Vid antagande av ny byggnadsordning i Eskilstuna, hemställde stadsfullmäktige samtidigt, att k. befhde måtte upphäva de förut för staden och municipalsamhället gällande byggnadsordningarna. Detta ansåg dock k. befhde onödigt utan meddelade endast fastställelse å den nya ordningen, »under hänvisande till den 14:de punkten av ovannämnda kungl. brev den 3 aug. 1906.» Se byggnadsnämndens protokoll $^{13}/_{5}$ stadsfullmäktiges $^{13}/_{6}$ samt k. befhdes resolution $^{9}/_{7}$ 1907, *Eskilstuna SF:s Handlingar* 1907 : 14, 15 och 16.

[2] *Handlingar rörande frågan om införlivning med Norrköpings stad av omkringliggande socknar*, III : I, sid. 23, samt motsvarande *handlingar* för Örebro områdesfråga, tr. 1907, *Bilagor till Lunds SF:s protokoll* 1908: 70.

ningsnormernas *ipso-jure*-utsträckning i och med inkorporeringen även här varit bestämmande, synes något oklart.[1]

I allt fall är detta av mindre betydelse, då varken i Brännkyrka eller Bromma socknar stadsplan blivit fastställd i något av de där belägna municipalsamhällena, och då det alltså icke kunde bliva tal om någon omedelbar tillämpning av stadens byggnadsordning i de forna sockenområdena. Även stadens brandordning är till sina viktigaste delar lokaliserad till stadsplanerat område,[2] och icke heller de lokala hälsovårdsföreskrifterna utvidgas, som förut framhållits, utan vidare administrativ åtgärd utöver den egentliga staden, d. v. s. de under stadsplan lagda delarna av stadsområdet. *Ipso-jure*-utsträckningen kommer sålunda att begränsas till vissa delar av brandordningen.

Under sådana förhållanden har bestämmelsen om en föregående granskning av de lokala författningarna, innan de tillämpas inom inkorporeringsområdena, icke i sig någon suspenderande verkan, utan innebär allenast en förpliktelse för staden att såvitt möjligt anpassa de ifrågavarande stadgandena efter de lokala förhållandena i dessa områden, när de sedermera och i annat sammanhang komma att dit utsträckas. På detta sätt hava de också under förhandlingarna med Brännkyrka och Bromma uppfattats. Särskilt från den senares sida framhölls starkt behovet av lindrigare byggnads- och hälsovårdsföreskrifter både för villaområden och industriella anläggningar — bestämmelsen i det uppgjorda avtalet med denna kommun är också betydligt utförligare än den, som stadgats vid Brännkyrkas inkorporering. Det är klart, att dessa

---

[1] I ett av stadsarkitekten avgivet utlåtande framhålles visserligen, att stadens byggnadsnämnd inom de stadsplanerade delarna av inkorporeringsområdet skall övervaka bebyggandet i enlighet med byggnadsstadgan och stadens byggnadsordning; men från inkorporeringsdelegerade föreligga i detta hänseende icke något uttalande, *Bih. till BU:s utl. och mem.* 1909 : 150, sid. 16.

[2] Undantag finnas dock! Se brandordningens § 16, förut citerad sid. 376.

krav på en differentiering av byggnadsföreskrifterna mindre gälla nya föreskrifter i stadens byggnadsordning än fastmera införandet av med stadsplanens rättsnormer likartade och på samma sätt antagna särskilda byggnadsbestämmelser i enlighet med stadsplanens tredje paragraf. Dylika föreskrifter förutsätta dock, att stadsplan fastställts för det ifrågavarande området. Från stadens sida erinrades därjämte vid avtalets framläggande om önskvärdheten av särskilda bestämmelser för byggnadsverksamhetens ordnande utom stadsplan enligt stadsplanelagens 41 §. Utan tvivel voro båda dessa önskemål om en särskild normering av bebyggandet utom och inom stadsplan befogade — men deras sammanhang med bestämmelsen om en revision av stadens byggnadsordning är dock särdeles svagt. En så vidsträckt tolkning torde knappast vara riktig. Staden är icke förpliktad till något annat än en granskning av denna författning — om den därjämte finner sig föranlåten att söka införa andra bestämmelser, så är det dess ensak.[1]

---

[1] Se *Bih. till BU:s utl. och mem.* 1909:35, sid. 27, 42 f., 1911:8, sid. 51, 55 f., 74 f., 182 f., 1911:32, sid. 32, 55 ff. — Man synes här å båda sidor ha sagt ett och menat ett annat, socknen särskilda bestämmelser enligt stadsplanelagens § 3, staden enligt § 41. Såsom motiv för de senare åberopas i specialmotiveringen till Brommaförslaget, att byggnadsförbudet enligt stadsplanelagens § 36 i och med inkorporeringen skulle upphöra — vilket näppeligen torde vara riktigt — samt att väglagens bestämmelse om förbud att uppföra byggnad närmare än 3.5 meter från allmän vägs kant likaså skulle upphöra. Det senare innebär otvivelaktigt en allvarlig olägenhet. Denna synpunkt framdrogs ursprungligen under Brännkyrkaförhandlingarna av representanten för Liljeholmen. *Bih.* 1909:36, s. 25. Bestämmelser om föreskrifter enligt § 41 torde näppeligen böra sättas i sammanhang med andra föreskrifter, då de, i motsats till alla andra lokala byggnadsföreskrifter — vila på kungl. maj:ts förordnande, se ovan sid. 654. Stadsfullmäktige ha här endast förslagsrätt. — Den i Brommaavtalet förekommande bestämmelsen, att hälsovårdsföreskrifterna för landet skola fortfara att gälla inom socknens ej planerade område, är, som i avtalets specialmotivering anmärkes, onödig men har icke dess mindre i avtalet medtagits.

Även om frågan om inkorporeringens betydelse för stadsstadgornas giltighetsområden hittills endast i ett begränsat antal fall varit av praktisk betydelse,[1] så är det dock klart, att den pågående starka stadsbildningen, vars frukter i form av större stadsutvidgningar egentligen först efter år 1900 börjat visa sig, i framtiden kommer att ge denna fråga en långt större praktisk räckvidd — liksom den redan, rent teoretiskt sett, omfattar kärnpunkterna av problemet om inkorporeringens rättsverkningar. Genom 1907 års stadsplanelagstiftning har denna utveckling i hög grad påskyndats: frågan huruvida och i vad mån stadsplanens rättsregler påverkas av inkorporeringen är såväl för kommunen som den enskilde av ojämförligt mycket större intresse än den, som avser byggnads- och brandordningarnas fortsatta giltighet.

NYBYGGNADSFÖRBUD.

Att byggnadsstadgan och stadsplanelagen efter inkorporeringen fortsätta att gälla inom de med staden införlivade municipalområdena, har icke i något fall betvivlats. Huruvida däremot följderna av den förvaltningsakt, varigenom byggnadsstadgan förklarats tillämplig inom visst område å landet, och särskilt förbud mot nybyggnad utan konungens befallningshavandes tillstånd, även skola fortfara, har däremot icke ansetts fullt klart. I Brännkyrka socken, som från och med 1913 års ingång införlivas med Stockholm, funnos tvenne dylika områden, Liljeholmen och Örby, där enligt stadsplanelagen nybyggnadsförbud rådde. Inkorporeringens betydelse för detta förbud synes icke under ärendets behandling hava uppmärksammats, förrän drätselnämndens första avdelning anmärkte, att nybyggnadsförbudet i och med inkorporeringen skulle upphöra, varför det vore så mycket viktigare att i tid söka få till stånd särskilda byggnadsföreskrifter enligt stadsplanelagens 41 §. Till denna

[1] Vid inkorporeringen av Hälsingborgs landsförsamlings municipalsamhälle — där dock åtminstone särskilda ordningsföreskrifter ($^{17}/_{11}$ 1891) voro gällande — med Hälsingborg, synes denna fråga icke ha blivit uppmärksammad.

uppfattning anslöto sig stadens inkorporeringsdelegerade, vilka upprepa den i specialmotiveringen till avtalsförslaget med Bromma, där Mariehälls municipalsamhälle saknade fastställd stadsplan.[1] Av skäl, som förut angivits, torde det emellertid knappast vara riktigt att tillmäta inkorporeringen så vidsträckta rättsverkningar.[2] Den kommunala områdesförändringen kan icke rubba de lagstadgade följderna av en statlig förvaltningsakt. I den ordning, som för landsbygden gäller, har bestämts, att stadsplan skall upprättas för visst område, på grund varav nybyggnadsförbud i kraft av lag här inträder.

Genom inkorporeringen förändras icke och kunna icke vare sig de formella eller de materiella förutsättningarna för denna förvaltningsakt förändras. Detta så mycket mindre, som ett dylikt förordnande även kan givas för del av stads område, ehuru den kompetenta myndigheten här är stadens beslutande organ, stadsfullmäktige — för det ifrågavarande området å landsbygden saknas före förordnandet särskilda kommunala myndigheter. I och med inkorporeringen inträder det ofärdiga municipalsamhället i samma läge som den del av stads område, för vilken stadsfullmäktige beslutat, att stadsplan skall upprättas.

Att nybyggnadsförbudet och tvånget för staden att snarast möjligt upprätta stadsplan däremot icke gäller för sådana områden, som införlivats före stadsplanelagens tillkomst, är uppenbart. Åtskilliga jordägare i Lundby anhöllo i början av 1912 hos kungl. maj:t, att Göteborgs stad måtte åläggas att genast inkomma med förslag till stadsplan, under förmenande, att det långa dröjsmålet med stadsplanens upprättande inne-

---

[1] Drätselnämndens första avdelnings yttrande 1/2 1910, se vidare *Bih. till BU:s utl. och mem.*, 1909:35, 1910:7, sid. 25, 1910:85, sid. 22, 1911:32, sid. 56, samt *BU:s utl.* 1910:156, sid. 17, 23.

[2] Se ovan sid. 633.

bure ett »åsidosättande av gällande lag». Något skäl varför Lundby i detta hänseende skulle hava någon annan ställning än stadens övriga delar, kan åtminstone icke hämtas från inkorporeringsakten. Utan tvivel har staden full frihet att, som här skett, göra stadsplanens definitiva antagande beroende av jordägarnas villighet att bidraga till kostnaderna för anskaffande av gatumark, gatornas anläggning och montering med ledningar o. s. v.[1]

Har stadsplan däremot redan innan inkorporeringen blivit upprättad och av kungl. maj:t fastställd, så har det icke i något fall betvivlats, att den fortsätter att gälla, och att municipalsamhället ingår som en del av stadens planlagda område.[2] I grunden är dock rättsläget här detsamma som i föregående fall. Att den viljeyttring, på vilken den rättsliga normeringen av den föreliggande verkligheten vilar, i detta fall är kommunal, i det förra statlig, borde åtminstone icke förhöja dess motståndskraft gentemot inkorporeringen. Men även vid behandlingen av Stockholms inkorporeringsfrågor — där man som nyss visats ifråga om nybyggnadsförbudet intagit en annan ståndpunkt — har det aldrig ifrågasatts, att fastställd stadsplan i och med inkorporeringen skulle upphöra att gälla. Ehuru varken i Brännkyrka eller Bromma socknar något samhälle ännu fått stadsplan fastställd, kunde det dock förmodas, att läget skulle vara ett annat vid inkorporeringens genomförande. Då det betraktades som en stor olägenhet, att staden skulle kunna förpliktas att genomföra en stadsplan, på vilken den icke utövat något inflytande, anhöllo stadsfullmäktige därför hos kungl. maj:t samtidigt med

STADSPLAN.

[1] Se nedan sid. 683; klagoskriften samt drätselkammarens yttrande i *Göteborgs SF:s Handlingar* 1912:126.

[2] I det uppgjorda förslaget till bestämmelser för S:t Peters Klosters förening med Lund har uttryckligen föreskrivits, att kommunen skall införlivas med Lunds stad »såsom en del av denna» och tillsvidare anses »tillhöra dess icke planlagda område». Se *Bilagor till Lunds SF:s protokoll* 1908:70, 1910:46.

inkorporeringsansökningarna att få yttra sig över de föreliggande stadsplaneförslagen, innan de fastställdes.[1]

STADSPLANENS GENOMFÖRANDE.

Att stadsplanens samtliga rättsverkningar och ansvaret för dess genomförande efter inkorporeringen övergå att gälla staden, har icke heller i något fall ifrågasatts. Äganderätten till gatumarken har likaså utan vidare ansetts böra övergå från municipalsamhället eller köpingen till staden, utan att det dock klargjorts, huruvida denna övergång sammanhänger med inkorporeringens allmänna privaträttsliga verkningar eller beror på gatumarkens egenartade rättsliga karaktär. Frågan om denna övergång har för övrigt alldeles försvunnit bakom den allmänna frågan om stadens förvärv av gatumark för genomförande av fastställd eller blivande stadsplan, vare sig denna mark förut tillhört det införlivade samhället eller enskilda. Denna fråga sammanhänger på det närmaste med ordnandet av gatornas och de enskilda vägarnas underhåll och renhållning. Tillsammans utgöra de ett av den moderna inkorporeringens viktigaste problem och ha också både vid Lundbys införlivning med Göteborg och vid Stockholms senaste inkorporeringar utgjort förhandlingarnas medelpunkt. I båda dessa, liksom i andra fall, har man, ehuru merendels förgäves, sökt att infoga bestämmelser i inkorporeringsförordnandet i syfte att stärka och reglera stadens ställning i dessa hänseenden.

---

[1] I Brännkyrka var byggnadsstadgan och stadsplanelagen tillämpliga i Liljeholmens och Örby, i Bromma och i Mariehälls municipalsamhällen. Stadsplan höll därjämte på att utarbetas för Kungsholms villastad, Lilla och Stora Essingen samt Bällstalund. Liljeholmens stadsplan har under våren 1912 remitterats till Stockholms stadsfullmäktige för yttrande, men torde dock icke före årets utgång och inkorporeringens ikraftträdande hinna av k. m:t fastställas. Därmed kommer förslaget att falla under stadsfullmäktiges beslutanderätt. — Fastställd stadsplan finnes för Enskede i Brännkyrka samt Äppelviken och Alviken i Bromma. Se vidare *Bih. till BU:s utl. och mem.* 1909 : 35, 1911 : 32 samt *drätselnämndens första avdelnings* uttalande i 1910 : 7.

ÄGANDERÄTTEN TILL OCH UNDERHÅLL AV GATOR OCH ENSKILDA VÄGAR.

Det enda tillfälle, då särskilda bestämmelser rörande äganderätten till marken i sammanhang med inkorporeringen stadgats, är hittills införlivningen av Hälsingborgs landsförsamlings municipalsamhälle med Hälsingborg. På sätt som förut i annat sammanhang skildrats, motsatte sig stadsfullmäktige ursprungligen det av municipalsamhället väckta inkorporeringsförslaget, framför allt därför att varje utredning rörande dess eventuella kostnader för staden saknades.[1] Sedan genom länsstyrelsens försorg vissa uppgifter i detta hänseende införskaffats, lämnade staden sitt samtycke till införlivningen, dock under vissa förutsättningar: municipalsamhället skulle vid inkorporeringens genomförande kostnadsfritt till staden överlämna all inom samhället befintlig till gator eller vägar utlagd mark gravationsfri, staden skulle befrias från all ansvarighet för den gäld, i vilken municipalsamhället vid inkorporeringen kunde häfta o. s. v. I överensstämmelse härmed blev också införlivningen av kungl. maj:t förordnad, ja, överlåtandet av gatumarken blev rent av formulerat som ett villkor för inkorporeringens ikraftträdande.[2] Betydelsen av detta villkor är dock vid närmare granskning skäligen begränsad. Övergången omfattade nämligen endast till allmänna gator eller vägar i vederbörlig ordning utlagd mark. Att äganderätten till allmän väg i och med inkorporeringen övergår å staden, har i alla andra fall betraktats som självklart och icke gjorts till föremål för några särskilda bestämmelser. Då vidare fastställd stadsplan för samhället saknades, så fanns icke heller några »i vederbörlig ordning» utlagda gator. De faktiskt upplåtna gatorna voro, enligt vad handlingarna utvisa, redan i samhällets ägo och skulle således hur som helst ha tillfallit staden. Villkorets betydelse ligger alltså egentligen endast i ett fastslående härav, på samma gång man genom bestämmelsen om stadens

[1] Se ovan sid. 63, 130.
[2] Se ovan sid. 521.

ansvarsfrihet från samhällets gäld undvek risken, att municipalsamhället före införlivningen ådrog sig skulder för marklösen.[1]

LUNDBY-INKORPORERINGEN.

Såsom redan förut anmärkts, fylldes förhandlingarna angående Lundbys inkorporering med Göteborg i väsentlig mån av frågan om äganderätten till de blivande gatorna inom sockenområdet. Någon fastställd stadsplan fanns där icke, men för de tätast bebyggda delarna av socknen, Lindholmens och Lundby vassar, tillämpades ett slags stadsplan, som grundade sig på en mellan delägarna ingången skiftesförening. Vid laga skifte hade nämligen till gemensamt behov avsatts mark till gator, öppna platser, tomt till gemensamt pumpverk o. s. v. Då staden ansåg det i hög grad önskvärt att redan före inkorporeringen komma i besittning av nödig gatumark, inleddes genom socknens bemedling underhandlingar med vassdelägarna. Staden fordrade, att dessa skulle avträda all gatumark, som redan var till allmänt behov avsatt, utan ersättning och för ett visst lågt pris den mark, som i övrigt kunde behövas för genomförande av stadsplan. Förslag till dylik plan, huvudsak utgörande en revision av den gällande skifteskartan, uppgjordes av stadens delegerade under förhandlingarnas gång. Jordägarna borde vidare förbinda sig att icke vidare bebygga, ej heller försälja sin mark, innan stadsplan blivit fastställd för området. I gengäld utfäste sig staden att senast fem år efter inkorporeringens ikraftträdande underställa stadsplanen kungl. maj:ts fastställelse samt att senast tio år efter samma tidpunkt inlösa den mark, som kunde krävas för de nu befintliga gatornas breddning o. s. v. Detta stadens förslag blev emellertid av jordägarna endast delvis antaget: framför allt oppo-

---

[1] K. br. 29 jan. 1904, se *handlingarna*, särskilt *byggnadschefens utl.*, som visar, att staden var beredd att efter inkorporeringen vidkännas kostnader icke bara för framdragande av ledningsnät, iståndsättande av gatorna utan även för lösen av jord i och för möjliga framtida gatuutvidgningar.

nerade man sig mot bestämmelsen om byggnadsverksamhetens provisoriska inställande. Icke heller med avseende å priset för gatumarken lyckades man uppnå enighet. Och slutligen fordrade jordägarna bland annat, att staden skulle förbinda sig att icke å området tillämpa andra byggnadsbestämmelser än dem, som av jordägarna godkänts, och som icke heller utan deras medgivande kunde förändras. Dessa stora divergenser kunde tydligen icke sammanjämkas, och den gemensamma inkorporeringskommittén beslöt därför att lämna hela denna fråga utanför förhandlingarna — så mycket hellre, som den egentligen mera rörde stadens förhållande till jordägarna än till socknen. På vassdelägarnas initiativ uppgjorde emellertid socknen en särskild byggnadsordning, som man hoppades, att staden skulle lägga till grund för revisionen av sin egen byggnadsordning i sammanhang med inkorporeringen. Huru denna fråga sedermera utvecklade sig, har förut skildrats.[1]

Vid drätselkammarens behandling av inkorporeringsförslaget uttalades emellertid än en gång önskvärdheten av en föregående överenskommelse med jordägarna rörande överlåtelse av blivande gatumark. Det ifrågasattes sålunda, att staden skulle medgiva inkorporeringen endast under förutsättning, att Lundby socken visat, att den innehade äganderätten till marken, vilken därefter överginge på den gemensamma kommunen. Häremot kunde emellertid framför allt invändas, att staden skulle förlora varje inflytande på överlåtelsens villkor, för vilkas fullgörande den ändock i sista hand måste ansvara. Jordägarna motsatte sig vidare bestämt varje dylik uppgörelse. De förnyade försök, som från stadens sida gjordes att träffa en direkt överenskommelse, voro lika fruktlösa. Det visade sig nu, att den ifrågasatta överlåtelsen i hög grad komplicerades av att jämväl kungl. maj:t och kronan var delägare i skiftet, och att alltså riksdagens samtycke skulle bliva nödvändigt.

[1] Se ovan sid. 666.

Under sådana förhållanden beslöt man att alldeles skilja denna fråga från själva inkorporeringen och att vänta tills denna blivit genomförd, då den prästgårdsjord, varigenom kronan var delägare i vassmarken, sannolikt komme att tillfalla staden, som därjämte genom utfästelser om framdragande av ledningsnät o. s. v. lätt nog torde kunna förvärva den erforderliga gatumarken i Lundby likaväl som i övriga stadsdelar. Med några andra jordägare träffades däremot redan före inkorporeringen avtal om förvärv av viss mark till utfartsvägar från den inre delen av sockenområdet till Göta älv. Köpeskillingen erlades, och tillträdet bestämdes till viss tid efter inkorporeringens ikraftträdande.

Inom stadsfullmäktige återupptogs vid behandlingen av drätselkammarens förslag än en gång frågan om äganderätten till gator och vägar inom inkorporeringsområdet. Det föreslogs sålunda, att Lundby kommun borde tillförbindas att låta upprätta stadsplan för Lundby och Lindholmens vassar, att underställa denna plan kungl. maj:ts godkännande, samt med äganderätt förvärva all mark till gator och öppna platser enligt denna plan. I och för detta förvärv skulle sockens skuldbörda ej få ökas med mer än 200,000 kronor. Detta förslag blev emellertid av stadsfullmäktige på, såvitt synes, goda grunder förkastat.[1]

Alla dessa förslag och förhandlingar ledde alltså icke till något positivt resultat; i inkorporeringsbrevet kommo icke några bestämmelser om äganderätten till gatumark att upptagas. I grund och botten hade ju detta, såsom också under frågans behandling framhållits, varit meningslöst, då alla av Lundby kommun ingångna förbindelser för det ifrågasatta markförvärvet komme att övergå på staden. Det torde icke

---

[1] Se *Göteborgs SF:s Handlingar* 1902: 116 (Inkorporeringsberedningens betänkande, avgivet febr. 1896), sid. 13, 118 ff., 126 ff., 135 ff.. 140 ff., 146 ff., 158 ff. o. a., 1899: 12, särskilt kammarförvantens utredning sid. 57 ff. samt *SF.s protokoll* 29/3 1899.

heller kunna förebäras några hållbara skäl, varför en sådan uppgörelse skulle behöva genomdrivas före inkorporeringen, då staden vid gatornas utläggning, framdragande av ledningsnät o. s. v. har vida starkare påtryckningsmedel än som före inkorporeringen stodo socknen till buds. Det har också efter inkorporeringen visat sig, att farhågorna för oskäliga kostnader för dylika markförvärv voro betydligt överdrivna.

Arbetet med upprättande av stadsplan över Lundby har, såsom nyss framhållits, ännu icke avslutats. Och härvid hava just de områden, om vilka förhandlingarna förut rörde sig, nämligen Lundby och Lindholmens vassmarker, av tekniska skäl undantagits från stadsplaneförslaget. I stället har staden över de huvudgator, som framdeles kunna bliva erforderliga i dessa delar av införlivningsområdet, upprättat en särskild trafikplan samt i enlighet med stadsplanelagens 11 § erhållit kungl. maj:ts tillstånd att expropriera för dess genomförande nödig mark.[1] Inom de delar av socknen, som beröras av det uppgjorda stadsplaneförslaget, ämnar man däremot i största möjliga utsträckning fasthålla vid grundsatsen, att jordägarna icke endast skola till staden avstå den nödiga gatumarken, utan även vidkännas kostnaderna för gatornas anläggning, framdragande av ledningsnät o. s. v. För att vid de förhandlingar, som i detta syfte måste föras, tillförsäkra staden en så gynnsam ställning som möjligt, har drätselkammaren föreslagit, att — såsom i tidigare fall skett — stadsfullmäktige till en början skola endast preliminärt godkänna förslaget, för att sedermera, när förhandlingarna äro slutförda, definitivt antaga stadsplanen och underställa den kungl. maj:ts fastställelse.[2]

---

[1] *Göteborgs SF:s Handlingar* 1911 : 18, 227.

[2] Se drätselkammarens yttrande i *Göteborgs SF:s Handlingar* 1912 : 126. Stadskamreraren föreslog, att staden skulle antaga förslaget, men icke underställa det k. m:t, förrän tillfredsställande uppgörelser med jordägarna vunnits.

ESKILSTUNA 1906.

Vid inkorporeringen av Klosters och Fors' socknar med Eskilstuna synes frågan om äganderätten till gatumarken i Nyfors' municipalsamhälle icke ha ägnats någon särskild uppmärksamhet. Att denna mark, som till största delen var i municipalsamhällets ägo, efter inkorporeringen skulle komma att tillhöra staden, betraktades tydligen allmänt som självklart. Det samma gäller gatumarken i Sofielunds municipalsamhälle i Västra Skreflinge socken, från och med 1911 förenad med

MALMÖ 1910.

Malmö. Även Sofielund hade en av kungl. maj:t fastställd regleringsplan, vars gator delvis genom gåvobrev överlämnats till samhället, delvis — i samhällets bebyggda delar — vid ägodelning avsatts till allmänt behov, »så att ingen enskild ägde att på ifrågavarande gatumark framställa anspråk». Huruvida denna inkorporeringskommitténs slutsats är så alldeles hållbar, torde kunna lämnas därhän: den får en egendomlig belysning vid en jämförelse med förhållandena i Lundby, där den segslitna frågan om äganderätten till gatumarken just rörde jord av samma rättsliga karaktär. I allt fall är det klart, att risken för staden att sedermera nödgas inlösa marken härigenom i hög grad förminskats.[1] Vid förhandlingarna rörande inkorporeringen av Limhamns köping har denna fråga likaså spelat en mindre betydande roll. Av de i den fastställda stadsplanen upptagna gatorna voro åtskilliga i enskild ägo, ehuru delvis vid skiftesförrättningen avsatta till delägarnas gemensamma behov, liksom i Sofielund varit fallet. På samma sätt som där ansågo inkorporeringskommitterade detta rättsläge något så när tillfredsställande, då sannolikheten att samtliga delägare kommo att förena sig om att begära markens inlösen var mycket liten. Under förutsättning av köpingens inkorporering förbundo sig vederbörande jordägare dels att till staden utan ersättning med full äganderätt överlämna större delen av den

[1] *Bih. till Malmö SF:s protokoll* 1907 : 227 A, sid. 7.

övriga gatumarken, dels att medgiva den återstående delens begagnande såsom allmän gata, dock med vissa begränsningar rörande ägarens rätt att utvidga sin genom gatan framdragna järnväg, elektriska ledningar o. s. v. Rörande marken i ännu icke upplåtna gator ansågo inkorporeringskommitterade icke några särskilda åtgärder nödiga, då stadsplanelagen här lämnade staden tillräckliga möjligheter att göra sina befogade rättsanspråk gällande.[1]

För Åviks municipalsamhälle hade icke före inkorporeringen med Hudiksvall någon stadsplan fastställts, och gatumarken var helt och hållet i enskild ägo. Frågan om dess överlåtande på staden synes icke under inkorporeringsförhandlingarna hava upptagits, och de anspråk, som efter införlivningen av jordägaren i detta hänseende framställts, torde hava kommit för staden skäligen överraskande.[2] HUDIKSVALL-ÅVIK, 1910.

Så mycket större roll har denna fråga spelat vid förhandlingarna rörande Brännkyrka och Bromma socknars inkorporering med Stockholm. Den har här på det närmaste sammanknutits med frågan om stadens skyldighet att övertaga underhåll och renhållning av inom inkorporeringsområdena befintliga gator och enskilda vägar — en fråga, som i förut återgivna fall intagit en mera undanskjuten plats. BRÄNNKYRKAS OCH BROMMAS INKORPORERING MED STOCKHOLM.

Ehuru inom Brännkyrka funnos två och inom Bromma ett municipalsamhälle enligt byggnadsstadgan, hade stadsplan, som förut anmärkts, icke fastställts för några andra områden än Stockholms stads förstadsanläggningar ute i dessa socknar, Enskede samt Äppelviken och Alviken. För de senare var inkorporeringen i dessa hänseenden natur-

---

[1] *Bih. till Malmö SF:s protokoll* 1910 : 95 A, sid. 10 ff., 1910 : 95 B, sid. 44 ff.

[2] Uppgifter härom benäget meddelade av SF:s sekreterare, häradsskrivaren J. Hedenström. Stadsplan är under utarbetande. — I S:t Lars municipalsamhälle, 1911 inkorporerat med Linköping, var byggnadsstadgan ej tillämplig. Några utgifter för marklösen voro icke inom inkorporeringskommitterade på tal och synas icke heller under 1911 ha förekommit.

ligtvis utan betydelse: gatumarken var redan i stadens ägo, och för gatans underhåll, renhållning och belysning erlade tomträttsinnehavaren en särskild avgäld, som icke av inkorporeringen rubbades. Betydligt mera invecklad ställde sig saken för övriga tätt bebyggda platser inom inkorporeringsområdena: med undantag av de allmänna vägarna i egentlig mening — vilka i annat sammanhang komma att senare behandlas — voro samtliga allmänna trafikleder, gator och enskilda vägar, i enskild ägo. Under förhandlingarna med Brännkyrka socken beslöto inkorporeringsdelegerade föreslå, att staden skulle förbindas att efter inkorporeringen till underhåll övertaga vissa närmare angivna enskilda vägar, under förutsättning, att de överlämnades till staden med full äganderätt. Rörande äganderätten till gatorna inom hittillsvarande och blivande municipalsamhällen träffades icke några bestämmelser, då stadsplanelagen väl här ansågs på ett tillfredsställande sätt normera stadens lösensrätt och jordägarnas ersättningsskyldighet.

Denna uppfattning mötte emellertid vid behandlingen av delegerades förslag hos stadens myndigheter, främst lantegendomsnämnden och drätselkammarens första avdelning, starkt motstånd. Man menade, att staden borde förbehålla sig att få all gatumark gratis. Då jordägarna i stor utsträckning torde ha bortsålt byggnadsmarken å ömse sidor om gatan, inträdde stadens lösensplikt omedelbart efter stadsplanens fastställande, för Liljeholmen — där stadsplan troddes komma att bliva fastställd före inkorporeringen — redan i och med inkorporeringen. De angränsande fastighetsägarnas ersättningsskyldighet enligt stadsplanelagen vore däremot oviss och låge i allt fall långt framme i tiden, då deras tomter till största delen redan voro bebyggda. Icke heller kunde det anses obilligt, att jordägarna utan ersättning överlämnade gatumarken, då de i de flesta fall redan på förhand torde ha gjort sig skadeslösa genom att lägga kostnaderna för densamma på de angränsande tomterna

vid deras försäljande. Av lantegendomsnämnden föreslogs därför med första avdelningens instämmande, att inkorporeringen skulle göras beroende av behöriga upplåtelser av marken ifråga. Härvid borde naturligtvis tillses, att socknen icke inköpte marken för lånemedel, vilka sedan måste övertagas av staden. Drätselnämndens första avdelning framhöll därjämte, att det uppenbarligen strede mot stadsplanelagens anda, att staden skulle nödgas inträda i en mängd förpliktelser på grundval av en stadsplan, vid vars uppgörande den icke haft något tillfälle att uttrycka sina önskemål. Avdelningen föreslog därför, att förbehåll skulle i inkorporeringsavtalet intagas om en stadens yttranderätt i dylika frågor — ett förslag, som också, på sätt förut anmärkts, genomfördes.

På grund av dessa och åtskilliga andra anmärkningar blev förförslaget av beredningsutskottet återremitterat till inkorporeringsdelegerade i syfte att uppgörelser med markägarna om gatornas avstående till staden måtte träffas. Dylika uppgörelser kommo också i tämligen stor omfattning till stånd: såväl inom Liljeholmens som Örby municipalsamhälle lyckades staden utan kontant ersättning förvärva äganderätten till stora delar av gatumarken. I gengäld måste staden i åtskilliga fall utfästa sig att leverera vatten till jordägarnas fastigheter emot vissa bestämda avgifter; enligt andra avtal skedde tillträdet av marken först då vatten-, avlopps-, gas- eller elektricitetsledningar framdrogos i gatan. Några särskilda bestämmelser i inkorporeringsavtalet ansågos därefter onödiga, och stadsfullmäktige godkände delegerades förslag i oförändrat skick. Anmärkningar saknades dock icke, då man på flera håll ansåg markupplåtelserna otillfredsställande: stadens lagenliga skyldighet att lösa marken kan mycket väl inträda, innan — från stadens synpunkt — behov av ledningarnas framdragande yppar sig.[1]

[1] Se vidare *Bih. till BU:s utl. och mem.* 1909:35, sid. 26, 41, 1909:36, sid. 6 ff., 19, 36 o. a., 1909:143, sid. 2 f., 11, 17, 1909:150, sid. 20 ff., 1910:7, sid

Medan frågan om stadens äganderätt till gatumark i Brännkyrka sålunda endast i samband med reglerandet av underhållet av de enskilda vägarna blev föremål för bestämmelser i inkorporeringsavtalet och i huvudsak löstes genom direkta underhandlingar med de enskilda jordägarna, gick man vid uppgörandet av avtalet med Bromma åtskilligt längre. Även här upptogs detta spörsmål i sammanhang med frågan om stadens skyldighet att ombesörja underhållet av vägar och gator inom socknen. Från Bromma sockens sida restes — liksom förut från Liljeholmens — kravet, att staden skulle till underhåll övertaga utom de allmänna en mängd enskilda vägar, och särskilt alla gator inom de tätare bebyggda delarna av socknen, Kungsholms villastad, Mariehälls, Kratseboda, Lilla Essingen och andra villastäder. I allt väsentligt hava stadens delegerade gått detta krav till mötes, dock naturligtvis med förbehåll för de ändringar, som genom stadsplans fastställelse kunna ske i hittills följda regleringsplaner. Gentemot de inom sockenområdet uppväxande stadssamhällena kommer staden alltså i det egendomliga läget, att den är pliktig underhålla faktiskt befintliga gator, och att då denna underhållsskyldighet efter stadsplans fastställelse kommer att avse samtliga i stadsplanen upptagna gator, stadens ansvar för gatas upplåtande enligt stadsplanelagen sålunda undergår en betydande utvidgning.[1]

---

23 ff., 1910: 41, 1910; 85, *BU:s utl.* 1910: 156, sid. 155 ff., *SF:s protokoll* 1910: 14, *Yttranden* 1910: 14, sid. 714 ff. Från Liljeholmens sida yrkades till en början, att staden skulle förbindas att omedelbart efter inkorporeringen övertaga underhållet av alla enskilda vägar (gator) inom samhället. Angående de anmärkningar, som framställts emot överlåtelsernas form och omfattning, se särskilt kammarkontorets erinringar, *BU:s utl.* 1910: 157, 158.

[1] Av inkorporeringsdelegerade synes icke detta ha uppmärksammats: stadens skyldighet att övertaga underhållet av gatorna har gjorts beroende allenast på, att dessa upptagits i fastställd stadsplan, utan hänsyn till bebygg-

Förutsättningen för denna skyldighets inträdande utgör, att marken utan ersättning överlåtes å staden, eller, som det med hänsyn till de delvis tämligen intrasslade äganderättsförhållandena formulerats, underhållsskyldigheten omfattar vissa angivna vägar till de delar de icke visas vara föremål för enskild äganderätt. Staden förband sig vidare att till underhåll övertaga en väg inom dess nuvarande område till ön Lilla Essingen, om såväl den i enskild ägo befintliga bron från Lilla Essingen till fastlandet som gatumarken å ön — med åtföljande underhållsskyldighet — överlämnades till staden. De principer, enligt vilka dessa frågor behandlats, ha därjämte i avtalet fastslagits i en uttrycklig bestämmelse: sedan stadsplan fastställts för en del av sockenområdet och gatumarken med full äganderätt och fri från penningeinteckning eller annan inteckning, som kan inskränka stadens rätt att förfoga över marken i avsett syfte, överlämnats till staden i behörigen iståndsatt skick, skall staden övertaga dessa gator till underhåll. Staden har vidare utfäst sig att till Brommaområdet eller delar därav snarast möjligt utdraga vatten-, avlopps-, gas och elektricitetsledningar[1] — dock icke förrän äganderätten till gatumarken på sätt nyss angivits överlämnas

---

andets fortskridande. För Kungsholms villastad och Lillsjönäs kunde inkorporeringsdelegerade med visst fog åberopa, att staden var ägare till marken, men för Mariehäll, Bällsta och Lilla Essingen saknades dessa skäl för ett omedelbart övertagande av underhållet. Att — såsom inkorporeringsdelegerade anföra — vederbörande tomtägare vid tomtens upplåtelse icke förbundits att underhålla angränsande gator, torde väl ändå icke kunna anses som ett tillräckligt skäl för staden att övertaga detta underhåll, innan dess skyldighet att ansvara för gatas upplåtande enligt stadsplanelagen inträder. *Bih. till BU:s utl. och mem.* 1911 : 8, sid. 49, 59, 73 f., 92 f., 117 ff., 182, 1911 : 32, sid. 45 ff.

[1] Se härom nedan sid. 711. Vattenledning skall snarast möjligt utdragas till Kungsholms Villastad, Mariehäll, Stora och Lilla Essingen samt till gränsen mellan Traneberg och Sandvik, avloppsledningar anordnas inom Kungsholms villastad, Mariehäll och Bällsta.

till staden. Detta förbehåll gäller även sedan stadsplan fastställts för dessa områden.

I korthet kan alltså den ståndpunkt, som inkorporeringsdelegerade i förevarande hänseenden intagit under Brommaförhandlingarna, sammanfattas på följande sätt. Alla såsom gator använda enskilda vägar samt åtskilliga andra övertagas av staden till underhåll samt förses — åtminstone till större delen — med vatten- och avloppsledningar, i den mån som dessa trafikleder behörigen iståndsatta och utan ersättning överlämnas till staden med full äganderätt. I grunden är denna ståndpunkt ungefär densamma, som vid Brännkyrkaförhandlingarna intagits, ehuru den här uttryckligen upptagits i inkorporeringsavtalet. En betydelsefull modifikation innebär dock det allmänna medgivande stadens representanter här gjort att omedelbart och utan hänsyn till stadsplanelagens stadganden övertaga gatuunderhållet. Huruvida denna liberala ståndpunkt delas av stadens beslutande myndigheter är ännu okänt.[1]

SÖDERTÄLJE-ROSENBORG.

En liknande ståndpunkt ifråga om underhållet av gatorna har intagits av Södertälje vid de ännu ej avgjorda förhandlingarna om inkorporering av lägenheten Rosenborg i Östertälje socken. Gatumarken liksom större delen av inkorporeringsområdet tillhörde här redan staden. Ägarna till de återstående delarna förklarade sig icke hava något att erinra mot inkorporeringen under förutsättning, att staden förband sig att inom två år efter inkorporeringens ikraftträdande inom området framdraga erforderliga gator, vatten-, avlopps- och gasledningar, varvid taxan icke borde beräknas högre än i stadens övriga delar. Dessa anspråk blevo utan vidare av staden godkända, då de icke torde ha gått utöver stadens egna planer för områdets exploatering. Rättsligt sett var icke jordägarnas medgivande värt några mera betydande uppoff-

[1] Oktober 1912.

ringar, då det numera icke utgör någon förutsättning för inkorporeringsförordnandet eller ens kan bestämma dess rättsverkningar.[1]

I de flesta övriga här behandlade fall har frågan om underhållet av gator och enskilda vägar icke varit föremål för någon större uppmärksamhet. Endast vid en inkorporering år 1903 av vissa områden med Örnsköldsvik har den blivit föremål för särskilda bestämmelser: staden förpliktades att omedelbart efter överflyttningen övertaga underhållet av de enskilda vägarna inom området, vilka till större delen redan förut synas haft karaktär av gata.[2] Såväl vid inkorporeringen av Hälsingborgs landsförsamlings municipalsamhälle med Hälsingborg som vid Lundbys med Göteborg och Åviks med Hudiksvall har det däremot ansetts självklart, att staden komme att övertaga gatas underhåll i inkorporeringsområdet på samma sätt som i stadens övriga delar och i den mån som äganderätten till marken överlåtes å staden.[3] Att staden därjämte skulle övertaga underhåll av enskilda vägar, som icke hade karaktär av gata, har tydligen varken i dessa fall eller vid de pågående underhandlingarna om vissa landskommuners införlivning med Norrköping och Örebro förutsatts.[4]

* * *

[1] Se föregående avdelning sid. 575 ff. *Södertälje SF:s Handlingar* 28/9 1907, sid. 361 ff., 365, 420, 422 f.

[2] K. br. 15 maj 1903, jämte tillhörande *handlingar*.

[3] Vid den förberedande behandlingen av frågan om Hälsingborgsinkorporeringen uppgjordes av stadsingenjören en fullständig beräkning av kostnaderna för gatornas iståndsättande och underhåll, som sedermera ock av staden övertagits. — Med inkorporeringen av Lundby övertog Göteborg endast underhållet av en mindre sträcka enskild väg, som förut ålegat Lundby socken. Kostnaderna härför uppgå till 500 kronor årligen.

[4] Vid Norrköpingsförhandlingarna har det ansetts, att staden skulle komma att övertaga underhållet av gatorna i municipalsamhällena Norra förstäderna

Likställighets-överenskommelser.

I grunden faller hela denna fråga om reglerandet av gators och enskilda vägars underhåll vid inkorporeringar utanför stadsstadgornas område, även om de grundsatser, enligt vilka den avgöres, äro desamma, som bestämma inkorporeringsområdets förhållande till de olika rättsregler, vilka innehållas i dessa författningar. Det rör sig nämligen även här om utsträckning av vissa kommunala förvaltningsnormer till stadens nyförvärvade delar. De normer, som bestämma stadens och den enskildes ställning till gatornas anläggning och underhåll, äro emellertid till sin rättsliga karaktär så egendomliga, att de kräva en särskild granskning. Både vid Malmö och Stockholms stora inkorporeringar hava härmed sammanhängande frågor spelat en stor roll.

I motsats till vad fallet är vid anskaffande av mark till stadsplans genomförande, saknas rörande gatas anläggning och underhåll icke endast civilrättsliga bestämmelser utan överhuvud taget varje stadgande i allmän författning. Med hänsyn till kommunallagens grundsats om likställighet mellan stadskommunens samtliga medlemmar ifråga om rättigheter och skyldigheter kan staden därför icke anses befogad att ålägga enskilda fastighetsägare några nya dylika prestationer, utan att lagen dock upphäft eller förändrat grunderna för de skyldigheter i detta hänseende, som vid dess utfärdande redan förefunnos.[1] Ursprungligen

---

och Borgs villastad, i den mån som äganderätten till gatorna överlämnades till staden: Borgs municipalsamhälle skall före inkorporeringen utan skuldsättning förvärva äganderätten till gatumark, dock må villastadens tomtbolag tillförsäkra sig rätt till de i denna mark befintliga ledningarnas bibehållande. Samhället har numera av bolaget inköpt såväl ledningarna och gatumarken, som bolagets övriga tillgångar, främst åtskillig tomtmark och ett vattenverk.

[1] F. K. S. § 4: »I såväl de kommunala rättigheter, vilka hittills uteslutande tillkommit borgare, som de särskilda skyldigheter av nämnda art, vilka borgare uteslutande ålegat, äga hädanefter, med de inskränkningar allenast varom här nedan förmäles, alla medlemmar av stadskommunen att taga del, såvida icke samma rättigheter och skyldigheter äro genom rikets grundlagar

torde väl lagstiftarens mening hava varit att med de nya kommunallagarna alldeles omskapa kommunernas författning på likställighetens grund, endast med de inskränkningar, som grundlagarna kunde stadga, men i lagens slutliga avfattning nöjde man sig med att förhindra uppkomsten av nya tjänstbarheter eller utskylder för vissa särskilda klasser av kommunens medlemmar, och erkände de bestående avvikelserna från likställighetens princip. Detta resultat befanns dock snart alldeles för magert, och i en särskild skrivelse anhöll 1863 års riksdag hos kungl. maj:t, att nödiga åtgärder för ett fullständigare genomförande av likställigheten måtte vidtagas. Att i detta syfte företaga några ändringar i kommunalförfattningarna eller eljest genom ett allmänt stadgande reglera frågan fann dock kungl. maj:t olämpligt, utan nöjde sig med att förordna, att i de städer, där likställigheten icke var genomförd, vederbörande skulle höras, huruvida de ville förena sig om en frivillig överenskommelse i detta syfte. På detta sätt ingingos — och ingås ännu — en mängd s. k. likställighetsöverenskommelser. Ehuru såväl kommunallagen som kungl. maj:ts likställighetscirkulär nästan uteslutande talar om de särskilda rättigheter och skyldigheter, vilka beröra borgerskapet, kommo överenskommelserna att till övervägande del gälla de besvär, som ålågo fastighetsägarna. Det var i främsta rummet skyldigheten att anlägga och underhålla gata, som avlösningen gällde. Vanligen ersattes den av en särskild fastighetsskatt, utgående för obestämd eller begränsad tid och till storleken beräknad efter de mest växlande grunder. I åtskilliga städer lämnades dock dessa skyldigheter utanför överenskom-

---

borgerskapet särskilt förbehållna.» De »inskränkningar», om vilka denna paragraf stadgar, återfinnas dels i § 57, som stadgar att »personliga tjänstbarheter... må fortfarande, till dess annorlunda varder förordnat», utgöras efter förut antagna grunder, dels i § 58, som lämnar ett motsvarande stadgande rörande utskylder, som på grund av lag eller allmän författning utgå efter annan än i kommunallagen bestämd grund.

melsen och skola sålunda fortfarande utgöras »efter förut antagna grunder».[1]

Av vilken rättslig karaktär äro dessa grunder? Överallt gälla de »av ålder»; och även då de uttryckligen fastslagits i gamla byggnadsordningar eller stadgor, torde detta endast ha inneburit en positivering av redan gällande rätt. I själva verket utgöra de det bästa exemplet på kommunal sedvanerätt: de utgöra den naturligaste och för det allmänna rättsmedvetandet riktigaste lösningen av ett praktiskt problem, de framväxa därför så att säga omedelbart ur de föreliggande omständigheterna och tillämpas så länge och allmänt, att de slutligen övergå till verkliga rättsregler. Det bästa beviset härpå är den ständiga tillkomsten av nya dylika onera, i trots av att laglig grundval härför saknas. I de flesta nya stadssamhällen, köpingar och municipalsamhällen, brukar det betraktas som självfallet, att fastighetsägaren underhåller till hans tomt stötande gata. I och med samhällets utveckling framträder emellertid behovet av en närmare reglering av fastighetsägarens förhållande till det allmänna i detta avseende, ett konstaterande, kanske också en begränsning av hans skyldigheter med avseende på det dyrare underhållet av mera trafikerade gator. För dylika bestämmelser saknas dock varje utgångspunkt i allmänna författningar. Ordningsstadgan ger polismyndigheten endast rätt att ålägga gårdsägarna renhållningen av gata. Icke förty infogas ständigt både i byggnadsordningar och ordningsföreskrifter för dylika samhällen bestämmelser, som innebära skyldigheter för fastighetsägare med avseende å anläggning och underhåll, bestämmelser, som fastställas av konungens befallningshavande och utan tvekan tillämpas,

---

[1] Se föregående not. — K. cirk. $^{10}/_{6}$ 1863 angående likställighet i kommunala rättigheter och skyldigheter, se vidare *Skatteregleringskommitténs promemoria* nr 26. En mängd likställighetsöverenskommelser och härmed sammanhängande k. res. avtryckta hos Alströmer.

ehuru deras rättskraft är tämligen tvivelaktig.[1] Ja, på några platser har man gått än längre och genom »likställighetsöverenskommelser» sökt avlösa dessa fastighetsägares skyldigheter och ersätta dem av en särskild fastighetsskatt — i uppenbar strid mot kommunallagarnas ord och anda. I själva verket utgör hela denna utveckling ett slående vittnesbörd på en av kommunalförfattningens största brister: svårigheten, ja, omöjligheten att avpassa de kommunala bördorna efter det intresse, som olika samhällsgrupper kunna ha av de motsvarande uppgifterna. I all synnerhet framträder denna brist efter den nya stadsplanelagstiftningen, som väl med avseende på äganderätten till gatumarken uppdragit allmänna regler för den enskildes och kommunens ömsesidiga förhållande, men däremot lämnat de växlande grunderna för fastighetsägares bidragsskyldighet till gatas anläggning och underhåll orubbade — i den mån dylika skyldigheter överhuvud taget ännu förekomma.[2]

I än högre grad framträder bristen på enhetliga normer för dessa frågors behandling, om man granskar de likställighetsöverenskommelser, genom vilka kvarstående tjänstbarheter avlösts. Även bestämmelserna i dessa likställighetsöverenskommelser måste anses vara av kommunal

---

[1] Se de exempel, som anföras i *Svenska Stadsförbundets styrelses skrivelse till k. m:t rörande väghållningsbesväret i köpingar och municipalsamhällen* febr. 1909 (tryckt, ej i bokhandeln). De flesta samhällena i Södermanlands län synas sålunda i sina byggnadsordningar ha bestämmelser, som ålägga tomtägarna ett närmare specificerat underhåll av angränsande gata. Motsvarande bestämmelse återfinnes även i Nyfors' byggnadsordning § 2, Bil. Litt. Ay till *Inkorporeringskommitténs betänkande* 1904, s. LXIX.

[2] Se *Svenska Stadsförbundets styrelses skrivelse till k. m:t om lagstiftning angående grunderna för utvidgning av kommunernas väg-, gatu- och ledningsnät*, april 1909, tryckt i *Svenska Stadsförbundets Tidskrift* 1909, s. 64 ff. Se stadsplanelagen § 30.

natur: de grunda sig på en kommunal, icke en statlig viljeakt.[1] Stadsfullmäktiges beslutanderätt är här dock på ett egendomligt och i praxis oklart sätt bunden vid fastighetsägarnas medverkan, ehuru bestämda grunder för omröstningen bland de senare alldeles saknas. Vid äldre överenskommelser synes full enhällighet ha fordrats eller också lämnades eventuellt bestridande fastighetsägare oberörda av överenskommelsens bestämmelser,[2] senare omröstades med hänsyn än till gårdarnas areal eller taxeringsvärde, än till de i omröstningen deltagande personernas antal, än till arealen av de gatudelar, vilkas underhåll ålåg respektive gårdsägare.[3] Formerna för omröstningen äro likaså obestämda och växlande. I intet fall synes emellertid en överenskommelse ha fastställts emot fastighetsägarnas eller än mindre stadsfullmäktiges bestridande, ehuru visserligen särskilda av fastighetsägarna uttalade önskemål förblivit obeaktade.[4] Omfattningen och formerna för naturaprestationernas

---

[1] Att de icke kunna betraktas som privaträttsliga avtal, »låt vara av en viss offentlig-rättslig karaktär», HAGMAN 241, torde vara uppenbart. De tjänstbarheter, som de avse att avlösa, äro ostridigt offentligrättsliga; de avgifter och skatter, som de införa, äro icke mindre offentligrättsliga därför att stadsfullmäktige vid deras beslutande är bunden av fastighetsägarnas samtycke — andra kommunala viljeakter måste föregås av vederbörande intressenters hörande, såsom exempelvis frågor om stadsplan, butikstängning, och att här deras medgivande är nödvändigt, beror helt enkelt på att laga grundval för tjänstbarheternas ersättande med skatter emot fastighetsägarnas bestridande saknas. Att konstruera dessa likställighetsöverenskommelser som privata avtal i vanlig mening torde särskilt med hänsyn till möjligheten av att även enskilda bestridande eller icke hörda fastighetsägare måste underkasta sig dess bestämmelser, ställa sig särdeles svårt.

[2] ESKILSTUNA $^{5}/_{12}$ 1875, ALSTRÖMER nr 473, jfr ock nr 125, 126. Närmast erinrar Eskilstuna-undantaget om verkningarna av fastighetsägares bestridande vid samtida inkorporeringsärenden.

[3] Jfr exempelvis ALSTRÖMER nr 729, 799, 867, 1495 o. a.

[4] Vid fastställandet av *Stadga ang. reglering av gatuunderhållet i staden Karlskrona* $^{10}/_{6}$ 1910.

avlösning ha också i hög grad växlat. Vanligen har renhållningen, som genom ordningsstadgans förut anförda bestämmelse också intar en särställning, lämnats utanför, men även underhållet och anläggningen av gatorna ha i äldre överenskommelser undantagits från likställigheten, om de också senare blivit föremål för nya överenskommelser. Avlösningen kan alltså vara total eller partiell. Att det däremot verkligen måste ske en avlösning, att, med andra ord, fastighetsägarna i någon form måste vidkännas en ersättning för de avlyftade bördorna, synes fastslaget, ehuru visserligen även denna grundsats på senare tid vacklat.[1] Rörande avlösningens former finnas också en brokig mångfald av bestämmelser. Vanligen skola de stipulerade fastighetsskatterna utgå under obestämd tid, ehuru exempel på en viss begränsning av avlösningstiden — i Stockholm kombinerad med insamlandet av en viss avlösningsfond — ingalunda saknas. Fastighetsskatten kan bestämmas till ett från början fixerat belopp eller fastställas efter en särskild uppskattning av kostnaderna för de ifrågavarande prestationernas fullgörande. I sin helhet lämna alla dessa olika överenskommelser och deras behandling en god illustration på den oklarhet och brist på fasta grundsatser, som ej sällan utmärkt förvaltningspraxis vid kommunalförfattningarnas tillämpning.

GÄLLA LIKSTÄLLIGHETSÖVERENSKOMMELSER ÄVEN INKORPORERAT OMRÅDE?

Vad som emellertid ur här föreliggande synpunkt främst är av intresse, är frågan, huruvida de kommunala rättsnormer, på vilka naturaprestationerna eller fastighetsskatterna vila, äro av vad här kallats lokaliserad natur, om de alltså deltaga i den kommunala förvaltningsrättens utsträckning vid inkorporeringen eller ej. Några allmänna grundsatser kunna i detta hänseende knappast uppställas.

[1] Denna princip har varit bestämmande bl. a. i mål nr 126 (Engelholm), samt framför allt nr 1367 (Strängnäs), medan däremot Kristinehamns stadsfullmäktiges beslut att utan avlösning övertaga underhållet av gator och allmänna vägar den $^{12}/_{5}$ 1905 fastställts.

Grunderna för naturaprestationsskyldigheten torde, där icke motsatsen uttryckligen stadgats, få anses avse kommunen som en helhet och utsträckas alltså, i den mån betingelserna för deras tillämpning äro för handen, till inkorporerat område. I regeln röra dessa skyldigheter anläggande och underhåll av gata och realiseras alltså först i mån av stadsplanens genomförande. Är stadsplan gällande för någon del av inkorporeringsområdet, så träda dylika bestämmelser här genast i kraft. Samtidigt upphöra givetvis de förut i detta hänseende i inkorporeringsområdet tillämpade bestämmelserna att gälla. Kommunalförfattningarna känna nämligen icke någon lokal differentiering av dylika rättsnormer: mellan kommunens olika delar råder och bör råda full likställighet. I inkorporeringsbreven brukar denna grundsats få ett — kanske icke fullt tydligt — uttryck i bestämmelsen, att staden skall ombesörja och bekosta alla kommunala anstalter och angelägenheter såväl inom det inkorporerade som inom det äldre området. Härmed är nämligen avsikten att fastslå, att samma grunder böra vara bestämmande för exempelvis gatas anläggning och underhåll inom den ena liksom inom den andra delen av stadsområdet. Det är möjligt, att enskilda fastighetsägare härigenom åläggas nya eller ökade prestationer, men grunderna för ifrågavarande tjänstbarheter hava icke utvidgats, lika litet som grunderna för den kommunala beskattningen rubbas, om utskylderna för den enskilde inom inkorporeringsområdet ökas.

Den viktigaste tillämpningen av denna regel erbjuder Malmö. Här gälla nämligen av ålder vissa bestämmelser, som ålägga tomtägarna att bekosta den första anläggningen och stensättningen av gata.[1] I och med Västra Skreflinges införlivning utsträcktes dessa bestämmelser även

---

[1] Senast intagna i en stadga av $^6/_8$ 1875, tryckt i Kommunal författningssamling för Malmö stad. Se vidare en av stadens ombudsman, stadsnotarien Dahlberg, inom drätselkammaren verkställd utredning.

hit och närmast till de planlagda delarna av socknen inom Sofielunds municipalsamhälle. Vid inkorporeringens förberedande behandling blev dock icke denna fråga uppmärksammad. Däremot har man vid uppgörande av förslag till bestämmelser rörande Limhamns inkorporering ansett nödigt att uttryckligen föreskriva, att stadgans bestämmelser även komma att gälla i det nya området.[1] I Eskilstuna hade liksom i Malmö åtskilliga onera blivit avlösta genom en likställighetsöverenskommelse, vilken dock icke omfattade fastighetsägarnas skyldighet att bidraga till anläggning av ny gata.[2] Denna skyldighet torde efter inkorporeringen av Kloster och Fors även gälla fastighetsägarna i dessa områden, ehuru frågan icke gjordes till föremål för någon särskild bestämmelse i inkorporeringsbrevet.[3]

Mera invecklad ställer sig saken, då skyldigheten att ansvara för eller bekosta vissa naturaprestationer genom en likställighetsöverenskommelse avlösts av en efter växlande grunder bestämd bidragsskyldighet. Rent principiellt borde här samma grundsatser göra sig gällande som före avlösningen. De naturaprestationer, som genom de kontanta bidragen avlösas, äro icke inskränkta till ett visst fixerat område. Gator och vägar måste anläggas och underhållas i kommunens alla

---

[1] *Bihang till Malmö SF:s protokoll* 1910: 95 A, sid. 11 f., 26.

[2] Likställighetsöverenskommelsen avtryckt ALSTRÖMER nr 473, *Inkorporeringskommitténs betänkande* sid. LXVIII.

[3] För den genom departementsskrivelse 3 maj 1884 avslagna överflyttningen av länsresidenset till MARIESTAD föreslog *k. befhde* med instämmande av *kammarkollegium* en bestämmelse av innehåll, att den inom området fallande allmänna vägdelen skulle underhållas av staden i dess helhet, intill dess underhållsskyldigheten kunde fördelas å fastighetsägarna liksom inom stadens äldre område. — Enligt det ursprungliga inkorporeringsavtalet mellan Majorna och GÖTEBORG skulle gatorna i förstaden stensättas av staden, men sedan underhållas av tomtägarna. På *stadsfullmäktiges* yrkande utgick denna bestämmelse ur inkorporeringsbrevet. Se *k. befhdes* utl. $^{31}/_{12}$ 1864.

delar. De särskilda fastighetsskatter, som till bestridande av kostnaderna härför utdebiteras, böra därför rimligtvis icke vara begränsade till en viss del av området. Även för dessa skatter och i än högre grad för dessa borde grundsatsen om den geografiska likställigheten mellan kommunens olika delar vara bestämmande. Bestämmelser om en dylik bidragsskyldighet måste alltså anses avse kommunen som en enhet och — om icke särskild anledning till motsatt antagande finnes — utan vidare utsträckas till inkorporeringsområde. Invändningen att skatten härigenom skulle komma att drabba fastigheter, som icke deltagit i likställighetsöverenskommelsen och alltså icke givit sitt samtycke till avlösningen, ja, som måhända icke alls haft några skyldigheter av den art, som avlösningen avser — denna invändning är icke hållbar redan av det skäl, att skatten även inom stadens äldre område kan drabba och vanligen drabbar fastigheter, vilkas ägare icke yttrat sig eller rent av bestridit överenskommelsen, och att den i många fall beräknas efter taxeringsvärdet eller dylik måttstock utan hänsyn till storleken av de särskilda fastigheternas prestationer, vilka den avser att avlösa. Anmärkas bör dock, att uppfattningen i förvaltningspraxis på senare tid synes tendera att begränsa likställighetsöverenskommelsernas fastighetsskatter allenast till sådana fall, där en verklig bidragsskyldighet även förut förelegat.[1]

Frågan om de genom likställighetsöverenskommelserna införda

---

[1] Stadsfullmäktige i Falkenberg beslöto övertaga gatuunderhållet emot att fastighetsägarna till stadens kassa under de närmaste 20 åren erlade en viss hus- och tomtskatt, vartill majoriteten av fastighetsägarna gåvo sitt samtycke. Beslutet överklagades emellertid av en fastighetsägare och upphävdes av k. m:t, då »ägare av fastighet, vilka hittills icke haft skyldighet att erlägga avgift i ifrågavarande hänseende, blivit dylik avgift ålagda, samt beslutet vid sådant förhållande saknade stöd av lag». Se *Svenska Stadsförbundets Tidskrift*, 1909, s. 55 f.

fastighetsskatternas *ipso-jure*-utsträckning till inkorporerat område kompliceras därjämte av de olika former, som använts för avlösningens genomförande. Alldeles otvivelaktig synes denna utsträckning vara i de fall, då bidragsskyldigheten uttryckligen förklaras inträda först i mån av stadsplans genomförande, då dessa bidrag alltså stå i en direkt relation till anläggning eller underhåll av till respektive tomter angränsande gatudelar. En dylik överenskommelse avser uppenbarligen att skapa normer, som gälla oavsett områdets tillfälliga omfattning, och som därför måste tillämpas vid framdragande av nya gator även inom senare inkorporerade delar.[1]

Annorlunda ligger saken, då avlösningen tydligt begränsats att avse de vid ett givet tillfälle utgående prestationerna, exempelvis det underhåll av gatorna inom gällande stadsplan, som åligger fastighetsägare inom denna del av staden. Detta tar sig vanligen uttryck i att avlösningsbeloppet efter en värdering av gatuunderhållet bestämmes till en viss summa, och att fastighetsägarnas bidragsskyldighet upphör efter dess inbetalande, ofta efter en på förhand bestämd tid.[2] I dylika fall äro överenskommelsens bestämmelser om avlösningsskyldighet givetvis

---

[1] Exempel på likställighetsöverenskommelser, som uttryckligen förutse anläggning och underhåll av ny gata, erbjuda Ystad, k. br. $^{15}/_{10}$ 1880, Alströmer nr 729, Varberg, k. br. $^{26}/_{8}$ 1884, nr 863, Östersund $^{5}/_{10}$ 1894, nr 1260, Karlskrona. k. br. $^{10}/_{6}$ 1910, tryckt i Karlskrona samma år.

[2] Exempel på likställighetsöverenskommelser, vilka avse bildandet av en fixerad avlösningsfond, erbjuda Enköping, k. br. $^{15}/_{12}$ 1882, Alströmer nr 799, Engelholm, k. br. $^{15}/_{7}$ 1889, nr 989, Hudiksvall, k. br. $^{11}/_{2}$ 1898, nr 1359, Filipstad, k. br. $^{23}/_{3}$ 1899, nr 1385, Kalmar, k. br. $^{12}/_{7}$ 1901, samt Stockholm, där fastighetsägarna enligt k. br. $^{24}/_{4}$ 1868 till staden erlade en fastighetsskatt av 2 kronor för varje 1,000 kronors taxeringsvärde. Vad som av denna avgift översteg 277,500 kronor, skulle avsättas till en särskild »fastighetsfond». Efter senast 40 år eller när fonden uppnått en storlek av 5,550,000 kr. — varå årliga räntan efter 5 proc. är 277,500 kronor — skulle fastighetsskatten upphöra. Detta inträffade avsevärt tidigare än beräknats eller redan år 1889.

lokalt fixerade och utsträckas icke till inkorporerat område, vare sig inkorporeringen sker under eller — än mindre — efter avlösningsperiodens slut. Frågan är endast, huruvida även inom inkorporeringsområdet förut gällande bestämmelser om fastighetsägares prestationsskyldigheter fortfara att gälla. Denna torde böra besvaras nekande: genom överenskommelsen har avsetts att införa en allmän likställighet mellan stadens samtliga samhällsklasser, och även om avlösningen begränsats till ett visst område, har meningen varit att för de frågor, som av överenskommelsen beröras, upphäva alla särskilda fastighetsonera. Denna allmänna princip utsträckes även till inkorporeringsområdet, där i och med försvinnandet av den förra kommunens myndighet även dess särskilda förvaltningsnormer upphöra att tillämpas. Stadskommunen som sådan blir den ensamt ansvarige för gatas anläggning och underhåll inom hela sitt område — densamma obetaget, att, på sätt som enligt vad förut visats, i Göteborg sker, genom särskilda avtal söka få fastighetsägarna att lämna sina bidrag härtill.

Mellan dessa båda olika typer för likställighetsöverenskommelser ligger den, som på staden överflyttar fastighetsonera mot en till tiden obestämd avlösningsavgift, beräknad efter på förhand angivna grunder. Då motsatsen icke uttryckligen angivits, måste dessa överenskommelser avse underhållet inom stadens hela område och dess bestämmelser därför utan vidare utsträckas till inkorporerade delar, där de förut gällande eller tillämpade grunderna för kommunens och de enskilda fastighetsägarnas förhållande rörande gatas anläggning och underhåll upphöra. I praxis kunna givetvis inkorporeringens rättsverkningar i dessa hänseenden genom särskilda bestämmelser på olika sätt närmare regleras, förändras eller upphävas.

I Eskilstuna hade genom en likställighetsöverenskommelse staden år 1875 övertagit underhållet av gatorna liksom övriga fastighetsonera

med undantag av renhållningen och — som förut anmärkts — anläggning av ny gata, emot skyldighet för fastighetsägarna att till staden erlägga en årlig avgift av 75 öre för varje tusental kronor taxeringsvärde. Inom Nyfors' municipalsamhälle i Fors' socken ålåg däremot enligt byggnadsordningen tomtägarna underhållet av gator och vägar. I och med inkorporeringen borde enligt ovan angivna principer staden övertaga gatuunderhållet även inom de inkorporerade områdena, varemot fastighetsägarna därstädes till stadskassan skulle erlägga samma särskilda avgift som inne i den gamla staden. En bestämmelse i denna riktning blev också upptagen bland de ursprungligen föreslagna inkorporeringsvillkoren, men vid den fortsatta behandlingen inom den gemensamma inkorporeringskommittén, beslöt man att begagna detta tillfälle att åstadkomma en fullständig likställighet »mellan samhällets alla invånare» och föreslog därför upphävandet av den särskilda fastighetsbeskattningen, vilken även ur andra synpunkter lär ha ansetts olämplig. Bestämmelse härom ingick ock bland inkorporeringsbrevets villkor.[1] Skyldigheten att bidraga till anläggning och renhållning av gata måste däremot, såsom förut anmärkts, anses utsträckt till fastighetsägarna i de nya områdena, då särskild bestämmelse i motsatt riktning saknas.

I Jönköping var frågan betydligt mera invecklad. Någon avlösning av fastighetsägarnas gatuunderhållsskyldighet hade här aldrig skett, utan utgjordes denna fortfarande direkt av varje fastighetsägare, som hade att svara för underhållet av framför hans tomt liggande gatudel till dess halva bredd. Underhållet av vägarna ombesörjdes däremot, enligt med de väghållningsskyldige fastighetsägarna träffad överenskommelse, av drätselkammaren, som därvid disponerade de medel,

[1] *Inkorporeringskommitténs betänkande* 1904, sid. 26 f., 30, *Protokoll*, 7, k. br. 3 aug. 1906, punkt 3.

som de väghållningsskyldige årligen beslöto att för detta ändamål uttaxera.

Av stadsfullmäktige föreslogs nu i ansökan om inkorporering av Ljungarums socken, att dessa regler skulle fortfara att gälla inom stadens gamla område, och att de allmänna vägarna inom socknen likaså skulle underhållas som förut, med andra ord, att gällande vägdelning icke skulle av inkorporeringen rubbas. Huru det skulle ordnas med enskilda vägar och blivande gator inom sockenområdet, synes icke hava varit föremål för någon uppmärksamhet. Vid den följande behandlingen av ärendet visade det sig, att villkoret om vägdelningens bibehållande stred mot den praxis i detta hänseende, som vid denna tid tillämpades. Staden måste omedelbart övertaga underhållet av allmänna vägar och broar inom inkorporeringsområdet. Frågan uppställde sig då, efter vilka grunder detta underhåll borde utgöras. Drätselkammarens första avdelning föreslog, att staden borde hemställa, att det skulle utgå efter samma grunder som inom stadens gamla område, men stadsfullmäktige ansåg lämpligare, att det bestreds av stadskassan. Rörande gator och enskilda vägar föreslogos däremot icke några bestämmelser, men tydligen ansågos de förut återgivna grunderna för dessa trafikleders underhåll begränsade till stadens gamla område. Icke utan skäl anfördes inom stadsfullmäktige reservation emot en så »olikformig anordning» såsom icke lämplig och från det allmännas synpunkt icke motiverad. Av kungl. maj:t stadgades vid inkorporeringen, att utgifterna för underhåll av vägar och broar skulle utgöras »gemensamt efter en och samma grund».[1] Huruvida därmed avsetts att förhindra den av stadsfullmäktige ifrågasatta olikformiga an-

---

[1] *Stadsfullmäktiges ansökan* 10/10 1906, *Inkorporeringskommitténs betänkande,* tryckt 1906, sid. 5 f., 9, *Jönköpings SF:s Handlingar,* 1908 : 5, *Protokoll* 15/4 samt 18/4 1908, med häradshövding G. Hägerströms reservation emot fullmäktiges beslut; k. br. 11/6 1909, punkt 8.

ordningen, är oklart. Skola utgifterna för vägunderhållet inom inkorporeringsområdet utgöras gemensamt, så måste de ovillkorligen övertagas av stadskassan — vilket ock i verkligheten skett.[1] Näppeligen låter dock härmed förena sig, att dessa utgifter skola utgå »efter en och samma grund», då vägunderhållet inom stadens äldre område, som förut visats, bestrides enligt helt andra grunder.

I Sköfde, som planerar en inkorporering av landsförsamlingen, ligger saken på ungefär samma sätt, ehuru man här avser att genomföra en fullständigare likställighet än i föregående fall har skett. Genom en år 1868 fastställd likställighetsöverenskommelse övertog staden det egentliga gatuunderhållet, medan däremot de s. k. länderiägarna fortfarande fingo underhålla stadens vägar. Kostnaderna för gatornas stensättning och underhåll bestredos dock av invånarna inom stadens planlagda område ensamma, varigenom dessa blevo underkastade en särskild utdebitering, som 1909 uppgick till 30 öre per bevillningskrona, och från vilken länderiägarna voro befriade. Vid inkorporeringen vill staden övertaga underhållet icke endast av de allmänna vägarna inom Sköfde landskommun, utan även av vägarna inom sitt äldre område. Den särskilda uttaxeringen för gatuunderhållet skall i detta samband givetvis upphöra.[2]

Den behandling, som frågan om gators och enskilda vägars underhåll erfarit under Stockholms inkorporeringsförhandlingar, har förut skildrats. Gatuunderhållet inom stadens äldre område hade här för länge sedan övertagits av staden, och avlösningssumman var redan 1889

---

[1] Utgifterna för underhåll av landsvägar i Ljungarum äro i 1910 års stat uppförda till 7,000 kr., i 1911 och 1912 års till 8,000.

[2] *Sköfde SF* 1909, *Första Beredningsavdelningens Inkorporeringsutredning*, sid. 23. Kompletterande uppgifter benäget meddelade av drätselkammarens ordförande, major Eric Uggla.

till fullo gäldad.[1] Under sådana förhållanden kunde det icke bliva tal om några skyldigheter för fastighetsägarna i de nya områdena med avseende på gatuunderhållet, även om det tydligen var obilligt, att dessa i motsats till fastigheterna inom stadens förutvarande område icke på något sätt skulle få vidkännas kostnader i detta hänseende. Härigenom införes icke en verklig, endast en formell likställighet.[2] Utvidgningar av stadens område före avlösningen medförde däremot *ipso jure* en utsträckning av fastighetsägarnas särskilda bidragsskyldighet till gatuläggningen. Vid Djurgårdens inkorporering ansågs dock skäligt att genom ett särskilt stadgande undantaga dess fastighetsägare från denna utsträckning.[3]

FASTIGHETSÄGARNAS GATURENHÅLLNINGSSKYLDIGHET.

Med avseende å gatas renhållning ligger saken däremot något annorlunda. Här finnes nämligen vad som med avseende å övriga fastighetsonera saknas: en laga grund för fastighetsägarnas förpliktelser i en allmän författning. Ordningsstadgan ger magistraten rätt att ålägga fastighetsägarna vissa prestationer ifråga om renhållningen av angrän-

---

[1] Se ovan sid. 701, not 2.

[2] Se Lantegendomsnämndens yttrande, *Bihang till BU:s utl. och mem.* 1909: 150, sid. 25 f. Ur denna synpunkt kunde det knappast anses tillfredsställande, att inkorporeringsdelegerade vid de förhandlingar, som blevo en följd av lantegendomsnämndens och drätselnämndens första avdelnings anmärkningar, inskränkte sig till att tillförsäkra staden äganderätten till gatumarken och icke sökte ålägga fastighetsägarna någon bidragsskyldighet till gatas anläggning, underhåll o. s. v. Av lantegendomsnämnden beräknades de senare kostnaderna inalles till c:a 50 kronor pr 10 längdmeter, medan däremot markkostnaderna i allmänhet endast uppgå till 4 meter för samma sträcka. Den rationellaste lösningen av dessa frågor torde väl i stället hava varit att i sammanhang med inkorporeringen till de forna sockenområdena utsträcka de rättsnormer, från vilka 1868 års likställighetsöverenskommelse utgick, m. a. o., att här ålägga fastighetsägarna vissa onera, vilka omedelbart av staden övertogos emot avlösning, på sätt inom det gamla stadsområdet förut skett.

[3] K. br. 10 aug. 1866, se nedan sid. 882 f.

sande gator. Vanligen sammanfattas dessa skyldigheter i de av kommunen antagna ordningsföreskrifterna eller en särskild stadga. Dessa regler påverkas av inkorporeringen på samma sätt som alla andra kommunala förvaltningsnormer: de utsträckas utan vidare till nya områden och undantränga här de förut gällande. De rättsliga betänkligheter, som med avseende på en utsträckning av underhållsskyldigheten och dylika onera kunde göras gällande, hava här icke något som hälst fog, då fastighetsägarnas befattning med gaturenhållningen vilar på en allmän författning, icke på hävd eller lokalt växlande grunder.

Men även dessa fastighetsonera kunna avlösas genom särskilda likställighetsöverenskommelser. Staden övertager gaturenhållningen emot särskilda bidrag från fastighetsägarna, i Stockholm begränsade till en tid av högst femtio år. Rörande bestämmelserna i dessa överenskommelser gäller i princip allt som förut yttrats om inkorporeringens inverkan på dylika avlösningar. Oaktat Stockholmsöverenskommelsen avser en fondbildning och till tiden begränsat avlösningsavgiften, torde dess bestämmelser även komma att gälla i de inkorporerade områdena, då den nämligen stadgat, att avlösning efter särskild värdering skall ske även vid ny gatas öppnande. Under sådana förhållanden finnes icke något skäl att begränsa dess giltighet allenast till stadens område vid tiden för överenskommelsens ingående. En viss tveksamhet har dock vid behandlingen av denna fråga gjort sig gällande bland stadens myndigheter. Lantegendomsnämnden och drätselnämndens första avdelning synas närmast luta åt den uppfattningen, att överenskommelsens bestämmelser komma att utsträckas till inkorporeringsområdet, medan däremot inkorporeringsdelegerade äro av motsatt mening. I allt fall står det staden öppet att inom dessa områden genom särskilda bestämmelser på grundval av ordningsstadgan reglera fastighetsägarnas förhållande till gaturenhållningen och i sista hand, om så anses lämpligt, emot en

överenskommen avlösning själv övertaga detta underhåll.[1] Med avseende på gaturenhållningen är fastighetsägaren den primärt ansvarige, liksom kommunen med avseende å gatas anläggning och underhåll.

* * *

Kommunala affärsföretag.

I nära samband och formellt ofta förbunden med frågorna om gatas anläggning och underhåll inom inkorporerat område står spörsmålet om inkorporeringens betydelse för utdragande av vatten-, avlopps- och belysningsledningar liksom överhuvudtaget för de förvaltningsgrenar, som bruka sortera under de kommunala affärsföretagen. Rättsligt sett är detta spörsmål av ringa intresse, åtminstone så länge icke dessa angelägenheter underkastats någon offentligrättslig normering.[2] Praktiskt sett är det däremot så mycket betydelsefullare. För inkorporeringsområdet torde önskan att i dessa avseenden komma i åtnjutande av stadens fördelar rentav utgöra den starkast pådrivande kraften vid föreningen med staden, såsom särskilt utfästelserna om avstående av gatumark under förutsättning av ledningsnätets utsträckning visa. Några särskilda bestämmelser därutöver rörande inkorporeringens genomförande bruka dock icke meddelas, utan lämnas staden vanligen full frihet att efter eget skön besluta i dessa angelägenheter. Några motsvarigheter till den mångfald olika bestämmelser om stadens förvaltningsuppgifter inom inkorporeringsområdet, som bruka stadgas vid större stadsutvidgningar i utlandet, erbjuder knappast svensk inkorporeringspraxis. Undan-

---

[1] *Bih. till BU:s utl. och mem.* 1909 : 150, sid. 28, 1910 : 7, sid. 24, 1910 : 85, sid. 21, 1911 : 32, sid. 65. — Renhållningsöverenskommelsen fastställd genom k. br. $^{22}/_{1}$ 1898, *Kommunal Författningssamling* 1895—1901, sid. 338 ff.

[2] Se ovan sid. 353.

tag härifrån utgöra endast några av de senaste stora totala införlivningarna och särskilt den överenskommelse, som Stockholms inkorporeringsdelegerade träffat med Bromma kommun.

LUNDBYINKORPORERINGEN.

Redan vid Lundbyinkorporeringen yrkade sockenrepresentanterna, att staden måtte förpliktas att inom viss utsatt tid, fem eller åtminstone åtta år, framdraga vattenledning inom sockenområdet. Denna bestämda utfästelse avböjdes dock med hänsyn till anläggningarnas ovissa räntabilitet, men man enade sig i stället om ett stadgande av innehåll, att »det införlivade områdets förseende med vatten från allmän vattenledning samt allmän belysning genom gas eller på annat tjänligt sätt skall ske snarast möjligt efter föreningen i den ordning och till den omfattning, som stadsfullmäktige med avseende å områdenas bebyggande tid efter annan besluta». Det är klart, att denna bestämmelse, liksom övriga i inkorporeringsbrevet förekommande, hämtar sin rättskraft uteslutande från det kungliga förordnandet, även om dess formulering fastställts genom ett avtal mellan de närmast berörda parterna. Härav följer, såsom redan förut vid behandlingen av de lokaliserade avtalsenliga förvaltningsuppgifterna framhållits, att den till sin giltighet och sitt realiserande icke är underkastad samma regler som ett vanligt avtal, vilket kan läggas till grund för stämning till allmän domstol — alldeles oavsett att den ena parten här genom inkorporeringen uppgått i den andra och sålunda icke längre kan göra några rättsanspråk gällande.[1] Iakttagandet av denna bestämmelse, liksom av andra förvaltningsnormer, övervakas av de vanliga administrativa myndigheterna. Med den obestämda formulering, som den slutligen erhöll, lär denna tillsyn dock komma att sakna varje praktisk betydelse. Till sitt innehåll är bestämmelsen rent deklaratorisk och utgör egent-

[1] Se ovan sid. 626 ff.

ligen endast ett uttalande med moraliskt förpliktande verkan, då stadsfullmäktige själva avgöra, vad som menas med »snarast möjligt».

STOCKHOLM-BRÄNNKYRKA.

Vid Brännkyrkainkorporeringen har denna bestämmelse upprepats, men här hava socknens representanter därjämte uppnått några mera konkreta utfästelser från stadens sida. Vad belysningen angår, har staden förpliktats att ombesörja och bekosta denna »i minst samma omfattning som dittills, dock under förutsättning, att den för berörda ändamål använda materiel till staden utan ersättning överlåtes.» I och för sig skulle det naturligtvis vara högst oriktigt, om inkorporeringen medförde en försämring av den icke alltför vidlyftiga allmänna belysningen inom sockenområdets mera tätt bebyggda delar, och det är klart, att staden icke haft anledning att motsätta sig ett uttryckligt stadgande i denna riktning. Frågan om vattenledningens utdragande har däremot varit föremål för mera debatt. Av representanten för Liljeholmens stora municipalsamhälle, som genomkorsades av stadens stora huvudrör från vattenverket vid Norsborg, yrkades till en början, att staden i inkorporeringsavtalet skulle förbinda sig att redan före inkorporeringens ikraftträdande tillhandahålla Liljeholmsborna vattenledningsvatten — något, som även hänsynen till stadens egna sundhetsförhållanden kunde motivera. Då det emellertid vore uppenbart oformligt att i inkorporerenngsbrevet upptaga en dylik bestämmelse, gjorde stadens delegerade i stället ett särskilt uttalande till stadsfullmäktige rörande önskvärdheten av att ansökningar i denna riktning redan före inkorporeringen måtte av staden bifallas.[1]

I huvudsaklig överensstämmelse med stadens egna förvaltningsplaner har den även förpliktats att »snarast möjligt» eller »utan dröjsmål» efter inkorporeringen på olika platser inom sockenområdet anlägga renhållningsstationer samt brandstation.

[1] Se särskilt *Bihang till BU:s utl. och mem.* 1909 : 35, sid. 45.

Betydligt utförligare hava dessa frågor behandlats i det med Bromma kommun uppgjorda — ännu ej av stadsfullmäktige godkända — inkorporeringsavtalet. Av Brommarepresentanterna framställdes här krav på en mängd olika åtgärder från stadens sida, att utföras omedelbart efter införlivningen eller inom vissa bestämda år. Stadens delegerade motsatte sig emellertid till en början bestämt en dylik fixering av förvaltningsuppgifterna, men efter långa förhandlingar enade man sig slutligen om en kompromiss av i huvudsak följande innehåll. De allmänna principer för ledningsnätens utsträckning, som följa av deras karaktär av kommunala affärsföretag, och som av staden hur som hälst självfallet skulle komma att inom inkorporeringsområdet tillämpas, formulerades och upptogos som uttryckliga bestämmelser i inkorporeringsavtalet: vattenledningsnätet skulle framdragas till tätare bebyggda platser inom inkorporeringsområdet, så snart staden med säkerhet kunde påräkna en annuitet av 10 % å anläggningskostnaderna — gas- och elektricitetsledningar i den ordning och till den omfattning, som betingades av den omsättning, som kunde påräknas. Men därjämte förband sig staden att »snarast möjligt efter införlivningen», varmed enligt förhandlingarna menas omedelbart efter densamma, till vissa bestämda platser inom socknen framdraga dels vatten-, dels avloppsledningar, varvid är att märka, att denna skyldighet för vattenledningarna är något mera omfattande än för de senare. Belysningen av de vägar, som, på sätt förut visats, komme att till underhåll övertagas av staden, skall den likaså ombesörja, varvid möjligen förefintlig materiel skall av staden efter värdering övertagas — enligt bestämmelserna vid Brännkyrkas inkorporering tillföll den staden utan ersättning. Alla dessa olika förpliktelser behöva emellertid icke realiseras, förrän äganderätten till de gator eller vägar, som åtgärden ifråga avser, på sätt förut angivits, utan ersättning överlämnas till staden. Huru samma grundsats även kommit till tillämpning i Brännkyrka,

STOCKHOLM-BROMMA.

fastän här vid de särskilda avtal om markens förvärv, som av delegerade ingåtts, har likaså förut skildrats.

Genom särskilda bestämmelser har vidare stadens framtida ställning till redan befintliga elektriska belysningsanläggningar reglerats. Innan stadens ledningsnät blivit utsträckt till de motsvarande delarna av sockenområdet, får den icke uppställa hinder för driften av dylika anläggningar. Efter utsträckningen av stadens ledningsnät må enskilda elektriska kraftledningar, som korsa allmän väg eller gata, kvarbliva under en tid av högst tjugu år, dock blott under villkor, att ledningen endast tillgodoser ägarens eller hans arrendators behov.

Slutligen har staden — i huvudsaklig överensstämmelse med de förut av vederbörande stadsmyndigheter uppgjorda planerna för förvaltningen inom området — förbundits, att omedelbart efter införlivningen anlägga brandstation å lämplig central plats, samt i sammanhang med övertagandet av latrin- och sophämtningen inom de tätare bebyggda delarna dästädes anordna tvänne budningskontor. Långa debatter förorsakade socknens krav på att staden skulle åtaga sig att snarast möjligt efter införlivningen till sockenområdet utdraga såväl spårväg som järnväg, men sedan det under förhandlingarnas gång visade sig, att den ifrågasatta spårvägen ändå skulle komma till stånd i och för exploaterandet av stadens lantegendomar inom socknen, fann sig majoriteten bland stadens delegerade oförhindrad att medgiva en bestämmelse i inkorporeringsavtalet, som förpliktade staden att snarast möjligt efter införlivningen utdraga spårvägsnätet till Brommalandet. Socknens representanter avstodo under sådana förhållanden från anspråket på särskild järnvägsförbindelse.[1]

[1] Jfr dock kammarrådet von Otters reservation å nämnda punkt: något omedelbart samband mellan inkorporeringen och frågan om bättre kommunikationer till Bromma förelåg icke, och staden borde icke inlåta sig på några för-

LIKSTÄLLIGHETSPRINCIPENS INNEBÖRD.

Som grundval för den ståndpunkt stadens delegerade vid dessa förhandlingar ansett sig böra intaga, hava de angivit den enligt deras mening av gällande kommunalförfattningar härflytande principen om likställighet i rättigheter och skyldigheter mellan stadsområdets samtliga delar. Av denna princip hava de vidare ansett följa, att full likställighet med avseende å ledningars utdragande, anordnande av belysning o. s. v. bör råda mellan de delar av området, som äro i stadens ägo, samt övriga delar, och på sockenrepresentanternas yrkande har denna grundsats till och med upptagits som en uttrycklig bestämmelse i inkorporeringsavtalet.

Riktigheten av denna princip eller i allt fall av dess föreliggande tillämpning torde emellertid kunna sättas i fråga. Kommunalförfattningarna fastslå icke någon annan likställighet mellan kommunens medlemmar och olika delar än den, som rör grunderna för deras skyldigheter. Vad deras rättigheter angår, så följer likaså av de enhetliga grunderna för deras offentligrättsliga kvalificering, att deras rösträtt, valbarhet o. s v. under i övrigt samma betingelser är densamma. För de »rättigheter» åter, som härflyta av den enskildes positiva status, och vilkas föremål äro alla de mångfaldiga och växlande förmåner, som den fria kommunalförvaltningen bereder kommunens invånare, saknas och måste nödvändigt-

---

handlingar härom, försåvitt icke socknen förklarade sig beredd till uppoffringar för åstadkommandet av de begärda trafiklederna. Otvivelaktigt är denna ståndpunkt formellt riktig: bestämmelserna om stadens olika förvaltningsuppgifter inom sockenområdet borde såsom villkor för socknens medgivande hänvisas till ett särskilt avtal och icke upptagas i sammanhang med inkorporeringsförordnandet i det kungl. brevet.

Rörande förhandlingarnas gång och de olika ståndpunkter och krav, som därvid av parterna intogos, se de vidlyftiga diskussionsprotokollen, tryckta i *Bihang till BU:s utl. och mem.* 1911 : 8.

vis varje likställighet mellan kommunens olika delar saknas. Att stadens skatteinkomster användas till genomförande av stadsplan och andra därmed sammanhängande åtgärder, som endast komma de stadsplanerade delarna av området till godo, kan visserligen på grund av den rådande likställigheten inom kommunalbeskattningen synas obilligt, men kan uppenbarligen icke ändras genom att de ifrågavarande åtgärderna utsträckas till samtliga delar av området. Om en husägare vid Strandvägen utan vidare får anslutning till Stockholms gas- och vattenledningsnät, så innebär icke »likställigheten» mellan kommunens olika delar, att också fastighetsägare ute vid Manilla på samma villkor skola komma i åtnjutande av dessa förmåner. Fattad på detta sätt blir likställighetsprincipen uppenbarligen en ren meningslöshet. Dess berättigade kärna är här, liksom ifråga om rösträtt och skatteplikt, att alla kommunens delar under i övrigt samma betingelser skola förvaltas enligt enhetliga grunder. Och vilka äro dessa grunder, när det gäller sådana förvaltningsgrenar som vattenledning och belysning, vilka icke underkastats någon offentligrättslig normering? Självfallet endast de, som omedelbart följa av deras egenskap att utgöra fria affärsföretag. Om staden med hänsyn till sin ekonomi finner, att vissa anordningar böra företagas i och för exploaterandet av lantegendomarna i Bromma, så kan icke någon likställighetsprincip åberopas för att samma åtgärder samtidigt skola företagas i alla andra tättbebyggda delar av sockenområdet. Skulle den i inkorporeringsavtalet upptagna bestämmelsen tolkas på detta sätt — vilket att döma av motiveringen och de föregående förhandlingarna synes vara meningen — så komma de planerade stadsanläggningarna att i högsta grad försvåras, ja, sannolikt alldeles omöjliggöras, då staden vore förpliktad att bereda konkurrenterna till sina egna företag samma förmåner som dessa, utan att ens garantier för en tillräcklig räntabilitet av de utförda anläggningarna förefunnos.

Hamnväsen.

För bestämning av stads hamnområde gälla vissa särskilda grundsatser, som förut återgivits,[1] och enligt vilka hamnområdet är principiellt oberoende av det kommunala områdets gränser och deras förändringar. Härav framgår, att icke heller giltighetsområdet för stadens hamnordning och hamntaxa genom inkorporeringen rubbas, ehuruväl denna kan giva anledning till och underlätta en senare utsträckning av hamnområdet. Några gånger hava emellertid redan vid inkorporeringsförhandlingarna härmed sammanhängande spörsmål blivit berörda: representanter för landskommunen eller strandägare hava begärt befrielse från eller nedsättning av stadens hamnumgälder för fartyg och varor, som lossa vid deras kajanläggningar.[2] Dylika krav hava alltid av staden bestridits och hava icke heller givit anledning till några särskilda bestämmelser i den föreslagna riktningen, vilkas rätta plats uppenbarligen icke är i inkorporeringsbrevet utan i förordnandet om utvidgningen av hamnområdet. På sätt förut angivits hava här bestämmelser om nedsättning av hamnavgifterna under viss övergångstid några gånger stadgats.[3]

Mera invecklade äro de frågor, som kunna uppkomma vid inkorporering av område, där redan en allmän hamn finnes. Är denna i kommunal ägo, så övergår den vid en total inkorporering liksom övriga kommunala tillgångar utan vidare till staden, som alltså övertar dess förvaltning. Den förut gällande hamnordningen, som vilar på en kommunal viljeakt, upphör däremot att gälla, och stadens myndighet bestämmes inom båda hamnområdena av samma regler, nämligen de som innehållas i stadens egen hamnordning. Hamntaxan, som till skillnad från hamnordningen med rätt eller orätt behandlas som en lokal admi-

---

[1] Se ovan sid. 352.

[2] Vid förhandlingarna såväl om Brännkyrkas som Brommas inkorporering, se *Bihang till BU:s utl. och mem.* 1909: 36, sid. 24 f., 1911: 8, sid. 50, 54 o. a.

[3] Se ovan sid. 352 not 3.

nistrativ förordning, kan däremot icke till sitt giltighetsområde påverkas av en kommunal områdesförändring.[1]

Är hamnen däremot i enskild ägo, kan inkorporeringen icke utöva någon omedelbar inverkan på de fastställda reglerna för dess förvaltning, ehuru staden genom sin befogenhet att stadsplanera hamnområdet givetvis kan utöva stort inflytande även i detta hänseende. Att inom samma stad skall finnas tvänne, måhända konkurrerande hamnar med olika hamnordning och olika taxor, kan dock knappast anses lämpligt. I det hittills enda fall, då inkorporering av dylikt område ifrågasatts, nämligen Limhamns med Malmö, har man därför redan vid inkorporeringsförhandlingarna, ehuru förgäves, sökt åstadkomma en överenskommelse med hamnens ägare i syfte att undanröja dessa olägenheter.

HAMNFRÅGAN VID LIMHAMNSINKORPORERINGEN.

I första hand sökte staden härvid förvärva äganderätten till hamnanläggningarna och angränsande jordområden, men det visade sig snart omöjligt att med hamnens ägare, Limhamns Hamnaktiebolag och Skånska cementaktiebolaget, uppnå någon överenskommelse i denna riktning, då det pris, som för hamnen begärdes, vida översteg vad staden efter värdering ansåg skäligt att betala. Inkorporeringskommitterade inskränkte sig då till att genom ett avtal med ägarna söka skaffa staden något inflytande på hamnavgifterna och därmed undanröja möjligheterna till en konkurrens mellan de båda hamnarna. Emot att staden utfäste sig till vissa anordningar med avseende å bolagens järnvägslinje genom det stadsplanerade området samt anläggande av spårväg, medgåvo bolagen, att i Limhamns hamn icke finge tillämpas högre hamntaxa än som gällde i Malmö. Härifrån stadgades dock viktiga undantag för åtskilliga industriella företag, som sammanhängde med Skånska cementaktiebolaget: sådana i vilka

[1] Se sekreterarens i Svenska Hamnförbundet Helge Lindholms artikel i *Svenska Stadsförbundets tidskrift* 1909, n:r 5: *Statsuppsikten över hamnarnas taxeväsen,* samt k. förordningen angående taxor å hamnavgifter 31 dec. 1907.

detta bolag ägde en avsevärd del av aktiekapitalet, eller vilkas förläggande till Limhamn hade sin naturliga betingelse i dess kalkfyndigheter. All trafik hamnarna emellan skulle vara fri.

Vid stadsfullmäktiges behandling av inkorporeringsfrågan fann man emellertid denna uppgörelse högst otillfredsställande: hamnen borde av staden förvärvas med full äganderätt, och i allt fall borde staden icke i denna fråga bindas med ett ouppsägbart avtal. Frågan återremitterades till inkorporeringskommittén, som underkastade den en förnyad behandling utan att uppnå nämnvärt bättre resultat. Hamnens ägare begärde ännu högre pris än förut för överlåtandet av äganderätten och medgåvo endast smärre ändringar i det förut uppgjorda avtalet: bestämmelsen om avgiftslindring för cementbolagets dotterbolag utgick o. s. v. De av kommittén tillkallade särskilda sakkunnige kommo emellertid till ett resultat, som visade, att hamnens betydelse för inkorporeringsfrågan högst betydligt överskattats: den saknade alldeles de trafiktekniska betingelserna för att kunna utvecklas till en handelshamn, som kunde göra Malmö allvarlig konkurrens. Och även som industrihamn var dess betydelse inskränkt till de företag, vilkas naturliga betingelse var platsens kalkfyndigheter. Under sådana förhållanden uppgav man planerna på en överenskommelse med hamnens ägare såsom villkor för införlivningen, och utan tvivel har Malmö efter sammanslagningen genom sin bestämmanderätt över stadsplanen kraftigare medel att tvinga markägarne till de medgivanden, som i det allmännas intresse kunna vara erforderliga.[1]

[1] Se *Bihang till Malmö SF:s protokoll* 1910: 95 A och B, 1911: 69, 108, 113.

* * *

Samma grundsatser rörande inkorporeringens betydelse för den lokala förvaltningsrätten, som inom stadsstadgornas och näraliggande förvaltningsområden finna sin viktigaste tillämpning, bestämma ock dess förhållande till övriga lokala normer. Någon uttömmande uppräkning av alla de regler, som sålunda i ett eller annat avseende kunna komma att binda den offentliga myndigheten inom inkorporeringsområdet, kan icke gärna komma ifråga: det skulle betyda en rundresa genom hela förvaltningsrätten. Endast de viktigaste och vid inkorporeringen särskilt uppmärksammade rättsnormerna må här angivas. I detta sammanhang äro för övrigt endast de normer — av kommunal eller statlig karaktär — som i ett eller annat hänseende kunna bestämma kommunens myndighet, och som sålunda beröras av den egentliga inkorporeringen, den kommunala områdesförändringen, av intresse. Även dessa avse främst stadsstadgornas eller näraliggande förvaltningsområden: allmän ordning och hälsovård.

Kött-besiktning och slakthus.

Viktigast äro härvid de inskränkningar, som i den offentliga hygienens intresse underkastats livsmedelshandeln, främst produktionen av och handeln med kött. Inkorporeringens betydelse för de föreskrifter, som i detta hänseende med stöd av hälsovårdsstadgan kunna ha meddelats, har förut behandlats. Intressantare är emellertid dess inverkan på de rättsförhållanden, som uppkommit under tillämpningen av 1897 års lag om köttbesiktning och slakthus. Enligt denna lag äger konungens befallningshavande att på stadsfullmäktiges framställning stadga köttbesiktnings- eller slakthustvång, innefattande förbud att sälja kött, som icke förut genom stadens försorg undergått besiktning eller att slakta kreatur annat än i särskilt av staden anlagt slakthus. Detta förbud kan gälla staden i dess helhet eller viss del av dess område.[1] Lagen gäller däremot icke köping eller

---

[1] Lag den $^{22}/_{12}$ 1897, med ändringar den $^{26}/_{5}$ 1899, $^{25}/_{5}$ 1905, $^{11}/_{6}$ 1909, §§ 1, 2, *Svensk Författningssamling* 1897 : 109, 1899 : 36, 1905 : 23, 1909 : 62.

municipalsamhälle, där hälsovårdsnämnden alltså får nöja sig med de befogenheter till matvarukontroll, som hälsovårdsstadgan lämnar, och som kunna ha närmare utförts i en särskild matvarustadga. Den senare är, som förut visats, av kommunal natur och utsträckes, respektive försvinner, vid en områdesförändring. Köttbesiktnings- och slakthustvånget vila däremot på en administrativ förvaltningsakt, en bunden tillämpning av lagens abstrakta regel, icke en förordning. I överensstämmelse med de grundsatser, som förut gjorts gällande, kan därför köttbesiktnings- eller slakthustvånget icke påverkas av inkorporeringen, och utsträckes icke utöver det en gång bestämda området. Detta framgår också av lagens stadgande, att tvånget kan gälla stad »eller visst område därav»: det avser alltså icke att fatta kommunen som en enhet, utan kan väl gälla endast delar av densamma. De särskilda undantag från de av kungl. maj:t utfärdade föreskrifterna för tvångets genomförande, som av konungens befallningshavande på stadens framställning kunna förordnas, äro av samma karaktär och naturligtvis för sin tillämpning betingade av det förut förordnade tvånget.[1] Icke heller dessa påverkas därför av inkorporeringen. Detsamma gäller de särskilda föreskrifter enligt hälsovårdsstadgan, som kunna ha meddelats i samma syfte.

I praxis har emellertid denna ståndpunkt icke vunnit odelad anslutning. Icke i något fall har frågan om tvångets förhållande till inkorporeringen blivit uppmärksammad vid frågans föregående behandling eller föremål för särskilda bestämmelser vid inkorporeringsförordnandets utfärdande. De stadganden rörande hälsovårdsföreskrifternas tillsvidare fortsatta giltighet, som, på sätt förut visats, vid större inkorporeringar meddelats, beröra givetvis icke slakthus- eller köttbesittningstvånget,

---

[1] K. kungörelse med särskilda föreskrifter om besiktning och stämpling av kött enligt lagen ang. köttbesiktning och slakthus den $^{31}/_{12}$ 1897, *Svensk Författningssamling* 1897 : 120.

även om vissa hälsovårdsföreskrifter kunna stå i samband med och till sin tillämpning bero av detta.

Vid inkorporeringen av Västra Skreflinge socken med Malmö från och med 1911 års ingång ansågs slakthustvånget icke utan vidare utsträckt även till stadens nya delar. På slakthusstyrelsens initiativ ingingo stadsfullmäktige därför till länsstyrelsen med ansökan om tvångets utsträckning till de inkorporerade områdena, vilket därefter också förordnades.[1] Icke heller under denna frågas behandling ifrågasattes från något håll annat än att det föregående förordnandet icke skulle gälla den införlivade socknen.

Det kan emellertid icke förnekas, att denna ståndpunkt kan medföra svåra praktiska olägenheter, vilket också visas av den snabbhet, varmed man i Malmö sökte få tvånget utsträckt till Västra Skreflinge. Sakligt sett tillhör denna bestämmelse otvivelaktigt dem, som böra avse kommunen som en enhet — det är icke någon mening med att undantaga viss del av kommunen från dess tillämpning och har heller aldrig så vitt känt i praxis blivit gjort. Vid Lundby sockens införlivning med Göteborg ansågs också självfallet, att slakthustvånget utan vidare skulle gälla även i stadens nya delar. Enligt kungl. brev den 3 mars 1905 trädde inkorporeringen i kraft från och med 1906. Slakthus- och köttbesiktningstvång hade av konungens befallningshavande den 13 januari

---

[1] *K. befhdes skrivelse till magistraten* $^{23}/_{2}$ 1911; se vidare *SF:s protokoll* 1910 n:r 207 och 223, 1911 n:r 23 och 58 samt *Bihang till SF:s protokoll* 1910 : 144 och 171, 1911 : 14 och 48. Slakthusstyrelsens förslag är daterat $^{6}/_{10}$ 1910, stadsfullmäktiges beslut $^{13}/_{1}$ 1911; tvånget förklarades gälla fr. o. m. $^{15}/_{4}$ 1911. — Även vid underhandlingarna rörande Limhamnsinkorporeringen uttalades av stadens hälsovårdsnämnd och slakthusstyrelse samma uppfattning: särskilda åtgärder ansågos nödvändiga för köttbesiktnings- och slakthustvångets utsträckning efter inkorporeringen, *Bihang till SF:s protokoll* 1911 : 24, sid. 8 och 21. Slakthusstyrelsen påyrkar, att framställning i detta syfte måtte inlämnas redan före inkorporeringen.

1905 förordnats »för staden Göteborg», alltså för hela stadsområdet, och den 11 oktober 1905 förklarats skola träda i kraft från den 15 november samma år, alltså halvannan månad innan inkorporeringen skedde. Den 28 oktober 1905 fastställde länsstyrelsen ock vissa hälsovårdsföreskrifter avsedda att komplettera och underlätta tillämpningen av tvånget. Såväl denna resolution som förordnandet den 13 januari blev emellertid i september 1906 överklagat av några invånare i den avlägsnare delen av Lundby socken,[1] där man förmenade, att tvångets utsträckning åstadkom svåra olägenheter, men icke bestred det formellt riktiga däri, att det i och med Lundby sockens förening med Göteborg utan vidare gällde dess forna område. Kungl. maj:t lämnade besvären utan avseende och synes alltså ha gillat de underordnade myndigheternas ståndpunkt om slakthus- och köttbesiktningstvångets *ipso jure*-utsträckning vid inkorporering. I motsatt fall torde ärendet nämligen hava återförvisats till länsstyrelsen.[2]

Handeln med brännvin och öl.

Den andra näringsgren, som jämte livsmedelshandeln och i långt högre grad än denna underkastats inskränkningar från det allmännas sida, är handeln med sprithaltiga drycker, främst brännvin. Formellt sett är visserligen landskommun i förordningarna angående försäljning av brännvin, vin och öl i huvudsak likställd med stad,[3] men då stad av det allmännas inkomster på brännvinsförsäljningen inom dess område erhåller avsevärt högre andel än landskommun, så förekomma

---

[1] Under inkorporeringsunderhandlingarna ifrågasattes också att lämna denna del utanför områdesförändringen, se ovan sid. 174.

[2] Se *SF:s Handlingar* 1907 : 14, 140 samt *Protokoll* $^{31}/_{1}$, $^{14}/_{2}$ samt $^{29}/_{8}$ samma år.

[3] K. f. ang. försäljning av brännvin $^{9}/_{6}$ 1905, av vin och öl s. d., *Svensk Författningssamling* 1905 : 36; se särskilt § 25 i den första författningen. Den viktigaste olikheten mellan land och stad består däri, att brännvinsförsäljningen i landskommun icke med nödvändighet måste uppdragas åt bolag (§ 14).

försäljningsrättigheter nästan uteslutande i städer och de köpingar, som i detta hänseende med dem äro likställda. Inkorporeringen medför sålunda en förändring, som för det inkorporerade området kan vara nog så betydelsefull. I några fall hava dess representanter också sökt att genom särskilda bestämmelser i inkorporeringsförordnandet begränsa stadsfullmäktiges rätt att tillstyrka beviljandet av rättigheter inom de nya stadsdelarna. I förslaget till bestämmelser rörande Limhamns inkorporering med Malmö överenskom man alltså, att »den sammanslagna staden» under tio år efter inkorporeringen icke skulle tillstyrka bifall till ansökning om nya rättigheter till försäljning av brännvin, vin eller öl inom Limhamnsområdet eller om utvidgning av de rättigheter, som redan där funnos.[1] Även vid förhandlingarna rörande Brännkyrka sockens införlivning med Stockholm sökte särskilt representanten för Liljeholmens inom socknen belägna municipalsamhälle att i förslaget till inkorporeringsbestämmelser infoga en liknande föreskrift: försäljningsställe inom sockenområdet skulle ej av stadsfullmäktige tillstyrkas såvitt icke dess invånare samtyckt härtill. Med skäl framhölls av stadens representanter, att denna bestämmelse näppeligen läte sig förena med gällande författning, och man enade sig om att förslaget endast såsom ett önskemål borde bringas till stadsfullmäktiges kännedom. Att en mera effektiv begränsning av stadsfullmäktiges beslutanderätt skulle kunna stadgas, exempelvis i den riktning Limhamnsöverenskommelsen visar, torde dock vara uppenbart. Om denna komme att falla utanför gällande författningar och materiellt sett måhända innebära ett lokalt

---

[1] Punkt 6 i det av stadsfullmäktige den 8 september 1911 antagna förslaget, *SF:s protokoll* 1911 : 157. Se vidare ovan sid. 120, 207 f., samt *Bih. till SF:s protokoll* 1910 : 95 A, sid. 8, 21. Inom köpingen funnos nämligen endast 3 ölrättigheter, vilket ansågs ha väsentligt bidragit till den goda ordningen och de låga kostnader för polisväsendet, som man även efter inkorporeringen hoppades få räkna med.

tillägg till brännvinsförordningen, så kan detta icke giva anledning till någon tvekan, då inkorporeringen ju ändå på en mängd punkter brukar medföra ändringar av och tillägg till gällande rättsordning. Varför bestämmelser av här ifrågavarande art skulle vara särskilt betänkliga, är svårt att inse.[1]

Vid inkorporeringen av Lundby med Göteborg har man i detta hänseende gått samma väg som i Stockholm: å sista kommunalstämman i december 1905 uttryckte kommunen som »sin yttersta önskan», att flera rättigheter till försäljning av brännvin eller flera ölförsäljningsrättigheter än de två redan befintliga icke måtte beviljas inom sockenområdet. Detta uttalande bringades till stadsfullmäktiges kännedom och blev också vid behandlingen av inkomna ansökningar om ölrättigheter vid årets slut vederbörligen beaktad. Vid de föregående inkorporeringsförhandlingarna hade denna fråga däremot icke bragts på tal.[2] De övriga särskilda bestämmelserna och eventuellt meddelade lokala föreskrifterna rörande brännvins- och ölhandeln, vilka likaså i och med inkorporeringen utsträckas, hava härvid icke varit föremål för några särskilda stadganden eller underhandlingar.

---

[1] Inkorporeringsdelegerades protokoll $^{2}/_{7}$ 1908, *Bih. till BU:s utl. o. mem.* 1909:36, sid. 25. Även vid Brännkyrka kommunalstämma $^{8}/_{3}$ 1909 framfördes från flera håll krav på att invånarne skulle höras innan rättigheter beviljades, *Bih. till BU:s utl. o. mem.* 1909:143, sid. 9, 10. — Också inom Limhamnskommittén uttalades tvekan om bestämmelsens laglighet, men här upplystes »från auktoritativt håll», att den kunde bliva fastställd.

[2] Se *Göteborgs SF:s Handlingar* 1906 : 5, 215, 224, *Protokoll* $^{11}/_{1}$, $^{1}/_{11}$, $^{29}/_{11}$ s. å.

Även vid några andra inkorporeringsfrågor har en begränsning av stadens rättighet att medgiva spirituosautskänkning inom området påyrkats; så vid Bomhusområdets överflyttning till GÄFLE av Bomhus fastighetsägareförening, k. br. 8 april 1910, samt av Badelunda socken vid vissa holmars överflyttning till VÄSTERÅS, k. br. 27 juni 1902, jfr ovan sid. 193.

Butikstängning. Barns rätt att idka försäljning.

Handeln är i städerna vidare underkastad vissa av vissa sociala hänsyn betingade allmänna inskränkningar, som däremot drabba olika näringsgrenar lika. Viktigast äro härvid de föreskrifter om viss butikstängningstid och förbud för barn att idka viss försäljning, som kunna ha meddelats. Båda torde vid inkorporeringen följa stadens nya gränser och utsträckas till inkorporeringsområdet. Föreskrift om viss butikstängningstid kan av stadsfullmäktige beslutas och av konungens befallningshavande fastställas på samma sätt som vanliga kommunalstadgar.[1] Här föreligger alltså en kommunal viljeyttring, vilken liksom förordnandet om slakthustvång utgör en förvaltningsakt, en bunden tillämpning av en given abstrakt regel. Det förbud, som stadsfullmäktiges beslut innebär, gäller dock — i motsats till det förbud, som länsstyrelsens förordnande om slakthuslagens tillämpning innebär — stadsområdet i dess helhet. Lagen stadgar uttryckligen, att föreskriften bör gälla alla bodar inom samhället. Under sådana förhållanden måste den anses utan vidare utsträckt även till inkorporerade delar av stadsområdet. I likhet med vad vid behandlingen av stadsplaneförslag är fallet, skola de personer eller föreningar, som av föreskriften beröras, lämnas tillfälle att yttra sig, innan ärendet avgöres. Den obillighet, som måhända kunde anses ligga i att förbudet i och med inkorporeringen kommer att gälla personer, som icke på detta sätt hörts i frågan, motväges i viss mån av att lagen medger dylik yttranderätt även åt föreningar i an-

---

[1] Lag om förbud mot handels idkande å söckendag utöver viss tid den $^5/_6$ 1909, *Svensk Författningssamling* 1909:50. Beslutet, som fattas av stadsfullmäktige, allmän rådstuga eller, i köping och municipalsamhälle, av stämman, skall av k. befhde oförändrat fastställas eller ock ogillas (§§ 4, 5). Innan beslutet insändes till k. befhde, skall magistrat, stadsstyrelse eller kronofogde giva föreningar av handelsidkare och biträden, om sådana föreningar finnas inom samhället eller angränsande kommuner, så ock där bosatta personer, vilkas rätt av beslutet beröres, tillfälle att yttra sig över detsamma (§ 4).

gränsande kommuner. Liknande är rättsläget med avseende å de förbud för barn att idka viss försäljning, som kunna av staden antagas i samma ordning som vanliga hälsovårdsföreskrifter. Även detta förbud innebär en kommunal — undantagsvis en statlig — förvaltningsakt, avseende kommunen såsom en enhet, och utsträckes därför utan vidare även till inkorporeringsområdet.[1]

Auktionsväsen.

Viktigare och även vid inkorporeringar mera uppmärksammade äro de förändringar, som ifråga om auktionsväsendet kunna inträda i inkorporeringsområdet. På sätt som förut angivits, har rätten att förrätta auktioner å enskild egendom i de flesta städer förbehållits stadens myndigheter, magistraten eller särskild auktionskammare.[2] Detta auktionsmonopol, innebärande förbud för enskilda att inom stadsområdet förrätta auktioner, är rättsligt sett av samma art som köttbesiktnings- eller slakthustvånget — dock med den här betydelsefulla skillnaden, att det är av kommunal art och avser att gälla stadsområdet såsom en enhet. På grund härav träder stadens auktionsreglemente, vilket liksom andra kommunalstadgar beslutas av stadsfullmäktige och fastställes av konungens befallningshavande, av sig själv i kraft även inom inkorporeringsområdet. Denna utsträckning kan emellertid för inkorporeringsområdets invånare innebära allvarliga olägenheter, i synnerhet om de bo långt från den egentliga staden och för sin utkomst främst äro beroende av lantbruket — såsom vid de totala införlivningarna vanligen är fallet. De bestämmelser, som av stadens auktionsverk tillämpas, äro i regeln icke avpassade efter jordbrukets enklare ekonomiska förhållanden: särskilt bruka jordbrukarna klaga över att staden icke lämnar den kredit vid köp å

[1] K. förordning ang. förbud för barn att idka viss försäljning den $^{4}/_{12}$ 1896, *Svensk Författningssamling* 1896:91. K. befhde kan även mot stadsfullmäktiges önskan utfärda dylikt förbud, men ett dylikt beslut skall underställas k. m:ts prövning. Hälsovårdsnämnden skall i varje fall höras (§ 2); jfr HvS 24.

[2] Se ovan sid. 318 f.

auktion, som i den fattige säljarens intresse borde medgivas, och att denne därför icke erhåller de pris, som eljest kunde uppnås.

På grund härav har man vid nästan alla totala inkorporeringar med städer med auktionsmonopol genom särskilda bestämmelser sökt förhindra auktionsmonopolets utsträckning eller mildra dess verkningar inom sockenområdet.[1] Tvenne olika vägar ha härvid anlitats. Vid inkorporeringen av Kloster och Fors med Eskilstuna samt av Trelleborgs landsförsamling och en del av Kyrkoköpinge socken med Trelleborg har auktionsmonopolet begränsats till stadens planlagda område, »den egentliga staden» i ordningsstadgans mening, medan däremot auktionsväsendet förblir fritt i de övriga delarna av inkorporeringsområdet, där ännu jordbruket kan förmodas spela en huvudroll.[2] Samma bestämmelse har föreslagits för de ifrågasatta totala utvidgningarna av Norrköping och Lund. Den torde emellertid kunna användas för att kringgå monopolet även i stadens planlagda delar, då lös egendom kan föras över till de inkorporerade områdena och där utan stadens förmedling bortauktioneras. Denna omständighet hade man vid förhandlingarna rörande Lundby sockens inkorporering med Göteborg en särskild anledning att uppmärksamma, då alla fartygsauktioner utan svårigheter skulle kunna förflyttas från den ena sidan av Göta älv till den andra, varigenom även inom det förutvarande stadsområdet befintlig egendom kunde undandragas stadens

---

[1] Undantag utgöra Carl Johans församlings förening med GÖTEBORG (1868), då denna fråga icke alls synes ha varit på tal, samt Västra Skreflinge och Limhamns införlivning med MALMÖ, då inkorporeringsområdena redan voro så bebyggda, att några olägenheter av monopolets utsträckning icke befarades. I LINKÖPING, som 1911 inkorporerade S:t Lars socken, är auktionsväsendet fritt.

[2] K. br. 3 aug. 1906, punkt 8: »De för det äldre stadsområdet gällande föreskrifter om auktioner skola, vad de införlivade områdena angår, icke anses gälla för andra delar än dem, som komma att i stadens planlagda område ingå.» Se vidare *Inkorporeringskommitténs betänkande*, s. 25 f., samt *protokoll* s. 6. — K. br. 22 febr. 1907, punkt 8.

auktionsmonopol. Man enades därför nu om stadgandet, att stadens auktionsmonopol och -reglemente »tills vidare och intill dess annorlunda beslutas, icke är tillämpligt å sådan inom det införlivade området befintlig, där boende personer tillhörig egendom, som där å auktion försäljes». Överensstämmande formulering har denna bestämmelse erhållit vid Ljungarums sockens införlivning med Jönköping samt i avtalen rörande de pågående Stockholmsinkorporeringarna.[1] Även i de uppgjorda förslagen till utvidgningar av Örebro stads område har ett liknande stadgande upptagits.

Vid de förhandlingar, som föregått Brännkyrka sockens inkorporering med Stockholm, har dock denna föreskrift mött en ganska kraftig opposition, i främsta rummet från socknens representanter: såväl vid de direkta underhandlingarna som sedermera vid kommunalstämman fordrades, att staden skulle förbinda sig att icke under en viss bestämd tid, femton eller tjugu år, till Brännkyrkaområdet utsträcka auktionsreglementet. Detta krav blev emellertid icke av socknen uppställt som ett villkor för inkorporeringen, endast som ett önskemål att av stadens myndigheter framdeles beaktas. Emellertid mötte den av inkorporeringsdelegerade föreslagna bestämmelsen lika starkt motstånd hos några bland stadens egna myndigheter, främst auktionsdirektören, som föreslog, att en övergångstid av exempelvis tio år skulle stadgas, varunder auktionsreglementet endast i vissa delar skulle inom sockenområdet tillämpas. Auktioner borde sålunda endast få hållas av särskilda auk-

---

[1] K. br. 3 mars 1905, se *Göteborgs SF:s Handlingar* 1902 : 116, sid. 30 f. — K. br. 11 juni 1909, *Inkorporeringskommitténs betänkande* sid 8, Jönköping 1906. — *Bihang till BU:s utl. och mem.* 1909 : 35, sid. 46 f.; 1909 : 36, sid. 30; 1909 : 143, sid. 4 f., 25; 1910 : 7, sid. 26, 29 ff.; 1910 : 85, sid. 22; *BU:s utl.* 1910 : 156. Ekonomiskt spela dessa inskränkningar av stadens auktionsmonopol icke någon roll, då auktionsverkets provisioner i regeln nätt och jämnt täcka omkostnaderna.

tionsförrättare, vilka skulle utses av drätselnämndens första avdelning, och som till förekommande av illojal konkurrens med stadens eget auktionsverk borde bindas av en särskild instruktion och underställas auktionsverkets kontroll. I korthet, de olägenheter, som enligt lantbrukarnas mening särskilt de stränga betalningsvillkoren inneburo, skulle härigenom bortfalla, samt en bestämd övergångstid införas, utan att dock stadens intressen träddes för nära. Till dessa förslag anslöt sig ock drätselnämndens första avdelning, medan stadsfullmäktige däremot följde det uppgjorda inkorporeringsavtalet, väl närmast med hänsyn till det besvär och den tidsutdräkt, som ett upprivande av avtalet skulle ha inneburit. Från socknens sida underströkos de förut uttalade önskemålen genom en särskild framställning till kungl. maj:t och blevo här i viss mån beaktade: enligt inkorporeringsbrevet får stadens auktionsmonopol icke under de närmaste tio åren tillämpas inom sockenområdet.

C. DET ALLMÄNNA VÄGHÅLLNINGSBESVÄRET.

INKORPORERINGENS ALLMÄNNA BETYDELSE FÖR VÄGVÄSENDET.

I det föregående har inkorporeringens innebörd med avseende å stadsplanelagens och stadsstadgornas förvaltningsområden blivit närmare belysta. Utom gator och enskilda vägar, vilkas ställning härvid undersökts, kunna emellertid inom inkorporeringsområdet finnas andra trafikleder och av vida större praktisk betydelse, nämligen allmänna vägar. Den svenska förvaltningsrätten känner sålunda i huvudsak tvänne olika slag av allmänna trafikleder, nämligen gator, som endast kunna finnas inom de områden, där byggnadsstadgan och stadsplanelagen äro tillämpliga, samt allmänna vägar, som kunna finnas överallt annorstädes men äro ojämförligt viktigast på landet, vars väghållningsbesvär numera

också underkastats en ingående reglering och anförtrotts åt en särskilt bildad specialkommun, väghållningsdistriktet. Huvuddragen av dess organisation ha förut i korthet angivits.[1] Men även inom stads icke planlagda område finnas vägar i offentligrättslig mening, fastän deras förvaltning icke blivit föremål för några särskilda lagbestämmelser utan ingår i kommunens allmänna verksamhetsområde. Liksom landsbygdens vägar utgöra stadens föremål för en offentlig förvaltningsplikt. Väghållningsdistriktet och stadskommunen äro omedelbart i kraft av lag ansvariga för det allmänna väghållningsbesväret. De formella förutsättningarna för detta ansvars förtätande till en förvaltningsplikt, med andra ord, för bestämningen av en trafikled såsom offentlig, äro även efter 1891 års väglag i huvudsak desamma i stad och på landet: konungens befallningshavande äger att besluta i alla dylika frågor. Detta gäller icke endast städerna i landsorten utan även, enligt ett nyligen givet prejudikat, huvudstadens område.[2] Sedan vägens egenskap av offentlig sålunda

[1] Se ovan sid. 324 ff.

[2] Bestämmande i detta hänseende äro framförallt den förut citerade k. k. d. 27 november 1845 § 2, vidare *Landshövdingeinstruktionen* d. 10 november 1855 § 27, *Instruktionen för överståthållarämbetet* d. 1 december 1882 §§ 1, 22. Se regeringsrättens utslag den 15 februari 1911, refererat i regeringsrättens årsbok 1911 nr 25. Frågan rörde Stockholms stads skyldighet att övertaga byggnad och underhåll av Långholmsbron, som förut enligt särskild överenskommelse delats mellan staden och fångvårdsstyrelsen i förhållande till taxeringsvärdet å de båda parternas fastigheter å Långholmen. *Fångvårdsstyrelsen* yrkade hos k. m:t, att staden skulle åläggas att helt och hållet övertaga bron. Detta bestreds av staden, då bron enligt dess förmenande icke var någon allmän förbindelseled utan en enskild utfartsväg. *Justitiekanslärsämbetet* åter ansåg, att frågan näppeligen kunde bliva föremål för k. m:ts prövning i den ordning den nu förelåg, utan borde i enlighet med k. k. 27 november 1845 avgöras av överståthållarämbetet. I samma riktning gick ock k. m:ts beslut. *Fångvårdsstyrelsen* ingick då till överståthållarämbetet med anhållan om prövning av frågan. *Stadsfullmäktige* bestredo ämbetets kompetens att upptaga frågan och hävdade, att Långholmen ingick i stadsplanen, att bron vore att betrakta som en av tomtägare anlagd enskild utfartsväg, att dess övertagande av staden sålunda endast kunde ske

blivit fastslagen, inträder omedelbart stadens, respektive väghållningsdistriktets förvaltningsplikt. Rörande upphörandet av denna plikt saknas för städerna särskilda föreskrifter, men det torde vara självklart, att samma procedur som vid dess inträdande därvid måste iakttagas. Undantag utgör endast det fall, då området ifråga lägges under stadsplan, för vilken stadsplanelagens bestämmelser ensamma äro normerande, och som, på sätt förut visats, vilar på en kommunal viljeakt. Fördelningen av städernas väghållningstunga och i allmänhet sättet för de allmänna stadsvägarnas förvaltning har likaså ej blivit föremål för så utförliga bestämmelser, som i väglagen givits för landets allmänna vägar. Denna ur flera synpunkter beklagliga brist bör likväl ej få bortskymma det förhållande, att staden liksom förr häradet och numera väghållningsdistriktet dock är ansvarig för väghållningsbesväret inom sitt område.

Inkorporeringens allmänna betydelse för det offentliga vägväsendet torde härmed vara klar. Här, liksom på flera andra områden av kommunalförvaltningen, föreligga lokaliserade förvaltningsplikter, vilka i och med överflyttningen övergå å den kommunala enhet, som enligt gällande rätt närmast är ansvarig för deras realiserande. Först i det fall, att ett dylikt ansvar icke stadgats, att staden sålunda icke vore pliktig att underhålla de allmänna vägarna inom sitt område, skulle ifrågavarande förvaltningsplikt vid inkorporeringen bortfalla. Dessa

---

genom dess upptagande i stadsplan, för vilket emellertid särskilda former numera funnos stadgade, och som icke kunde ske genom administrativ myndighets beslut, på sätt fångvårdsstyrelsen ifrågasatte. Denna med stor skarpsinnighet genomförda ståndpunkt delades ej av *överståthållarämbetet*, som anmodade Stockholms rådstuvurätt att i enlighet med 1845 års förordning undersöka saken och därefter förpliktade staden att ensam övertaga underhållet. Häröver anförde *staden* besvär. Liksom förut bestreds överståthållarämbetets befogenhet att upptaga saken, bl. a. av det skäl, att bestämmelse i dess instruktion motsvarande landshövdingeinstruktionens § 22 saknades. Besvären lämnades dock utan avseende. Se ock *BU:s utl.* 1909 : 182, samt *Bihang* 1909 : 82.

förutsättningar äro emellertid, som nyss visats, icke förhanden; tvärtom kan konungens befallningshavande efter behörig prövning ålägga staden likaväl som väghållningsdistriktet att anlägga och underhålla vägar inom sitt område, på samma sätt som samma myndighet kan ålägga kommunen att företaga vissa anordningar i den allmänna hälsovårdens intresse. Och liksom plikter av det senare slaget kvarstår efter områdesförändringen även skyldigheten att ansvara för underhållet av de allmänna vägarna inom inkorporeringsområdet, fastän det förpliktade subjektet numera utgör stadskommunen.

Alltså, inkorporeringens primära rättsverkan med avseende på vägväsendet är stadens skyldighet att övertaga byggandet och underhållet av de vägar, som enligt vägdelningslängd eller särskilt beslut av konungens befallningshavande förut ålegat väghållningsdistriktet. De allmänna grunderna för denna övergång hava förut vid behandlingen av inkorporeringens betydelse för stadsplaneväsendet angivits.[1] Även med avseende på äganderätten till vägarna överensstämma inkorporeringens verkningar med dem, som gälla ifråga om gatumarken. Lika väl som gatorna äro vägarna att betrakta som offentliga saker eller offentlig egendom, och den rätt, varmed de av väghållningsdistriktet besittas, övergår utan vidare och av skäl, som förut angivits, på stadskommunen. Skillnaden är härvid endast den, att vägarna, enligt vad i allmänhet synes vara fallet, endast kunna betraktas som offentliga saker, då väghållningsdistriktet blott undantagsvis torde kunna påvisa en verklig äganderätt till desamma.[2] Huru än härmed

---

[1] Se för det följande ovan sid. 617 ff.

[2] Se för denna fråga justitierådet Sjögrens yttrande vid avgörande av ett mål i högsta domstolen den 21 januari 1910, N. J. A. 1910:4 samt greve Spens motion i första kammaren 1912:50. Det allmännas äganderätt till vägmarken synes oklar framför allt på grund av ovissheten för vem lagfart skulle sökas.

förhåller sig, även om det allmänna endast är innehavare av ett slags offentligt vägservitut, så kommer staden efter inkorporeringen att intaga fullständigt samma civilrättsliga ställning till vägmarken som förut väghållningsdistriktet. Och än mera: under vissa förutsättningar övergå de mer eller mindre omfattande rättigheter, som staden sålunda förvärvat, till en verklig äganderätt. Enligt stadsplanelagen tillfaller nämligen allmän väg, som ingår i gatumark, staden utan ersättning, alltså oavsett om vägen förut av väghållningsdistriktet innehafts med full äganderätt eller icke.[1] I samma mån som stadsplanen utsträckes inom inkorporeringsområdet och de allmänna vägarna sålunda komma att ingå i gator, i samma mån inträder staden omedelbart i kraft av lag i en fullständig äganderätt till ifrågavarande mark.

FORMERNA FÖR UTBRYTNINGEN UR VÄGHÅLLNINGSDISTRIKTET.

Härmed torde de allmänna grundsatser hava angivits, som med avseende på vägväsendet inom inkorporeringsområdet äro bestämmande för inkorporeringen. Stadens övertagande av den allmänna väghållningen inom en del av det förutvarande väghållningsdistriktet innebär emellertid ett vida större ingrepp i det senares förvaltning än som eljest är förenat med stadsmyndighetens utsträckning till delar av en annan kommunal enhet. De förändringar inom landskommunens förvaltning, som genom stadens övertagande av exempelvis skolväsen och fattigvård vid en partiell inkorporering uppstå, äro av helt annan och enklare art. Det är en omedelbar följd av väghållningsdistriktets egendomliga konstruktion, sådan den förut beskrivits, och den

---

då häradet före 1891 års väglag åtminstone icke i detta hänseende framträdde såsom ett verkligt rättssubjekt. Men även sedermera synas äganderättsförhållandena vid anläggning av nya vägar icke i regeln tillfredsställande ha klarerats. »Endast i undantagsfall hava ordentliga köpeavtal om marken upprättats. Lagfart å sådan mark har ytterst sällan och endast på sista tiden förekommit.» Se vidare riksdagens skrivelse 1912: 39.

[1] Se ovan sid. 661.

från all annan kommunalförvaltning avvikande fördelningen av dess särskilda uppgifter, att en utbrytning även av endast en mindre del av dess område medför en rubbning av hela dess organisation, som icke i väglagen förutsetts, och som därför i sammanhang med inkorporeringen genom särskilda bestämmelser måste ordnas.[1] Även om de allmänna grunderna för väglagen kunna lämna en viss ledning vid upprättandet av dessa bestämmelser, så lärer det icke kunna förnekas, att de dock så att säga falla *extra legem*, och att utbrytningen förorsakar luckor i distriktets organisation, som icke av gällande rätt utan vidare utfyllas. Med ovanlig klarhet framträder här inkorporeringens egenskap av att utgöra en förändring av offentliga rättsförhållanden, på samma gång också de invändningar gent emot inkorporeringsförhållandets konstitutionella ställning, som förut gjorts gällande, här med särskild styrka framträda. Medan sockenförvaltningen så att säga automatiskt sluter sig efter den partiella inkorporeringens ingrepp, uppvisar däremot det stympade väghållningsdistriktet avbrutna sammanhang och rättsförhållanden, vilka omedelbart måste ordnas, om distriktet överhuvud taget skall kunna fortsätta att fylla sina uppgifter. De offentliga och de privata rättsförhållandena äro härvid till den grad sammanblandade, att de näppeligen kunna behandlas var för sig, såsom med avseende på den egentliga kommunala förändringen skett. Frågan om ersättning till väghållningsdistriktet för minskade skatteinkomster kan icke lösslitas från frågan om ordnandet av sådana vägdelars underhåll, som förut ålegat fastighetsägare inom inkorporeringsområdet; fördelningen av kostnaderna för anläggning av nya vägar sammanhänger på det närmaste med frågan om fördelningen av distriktets skulder och vägkassans tillgångar, vars användande i väglagens § 62, såsom förut angivits, underkastats en egendomlig begränsning.

---

[1] Se för det följande ovan sid. 324 ff.

På grund av alla dessa svårigheter, vilka särskilt efter 1891 års väglag göra frågan om vägväsendet till inkorporeringsförfarandets ojämförligt besvärligaste del, ansågs länge i administrativ praxis, att inkorporeringen icke *ipso jure* medförde någon förändring av väghållningsdistriktets gränser. Ännu så sent som 1905 anfördes sålunda av konungens befallningshavande i Göteborgs och Bohus län i frågan om den stora Lundbyinkorporeringen, att distriktet icke genom införlivningen utan vidare kunde rubbas utan ägde bestånd, intill dess Lundby socken i laga ordning blivit utbruten. Vid samma tid hade dock en motsatt uppfattning börjat göra sig gällande hos kammarkollegium, vars uttalande ifråga om Klosters och Fors' inkorporering med Eskilstuna förut återgivits, och som här även bestämde kungl. maj:ts beslut.[1]

ÄLDRE PRAXIS: INGEN OMEDELBAR UTBRYTNING.

Det är dock uppenbart, att det äldre betraktelsesättet före den nya väglagens tid låg nära till hands och erbjöd en naturlig lösning av de komplikationer, som vägfrågan eljest kunde förorsaka. Att inkorporeringen innebar en utbrytning ur häradet såsom en judiciell förvaltningsenhet, har aldrig på allvar betvivlats, men den gemensamhet, som häradet med avseende å vägväsendet utgjorde, var föga utpräglad och förtätades aldrig till ett offentligt rättssubjekt i egentlig mening — något som också med avseende å äganderätten till vägmarken medfört egendomliga konsekvenser.[2] Väghållningsbesväret ålåg främst dem, »som å landet hemman äga eller bruka», icke häradet såsom sådant. Det låg då närmast till hands att likställa väghållningsbesväret med de övriga onera och utskylder, som av ålder påvilade den i mantal satta jorden. Från denna utgångspunkt innebar det icke någon motsägelse, att inkorporeringen tillsvidare icke medförde någon förändring ifråga om vägväsendet.

[1] Se ovan sid. 587.

[2] Se ovan sid. 731 not 2.

I tidigare inkorporeringspraxis lämnades sålunda ofta, ja kanske vanligen, icke några bestämmelser alls rörande väghållningsbesväret, vilket utan vidare torde ha inbegripits i den allmänna regeln, att bestående kronoutskylder och onera icke utan vidare rubbades. Det första tillfälle, då vägfrågan blev föremål för myndigheternas särskilda uppmärksamhet, var inkorporeringen av vissa lägenheter med Göteborg den 3 november 1870. Det allmänna väghållningsbesväret behandlades här på samma sätt som övriga onera, som ålågo de överflyttade hemmansdelarna, och för vilka staden förpliktades att ansvara, försåvitt icke detta ansvar genom en godvillig överenskommelse överflyttades på Örgryte kommun emot åtagande av staden att till socknen erlägga antingen en viss årlig ersättning eller ock en gång för alla ett däremot svarande kapital.[1] I detta fall överflyttades alltså inkorporeringsområdet omedelbart till staden, men genom den stadgade ersättningsskyldigheten undvek man den rubbning i vägtungans fördelning inom häradet, som eljest av inkorporeringen skulle ha blivit en följd. Hur länge denna ersättning skulle utgå, stadgades däremot icke. Av bestämmelsen om ersättningens utlösning genom utbetalandet på en gång av ett visst kapital, synes framgå, att man tänkt sig en ersättningsskyldighet för all framtid. De onera, som ålegat överflyttningsområdet, hade samtliga övertagits av staden, oaktat stadsfastigheter enligt gällande rätt icke voro skyldiga att deltaga i häradets vägtunga. Det torde vara uppenbart, att vid närmast följande vägdelning de överflyttade hemmansdelarna näppeligen längre skulle hava kunnat medräknas.

Den lösning, som frågan här erhållit, blev dock icke prejudicerande. Därtill var den ur flera synpunkter för ofullständig, även om den i detta särskilda fall icke givit upphov till några svårigheter. Det synes klart,

[1] K. br. 3 november 1870.

att staden skulle övertaga vägunderhållet inom inkorporeringsområdet, men huru skulle förfaras med väghållare utom detta område, som kunde hava vägdelar inom detsamma? Att staden såväl skulle övertaga detta vägunderhåll som utgiva ersättning till häradet, vilket härigenom kunde tänkas göra en oberättigad vinst, var icke heller förenligt med billighet och rättvisa.

Vid det närmast följande fall, där saken upptogs till behandling, nämligen vid överflyttningen av en del av Snöstorps socken till Halmstad den 21 december 1877, nöjde man sig därför att stadga, att väghållningsbesväret skulle förbliva oförändrat, intill dess av annan orsak ny vägdelning inom häradet kom till stånd. Denna bestämmelse upprepades sedermera ända till Kålltorps införlivning med Göteborg den 12 juni 1908 med smärre variationer vid alla de partiella inkorporeringar, där denna fråga varit föremål för uppmärksamhet.[1] Det är klart, att detta stadgande före den nya väglagens tillkomst, då väghållningsbesväret icke var av så stor ekonomisk betydelse, erbjöd en i många hänseenden tillfredsställande lösning. Vid åtskilliga, kanske de flesta, inkorporeringar inneslöt inkorporeringsområdet överhuvud taget icke några väghållningsskyldige, och utbrytningen ur häradet var i sådana fall en sak, som icke behövde förorsaka några svårigheter eller underkastas en särskild reglering. I andra fall åter, då väghållningsbesvärets organisation genom överflyttningen skulle ha rubbats, uppehöllos genom Halm-

[1] Vid inkorporeringen av vissa områden med Karlshamn den 26 juli 1889 stadgades, att de överflyttade fastigheterna skulle ansvara för den väg- och brobyggnadsskyldighet som desamma enligt då gällande vägdelningar ålåg, intill dess befrielse därifrån kan av annan anledning äga rum. Denna bestämmelse, som märkligt nog upprepats vid alla inkorporeringar inom Blekinge län (Ronneby $^{4}/_{6}$ 1897, Karlskrona $^{5}/_{9}$ 1902), förbinder alltså icke uttryckligen väghållningsskyldighetens upphörande med ny vägdelning utan förutsätter även andra anledningar. Vilka dessa kunna vara, är dock något svårt att förstå, och i praxis torde bestämmelsens innebörd vara densamma som den eljest använda.

stadsbestämmelsen tillsvidare inkorporeringens rättsverkningar med avseende på utbrytningen ur häradets väghållningsgemenskap. De väghållningsskyldige inom inkorporeringsområdet få fortfarande in natura eller kontant utgöra sin vägtunga, och de vägdelar inom området, som till äventyrs förut underhållits av väghållningsskyldige utom detsamma, övergå icke till staden. Icke heller ifråga om anläggning eller omläggning av väg inträder genom inkorporeringen några förändringar. Vid närmast följande vägdelning måste emellertid avseende fästas vid de förändrade förhållandena: samtidigt som staden övertager de allmänna vägarna inom inkorporeringsområdet, skola de väghållningsskyldige därstädes befrias från sin vägtunga. Denna befrielse torde gemenligen hava skett så att säga i två tempi, då indelningen av vinterväghållningen, som ägde rum vart femte år, i regeln var skild från väghållningen den tid mark är bar. I första rummet inträdde inkorporeringsområdet sålunda i stadens vinterväghållningsdistrikt, och vanligen befriades det först senare från deltagandet i häradets sommarväghållning.

Särskilt efter nya väglagens ikraftträdande erbjuder dock denna bestämmelse en formell svårighet med avseende å debitering och uppbörd av vägskatten från inkorporeringsområdet. Då väghållningsbesväret i alla avseenden tillsvidare skall vara oförändrat, synes därav framgå, att vägskatt skall debiteras och uppbäras på fullständigt samma sätt som förut, d. v. s. i sammanhang med kronoskatterna, av kommunalnämnden eller av särskilt utsedda förtroendemän i enlighet med väglagens 63 §. Då emellertid vid inkorporeringar i regeln samtidigt föreskrives, att de från området utgående utskylderna skola uppbäras och redovisas av stadens myndigheter, kan det ifrågasättas, huruvida icke denna stadens uppbörd skall omfatta jämväl vägskattemedlen. Obestridligt synes detta vara i det fall, då distriktets vägskatt genom konungens befallningshavandes försorg uppbäres i samband med kronoutskylderna,

vilka främst avses med den nyssnämnda bestämmelsen om stadens övertagande av uppbörden. Men även då vägskatteuppbörden enligt särskilt beslut handhaves av kommunalnämnd eller särskilda förtroendemän, synes det knappast möjligt för dessa att behålla detta bestyr inom inkorporeringsområdet, då vägfyrktalslängden grundar sig på stadens taxeringslängder, vilka icke disponeras av häradsskrivaren.

FORMERNA FÖR UTGÖRANDET AV DET INKORPORERADE OMRÅDETS VÄGHÅLLNINGSBESVÄR.

I ett särskilt fall hava dessa frågor kommit under förvaltningsjudiciell prövning. Efter överflyttning av Hertingsområde m. m. från Skrea socken till Falkenberg från och med 1908 års ingång befanns det, att områdets vägfyrktalslängd för 1908 ännu i februari 1909 icke blivit upprättad, och att vägskatten för samma år likaså icke blivit i den ordning, som väghållningsdistriktet beslutat, i februari månad 1909 uppburen och i april till vägstyrelsen redovisad. Detta bestyr hade inom väghållningsdistriktet överlämnats till särskilt utsedda förtroendemän. Vägstämman hemställde då hos konungens befallningshavande om föreskrift, att vägfyrktalslängden måtte upprättas genom stadens försorg, medan däremot uppbörden och redovisningen borde verkställas av Skrea socken. Häradsskrivaren menade också, att vägfyrktalslängden, som grundade sig på årets taxering, endast kunde upprättas genom magistraten. Men även uppbörden och redovisningen tillkom enligt hans åsikt stadens myndigheter. Magistraten instämde: vägskatten borde uppbäras och redovisas av stadens myndigheter i samband med kronoutskylderna, på samma sätt som landstingsskatten. Häremot protesterade emellertid vägstyrelsen på det kraftigaste, då detta innebar ett avdrag av stadgad debiteringsuppbördsprovision av 3 % av det debiterade beloppet. Men ville staden utan någon som helst gottgörelse upprätta vägfyrktalslängd och verkställa uppbörden, så vore intet att invända. I särskild resolution yttrade konungens befallningshavande, att vägfyrktalslängden borde upprättas av stadens myndigheter, då den grundade sig på taxeringslängderna.

Härför ägde dock staden att tillgodogöra sig den ersättning, som tillkom häradsskrivare för uppgörande av vägfyrktalslängd.[1] Men även debitering och uppbörd av vägskatten tillkom enligt inkorporeringsbrevet magistraten, som härför tillerkändes stadgad debiterings- och uppbördsprovision med 3 % av det debiterade beloppet. I denna resolution gjorde regeringsrätten icke någon annan ändring, än att provisionen här liksom vid landstingsskatten endast finge beräknas å det inlevererade beloppet.[1]

Av oregelbundenhetskommittén, som jämväl upptog till behandling frågan om områdesförändringens betydelse för vägväsendet, tillstyrktes också dess lösning på det sätt, som vid Halmstadsinkorporeringen skett. Om ny vägdelning skulle företagas endast på den grund, att väghållningsskyldig fastighet blivit flyttad till annat härad, så skulle de väghållningsskyldige komma att tillskyndas högst betydande kostnader utan motsvarande fördelar. Icke heller fann kommittén, som tydligen icke särskilt uppmärksammat frågan om överflyttning till stad, någon synnerlig olägenhet av att de bestående förhållandena tillsvidare fortforo. Enligt kommitténs mening, som i detta avseende endast är ett uttryck för uppfattningen inom administrativ praxis ända in i våra dagar, utgör alltså en inkorporering icke tillräcklig grund för ny vägdelning. Vid vägdelningar, som av annan anledning ske, bör dock hänsyn tagas till de förändrade förhållandena.[2] En ytterligare orsak till denna ståndpunkt torde vara att finna däri, att de svårlösta ersättningsfrågor, vilka vid en omedelbar utbrytning lätt skulle hava uppkommit, genom den givna bestämmelsen undvekos. I själva verket kan förevarande stadgande betraktas som en ersättningsbestämmelse: principiellt tillhör

---

[1] Se k. kung. 2 oktober 1908 samt *Regeringsrättens årsbok* 1909 nr 107.

[2] *Oregelbundenhetskommitténs betänkande* 1882, s. XXX.

området icke längre väghållningsdistriktet, som dock under ännu någon tid får mottaga dess prestationer i vägskatt och in natura, i syfte att distriktets ekonomi icke alltför plötsligt måtte rubbas. Ty det är å andra sidan klart, att denna reglering av väghållningsbördan i inkorporeringsområdet utgör en avvikelse från gällande grunder för väghållningsbesvärets utgörande. Området tillhör obetingat staden och icke häradet och är sålunda enligt lag i och med inkorporeringen fritaget från häradets vägtunga. Praktiska olägenheter kunde denna avvikelse medföra särskilt för en part, nämligen inkorporeringsområdets väghållningsskyldige. Då bestämmelser i motsatt riktning icke givits, tillhörde dessa otvivelaktigt i och med inkorporeringen stadskommunen i alla hänseenden. De voro sålunda i enlighet med kommunallagarna skyldiga att deltaga i stadskommunernas utgifter på samma sätt som dess övriga invånare, och de kommo härigenom att i viss mån underkastas en dubbelbeskattning, då de på samma gång måste bidraga till stadens vägar och gator och deltaga i distriktets vägtunga.

Endast vid ett tillfälle synes denna övergående merbelastning hava blivit föremål för särskild uppmärksamhet, nämligen vid de pågående underhandlingarna rörande utvidgningar av Lunds stads område. På förslag av kronofogden beslutade stadsfullmäktige, att de väghållningsskyldige inom de till inkorporering ifrågasatta delarna av Lunds landsförsamling skulle åtnjuta en lindring av stadsutskylder av i runt tal 10 öre per bevillningskrona, vilket ungefär motsvarade de vägunderhållskostnader, som i staden brukade utdebiteras. Denna lindring skulle givetvis vid ny vägdelning, då inkorporeringsområdet enligt den samtidigt föreslagna vanliga bestämmelsen befriades från sitt väghållningsbesvär, komma att upphöra. Samma bestämmelser föreslogos även för den samtidigt behandlade frågan om partiell eller total inkorporering av S:t Peters Klosters församling, men utbyttes sedermera på förslag av kammarkollegium emot

andra, åsyftande områdets omedelbara utskiljande ur distriktet i och med inkorporeringen.[1]

OLÄGENHETERNA AV OMRÅDETS KVARSTÅENDE I DISTRIKTET.

Under tiden hade nämligen en genomgripande förändring inträtt i den rådande uppfattningen av inkorporeringens betydelse för vägväsendet. I främsta rummet på grund av 1891 års väglag: häradet var nu såsom väghållningsdistrikt otvivelaktigt en egen självförvaltningsenhet av helt annan betydelse än förr, då den så att säga endast utgjorde den geografiska indelningsgrunden för det allmänna väghållningsbesväret. Samtidigt hade vägtungan särskilt efter 1905 års ändringar i icke ringa omfattning överflyttats även å andra skatteföremål än jordbruksfastighet. Ur rättslig synpunkt måste det under de förändrade förhållandena te sig allt egendomligare, att inkorporeringsområdet samtidigt tillhörde stadens och landets väghållningsdistrikt med den dubbelbelastning, som härav följde. Ja, praktiskt sett skulle inkorporeringens syfte i stor utsträckning förfelas, om tättbefolkade och industrialiserade förstadsområden under en obestämd övergångstid skulle kvarstå i väghållningsdistriktet och fortfarande bidraga till dess förvaltningsuppgifter — alldeles oavsett de svårigheter, som äro förenade med genomförandet av en dylik bestämmelse. Med allt större styrka måste därför kravet på en omedelbar utbrytning ur väghållningsdistriktet eller, med andra ord, på ett omedelbart genomförande av inkorporeringens *ipso-jure*-rättsverkningar i detta avseende framträda.

Märkligt nog synes dock icke vid väglagens ikraftträdande några förändringar i hittills rådande praxis hava ifrågasatts. Endast i ett enda fall, nämligen vid vissa lägenheters införlivning med Trelleborg den 6 november 1896, gåvos bestämmelser, som anknöto sig till det förändrade rättsläget: väg- och brohållningsskyldigheten skulle utgöras i

[1] Se *Lunds SF:s handlingar* 1904:51, 1907: 110, *Protokoll* $^{22}/_{11}$ 1907, 1908: 70, 1909: 21.

enlighet med hittills gällande bestämmelser, intill dess ändring däri i sammanhang med tillämpningen av den nya väglagen kunde ske. Detta enstaka undantag utgör endast en bekräftelse på den allmänna och fortfarande obestritt tillämpade regeln om utbrytningens beroende av ny vägdelning. Vid de mindre partiella inkorporeringarna förorsakade den icke heller några större praktiska olägenheter, vilka däremot bliva dess mera framträdande vid mera tättbefolkade områdens överflyttning till stad. Men samtidigt växa också utbrytningens svårigheter på grund av den stora ekonomiska betydelse, som ifrågavarande områden ofta torde hava för distrikten. På sätt förut skildrats, flödar vägskatten numera i regeln så rikligt från inkorporeringsområdena, att distriktet torde kunna påräkna ett rent nettoöverskott från desamma till förmån för den rena jordbruksbygden.[1] Liksom vid de partiella sockeninkorporeringarna framträder därför även här frågan om ersättning till distriktet för utbrytningen. Detta spörsmål torde emellertid i de flesta fall kunna undgås, om man icke rubbar de bestående förhållandena och härigenom så att säga bereder distriktet en viss övergångstid till den av inkorporeringen förorsakade förändringen.

SUBSIDIÄR SKATTE-ERSÄTTNINGS-SKYLDIGHET.

Men icke ens ur denna synpunkt kunde den givna bestämmelsen alltid fylla sitt ändamål. Vid inkorporeringen av Hertingsområdet med Falkenberg nöjde sig väghållningsdistriktet icke med den vanliga bestämmelsen, att väghållningsbesväret skulle förbliva oförändrat, intill dess ändring däri skedde i sammanhang med ny vägdelning. En sådan var nämligen tämligen nära förestående, och det kunde då knappast anses rättvist, att inkorporeringsområdets bidrag genast skulle upphöra. Onekligen uppvisar den dittills följda regeln såsom ersättningsbestämmelse stora svagheter, då den tid, under vilken ersättningen utgår, allenast gjorts beroende av ny vägdelnings ikraftträdande och icke av de

[1] Se ovan sid. 326.

mer eller mindre starka billighetsgrunder, som kunna anföras till förmån för en ersättning till distriktet för genom utbrytningen försämrade finanser. Vid den förevarande inkorporeringen motsvarades jordbruksfastigheternas inom området vägfyrktal ungefär av kostnaderna för underhållet av de allmänna vägarna inom samma område, och någon ersättning för naturaunderhållets upphörande kunde alltså icke ifrågasättas. Men jämte naturaprestationerna mottog distriktet från inkorporeringsområdet en vägskatt, som i medeltal under fyra år tillsammans utgjorde en tredjedel av distriktets skatteinkomster. Icke utan grund kunde alltså distriktet påyrka någon slags ersättning för den stora inkomstminskning, som den nya vägdelningens ikraftträdande innebar. Jämte den vanliga bestämmelsen, att väghållningsbesväret intill ny vägdelning skulle förbliva oförändrat, ålades staden därför en subsidiär ersättningsskyldighet. Skulle nämligen ny vägdelning träda i kraft före utgången av tjugu år från överflyttningen, så vore staden förpliktad att under den återstående tiden av dessa år till väghållningsdistriktet såsom ersättning för minskade inkomster till följd av överflyttningen årligen utgiva ett belopp, motsvarande medeltalet av den under de tre åren före vägdelningens ikraftträdande från de överflyttade delarna utgående vägskatt.[1]

[1] K. br. 22 nov. 1907, samt *handlingarna.* Staden synes icke ha medgivit, om ens hörts rörande den stadgade ersättningsskyldigheten, vilken såväl med avseende på storleken som tiden går längre än de flesta motsvarande, även om den icke i allo tillfredsställde väghållningsdistriktets anspråk. Liksom ofta i dylika fall påyrkades från flera håll en ersättning för all framtid, vilket för övrigt är en given konsekvens av den vanliga uppfattningen av dessa bidrag såsom verkliga skadeersättningar. I anslutning härtill yrkades också, att staden skulle till distriktet erlägga ersättningens kapitaliserade belopp beräknat efter en räntefot, som icke fick sättas högre än 4 % — en bestämmelse, som alltså åsyftade en ersättning för all framtid. — Ersättningens storlek kan i viss mån anses motiverad därav att distriktets brounderhåll, som dittills varit indelat in natura, vid den nya vägdelningen sannolikt skulle komma att övertagas av vägkassan, vars utgifter därigenom bleve avsevärt större än förut.

Man hade sålunda vid en och samma inkorporering fått två olika ersättningsbestämmelser. Onekligen kan det här frågas, varför icke i detta fall steget tagits fullt ut och området genast utbrutits ur distriktet. Ur ersättningssynpunkt kunde den radikalare utvägen icke erbjuda några betänkligheter, då denna fråga genom den subsidiära ersättningsbestämmelsen vunnit en tillfredsställande lösning. I själva verket hade också vid denna tid den omedelbara utbrytningen vid flera stora områdesförändringar kommit till tillämpning. Falkenbergsinkorporeringen var den sista större införlivning, där det äldre förfaringssättet tillämpades.

ÖVERGÅNGEN TILL EN NY PRAXIS: OMEDELBAR UTBRYTNING.

Ännu år 1900 följde man vid en så stor områdesförändring som Lysekils övergång från köping till stad samma grundsats: väghållningsbesväret förklarades tillsvidare och intill dess av annan anledning ny vägdelning skedde, orubbat. Här uppstod sålunda det egendomliga och uppenbarligen mot gällande rätt stridande förhållande, att en hel stad deltog i landets väghållningsbesvär, men medan i andra fall uttryckligen förklarats, att denna övergångstid skulle räcka ända till dess ny vägdelning av annan anledning komme till stånd, formulerades bestämmelsen här på ett sådant sätt, att den kommunala områdesförändringen i och för sig tydligen ansågs innebära de »väsentligt förändrade förhållanden», vilka av väglagen stadgas såsom erforderlig grund till företagandet av ny vägdelning.[1] Medan de partiella inkorporeringarna alltså enligt förut anförda bestämmelser icke i och för sig kunnat åberopas såsom skäl till ny vägdelning, var förhållandet här det motsatta. Stadens väghållningsskyldige gingo också omedelbart i författning om företagandet av denna vägdelning, vilken emellertid, av konungens befallningshavande förordnad 1903 och av kungl. maj:t fastställd 1905, först 1906 kunde påbörjas. Då det syntes vara att befara, att utbrytningen genom övriga väghållningsskyldiges motstånd skulle komma att än ytterligare

[1] Se väglagen § 37.

försenas, vände sig stadsfullmäktige i slutet av år 1907 med en direkt framställning till kungl. maj:t, att staden måtte omedelbart utbrytas ur distriktet, vilken utbrytning följande år utan den nya vägdelningens avvaktande också förordnades.[1]

LUNDBY-INKORPORERINGEN 1905.

Under tiden hade nämligen frågan om utbrytning ur väghållningsdistrikt utan sammanhang med ny vägdelning på grund av den stora Lundbyinkorporeringen kommit i ett nytt läge. Vid detta tillfälle hade för första gången en omedelbar utbrytning förordnats. Samma lösning ha alla följande totala områdesförändringar erhållit och även vid de senare årens partiella inkorporeringar har frågan om vägväsendet ordnats på liknande sätt. Vid de förberedande förhandlingarna rörande inkorporering av Lundby föreslogo de väghållningsskyldige i Östra Hisings härads väghållningsdistrikt en omedelbar skilsmässa på grundval av vägkassans delning mellan staden och distriktet i förhållande till inbetald vägskatt samt delning av distriktets skuldbörda i förhållande till vägfyrktalet. Det är klart, att dessa bestämmelser, vilka torde vara att betrakta som ett uttryck för Lundby sockens mening, på stämman representerad av ett överväldigande flertal, voro alltför ofullständiga att kunna läggas till grund för en utbrytning utan ny vägdelnings avvaktande. De upptogos icke heller av konungens befallningshavande, då distriktet enligt denna myndighets mening icke kunde genom införlivningen utan vidare rubbas utan ägde bestånd, intill dess Lundby socken »i laga ordning» blivit skild från återstoden av distriktet, nämligen

[1] Se k. br. 6 juli 1900. K. befhdes utslag rörande ny vägdelning 5 dec. 1903 av k. m:t fastställt 26 april 1905. Vägdelningen påbörjad 19 juni 1906. stadsfullmäktiges ansökan om omedelbar utbrytning 31 okt. 1907. Se vidare Lysekils köpings och stads handlingar för vidkommande år. Att rättsläget under stadens första nio år uppenbarligen var stridande mot väglagen, torde icke behöva närmare påvisas: stadens invånare voro underkastade vägskatt, stadsfullmäktige valde ombud till vägstämma o. s. v.

Tufve socken. Denna uppfattning, som utan tvivel var riktigt uttryck för dittills rådande praxis, delades icke av kungl. maj:t, som i inkorporeringsbrevet anbefallde kammarkollegium att föranstalta nödig utredning »för bedömande av vilka bestämmelser kunde vara erforderliga för reglering av de förhållanden, som uppkomma genom Lundby sockens skiljande från Östra Hisings härads väghållningsdistrikt och förenande med Göteborg i avseende å väghållningsbesväret». Sedan denna utredning inkommit, lämnades i särskilt kungl. brev den 8 december 1905 dylika bestämmelser.[1]

ESKILSTUNA 1906.

Otvivelaktigt har härmed en helt ny uppfattning rörande inkorporeringens betydelse för vägväsendet framträtt. Socknens skiljande från distriktet anses som ett självklart moment i överflyttningen och särskilda bestämmelser krävas endast för genomförandet av denna skilsmässa. Ännu klarare framträder den nya uppfattningen vid behandlingen av den följande år förordnade inkorporeringen av Kloster och Fors med Eskilstuna. Särskilda utredningsdelegerade inom den av staden och socknarna gemensamt tillsatta inkorporeringskommittén uttalade, att den gemensamhet med avseende å väghållningen, som förefanns mellan Klosters och Fors' socknar samt respektive väghållningsdistrikt »icke kunde lagligen utan vidare rubbas genom socknarnas införlivande med staden, utan ägde bestånd, intill dess beslut om socknarnas skiljande från väghållningsdistrikten i laga ordning tillkommit». Härvid synas delegerade dock ha tänkt sig, att skilsmässan kunde äga rum utan sammanhang med ny vägdelning, vilket dock är det enda tillfälle, då delning av väghållningsdistrikt »i laga ordning» numera kan äga rum.[2] Av kammarkollegium anfördes häremot, att vid bifall till de i

---

[1] Se *handlingar* till ovan angivna k. br., vidare *Göteborgs SF:s handlingar* 1905: 142 samt *SF:s protokoll* $^{15}/_{6}$ 1905.

[2] Väglagen § 41: 3.

ärendet gjorda framställningarna om socknarnas införlivande jämväl i administrativt hänseende med staden Eskilstuna det nådiga beslutet utan vidare lärer innebära, att socknarna skola skiljas från respektive väghållningsdistrikt och förenas med staden i avseende å väghållningsbesväret.[1] I anslutning till denna uppfattning avfattades ock det kungl. brevet samt de bestämmelser, som där meddelades rörande den närmare regleringen av de förhållanden, som av utbrytningen blevo en följd.

Vid de samtidigt pågående förhandlingarna rörande Ljungarums JÖNKÖPING 1907.
sockens införlivning med Jönköping framträdde likaså brytningen mellan den gamla och den nya ståndpunkten. Av stadsfullmäktige hade föreslagits, att det vägunderhåll, som ålåg socknen och dess invånare, icke skulle genom inkorporeringen rubbas, med andra ord, att vägdelningen skulle fortfara att till sin fulla utsträckning gälla. Härtill anmärkte emellertid konungens befallningshavande, att den föreslagna bestämmelsen icke stode i överensstämmelse med 1891 års väglag, och oaktat stadsfullmäktige till stöd för sitt förslag kunde åberopa en nästan obruten praxis från 1882, då oregelbundenhetskommittén avlämnade sitt betänkande, så förordnades av kungl. maj:t den omedelbara utbrytningen.[2]

Ännu kvarstår dock i praxis en viss oklarhet rörande inkorporeringens betydelse med avseende på vägväsendet. På sina håll synes man föreställa sig, att en stadsutbrytning medför en snabbare och billigare frigörelse från väghållningsdistriktet. I grunden är detta naturligt-

---

[1] Se *handlingarna* till k. br. 3 aug. 1906, särskilt *k. befhdes* utlåtande 31 mars 1905 samt *kammarkollegii* 29 sept. s. å.

[2] Denna utbrytning synes ha varit så mycket lättare att genomföra, som någon växelvis underhållsskyldighet icke förefanns mellan Ljungarum och distriktets övriga delar, se nedan sid. 753 ff. Då underhållet av stadens vägar och gator till större delen var indelad in natura, se ovan sid. 703 ff., så skulle med stadens förslag knappast någon nämnvärd dubbelbeskattning kunna ha ifrågakommit.

vis alldeles oriktigt, såsom särskilt en jämförelse mellan Lysekils och Lundbys respektive exkorporeringar ger vid handen. Samma regler bestämma båda dessa procedurer, ehuru det är naturligt, att den äldre uppfattningen rörande inkorporeringens inverkan på väghållningsdistriktet längre höll sig kvar, när det gällde mindre partiella inkorporeringar än vid de mera omfattande stadsutbrytningarna. En annan orsak till denna missuppfattning torde ligga däri, att vägskatteersättning icke stipulerats vid någon stadsutbrytning men däremot, såsom senare visas, förekommit vid några inkorporeringar. I gengäld har emellertid den nyutbrutna staden vanligen ålagts att deltaga i kostnaderna för beslutade men ej utförda vägbyggnader. Vid behandlingen av frågan om Limhamns inkorporering med Malmö, där staden från början kände sig skyldig att vidkännas en skatteersättning, som vid närmare beräkning visade sig stiga till åtminstone 25,000 kronor årligen, trodde sig emellertid köpingen kunna nedbringa dessa kostnader liksom överhuvud taget underlätta utbrytningen genom att några månader före inkorporeringsansökningen inlämna ansökan om erhållande av stadsrättigheter. Denna ansökan lärer dock icke komma att leda till något särskilt resultat, då köpingen i första hand önskar införlivas med Malmö.[1]

GENOMFÖRANDET AV DEN OMEDELBARA UTBRYTNINGEN.

I och med den nya uppfattningen framträda emellertid med full klarhet alla de problem, som äro förenade med utbrytningen ur väghållningsdistriktet, och som det förut följda förfaringssättet i de flesta fall lyckats undanskjuta. Den gällande vägdelningen sönderbrytes och måste åter hopfogas, ofta i sammanhang med ersättningsfrågor, vilka främst betingas av rubbningen i distriktets ekonomi genom vägskattens bort-

---

[1] *Bihang till Malmö SF:s protokoll* 1911: 115. Stadsansökan daterades den 6 juni 1910, inkorporeringsansökan den 20 januari 1911. I den senare stadsansökan hänvisas särskilt till de bestämmelser, som stadgades vid Eslöfs utbrytning ur Harjagers härads väghållningsdistrikt, k. br. 16 dec. 1911.

fallande; de stora förvaltningsuppgifter, som distriktet kan hava sig ålagda i form av beslutade vägbyggnadsföretag, måste på något sätt fördelas eller avvecklas; frågor om fördelningen av vägkassans tillgångar och skulder måste avgöras o. s. v.

STADENS ÖVERTAGANDE AV VÄGHÅLLNINGEN.

Obestridlig och obestridd har vid dessa utbrytningar inkorporeringens allmänna betydelse för vägväsendet, sådan den i det föregående angivits, varit. Staden har övertagit de förvaltningsplikter inom inkorporeringsområdet, som förut i form av vägars anläggning och underhåll ålegat väghållningsdistriktet, på samma gång staden också inträtt i distriktets äganderättsliga ställning till dess förvaltningsegendom inom området. Vid Lundby sockens införlivning med Göteborg stadgades sålunda, att staden skulle övertaga och bekosta all väghållning beträffande de allmänna vägarna inom socknen, varemot den väghållningsdistrikten tillkommande rätten till de inom socknen befintliga allmänna vägar och till mark, som för väganläggning förvärvats, ävensom till broar, stängsel och andra distriktets tillhörigheter inom Lundby av vad namn ock beskaffenhet de än vore, skulle å staden utan ersättning överlåtas. Vid samma tillfälle stadgades vidare, att de utgifter för väghållningsbesväret, som jämlikt denna och andra bestämmelser ålades staden, skulle av stadens och den införlivade kommunens invånare utgöras gemensamt och efter enahanda grund.[1] Vid samtliga följande totala inkorporeringar upprepades med smärre variationer dessa bestämmelser, dock med undantag av stadgandet om den äganderättsliga övergången, vilken väl i allmänhet torde hava ansetts självklar och onödig att uttryckligen framhäva.[2] Vid de partiella inkorpo-

---

[1] Se k. br. 8 dec. 1905, punkt 1 och 5.

[2] Endast i k. br. 29 sept. 1911 angående stadsrättigheter åt TROLLHÄTTAN upprepades detta stadgande: den väghållningsdistriktet tillkommande rätt till inom stadsområdet befintliga allmänna vägar och andra distriktets tillhörigheter inom stadsområdet, av vad beskaffenhet de vara må, överlåtas utan ersättning åt staden.

reringarna hava däremot hittills endast i ett enda fall, nämligen Åviks inkorporering med Hudiksvall, motsvarande bestämmelser träffats.

Det torde vara uppenbart, att de bestämmelser, om vilka här är fråga, icke innebära någon avvikelse ifrån de inkorporeringens rättsverkningar, som omedelbart härflyta av dess rättsliga natur. Även om de saknades, skulle staden vara pliktig att övertaga underhållet sommar- och vintertiden av de förutvarande allmänna vägarna inom det införlivade området, varjämte det är en självklar följd av kommunalförfattningarna, att kostnaderna härför komma att bestridas på samma sätt som alla andra kommunala utgifter. Att inkorporeringsområdets invånare utan vidare och i samma utsträckning som stadens förutvarande invånare komma att deltaga i dessa utgifter, är likaså en omedelbar följd av inkorporeringens inverkan på det kommunala medlemskapet. Denna övergång sker, såsom i en senare avdelning kommer att visas, omedelbart vid områdesförändringens ikraftträdande. Även om inkorporeringsområdets invånare äro upptagna i den röstlängd, som under nästföljande år gäller inom distriktet, så kunna de efter inkorporeringen icke utöva denna rösträtt; likaså äro de efter samma tidpunkt omedelbart befriade från att erlägga vägskatt till distriktet, även om dylik debiterats för nästföregående år. I praxis synas dessa frågor, som för förändringen av primärkommunerna äro av ojämförligt större vikt, endast vid ett tillfälle hava uppmärksammats, nämligen vid utbrytningen 1909 av Lysekils stad ur Stångenäs härads väghållningsdistrikt. Här förordnade kungl. maj:t uttryckligen, att vägskatt icke finge påföras vägfyrkar inom Lysekils stad vid den pågående debiteringen för 1909.[1] Det torde vara överflödigt att tillägga, att dessa rättsverkningar, fastän försenade, även inträda vid den utbrytning ur väghållningsdistriktet, som enligt det äldre förfaringssättet efter ny vägdelning äger rum.

---

[1] K. br. 4 sept. 1908 tr. ***Lysekils SF:s handlingar*** 1908: 13.

Endast i några särskilda punkter har inkorporeringens genomförande i dessa hänseenden givit anledning till svårigheter. I några fall har frågan, huruvida vägarna i inkorporeringsområdets gränslinjer skola anses tillhöra distriktet eller staden, blivit föremål för uppmärksamhet och påkallat en särskild reglering. Vid överflyttningen av vissa lägenheter till Ängelholm befanns, att inkorporeringsområdets gräns delvis utgjordes av allmän landsväg. Dess underhåll fördelades vid inkorporeringen mellan staden och häradet sålunda, att staden förpliktades att övertaga underhållet av halva vägsträckan med skyldighet att i den händelse denna vägdel skulle vara indelad till underhåll å särskilda fastigheter, till vägkassan inbetala ett mot underhållet svarande årligt belopp, intill dess ny vägdelning skedde och vägsträckan härvid uteslöts ur vägdelningslängden.[1] Vid införlivningen av Ljungarums socken med Jönköping var en liknande fråga föremål för uppmärksamhet: Kafla bro, som låg i sockengränsen, behövde enligt inkorporeringsbrevet av staden endast underhållas till hälften.

I några andra fall har frågor rörande stadens ställning till inom inkorporeringsområdet befintliga broar varit på tal. Det är uppenbart, att broarna skola behandlas på fullständigt samma sätt som andra allmänna trafikleder: staden inträder med avseende å underhåll o. s. v. i samma ställning, som distriktet förut intagit. Är bron utarrenderad till enskild person med rätt för denne att upptaga särskilda broavgifter, så föreligger här tydligen ett civilrättsligt avtal, konstituerande vissa lokala förbindelser av samma slag, som enligt vad förut visats kunna förekomma

[1] Enligt ordalydelsen i k. br. 3 maj 1902: »intill dess i sammanhang med ny vägdelning underhållsskyldigheten in natura varder på staden överflyttad». Enligt denna egendomliga formulering betraktades staden alltså såsom en naturaväghållare inom distriktet! Givetvis är stadens fortsatta underhållsskyldighet endast tänkbar på sådant sätt, att vägen anses falla inom stadens område och alltså i alla avseenden undantages distriktets myndighet.

inom stadsstadgornas och stadsplaneväsendets områden, och vilka vid inkorporeringen *eo ipso* övertagas av staden. Frågan om broavgifternas upphävande i samband med inkorporeringen har några gånger varit föremål för yrkanden från landskommunens sida, ehuru detta endast i ett fall — Brommas införlivning med Stockholm — synes komma att leda till något resultat. Vid Lundbyinkorporeringen yrkade sockenrepresentanterna, att staden skulle förbinda sig att inlösa den s. k. Qvillebäcksbron mellan Göteborg och Hisingen och borttaga där utgående avgifter. Bron ägdes av ett enskilt bolag, och afgifterna fastställdes av kungl. maj:t med hänsyn till trafikens omfattning och bolagets rätt att erhålla skälig avkastning å det insatta kapitalet. Då emellertid trafikens tillväxt redan föranlett en stor nedsättning av brotaxan, som i framtiden kunde förmodas bliva ännu lägre, ansåg staden onödigt att underkasta sig några särskilda uppoffringar för avgifternas fullständiga borttagande.[1] Vid införlivningen av Hertingsområdet med Falkenberg blev frågan angående inkorporeringens betydelse för tullbron över Ätran föremål för särskilda förhandlingar. Det syntes ovisst, huruvida denna bro, som av väghållningsdistriktet utarrenderats emot rätt för arrendatorn att upptaga vissa avgifter, icke i själva verket tillhörde staden, men icke förty ville Skrea socken samt de väghållningsskyldige i häradet icke medgiva dess införlivning på andra villkor, än att staden förklarades skyldig att genom avlösning eller på annat sätt avskaffa broavgifterna. Till något resultat ledde icke detta yrkande.[2] I det mellan Stockholms

[1] Någon inlösning vore enligt stadens mening endast möjlig, om broavgifter finge behållas till så stort belopp, att annuiteten å inlösningssumman därav kunde täckas.

[2] Se de *väghållningsskyldiges* och övriga vederbörandes yttrande i *handlingarna* till k. br. 22 nov. 1907. *SF* erbjödo sig att vid införlivningen, såsom naturligt var, övertaga brons underhåll. *Vägstyrelsen*: arrendatorernas samtycke bör inhämtas och vederlag förbehållas för de förluster, som inkorporeringen kan tillfoga dem.

stad och Bromma uppgjorda inkorporeringsavtalet — som dock ännu ej av stadsfullmäktige godkänts — har staden däremot förbundit sig att senast sex månader efter övertagandet av Tranebergs bro föranstalta om broavgifternas upphörande.[1]

ORDNANDET AV VÄXELVISA VÄGUNDERHÅLLSSKYLDIGHETER.

Alla dessa specialfrågor äro emellertid av mindre intresse i jämförelse med spörsmålet om ordnandet av de förhållanden, som uppkomma genom vägdelningens sönderbrytande. Det problem, som här föreligger, avser i främsta rummet ordnandet av den växelvisa vägunderhållningsskyldighet, som kan åligga fastigheter inom och utom inkorporeringsområdet. Å jordbruksfastigheter inom inkorporeringsområdet kunna vara indelade vägdelar utom detsamma, och fastigheter utom inkorporeringsområdet, men inom distriktets övriga delar, kunna vara skyldiga att underhålla vägar inom det till införlivning ifrågasatta området. I och med den fullständiga utbrytningen övertager staden underhållet av samtliga vägar inom inkorporeringsområdet, varjämte de väghållningsskyldige därstädes fritagas från varje förpliktelse att vidare deltaga i distriktets vägtunga. Distriktets förlust genom utbrytningen kan alltså vara av två olika slag: dels de naturaprestationer, som kunna hava ålegat jordbruksfastigheter inom inkorporeringsområdet, dels och i regeln kännbarast de vägskattemedel, som utgått från området. I den mån som detta naturaunderhåll avsett inom samma område fallande vägdelar, ger det naturligtvis icke anledning till några svårigheter. Fastigheterna befrias från underhållsskyldigheten, som övertages av staden. Mera invecklad ställer sig saken, om ifrågavarande underhåll gäller vägdelar inom återstående

---

[1] *Bihang till BU:s utl. och mem.* 1911:32, sid. 31, 51 f. Bron är utarrenderad enligt ett kontrakt, som medger sex månaders uppsägning. Den underhålles för närvarande av kronan men torde vid tiden för införlivningen hava ålagts staden och väghållningsdistriktet, se nedan sid. 768 f.

delar av distriktet. Att ifrågavarande fastigheters underhållsskyldighet även nu utan vidare upphör, har nyss framhållits, men vem blir i detta fall den nye underhållspliktige?

I analogi med bestämmelserna i väglagens §§ 17 och 18 har härom i regel stadgats, att de vägdelar utom inkorporeringsområdet, som förut underhållits av fastighetsägare inom detsamma, skola, intill dess annan anordning kan varda träffad, till underhåll övertagas av vägstyrelsen på vägkassans bekostnad.[1] Denna bestämmelse, som första gången stadgades vid Lundby sockens utbrytning ur Östra Hisings härads väghållningsdistrikt, har sedermera upprepats vid 1907 års Trelleborgsinkorporering, överflyttningen av Västra Skreflinge till Malmö, Åviks inkorporering med Hudiksvall, Brännkyrkas med Stockholm samt vid Tidaholms, Huskvarnas, Eslöfs och Trollhättans utbrytningar ur respektive väghållningsdistrikt i samband med erhållande av stadsrättigheter. Den har därjämte föreslagits för de förestående inkorporeringarna av Limhamns köping med Malmö, S:t Peters Klosters församlings med Lund, Rosenborgs med Södertälje, Näsbys med Kristianstad samt vid de stora totala utvidg-

---

[1] Väglagens § 17:

»Njuter fastighet, till följd av gammal vägs indragning, omläggning eller inskränkning till bredden, befrielse eller minskning i vägunderhållet, erlägge den fastighet motsvarande ersättning till vägkassan. Sådan ersättning debiteras, indrives och redovisas i sammanhang med vägskatten.»

§ 18: »Kan i fråga om ersättning, som i 14, 15, 16 och 17 §§ omförmäles, överenskommelse mellan vederbörande väghållare och distriktets övriga väghållningsskyldige icke träffas, hänskjutes frågan till bedömande av tre gode män, vilka utses, en av k. befhde, en av vägstyrelsen och en av väghållaren. Vägrar någon enligt nämnda paragrafer till ersättnings utgivande skyldig att utse god man och har sådant ej fullgjorts inom fjorton dagar efter bevislig tillsägelse, skall domhavanden i orten, på anmälan, utse god man för den tredskande. Emot gode männens beslut må klagan ej föras.»

ningarna av Örebro och Norrköping.[1] Vid Lysekils utbrytning ur väghållningsdistriktet träffades däremot icke någon liknande bestämmelse, och vad vinterväghållningen angår, förpliktades staden att övertaga densamma, i den mån som den enligt gällande reglering ålåg fastighetsägare inom staden — alltså det enda fall, då staden ålades att efter utbrytningen fullgöra naturaunderhåll inom distriktets återstående delar. Självfallet gäller såväl denna anordning som vägstyrelsens ifrågavarande underhållsskyldighet endast intill dess i laga ordning ny fördelning av underhållet inom distriktet sker, alltså i regel ny vägdelning.

ERSÄTTNING FÖR OMRÅDETS NATURAPRESTATIONER.

För det ökade underhåll, som sålunda vanligen ålagts vägkassan, har emellertid distriktet flera gånger begärt och erhållit särskild ersättning av staden. Frågan om denna ersättningsskyldighet är av samma slag som frågan om ersättning till distriktet för skattebidragen från inkorporeringsområdet. Någon väsentlig skillnad kan nämligen icke sökas däri, att det i ena fallet gäller naturaprestationer, i det andra kontanta bidrag. Distriktet lärer sålunda icke för sina ersättningskrav kunna åberopa några rättsgrunder, men å andra sidan måste medgivas, att i detta särskilda fall starka formella skäl kunna anföras för ett stadgande i denna riktning. Det gäller nämligen här att intill dess ny vägdelning sker med minsta möjliga förändringar i bestående förhållanden reglera utbrytningens verkningar. I väglagen är det fall förutsett, att en till naturaunderhåll indelad vägdel övertages av vägstyrelsen, varvid vederbörande väghållare är skyldig att i stället till vägkassan lämna ett årligt bidrag, motsvarande den av särskilda nämnden uppskattade kostnaden för vägens underhåll. I analogi härmed har staden i några fall förpliktats

---

[1] Se *Bihang till Malmö SF:s Protokoll* 1910: 95 A, 1911: 115; *Bilagor i Lunds SF:s Protokoll* 1910: 46; *Kammarkollegii utlåtande rörande införlivande av vissa lägenheter med Södertälje* 31 maj 1910; *Handlingar till Kristianstads SF:s sammanträde* 5 okt., 17 dec. 1908, 11 aug. och 2 nov. 1909.

att till vägkassan för övertagande av ifrågavarande underhåll gälda ersättning med ett årligt belopp, som, där överenskommelse ej kan träffas, bestämmes i den ordning väglagen § 18 stadgar. Dylik ersättningsskyldighet har stadgats vid Västra Skreflinges införlivning med Malmö samt Åviks med Hudiksvall, varjämte den även föreslagits för de förestående utvidgningarna av Lunds och Kristianstads områden samt för Limhamns inkorporering med Malmö.[1] Vid Lundby-inkorporeringen förklarades staden skyldig att med en angiven årlig summa ersätta distriktet såväl förlusten av naturaprestationerna som vägskatten. Däremot har icke någon liknande ersättning vid någon av de senare årens stadsutbrytningar stadgats.

Vid prövningen av dylika ersättningsanspråk måste emellertid bestämt fasthållas vid kravet, att distriktets ifrågavarande förlust är så kännbar, att billighetsskäl verkligen kräva dess ersättning, och att den icke balanseras av vinster, som distriktet genom utbrytningen gör på andra punkter. Härvid måste särskilt den andra rubbningen i gällande vägdelning, som vanligen är till distriktets förmån, beaktas. Fastighetsägare inom distriktets återstående delar kunna nämligen vara underhållspliktiga för vägdelar inom inkorporeringsområdet, som alltså övertages av staden till underhåll. I överensstämmelse med bestämmelserna i väglagens § 17 stadgades vid Klosters och Fors' inkorporering med Eskilstuna, att frågan, huru under tiden från utbrytningen intill ny vägdelning skall förhållas med dessa fastigheters väghållningsskyldighet, skall ordnas efter

---

[1] Vid behandlingen av frågan om St. Peters Klosters utbrytning befanns det emellertid, att någon underhållningsskyldighet utom socknen icke alls ålåg fastigheterna inom densamma, vadan de av kammarkollegium föreslagna bestämmelserna för avvecklingen av en dylik gemensamhet i grunden voro överflödiga.

överenskommelse mellan vederbörande eller, där dylik överenskommelse ej kan träffas, efter prövning i laga ordning, varmed uppenbarligen avsetts det skiljomannaförfarande, som stadgas i § 18 av väglagen.

Denna bestämmelse har upprepats vid samtliga stadsutbrytningar, medan däremot vid Trelleborgs landsförsamlings införlivning med Trelleborg en enklare formulerad bestämmelse av liknande innehåll kommit till användning: enahanda ersättningsskyldighet, som ålagts staden för av vägstyrelsen övertaget naturaunderhåll, åligger även fastighetsägare inom distriktets återstående del, som genom utbrytningen vinner befrielse från underhåll av väglotter inom inkorporeringsområdet och icke annorstädes åtager sig motsvarande väghållning. Denna föreskrift, som icke i något fall har varit föremål för de egentliga parternas särskilda uppmärksamhet, har sedermera upprepats vid Västra Skreflinges införlivning med Malmö och Åviks med Hudiksvall. Den har därjämte föreslagits för den planerade inkorporeringen av Limhamn samt för de stora utvidgningarna av Örebro och Norrköping. Det är klart, att den ersättning, som vägkassan sålunda kan påräkna, ofta motväger den skyldighet att övertaga vissa vägdelar till underhåll, som den, enligt vad nyss visats, brukar åläggas. Utan tvivel ligger häri också orsaken till att staden jämförelsevis sällan förklarats skyldig att ersätta vägstyrelsen det senare underhållet. Först sedan dessa båda faktorer vägts mot varandra, kan man avgöra, huruvida någon ersättning för inkorporeringsområdets naturaprestationer bör stipuleras. Ofta nog torde det visa sig, att staden och distriktet i detta avseende kunna kvitta, eller att distriktet rent av gör en vinst.

Det måste vidare betonas, att staden icke bör förpliktas att ersätta andra förluster än dem, som verkligen äro en följd av utbryt-

ningen. Vid behandlingen av frågan om den militära inkorporeringen av Näsby med Kristianstad[1] fordrade väghållningsdistriktet gottgörelse för övertagande av de naturaunderhåll, som förut ålegat fastigheter inom Näsby. Denna ersättningsskyldighet ville staden i första hand bestrida och fordrade i allt fall, att vid dess beräkning hänsyn måtte tagas till att en stor del av de ifrågavarande jordbruksfastigheterna numera övergått i kronans ägo och sålunda icke längre voro vägunderhållsskyldige. Man kan icke bestrida rimligheten av detta krav. Att avräkningen mellan staden och distriktet måste ske på grundvalen av förhållandena vid tiden för inkorporeringens ikraftträdande, är självklart, men även om den förlust för distriktet, som kronans förvärv av fastighet i vissa fall kan innebära, inträder först någon tid efter denna tidpunkt, så kan det icke anses billigt, att staden skall ersätta distriktet hela förlusten, då denna ändock till större eller mindre del av annan orsak skulle hava inträtt. Detsamma är fallet vid den merbelastning av distriktet, som kan inträda genom att en väg inom inkorporeringsområdet i laga ordning förklaras skola övertagas till allmänt underhåll. Har förslag härom väckts före införlivningen och det kan förutses, att det kommer att bifallas, så måste man rimligtvis vid uppgörelsen räkna med den lättnad för distriktet, som inkorporeringen med hänsyn härtill i viss mån medför. Vid förhandlingarna rörande Bromma sockens utbrytning ur Sollentuna härads väghållningsdistrikt var en dylik fråga föremål för det största intresset. Inom Bromma framgingo nämligen två vägar, vilka dittills underhållits av kronan, men som distriktet med all sannolikhet skulle bliva skyldigt att övertaga. Frågan om den ersättning, som Stockholms stad med anledning härav ansåg sig böra fordra, var emellertid på det närmaste förbunden med frågan, huruvida staden i sin tur skulle

[1] Se ovan sid. 211 f.

förpliktas att till distriktet utgiva ersättning för minskade skatteinkomster och kan först i sammanhang härmed behandlas.

Medan regleringen av naturaunderhållsskyldigheten i allmänhet icke varit föremål för några skarpare motsättningar mellan de särskilda parterna, har däremot distriktets krav på ersättning för de kontanta bidrag, som i form av vägskatt utgått från inkorporeringsområdet, i åtskilliga fall varit föremål för desto livligare kontroverser. Genom de ovan återgivna växelvisa ersättningsskyldigheterna har man i sak återgått till den ståndpunkt, som intogs vid 1870 års Göteborgsinkorporering: stadens och distriktets vägunderhåll undergå en fullständig uppdelning, utan att dock bestående vägdelning rubbas. Men sedan denna tid har en ny faktor av ständigt växande betydelse tillkommit, nämligen skyldigheten att med vägskatt bidraga till väghållningen, som särskilt efter 1905 års lagändringar åligger distriktets skatteobjekt. Av skäl, som förut angivits, stiger denna vägskatt i synnerhet inom urbaniserade områden ofta till sådana belopp, att en utbrytning av dessa delar för distriktet kan medföra en verklig förlust, även sedan hänsyn tagits till den eventuella vinst, som distriktet kan erhålla genom naturaskyldighetens uppdelning. Denna förlust utgör gemenligen en anledning för distriktets återstående delar att med all kraft motsätta sig inkorporeringen, eller att åtminstone såsom villkor för sitt medgivande fordra, att staden till fullo ersätter förlusten.

ERSÄTTNING FÖR OMRÅDETS VÄGSKATT.

Här föreligger alltså alldeles samma problem, som vid partiella sockeninkorporeringar, och liksom i dessa fall grundas ersättningskravet på samma sätt som ett privaträttsligt skadeståndsanspråk. Distriktet anses hava en »rätt» till alla delar av sitt område, vilken genom tvångsexkorporeringen kränkes. Den härigenom uppkomna skadan anses kunna kontant värderas på grundval av de utbrutna områdenas skattekraft, och såsom ersättning fordras därför ett bidrag

från staden uppgående antingen till ett ständigt årligt belopp motsvarande skatteuppbörden från området eller denna summa kapitaliserad efter viss procent. På ett flagrant sätt gjorde sig denna åskådning gällande vid förhandlingarna rörande Brommainkorporeringen, då en av distriktets representanter såsom skäl för att den fordrade ersättningen icke skulle efter vissa år upphöra, anförde, att vid en utvidgning av Bromma församlings kyrkogård på bekostnad av dess klockaregård hade stadgats en årlig ersättning till klockaren för de inkomster han möjligen kunnat erhålla från marken ifråga, utan att någon viss tidsgräns stipulerats.[1] Men denna jämförelse visar också till fullo ohållbarheten av den ståndpunkt, som här förfäktas. Den nyttjanderätt klockaren har till sitt boställe är otvivelaktigt av rent civilrättslig natur, även om den har sin utgångspunkt i en offentligrättslig tjänsteställning, medan däremot distriktets förhållande till sitt område alltigenom är offentligrättsligt bestämt, liksom också den enskildes skattskyldighet, såsom förut visats, endast är ett uttryck för hans inordning i en högre organisk enhet.[2] Detta medlemskap är emellertid utan vidare underkastat de förändringar, som i det allmännas intresse i form av områdesregleringar påkallas. Bland alla de rättsliga förändringar, som en inkorporering kan innebära, intager förändringen av den kommunala skattskyldigheten icke någon särställning. De rättsliga förutsättningarna för ett skadeståndsanspråk i egentlig mening äro därför här icke för handen. Den skadeståndsskyldige skulle för övrigt — om någon sådan överhuvud taget funnes — icke vara inkorporeringskommunen, utan staten, på vars vilja områdesförändringen grundar sig.

---

[1] *Bih. till BU:s utl. och mem.* 1911: 8, sid. 239. Den sålunda fordrade ersättningen borde kapitaliseras efter 5 % och på en gång överlämnas till distriktet.

[2] Se ovan sid. 402 ff.

I själva verket är det därför vid utbrytningar såväl ur socknen som väghållningsdistriktet icke fråga om någon »ersättning för förlust», såsom uttrycket vanligen lyder, utan allenast om ett av billighetsgrunder bestämt bidrag till socknens utgifter, vilket, med hänsyn till det intresse staden kan antagas hava av inkorporeringen, ålagts denna kommunala enhet. Denna skatteersättningens karaktär visar sig också däri, att den begränsats till vissa år och sålunda aldrig fullt täcker förlustens belopp, vilket för övrigt torde vara omöjligt att bestämma. I flera fall har också distriktets krav på ersättning alldeles lämnats å sido, medan visserligen också i andra ersättning stadgats till högre belopp än staden medgivit, eller utan att den yttrat sig över dess storlek — något som torde vara regeln vid den ersättning för naturaunderhåll, vilken staden, såsom nyss visats, ofta ålagts. Av ersättningens billighetsnatur följer vidare, att vid dess bestämmande hänsyn måste tagas icke endast till distriktets, utan även till stadens ekonomi. Genom inkorporeringen tillfalla staden en mängd förvaltningsuppgifter, vilka i regeln äro vida dyrbarare att tillgodose än som framgår av distriktets kostnader för de ifrågavarande områdenas förvaltning. Det måste därför anses oriktigt, att staden icke skall få åtnjuta de fulla skattebidragen från områden, som socialekonomiskt sett med staden utgöra en enhet, och vilkas införlivning motiverats av det allmännas intresse. Skatteersättningen motsvaras å andra sidan icke av några särskilda förvaltningsuppgifter hos distriktet. Med ett ord, dessa ersättningskrav innebära, att staden skall till exkorporeringskommun lämna bidrag för förvaltningsuppgifter, som den själv övertagit. Den rättsliga orimligheten härav ligger i öppen dag. Det är uppenbart, att distriktet måste kunna anföra starka billighetsskäl för att en dylik bidragsskyldighet skall kunna stadgas. Att en förlust genom vägskattens upphörande uppstår, är ingalunda i och för sig ett dylikt skäl, då denna förlust, såsom förut visats,

väl kan balanseras av den vinst, som genom upphörandet av vägkassans utgifter för vägväsendet inom området samt genom naturaunderhållets överflyttning på staden kan uppstå. Men även om en verklig nettoförlust uppstår, så äro härför icke förutsättningarna för en bidragsskyldighet för handen. På grund av väghållningsdistriktets egendomliga finansrättsliga konstruktion är det nämligen väl möjligt, att en del av vägskatten utan omedelbar nytta samlas som överskott i vägkassan, och att distriktet sålunda kan bära förlusten, utan att någon höjning av vägskatten behöver ifrågakomma. Det är självklart, att stadens bidrag, som allenast avser att för distriktet underlätta övergången till de förändrade finansiella förhållandena, icke får bestämmas så, att det helt eller till någon del kommer att medverka till ökningen av distriktets överskottsmedel. Den enda synpunkt, som vid dess beräkning kan göras gällande, är distriktets billighetskrav på att utdebiteringen å kvarvarande vägfyrkar icke på grund av införlivningen allt för starkt måtte höjas.[1]

Första gången som en skatteersättning på allvar var på tal, torde hava varit vid den stora Lundbyinkorporeringen. De väghållningsskyldige, där Lundby representanter voro i majoritet, föreslogo först, som förut angivits, en fullständig skilsmässa utan varje ersättning: vägkassan skulle delas i förhållande till inbetald vägskatt och skulderna i förhållande till områdenas respektive vägfyrktal. Stadsfullmäktige anslöto sig emellertid senare i allt väsentligt till det särskilda förslag, som av konungens befallningshavande framlagts, och tillstyrkte sålunda bl. a., att staden tillsvidare och sålänge Tufve socken var förenad med annat väghållningsdistrikt, dock längst i 10 år från inkorporeringens ikraftträdande, skulle till socknen lämna en årlig ersättning av 1,400 kronor.[2] Detta belopp, som av kungl.

[1] Se särskilt kammarrådet von Otters anföranden vid förhandlingarna rörande Brommas utbrytning ur Sollentuna väghållningsdistrikt.

[2] *Göteborgs SF:s Handlingar* 1905 : 142.

maj:t höjdes till 1,500 kronor, avsåg att ersätta distriktet såväl övertagandet av det naturaunderhåll, som ålegat väghållningsskyldige inom Lundby socken som den vägskatt, vilken förut från samma område utgått.

Vid överflyttning av Västra Skreflinge till Malmö blev frågan om ersättning till distriktet för minskad vägskatt däremot behandlad utan sammanhang med frågan om ersättning för det minskade naturaunderhållet. Den av staden och socknen gemensamt tillsatta kommittén, till vars uttalande stadsfullmäktige anslöto sig, förmenade, att staden utom övertagandet av ansvaret för underhållet av vägar utom socknen, indelade å fastigheter inom detsamma, också möjligen borde utgiva viss ersättning för minskningen av vägskatteinkomsterna. Sedan vägstämman och vägstyrelsen avgivit utförliga ersättningsförslag, föreskrev kungl. maj:t på kammarkollegii hemställan, att staden skulle till Oxie härads väghållningsdistrikt, så länge gällande vägdelning ägde bestånd, såsom ersättning för minskade inkomster till följd av överflyttningen, årligen till distriktet utgiva ett belopp, motsvarande medeltalet av den under år 1908, 1909 och 1910 från Västra Skreflinge socken utgående vägskatt med avdrag dels av ett belopp motsvarande medeltalet av vägkassans beräknade utgifter för nämnda år för vägväsendet inom socknen och dels av ett belopp motsvarande kostnaderna för underhållet av de väglotter inom socknen, som förut underhållits av fastighetsägare inom distriktets återstående delar. Om enighet icke kunde uppnås om den sålunda stadgade ersättningens belopp, så skulle detta bestämmas i den ordning väglagens 18 § stadgar. Enahanda bestämmelser ha ifrågasatts och av staden godkänts vid den förestående Limhamnsinkorporeringen.[1]

Vida större oenighet rådde rörande den vägskatteersättning, som stadgades vid Åviks överflyttning till Hudiksvall. Stadsfullmäktige hade

---

[1] Se *handlingarna* till k. brev 8 april 1910 samt förut citerat kommunal tryck ovan sid. 119 och 120.

här ursprungligen föreslagit, att staden skulle övertaga vägunderhållet inom området och befrias från varje annan vägtunga. Den särskilda inkorporeringskommittén menade emellertid, att inkorporeringen näppeligen kunde rubba vägdelningen, och att området därför tillsvidare måste kvarstå i distriktet, dock utan skyldighet att deltaga i vägskatten, vars förlust staden i stället skulle ersätta distriktet. Enligt vägstyrelsens mening borde omedelbar utbrytning ske, i sammanhang varmed staden skulle ersätta distriktet skatteinkomsterna från området, dock först efter avdrag av distriktets kostnader för vägunderhållet inom detsamma, som av staden skulle övertagas — ett medgivande, vilket av vägstämman återtogs. Denna ersättning funno stadsfullmäktige alldeles för hög. Distriktet hade inga skulder och icke heller återstodo några större vägarbeten att utföra. Staden föreslog därför, att väghållningen skulle vara orubbad, intill dess ny vägdelning av annan anledning komme till stånd. Under denna tid skulle staden ersätta distriktet den av särskilda nämnden uppskattade kostnaden för de underhåll av vägarna inom det staden tillhörande området, som av distriktet utfördes. Vinterväghållningen skulle av staden övertagas genast eller, om så icke kunde ske, vore staden villig att ersätta distriktet kostnaderna för detsamma. Likaså erbjöd sig staden att övertaga ansvaret för underhållet av sådana vägar utom området, som ålågo fastigheter inom detsamma. Ytterligare ersättning fann staden onödig, men den borde i allt fall icke sättas till mer än 500 kronor årligen, intill dess ny vägdelning skedde eller i högst tio år.

Distriktets vägskatteinkomst av området hade av stadens kommitté förut beräknats till 2,763 kronor. Det var därför icke utan skäl, som kronofogden och häradsskrivaren funno stadens förslag betänkligt för distriktets ekonomi. I enlighet med den grundsats, som numera behärskar administrativ praxis, yttrade kammarkollegium, att den omedel-

bara och fullständiga skilsmässan var med reda och ordning bäst överensstämmande. Enligt dess mening borde frågan om skatteersättningens storlek avgöras genom godvillig överenskommelse mellan parterna, och först om en sådan överenskommelse icke kunde komma till stånd hänskjutas till kungl. maj:ts avgörande. Uppenbarligen borde, enligt kollegii mening, vägfyrktalet härvid ej ensamt vara avgörande. Av kungl. maj:t föreskrevs därefter, att staden skulle ersätta väghållningsdistriktet den minskning i inkomster, som genom överflyttning vållades detsamma, från tiden för inflyttning, så länge gällande vägdelning ägde bestånd, dock högst under 10 år, med ett belopp, motsvarande $^2/_3$ av medeltalet av den under åren 1908, 1909 och 1910 på det överflyttade området utgående vägskatt, sedan från sagda medeltal liksom vid Malmöinkorporeringarna avdragits dels ett belopp, motsvarande medeltalet av vägkassans beräknade utgifter under nämnda år för vägväsendet inom området och dels ett belopp, motsvarande kostnaderna för underhållet av de väglotter inom inkorporeringsområdet, som förut underhållits av fastighetsägare utom detsamma, och för vilka distriktet enligt förut återgivna bestämmelser åtnjöt särskild ersättning.[1]

Även vid några ännu svävande inkorporeringsfrågor har skatteersättningsförslag med framgång framställts, nämligen utom den förut omnämnda Limhamnsinkorporeringen de ifrågasatta utvidgningarna av Södertälje och Norrköping. Vid behandlingen av den förra konstaterade vägstämman, att inkorporeringsområdets utbrytning med avseende på naturaunderhållet skulle medföra en viss vinst, medan däremot vägskattens uteblivande naturligtvis innebär en förlust, för vilken ersättning fordrades. Detta krav bestreds av staden, som med stöd av föregående praxis ursprungligen föreslagit, att väghållningsbesväret skulle bliva orubbat,

[1] Se *handlingarna* till k. brev 28 oktober 1910.

intill dess ny vägdelning skedde. Skulle emellertid utbrytningen ske omedelbart, så borde den ordnas på samma sätt som vid 1907 års Trelleborgsinkorporering, alltså utan någon som helst ersättningsskyldighet för staden. I allt fall torde ersättningen böra begränsas till en tid av endast tjugo år — ett krav, som med hänsyn till förut stadgade eller föreslagna bestämmelser av denna art förefaller skäligen blygsamt. Länsstyrelsen föreslog, att till tre gode män i överensstämmelse med väglagens § 18 skulle hänskjutas frågan i hela dess vidd, både huruvida och i vilken omfattning ersättning borde utgå. Av kammarkollegium hemställdes däremot, att stadens ersättningsskyldighet borde uttryckligen fastslås: för inkomstminskning skall staden utgiva ersättning med belopp, vilket i brist på godvillig överenskommelse bestämmes av kungl. maj:t, som i detta samband även avgör övriga frågor om vidräkning mellan staden och distriktet.[1]

I några fall hava emellertid av distriktet ersättningsanspråk framställts, vilka icke lett till något resultat. Vid behandlingen av frågan om Fors' sockens inkorporering med Eskilstuna fordrade de väghållningsskyldige inom Väster-Rekarnes väghållningsdistrikt en ersättning av staden med i ett för allt 25,000 kronor, utgörande i runt tal det kapitaliserade beloppet av den årliga förlust å 1,270 kronor, som utbrytningen enligt deras mening skulle förorsaka. De av staden och socknen gemen-

---

[1] Se *Södertälje SF:s Handlingar* för 26 aug. och 22 dec. 1909, 9 febr. 1910 samt *k. befhdes utl.* 31 mars 1910 och *kammarkollegii utl.* 31 maj 1910. — Vid utredningen av frågan om införlivning av Norrköpings fyra grannkommuner, konstaterade den gemensamma kommittén, att Bråbo och Memmings härads väghållningsdistrikt närmast skulle förtjäna på förändringen, medan däremot Lösings härads distrikt skulle göra en mindre förlust genom S:t Johannes och Styrestads socknars utbrytning. Av kommittén föreslogs en årlig ersättning å 500 kronor under tjugo år till detta distrikt. — De planerade utvidgningarna av Örebro stads område synas också närmast komma att innebära en vinst för vidkommande distrikt. Se förut citerade handlingar ovan sid. 108, 165.

samt tillsatta inkorporeringskommitterade hade däremot kommit till den uppfattningen, att Fors' frånskiljande långt ifrån kunde förorsaka distriktet några förluster, då vägarna inom socknen på grund av den livliga trafiken blevo allt dyrbarare att underhålla. Väghållare inom andra socknar hade därjämte å sig indelade väglotter inom Fors med en uppskattad underhållskostnad av över 3,000 kronor. Även konungens befallningshavande och kammarkollegium ansågo de beräkningar, å vilka distriktet grundade sina krav, i hög grad överdrivna. Distriktet hade sålunda upptagit kostnaderna för färjhållning vid vissa sund allt för högt och utan avdrag för de färjavgifter, som säkerligen, om så krävdes, skulle kunna upptagas. Icke heller av kammarkollegium och kungl. maj:t beaktades distriktets ersättningskrav.[1] Även vid Ljungarums överflyttning till Jönköping yrkade de vägunderhållsskyldige, vilka överhuvud taget bestredo stadens ansökan, att staden åtminstone måtte åläggas att till vägkassan utgiva ett årligt vederlag av 1,000 kronor för den förlust, som genom överflyttningen skulle vållas distriktet. Då emellertid vägkassan hade att uppvisa en avsevärd behållning, bestredos distriktets anspråk på det bestämdaste av staden, och någon ersättningsskyldighet blev icke heller denna gång stadgad, medan staden däremot i trots av distriktets motstånd tillerkändes en viss andel av vägkassans överskott vid tiden för införlivningen.[2]

Medan Brännkyrkainkorporeringen närmast medförde en viss vinst för den återstående delen av distriktet, rörde sig däremot förhandlingarna om Bromma sockens utbrytning ur Sollentuna härads väghållningsdistrikt till sina viktigaste delar om ersättningen för distriktets vägskatteförlust som näppeligen balanserades av dess vinst genom stadens övertagande

---

[1] Se *k. befhdes utl.* 31 mars 1905 och *kammarkollegii utl.* 29 sept. 1905.

[2] Se *handlingarna* till k. br. 11 juni 1909 samt *Jönköpings SF:s Handlingar* 1908 : 5.

av väghållningen inom socknen. De uppskattade kostnaderna för underhållet av vägarna inom Brommaområdet uppgingo nämligen endast till 10.9 % av hela väghållningskostnaden i distriktet, medan däremot antalet vägfyrkar inom samma område utgjorde 23.7 % av distriktets samtliga, en siffra, som för övrigt på grund av socknens industrialisering var i snabb stegring. Emellertid kunde det förväntas, att distriktets underhållskostnader inom Bromma snart skulle komma att högst väsentligt ökas, då nämligen redan innan förhandlingarnas början förslag väckts, att distriktet skulle åläggas att övertaga två vägar, som dittills för icke obetydliga kostnader underhållits av kronan, nämligen i främsta rummet vägen mellan Drottningholms lustslott och Stockholm, jämte broarna vid Traneberg och Nockeby. Den del av vägen och Tranebergsbron, som faller inom Stockholms stad, borde, enligt yrkande av kronans ombud, åläggas denna kommun att underhålla. Den ena av ifrågavarande vägar blev distriktet genom laga kraftvunnet beslut ålagd redan under förhandlingarnas gång att underhålla, medan däremot de väghållningsskyldige överklagade det beslut av konungens befallningshavande, varigenom de ålades att jämväl övertaga Drottningholmsvägens underhåll. Sannolikt kommer även staden att, på sätt som skedde med Långholmsbron, av överståthållarämbetet åläggas att övertaga underhållet av den del av vägen och Tranebergsbron, som faller inom stadens gränser.

Det är sålunda uppenbart, att distriktet i själva verket genom Brommainkorporeringen kommer att befrias från långt större underhållskostnader än som framgår av beloppet för de uppskattade kostnaderna för det nuvarande vägunderhållet inom socknen. Vid uppgörelsen med distriktet måste staden givetvis fordra att hänsyn även tages till denna ökning av vägunderhållet, vare sig den inträtt före inkorporeringen eller på grund av det tidsödande förfarandet först senare kommer att åläggas den kommun, som då är ansvarig för vägväsendet inom frågavarande område.

Gent emot detta stadens krav på ersättning för det övertagna naturaunderhållet ställde emellertid distriktet sina fordringar på skatteersättning. Stadens representanter syntes märkligt nog vara böjda att betrakta de fåtal fall, vid vilka dylik skatteersättning stadgats, såsom prejudikat, oaktat många flera fall kunde anföras, då dylik ersättning icke föreskrivits. Här uppvisade vägkassan därjämte ett ständigt växande överskott, varför en stor del av den ersättning, som staden ansågs böra utgiva, i själva verket var onödig. Slutligen måste även hänsyn tagas till stadens naturliga, men av distriktet länge bestridda krav på andel i vägkassans behållning vid tiden för införlivningen. För att förenkla uppgörelsen överenskom man att låta stadens skatteersättningsskyldighet och anspråk på del i vägkassan kvittas emot varandra, ehuru visserligen staden torde ha blivit den förlorande parten vid denna uppgörelse. Rörande frågan om ersättning för övertagandet av kronans vägar inom Brommaområdet befanns det med hänsyn till frågans svävande läge omöjligt att uppnå någon bestämd överenskommelse. Man enades därför att i inkorporeringsavtalet hålla frågan öppen genom ett stadgande av följande innehåll. Därest underhållet av Drottningholmsvägen samt broarna vid Traneberg och Nockeby på grund av den talan, som av kungl. maj:t och kronan väckts gent emot väghållningsdistriktet, kommer att åläggas distriktet, skall frågan om den ersättning, som med hänsyn härtill kan tillkomma staden till följd av Bromma sockens inkorporering, i brist på godvillig överenskommelse hänskjutas till kungl. maj:ts prövning.[1]

Om man medräknar den subsidiära bidragsskyldighet, som enligt vad förut visats, stadgades vid 1907 års Falkenbergsinkorporering, så har alltså vid utbrytningar ur väghållningsdistrikt skatteersättning föreskri- SAMMANFATTNING.

[1] *Bihang till BU:s utl. och mem.* 1911 : 8, sid. 188 ff., 1911 : 32 sid. 73 ff.

vits endast i fyra fall. Vid stadsutbrytningar har den icke förekommit i ett enda fall, oaktat yrkande härom icke alldeles saknats. Några allmänna grunder för bestämmandet av denna ersättning äro sålunda långt ifrån hävdvunna. Riktigast synes vara att, såsom vid 1910 års Malmö- och Hudiksvallsinkorporering skett, behandla uppdelningen av naturaunderhållet och upplösningen av skattegemenskapen var för sig. Distriktet tillerkännes ersättning för det naturaunderhåll, som det på grund av inkorporeringen övertager samt för en efter billighetsgrunder bestämd del av vägkassans nettoförlust, nämligen ett visst genomsnitt av skattebidragen från området, minskat med dels vägkassans direkta utgifter för vägväsendet vari även en del av de allmänna förvaltningsomkostnaderna bör ingå, dels det underhåll inom området, som förut bestritts av väghållare utom detsamma, och för vilket vägkassan av dessa erhåller särskild ersättning. Beloppet, eller i allt fall grunderna för dess beräkning, har alltid av kungl. maj:t vid inkorporeringen fastställts, ehuruväl det förfaringssätt, som av kammarkollegium vid Hudiksvallsinkorporeringen föreslogs, med hänsyn till ersättningens billighetsnatur synes vara att föredraga: i första hand skulle parterna söka träffa en godvillig överenskommelse, och först sedan en sådan ej kunnat ernås, skulle frågan hänskjutas till kungl. maj:ts prövning. Samma förfaringssätt har av kollegium föreslagits för den förestående utvidgningen av Södertälje stads område. Varken vid Malmö- eller Hudiksvallsinkorporeringen synes staden ha yttrat sig rörande det slutligen stadgade beloppet, som åtminstone i det senare fallet torde utgöra en medelväg mellan distriktets krav och stadens medgivanden. Tidpunkten för ersättningens upphörande har vanligen bestämts till nästa vägdelnings ikraftträdande, då en allmän omordning av distriktets finanser kan företagas, eller högst tio år. Undantag utgör endast Falkenbergsinkorporeringen, där den subsidiära bidragsskyldigheten gäller under tjugo år.

På grundval av dessa bestämmelser rörande avvecklingen av den bestående gemensamheten med avseende å väghållningsbesväret in natura och kontant har man sålunda lyckats genomföra utbrytningen ur väghållningsdistriktet utan att avvakta ny vägdelning. I de flesta totala inkorporeringar, som hittills skett, hava icke heller förhållandena varit så invecklade, att någon ny vägdelning med anledning av områdesförändringen visat sig nödvändig. Men det är klart, att ju mera omfattande den växelvisa underhållsskyldigheten är, ju större de vägsträckor, som fastighetsägare inom det ena området ha att underhålla inom det andra, dess mera närmar man sig de »väsentligen förändrade förhållanden», som enligt väglagens 37 § kunna påkalla ny vägdelning. Inkorporeringen kan sålunda ge anledning till ny vägdelning, men behöver numera icke anstå till dess denna avslutats.

NY VÄGDELNING TILL FÖLJD AV UTBRYTNINGEN.

Ett typiskt exempel härpå erbjuder Lysekils förut beskrivna utbrytning ur Stångenäs härads väghållningsdistrikt. I enlighet med stadsbrevet blev väghållningsbesväret tillsvidare orubbat, men förslag om ny vägdelning väcktes omedelbart av den nya stadskommunen. Dess behandling visade sig dock så tidsödande, att staden försökte och även lyckades utbryta sig, innan vägdelningen avslutats. Här uppstår emellertid frågan: enligt vilka grunder skola kostnaderna för denna förrättning bestridas? Att staden deltog i distriktets utgifter, så länge den fortfarande tillhörde detsamma, är självklart, medan däremot frågan om gäldandet av de återstående kostnaderna för vägdelningen är mera oviss.

KOSTNADERNA FÖR VÄGDELNINGEN.

Samma spörsmål återkommer vid de inkorporeringar, som giva anledning till ny vägdelning, ehuru den här omfattar kostnaderna för hela vägdelningen. Distriktet plägar i dylika fall fordra, att staden skall övertaga samtliga dessa kostnader. Att det här icke kan bliva frågan om några rättskrav, är av samma skäl, som förut anförts rörande skatteersättningen till distriktet, uppenbart, men tydligen kan distriktet för

sina anspråk åberopa ganska goda billighetsgrunder. Vägdelningen förorsakas nämligen uteslutande av utbrytningen, som ligger i stadens intresse, och det kan då icke anses skäligt, att staden alldeles skall befrias från kostnaderna för densamma. Huruvida dessa kostnader till någon del böra åläggas distriktet, beror på den nytta distriktet kan ha av vägdelningen. Denna nytta är tydligen större, ju äldre den bestående vägdelningen är. Är denna av relativt färskt datum, så kunna i gengäld kostnaderna för densamma nedbringas genom att graderingen av vägarna icke behöver göras om utan oförändrad eller med smärre rättelser kan övertagas vid den nya vägdelningen.

Vid Lysekilsutbrytningen fick denna fråga en egendomlig och ganska invecklad lösning. Staden ålades att bestrida kostnaderna för den pågående vägdelningen, därest dessa icke utan förhöjning av uttaxeringen inom distriktet med hänsyn till väglagens 62 § kunde av vägkassans medel gäldas, sedan distriktets övriga behov blivit tillgodosedda. I den mån som distriktets budget med bibehållande av uttaxering, och sedan alla övriga utgifter blivit upptagna, uppvisade något överskott, så finge även vägdelningskostnaderna uppföras å budgetens utgiftssida. De fingo däremot icke bestridas av det vägkassans överskott, som avses i väglagens § 62. Otvivelaktigt innebär detta en rationell lösning av frågan, för så vitt det berättigade i distriktets ersättningskrav överhuvud taget har medgivits. Som utgångspunkt har nämligen med rätta tagits, att distriktets uttaxering icke på grund av den av utbrytningen föranledda vägdelningen får höjas.

Enklare har saken behandlats vid de två totala inkorporeringar, som förorsakat nya vägdelningar, nämligen Klosters och Fors' med Eskilstuna och Brännkyrkas med Stockholm. I det förra fallet erkände redan stadens och socknarnas gemensamma inkorporeringskommitterade, att staden borde ersätta respektive distrikt kostnaderna för nya vägdelningar.

Då emellertid de gällande vägdelningarna avslutats så sent som respektive år 1904 och år 1900, ansågs ny gradering obehövlig, varför kostnaderna borde kunna begränsas till 2,000 kr. för varje distrikt. Denna beräkning visade sig dock snart alltför knapp och föranledde från distrikten skarpa protester: de fordrade ersättning till samma belopp som kostnaderna för föregående vägdelningar. Konungens befallningshavande, vars förslag i denna punkt godkändes av stadsfullmäktige och blev grundläggande för kungl. maj:ts beslut, ansåg dock, att avsevärda prutningar kunde verkställas. De vägar, som den nya vägdelningen skulle komma att omfatta, voro högst betydligt mindre än vid de föregående förrättningarna, vilkas resultat i fråga om vägarnas mätning och gradering därjämte syntes kunna läggas till grund för den förestående vägdelningen. Staden ålades därför att gottgöra Öster- och Väster-Rekarnes väghållningsdistrikt kostnaderna för nya vägdelningar med högst respektive 4,700 och 3,150 kronor, utgörande i runt tal $^2/_3$ av de närmast föregående förrättningarnas kostnader.[1] Enligt fullständigt samma grunder bestämdes den ersättning å högst 3,500 kronor, som Stockholms stad ålades att erlägga till Svartlösa härads väghållningsdistrikt vid Brännkyrka sockens inkorporering.[2] Vid behandlingen av frågan om införlivning av vissa grannkommuner med Örebro har den gemensamma kommittén föreslagit, att staden skall bidraga till kostnaderna för den av inkorporeringarna förorsakade nya vägdelningen med belopp, som, där överenskommelse mellan parterna ej kan träffas, fastställes av kungl. maj:t.[3]

---

[1] Se *k. befhdes utl.* 31 mars 1905 samt *kammarkollegii utl.* 29 sept. 1905.

[2] *Bihang till BU:s utl. och mem.* 1909 : 35, sid. 59.

[3] Se *Stadsområdeskommitténs* förut citerade betänkande. Även här hade vägdelning avslutats så sent som 1904, varför ny gradering torde vara överflödig.

FÖRDELNINGEN AV SKYLDIGHETEN ATT ANLÄGGA NYA VÄGAR.

Men stadskommunen blir genom inkorporeringen skyldig att ansvara för icke endast underhållet utan även anläggningen av de allmänna vägarna inom inkorporeringsområdet. De allmänna grunderna för övergången jämväl av denna lokaliserade förvaltningsplikt hava förut angivits och torde icke här kräva någon närmare belysning.[1] Rent rättsligt ger denna övergång icke anledning till ens tillnärmelsevis så invecklade komplikationer som vägunderhållets överflyttning, framförallt därför att anläggning av nya vägar icke står i något beroende av gällande vägdelning. Men ur ekonomisk synpunkt är vanligen den senare frågan mera betydande än den förra. Kostnaderna för de väganläggningar, som distriktet enligt laga kraftvunna beslut skall utföra, uppgår ofta till betydande belopp. Då dessa företag givetvis icke fördela sig inom distriktets område i samma proportion som dess skatteobjekt, kan utbrytningen av en socken komma att medföra en väsentlig förskjutning av de utgångspunkter, som varit bestämmande för distriktets beslut rörande de anläggningar, till vilka det sedermera förpliktats. Med andra ord, inkorporeringsområdet kan representera en avsevärd del av distriktets skatteinkomster men icke innesluta några större eller kostbarare nyanläggningar — eller tvärtom. Med undantag av de fall, då en fullständig uppdelning av samtliga mellanhavanden mellan inkorporeringsområdet och den återstående delen av distriktet på grundvalen av bibehållandet av distriktets finansiella *status quo ante*, då alltså staden under en följd av år till distriktet utbetalar fullständig ersättning för den förlorade vägskatten o. s. v., kunna därför starka billighetsskäl göras gällande för att den så att säga geografiska fördelning av anläggningskostnaderna, som är en omedelbar följd av inkorporeringens rättsliga natur, måtte ersättas av en fördelning enligt andra grunder, där behörig hänsyn tages till de olika områdenas bärkraft.

[1] Se ovan sid. 617 ff., 730 f.

Denna fråga har vid flera tillfällen sammanknutits med en annan, som särskilt i industrialiserade distrikt blivit av allt större betydelse, nämligen spörsmålet om fördelningen av vägkassans överskott. Av skäl som förut angivits, uppvisa vägkassorna i dylika distrikt ett överskott, vars användning på grund av bestämmelserna i väglagens § 62 är synnerligen begränsad, och som därför också är statt i ständig tillväxt.[1] Det är klart, att denna tillgång, som ofta till förhållandevis större delen härrör från inkorporeringsområdet, vid uppgörelsen mellan staden och distriktet icke kan lämnas ur sikte, då den förras andel i densamma efter vägfyrktalet ofta nog närmar sig eller överstiger de anläggningskostnader, som efter samma grund kunna belöpa å inkorporeringsområdet. I själva verket kan vägkassans överskott icke jämnställas med det överskott, som exempelvis en landskommuns kassa vid årsskiftet kan uppvisa. I det senare fallet avpassas skatteinkomsterna så, att de jämnt utfylla den brist, som för året kan beräknas, medan vägskatten däremot, på sätt förut visats, icke får understiga en viss gräns, vilken med hänsyn till det verkliga behovet kan vara alldeles för hög. Det överskott, som sålunda rent automatiskt kan uppkomma, får icke utan vidare användas till täckande av nästkommande års brist i och för att nedbringa utdebiteringen. Det måste därför betraktas som en stående fond, som efter konungens befallningshavandes förordnande må användas till grundförbättring av vägarna och först därefter till lindring av väghållningsbesväret i dess helhet. Överskottet skall ock i vägkassans räkenskaper särskilt bokföras.

FÖRDELNINGEN AV VÄGKASSANS ÖVERSKOTT.

De rättsliga grunderna för stadens anspråk på del i vägkassan vid utbrytning ur distriktet i sammanhang med inkorporering komma vid behandlingen av inkorporeringens privaträttsliga följder att närmare

RÄTTSGRUNDERNA FÖR STADENS ANDELSANSPRÅK.

[1] Se ovan sid. 326.

belysas. I korthet må dock redan här de viktigaste synpunkterna angivas. De särskilda medlemmarna av en modern kommunal enhet kunna icke betraktas som delägare i dess förmögenhetsobjekt på samma sätt som exempelvis aktieägare i förhållande till ett bolag. Någon inlösning, respektive utlösning, vid in- eller utflyttning ur kommunen kommer här icke längre i fråga. I motsats till den äldre stadskommunen, där medborgarrätten huvudsakligen grundades på medlemskap i personliga korporationer, utgör nämligen den moderna kommunen en vad tyskarna kalla *Einwohnergemeinde:* det kommunala medlemskapets första betingelse är en områdesbestämning. Om en kommun genom utflyttning förlorar alla sina invånare, så upphöra visserligen dess funktioner, men den kan icke därför anses hava upphört att existera. Förutsatt att icke några andra rättsliga förändringar inträda, så återtar den automatiskt sin verksamhet i samma ögonblick den åter får några invånare. Förändras däremot dess gränser genom en total införlivning, med andra ord, försvinner dess område, så upphör härmed också kommunen själv att existera. I korthet: området är, såsom förut visats, kommunen själv som en objektiv rättsenhet.

Härav bestämmes ock dess ställning som förmögenhetssubjekt. Kommunens hela förmögenhetsmassa är med vidare eller trängre ändamålsbestämningar anslagen till vissa förvaltningsuppgifter inom dess område, alltså för en obestämd personkrets, medan däremot de personella, privata eller offentliga korporationernas förmögenhet avser tillfredsställandet av vissa förvaltningsbehov inom en bestämd personkrets, utan avseende å dess områdesbestämning. Den förras förmögenhet är subjektivt bestämd genom tillhörigheten till ett visst område, den senares genom tillhörigheten till en viss personkrets. För de enskilda medlemmarna i de olika korporationerna följer härav, att de förmögenhetsrättsliga delägareanspråken, vilka i det senare fallet

framträda omedelbart vid växlingarna av det personliga medlemsskapet i korporationen, i det förra endast visa sig vid områdesförändringar. Med andra ord, då kommunens förmögenhet tillhör ett visst område, så uppstå vid utbrytning av vissa delar av detta område för de senare förmögenhetsrättsliga anspråk. Men medan dessa anspråk åtminstone inom privata personella korporationer med lätthet låta sig till sin omfattning fastställas, äro de vid områdeskorporationers förändringar uppenbarligen vida obestämdare och måste i allmänhet efter billighetssynpunkter: de olika delarnas invånareantal, skattekraft, förvaltningsuppgifter, den eventuella inkorporeringskommunens storlek o. s. v., närmare fixeras. Att dessa rättsanspråk även föreligga vid utbrytningar ur väghållningsdistrikt och härvid naturligen tillkomma den inkorporerande stadskommunen, i vilken en del av distriktet uppgår, torde vara uppenbart.[1]

---

[1] Med särskild klarhet hava de olika ståndpunkterna med avseende på den principiella frågan om stadens rätt till del i vägkassan utpräglats under förhandlingarna mellan Stockholm och Sollentuna härads väghållningsdistrikt. Från vägstyrelsens sida gjordes gällande, att överskottet tillhörde distriktet, som efter inkorporeringen om ock i förändrat skick kvarstår, och att det på sätt lagen stadgar måste användas uteslutande till dess väghållning. Härtill kommer, att de enligt ordalydelsen äro bestämda för väghållningsbesväret på landet, icke inom stad. Lagen känner icke någon rätt för utträdande vägfyrkar att få vägskattemedel till sig återbetalda. Häremot invändes från stadens delegerade (se kammarrådet von Otters anföranden), att vägfyrkarna visserligen icke hade någon dylik rätt, vilken däremot tillkom utbrytningsområdena såsom sådana. »Uppenbart vore att en ... rent administrativ åtgärd icke kunde beröva sagda områden rätten till delaktighet» i distriktets vägkassa. De återstående delarna hade i själva verket icke någon större rätt i vägkassan än utbrytningsområdena. Att överflyttningen skedde till en stad var utan betydelse för denna rätt, som icke gjordes gällande för stadens utan för Bromma sockens räkning. Vägkassans överskott hade hopsamlats av hela distriktet och var avsett för väghållningsbesväret inom hela dess äldre område. Se *Bihang till BU:s utl. och mem.* 1911 : 8, sid. 188 ff.

I olikhet med den tillfälliga och snart förbrukade behållning, som kan finnas i kommunalkassan vid partiella inkorporeringar men i överensstämmelse med särskilda fonder och stiftelser i den förminskade kommunens ägo, brukar vägkassans överskott vid totala områdesförändringar alltså inbegripas i den allmänna uppgörelsen mellan staden och distriktet, vanligen i sammanhang med fördelningen av beslutade väganläggningskostnader. Den enklaste utvägen är härvid att mellan parterna fördela dessa båda konti var för sig. Fördelningsgrunden bör i båda fallen bestämmas av det sammanlagda vägfyrktalet inom respektive områden. Vid något tillfälle har inkorporeringsområdets representanter påyrkat, att vägkassan måtte delas i det förhållande, som bestämmes av vägskattebidragen från distriktets olika delar — en fördelningsgrund, som dock näppeligen kan anses rättvis, då skattebidragen till fullo motsvaras av jordbruksfastigheternas naturaunderhåll.[1]

FÖRDELNING AV ÅTERSTÅENDE ANLÄGGNINGSKOSTNADER.

Enligt här angivna grunder har vanligen fördelningen skett vid den utbrytning ur väghållningsdistriktet, som är en följd av en kommuns förvärvande av stadsrättigheter. I ansökan om stadsrättigheter för Tidaholms köping berördes icke frågan om kostnaderna för beslutade vägbyggnader, av vilka för övrigt ingen föll inom det tilltänkta stadsområdet. Väghållningsdistriktet var däremot ingalunda tillfreds med den omedelbara utbrytning utan ens någon ersättning för den förlorade vägskatten, som här ställdes i utsikt, och påyrkade, att den blivande staden »enligt väglagens grunder» skulle deltaga i alla de vägbyggnader, vilka beslutats före stadsrättigheternas ikraftträdande. Av köpingen föreslogs häremot, att den skulle i den mån, som vägkassans behållning icke förslog, bidraga till de vägbyggnader, rörande vilka laga

[1] Förslag i denna riktning framställdes före Lundbyinkorporeringen av de väghållningsskyldige inom Östra Hisings härads distrikt, där Lundby representerade det överväldigande flertalet av vägfyrkar.

kraftvunna beslut redan förelågo, och för vilka distriktet komme att erhålla vederbörligt bidrag från staden och landstinget. På kammarkollegii förslag stadgade kungl. maj:t, att den vid tiden för köpingens inträdande i utövning av stadsrättigheter återstående kostnad för genom laga kraftvunna beslut föreskrivna vägbyggnadsföretag inom det dåvarande väghållningsdistriktet, skulle, i den mån den ej utginge av stats- och landstingsmedel eller andra för ändamålet tillgängliga medel, efter som behovet yppades, till utgörande fördelas mellan staden och återstående delen av distriktet efter förhållandet mellan vägfyrktalet vid nyssnämnda tid. Någon bestämmelse rörande vägkassans överskott lämnades ej och synes icke heller av köpingen ifrågasatts. Det tillföll alltså distriktet oavkortat.[1] Enligt samma grunder har skilsmässan genomförts vid Huskvarna, Arvika, Eslöfs och Trollhättans utbrytning ur respektive väghållningsdistrikt. Huskvarna och Eslöf tillerkändes därjämte den andel av överskottet i distriktets vägkassa, som bestämdes av dess vägfyrktal vid tiden för utbrytningen.[2]

GEMENSAM FÖRDELNING AV VÄGKASSAN OCH ÅTERSTÅENDE ANLÄGGNINGSKOSTNADER.

Vid de totala exkorporeringarna ur väghållningsdistriktet utan sammanhang med inkorporeringar ha alltså frågorna om kostnaderna för vägbyggnader och vägkassans överskott behandlats var för sig. Av Tidaholm föreslogs utan framgång ett annat förfaringssätt: utgifterna för vägbyggnader skulle i främsta rummet bestridas av detta överskott. Vid behandlingen av frågan om stadsrättigheter åt Huskvarna var köpingen inne på samma väg. Först i den mån befintligt överskott icke försloge,

[1] Se k. br. 15 okt. 1909 samt de referat av ärendet, som återfinnas i *Svenska Stadsförbundets tidskrift* 1909, sid. 160 ff.

[2] Se k. br. 26 okt. 1910 (Huskvarna), 18 nov. 1910 (Arvika), 16 dec. 1910 (Eslöf) samt 29 sept. 1911 (Trollhättan); *Svenska Stadsförbundets tidskrift* 1911 sid., 20 ff.

skulle byggnadskostnaderna fördelas mellan staden och den återstående delen av distriktet efter vägfyrktalet, vilket likaså skulle vara bestämmande för delningen av det belopp, som möjligen kunde återstå av vägkassans överskott efter vägbyggnadernas fullbordande. Med vissa förändringar anslöt sig länstyrelsen till detta förslag, men kammarkollegium ansåg, att kostnaderna för beslutade vägföretag med hänsyn till stadgandet i väglagens § 62 borde fördelas mellan staden och det övriga distriktet efter förhållandet mellan vägfyrktalet, och att vägkassans överskott oberoende härav borde delas efter enahanda grund.

Otvivelaktigt är denna ståndpunkt såtillvida riktig, att ett omedelbart användande av vägkassans överskott till vägbyggnader står i avgjord strid med väglagens 62 §, och att en fördelning av överskottet enligt vägfyrktalet, på sätt här stadgats, bättre överensstämmer med detta överskotts ursprung och rättsliga ändamålsbestämning. Frågan är dock, huruvida de föreskrifter rörande anläggningskostnadernas och överskottets fördelning, som här givits, kunna sägas hava något egentligt stöd i väglagen, och om icke även dessa falla *extra legem* och utgöra på administrativ väg lämnade provisoriska ersättningar för de luckor i distriktets rättsliga organisation, som utbrytningen med nödvändighet förorsakar.

Säkert är, att den utväg, som av Tidaholm och Huskvarna föreslogs, ur praktisk synpunkt vanligen är vida mera tilltalande. Användningen av vägkassans överskott på ett ändamålsenligt sätt har av väglagen i hög grad försvårats. Särskilt i distrikt, som ha att utföra stora vägbyggnader, synes det därför lämpligt att begagna utbrytningen till att disponera överskottet för dessa utgifter. Även ur billighetssynpunkt torde denna utväg i de flesta fall kunna av staden godkännas. Under förutsättning att staden icke behöver vidkännas någon skatteersättning till distriktet, torde den näppeligen hava något att invända

emot, att vägkassans överskott i främsta rummet användes till bestridande av kostnaderna för de vägbyggnader, som ålegat distriktet i dess förra omfattning, och till vilka staden vanligen bör bidraga. Att en uppgörelse såväl på denna grund som enligt de bestämmelser, vilka meddelas vid beviljandet av stadsrättigheter, bör omfatta samtliga vägbyggnader inom hela distriktet och exempelvis icke inskränka sig till dem, som ligga inom distriktets återstående delar, är självklart. Likaså är det uppenbart, att staden icke under den ena eller andra formen bör åläggas att bidraga till vägbyggnader inom distriktets återstående delar, för såvitt den samtidigt förpliktas att till distriktet utgiva någon ersättning för minskad vägskatt, vari ju ett större eller mindre bidrag till dessa kostnader samtidigt är inneslutet.[1]

Någon avgörande betydelse synes man icke heller hava tillmätt de rättsliga betänkligheter, åt vilka kammarkollegium vid behandlingen av Huskvarnautbrytningen gav uttryck. Vid den stora Lundbyinkorporeringen skedde nämligen uppgörelsen just på det sätt, som av Huskvarna ifrågasatts. På förslag av konungens befallningshavande, vari även staden instämde, stadgades nämligen, att den vid tiden för Lundby sockens skiljande från häradets väghållningsdistrikt återstående kostnad för de av konungens befallningshavande redan beslutade väganläggningar inom såväl Lundby som Tufve socknar skulle, i den mån kostnaden ej utginge av statsmedel, gäldas av den i distriktets vägkassa vid 1905 års utgång befintliga behållning, så långt den räckte. Vad därutöver erfordrades skulle till utgörande fördelas mellan staden och Tufve socken

[1] I viss mån var detta dock fallet vid Lundbyinkorporeringen, där den staden ålagda ersättningen avsåg så väl naturaunderhåll som skattebidrag; se ovan sid. 762.

efter förhållandet mellan de särskilda socknarnas vägfyrktal.[1] Vid någon av de följande inkorporeringarna ha dessa frågor icke blivit föremål för någon uppmärksamhet, då några större vägbyggnader icke inom respektive distrikt varit beslutade eller planerade. Icke heller har vägkassans överskott i mer än ett fall uppdelats mellan staden och den återstående delen av väghållningsdistriktet, nämligen vid Ljungarums förening med Jönköping, då staden, i trots av distriktets energiska bestridande och krav på en rundlig skatteersättning, tillerkändes den på Ljungarums socken efter vägfyrktalet belöpande andel i den vid tiden för införlivningen befintliga behållningen i väghållningsdistriktets kassa.[2]

FÖRDELNINGEN VID STOCKHOLMS INKORPORERINGAR.

Först vid förhandlingarna rörande de stora utvidgningarna av Stockholms stads område, vilka beröra väghållningsdistrikt med stora vägkassor och omfattande vägbyggnadsföretag, hava hithörande spörsmål åter blivit bland de centrala vid avvecklingen av den bestående gemensamheten med avseende å vägväsendet.[3]

Det största intresset har härvid riktats på bestämmandet av de vägbyggnadsföretag, för vilka staden skulle åläggas en bidragsskyldighet. I detta hänseende stå nämligen flera utvägar öppna. I allmänhet har man inskränkt sig till de vägbyggnadsföretag, som av vederbörande myndighet föreskrivits genom redan laga kraftvunna beslut. Denna formella ståndpunkt kan emellertid lätt innebära en stor obillighet, då väghållningsdistriktet, måhända just med hänsyn till skattebidragen från utbrytningsområdet, kan ha beslutat omfattande väganläggningar, vilka ännu

---

[1] K. br. 8 dec. 1905; *Göteborgs SF:s Handl.* 1905 : 142, *Protokoll* 15/6 1905. Distriktet omfattade endast Lundby och Tufve socknar.

[2] K. br. 11 juni 1909 jämte *handlingar*. Se ock *Jönköpings SF:s Handlingar* 1908 : 5.

[3] Se för det följande *Bihang till BU:s utl. och mem.* 1909: 35, 36, 37, 143; 1911: 8, 32; k. br. 22 mars 1912, tryckt i *Kommunal författningssamling för Stockholm* 1912: 1.

äro beroende på vederbörande myndighets prövning, och rörande vilka laga kraftvunna beslut kunna tänkas att inom en nära framtid föreligga. Vid utbrytningen av Huskvarna förklarades också staden skyldig att efter vägfyrktalet bidraga icke endast till genom laga kraftvunna beslut föreskrivna vägbyggnadsföretag utan även till vissa angivna företag, som vid tiden för utbrytningen voro beroende på av konungens befallningshavande beslutad undersökning, naturligtvis under förutsättning att dessa företag genom laga kraftvunna beslut blevo väghållningsdistriktet ålagda på grund av igångsatta undersökningar, samt att distriktet för kostnadernas täckande erhöll vanligt statsbidrag.

På liknande sätt låg saken vid Brännkyrka sockens utbrytning ur Svartlösa härads väghållningsdistrikt. Vid början av förhandlingarna (hösten 1908) rörande socknens utbrytning voro åtskilliga av distriktet beslutade vägbyggnadsföretag beroende på högre myndighets prövning. Stadens delegerade ansågo sig med stöd av bestämmelserna vid Lundby sockens inkorporering med Göteborg icke böra fästa avseende vid andra än sådana företag, rörande vilka laga kraftvunna beslut vid inkorporeringens ikraftträdande förelågo. I anslutning till nyss angivna bestämmelser föreslogo de därför, att behållningen i vägkassan vid inkorporeringens ikraftträdande skulle i vägstyrelsens räkenskaper upptagas såsom en särskild fond, vilken i främsta rummet borde användas till bestridande av den återstående kostnaden för sådana vägbyggnadsföretag, rörande vilka förslag vid förhandlingarnas början och laga kraftvunna beslut vid tiden för inkorporeringen förelågo, och därefter fördelas mellan staden och distriktet efter förhållandet mellan vägfyrktalet vid samma tidpunkt. Härmed lät sig emellertid vägstyrelsen icke nöja utan fordrade, att även andra företag än de nu angivna skulle inbegripas i uppgörelsen, vartill enligt deras mening så mycket större skäl förelåg, som inkorporeringen väl icke före 1911 års ingång skulle träda i kraft.

Av stadens delegerade, vilka medgåvo riktigheten härav, uppgjordes då ett högst komplicerat förslag till frågans lösning. Av vägkassans behållning vid inkorporeringen, som skulle bokföras såsom »Brännkyrka sockens inkorporeringsfond», borde bestridas kostnaderna för sådana företag, rörande vilka laga kraftvunna beslut vid inkorporeringen förelågo, alltså utan den begränsning till sådana företag, om vilka vederbörligt förslag väckts före förhandlingarnas början, såsom förut ifrågasatts. Vidare skulle fonden användas till sådana företag, vilka av distriktet beslutats före inkorporeringen, och som efter densamma blivit i laga ordning fastställda. De senare företagen indelades enligt delegerades förslag i tre grupper, nämligen sådana, som helt och hållet föllo utanför Brännkyrkas område, vidare de, som till en del föllo inom samma område, och slutligen sådana, som helt och hållet omslötos av Brännkyrkas gränser. Då delegerade — i motsats till den uppfattning, som här företrädes och även till den ståndpunkt, som regeringsrätten nyligen intagit[1] — icke ansågo överståthållarämbetet likställt med övriga befallningshavande i fråga om befogenheten att ålägga stad vägföretag, föreslogo de ett särskilt skiljomannaförfarande i och för den fortsatta prövningen av vägföretag tillhörande de båda senare grupperna. En särskild av staden och distriktet tillsatt skiljenämnd skulle kunna förklara staden skyldig att utföra de inom Brännkyrkaområdet fallande vägföretag, som

[1] Se ovan sid. 729 not 2. Märkligt nog anföra delegerade till stöd för sin uppfattning endast den omständigheten, att i överståthållarämbetets instruktion saknas bestämmelse, som motsvarar landshövdingeinstruktionens stadgande i § 27 rörande k. befhdes befogenhet att upptaga frågor om vägars anläggning till avgörande. Denna bestämmelse ger nämligen i och för sig icke k. befhde någon befogenhet att förplikta stad eller härad att bygga vägar, vilken i stället grundar sig på 1845 års förut anförda kungörelse. Denna gäller uppenbarligen även k. befhde i huvudstaden, vars instruktion alltså icke behöver innehålla några bestämmelser om dess behörighet att upptaga vägfrågor. Se *Bihang till BU:s utl. och mem.* 1909: 37, sid. 16 ff.

antingen utgjorde en del av företag, vilka genom laga kraftvunna beslut ålagts distriktet att utföra, under förutsättning, att staden anlade de inom dess gränser fallande delarna, eller med vilka vederbörande myndighet efter inkorporeringen förklarar sig icke behörig att taga befattning. Kostnaderna för alla dessa företag skulle givetvis gäldas av ovannämnda fond, i den mån de ej utgingo av statsmedel.

Det är förklarligt, att vägstyrelsen fann det sålunda föreslagna avvecklingsförfarandet, som tydligen kunnat högst avsevärt förenklas, därest delegerade med avseende å överståthållareämbetets ställning till vägväsendet delat den i administrativ praxis rådande uppfattningen, särdeles invecklad och alltför tidsödande. Vägstyrelsen återgick i stället till stadens första förslag, endast med upphävande av den där ifrågasatta begränsningen till sådana företag, om vilka vederbörligt förslag väckts före förhandlingarnas början. Man återkom alltså i grunden till samma enkla regel, som vid Lundbyinkorporeringen: vägkassans överskott skulle användas till utförande av sådana vägbyggnadsföretag, som före inkorporeringens ikraftträdande föreskrivits genom laga kraftvunna beslut, och därefter delas mellan distriktet och staden. Någon uppdelning av företag i olika delar av distriktets område behövde då självfallet icke göras.

Stadens delegerade ställde sig emellertid till en början rätt betänksamma gent emot detta förslag. Man kunde nämligen förutse, att staden skulle nödgas utföra samtliga de vägföretag inom Brännkyrka socken, om vilka vederbörliga framställningar blivit gjorda. Medan kostnaderna för vägföretag av detta slag inom distriktet till 60 % föllo inom Brännkyrkaområdet, kunde däremot stadens andel i vägkassan endast beräknas till 40 %. Toge man därtill hänsyn till de ytterligare, ännu ej föreslagna vägarbeten, som staden skulle nödgas utföra inom socknen, likaså utan att härför kunna påräkna någon del av vägkassans

överskott, så är det naturligt, att stadens delegerade icke ville lämna sitt bifall till vägstyrelsens förslag, förrän en tillfredsställande överenskommelse med Brännkyrka socken rörande alla dessa vägarbeten kunnat träffas. I inkorporeringsavtalet med socknen, där staden, såsom förut visats, ålagts underhållet av åtskilliga enskilda vägar, stadgades emellertid en begränsning av stadens väganläggningsskyldighet, som delegerade funno tillfredsställande. Staden åtog sig att utföra sådana vägarbeten inom Brännkyrkaområdet, vilka av vederbörande myndighet ålagts väghållningsdistriktet före inkorporeringens ikraftträdande, även om beslutet vid denna tid icke vunnit laga kraft och oberoende av huruvida statsbidrag för ändamålet lämnas.

Sedan sålunda enighet mellan alla parter vunnits, träffades avtal enligt de överenskomna grunderna. Vägkassans överskott enligt lagens § 62 fördelas mellan staden och socknen efter vägfyrktalet vid införlivningen, dock först efter avdrag av kostnaderna för de vägarbeten, vilka ålagts de väghållningsskyldige genom beslut, som före införlivningen vunnit laga kraft. Skulle dessa kostnader mot förmodan överskrida vägkassans befintliga behållning, så finge den uppkomna bristen fördelas mellan staden och distriktet enligt samma grund. Denna överenskommelse blev utan förändring upptagen i inkorporeringsbrevet.

Vid förhandlingarna rörande Bromma sockens utbrytning ur Sollentuna väghållningsdistrikt i samband med dess inkorporering med Stockholms stad spelade däremot frågan om fördelningen av kostnaderna för ännu ej utförda vägarbeten icke någon roll. Några större vägarbeten i andra delar av distriktet voro visserligen föreslagna, men det syntes ovisst, huruvida de vid tiden för inkorporeringen skulle kunna vara distriktet ålagda genom laga kraftvunna beslut. Av vida större ekonomisk betydelse var frågan om Drottningholmsvägens och andra trafikleders underhåll, vilken såsom förut visats utgjorde det viktigaste före-

målet för förhandlingarna med väghållningsdistriktet. Av stadens delegerade framställdes anspråk på del av överskottet i distriktets vägkassa på samma sätt som vid Brännkyrkaförhandlingarna d. v. s. efter avdrag av kostnaderna för laga kraftvunna vägföretag. Då delegerade emellertid samtidigt ansågo staden skyldig att till distriktet erlägga en skatteersättning, som med hänsyn till det hastigt växande vägfyrktalet i Bromma ansågs ungefär motsvara socknens andel i vägkassan, så överenskom man slutligen att låta de båda anspråken kvitta varandra. Staden avstod alltså från varje andel i vägkassan och väghållningsdistriktets representanter medgåvo, att distriktet utan bidrag från staden på egen bekostnad finge fullborda beslutade eller föreslagna vägarbeten. I överensstämmelse med vad vid Brännkyrkainkorporeringen stadgats, skulle de vägarbeten inom Brommaområdet, som vid tiden för inkorporeringen föreskrivits genom laga kraftvunna beslut men ännu icke påbörjats, utföras av Stockholms stad, men på vägkassans bekostnad.

FORMERNA FÖR UTFÖRANDET AV BESLUTADE VÄGANLÄGGNINGAR.

Rörande sättet för väganläggningarnas utförande torde det vara självklart, att de ännu icke påbörjade företagen verkställas av de myndigheter, inom vilkas områden de falla. Ett stadgande i denna riktning lämnades också vid Brännkyrkainkorporeringen. De laga kraftvunna, men ännu icke påbörjade vägarbetena inom Brännkyrka socken skola verkställas av staden men, såsom nyss nämnts, på bekostnad av vägkassans överskott. De vägföretag, som däremot äro under arbete, torde av praktiska skäl böra slutföras av den myndighet, som börjat att taga befattning med desamma. I överensstämmelse med det stadgande i denna riktning, som lämnats såväl vid Lundbyinkorporeringen som vid meddelande av stadsrättigheter åt Trollhättan, bestämdes även vid Brännkyrkainkorporeringen, att de redan påbörjade vägarbetena skulle bringas till slutligt utförande av vägstyrelsen eller de arbetsdirektioner, som för detta ändamål kunde hava tillsatts.

Även vid ett annat tillfälle har nyligen frågan om fördelningen av väganläggningskostnaderna vid inkorporering på ett intressant sätt bringats på tal. Inom Bomhusområdet, som med 1911 års ingång inkorporerats med Gäfle stad, faller en del av en allmän väg, vars anläggning och underhåll av konungens befallningshavande år 1903 ålagts Gestriklands östra tingslags väghållningsdistrikt samt Gäfle stad, var och en för den del av vägen, som föll inom deras respektive områden. Vid behandlingen av denna fråga inför häradsrätten hade de väghållningsskyldiges ombud väl vitsordat behovet av vägen men ansett, att frågan om dess anläggning kunde vila, intill dess inkorporeringen vore avgjord — i det genomskinliga syftet att härigenom övervältra kostnaderna för anläggningen, som till $^4/_5$ föll inom Valbo socken, på staden. Icke förty förordnade konungens befallningshavande vägens byggande, men vid inkorporeringsfrågans behandling yrkade de väghållningsskyldige, att staden måtte förpliktas övertaga hela anläggningskostnaden. Då vägen redan på hösten 1908 var färdig, så innebar detta uppenbart orimliga krav, att inkorporeringen i visst avseende skulle tillerkännas retroaktiv verkan. Häradsrätten och domhavanden i tingslaget anslöto sig ändock till distriktets förslag, som emellertid icke blev av kungl. maj:t bifallet. Att däremot underhållet av vägen i och med inkorporeringen övergick å staden är uppenbart.[1]

FÖRDELNINGEN AV DISTRIKTETS SKULDER.

Det är klart, att den bestående förmögenhetsrättsliga gemensamheten icke bara omfattar distriktets tillgångar, utan även dess skulder. Med samma rätt som staden kan göra anspråk på andel i vägkassans behållning, med samma rätt kan distriktet begära, att staden skall övertaga motsvarande del av dess lånebördor. Denna fråga har dock ännu icke blivit föremål för någon bestämmelse vid stadsutbrytningar eller

[1] Se *handlingarna* till k. br. 8 april 1910 samt de handlingar, som citerats ovan sid. 124, jämte not.

inkorporering, men för några ännu ej avgjorda partiella inkorporeringar ha föreskrifter i denna riktning ifrågasatts. För den förestående inkorporeringen av Rosenborg med Södertälje har kammarkollegium sålunda föreslagit, att staden skall övertaga den del av distriktets skuld, som svarar mot inkorporeringsområdets vägfyrktal. Ett liknande anspråk från väghållningsdistriktets sida vid den ifrågasatta inkorporeringen av Näsby med Kristianstad blev i början av staden bestritt. I allt fall borde, enligt stadens förmenande, vid beräkning av dess skuldandel liksom förut vid ersättningens beräkning icke hänsyn tagas till de av kronan för militära ändamål förvärvade fastigheterna inom området, vilka därefter icke voro väghållningsskyldiga.[1]

PARTERNAS STÄLLNING VID UPPGÖRELSEN.

Frågan om inkorporeringens genomförande med avseende å vägväsendet utgör dess ojämförligt mest komplicerade del. Även om motsättningen mellan staden och socknen vid de partiella inkorporeringarna ofta är skarpare, så är dock hela problemställningen liksom också vägarna för dess lösning där mycket enklare. Såväl vid Lundby som vid Klosters och Fors' inkorporeringar torde vägfrågorna ha tagit lejonparten av de administrativa myndigheternas intresse, och även vid Brännkyrkainkorporeringen var utbrytningen ur väghållningsdistriktet tekniskt sett förfarandets utan all jämförelse svåraste del. Att man vid liknande uppgörelser, där endast så att säga utgångspunkterna varit fullt legala, men som i allt väsentligt avgjorts efter billighetsgrunder, har velat stödja sig på parternas godvilliga överenskommelser, eller i brist härå på något slags skiljomannaförfarande, är särskilt för alla ersättningsfrågor helt naturligt. De förslag, som hittills i detta hänseende framställts, hava dock icke haft någon framgång hos kungl. maj:t, som synes föredraga att omedelbart vid inkorporeringens förordnande också bestämma alla detaljer rörande dess genomförande, även med risk att i ett eller annat

[1] Se ovan sid. 758.

avseende ålägga någon av parterna större bördor än den själv medgivit. Endast frågor om övertagande eller upphörande av vägunderhållningsskyldighet hava hänskjutits till gode män, i enlighet med väglagens nära till hands liggande § 18. Såväl ur praktisk som teoretisk synpunkt vore det säkert i hög grad önskligt, att även frågor om skatteersättning, på sätt kammarkollegium i flera fall föreslagit, i första hand hänvisas till godvillig överenskommelse.

TOLKNINGSTVISTER RÖRANDE INKORPORERINGSBESTÄMMELSER.

Men även för en annan uppgift torde en paritetiskt utsedd nämnd vara ett lämpligt organ. De bestämmelser, om vilka här är fråga, äro nämligen av synnerligen invecklad natur. De år 1910 stadgade föreskrifterna för Malmö- och Hudiksvallsinkorporeringen och än mer för 1912 års Brännkyrkainkorporering kunna vid framtida tolkningar lätt giva upphov till tvister, vilkas lösning försvåras av att parterna äro direkt intresserade i den ena eller andra tolkningen. Vid den senare inkorporeringen stadgadas därför också, att tvister rörande tolkningen av bestämmelserna om socknens utbrytning ur Svartlösa härads väg-väghållningsdistrikt skola avgöras av en skiljenämnd på tre personer, av vilka staden och distriktet utse var sin och den tredje utses av konungens befallningshavande i Stockholms län, därest icke de förut utsedda kunna ena sig om hans val.

KUNNA INKORPORERINGSBESTÄMMELSER BETRAKTAS SOM PREJUDIKAT?

Överblickar man de totala utbrytningar ur väghållningsdistrikt, som hittills ägt rum, så framträder starkt den olikformighet, som, särskilt i jämförelse med stadsutbrytningarna, utmärker inkorporeringarna. Medan de senare årens stadsutbrytningar — med undantag av Lysekils — skett efter i huvudsak samma schema, uppvisar däremot inkorporeringsbestämmelserna avsevärda växlingar från fall till fall. Till stor del betingas denna olikformighet av frågornas egen natur: ibland är ersättningsanspråket befogat, ibland icke, i andra fall väger man kraven mot varandra och förenklar uppgörelsen genom att låta dem kvittas o. s. v.

Men i viss mån torde det icke kunna förnekas, att bristen på likformiga utbrytningsbestämmelser härrör från en osäkerhet rörande inkorporeringens allmänna betydelse för vägväsendet, en ovisshet om de olika kravens rättmätighet och inbördes förhållande. Det är klart, att det avgörande, som av kungl. maj:t i en eller annan ersättningsfråga kan ha träffats, uteslutande gäller det särskilda fallet och ingalunda kan tillerkännas betydelse som prejudikat.[1] Ännu mindre kunna de olika »grundsatser», som de förmenta prejudikaten anses innehålla, vid ett följande fall utan vidare sammanställas och på en gång tillämpas. Av särskild vikt är detta med avseende på frågan om skatteersättning. Av billighetsskäl kan staden, som förut visats, anses skyldig att på något sätt bidraga till distriktets allmänna utgifter även efter inkorporeringen. Denna stadens skyldighet, som tar sig uttryck i en bestämmelse om skatteersättning, kan emellertid göra sig starkare gällande med avseende på särskilda distriktet åliggande förvaltningsuppgifter, nämligen vägbyggnader och nya vägdelningar. Det är uppenbart, att dessa frågor måste behandlas var för sig: stadgas en allmän skatteersättningsskyldighet, så ligger redan häri, åtminstone under de år ersättningen omfattar, skäliga bidrag även till de särskilda utgifterna för vägbyggnader och vägdelning, till vilka staden alltså icke samtidigt bör åläggas någon bidragsskyldighet. Denna kollision mellan motiverna till de olika bestämmelserna om stadens bidragsskyldighet har emellertid icke alltid uppmärksammats. Vid Lundbyinkorporeringen stadgades sålunda såväl en allmän ersättningsplikt för staden som skyldighet att

[1] De märkligaste exemplen härpå torde förhandlingarna rörande Brommautbrytningen innehålla, *Bihang till BU:s utl. och mem.* 1911: 8, sid. 224, 230, 254, 256 o. a. Särskilt från Stockholms stads sida citeras här olika utbrytningsbestämmelser såsom prejudikat utan hänsyn till de avsevärt olika förhållandena i förevarande fall. Jfr dock de synpunkter rörande inkorporeringens principiella innebörd, som av kammarrådet von Otter under diskussionerna framhöllos.

med sin andel i vägkassan deltaga i kostnaderna för ännu ej utförda vägbyggnader. Här kunna emellertid förhållandena ha varit säregna. Den återstående delen av distriktet bestod endast av en enda liten socken, och skatteersättningen utgick med ett helt ringa belopp. Något annorlunda voro förhållandena vid de stora Stockholmsinkorporeringarna, där staden icke synes ha tvekat att erkänna sig skyldig till såväl en allmän skatteersättning som bidrag till beslutade vägbyggnader, uppenbarligen under intryck av de »prejudikat», som kungl. maj:ts beslut i föregående liknande fall ansågos innebära.[1]

Vida enklare och för staden billigare äro de inkorporeringsbestämmelser, som stadgades vid 1907 års Trelleborgsinkorporering, Ljungarums införlivning med Jönköping samt S:t Lars' sockens med Linköping. Ersättningsbestämmelser saknas här alldeles. De anspråk, som vid Ljungarums inkorporering framställdes, blevo ej beaktade. Staden erhöll i stället — mot distriktets bestridande — en kontant andel av vägkassan. Och vid S:t Lars utbrytning nöjde sig de väghållningsskyldige med att staden avstod från alla anspråk på andel av distriktets tillgångar.

D. DEN ALLMÄNNA SJUKVÅRDEN.

UTBRYTNINGEN UR LANDSTINGETS SJUKVÅRDSDISTRIKT.

Inkorporeringen medför, som i inledningen till denna avdelning angivits, en utvidgning av stadens sjukvårdsdistrikt, ett övertagande inom inkorporeringsområdet av alla de sjukvårdsuppgifter, som staden förut handhar inom sitt äldre område.[2] För städer, som deltaga i landsting, torde denna förändring främst med avseende å epidemisjukvården

[1] Se *Bihang till BU:s utl. och mem.* 1909: 35, sid. 49.

[2] Se ovan sid. 604 f.

vara av betydelse, medan den däremot vid utvidgningar av större städer gäller hela den offentliga sjukvården, för vilken ansvaret övergår från landstinget till staden.[1] I allmänhet har genomförandet av denna förändring liksom överhuvud taget den offentligrättsliga utbrytningen ur landstingsområdet icke förorsakat några särskilda svårigheter. Förhandlingarna med landstinget hava hittills uteslutande rört inkorporeringens privaträttsliga följder.

Men inkorporeringen kan även förorsaka förskjutningar inom landstingsområdet, då vissa städer kunna ha befriats från deltagande i kostnaderna för sjukvårdsuppgifter, som de för sin del på egen hand förvalta. Vid övertagandet av epidemisjukvården såsom en för hela länet gemensam angelägenhet, hava sålunda i Södermanlands län Nyköping och Eskilstuna, i Östergötland Linköping undantagits. Lagligheten av en dylik differentiering torde visserligen icke vara höjd över allt tvivel, och inom administrativ praxis lär uppfattningen närmast gå i motsatt riktning.[2] Emellertid är den, som nyss anmärkts, i flera län

---

[1] Jfr dock Gäfle stads ställning till Gäfleborgs sjukvårdsdistrikt, ovan sid. 328 f.

[2] *Södermanlands läns landsting* beslöto år 1910, att Nyköping och Eskilstuna skulle med avseende å lungsotssjukvården särskiljas från det övriga länet och befrias från den landstingsskatt, som utginge för sådan sjukvård. Över detta beslut anfördes besvär: § 47 mom. 3 landstingsförordningen vore icke här tilllämplig, då det icke kunde sägas, att tuberkulossjukvården vore en angelägenhet av övervägande nytta för landsbygden eller för städerna. *K. befhde* lämnade besvären utan avseende, men *regeringsrätten* upphävde landstingets ifrågavarande beslut, som »icke överensstämde med föreskriften i § 1 förordningen om landsting, enligt vilken hälsovården i den omfattning, landstinget vore pliktigt eller ansåge sig böra därmed taga befattning, borde handläggas såsom en för hela länet gemensam angelägenhet». Undantag härifrån vore icke genom § 47 mom. 3 eller något annat stadgande medgivet. K. m:ts utslag 21 mars 1911, *Regeringsrättens årsbok* 1911 nr 54. Enligt ordalydelsen av detta utslag vore ett dylikt undantag icke heller lagligt för epidemisjukvården, vilken dock i första hand ålåg primärkommunerna att ombesörja.

ett faktum och stöder sig för övrigt, särskilt vad epidemisjukvården angår, på så goda materiella grunder, att den icke utan vidare åter kan upphävas.

Vid dessa städers utvidgningar hava alltså inkorporeringsområdena med avseende å epidemisjukvården utträtt ur landstingsområdet. Det omedelbara genomförandet av denna utbrytning kan visserligen vara förenat med olägenheter: staden är måhända icke genast i stånd att i sina sjukhus mottaga alla patienterna från sockenområdet, och, framför allt, landstinget förlorar skattebidragen från detta område. Vid Klosters och Fors' införlivning med Eskilstuna uppsköts därför utbrytningen tillsvidare, ehuru den bestämmelse i denna riktning, som i inkorporeringsbrevet meddelades, var oklart formulerad och också genast gav upphov till tvister. Införlivningen skulle icke medföra någon befrielse för inkorporeringsområdena från skyldigheten att som dittills bidraga till landstingets kostnader för epidemisjukvården. Men skulle denna bidragsskyldighet fortfarande påvila sockenområdenas skattskyldige invånare eller månne — med hänsyn till önskvärdheten av full likställighet mellan stadens äldre och nyare delar — övertagas av stadskommunen som sådan? Rörande de meningsskiljaktigheter, som i denna fråga uppstodo, och som avgjordes till den senare ståndpunktens förmån, hänvisas till avdelningen om inkorporeringens betydelse för det kommunala medlemskapet.[1] Men även ur här föreliggande synpunkt erbjöd bestämmelsen otydligheter. Innebar den allenast en slags skatteersättningsskyldighet av samma primitiva form, som ofta stadgats vid utbrytning ur väghållningsdistrikt eller prästlönekonventioners giltighetsområden? Eller var det meningen, att socknarna i allo skulle anses kvarstå i landstingets epidemisjukvårdsdistrikt, och sålunda icke endast deltaga i dess utgifter utan även vara berättigade att använda dess anstalter? Sanno-

[1] Se nedan sid. 885 ff.

likt var det senare alternativet det åsyftade. Sockenområdena stodo alltså tillsvidare utom stadens epidemisjukvårdsdistrikt, medan deras bidrag till landstinget i detta hänseende på sätt, som senare närmare visas, övertogs av stadskommunen i dess helhet.

Detta egendomliga provisorium kunde emellertid icke länge fortfara. De underhandlingar rörande en fullständig utbrytning, som landstingets förvaltningsutskott icke velat upptaga före införlivningen, men som så fort ske kunde sedan av staden igångsattes, kommo så gott som uteslutande att röra sig om frågans civilrättsliga sida och utmynnade i en för staden synnerligen betungande uppgörelse — naturligt nog, då utbrytningen i inkorporeringsbrevet helt och hållet överlämnats till godvillig överenskommelse mellan staden och landstinget, som härigenom blev i tillfälle att diktera villkoren.[1]

---

[1] Stadens och socknarnas gemensamma *inkorporeringskommitterade* hade ursprungligen föreslagit, att utbrytningen ur epidemisjukvårdsdistriktet skulle ske på samma gång som inkorporeringen: emot avstående av sin »rätt att åtnjuta vård» och sin andel i landstingets sjukhus — av vilka ett var beläget i Nyfors och förut tillhört Fors' socken — skulle områdena befrias från epidemiavgifterna. *Landstinget* och dess *förvaltningsutskott* påyrka häremot, att socknarna fortfarande skola bidraga till kostnaderna för epidemisjukvården, och att utbrytningen må göras beroende på särskild överenskommelse. Ett omedelbart avskiljande borde icke få komma ifråga, då inkorporeringsområdet 1906 representerade $^1/_8$ av hela länets skattekraft. *K. befhde* föreslog, att socknarna borde kvarstå i distriktet under en viss övergångstid, förslagsvis 10 år.

Efter inkorporeringen öppnades genast underhandlingar, där staden till en början erbjöd landstinget en ersättning för genom utbrytningen minskade skatteinkomster av 27,767 kr., utgörande kapitalvärdet av en 20-årig skatteersättning efter 5 %. Landstingets representanter fordrade däremot kapitalvärdet av en skatteersättning för all framtid efter 4 $^1/_2$ eller 4 %, alltså minst 50,000 kr. Ehuru stadens anbud så småningom höjdes till 45,000 kr., lyckades man ej vid de direkta underhandlingarna uppnå någon överenskommelse. 1907 års landsting uppställde därefter som ultimatum, att staden skulle erlägga en skatteersättning å 50,000 kr. i ett för allt samt för 15,000 kr. inlösa epidemisjukhuset i Nyfors med förpliktelse att under 20 år emottaga patienter för en bestämd

Vid inkorporeringen av S:t Lars socken med Linköping skedde däremot utbrytningen ur landstingets epidemisjukvårdsdistrikt samtidigt med inkorporeringen och utan några särskilda svårigheter, då stadens utvidgning vid epidemisjukvårdens övertagande av landstinget var förutsedd.[1]

Övertagandet av sjukvården i inkorporeringsområdet och dess inordning i stadens sjukvårdsorganisation har i allmänhet icke givit anledning till några rättsliga komplikationer. Vanligen hava stadens angränsande läkaredistrikt utan vidare ansetts utsträckta över inkorporeringsområdet emot en löneförhöjning till den tjänsteläkare, vars arbetsbörda härigenom ökas.[2] Större inkorporeringsområden hava i några fall indelats till särskilda läkaredistrikt.[3]

---

avgift av 2.50 om dagen från Öster- och Västerrekarnes härad. Dessa villkor måste staden sedermera antaga. En så dryg ersättning vid inkorporeringar torde väl varken förr eller senare ha stadgats. Se nedan sid. 1060 f.

[1] Med Linköping hade landstinget överenskommit, att staden skulle mot viss dagersättning ombesörja omgivningarnas epidemisjukvård, under förutsättning att till dess förfogande ställdes ett sjukhus å 25 sängar.

[2] Vid Ljungarums inkorporering med Jönköping ansågs en utsträckning av läkaredistrikten självklar. Vederbörande tjänsteman erhöll en löneförhöjning å 200 kr. — Före inkorporeringen av S:t Lars med Linköping hade socknens kommunalstämma med provinsialläkaren träffat avtal, att denne skulle mot visst (förhöjt) arvode såsom dittills bestrida läkarvården. Denna anordning godkändes av staden, ehuru stadsläkaren i den kommitté, som tillsattes för att ordna inkorporeringens genomförande, ansåg, att han och distriktsläkarna utan vidare voro skyldiga att bestrida läkarvården i sockenområdet. Förslag till gränsindelning i denna riktning uppgjordes ock av hälsovårdsnämnden. Någon ökning av stadsläkarnas antal eller deras löneförmåner ansågs icke under denna förutsättning nödig. — Före inkorporeringen av Kloster och Fors med Eskilstuna var staden indelad i två distrikt, av vilka det ena förestods av stadsläkaren. Sedan distrikten utsträckts till sockenområdena anställdes en ny distriktsläkare och stadsläkaren befriades från distriktstjänstgöringen.

[3] Så Lundby efter inkorporeringen med Göteborg, samma lär väl ock bli fallet med de socknar, som komma att införlivas med Stockholm.

E. DEN KYRKLIGA FÖRVALTNINGEN OCH SKOLVÄSENDET.

Inkorporeringens betydelse för den kyrkliga indelningen har förut i korthet angivits.[1] Förändringen av den borgerliga kommunens gränser medför alltid en förändring även av den kyrkliga kommunens område. Ofta, och särskilt förr i tiden, betraktades den senare förändringen till och med såsom den viktigare, och de kyrkliga kommunalmyndigheterna intogo under förfarandet åtminstone en lika framskjuten ställning som de borgerliga. Särskilt har detta varit fallet inom socknen, där församlingsangelägenheterna voro av minst lika stor ekonomisk betydelse som de rent kommunala, naturligtvis främst beroende på den kyrkliga kommunens befattning med skolväsendet. Ännu i dag saknas icke exempel på inkorporeringsfrågor, som från början upptagits och behandlats med övervägande hänsyn till de ecklesiastika förändringarnas betydelse;[2] ja, i ett fall har till och med den kyrkliga föreningen föregått och så att säga utgjort första ledet av den kommunala.[3] Dylika fall måste emellertid numera betraktas som undantag. I samma mån som skolväsendet överflyttas till den borgerliga kommunen, förlorar också den kyrkliga inkorporeringen större delen av sin ekonomiska räckvidd. Mer och mer betraktas den som en självklar och rela-

INKORPORERINGENS ALLMÄNNA BETYDELSE FÖR DEN KYRKLIGA FÖRVALTNINGEN.

---

[1] Se ovan sid. 389 f.

[2] Framför allt LUNDS stads ännu ej avgjorda inkorporeringsfrågor, se ovan sid. 157 ff.

Initiativet till utredningen av frågan om Västra Skreflinges totala införlivning med MALMÖ togs av Malmö stads gemensamma kyrkostämma vid remissyttrande över socknens ursprungliga partiella inkorporeringsförslag. Kyrkostämman tillsatte ock en tredjedel av de gemensamma kommitterade.

[3] K. br. 10 juni 1910 ang. Torpa församlings sammanslagning med BORÅS, se ovan sid. 339 ff.

tivt betydelselös följd av den kommunala områdesförändringen, och endast på grund av de svårigheter, med vilka dess genomförande kan vara förenat, ådrager den sig någon större uppmärksamhet.

Partiella inkorporeringar.

Den kyrkliga förändringen är vid partiella och vid totala inkorporeringar av väsentligt olika slag. I det förra fallet är den alltid absolut; i det senare kvarstår församlingen i regeln som en relativt självständig enhet, endast i vissa avseenden inordnad i stadens kyrkliga gemenskap. Huru långt denna förening drivits, beror på de bestämmelser, som i varje särskilt fall träffats. Den partiella kyrkliga införlivningens innebörd är sålunda fullständigt densamma som den kommunalas. Stadens kyrkliga myndighet utsträckes i alla avseenden till inkorporeringsområdet, vilket samtidigt utträder ur den församlingsgemenskap, som den dittills tillhört. Denna förändring inträder samtidigt med den kommunala, ehuruväl med hänsyn till att det ecklesiastika bokföringsåret vanligen icke sammanfaller med den borgerliga kommunens, någon gång en tidsintervall förekommit.[1]

Området inträder tillika utan vidare i stadens skoldistrikt, varmed skolfrågorna numera i regeln övergå från de kyrkliga till de kommunala myndigheterna, från kyrkostämma och skolråd till stadsfullmäktige och stadens folkskolestyrelse. Det förordnande om folkskoleväsendets överflyttning till stadsfullmäktige, som konungen en-

[1] Endast i två fall under här behandlade femtioårsperiod har den ecklesiastika inkorporeringen icke till tiden sammanfallit med den kommunala, nämligen vid vissa områdens överflyttning till Halmstad, k. br. 21 dec. 1877, där den kyrkliga förändringen trädde i kraft fr. o. m. nästa ecklesiastikårs ingång, den 1 maj 1878, medan däremot den kommunala, judiciella och administrativa förändringen inträdde först från 1 jan. 1879; vidare vid åtskilliga lägenheters införlivning med Örebro, k. br. 23 dec. 1874, då frågan om den kyrkliga förändringen överlämnades till ecklesiastikdepartementets särskilda handläggning och först den 18 febr. 1876 blev föremål för k. m:ts beslut. I övriga hänseenden inträdde förändringen redan med detta års ingång.

ligt 1909 års lag om städernas folkskoleväsen kan lämna, gäller givetvis, liksom alla organisatoriska stadganden, staden såsom en enhet och utsträckes därför utan vidare även till inkorporerade delar. Denna förändring har vid partiella inkorporeringar aldrig varit föremål för någon tvekan eller för någon avvikande reglering genom särskilda bestämmelser. Härigenom skilja sig stadsinkorporeringarna på ett betydelsefullt sätt från alla förändringar av köpingsområdet, såväl den primära utbrytningen ur sockengemenskapen som senare inkorporeringar. Utbrytningen ur skoldistriktet behandlas här alltid såsom en självständig fråga, vilken gemenligen först efter den egentliga kommunala förändringen uppnår sin lösning, beroende därpå, att enligt rådande praxis inom ecklesiastikdepartementet en fullständig överenskommelse mellan de båda kommunerna är den nödvändiga förutsättningen för skilsmässan. Följden av denna ståndpunkt, vilken står i bestämd och näppeligen fullt motiverad motsättning till den uppfattning, som eljest är bestämmande för de kommunala områdesförändringarna, är, att köpingar vid flera tillfällen hava tvingats att förbinda sig erlägga oskäligt dryga ersättningsbelopp för att kunna uppnå vederbörande sockens bifall till utbrytningen.[1]

INKORPORERINGENS INVERKAN Å PRÄSTLÖNEKONVENTIONERNA.

Den partiella kyrkliga inkorporeringen kan emellertid i vissa andra avseenden ge anledning till svårigheter, som tarva särskild uppmärksamhet. I främsta rummet gäller detta grunderna för prästerskapets avlöning. På sätt som förut visats, vila dessa i regel på särskilda lönekonventioner, enligt vilka de olika skatteföremålen inom församlingen lämna sina bidrag till prästlönen.[2] Huru påverkas denna lönekonvention

---

[1] K. br. 16 okt. 1903 (Värnamo), k. br. 7 maj 1909 (Hessleholm); »kommande frågan, huruvida berörda jordområden må jämväl i avseende å skolväsendet överflyttas till Värnamo köping, att bliva beroende på därom gjord underdånig framställning, sedan nödig överenskommelse i ärendet träffats». Se ock Rosman.

[2] Se ovan sid. 347 f.

av församlingens områdesförändring? Fortfar den att gälla inom sitt ursprungliga giltighetsområde, eller utträder inkorporeringsområdet i alla avseenden ur församlingens skattegemenskap?

Det är uppenbart, att svaret på dessa frågor beror på lönekonventionens rättsliga natur. Såsom en konvention i egentlig mening, d. v. s. ett avtal mellan församlingen och prästerskapet, kan den näppeligen betraktas, då det förslag, som under de olika länsnämndernas ledning och parternas medverkan upprättats, underställes kungl. maj:ts prövning, vilken härvid äger rätt att i förslaget företaga nödiga förändringar. Ett dylikt avtal kan för övrigt direkt förplikta endast församlingen såsom juridisk personlighet, icke dess särskilda medlemmar. Först genom församlingens vilja kunna dessa komma att underkastas konventionens bestämmelser, vilka alltså från denna synpunkt antaga karaktären av en kommunal förordning — på samma sätt som ett folkrättsligt avtal först i den mån som dess bestämmelser i form av lagar, förordningar och instruktioner ingå i de särskilda staternas rättsordning, förpliktar de kontraherande staternas invånare. Fullföljer man emellertid denna tankegång, så är det klart, att församlingen, som endast förbundit sig att underkasta sina medlemmar en viss beskattning, icke kan göras ansvarig för förminskningen av sitt område, som i detta fall också innebär en förminskning av prästerskapets löneförmåner, motsvarande inkorporeringsområdets prestationer. Den andra parten måste i så fall tydligen vända sitt skadeståndsyrkande gentemot staten, på vars vilja områdesförändringen beror.

Det är emellertid, såsom nyss framhållits, tydligt, att lönekonventionen icke kan konstrueras som ett avtal, utan att dess rättskraft helt och hållet vilar på det kungliga förordnandet, även om detta, liksom i andra fall, bundits vid de närmast intresserade parternas medverkan. Men dessa administrativa skattebestämmelser avse givetvis kommunen som en enhet: inom varje församling skall prästskatten utgå efter vissa

enhetliga grunder. Varje förändring av församlingsgränserna medför därför en förändring av skattesatsernas giltighetsområde. Inkorporeringsområdet upphör att kontribuera till landsförsamlingens prästerskap och underkastas i stället den uttaxering, som i detta avseende kan äga rum inom staden.

PRÄSTERSKAPETS RÄTT TILL ERSÄTTNING.

Denna inkorporeringens *ipso jure* inträdande verkan bryter emellertid bestående rättsförhållanden och kan medföra stora olägenheter. Liksom organisationen av den allmänna väghållningen å landsbygden vilar på förutsättningen, att väghållningsdistriktets gränser icke rubbas, så länge vägdelning gäller, så kunna också grunderna för prästerskapets avlöning inom de olika församlingarna sägas vila på förutsättningen, att deras respektive områden icke förminskas. Detta har också i många lönekonventioner tagit sig uttryck på sådant sätt, att de olika fastigheternas bidragsskyldighet var för sig uppräknas och liksom väghållningsonera sammanfattats i en särskild debiteringslängd, vars giltighetstid emellertid på förhand fixerats till femtio år — sålunda avsevärt längre än vägdelningslängdens. Med de befattningar, om vilka här är fråga, är vidare icke förenad någon skyldighet att vidkännas den löneminskning, som en exkorporering kan förorsaka. Icke med orätt kallas ofta de utskylder, om vilka här är fråga, för »prästrättigheter»: de äro föremål för en verklig rätt från tjänsteinnehavarnas sida. Även ur billighetssynpunkt kan minskningen vara så stor, att den ingalunda uppväges av den förminskning av tjänsteåliggganden, som inkorporeringen tillika vanligen medför.

Liksom vid vägväsendet uppstår därför problemet, huru de luckor, som inkorporeringen förorsakar i den offentliga rättsordningen, skola fyllas, huru de prestationer från inkorporeringsområdet, till vilka vederbörande prästerskap har en otvivelaktig rätt, och som genom inkorporeringen lika otvivelaktigt upphöra, skola ersättas. Detta problem

är icke så trängande som motsvarande spörsmål med avseende å vägväsendet, där den omedelbara exkorporeringen alldeles kan sönderbryta gällande fördelning av väghållningsbördan, medan lönekonventionen i motsats till vägdelningen alltid kan fortfara att tilllämpas, men i båda fallen är det frågan om en förändring av det gällande rättstillståndet, som kräver särskilda åtgärder för att icke framkalla allvarliga rättsliga och faktiska olägenheter. Den ersättning till prästerskapet, varom här är fråga, skiljer sig å andra sidan såväl från de olika ersättningarna till distriktet som från skatteersättningen till socknen eller landsförsamlingen därigenom, att den grundar sig på ett verkligt rättskrav. Kommunen är utan vidare underkastad de förändringar av dess område, som i laga ordning kunna komma till stånd. Några skadeståndsanspråk för minskningen av dess skatteinkomster kan den icke framställa och endast av billighetshänsyn kunna dylika skatteersättningar stadgas. De prästerliga befattningsinnehavarna ha däremot en på anställningen grundad rätt till de löneförmåner, som enligt gällande konvention utgå, och kunna därför icke mot sitt bestridande underkastas någon löneminskning. Å andra sidan kan prästerskapet i den utvidgade församlingen på goda billighetsgrunder göra anspråk på den ökning av deras lön, som bidragen från inkorporeringsområdet innebära.

OREGELBUNDENHETS-KOMMITTÉNS FÖRSLAG.

Frågan är endast, gentemot vilken det skadeståndsanspråk, som sålunda genom inkorporeringen uppstår, bör riktas. Att varken staden eller landsförsamlingen kunna vara ersättningsskyldiga, är dock med hänsyn till inkorporeringens rättsliga natur uppenbart. På samma sätt som om lönekonventionen betraktas som ett verkligt avtal, måste den skadeståndspliktige anses vara staten, på vars vilja inkorporeringen vilar. Av oregelbundenhetskommittén, som upptog denna fråga till behandling, föreslogs också, att ersättning för den inkomst av fast egendom, som frångick prästerskapet genom vidkommande områdes överflyttning till

annan församling, skulle under dåvarande befattningsinnehavares tjänstetid utgå från prästerskapets allmänna löneregleringsfond. Någon ersättning för de »mera oberäkneliga» inkomster, som utgingo från andra beskattningsföremål än fast egendom, ansågs icke böra ifrågakomma.[1]

ÄLDRE PRAXIS: INGEN RUBBNING I KONVENTIONENS GILTIGHETSOMRÅDE.

Kommitténs förslag ledde icke till någon påföljd,[2] då frågan i praxis redan blivit löst på annat sätt. Man hade här tillgripit samma utväg, som förut anlitats för ordnandet av inkorporeringens inverkan på landsbygdens väghållning. De bestående rättsförhållandena förklarades orubbade, intill dess konventionen utlöpte. Gällande lönereglerings giltighetsområde ansågs icke påverkat av inkorporeringen, och denna avvikelse från inkorporeringens naturliga rättsverkningar fastslogs i särskilda bestämmelser.

---

[1] *Oregelbundenhetskommitténs betänkande* sid. XXVII. »Prästerskapet i den församling, från vilken hemman eller lägenhet flyttas, torde — såvida ej förbehåll därom är gjort i utfärdad fullmakt — icke lagligen kunna förpliktas att för sin tjänstetid avstå de löneförmåner, som från hemmanet eller lägenheten böra — — — — utgå.» En utväg vore visserligen att uppskjuta överflyttningen till dess vederbörande prästerskap avgår, men bekvämare vore den ovan föreslagna utvägen, som för övrigt skulle förorsaka fonden en utgift av högst 10,000 kr. årligen. De överflyttade lägenheterna borde enligt kommitténs mening utgöra sin prästskatt efter samma grunder som i inkorporeringsförsamlingen, för så vitt icke utskylderna för fast egendom förut utgått efter lägre skattesatser, vid vilka de då böra förbliva, intill dess ny lönereglering i inkorporeringsförsamlingen företages. — Den skillnad kommittén här liksom i andra avseenden gör mellan reala och personliga skatteobjekt, synes näppeligen tillräckligt motiverad av att de senare äro mera rörliga. Något hållbart skäl torde icke kunna angivas, varför prästerskapet skulle vara »lagligen förpliktat» att avstå från de senare, men icke från de förra.

[2] Endast vid något enstaka fall upptogs vid behandlingen av kommitténs regleringsförslag dess förslag att anlita den allmänna prästlöneregleringsfonden. Så vid frågan om vissa stadsjordars överflyttning från Norrtälje stad till Frötuna s:n, som hänvisade stadens prästerskap till ersättning ur denna fond. Denna ersättning kunde emellertid enligt stadens mening icke bliva tillräcklig. Exkorporeringen blev senare avslagen, se departementsskrivelse 26 juli 1889 jämte tillhörande *handlingar*.

Vid det första tillfälle, då denna fråga blev föremål för uppmärksamhet, nämligen vid vissa lägenheters inkorporering med Göteborg år 1870, beträddes visserligen en annan väg. Staden ålades att ansvara för de på lägenheterna belöpande andelarna av skyldigheten att deltaga i prästerskapets avlöning. Detta ansvar kunde dock genom godvillig överenskommelse överflyttas på Örgryte kommun, antingen genom en viss årlig ersättning eller en gång för alla emot ett däremot svarande kapital. Här förelåg alltså fullständigt samma lösning som med avseende å vägväsendet i detta fall.[1] Prästerskapet hölls skadeslöst på bekostnad av staden, i vars intresse inkorporeringen företagits. Liksom i fråga om väghållningsbesväret bestämdes icke någon viss tidsgräns för ersättningens utgående, ehuru det är uppenbart, att endast det dåvarande prästerskapet kunde göra några rättskrav gällande på lönebidragen från inkorporeringsområdet. Åtminstone vid uppgörande av ny lönekonvention måste hänsyn tagas till förändringen av församlingens gränser.[2]

Men liksom vägfrågans lösning i detta fall vann icke bestämmelsen om stadens ersättningsskyldighet till prästerskapet på länge någon efterföljd.

Redan två år senare, vid den bekanta Nyköpingsinkorporeringen, beträddes en annan och i många fall vida enklare utväg. Denna inkorporering berörde såväl Helgona som Nikolai församlingar, vilka, på sätt förut visats, med respektive Östra och Västra stadsförsamlingarna äro förenade till gemensamma pastorat, för vilka löneregleringen år 1866 fastställts. Landsförsamlingarna framhöllo gentemot stadens inkorporeringsansökan, att den nyss antagna löneregleringen skulle rubbas, och att de avgifter, som dittills utgått av lägenheterna, skulle komma att

---

[1] Se ovan sid. 735.

[2] K. br. 3 nov. 1870, se ovan sid. 801 f.

oskäligt betunga församlingarnas övriga delar. Häri instämde domkapitlet: överflyttningen skulle ej medföra »ringaste fördel, men troddes komma att förorsaka betänkliga rubbningar i den redan påbörjade tillämpningen av löneregleringen för vartdera stadspastoratet». Stadsfullmäktige åter förmenade, att någon förändring av avgifterna till prästerskapet icke vore avsedd, och att lägenheternas avgifter till prästerskapet oförändrade skulle komma att tilläggas dem, som utgingo från stadsförsamlingarna. Detta var också kammarkollegii åsikt: endast uppbörden av prästskatten skulle genom inkorporeringen komma att övergå på stadens uppbördsmän. I enlighet härmed stadgades i inkorporeringsbrevet, att lägenheternas förläggande till staden ej skulle medföra någon förändring i avseende å de enligt gällande bestämmelser till prästerskapet samt klockare och annan kyrkobetjäning nu utgående avgifter; dock att uppbörden av de för lägenheterna fastställda avgifterna skulle av stadförsamlingarnas uppbördsmän övertagas.[1]

I detta fall liksom i många andra var problemet relativt enkelt, därigenom att in- och exkorporeringsförsamlingarna bildade gemensamt pastorat. Överflyttningen medför under sådana förhållanden endast en förskjutning inom löneregleringsområdet, där stadsförsamlingen i regeln bidrar med en fix summa, medan landsförsamlingen lämnar det belopp, som de i löneregleringen bestämda skattesatserna inbringa. Det ligger då närmast till hands att hålla prästerskapet skadeslöst genom att helt

---

[1] K. br. 19 april 1872; *kammarkollegium* (enl. k. brevet): »då någon förändring i lägenheternas avgifter till prästerskapet under den femtioåriga löneregleringsperioden icke uppkommer, bleve följden av deras förläggande till vederbörande stadsförsamlingar endast den», att uppbörden övergick till de senare. — Med avseende på avgiften till klockaren och annan kyrkobetjäning ansåg kammarkollegium icke heller, att någon förändring *ipso jure* inträdde.

enkelt suspendera inkorporeringen ifråga om lönekonventionens giltighetsområde, intill dess ny reglering sker. En dylik anordning, varigenom stadsförsamlingen visserligen inom sitt område kommer att tillämpa olika grunder för uttaxering av prästskatt, kan icke för någondera parten kännas betungande: prästerskapets löneförmåner förbliva orubbade, och de båda församlingarnas respektive utgifter ökas åtminstone till en början icke.

Icke förty innebär denna bestämmelse en ersättning till prästerskapet för den löneminskning, som inkorporeringen eljest skulle medföra — en ersättning, som, i strid mot vad oregelbundenhetskommittén på goda grunder föreslagit, ålagts stadsförsamlingen, då inkorporeringen sker på dess ansökan och i dess intresse. Staden överlämnar prästskatteuppbörden från en del av sitt område till landsförsamlingen såsom ett bidrag till dess andel av prästerskapets avlöning. Att detta bidrag genom att prästerskapet är gemensamt för båda församlingarna, så att säga åter kommer staden till godo, förändrar icke dess karaktär av ersättning, som genast träder i dagen, om pastoratet delas, eller om staden — kanske just på grund av utvidgningen — inrättar nya kyrkliga befattningar eller ökar löneförmånerna för de redan befintliga. Då den i förevarande hänseende icke kan tillgodogöra sig inkorporeringsområdets skattekraft, så blir följden en häremot svarande ökning av utdebiteringen inom det äldre stadsområdet. Gentemot en ökning av detta slag är landsförsamlingen däremot tryggad, då inkorporeringsområdets skattekraft i enlighet med konventionens bestämmelser fortfarande står den till buds. I några av de fall, där denna bestämmelse senare upprepats, har också dess egenskap att gälla till förmån såväl för prästerskapet som för landsförsamlingen uttryckligen framhävts: i den gällande löneregleringen får ej ske någon rubbning, vare sig till förminskande av prästerskapets löneförmåner eller till förhöjning i den

bidragsskyldighet till prästerskapet, som med löneregleringens tillämpning åligger vederbörande inom landsförsamlingen.[1]

Det är uppenbart, att det interimistiska bibehållandet av en relativ skattegemenskap mellan staden och landskommunen innebär en bekväm och praktisk lösning av de olika frågor, som rubbningen av löneregleringens giltighetsområde kan framkalla, särskilt naturligtvis när pastoratsgemenskap föreligger. Nyköpingsbestämmelsen blev också grundläggande för behandlingen av de flesta följande fall,[2] ehuru den snart undergick en bety-

---

[1] K. br. 19 sept. 1902 ang. viss överflyttning till Karlstad samt k. br. 15 maj 1908 och 23 sept. 1910 ang. vissa överflyttningar till Kalmar.

[2] Oförändrad eller med smärre avvikelser i formuleringen upprepas den i k. br. 14 nov. 1873 ang. viss överflyttning till Skara, k. br. 14 mars 1879 (Falköping), k. br. 30 maj 1902 samt 12 juni 1908 (Göteborg), k. br. 29 jan. 1904 (Hälsingborg), k. br. 22 nov. 1907 (Falkenberg) samt i k. br. 28 okt. 1910 i vad det rör vissa områdens överflyttning från Idenors socken till Hudiksvall. Samtliga fall i denna och föregående not, med undantag av Göteborgsinkorporeringarna, avse förflyttningar inom ett mellan land och stad gemensamt pastorat. — Att det här är frågan om en verklig ersättning, har några gånger vid de föregående förhandlingarna tydligt framträtt. *Idenors församling* begärde sålunda vid Åviksinkorporeringen med instämmande av *prästerskapet* ersättning för avgifterna från inkorporeringsområdet, så länge löneregleringen gällde. Dylik ersättning medgavs av *stadens kyrkostämma,* varefter *kammarkollegium* föreslog redan stadgat villkor: »löneregleringens särskilda bestämmelser för de olika församlingarna skola fortfarande vara gällande för samma områden som före inkorporeringen». — I några fall har gemensamheten mellan de båda församlingarna varit så långt driven, att särskilda bestämmelser angående lönekonventionens bestånd ansetts överflödiga, så vid vissa områdens överflyttning till Skara, k. br. 21 aug. 1896, där endast stadgande om uppbördens övertagande av staden lämnades. Vid vissa områdens överflyttande från Ronneby landskommun till staden, k. br. 4 juni 1897, lämnades icke alls några bestämmelser, naturligt nog, då här fullständig församlingsgemenskap föreligger; se ovan sid. 338, 342. Inom Själevads församling, varav Örnsköldsvik utgjorde en del — se ovan sid. 341, 343 n. 1 —, utgick stadens bidrag till prästerskapet med en fix summa, socknens däremot enligt i konventionen bestämda grunder för olika skatteföremål. Särskilda ersättningsbestämmelser voro därför av nöden, se nedan sid. 811, 812 not 1.

delsefull modifikation. I sin ursprungliga form tog den nämligen icke tillräcklig hänsyn till den egentliga utgångspunkten för det ersättningskrav, varom här är fråga, nämligen det dåvarande prästerskapets rättsanspråk på att få behålla de löneförmåner oförminskade, som enligt gällande reglering utgå, och på grundval av vilka det blivit anställt. Liksom den bekanta Halmstadsbestämmelsen om suspensionen av inkorporeringens rättsverkningar med avseende på vägväsendet till dess ny vägdelning sker, stadgar den förevarande Nyköpingsbestämmelsen en tidsperiod för ersättningens utgående, som icke är direkt betingad av den förlust, som skall ersättas. Den återstående delen av löneregleringens giltighetstid sammanfaller naturligtvis icke med den återstående tjänstetiden för ifrågavarande prästerskap; på 1870- och 80-talen var den alltid mycket längre, medan den vid de bestämmelser av detta slag, som lämnats på 1900-talet, ej sällan torde komma att understiga den återstående tjänstetiden.[1]

Efter Nyköpingsinkorporeringen fann man också snart, att den ersättningsskyldighet, som här stipulerats, var alltför betungande för stadsförsamlingen och inskränkte den därför till det dåvarande prästerskapets tjänstetid. Det första tillfälle, då någon bestämmelse i denna riktning lämnades, var vid Drufvefors' kvarns införlivning med Borås från och med 1877, då det föreskrevs, att de avgifter till dåvarande prästerskapet och kyrkobetjäningen, som från lägenheten utgingo, icke genom överflyttningen fingo lida någon minskning.[2] Av denna formulering, som föreslagits av domkapitlet, framgick emellertid icke klart, huruvida meningen var, att området i allo skulle vara inbe-

---

[1] De femtioåriga lönekonventionerna börja efter år 1912 att utlöpa, se ovan sid. 347 f.

[2] K. br. 2 juni 1876 jämte *handlingar*. Borås utgjorde gemensamt pastorat med Torpa och Brämhults församlingar.

gripet i förut gällande lönekonvention, eller om måhända staden skulle bära ansvaret för att någon minskning icke inträdde i de bidrag, som det överflyttade området förut erlagt till prästerskapet, och sålunda kunna tillgodogöra sig den ökning, som skattekraftens tillväxt kunde komma att medföra. Att det förra alternativet var det avsedda, framgår av formuleringar i senare fall: genom överflyttningen fick icke någon ändring ske i de löneförmåner, som enligt gällande bestämmelser tillkommo det dåvarande prästerskapet och kyrkobetjäningen — eller: nuvarande prästerskap och kyrkobetjäning skola under sin tjänstetid bibehållas vid från området utgående löneförmåner. Att härmed avsetts samtliga avgifter från området, och icke endast dem som utgingo från de fasta skatteobjekten, på sätt oregelbundenhetskommittén föreslagit, är av denna formulering utan vidare klart, men har i några fall uttryckligen framhävts.[1]

Med smärre variationer upprepades denna bestämmelse i en mängd följande fall och var under 1880- och 90-talen utan jämförelse den vanligaste formen för normerandet av inkorporeringens rättsverkningar med avseende på prästerskapets avlöning.[2] Endast

---

[1] K. br. 30 april 1897 (Oskarshamn), k. br. 7 okt. 1904 (Västervik): »löningsrättigheter — — — — — från ifrågavarande områden med därå mantalsskrivna personer och dit hörande beskattningsföremål — — — — —».

[2] K. br. 21 dec. 1877 (Halmstad), k. br. 18 april 1879 (Uppsala), k. br. 27 juni 1872 (Köping), k. br. 1 juli 1886 (Varberg), k. br. 8 febr. 1889 (Östersund), k. br. 26 juli 1889 (Karlshamn), k. br. 30 maj 1890 (Halmstad), k. br. 12 dec. 1890 och 14 april 1899 (Härnösand), k. br. 2 febr. 1894 (Visby), k. br. 9 febr. 1894 (Gäfle), k. br. 18 maj 1894 (Luleå), k. br. 12 okt. 1894 och 29 okt. 1887 (Hudiksvall), k. br. 18 april 1902 (Norrtälje), k. br. 27 juni 1902 (Västerås), k. br. 5 sept. 1902 (Karlskrona), k. br. 13 febr. 1903 samt 27 okt. 1905 (Örebro).

I några få fall upprepades därjämte Nyköpingsbestämmelsens stadgande, att uppbörden av prästlönemedlen skulle verkställas av stadsförsamlingens uppbördsmän, vilket torde varit överflödigt. I alla övriga hänseenden måste inkorporeringsområdet, så vitt prästskatten angår, fortfarande betraktas som en del

undantagsvis förekom någon skarpare meningsskiljaktighet rörande denna fråga. I några fall påyrkades sålunda från landsförsamlingen och de kyrkliga myndigheterna, att inkorporeringsområdets prästskatt skulle utgå under hela löneregleringsperioden, på sätt vid Nyköpingsinkorporeringen stadgats. De administrativa myndigheterna och kungl. maj:t ha dock ställt sig på stadens sida, när den bestridit en dylik utsträckning av ersättningsperioden.[1]

OLÄGENHETER AV DENNA ERSÄTTNINGSFORM.

Så fort man emellertid lämnat den föreställning om inkorporeringens betydelselöshet för lönekonventionens giltighetsområde, på vilken Nyköpingsbestämmelsen vilade, så är det klart, att den bestämmelse, varom här är fråga, icke representerar någon idealisk lösning av frågan om ersättningen till prästerskapet. Det kan, som också av oregelbundenhetskommittén framhölls, icke anses förenat med ordning och reda, att staden inom sina gränser innesluter delar av ett annat skatteområde, vilket alltså bör vara befriat från den särskilda uttaxering till prästerskapets

---

av landsförsamlingen eller som det riktigt uttrycktes i k. br. 1 juli 1886 angående Skrifvareklippans överflyttning till VARBERG: »Under nuvarande kyrkoherdens tjänstetid skall Skrifvareklippan i fråga om prästrättigheter fortfarande räknas till Lindbergs socken».

[1] K. kr. 27 juni 1882 (KÖPING). Överflyttningen, som avsåg Stockholm—Västerås—Bergslagens järnvägsstation, bestreds av *landsförsamlingen*, som åtminstone fordrade full ersättning av staden och järnvägsbolaget för bl. a. prästskatten, så länge löneregleringen varade. I detta krav instämde *prästerskapet*. *Magistraten* yttrar sig icke i sak, utan vill hänskjuta frågan till »behörig myndighets» prövning eller godvillig överenskommelse. — K. br. 9 febr. 1894 (GÄFLE). *Staden* medgav sig skyldig att ersätta det dåvarande prästerskapet, men icke mera, då någon förhöjning av lönesatserna under regleringens giltighetstid näppeligen skulle komma att inträda. *Domkapitlet* påyrkade däremot, att staden skulle ansvara för lönen under hela regleringsperioden, medan *k. befhde* och *kammarkollegium* ställde sig på stadens sida. — K. br. 26 juli 1889 (KARLSHAMN). *Asarums socken* yrkade ersättning under all framtid för såväl prästskatten som den vanliga kommunalskatten.

avlöning, som inom den övriga staden utgår. Otvivelaktigt överensstämmer detta förhållande icke med de likställighetsprinciper, på vilka kommunalförfattningarna vila. Icke heller lär det alltid vara så lätt att strängt upprätthålla denna skillnad mellan de olika skatteområdena, om staden exempelvis måste uttaxera medel till nya tjänstebefattningars avlönande, vilket, såsom utskylderna till prästerskapet i allmänhet inom stadens område, torde ske efter samma grunder som de vanliga utskylderna till församlingen. I de flesta dylika fall kan det förmodas, att också inkorporeringsområdet inbegripits i en dylik uttaxering. Ersättningsbestämmelsens syfte — att hålla landsförsamlingens prästerskap skadeslöst för överflyttningen — kan egentligen icke heller härigenom anses ha blivit åsidosatt, då dess skattebidrag till landsförsamlingen icke förändras. Detta exempel visar emellertid, huru meningslöst och opraktiskt det är att längre upprätthålla sambandet mellan inkorporeringsområdets skattskyldighet och prästerskapets ersättningskrav. Den utväg, som oregelbundenhetskommittén anvisade, synes vida att föredraga. Prästerskapet emottager en bestämd ersättning för den förlust, som inkorporeringen förorsakar, medan inkorporeringsområdet helt och hållet uppgår i stadsförsamlingens skattegemenskap.

DIREKTA ERSÄTTNINGAR.

Som redan förut visats, var också denna lösning den första, som i praxis kom till tillämpning, nämligen vid 1870 års Göteborgsinkorporering, ehuru den här var behäftad med flera formella brister. Det är klart, att den fullständiga uppgörelse med landsförsamlingen, som en dylik bestämmelse innebär, är vida att föredraga, särskilt då lands- och stadsförsamlingen icke bilda gemensamt pastorat. Vid några Göteborgsinkorporeringar i början på 1880-talet återvände man också till en dylik ersättningsbestämmelse. Under 1890-talet och senare stadgades liknande bestämmelser för de trenne utvidgningarna av Örnsköldsviks område, och även i åtskilliga senare fall har frågan om ersättning till prästerskapet

ordnats på detta sätt, som numera torde få anses bäst överensstämma med den rådande uppfattningen bland de administrativa myndigheterna.[1] Någon bestämd form för denna bestämmelse kan dock näppeligen sägas hava stadgat sig, utan företer den ännu flera viktiga variationer.[2]

Liksom de förut anförda ersättningsbestämmelserna bör även denna inskränka sig till prästerskapets återstående tjänstetid, men har dock i flertalet fall omfattat den återstående tiden av löneregleringen. Undantag utgöra endast överflyttningen av Landala till Göteborg från och med 1883 samt Bomhusområdets överflyttning till Gäfle från och med 1911. I det första av dessa fall hade inkorporeringen vid lönereglerngens uppgörande förutsetts och förbehåll för den härav förorsakade löneminskningen för nästa innehavare av tjänsten stadgats, vadan stadens krav att få slippa bidraga längre än under det dåvarande prästerskapets tjänstetid kunde anses ganska befogat.[3] I det senare fallet däremot fordrade socknen icke, att ersättningen skulle sträckas utöver den återstående tjänstetiden — må-

[1] Ersättningen har hittills ålagts staden såsom sådan i följande fall: k. br. 8 dec. 1881 (Göteborg), k. br. 3 mars 1882 (Göteborg), k. br. 17 okt. 1890, 1 okt. 1896 samt 15 maj 1893 (Örnsköldsvik), k. br. 30 maj 1892 (Ängelholm), k. br. 20 jan. 1905 (Uppsala), k. br. 22 sept. 1905 (Västerås), k. br. 3 nov. 1905 (Karlskrona), k. br. 8 april 1910 (Gäfle). Vid k. br. 2 okt. 1880 (Eskilstuna) kombinerades denna form för ersättning med Nyköpingsbestämmelsen, se nedan sid. 816.

[2] Endast de trenne under 1905 stadgade; likalydande bestämmelserna äro i detta hänseende av intresse: »att staden från och med den 1 januari 1906 till den 1 maj 1920 till vederbörande prästerskap såsom ersättning för detsamma genom överflyttning åsamkad minskning i löneförmåner utgiva ett belopp motsvarande den summa, till vilken prästrättigheterna för ifrågavarande område och därå boende personer uppgått under ecklesiastikåret 1904—1905»: k. br. 22 sept. 1905 (Västerås).

[3] Formuleringen blev i detta fall i det närmaste lika lydande med den, som förekom i 1870 års Göteborgsbrev: »Staden — — — ansvarar för utgörande av de på samma egendomar belöpande andelarna av skyldigheten att deltaga ej mindre i rotering än även i det nuvarande prästerskapets och kyrkobetjäningens i Örgryte församling avlönande». Socknen fordrade en ersättning liksom vid

hända kunde det förmodas, att den stadgade bestämmelsen rentav var förmånligare för socknen, då löneregleringen utlöpte redan 1917. I allmänhet är det klart, att stadens ställning blir allt gynnsammare, ju närmare man kommer tiden för konventionernas utlöpande. Utöver denna tid kan nämligen prästerskapet näppeligen anses berättigat att erhålla någon ersättning, då dess anställning givetvis skett under förbehåll av konventionens utlöpande. En annan sak är visserligen, huruvida icke av billighetsskäl ersättningen kan anses böra omfatta även den del av tjänstetiden, som sträcker sig utöver löneregleringsperioden.[1]

Det är å andra sidan klart, att ju närmare förestående de nuvarande tjänsteinnehavarnas avgång är, dess mindre betungande te sig stadens ersättningsförpliktelser. Det kunde under sådana förhållanden synas som en lämplig utväg att, där så ske kan, uppskjuta inkorporeringens ikraftträdande, till dess tjänsten blir ledig. Den nye innehavaren kunde då icke framställa några rättsanspråk på ersättning. Förutsättningen härför är emellertid, att kungl. maj:t återbesätter tjänsten först i sammanhang med inkorporeringen. Vid några tillfällen har också

1870 års fall utan tidsbegränsning och till ett årligt belopp motsvarande inkorporeringsområdets prästskatt under senaste ecklesiastikåret eller dess kapitaliserade belopp efter 5 %. *Stadsfullmäktige* bestredo och *kammarkollegium* erinrade om förbehållet för inkorporeringen i den 6 febr. 1880 fastställd lönereglering.

[1] En egenartad bestämmelse synes i detta hänseende komma att stadgas vid den förestående införlivningen av Näsby med Kristianstad. Här hava *stadens representanter* i den av staden och socknen gemensamt tillsatta *inkorporeringskommittén* ansett staden skyldig att lämna full ersättning under den nuvarande kyrkoherdens tjänstetid. Då löneregleringen utlöper först år 1922, kunde det emellertid förmodas, att tjänstens följande innehavare till en början finge vidkännas en ganska stark minskning av lönen. *Sockenrepresentanterna* ville därför utsträcka ersättningsskyldigheten intill konventionens utgång. *Staden* medgav då ersättning intill 1922, dock endast under förutsättning att den nuvarande innehavaren avginge före 1916. Se ovan sid 212, not 3.

denna utväg försökts av staden, ehuru utan framgång. Överflyttningen av Åviksområdet från Hälsingtuna socken till Hudiksvall kunde beräknas komma att förminska kyrkoherdens avlöning med minst tusen kronor. Under förhandlingarnas gång blev pastoratet ledigt. Stadsfullmäktige hemställde då hos kungl. maj:t, att med tjänstens återsättande finge anstå, intill dess inkorporeringsfrågan vore avgjord, samt att den blivande löneinnehavaren skulle vara skyldig att underkasta sig den minskning i löneförmåner, som genom inkorporeringen kunde uppkomma. Denna framställning, som av domkapitlet med hänsyn till den starka löneminskningen avstyrktes, ledde endast till det resultat, att kungl. maj:t stadgade, att blivande innehavare, under förutsättning av att ersättning, som av kungl. maj:t prövades skälig, beviljades honom, för uppkommande förlust av avlöningsförmåner skulle underkasta sig den förändring i lönevillkor och tjänstgöring, som av inkorporeringen kunde bliva en följd. Vid den följande inkorporeringen ålades staden att under den återstående delen av löneregleringen utgiva full ersättning till tjänstens innehavare.[1]

Ersättningens belopp bestämmes naturligast till de bidrag, som enligt konventionen böra utgå från området, alltså till en år för år växlande summa. Givetvis bör den omfatta såväl de personella som de reala

---

[1] Hälsingtuna utgjorde eget pastorat med en beräknad kyrkoherdelön 1896—1897 av endast 3,724 kr., vilken inkorporeringen ansågs komma att minska med kr 1,018: 69. Lönekonventionen utlöpte 1918. *Tjänsteinnehavaren* fordrade endast ersättning för sin tjänstetid, vilket *stadsfullmäktige* förklarade sig villiga att medgiva. Se vidare k. br. 3 april 1908 samt 28 oktober 1910. Ersättningen bestämdes till det belopp, som motsvarade kyrkoherdens löneinkomster från inkorporeringsområdet under ecklesiastikåret $^1/_5$ 1909—$^1/_5$ 1910, dock minst 1,000 kronor. — Jämför ock *häradsbornas* yrkande i frågan om Landalas överflyttning till Göteborg, k. br. 3 mars 1882: överflyttningen skulle ej träda i kraft förrän efter dåvarande kyrkoherdens avgång.

avgifterna, något som även i några fall uttryckligen framhävts.[1] Någon motsvarighet till den begränsning av ersättningen till fastigheternas utskylder, som förekommit vid den allmänna skatteersättningen till socknen, finnes icke.

Endast i undantagsfall har någon meningsskiljaktighet härom förekommit. Vid överflyttningen av Bomhusområdet till Gäfle förklarade sig staden sålunda villig att ersätta bidragen från »den överflyttade egendomen». Socknen återigen angav sina ersättningskrav att gälla även inkomst från avgifter av personer i överensstämmelse med föreskrifterna i gällande lönekonvention, till vilken ståndpunkt även de överordnade myndigheterna och kungl. maj:t anslöto sig.[2] Vid den ifrågasatta överflyttningen av vissa områden från Lunds landsförsamling till Lunds stad fordrade församlingen och prästerskapet endast ersättning för den spannmålslösen, som enligt lönekonventionen utgick från inkorporeringsområdets jordbruksfastigheter, något som också av staden utan motstånd medgivits.[3] I andra fall ha avgifterna från rörliga och från fasta skatte-

---

[1] K. br. 31 okt. 1896 samt 15 maj 1903 (Örnsköldsvik): »Ej mindre av den fasta egendom, som till staden överflyttas, än även från de å det överflyttade området bosatta personer». Se ock förut återgivna bestämmelser i k. br. 22 sept. 1905 (Västerås) o. a.

[2] Någon verklig meningsskiljaktighet mellan de närmaste parterna torde knappast ha förelegat, endast olika formuleringar. Prästlönemedlen från området uppgingo årligen till sammanlagt c:a 1,700 kronor. Se *Gäfle BU:s utl.* 1898:286, 1906:195 samt *Bihang* 1898:35, sid. 9—11, 1904:7, sid. 5, 1905:11, sid. 7, 1905:39, sid. 3. Se ock övriga *handlingar* till k. br. 8 april 1910.

[3] *Bilaga till Lunds SF:s protokoll* 1904:51.

Vid behandlingen av frågan om Sofielundshusens inkorporering med Malmö anmärkte prebendeinnehavaren en förlust av personella avgifter med kr. 385:25, men framställde endast rörande tiondeskyldigheten något yrkande: denna borde ej rubbas. Av de kommunala myndigheterna överenskoms därefter, att tionde även efter införlivningen skulle åligga fastighetsägarna. Denna fråga förlorade sitt intresse vid inkorporeringens utvidgning till total, se nedan sid. 831 f.

objekt behandlats efter olika grunder. Vid överflyttningen av Kloster-ströms gjuteri till Eskilstuna stadgades sålunda för de personella avgifterna den förut återgivna Nyköpingsbestämmelsen, medan staden förklarades direkt ersättningsskyldig för den övriga prästskatten från området.[1]

I allmänhet har man emellertid funnit det obekvämt att bibehålla det direkta sammanhanget mellan områdets forna prästskatteskyldighet och stadens ersättningsplikt, då ersättningsbeloppet under sådana förhållanden måste beräknas särskilt för varje år och utgår med växlande belopp. Härtill kommer, att åtminstone i de fall, då stadens ersättningsplikt utsträckts utöver innehavarnas tjänstetid, det näppeligen kan anses skäligt, att ersättningssumman utan vidare växer med områdets skattekraft och icke är underkastad någon begränsning, ehuru yrkanden i denna riktning från landsförsamlingen och prästerskapet ingalunda saknats.[2] Vanligen har den därför bestämts till det belopp, som motsvarar

---

[1] I k. br. 2 okt. 1880 stadgas bl. a., »att, så länge nuvarande lönereglering för prästerskapet i Eskilstuna stads samt Kloster och Fors' landsförsamlingars pastorat är gällande, dels avgifterna till prästerskapet av de vid Klosterström mantalsskrivna personer skola utgöras efter samma grunder som hittills, dels såsom ersättning för den avgift för inkomsterna av gjuteriet, vilken genom regleringen kommer att frångå kyrkoherden i Klosters församling, staden skall under löneregleringsperioden utbetala till nämnda kyrkoherde tvåhundra kronor årligen.»

Liknande äro de bestämmelser, som stadgades vid Hertingsområdets överflyttning till FALKENBERG, k. br. 22 nov. 1907. Gällande lönereglering förklarades orubbad, men klockaren tillerkändes en särskild ersättning direkt av staden, se nedan sid. 819. Likaså vid den partiella överflyttningen av Kyrkoköpinge till TRELLEBORG i samband med landsförsamlingens totala inkorporering, k. br. 22 febr. 1907.

[2] Vid behandlingen av det genom departementsskrivelse 2 okt. 1880 avslagna förslaget att överflytta en del av Eskilstuna stationsområde från Fors socken till ESKILSTUNA fordrade kyrkoherden vederlag jämväl för den inkomstökning, som kunde påräknas för de järnvägstjänstemän, som kommo att bosätta

områdets bidrag till prästlönemedlen under året näst före inkorporeringen.[1] I andra fall har den fixerats till en redan i det kungliga brevet angiven viss summa, vilken vanligen beräknades på samma sätt.[2] Slutligen har också förekommit, att frågan om ersättningen till prästerskapet behandlats i sammanhang med frågan om stadens allmänna skyldighet

---

sig å området. Av kammarkollegium, som tillstyrkte överflyttningen, ansågs kyrkoherden ej härå kunna framställa några »skäliga anspråk». Se *handlingarna* till departementsskrivelsen.

[1] Det första exemplet på ett dylikt stadgande erbjuder Tingstadsvassens överflyttning till Göteborg, k. br. 8 dec. 1881. Kammarkollegium hade här föreslagit samma bestämmelse, som stadgats vid 1877 års Halmstadsinkorporering: ingen förändring med avseende å de enligt löneregleringen utgående avgifterna. Häremot invände staden, som ville utnyttja det inköpta området för hamnändamål, att det syntes obilligt, att den skulle lämna bidrag även för den ökning i skattekraft, som dess egna anläggningar åstadkommo. Ersättningen borde därför bestämmas till det belopp, som efter områdets dåvarande fyrktal, jämfört med socknens övriga, borde utgå, därest området fortfarande tillhört socknen. I överensstämmelse härmed formulerades ock kungl. maj:ts beslut. Enligt samma grunder bestämdes den särskilda ersättning, som ålades Falkenberg till klockaren i Skrea församling, k. br. 22 nov. 1907. Staden skulle efter förhållandet mellan inkorporeringsområdets och den återstående socknens fyrktal bidraga till avlöningen av klockaren i Skrea under dennes tjänstetid, dock minst tjugo år, därest den dåvarande innehavaren före denna tidsperiods utlopp avginge. Trelleborgs skyldighet att ersätta klockaren i Kyrkoköpinge, k. br. 22 febr. 1907, bestämdes enligt samma grunder, ehuru den begränsades till dåvarande innehavarens tjänstetid. Se ock förut återgivna bestämmelse i k. br. 20 jan. 1905 (Uppsala), k. br. 22 sept. 1905 (Västerås), k. br. 3 nov. 1905 (Karlskrona).

[2] Se ovan anförda k. br. 2 okt. 1880 (Eskilstuna) samt k. br. 28 okt. 1910 (Hudiksvall). Ersättningen i förra fallet beräknades på så sätt, att gjuteriet ansågs med $^{3}/_{13}$ bidraga till Eskilstuna mekaniska verkstads hela inkomst; enligt konventionen voro industriella inkomster skattepliktiga med 1 %. Socknen bestred här i det längsta överflyttningen, som också avstyrktes av *domkapitlet* och *k. befhde,* åtminstone innan överenskommelse mellan parterna träffats, bl. a. rörande ersättningen till prästerskapet, som av staden medgavs på ovan stadgat sätt.

att ersätta socknen skatteinkomsterna från inkorporeringsområdet.[1] Detta spörsmål är, som förut framhållits, av helt annan art: det är här allenast frågan om av billighetsskäl motiverat bidrag från staden till socknen, i syfte att bereda den senare en viss övergång till de förändrade finansiella förhållandena, medan ersättningsplikten till prästerskapet är den omedelbara följden av ett offentligrättsligt tjänsteförhållande. Av detta skäl har också inkorporeringens betydelse för prästerskapets avlöningsförhållanden här ansetts tillhöra inkorporeringen som en offentligrättslig förändring, ehuru den direkta ersättningsplikt för stadskommunen, som numera vanligen stadgats i stället för den längre eller kortare suspensionen av förändringen i löneregleringens giltighetsområde, i och för sig grundlägger en rent privaträttslig betalningsskyldighet av samma slag som den allmänna skatteersättningsplikt, vilken staden kan hava ålagts. Denna likhet framträder starkare, ju längre ersättningen sträcker sig utöver den tid, för vilken verkliga rättsanspråk föreligga, ju mera alltså billighetssynpunkterna få göra sig gällande. Härpå torde det också bero, att ersättningsfrågan i några fall föreslagits att hänskjutas till godvillig överenskommelse på samma sätt som andra ersättningsspörsmål, där verkliga rättsgrunder saknas.[2]

---

[1] I k. br. 30 maj 1902 (Ängelholm) stadgades, att staden skulle till Rebbelberga socken utgiva en ersättning av 11,055 kr. med skyldighet för denna att till dåvarande kyrkoherden i Rebbelberga församling under dennes tjänstetid utgiva en årlig ersättning av 110 kr. för de löneinkomster, som genom inkorporeringen frångått honom.

[2] Så vid förhandlingarna rörande Gådeåstadens överflyttning till Härnösand, där frågan om stadens framtida bidrag till avlönande av Säbrå församlings komminister, klockare, kyrkvaktare och orgeltrampare antingen med ett årligt belopp eller en gång för alla av komministern i Säbrå ansågs böra bliva föremål för särskild överenskommelse mellan församlingarna; se *handlingarna* till departementsskrivelsen 9 maj 1884. Liknande förslag av magistraten i Köping i fråga om Hushagens överflyttning, k. br. 27 juni 1882, se ovan sid. 810 not 1.

En särställning intager frågan om skatteersättningen till klockaren och annan kyrkobetjäning. Ofta torde klockarelönen medräknas i prästskatten, och i allt fall har kyrkobetjäningen i regeln inbegripits i de här återgivna bestämmelserna om ersättning under olika former till prästerskapet för inkorporeringsområdets skattebidrag. Rättsläget är med avseende på klockaren vanligen, om ock ej alltid, detsamma som ifråga om prästerskapet: har han anställts under förutsättning av en viss lönereglering, så kan lönen icke lagligen under tjänstetiden nedsättas. Ofta gäller emellertid löneregleringen för obestämd tid och kan alltså, om klockaren icke vid anställningen tillförsäkrats viss lön, när som helst åter förändras. I regeln torde dock klockarens löneersättning vid inkorporeringar liksom prästerskapets utgå från ett verkligt rättsanspråk. Dess egenskap att så att säga utgöra en övergång till de rena skatteersättningarna har också tagit sig uttryck i några fall, då ersättningen till klockaren icke ställts i sammanhang med frågan om prästerskapets avlöning. Ersättningen har härvid liksom den vanliga skatteersättningen bestämts efter förhållandet mellan de olika områdenas fyrktal, på sätt förut omnämnts.[1]

ERSÄTTNING TILL KYRKOBETJÄNING.

---

[1] Se k. br. 22 febr. 1907 (TRELLEBORG) samt k. br. 22 nov. 1907 (FALKENBERG), se ovan sid. 816. Vid bestämmande av särskild ersättning till klockare saknas den fasta tidsbegränsning, som konventionen lämnar. Av Skrea *socken* yrkades också, att löneersättningen skulle utgå, så länge regleringen gällde, m. a. o. så länge församlingen ville, då enligt 1883 års förordning denna ensam avgjorde, när regleringen skulle upphöra. *Kammarkollegium* gick då en medelväg och föreslog dåvarande klockarens tjänstetid, dock minst tjugo år — liksom en vanlig skatteersättning! Rörande ordnandet av klockarnes löneinkomster har några allmänna regler givits i k. förordning 2 nov. 1883. Se ock särskilt *Kommittébetänkande rörande reformer med avseende å klockareinstitutionen,* avgivet 1908, enligt vilket tjugoåriga löneregleringar skola uppgöras. Härigenom kommer klockarnes ställning vid inkorporeringar att bli alldeles densamma som prästernas.

PRÄSTGÅRDS-BYGGNADS-SKYLDIGHET.

I något enstaka fall har frågan om det inkorporerade områdets bidrag icke endast till prästerskapets och kyrkobetjäningens avlöning, utan även till byggande av kyrkoherdeboställe upptagits till särskild behandling. Här ligger dock frågan på fullständigt samma sätt som med avseende på den vanliga skattersättningen: någon rätt att få behålla bidragen från området kan icke församlingen göra gällande. I det enda fall, då denna fråga blivit föremål för särskild inkorporeringsbestämmelse, grundar sig därför den stadgade ersättningen uteslutande på billighetsskäl, även om den formellt har samma karaktär, som ersättningen till prästerskapet. Vid 1907 års Falkenbergsinkorporering stadgades sålunda, att det överflyttade området, på sätt dittills skett, inom Skrea församling skulle deltaga i underhålls- och byggnadsskyldighet av pastors boställshus i Falkenberg, så länge löneregleringen gällde.[1]

Att den ersättning, som sålunda i olika former stadgats, undantagslöst ålagts staden och icke något annat rättssubjekt, har redan förut framhållits och torde även med hänsyn till det intresse staden har av områdesförändringen, anses skäligt, åtminstone så länge den icke på grund av inkorporeringen måste vidkännas ökade utgifter för avlönande av sitt eget prästerskap. Rent rättsligt sett kunna emellertid icke några skadeståndsanspråk riktas emot staden, och i den mån som stadens intresse av införlivningen förminskas, försvinna ock de billighetsskäl, som moti-

---

[1] Se k. br. 22 nov. 1907. Denna ersättningsskyldighet kan näppeligen anses ens ur billighetssynpunkt motiverad, då staden jämväl ålades att till Skrea kommun utgiva full skatteersättning. Den upptogs icke i *kammarkollegii* yttrande, utan torde ha införts i det k. brevet på grund av en senare inkommen framställning från Skrea, vari yrkas *antingen* att området på redan stadgat sätt skall deltaga i prästgårdsbyggnadsskyldigheten *eller ock* en utsträckning av tiden för den allmänna skatteersättningen från 20 till 25 år. Se *handlingarna* till detta k. brev. — Jfr ock de motsvarande bestämmelser, som av kammarkollegium föreslagits för Rosenborgs överflyttning till SÖDERTÄLJE, se nedan sid. 1028.

vera dess ersättningsplikt. På ett intressant sätt visade sig detta vid behandlingen av frågan om Norrköpings Norra förstäders överflyttning till staden. Kyrkoherden i Östra Eneby församling beräknade sin årliga löneförlust på grund av införlivningen till ungefär 600 kronor, vilket socknen — icke staden! — också förklarade sig villig att ersätta. I detta fall hade nämligen inkorporeringsförslaget utgått från inkorporeringsområdet och understöddes av socknen men motarbetades av staden, som av skäl som förut angivits, ansåg den lika ofördelaktig för sin ekonomi som den var gynnsam för socknens.[1] Den »plikt att ersätta uppkommen skada», på vilken socknens och prästerskapets ersättningskrav i så många fall grundats, kan tydligen rättsligt sett icke anses påvila staden.

Gemensamt för alla dessa olika ersättningar är slutligen, att de ålagts staden såsom sådan, d. v. s. den borgerliga kommunen, icke församlingen, vilket formellt sett icke kan anses riktigt, då det dock här är fråga om utgifter för kyrkliga ändamål. Praktiskt har frågan betydelse endast för främmande trosbekännare, i den mån nämligen dessa äro befriade från vidkommande kyrkliga utskylder. Då emellertid från denna befrielse undantagits de avgifter, som utgå på grund av prästlönekonvention, så kan frågan endast få en helt ringa ekonomisk innebörd.[2] Orsaken till detta överförande av kyrkliga utgifter å den borgerliga kommunens stat är givetvis att söka däri, att även den ecklesiastika inkorporeringsansökningen utgår från staden, i vars intresse områdesförändringens genomförande i alla avseenden ligger, och att dessa utgifter från stadens sida betraktas såsom rena omkostnader för den kommunala inkorporeringen, utan hänsyn till deras egentliga syfte och användning.

---

[1] Se *handlingarna* till departementsskrivelse 10 dec. 1892, samt ovan sid. 105 ff., 554 ff.

[2] Se ovan sid. 322, n. 2.

Totala inkorporeringar.

Vid totala inkorporeringar är inkorporeringens genomförande i kyrkligt hänseende, och särskilt vad angår prästerskapets avlöning, vida enklare. Den införlivade kommunens kyrkliga indelning undergår till en början icke någon annan förändring än den, som betingas av övergången från lands- till stadsförsamling och som särskilt med avseende å grunderna för rösträtt och skattskyldighet är av betydelse. Denna självklara förändring har blott undantagsvis blivit föremål för uttryckliga bestämmelser vid inkorporeringens förordnande. Vid S:t Lars införlivning med Linköping bestämdes, att S:t Lars skulle anses som »en till staden hörande församling». I avtalet mellan Brännkyrka socken och Stockholms stad konstaterades även, att Brännkyrka i och med införlivningen komme att bliva »territoriell församling i Stockholm», men denna punkt har i inkorporeringsbrevet utelämnats. Det totala inkorporeringsförordnandet underlåter likaså att omnämna den allmänna kyrkliga förändringen: införlivningen sker i kommunalt, administrativt och judiciellt hänseende. Det är uppenbart, att de organisatoriska förändringar, som äro en följd av övergången från lands- till stadsförsamlingen, ansetts så självklara och samtidigt så betydelselösa, att de icke behöva särskilt angivas. Att en överflyttning från land till stad också i kyrkligt hänseende ägt rum, även om församlingen fortfarande i alla hänseenden utgör en självständig enhet och måhända fortfarande är förenad med landsförsamling till gemensamt pastorat, kan dock icke bestridas. En bestämmelse i den riktning, som i Brännkyrka-avtalet förekom, synes därför i tydlighetens intresse väl motiverad.[1]

---

[1] Inkorporeringens omedelbara inverkan på den administrativt kyrkliga indelningen torde ofta vid totala inkorporeringar förbises. I allmänhet föreskrives sålunda beträffande de ecklesiastika förhållandena, att ingen annan ändring än folkskoledistriktens sammanslagning o. s. v. skall inträda, vilken formulering, med hänsyn till vad ovan anförts, icke torde vara fullt korrekt. Ett egendomligt missförstånd har i samma hänseende uppstått vid förhandlingarna

Inkorporeringen har emellertid icke i något fall inskränkt sig till allenast denna förändring, då landsförsamlingen alltid fullständigt uppgått i stadens skoldistrikt. I de städer, för vilka särskilt förordnande om skolväsendets överflyttning från den kyrkliga till den borgerliga kommunen utfärdats, är detta, såsom redan förut anmärkts, en omedelbar följd av den kommunala områdesförändringen såsom sådan. Detta rättstillstånd kan antingen grunda sig på 1909 års lag om folkskoleväsendet i vissa städer[1] eller, såsom i Stockholm och Göteborg, på förut givna bestämmelser. För Stockholm gäller sedan 1903 en särskild lagstiftning rörande stadskommunens befattning med skolväsendet, som omedelbart i kraft härav inom inkorporerat område är underkastat stadsfullmäktiges beslutanderätt. Vid Brännkyrkainkorporeringen angavs också denna förändring som en utan vidare inträdande

---

rörande S:t Peters Klosters införlivning med Lund. *Domkapitlet* framhöll i skrivelse 23/12 1907, att införlivning icke borde ske i ecklesiastikt hänseende, utan att S:t Peters Kloster i stället borde utvidgas med delar av Lunds stadsförsamling och jämte Norra Nöbbelöfs församling fortfarande utgöra eget pastorat. *Stadens kommitterade* invände häremot, att om införlivningen skedde i övriga avseenden, så borde den ske även i ecklesiastikt, så att S:t Peters Klosters församling komme att utgöra »en fullt självständig stadsförsamling». Någon skiljaktighet i sak mellan de båda ståndpunkterna torde icke kunna påvisas. Se *Bilagor till Lunds SF:s protokoll* 1908 : 70.

[1] Det hittills enda fall av total införlivning med stad, för vilket särskilt förordnande enligt 1909 års lag gäller, utgör Linköping-S:t Lars, k. br. 30 sept. 1910. Rörande inkorporeringens inverkan på skolväsendet gavs här den riktiga formuleringen: »S:t Lars församling skall anses som en till staden hörande församling och — — följaktligen lagen angående folkskoleväsendet i vissa städer den 25 juni 1909, vilken lag genom k. br. den 10 dec. 1909 förklarats skola äga tillämpning för Linköping, skall gälla för staden med dess genom införlivningen utvidgade område.» På samma grundval torde Örebro stads ifrågasatta totala inkorporeringar samt införlivningen av S:t Peters klosters församling vid Lund komma att ske. Se ovan sid 166 ff. och där citerade handlingar samt *Bilagor till Lunds SF:s protokoll* 1908: 70, 1909: 21, 1910: 37, 46.

följd av 1903 års lag.[1] I Göteborg överflyttades skolväsendet redan 1863 på administrativ väg från kyrkostämman till stadsfullmäktige, och detta rättstillstånd har utan vidare ansetts normerande även för inkorporerat område.[2]

I städer med flera församlingar, som, på sätt kyrkostämmoförordningens § 21 stadgar, förenat sig om gemensamt skolråd, förblir skolväsendet däremot en kyrklig angelägenhet, ehuru den införlivade församlingens skoldistrikt alltid sammanslagits med stadens.[3] Och i de fall slutligen av totala införlivningar med städer med endast en församling, som före tillämpningen av 1909 års lag ägt rum, har likaså sam-

---

[1] Lag den 15 maj 1903 angående folkskoleväsendet i Stockholm. K. br. 22 mars 1912: ». . . varemot vi för närvarande ej funnit skäl att ifråga om de ecklesiastika förhållandena inom socknen föreskriva annan ändring än den, som föranledes därav att jämlikt lagen angående folkskoleväsendet i Stockholm den 15 maj 1903, folkskoleväsendet utgör en för hela staden gemensam angelägenhet, vilken staden såsom kommun har att vårda.»

[2] De för Majornas införlivning tillsatta gemensamma *kommitterade* kunde, då frågan om skolväsendets överflyttning till den borgerliga kommunen ännu icke var avgjord, i sitt förslag endast intaga ett särskilt förbehåll för denna överflyttning. Av *stadsfullmäktige* upptogs efter det kungl. brevet 29 maj 1873 folkskoleundervisningen bland de angelägenheter staden såsom en enhet hade att ombestyra. — Vid Lundbyinkorporeringen blev denna fråga under den förberedande behandlingen icke vidare uppmärksammad. Det kungliga brevet bestämde därefter, att folkskoleväsendet »i enlighet med de för Göteborg gällande särskilda stadgandena skall inom det införlivade området avskiljas från den kyrkliga kommunen och förläggas under stadsfullmäktiges och stadens allmänna folkskolestyrelses förvaltning.»

[3] Enda hithörande fall är Västra Skreflinges införlivning med Malmö, k. br. 8 april 1910. Fråga var här väckt om skolväsendets överflyttning till stadsfullmäktige, varför i detta hänseende vid inkorporeringen stadgades, att staden skulle med församlingen förena sig till ett skoldistrikt med gemensamt skolråd *eller* gemensam folkskolestyrelse. Då samtliga städer med flera församlingar numera ha övertagit folkskoleväsendet som en borgerlig angelägenhet, kan detta fall icke komma att upprepas.

tidigt förordnats, att församlingarna i avseende å folkskoleväsendet skola hava »fullständig gemensamhet och således utgöra ett skoldistrikt samt förena sig om ett skolråd».[1]

Utöver skoldistriktens sammanslagning har emellertid den kyrkliga föreningen endast undantagsvis gått.[2] En verklig sammanslagning av församlingarna, alltså en total ecklesiastik inkorporering i egentlig mening, har i samband med och såsom en omedelbar följd av den kommunala införlivningen under här behandlade period endast i ett fall ägt rum, nämligen vid Trelleborgs landskommuns inkorporering med Trelleborg.

Jämte Ljungarums sockens införlivning med Jönköping är detta också det enda tillfälle, då det totala inkorporeringsförordnandet uttryckligen angivits omfatta även en ecklesiastik införlivning. Och med en viss rätt: alla övriga totala inkorporeringar ha endast haft relativa ecklesiastika områdesförändringar till följd, i första hand förändringen av församlingens administrativt kyrkliga indelning, i den andra sammanslagningen av församlingarnas skoldistrikt. Vid Jönköpingsinkorporeringen — som även förordnats i ecklesiastikt hänseende — inträdde ock en så gott som fullständig

---

[1] K. br. 3 aug 1906 (Eskilstuna), k. br. 11 juni 1909 (Jönköping).

[2] Vid införlivningen av S:t Lars med Linköping bestämdes, att förvaltningen av begravningsplatser skulle anses som en för båda församlingarna gemensam angelägenhet, vilken skulle handhavas av en gemensam kyrkostämma och av en där tillsatt kyrkogårdsnämnd. K. br. 30 sept. 1910: »frågor om ordnande och fördelning av begravningsplatser samt avgifter för dem jämte vad därtill hörer skola behandlas såsom en för Linköpings och S:t Lars' församlingar gemensam angelägenhet, om vilken de äga bestämma å sådan kyrkostämma, som omförmäles i kyrkostämmoförordningens § 7; skolande å sådan stämma utses särskild nämnd för förvaltningen av begravningsplatserna.» De båda kyrkogårdarna lågo inom samma ringmur. — Vid Majornas införlivning med Göteborg undantogs däremot uttryckligen kyrkogårdsförvaltningen från de gemensamma angelägenheterna.

kyrklig gemensamhet mellan Ljungarum och staden, som redan förut bestod av tvänne i de flesta hänseenden förenade församlingar. Alla kyrkliga utgifter — utom till prästerskapets avlöning — bestridas gemensamt, beslutas å gemensam kyrkostämma och utdebiteras efter enahanda grunder, men Ljungarums församling kvarstår dock som en särskild kyrklig enhet. Formellt kan därför denna inkorporering knappast betraktas som en absolut kyrklig områdesförändring.[1]

I allmänhet torde det icke vara praktiskt motiverat att driva inkorporeringen till en absolut ecklesiastik förändring i de fall, då staden består av mer än en församling, enär den ena av stadsförsamlingarnas folkmängd därigenom lätt skulle kunna bliva alltför stor. Den nutida stadens utveckling går snarare i riktning mot en kyrklig decentralisation, en ändamålsenlig uppdelning av staden på mindre kyrkliga enheter, än en koncentration av det kyrkliga livet på stora församlingar. Samma synpunkter göra sig ock gällande vid utvidgningar av städer med endast en församling.[2] Härtill komma de svårigheter, som det omedelbara

---

[1] K. br. 22 febr. 1907, k. br. 11 juni 1909. Se ock *gemensamma kommitterades betänkande*, Jönköping 1906, sid. 5. — Trelleborgsinkorporeringen omfattade utom landsförsamlingen även en del av Kyrkoköpinge socken, vilken givetvis likaså utan vidare uppgick i stadens kyrkliga gemenskap.

[2] Vid inkorporeringen av S:t Lars med Linköping, vilka med en folkmängd 1907 av resp. 3,748 och 17,919, voro förenade till ett gemensamt pastorat, funno sålunda de *gemensamma kommitterade*, att en fullständig sammanslagning av de båda församlingarna till en kyrkoförsamling ingåve betänkligheter med hänsyn till den senares stora utsträckning, som snart skulle påkalla dess delning på sådant sätt, att de båda delarna blevo ungefär likställda till areal och folkmängd. En dylik omreglering vore visserligen önskvärd, men kunde knappast företagas före år 1919, då gällande lönekonvention utlöpte. Planer hade förut varit uppe på att dela pastoratet så, att S:t Lars skulle bliva fullt självständig, men ansågos icke stå i överensstämmelse med förhållandena efter den kommunala sammanslagningen. Se *Linköpings SF:s Handlingar* 1908 : 10, sid. 12. — I en liknande omreglering synes inkorporeringen av S:t Peters Klo-

genomförandet av den absoluta ecklesiastika inkorporeringen kan möta på grund av inkorporeringsförsamlingens förening med andra landsförsamlingar eller måhända med staden till ett gemensamt pastorat. Liksom vid de partiella inkorporeringarna har vid de totala förhållandet till prästerskapet framför allt varit den punkt, som ådragit sig intresset.

Den totala inkorporeringens rättsverkningar i detta avseende äro i själva verket enklare än den partiellas. Vid en absolut ecklesiastik införlivning av en hel församling försvinner lönekonventionens giltighetsområde helt och hållet, och dess bestämmelser upphöra att gälla, men prästerskapets, eventuellt också kyrkobetjäningens, på anställningen och de då gällande löneregleringsbestämmelserna grundade rättsanspråk på att få behålla sina löneförmåner oförminskade kvarstå och rikta sig naturligen mot den kommunala enhet, inom vars område den inkorporerade församlingens skatteobjekt numera befinna sig. Den naturligaste utvägen vore då, att avlöningen åt prästerskapet inom hela området utginge efter enahanda grunder, som gällde inom det äldre stadsområdet, det vill säga vanligen på samma sätt som de allmänna kommunalutskylderna. Vid de relativa införlivningarna, då församlingen i vissa avse-

FÖRHÅLLANDET TILL PRÄSTERSKAPET.

---

ster med Lund komma att utmynna. Av landsförsamlingens kyrkoråd och kyrkostämma utvidgades den förut partiella inkorporeringsfrågan till att gälla hela kommunen, varvid föreslogs, att med den nya stadsförsamlingen skulle införlivas delar av Lunds domkyrkoförsamling, varemot så mycket mindre betänkligheter mötte, som prästerskapet i S:t Peters Kloster i förhållande till den ringa folkmängden var väl avlönat. Detta förslag tillstyrktes såväl av Lunds domkyrkoförsamling som av Lunds stads- och landsförsamlingars gemensamma kyrkostämma. En bestämmelse i denna riktning upptogs ock bland de föreslagna totala inkorporeringsvillkoren, men avstyrktes av drätselkammaren och stadsfullmäktige, då denna fråga först senare syntes böra lösas. Även S:t Peters Klosters församling ansåg det omedelbara genomförandet av denna reglering icke önskvärd med hänsyn till kyrkans ringa utrymme. *Bilagor till Lunds SF:s protokoll* 1908: 70, 1910: 37, 46.

enden kvarstår som en självständig enhet, fortfar däremot löneregleringen utan vidare att gälla, och någon rubbning inträder icke i de gällande grunderna för prästerskapets avlöning.

ABSOLUTA TOTALA INKORPORERINGAR.

I praxis har denna sak vid de absoluta inkorporeringarna ordnats på samma sätt som vid de relativa. Man har även i dessa fall funnit det enklast, att icke rubba den bestående löneregleringen, som vid Trelleborgsinkorporeringen utom staden och den införlivade landsförsamlingen även omfattade Maglarps församling. Löneregleringen för prästerskapet i Jönköpings Östra och Västra samt Ljungarums församlingars pastorat förblev likaså, oberoende av överflyttningen, gällande under den bestämda tiden.[1] Att sålunda även i dessa fall, i strid mot inkorporeringens naturliga rättsverkningar, en viss olikställighet mellan områdets olika delar föreskrivits, torde bero på svårigheten att på ett för alla parterna tillfredsställande sätt bestämma och fördela prästerskapets avlöning. Debiteringen och uppbörden av prästskatten kommer däremot givetvis att ske av de förenade församlingarnas gemensamma myndigheter.

RELATIVA TOTALA INKORPORERINGAR.

Vid de totala relativa inkorporeringarna har man däremot flera gånger, ehuru förgäves, försökt att mellan staden och den införlivade församlingen införa en ekonomisk gemenskap, som även avsetts omfatta prästerskapets avlöning. Vid totala utvidgningar av städer med flera församlingar är detta så mycket naturligare, som i regel redan förut en dylik gemenskap förefinnes mellan stadens övriga församlingar. Att dessa försök emellertid icke lyckats, beror på, att den införlivade landsförsamlingen i de flesta dylika fall varit förenad med en utomstående

---

[1] K. br. 22 febr. 1907, k. br. 11 juni 1909. Löneregleringen utlöper för Trelleborgs pastorat 1916, för Jönköpings 1921. Trelleborgsinkorporeringen omfattade även en del av Kyrkoköpinge församling, och även för denna partiella förändring stadgades samma bestämmelser: löneregleringen förblev orubbad.

församling till gemensamt pastorat, som med hänsyn till bestående lönekonventioner icke utan vidare kunnat upplösas.[1]

Ojämförligt intressantast av dessa fall är frågan om Lundby ecklesiastika införlivning med Göteborg, särskilt med hänsyn till den betydelse, som annexförsamlingens bestridande av pastoratets upplösning visade sig äga. Av socknens och stadens gemensamma beredning föreslogs, att Lundby i kyrkligt hänseende omedelbart skulle införlivas med Göteborg, i vars kyrkofullmäktige den nya territoriella församlingen i förhållande till sin folkmängd skulle representeras, medan »den gemensamma kyrkliga kommunen» skulle bestrida prästerskapets och kyrkobetjäningens avlöning samt alla övriga kyrkliga utgifter, »utan anlitande av den allmänna fonden för prästerskapets avlöning». Med andra ord, Lundby skulle med bibehållande av sin karaktär av självständig församling uppgå i stadens kyrkliga gemenskap. Detta förslag, som antogs av de båda kommunerna, mötte emellertid hos Tufve församling, med vilken Lundby var förenad till gemensamt pastorat, häftiga protester: med 644 invånare kunde den icke fortbestå som eget pastorat, men ville ändock utan utgiftsökning fortfarande ha egen präst. Även domkapitlet ansåg, att med pastoratets delning borde anstå, tills gällande lönereglering utlöpte (1923), då Tufve vore alltför litet att bilda eget pastorat. Emot Lundbys kyrkligt ekonomiska förening med Göteborg synes domkapitlet dock icke haft någonting att invända, då det menade, att lönereglеringen i fortsättningen kunde tillämpas så, att Göteborg och Tufve gemensamt avlönade pastoratets prästerskap, varvid Tufves andel borde vara densamma som närmast före införlivningen — vilket naturligtvis icke vore liktydigt med en fortsatt tillämpning, utan med ett

GÖTEBORG 1905.

[1] Enda undantag härifrån utgör tillsvidare Carl Johans församling, vars ecklesiastika införlivning med GÖTEBORG skedde några år senare än den kommunala.

delvis upphävande av gällande lönereglering. I samma riktning uttalade sig konungens befallningshavande: då de övriga vederbörande, vilkas rätt skulle rubbas genom Lundbys skiljande från Tufve församling, icke lämnat sitt medgivande härtill, kunde den ifrågasatta ecklesiastika föreningen nu icke komma till stånd. Likaså kammarkollegium: så länge löneregleringen gällde, kunde överflyttningen väl icke äga rum mot Tufve församlings bestridande. Av prästlöneregleringskommittén hade emellertid redan föreslagits, att Tufve skulle förenas med Säfve pastorat, i vilket sammanhang frågan om den kyrkliga förändringen alltså kunde prövas. Att utan pastoratets delning förena Lundby församling med Göteborg i ekonomiskt hänseende syntes icke heller lämpligt, och löneregleringen förklarades därför i det kungliga brevet tillsvidare orubbad. Lundby skulle i kyrkligt hänseende fortfarande vara skiljd från Göteborg och själv bestrida sina utgifter för kyrkliga ändamål. Samtidigt anbefalldes dock domkapitlet att till kungl. maj:t inkomma med yttrande, huruvida och på vad sätt pastoratet måtte kunna delas »och Lundby församling jämväl i ecklesiastikt avseende förenas med Göteborg».

Att den totala kommunala inkorporeringen icke utan vidare medför en upplösning av en pastoratsgemenskap av det slag, som här förelåg, är uppenbart. Härför behöver man endast — som Lunds stads inkorporeringskommitterade i ett liknande fall — hänvisa till alla de landsförsamlingar, som utgöra annex till angränsande stadsförsamlingar. Märkligt förefaller dock den avgörande vikt, som vissa myndigheter under detta ärendes behandling tillmätte Tufve församlings bestridande av pastoratets delning. Om de kommunala enheternas motstånd emot en utbrytning av en del av deras område icke utgör ett rättsligt hinder för densamma, så synes det svårt att förstå, varför en del av ett pastorat skall kunna förhindra dess delning. Men även om det anses riktigare att uppskjuta denna skilsmässa, så borde dock icke härigenom försam-

lingens planerade förening med stadens kyrkliga kommun i ekonomiskt hänseende förhindrats, då den likställighet mellan stadsområdets olika delar, som kommunalförfattningarna stadga, härigenom snabbare skulle hava införts, på samma gång som ändock Tufve församling och prästerskapet enligt stadens förslag kunde ha hållits alldeles skadeslöst — vilket väl ändock är enda syftet med lönereglerings fortsatta giltighet inom inkorporerat område.

Vid Västra Skreflinge införlivning med Malmö låg frågan på likmande sätt. De kommunala myndigheterna i socknen och staden enade sig om, att församlingen fortfarande skulle utgöra gemensamt pastorat med Husie församling och såsom dittills prebende till Lunds universitet men inträda i stadens ekonomiska församlingsgemenskap. De från Västra Skreflinge enligt gällande reglering utgående löneförmånerna borde alltså utbetalas av stadens gemensamma kyrkokassa och utdebiteras å samtliga skattskyldiga inom stadsområdet.[1] Emot en uppgörelse å denna grund, varigenom även kyrkobetjäningen bibehölls vid tillförsäkrade löneförmåner, hade icke heller prebendeinnehavaren något att invända. Kammarkollegium, som fann, att den ecklesiastika inkorporeringen med hänsyn till pastoratsgemenskapen icke omedelbart kunde till fullo genomföras, förmenade dock, att den för närvarande endast borde omfatta skolväsendet. I enlighet härmed förordnades liksom vid Lundby-inkorporeringen, att Västra Skreflinge i kyrkligt hänseende fortfarande skulle vara skilt från Malmö och själv bestrida sina utgifter för kyrkliga ändamål. Löneregleringen för pastoratet förblev givetvis i alla hänseenden MALMÖ 1910.

[1] Undantag utgjorde endast den jordbruksfastigheterna åliggande tiondeskyldigheten, vilken borde orubbad kvarstå. De personella avgifterna hade efter överenskommelse med prebendeinnehavaren avlösts av en fix summa, som alltså utdebiterades som en vanlig kommunal utgift, men ansågos av inkorporeringskommitterade böra utgå efter samma grunder som i det äldre stadsområdet (resp. 80 och 40 öre pr mantalsskriven man och kvinna).

orubbad. Domkapitlet anbefalldes dock att inkomma med yttrande, huruvida och under vilka villkor upplösningen av pastoratet kunde äga rum. Även i detta fall blev sålunda icke den ekonomiska gemensamhet, som de kommunala myndigheterna föreslagit, genomförd, utan att några mera vägande skäl för lönekonventionens fortsatta giltighet synas hava anförts. Vid förhandlingarna rörande inkorporeringen av Limhamns köping, som med Bunkeflo församling utgjorde gemensamt pastorat, följdes därefter samma grunder. I överensstämmelse med vad kammarkollegium rörande Västra Skreflinge-inkorporeringen anfört, ansågs en upplösning av pastoratsgemenskapen »högeligen önskvärd» även före löneregleringens utlöpande (1916), men härför fordrades en närmare utredning, »som torde ankomma på domkapitlet». Löneregleringens fortsatta giltighet är i detta fall av mindre betydelse, då prästerskapets löner inom köpingen utdebiterades såsom vanliga kommunala utgifter.

STOCKHOLM 1912. Frågan om Brännkyrkas ecklesiastika införlivning med Stockholm komplicerades av, att det här samtidigt gällde en förändring av stiftsgränsen, en överflyttning från Strängnäs domkapitels till Stockholms stads konsistoriums befogenhetsområde. Brännkyrka var därjämte med Huddinge församling, som fortfarande kvarstår i Strängnäs stift, förenad till ett gemensamt pastorat. Stadens delegerade erinrade — med all rätt — om den förändring i den administrativt kyrkliga indelningen, som överflyttningen innebar,[1] men företogo, i överensstämmelse med den uppfattning, som i detta hänseende är rådande i administrativ praxis, icke några särskilda åtgärder för den ecklesiastika införlivningens ut-

[1] Att kungl. maj:t skulle särskilt förordna om utsträckningen av kyrkostämmoförordningens för Stockholm giltighetsområde, såsom delegerade synas förvänta, lärer dock knappast vara nödigt. Likaså torde ett särskilt förordnande om tillämpligheten av den allmänna kyrkostämmoförordningens § 7 å pastoratsgemenskap mellan Brännkyrka och Huddinge vara överflödig. Se vidare *Bihang till BU:s utl. och mem.* 1909:35, sid. 32 ff.

sträckning utöver skolväsendet.[1] Ett initiativ i denna riktning utgick emellertid från Stockholms stads konsistorium, som hos kungl. maj:t anhöll om åtgärder i syfte att de socknar, vilkas kommunala inkorporering med staden beslutats, i samband härmed även ecklesiastikt skulle med staden införlivas, då Stockholms stads område eljest skulle komma att lyda under tre konsistorier.[2]

Riktigheten av denna utgångspunkt torde dock kunna sättas i fråga. I och med den kommunala inkorporeringen övergår församlingen från land till stad. Liksom den i administrativt och judiciellt hänseende utan vidare uppgår i stadens förvaltningsindelning, så förändras också omedelbart dess kyrkliga indelning. Huruvida denna ecklesiastika överflyttning utsträckes till en verklig förändring av den primära kyrkliga kommunen, en relativ eller absolut områdesförändring i egentlig mening, det är en fråga, som beror på de särskilda bestämmelser, med vilka inkorporeringen i olika fall förenats. Den administrativa överflyttningen däremot inträder omedelbart i kraft av gällande rättsordning. I de sällsynta fall, då gränsen för stadsområdet sammanfaller med stiftsgräns, medför en förändring av den förra därför alltid jämväl en förändring av den senare. I och med Brännkyrkas inkorporering med Stockholms stad inträder den utan vidare i Stockholms stads konsistoriums befogenhetsområde. Då den totala inkorporeringen emellertid icke *ipso jure* medför någon delning av den pastoratsgemenskap, som består mellan Brännkyrka och Huddinge församlingar, så kommer detta pastorat att efter inkorporeringen lyda under tvänne olika konsistorier, — ett förhållande

[1] Den år 1905 tillsatta inkorporeringskommittén ansåg en ecklesiastik införlivning önskvärd men icke omedelbart nödvändig. I överensstämmelse härmed upptogos icke av inkorporeringsdelegerade några underhandlingar i detta syfte.

[2] Nämligen Uppsala, Strängnäs och Stockholms stads. Se *Stockholms stads konsistoriums framställning* till kungl. maj:t $^7/_4$ 1908.

som visserligen, såsom överståthållarämbetet erinrade, icke är alldeles exempellöst,[1] men som givetvis, särskilt när det gäller en storstad, kan innebära olägenheter av åtminstone lika svårartad beskaffenhet, som dem, vilka kunna bli en följd av, att någon del av stadens område lyder under Strängnäs' eller Uppsala domkapitel.[2]

Konsistoriets framställning gav emellertid anledning till att frågan om den ecklesiastika införlivningen kom att upptagas förr än stadsfullmäktige avsett. Av Huddinge och Brännkyrka församlingars gemen-

---

[1] Amnehärad och Södra Råda utgöra ett pastorat, ehuru den förra församlingen hör till Skara och den senare till Karlstads stift. Detsamma var fallet med Hishults och Fagerhults pastorat, vilket var delat mellan respektive Göteborgs och Lunds stift, se *Oregelbundenhetskommitténs utlåtande,* sid. XXIII samt *Överståthållarämbetets yttrande* $^{25}/_{7}$ 1910.

[2] Vid någon föregående total införlivning har det icke på allvar ifrågasatts, att den införlivade kommunen, vars område numera tillhörde stad, icke även i kyrkligt hänseende skulle vara underkastad de för stad gällande rättsreglerna och tillhöra samma kyrkligt administrativa enhet som den övriga staden. Men de förändringar med avseende på röstgrund o. s. v., som detta innebär, ha, på grund av den kyrkliga kommunens fasta anknytning till den borgerliga, ansetts såsom självklara och icke vidare uppmärksammats. Först när denna administrativa förändring genom stiftsgränsens förskjutning på ett i ögonen fallande sätt träder i dagen, blir man tveksam och söker särskilja den ecklesiastika »införlivningen» från den kommunala, utan att märka, att enligt gängse språkbruk i administrativ praxis bakom detta ord ligga tvänne begrepp, nämligen dels den administrativa överflyttningen, förändringen av rikets ecklesiastika indelning, som är en omedelbar följd av den kommunala inkorporeringen, dels den ecklesiastika områdesförändringen i egentlig mening, vilken alltid vilar på särskilt kungligt förordnande. Att genomförandet av stiftsgränsens förändring, särskilt med hänsyn till den nya församlingens så att säga aktiva kvalificering, dess representation inom stiftets myndigheter, kan förorsaka svårigheter och i avvaktan på en särskild reglering delvis måste uppskjutas, utgör icke något argument mot den ståndpunkt, som här företrädes. Samma svårigheter kunna göra sig gällande även med avseende på den kommunala inkorporeringens inverkan på det kommunala medlemskapet, utan att därför genomförandet av inkorporeringens andra och viktigare moment förhindras: den offentliga myndighetens utsträckning till inkorporerat område .Se nedan sid. 854 ff., 870 ff.

samma kyrkostämma tillsattes en kommitté, som uppgjorde ett förslag till pastoratets omedelbara delning, vilket av Brännkyrka antogs, men av Huddinge församlings kyrkostämma flera gånger förkastades:[1] delningen borde uppskjutas till 1921, då pastoratets lönekonvention utgick, enär församlingen eljest kunde komma att betungas med ökade utgifter. Såväl prästerskapet som stadsfullmäktige förordade däremot kommitténs förslag, som emellertid vid den kommunala inkorporeringens förordnande icke var slutbehandlat. Liksom i övriga liknande fall nöjde sig därför kungl. maj:t med att anbefalla kammarkollegium, att »skyndsamt» slutföra den pågående utredningen och inkomma med yttranden rörande Brännkyrka sockens fullständiga införlivning med Stockholms stad jämväl i ecklesiastikt hänseende.[2] Löneregleringen fortfar alltså tillsvidare att gälla inom sitt gamla område.

På enklare sätt har frågan om Bromma ecklesiastika förening med Stockholm behandlats. Bromma församling utgör gemensamt pastorat med Sundbybergs köping, som först genom kungl. brev den 2 april

---

[1] Kyrkostämmorna voro dock endast besökta av sex personer, av vilka tre med 74 röster uttalade sig emot och tre med 49 röster för kommittéförslaget! Det torde kunna antagas, att denna viljeyttring icke, såsom i fallet Lundby—Tufve skedde, kommer att anses som ett hinder för förslagets genomförande.

[2] Frågans behandling komplicerades av, att *överståthållarämbetet,* för att underlätta den ecklesiastika införlivningens genomförande, framkastade den utvägen, att man skulle låta pastoratet tillsvidare vara odelat, men ändock förlägga församlingen under stadens konsistorium — alltså den anordning, som enligt här företrädd uppfattning vore en omedelbar följd av den kommunala inkorporeringen. Av samtliga hörda myndigheter ansågs emellertid på goda grunder en dylik oregelbundenhet särdeles opraktisk. Endast *Stockholms stads konsistorium* förordade det som en provisorisk lösning, därest pastoratet icke före 1921 skulle kunna delas. Samarbetet mellan de båda konsistorierna skulle intill denna tid kunna ordnas så, att vid de ordinarie befattningshavarnas avgång platserna skulle hållas öppna genom förordnande av vice pastor och komminister, i Brännkyrka av Stockholms stads, i Huddinge av Strängnäs' konsistorium. Se *BU:s utl.* 1908 : 143 samt *Bihang* 1909 : 135, 1911 : 73.

1909 utbrutits ur församlingsgemenskapen. Då Bromma några månader senare beslöt kommunens införlivning med Stockholm även i kyrkligt hänseende, erhöllo stadens inkorporeringsdelegerade — även med hänsyn till den förut återgivna framställningen av stadens konsistorium — av stadsfullmäktige bemyndigande att med församlingen öppna underhandlingar i denna riktning. Då man emellertid först ville avvakta den ännu ej avslutade uppgörelsen med Sundbyberg angående församlingens delning, fördröjdes underhandlingarnas påbörjande, och det torde vara ovisst, huruvida de hinna slutbehandlas före den kommunala inkorporeringens ikraftträdande.[1]

Vid totala utvidgningar av städer med mer än en församling har inkorporeringen alltså med ett enda undantag — Jönköping-Ljungarum — icke omedelbart medfört den ekonomiska gemenskap mellan staden och den införlivade församlingen, som för genomförande av full likställighet mellan stadens äldre och nyare delar är nödvändig, än mindre en omedelbar delning av de pastorat, vari den inkorporerade församlingen jämte andra utomstående församlingar kan ha ingått.[2] Avgörande torde härvid mindre motståndet från pastoratets övriga delar ha varit än de stora formella svårigheter, som, med hänsyn till förhållandet till prästerskapet, äro förenade med genomförandet av en dylik ekonomisk gemensamhet eller än mer med en pastoratsdelning före gällande lönekonventions utgång. Lika starkt ha dessa svårigheter gjort sig gällande vid inkorporeringar med städer med endast en församling. Endast i ett enda fall — 1907

---

[1] Se *BU:s utl.* 1909 : 272 samt *Bihang* 1911 : 32.

[2] För de förestående totala utvidgningarna av Norrköpings stads område har föreslagits, att de inkorporerade församlingarna omedelbart skola inträda i den bestående ekonomiska gemenskapen mellan de äldre stadsförsamlingarna. Löneregleringarna skola alltså såtillvida upphöra att gälla, att de skattebidrag, som där bestämmas, komma att utgå ur den gemensamma kyrkokassan och utdebiteras enligt samma grunder som vanliga kommunalutskylder.

års Trelleborgsinförlivning — har man här kunnat genomföra fullständig ekonomisk gemensamhet mellan den äldre och den nyare stadsförsamlingen, oaktat försök icke saknats i denna riktning. Vid förhandlingarna rörande införlivningen av Klosters och Fors' socknar med Eskilstuna, vilka trenne församlingar tillsammans utgjorde ett pastorat, föreslogs från Klosters sida, att en fullständig ecklesiastik förening skulle genomföras och att löneregleringen, som utgick 1918, skulle upphävas på sådant sätt, att konventionsavgifterna skulle ersättas av en fast lönesumma, vilken givetvis kommer att utdebiteras enligt samma grunder som vanliga kommunalutskylder. Man menade nämligen, att staden i förhållande till sin skatteförmåga bidrog vida mindre än socknarna, där industriella skatteföremål och jordbruksfastigheter vore alltför hårt belastade. Införandet av en dylik likställighet skulle dock enligt stadens mening å andra sidan alltför hårt betunga dem inom socknarna, som för närvarande endast vore personellt skattskyldiga, på samma gång som löneregleringens rubbning skulle försena och försvåra inkorporeringen. Kommitterade enade sig därför om att icke föreslå någon annan ändring med avseende på de kyrkliga förhållandena, än som betingades av skoldistriktens sammanslagning. Såsom önskemål uttalades dock, att avlöningen till prästerskapet efter 1918 borde utgå på likställighetens grund.[1] ESKILSTUNA 1906.

Vid förhandlingarna rörande S:t Lars' inkorporering med Linköping liksom vid den ännu ej genomförda inkorporeringen av S:t Peters Klosters församling med Lund har däremot icke någon utsträckning av den ecklesiastika förändringen utöver skolväsendet ifrågasatts, då intresset här huvudsakligen upptagits av frågan om en omreglering av de båda LINKÖPING 1910. LUND-S:T PETERS KLOSTER.

[1] Se *Inkorporeringskommitterades protokoll* $^{3}/_{12}$ 1903, sid. 3, $^{5}/_{4}$ och $^{6}/_{4}$ 1904, sid. 6, 9 samt *betänkande* sid. 23 f., 30.

församlingarnas gränser, så att de blevo mera likställda till areal och folkmängd än förut.[1] I båda fallen torde denna reglering komma att anstå, intill dess gällande lönekonvention utlöper. Frågan om inkorporeringens betydelse för lönebestämmelserna har emellertid vid Lundainkorporeringen blivit rätt tilltrasslad genom att sammanbindas med det förra spörsmålet. Gemensamt för de hittills i detta avseende framlagda förslagen är emellertid, att S:t Peters Klosters församling fortfarande skall bilda gemensamt pastorat med Norra Nöbbelöfs landsförsamling, medan däremot skolväsendet blir gemensamt för de båda stadsförsamlingarna. Prästerskapet och kyrkobetjäningen skola likaså enligt samtliga förslag bibehållas vid de förmåner, som äro dem tillförsäkrade i gällande löneregleringar. Däremot gå meningarna mera i sär i fråga om sättet för löneförmånernas fortsatta utgående. Enligt stadens kommunala myndigheter skola löneregleringarnas bestämmelser fortfara att gälla inom sina hittillsvarande områden, medan däremot de kyrkliga myndigheterna såväl i S:t Peters Kloster som i Lunds stad i större eller mindre utsträckning vilja överföra avgifterna till prästerskapet på de båda församlingarnas gemensamma stat. Att döma av den behandling, som dessa frågor fått i föregående liknande fall, torde väl det förra förslaget ha större utsikter att förverkligas än det senare.[2]

---

[1] Se ovan sid. 828 ff.

[2] Icke vid någon föregående inkorporering har den ecklesiastika införlivningen och dess genomförande blivit föremål för en så ingående behandling som i detta fall. Av stadens inkorporeringskommitterade har sålunda för den ecklesiastika utvidgningen föreslagits icke mindre än fjorton utförliga bestämmelser, för den kommunala däremot endast åtta; se sammanställningen i *Bilaga till Lunds SF:s protokoll* 1910 : 46. Lunds stadsmyndigheter ville på den gemensamma staten endast upptaga den del av klockaren-organisten-kantorns lön, som utginge enligt samma grunder som vanliga kommunala utskylder. Lunds kyrkliga myndigheter ville däremot utsträcka Lunds domkyrkoförsamlings lönereglering

LÖNEREGLERINGENS TILLÄMPNING INOM INKORPORERAT OMRÅDE.

Att den för landsförsamlingen uppgjorda löneregleringen under längre eller kortare tid efter inkorporeringen fortfar att gälla, kan i formellt hänseende förorsaka vissa svårigheter, då den ofta, ja väl i regeln, är grundad på de för landet gällande debiteringsgrunderna. Huru skola efter inkorporeringen exempelvis de avgifter beräknas, som utgå efter fyrktalslängd? Vid partiella inkorporeringar kan denna svårighet kringgås därigenom, att debiteringen av prästskatten på grundval av stadens taxeringslängd fortfarande verkställes av landsförsamlingens myndigheter, ehuru den uppbäres av stadsförsamlingens uppbördsmän. Vid totala inkorporeringar är emellertid icke längre denna utväg möjlig, och särskilda bestämmelser torde i förekommande fall böra lämnas för nödiga redaktionella förändringar av konventionen. Några svårigheter lära dessa omformuleringar icke behöva förorsaka — i regeln gäller det väl endast att överföra fyrk till bevillningskronor eller numera hundra kronors inkomst. Endast vid ett tillfälle, nämligen Lundbys inkorporering med Göteborg, ha bestämmelser i denna riktning lämnats: de belopp, som enligt löneregleringen skulle utgå efter fördelning å fyrktalet, skulle inom Lundby utgöras enligt fördelning å det efter bevillningen uträknade fyrktalet. Vid Klosters och Fors' inkorporering med Eskilstuna föreslogs av inkorporeringskommitterade en särskild bestämmelse i syfte att fyrktalslängd för Kloster och Fors efter samma grunder som dittills borde med ledning av senaste taxering genom magistratens försorg upprättas för att tjäna till grundval vid utdebiteringen av de kyrk-

---

att gälla även inom S:t Peters Kloster, medan de löneavgifter av icke personell natur, som utgingo enligt löneregleringen i S:t Peters Kloster, skulle utdebiteras inom hela området liksom vanliga kommunalutskylder. S:t Peters Klosters kyrkostämma synes å den gemensamma staten ha velat överföra jämväl de personella utskylderna. Rörande de många nyanserna mellan de olika förslagen, se för övrigt förut anfört tryck ovan sid. 159.

liga utskylderna inom dessa församlingar. Denna bestämmelse ansågs emellertid onödig och blev icke upptagen i inkorporeringsbrevet.[1]

Medan vid de partiella inkorporeringarna föreställningen om områdesförändringens betydelselöshet för löneregleringens giltighetsområde för länge sedan försvunnit och så att säga förflyktigats i den direkta ersättningsplikt, som ålagts stadskommunen, har utvecklingen med avseende å de totala införlivningarna på sätt som här visats icke gått så långt. Konventionens bestämmelser hava hittills alltid kvarstått orubbade, även om en allt starkare tendens kan märkas, att så snart ske kan efter inkorporeringen och utan avvaktande av löneregleringens utgång upplösa den pastoratsgemenskap, som med rätt eller orätt för rådande praxis tett sig som det svåraste hindret för en fullständig ecklesiastik införlivning, då ett införande av full likställighet i skattehänseende mellan stadens olika delar icke anses kunna ske, så länge pastoratsgemenskapen består.

Fördelning av rösträtt och bidragsplikt inom pastoratsgemenskap.

Fastän frågan om pastoratets delning sålunda främst har intresse för den totala inkorporeringen, så kan dock även den partiella inkorporeringen åstadkomma vissa förskjutningar inom en bestående pastoratsgemenskap av sådan betydelse, att de måste närmare uppmärksammas. I främsta rummet märkes här det missförhållande mellan de särskilda församlingarnas folkmängd och skattekraft å ena sidan samt deras bidragsskyldighet till och bestämmanderätt vid förvaltningen av gemensamma kyrkliga angelägenheter, som kan uppstå genom överflyttning från landsförsamling till stad, med vilken den är förenad till gemensamt pastorat.[2] Exempelvis inom Klosters, Fors' och Eskilstuna pastorat

---

[1] Se k. br. 3 aug. 1906 och förut anförda *handlingar*. Fyrktalslängden förutsattes icke i löneregleringen och var enligt kommitterades mening endast nödvändig för beräkningen av bidragen till de gemensamma kyrkliga utgifterna (sannolikt enligt F. Kyrkost. § 7!).

[2] Se ovan sid. 343 ff., 384 f.

bidrog staden till de gemensamma kyrkliga utgifterna med $^3/_6$, Kloster med $^2/_6$ och Fors med $^1/_6$, varvid är att märka, att häri icke var inbegripet prästerskapets avlöning, som utgick efter särskilda grunder. Genom införlivningen av Klosterström med Eskilstuna förminskades Klosters skattekraft, men icke förty måste församlingen enligt samma grund som förut bidraga till de gemensamma utgifterna. Med fog kunde därför Klosters församling påyrka en ändring av den gällande grunden för fördelningen av gemensamma utgifter.

Liknande fall hade förekommit förut. Såsom villkor för Kämpagårdens överflyttning från Skara landsförsamling till staden uppställde den förra, att staden framdeles skulle deltaga i de gemensamma kyrkliga utgifterna med större andel än $^4/_5$. Att landsförsamlingen under dylika förhållanden har fullt fog för sina krav, är tydligt, och lika visst är, att inkorporeringen i och för sig icke medför en ändring i den påyrkade riktningen. Särskilda åtgärder måste alltså vidtagas, men frågan är, om den riktiga formen för densamma är en inkorporeringsbestämmelse. Enligt den lydelse, som kyrkostämmoförordningens § 7 ägde vid tiden för dessa ärendens behandling, hade den gemensamma kyrkostämman att med användande av dittills gällande röstgrund uppgöra förslag till ny röstgrund mellan församlingarna, och efter denna rättade sig sedan utan vidare den ömsesidiga bidragsskyldigheten (§ 35). Man kunde då vänta, att församlingarna med hänsyn till de väsentligt förändrade förhållandena efter inkorporeringen självmant skulle överenskomma om sådana förändringar, som landsförsamlingen påyrkat. Å andra sidan kan det icke förnekas, att landsförsamlingens ställning på detta sätt blev osäkrare, då staden, som på kyrkostämma hade majoriteten, lätt kunde omöjliggöra varje ny överenskommelse. Det torde också vara med hänsyn härtill, som kungl. maj:t i det första fall, då denna fråga varit på tal, nämligen 1873 års Skarainkorporering, utan vidare vid inkorporerings-

förordnandet bestämde, att staden skulle deltaga i de båda församlingarnas gemensamma utgifter med större andel än dittills; »skolande närmare bestämmelser härom, därest förening icke varder socknarna emellan träffad, av Oss efter underdånig anmälan meddelas».

Det kan icke förnekas, att denna lösning av frågan ur ren lämplighetssynpunkt är den mest tillfredsställande. Den står emellertid samtidigt i den mest uppenbara strid med kyrkostämmoförordningens § 7 och måste därför, så länge kungl. maj:ts befogenheter med avseende på de kommunala områdesförändringarna sakna en bestämd laga grundval, ur rättslig synpunkt vara föremål för allvarliga betänkligheter. Vid följande liknande fall har den heller icke blivit upprepad, då man tydligen ansett riktigast att låta hela denna fråga lösas av församlingarna själva, på sätt kyrkostämmoförordningen stadgar. Härtill föreligger så mycket större skäl, som staden i de flesta fall ålägges att under en följd av år ersätta landsförsamlingen dess skatteinkomster från det införlivade området. Under denna tid äro inkorporeringens verkningar med avseende å landsförsamlingens skattekraft suspenderade, och någon ändring av fördelningsgrunden för de gemensamma utgifterna med hänsyn därtill överflödig.[1] Med den förändrade formulering, kyrkostämmo-

---

[1] Vid Klosterströms införlivning, k. br. 2 okt. 1880, torde det varit av detta skäl, som Klosters församlings yrkande på en förändring av fördelningsgrunden icke i *kammarkollegii utlåtande* och det k. brevet vann beaktande. Samma fråga framfördes vid det samtidigt behandlade förslaget om Eskilstuna stationsområdes överflyttning från Fors' socken, vilket emellertid icke vann kungl. maj:ts bifall, se ovan sid. 201. Vid överflyttningen av vissa lägenheter till Köping, k. br. 27 jan. 1882, påyrkade landsförsamlingen en ny fördelning av de gemensamma utgifterna, av vilka den hittills utgjort $1/3$. Denna ansökan understöddes av *kronofogden*, *häradshövdingen* och *domkapitlet*. Av *kammarkollegium*, som samtidigt föreslog, att staden skulle ersätta landsförsamlingen dess skatteinkomster från området, erinrades endast därom, att de båda församlingarna voro »oförhindrade att om förändrad fördelningsgrund av de gemensamma

förordningens § 7 år 1901 erhållit, sker för övrigt denna reglering i de flesta fall automatiskt, varför frågan numera saknar större praktiskt intresse.

Till liknande komplikationer kunna partiella inkorporeringar leda, om landsförsamlingen är förenad med andra utomstående församlingar till gemensamt pastorat eller om gemensam kyrkobyggnad. Vid vissa lägenheters överflyttning från och med 1896 till Örebro från Längbro församling tillhörde Längbro visserligen jämte Ånsta församling Örebro pastorat, men skulle år 1902 skiljas därifrån för att med Ekers församling bilda eget pastorat. Sedan 1876 bidrogo Ånsta och Längbro med 500 kronor om året till en gemensam fond för byggande av ny kyrka varemot de voro befriade från bidragsskyldighet till Örebro kyrka.[1] Vid inkorporeringen inträdde givetvis en minskning av Längbro församlings skattekraft, medan däremot dess bidragsskyldighet till den gemensamma kyrkobyggnadskassan kvarstod orubbad. Staden ålades därför att för det överflyttade området bidraga till Längbro församlings utgifter för de anordningar, som föreskrivits för det nya pastoratets bildande. Denna skyldighet kan visserligen anses grunda sig på minst lika goda billighetsskäl, som många av de stadgade ersättningarna till prästerskapet, men saknar otvivelaktigt de rättsgrunder, från vilka de senare utgå.[2] Även i andra

utgifterna sinsemellan överenskomma». Vid inkorporeringens förordnande omnämndes icke denna fråga.

[1] Se k. br. 18 febr. 1876 samt k. br. 20 mars 1891, varigenom tiden för landsförsamlingens skiljande från Örebro med hänsyn till kyrkobyggnadsfondens otillräcklighet utsträcktes till 1/5 1902, ehuru gemensam kyrkogård så fort som möjligt skulle anordnas. Se inkorporeringsbrevet 22 nov. 1895 och tillhörande *handlingar*, särskilt *kammarkollegii utlåtande.*

[2] Motsvarande bestämmelser upprepades *mutatis mutandis* vid de följande Örebroinkorporeringarna, k. br. 13 febr. 1903, 27 okt. 1905. Av liknande skäl begränsades också i k. br. 22 nov. 1895 den tid, under vilken löneregleringens bestämmelser skulle fortfara att tillämpas inom inkorporeringsområdet, av Längbro framtida utbrytning ur Örebro pastorat.

hänseenden kan en dylik ecklesiastik gemensamhet bestämma och komplicera inkorporeringens privaträttsliga följder, vartill det i en senare avdelning blir tillfälle att återkomma.

Övertagandet av den kyrkliga förvaltningen inom inkorporeringsområdet.

Vad inkorporeringskommunens förhållande till den kyrkliga förvaltningen inom det införlivade området angår, så bestämmes det helt och hållet av de allmänna grundsatser, som förut angivits. Den kyrkliga stadskommunen övertar sålunda utan vidare samtliga de förvaltningsuppgifter, som enligt lag tillkomma densamma. Några särskilda förpliktelser därutöver ha endast undantagsvis vid inkorporeringsförordnandet stadgats, ehuru givetvis under ärendets förberedande behandling frågan om förvaltningens ordnande inom det nya området ofta varit föremål för vidlyftiga utredningar, närmast i syfte att beräkna den ökning av kostnaderna, som förvaltningens ordnande enligt stadens krav måste medföra. Härvid har naturligtvis skolväsendet på grund av sin ekonomiska betydelse ägnats det ojämförligt största intresset, och särskilt frågan om lärarepersonalens framtida ställning har varit föremål för åtskillig uppmärksamhet. I detta hänseende har också vid några tillfällen särskilda bestämmelser rörande stadens förpliktelser träffats, för vilka i annat sammanhang redogörelse lämnas.[1] Vid det år 1910 mellan Stockholms stad och Bromma socken uppgjorda inkorporeringsavtalet, vilket emellertid ännu icke blivit av stadsfullmäktige godkänt, har staden därjämte förpliktat sig att ordna folkskoleväsendet inom det införlivade området på sådant sätt, att eftermiddagsläsning om möjligt icke skall behöva ifrågakomma. Då avgörandet, huruvida en dylik möjlighet föreligger, givetvis tillkommer staden ensamt, så är hela bestämmelsen egentligen endast av deklaratorisk innebörd. Formellt sett borde därför det önskemål, varom här är fråga, såsom ock en av stadens delegerade anmärkte,

[1] Se nedan sid. 862 ff.

hellre uttalas i motiverna till avtalsförslaget än uppföras bland dess bestämmelser.[1]

Ordnandet av den rent kyrkliga förvaltningen har däremot före inkorporeringen i allmänhet icke varit föremål för någon vidare uppmärksamhet — naturligt nog, då den i regeln utan vidare övertagits av det förhandenvarande prästerskapet. I några fall av mera omfattande

---

1 Av socknen påyrkades ursprungligen, att staden skulle vara skyldig att efter inkorporeringen tillse, att så många skolhus funnes, att eftermiddagsläsning endast undantagsvis behövde förekomma. Då emellertid eftermiddagsläsning förekom i stadens folkskolor, och det icke kunde begäras, att inkorporeringsområdet efter förändringen skulle komma i en bättre ställning än staden, kunde detta yrkande icke godkännas. I enlighet med denna stadens delegerades uppfattning formulerades bestämmelsen, se *Bihang till BU:s utl. och mem.* 1911 : 32 samt 1911 : 8, särskilt sid. 88 ff. — Rörande planerna för folkskoleväsendets ordnande inom Brännkyrka, se *Bihang till BU:s utl. och mem.* 1909 : 35, sid. 14 f. samt *Bihang* 1909 : 150, sid. 6 ff.

Lundbyinkorporeringen: se *Göteborgs SF:s Handlingar* 1903 : 65, 1905 : 60, sid. 13 ff. — Rörande inkorporeringens omedelbara inverkan å Eskilstuna stads skolväsen efter Kloster och Forsinkorporeringen föreligger icke något annat material än som framgår ur en jämförelse mellan 1906 och 1907 års stat: posten »avlöningar» ökades från kr. 81,265 till kr. 178,800, »skollokaler och inventarier» från kr. 18,896 till kr. 43,202: 01 o. s. v. Några större förändringar synas icke här omedelbart ha blivit företagna. — Detta torde däremot ha blivit av nöden vid S:t Lars' införlivning med Linköping, då socknens skolväsen enligt inkorporeringskommitterade icke kunde betraktas som tillfredsställande: varannandagsläsning förekom i icke ringa utsträckning. Enligt Linköpings folkskolestyrelses mening innebar tillämpningen av 1909 års skollag och det för Linköping på grundval härav utfärdade kungl. brevet inom stadens utvidgade område, att jämväl reglementet, lärokurser och övriga bestämmelser, som voro fastställda för Linköpings folkskolor, skulle gälla för skolorna inom S:t Lars område — en åsikt, vars riktighet väl torde kunna sättas ifråga. På grund härav infördes omedelbart en utsträckning av lästiden och en omreglering av lärarepersonalens löner till överensstämmelse med i staden rådande förhållanden, se *Linköpings SF:s Handlingar* 1908 : 10, sid. 13 f., 1910 : 18, sid. 45 samt 49 ff. Vid förhandlingarna rörande S:t Peters Klosters införlivning med Lund har landsförsamlingens kyrkostämma påyrkat, att staden skall utfästa sig att bibehålla även småskola och folkskola i församlingens avlägsnare delar, se förut citerat tryck ovan sid. 159.

absoluta ecklesiastika inkorporeringar har emellertid ifrågasatts, huruvida prästerskapet utan vidare vore skyldigt att underkasta sig den ökning av tjänsteåligganden, som av församlingens utvidning bleve en följd. I ett fall, nämligen vid Ljungarums införlivning med Jönköping, har verkligen också uttryckligen stadgats, att dåvarande komministrarna samt pastorsadjunkten i pastoratet icke mot sitt bestridande under löpande löneregleringsperiod finge underkastas någon av inkorporeringen föranledd förändring i sin tjänstgöringsskyldighet. Några rättsanspråk på ökade löneförmåner torde prästerskapet dock lika litet som församlingens andra tjänstemän kunna göra gällande, även om de av andra skäl beviljas. Endast vid ett tillfälle har staden vid inkorporeringen ålagts, att »utgiva särskild ersättning till sin kyrkoherde för dennes genom överflyttningen ökade tjänstegöromål».[1] I ett annat fall har utvidgningen av församlingen vid tillsättande av ny tjänsteinnehavare förutsetts och i dennes fullmakt föreskrivits, att han vore skyldig att utan särskild ersättning underkasta sig den förändring i tjänstgöring, som av församlingens utvidgning kunde bliva en följd.[2]

Av större ekonomisk betydelse för staden torde emellertid de nya tjänstebefattningar vara, som utvidgningen kan göra nödvändiga. Vid flera tillfällen ha förslag i denna riktning under inkorporeringsfrågornas förberedande behandling framställts, men endast i ett fall, nämligen vid Västra Skreflinges införlivning med Malmö, ha dylika an-

---

[1] K. br. 21 dec. 1877 (Halmstad). — Vid 1907 års Trelleborgsinkorporering påyrkade *kyrkoherden* en särskild bestämmelse i syfte att förplikta staden att utgiva ersättning för ökningen av hans tjänsteåligganden. Då hans inkomster redan förut beräknats uppgå till 10,051 kronor, avstyrktes denna framställning utan vidare av *kammarkollegium* och föranledde icke någon k. m:ts åtgärd.

[2] Se *Lunds SF:s protokoll* 13/9 1907, 20/3 1908. Frågan rörde sig här om den utvidning av S:t Peters Klosters församling, som förutsetts vid dess överflyttning till Lund.

ordningar blivit föremål för särskilda inkorporeringsbestämmelser. Här hade av landsförsamlingens kyrkostämma föreslagits, att inom området skulle efter inkorporeringen anställas en kyrkoadjunkt med lön av minst 2,500 kronor samt uppföras ett kapell — något, som ur den kyrkliga förvaltningens synpunkt torde varit väl nödvändigt, då församlingens prästerskap hittills varit bosatt i den på andra sidan staden belägna Husie moderförsamling. Av stadens myndigheter synes detta förslag utan vidare ha godkänts. Då emellertid någon införlivning med avseende å den kyrkliga ekonomien icke, såsom de båda kommunerna föreslagit, kom till stånd, fann kungl. maj:t, att någon förpliktelse för den utvidgade kommunen i föreslagen riktning icke kunde stadgas, men förklarade, att, därest staden före den ecklesiastika införlivningen på sin bekostnad och i enlighet med domkapitlets föreskrifter uppförde ett kapell inom Sofielunds municipalområde och anslog medel för anställande inom Västra Skreflinge församling av en utav domkapitlet förordnad kyrkoadjunkt med bostad inom församlingen, så skulle denne äga rätt till prästerlig tjänsteårsberäkning. Staden borde i så fall jämväl tillhandahålla lämplig lokal för pastorsexpedition.[1] Anmärkningsvärt är härvid, att staden, d. v. s. den borgerliga kommunen, ålägges betydliga utgifter för rent kyrkliga ändamål — varigenom syftet med den föreslagna ekonomiska gemensamheten i icke ringa mån uppnåddes. I själva verket föreligger här endast en tillämpning av samma grundsats, som, på sätt förut visats, gör sig gällande med avseende på ersättningarna till prästerskapet vid de partiella inkorporeringarna, vilka likaså åläggas den borgerliga stadskommunen. Medan den emellertid i det

---

[1] Se k. br. 8 april 1910 samt tillhörande förut citerade *handlingar*. *K. befhde* anmärkte endast, att det föreslagna lönebeloppet torde vara för litet och borde höjas till 3,000 kr.

förra fallet icke var av någon egentlig praktisk betydelse, då kostnaderna i allt fall utdebiterades på samma skattskyldiga, så kan den i det senare icke frånkännas en viss räckvidd: oaktat en verklig ecklesiastik inkorporering icke ägt rum, så komma kostnaderna för de ifrågasatta anordningarna även att drabba inkorporeringsområdets skattskyldiga.

III. VÄXLINGEN AV DET KOMMUNALA MEDLEMSSKAPET.

Inkorporeringen kan, såsom redan förut framhållits,[1] betraktas icke endast från det allmännas, utan även från den enskildes synpunkt, icke allenast med hänsyn till de förändringar den innebär av den offentliga myndigheten inom inkorporeringsområdet, utan även med avseende på den genomgripande omgestaltning av den enskilde medborgarens rättsställning, som den kan medföra — i korthet, icke endast uppifrån, utan även nedifrån. Också den föregående skildringen av inkorporeringens innebörd med avseende å den offentliga myndighetens utsträckning till och närmare normering inom inkorporeringsområdet har ofta haft till föremål dylika subjektiva förändringar. De objektiva normer, som närmare begränsa och reglera kommunens myndighet, och om vilkas förhållande till områdesförändringen den föregående framställningen till stor del rört sig, bestämma givetvis i lika mån den enskildes rättsställning: de gälla för den enskilde inom vissa lokalt givna gränser. Den enskilde betraktas här dels i *status libertatis*, i det att gränserna för hans frihetssfär utstakas. Härigenom skapas dock icke några subjektiva rättigheter i egentlig mening: »rättigheten» att exempelvis framföra en automobil med viss fart är endast en reflex av det allmänna stadgandet

[1] Se ovan sid. 598 ff.

om viss maximihastighet o. s. v. Övervägande betraktas den enskilde såsom pliktsubjekt, i *status subjectionis*. Den objektiva normens innehåll är från den enskildes synpunkt vanligen ett förbud eller en befallning, en förpliktelse: detta får jag icke, detta skall jag göra. Därjämte finnas visserligen också berättigande objektiva normer, allmänna regler, som grundlägga subjektiva rättigheter för den enskilde, antingen direkt eller genom förmedling av särskilda förvaltningsakter. Åtskilliga dylika normer, särskilt inom stadsplaneväsendets område, hava i det föregående behandlats. Men de rättsanspråk, som de grundlägga, äro delvis icke av offentlig utan av civilrättslig natur, och framför allt ha de alla gemensamt, att de icke på något sätt anknutits till det kommunala medlemskapet. Lika litet som de förutsätta, kunna de utöva någon inverkan på den enskildes aktiva status.

Jämte dessa olika slag av objektiva normer finnas emellertid även sådana, som bestämma förutsättningarna för det utan förmedling av någon förvaltningsakt inträdande kommunala medlemskapet, och som direkt förplikta och berättiga den enskilde i hans egenskap av medlem av kommunen. Att giltighetsområdet för dessa allmänna normer, i den mån de äro olika i stad och på landet, vid inkorporeringen utan vidare i enlighet med förut angivna grundsatser utsträckas, respektive förminskas, torde utan vidare vara klart. Om för den kommunala rösträtten i staden gäller en annan beräkningsgrund än på landet — såsom i Sverige under hela den här behandlade perioden varit fallet — så är det självklart, att inkorporeringsområdet hädanefter kommer att vara underkastat de för staden gällande reglerna o. s. v. Vida svårare är frågan om inkorporeringens innebörd med avseende på de redan bestående offentliga rättsförhållanden, som anknyta sig till det kommunala medlemskapet. Det är härvid särskilt den kommunala rösträtten och skatteplikten, det kommunala medlemskapets vik-

tigaste innehåll, samt hemortsrätten, medlemskapet i det kommunala fattigvårdssamhället, som kommer i betraktande.

INKORPORERINGENS INVERKAN Å MANTALSSKRIVNINGSORTEN.

Den allmänna grundsatsen för bestämmandet av inkorporeringens inverkan på den enskildes kommunalrättsliga kvalificering har redan förut angivits.[1] Inkorporeringen kan icke jämställas med, dess verkningar icke bestämmas efter samma regler som en genom in-, respektive utflyttning förorsakad växling av mantalsskrivningsorten. I själva verket förblir mantalsskrivningsorten, d. v. s. den fastighet, å vilken den enskilde skrives, densamma som förut, men denna orts områdesbestämning, dess kommunala tillhörighet, blir en annan. Förändringen av mantalsskrivningsortens områdesbestämning är för den enskilde inkorporeringens väsentligaste innebörd. Alla de kommunala rättsförhållanden, som haft sitt ursprung och sin förutsättning i mantalsskrivningsorten, övergå i och med inkorporeringen *ipso jure* att gälla den nya kommunen. Under i övrigt stadgade allmänna förutsättningar och villkor bliva de enskilde inom inkorporeringsområdet medlemmar av stadskommunen, kommunalt röstberättigade och skattskyldiga till densamma o. s. v. Denna förändring inträder omedelbart, i och med inkorporeringen. Den områdesbestämning, som förut grundlagt den enskildes förhållande till landskommunen, riktar sig från och med inkorporeringsögonblicket gentemot staden. Alltså: från och med denna tidpunkt äro inkorporeringsområdets invånare kommunalt röstberättigade och skattskyldiga samt äga hemortsrätt i staden under samma förutsättningar och i samma utsträckning som invånarna inom stadens äldre område. Dessa med inkorporeringen *ipso jure* inträdande förändringar komma emellertid på vissa punkter i strid med den gällande offentliga rättsordningen eller falla åtminstone *extra legem*. För deras genomförande i praxis krävas

[1] Se ovan sid. 598 ff.

därför särskilda åtgärder från statens sida, åtgärder som ofta utebliva, och rörande vilkas laglighet uppfattningen inom administrativ praxis är vacklande och obestämd.

Att inkorporeringen verkligen innebär en ändring av mantalsskrivningsortens områdesbestämning, har i praxis aldrig bestritts, ja, i några fall har denna förändring t. o. m. uttryckligen anförts som motiv för inkorporeringen i så måtto, att vissa av inkorporeringsområdets invånare borde beredas tillfälle att deltaga i det kommunala arbetet i staden.[1] I andra fall har man däremot till socknens förmån velat upphäva inkorporeringens inverkan på det kommunala medlemskapet. Vid förhandlingarna rörande en partiell införlivning av S:t Peters Klosters församling med Lund förpliktade sig staden att icke motsätta sig en ansökan, att landsförsamlingens pastor fortfarande skulle få mantalsskrivas inom sin församling, även om hans bostad komme att ligga inom Lunds stads område. Att en sådan suspension av mantalsskrivningsförordningens grundsats, att envar skall skrivas där han är bosatt, alldeles saknar stöd av lag, torde vara uppenbart,[2] även om den i detta fall med hänsyn till socknens intresse av kyrkoherdens skattebidrag är fullt förklarlig.

Den kommunala rösträtten.

Vad områdesförändringens betydelse för den kommunala rösträtten angår, så hava härom i regeln alla bestämmelser i inkorporeringsbreven saknats. Endast vid de totala inkorporeringarna brukar uttryck-

[1] Se ovan sid. 207, not 1.

[2] Jfr t. ex. frågan om statsråds mantalskrivningsort, som enligt 1911 års riksdags beslut icke utan vidare bestämmes av bostadskommunen. — Genom den partiella inkorporeringsfrågans övergång till total har den mellan S:t Peters Klosters kommun och Lund överenskomna bestämmelsen förlorat praktisk betydelse; se *Bilagor till Lunds SF:s protokoll* 1908: 70, 1910: 46. Drätselkammaren ansåg bestämmelsens upptagande som inkorporeringsvillkor formellt oriktigt och ville ersätta den med ett uttalande till SF:s protokoll. — Rörande den bestämmelse, som förekom i k. br. 2 okt. 1880, att de vid det med ESKILSTUNA införlivade Klosterströms gjuteri anställda och inom gjuteriets område boende personer skulle med familjer där mantalsskrivas, se nedan sid. 898 not 1.

ligen stadgas, att det införlivade områdets invånare skola i stadens kommunala angelägenheter åtnjuta samma rösträtt som stadens invånare, med tillägg för de fall, då särskild valkretsindelning förekommer, att denna indelning skall så ändras, att invånarna i det införlivade området få tillfälle att utöva dem tillkommande rösträtt. Den senare omständigheten bör med lätthet kunna ordnas så, att icke härigenom hinder uppstår för det införlivade områdets inträdande i den aktiva kommunala medborgarrätten: valkretsindelning, som efter 1909 års lagändringar är obligatorisk i städer med mer än 10 tusen invånare, bestämmes av stadsfullmäktige efter magistratens förslag.[1] Beslut härom bör sålunda kunna fattas t. o. m. före inkorporeringens ikraftträdande.

NÄR BLIVA DE INKORPORERADE RÖSTBERÄTTIGADE I STADEN?

Större svårigheter förorsakar själva röstlängden. Denna grundar sig nämligen på den av prövningsnämnden granskade taxeringslängden, vilken först i augusti, i Stockholm först i oktober, föreligger färdig. Taxeringslängden grundar sig i sin tur på senaste mantalsskrivning, vilken sker i slutet av året, i Stockholm vid årets början.[2] Förutsättningen för att inkorporeringsområdet skall komma med i årets röstlängd är alltså, att dess invånare mantalsskrivas i staden redan före inkorporeringens ikraftträdande, eller att taxeringsnämnden tar hänsyn även till mantalsuppgifterna från den införlivade sockendelen. Genom ett dylikt förfaringssätt — som i praxis överallt torde tillämpas — komma kommunens nya medlemmar i till-

---

[1] Vid behandlingen av frågan om Brännkyrka inkorporering med STOCKHOLM framställdes såväl inom kommunalnämnden som å stämman förslag, att socknen måtte tillerkännas rätt att medverka vid den nya valkretsindelningens uppgörande, eller att vid den nya indelningen de inkorporerade områdena måtte såvitt möjligt sammanföras till en valkrets, så att deras särskilda intressen kunde komma att representeras av inom socknen bosatt person. Se VALLINS reservationer. *Bih. till BU:s utl. och mem.* 1909: 143, sid. 5, 27.

[2] F. K. S. § 13 (förut § 14), F. K. Sthlm § 5 mom. 2, K. F. $^{28}/_{10}$ 1910 om taxeringsmyndigheter §§ 26, 30, 40; se ock föregående bevillnings- och mantalsskrivningsförordningar.

fälle att deltaga i de allmänna rådstugor eller stadsfullmäktigeval, som äga rum i årets slut — icke i dem, som försiggå under inkorporeringsårets tre första kvartal. För Stockholm, där stadsfullmäktigevalen författningsenligt äga rum i mars månad, innebär detta, att de införlivade socknarna under det första året icke alls kunna utöva någon rösträtt[1] — för landsortsstäderna däremot, som välja stadsfullmäktige i december, endast att kommunens nya medlemmar voro förhindrade att deltaga i de fyllnadsval, som enligt före 1910 gällande rösträttsbestämmelser kunde förekomma.

Otvivelaktigt måste detta tillstånd anses innebära en orättvisa emot inkorporeringsområdet. Även i formellt hänseende står det i bestämd motsättning mot inkorporeringens rättsliga natur liksom staden från och med inkorporeringsögonblicket övertager den kommunala myndigheten och ansvaret för de kommunala förvaltningsuppgifternas genomförande inom inkorporeringsområdet, så böra ock invånarne inom detsamma från denna tidpunkt inträda i sin nya aktiva medborgarrätt. Genom särskilda bestämmelser i sammanhang med själva inkorporeringsförordnandet bör därför det omedelbara överförandet av de nya medlemmarna i stadens gällande röstlängd eller eventuellt i en särskild supplementär längd anordnas. Invändningen, att dylika bestämmelser stå i strid med eller i allt fall falla utanför gällande kommunallag, förtjänar icke något avseende, då många andra av inkorporeringens moment innebära förändringar av eller tillägg till gällande rättsordning, ja, då inkorporeringen ju till sitt väsen själv är en förändring av rättsförhållanden.[2]

---

[1] Denna konsekvens har också ansetts ofrånkomlig under de pågående inkorporeringsunderhandlingarna med Brännkyrka och Bromma, se *Bih. till BU:s utl. och mem.* 1909: 35, sid. 38 ff., 1911: 32, sid. 43 ff.

[2] Se ovan sid. 400 ff.

Först vid en av de senaste totala inkorporeringar, som ägt rum — S:t Lars' socken med Linköping — har denna lucka i de hittillsvarande inkorporeringsföreskrifterna uppmärksammats och i form av en särskild »övergångsbestämmelse» på stadens och socknens gemensamma förslag stadgats, att röstlängd för deltagande uti allmänna val skall av magistraten »så snart ske kan efter införlivningen» upprättas »för den gemensamma kommunen». Genom denna bestämmelse, som tyvärr icke kommit till användning vid den senaste stora Stockholmsinkorporeringen, har på ett förebildligt sätt inkorporeringens rättsverkningar med avseende på de nya invånarnas kommunala medborgarrätt säkerställts.[1]

I praxis hava hithörande frågor några gånger kommit under domstols eller administrativ myndighets prövning, varvid uppfattningen i regeln, om ock ej alltid, gått i motsatt riktning mot den här företrädda. Det enda prejudikat, som föreligger, gavs i sammanhang med prövning av besvär över 1905 års riksdagsmannaval i Hälsingborgs stad, där magistraten ansett det med årets början införlivade municipalsamhällets invånare »röstberättigade» i kommunens allmänna angelägenheter och medgivit dem att i enlighet med en bestyrkt avskrift av den nästföregående år beslutade fyrktalslängden för samhället deltaga i riksdagsmannavalet. Högsta domstolen var i likhet med konungens befallningshavande av annan mening och upphävde valet, då de enligt dess mening ogiltiga valsedlarna kunnat inverka på valets utgång.[2]

---

[1] Se k. br. 30 sept. 1910, samt *Linköpings SF:s Handl.* 1908: 10.

[2] N. J. A. 1905: 140. *Magistraten* anförde bl. a., att de å området boende personerna blivit för 1905 mantalsskrivna och även under året taxerade i Hälsingborg, och att magistraten på denna grund från kommunalnämnden i landsförsamlingen infordrat den med ledning av 1904 års taxering uppgjorda fyrktalslängden och låtit de här upptagna personer, som uppfyllde villkoren enligt R. O. § 14, deltaga i valet. Härtill ansåg sig magistraten även av det skäl berättigad,

En konsekvens av denna uppfattning är givetvis, att det införlivade områdets invånares rösträtt i landskommunen fortfar att gälla, så länge som den röstlängd, i vilken de äro upptagna, författningsenligt tillämpas. I praxis skulle dock inkorporeringsområdets fortfarande deltagande i kommunalstämmorna inom en kommun, som det icke längre tillhörde, kunna leda till de mest orimliga resultat, och det lär heller aldrig i verkligheten förekomma. Endast någon gång har anspråk i denna riktning framställts och i administrativ väg godkänts. Vid val av klockare i Gylle och Kyrkoköpinge församlingar i juli 1908 förvägrades rösträtt åt vissa personer tillhörande den del av Kyrkoköpinge, som genom kungl. brev 22 febr. 1907 från och med 1908 blivit i alla hänseenden införlivad med Trelleborgs stad, då dessa personer »icke kunde anses äga rätt att i Kyrkoköpinge öva inflytande på väljande av en kyrklig funktionär, som de varken hade skyldighet att avlöna eller

---

att dessa personer eljest genom en administrativ åtgärd skulle ha förlorat sin rösträtt. *Högsta domstolen:* ifrågavarande personer voro enligt F. K. S. §§ 57, 62 ej skatteskyldiga till staden för den bevillning, som blivit dem påförd i landskommunen för år 1904, bevillningstaxeringslängd för år 1905 var för staden vid tiden för valet ej fastställd, alltså och då dessa personer sålunda icke vid denna tidpunkt varit kommunalt röstberättigade i staden och förty ej heller bort vara i den för staden gällande röstlängd upptagna — fastställdes k. befhdes utslag. — *Särskilda yttranden* avgåvos dock av justitieråden Herslow och Petrén, vilka ogillade de mot valet anförda besvär på i huvudsak samma grunder som här ovan anförts. Valrätten kunde icke berövas ifrågavarande personer, som genom överflyttningen voro mantalsskrivna i staden, därigenom att de icke blivit uppförda i »den för staden med dess forna begränsning upprättade röstlängd.» Då de, »enligt vad upplyst blivit, före områdets överflyttning ägde rösträtt i socknens allmänna angelägenheter» måste de anses berättigade »att vid överflyttningen i stället bekomma rösträtt i stadens angelägenheter» (spärrningen av undertecknad). Denna tanke sammanfaller alldeles med den som här förut förfäktats: den hittillsvarande områdesbestämningen riktar sig icke längre gentemot socknen utan gentemot staden, varigenom en växling av invånarnas aktiva kommunalrättsliga kvalificering inträder.

rätt att använda till sin tjänst». Domkapitlet fann emellertid, att den för valet gällande röstlängden utan avvikelser borde ha följts och förordnade om nytt vals anställande, i vilket utslag kungl. maj:t icke gjorde ändring.[1]

I andra fall har emellertid en motsatt ståndpunkt gjort sig gällande, särskilt vid totala inkorporeringar, då det orimliga i den härskande formalistiska uppfattningen av de nya invånarnas rösträtt starkast kan träda i dagen. Vid fyllnadsval till stadsfullmäktige i Trelleborg i maj 1908 förvägrades invånarna i den från årets början med staden införlivade landskommunen att rösta. På anförda besvär upphävdes emellertid valet av konungens befallningshavande, då landsförsamlingens invånare måste anses ha blivit »medlemmar av stadskommunen och till densamma skattskyldiga i och med det inkorporeringen trätt i tillämpning. Dessa invånare, vilka under 1908 jämväl erlagt utskylder till staden, voro sålunda inom staden röstberättigade.» Denna klara och praktiska ståndpunkt — nästan ordagrant sammanfallande med den som här förfäktats — blev emellertid icke av regeringsrätten upptagen till realprövning, då den tid, för vilken fyllnadsvalet gällde, under tiden gått till ända.[2] Efter inkorporeringen av Kloster och Fors med Eskilstuna från och med år 1907 medgåvos sockenområdenas invånare att under samma förutsättningar som det äldre stadsområdets deltaga i det extra stadsfullmäktigeval, som på grund av folkmängdens starka ökning förordnades redan under första hälften av året.

Ökning av stadsfullmäktiges antal.

Genom inkorporeringen kan stadens folkmängd komma att så starkt ökas, att antalet stadsfullmäktige, som enligt kommunalförordningen inom vissa gränser bestämmes av befolkningssiffran, blir för litet. Fråga kan

---

[1] Alströmer n:r 1768.

[2] *Regeringsrättens årsbok* 1909, notiser civildepartementet 20.

då uppstå, om nyval genast bör företagas, eller om med regleringen kan anstå till ordinarie valperiods utgång. Med den i praxis rådande uppfattningen, enligt vilken de nytillkomna kommunalmedlemmarna först vid årets slut kunna utöva någon rösträtt inom staden, synes det bäst överensstämma, att man också väntar med ökningen av fullmäktiges antal till den allmänna rådstugan i december, då det dock vore något orimligt, om val av de nya stadsfullmäktige skulle äga rum vid ett tillfälle, då de nya invånarna — för vilkas skull detta val sker — icke kunde utöva sin rösträtt. I Eskilstuna kom detta spörsmål efter Klosters och Fors' införlivning under behandling. Å »före detta Fors' sockens röstberättigade invånares vägnar» hemställdes nämligen hos magistraten om omedelbart sammankallande av allmän rådstuga för bestämmande av det nya antalet stadsfullmäktige samt sedermera för anställande av val. Magistraten lämnade emellertid, med hänsyn till vad lagen stadgade om valperiod och tid för vals anställande, denna framställning utan avseende. På anförda besvär upphävde konungens befallningshavande magistratens beslut och förordnade om sammankallande av allmän rådstuga snarast möjligt för bestämmande av fullmäktiges antal. I denna resolution gjorde kungl. maj:t ingen ändring, dock med uttryckligt framhävande av att det nya valet lagligen borde äga rum först i december.[1] Enligt den i administrativ praxis rådande uppfattningen bör således bestämmandet av antalet stadsfullmäktige ske snarast möjligt, medan däremot nyval endast kan ske efter utgången av den lagstadgade valperioden.[2]

---

[1] Alströmer n:r 1710. Som skäl anfördes av *k. befhde* föreskriften i k. br. 3 aug. 1906, att de införlivade områdenas invånare skulle åtnjuta samma rösträtt som stadens invånare i kommunala angelägenheter.

[2] Bland de »övergångsbestämmelser», som av S:t Lars socken och Linköpings stad föreslogos att gälla den förras inkorporering med den senare, rörde en också bestämmandet av stadsfullmäktiges antal: om inkorporeringen nödvän-

ÖKNING AV SKOLRÅDETS MEDLEMSANTAL.

Med avseende å skolråd har däremot en motsatt uppfattning vunnit godkännande. Vid Klosters och Fors' inkorporering med Eskilstuna bestämdes liksom vid alla andra totala införlivningar,[1] att staden skulle med socknarna utgöra ett skoldistrikt och med dem förena sig om gemensamt skolråd. Innebörden av detta stadgande synes uppenbar: liksom socknarna såsom borgerliga kommuner försvunno genom att uppgå i staden, så utvidgades också stadens skoldistrikt över sockenområdena. Något nytt skoldistrikt blev icke följden av denna relativa kyrkliga inkorporering, endast en utvidgning av stadens. Sedan de tre församlingarna på gemensam kyrkostämma i oktober 1907 bestämt skolrådets medlemsantal till fjorton, av vilka sju från Eskilstuna, fyra från Kloster och tre från Fors, förrättades i december 1907 valet, varvid i överensstämmelse med här uttalad uppfattning skolrådets dittillsvarande sex medlemmar ansågos kvarstå intill den laga valperiodens utgång, 1909 års slut. Då »Eskilstuna skoldistrikt fortfarande ägde bestånd, ehuru i utvidgat omfång», betraktades skolrådets medlemmar på samma sätt som stadsfullmäktige, vilka — såvida motsatsen ej uttryckligen stadgats — anses böra kvarstå intill utgången av den tid, för vilken de från början valts. På anförda besvär blev emellertid valet såsom stridande mot inkorporeringsbrevet och pastoratsstämmans beslut i oktober 1907 upp-

---

diggjorde en ökning av detta antal, så skulle snarast möjligt allmän rådstuga för antalets bestämmande hållas, »samt val därefter i laga ordning förrättas». Antagligen avsågs härmed ett extraordinarie nyval av hela fullmäktige, då kort förut ordats om den eventualiteten, att fullmäktiges antal icke behövde ökas, varvid de förut valde stadsfullmäktige ägde beslutanderätt till dess »nyval av annan anledning ägde rum.» Näppeligen kan dock ett dylikt »urtima» val anses hållet i laga ordning. Bestämmelsen blev ej av k. m:t fastställd. Se *Linköpings SF:s Handl.* 1908: 10.

[1] Se ovan sid. 823.

hävt av domkapitlet, i vars utslag kungl. maj:t icke gjorde någon ändring.[1]

Inkorporeringens inverkan å de kommunala organens ställning.

Enligt samma grundsatser, som bestämma den kommunala rösträttens övergång vid inkorporeringen, förändras ock de rättsförhållanden, som anknyta sig till särskilda kvalificeringar av den enskildes aktiva status, och framförallt de olika kommunala organens rättsställning. I och med den totala inkorporeringen upphöra kommunalnämnd, fattigvårdsstyrelse, respektive municipal-, byggnads- och hälsovårdsnämnd, likaså kyrko- och skolråd att fungera, och deras medlemmar förlora sin särskilda offentligrättsliga kvalificering. Att å andra sidan stadens motsvarande organ utan vidare kvarstå och efter inkorporeringen bliva den förstorade kommunens organ är likaså en självklar följd av områdesförändringens begrepp: kommunen upphör icke för att lämna plats åt en ny, utan undergår endast en mer eller mindre ingripande förändring.

I allmänhet synes också denna grundsats i praxis erkännas och följas — undantag utgör endast skoldistriktens sammanslagning, vilken, som nyss visats, uppfattas som ett upphävande av de gamla och grundande av ett nytt skoldistrikt. De dittillsvarande skolråden upphöra därför ej i och med inkorporeringen att fungera utan kvarstå, tills dess helt nytt skolråd valts. Denna avvikelse från inkorporeringens egentliga innebörd torde falla sig så mycket naturligare, som den totala införlivningen i kyrkligt hänseende vanligen endast omfattar skolväsendet: i övrigt kvarstår församlingen och dess organ orubbade. Mången gång torde det icke heller vara lätt att före inkorporeringens ikraftträdande medhinna de åtgärder, som det utvidgade skolrådets val betingar, medan stadens skolråd å andra sidan knappast utan förstärkning

---

[1] Alströmer n:r 1747.

från inkorporeringsområdena torde kunna övertaga deras skolförvaltning. Den mest praktiska utvägen i dylika fall synes ha varit den, som föreslogs av den gemensamma kommittén för S:t Lars' sockens inkorporering med Linköping: de gamla skolråden skulle helt enkelt sammanslås, och dess medlemmar fortsätta att fungera, intill dess nya val ägde rum. Då stadsfullmäktige enligt bestämmelserna i 1909 års lag vid inkorporeringens förordnande redan övertagit skolväsendet som en borgerligt kommunal angelägenhet, blev bestämmelsen icke upptagen i inkorporeringsbrevet. Av samma skäl torde frågan numera sakna praktisk betydelse.

I svensk inkorporeringspraxis ha för övrigt dessa förändringar icke ägnats någon vidare uppmärksamhet. Med undantag av de resultatlösa förslag, som vid förhandlingarna rörande Brännkyrkas inkorporering framställdes i syfte att sammanföra de inkorporerade områdena till en valkrets,[1] synes man icke — såsom i utlandet ofta sker — ha sökt ersätta förlusten av den kommunala självständigheten med några garantier för att inkorporeringsområdet skall bliva behörigen representerat i stadens beslutande och förvaltande myndigheter. Endast i ett enda fall har en liknande fråga varit på tal, nämligen vid förhandlingarna rörande Limhamns inkorporering med Malmö, då Limhamns ombud inom inkorporeringskommittén bringade frågan om köpingens representation i det gemensamma skolrådet på tal. Kommittén enade sig endast om det allmänna önskemålet, att köpingen måtte bliva »behörigen representerat» i skolrådet.

DE KOMMUNALA TJÄNSTEMÄNNENS RÄTTSSTÄLLNING.

Större uppmärksamhet har däremot ägnats åt frågan om inkorporeringens innebörd med avseende å inkorporeringskommunens tjänstemän. Även dessa utgöra kommunens, om ock sekundära organ, de ut-

[1] Se ovan sid. 853 not 1.

öva offentlig myndighet, och deras förhållande till kommunen, deras tjänsteställning, är av offentligrättslig natur. Med hänsyn härtill har också frågan om inkorporeringens betydelse för hithörande rättsförhållanden ansetts böra behandlas i detta sammanhang, ehuru det främst är de civilrättsliga förbindelser, med vilka tjänsteavtalet är förenat, som vid inkorporeringen bruka bliva föremål för särskilda bestämmelser.

PARTIELLA INFÖRLIVNINGAR.

Det är uppenbart, att de frågor, som i detta hänseende kunna förekomma, äro väsentligt olika vid partiella och vid totala införlivningar. I förra fallet rubbas icke tjänstemännens offentliga rättsställning, då områdets förminskning i och för sig icke kan förändra deras karaktär av kommunens organ. Däremot kan denna förminskning givetvis göra tjänsten mindre behövlig än förr, och härigenom senare föranleda dess indragning eller en försämring av lönevillkoren. Ur billighetssynpunkt måste emellertid en dylik förändring i de flesta fall te sig som en orättvisa, vilken såvitt möjligt bör undvikas. De ersättningsbestämmelser av olika slag, som i detta syfte stadgats för prästerskapet och kyrkobetjäningen, hava i annat sammanhang behandlats. Av övriga kommunala befattningshavare är det väl endast folkskollärarna, som på grund av folkskolestadgan hava en mera tryggad ställning och kunna göra några rättsanspråk gällande, ehuru även här för de extraordinarie och biträdande lärarna avsevärt utrymme lämnats för det fria tjänsteavtalet.[1] I allmänhet behandlas frågan om de kommunala tjänstemän-

[1] Av folkskolestadgans hithörande bestämmelser torde följande särskilt vara av intresse: § 22 angående ordinarie lärares skyldighet att efter skolväsendets omorganisation underkasta sig förflyttning utan förminskning av löneförmåner, samt § 33 angående skolrådets rätt att entlediga extra ordinarie (§ 24) och biträdande lärare (§ 23) »med iakttagande av stadgade och överenskomna villkor» eller på grund av skolväsendets omorganisation.

nens bibehållande vid sina löneförmåner även efter socknens förminskning i sammanhang med den allmänna skatteersättningen, som vars motiv socknen ofta brukar åberopa, att den oavsett exkorporeringen måste bibehålla och avlöna lika många skollärare, fjärdingsmän o. s. v. som förr. Det torde till och med kunna ifrågasättas, huruvida icke man här har att söka skatteersättningens ursprung — i varje fall ligger här dess starkaste skäl. Vid 1872 års Nyköpings inkorporering — den första, som förenades med en skatteersättning — klagade landsförsamlingarna särskilt över förlusten av inkorporeringsområdenas bidrag till skollärarnas avlöning. Av kammarkollegium föreslogs också, att staden skulle bidraga till församlingarnas utgifter för skolväsendet under dåvarande skollärares tjänstetid. Kungl. maj:t bestämde däremot ersättningstiden till tjugo år, varigenom sambandet med vidkommande tjänstemans avlöning var borta och utvecklingsgången till en vanlig skatteersättning fullbordad. I åtskilliga senare fall torde denna ha motiverats på samma sätt.

Kännbarast bliva naturligtvis inkorporeringens verkningar med avseende å de tjänstemän, vilkas verksamhet är lokaliserad just till inkorporeringsområdet och icke kan flyttas till någon annan del av kommunen. Så är väl ofta fallet vid inkorporering av område, där en skola är belägen. Om staden icke i sina äldre skollokaler kan upptaga barnen från inkorporeringsområdet utan fortfarande måste begagna det där belägna skolhuset, faller det sig naturligast, att även lärarpersonalen med inkorporeringen övergår i stadens tjänst. En dylik bestämmelse har några gånger föreslagits[1], samt i ett fall, nämligen vid Bomhus' införliv-

[1] Vid behandlingen av den genom departementsskrivelse 10 dec. 1892 avslagna överflyttningen av Norra förstäderna till Norrköping yrkade Östra Eneby kommunalstämma, att den ordinarie skollärare, som var anställd vid den

ning med Gäfle, även blivit stadgad.[1] Emot stadens protester förpliktades den här att övertaga Valbo sockens förbindelser gentemot den lärarepersonal och de polismän, som vid tiden för överflyttningen voro anställda för inkorporeringsområdet. Ehuru denna bestämmelse enligt ordalydelsen endast torde omfatta de civilrättsliga förbindelser, som socknen i och med tjänsteavtalet kunde ha ingått, är det klart, att den även avsåg tjänstemännens offentligrättsliga ställning.[2] Skollärarnes tjänsteförhållande kom efter inkorporeringen alltså att gälla staden, icke socknen; gentemot staden ägde de alla de rättigheter, som de tillförsäkrats i folkskolestadgan och genom särskild överenskommelse. Överhuvud taget måste tjänsteförhållandet med avseende å tjänstetid, ålderstillägg, pension o. s. v. i allo betraktas som orubbat. Tjänsteställningen fortsattes utan avbrott, fastän den ena parten i förhållandet växlat. En annan fråga är visserligen i vad mån de tjänsteavtal, som kunde föreligga med polismännen, gåvo dessa några andra rättsanspråk än rent civilrättsliga. Givetvis hade staden samma rätt att förflytta eller avskeda dem, som socknen förut haft. Hur långt de förbindelser egentligen

---

inom förstadsområdet belägna »Sandbyhofs herrgårdsskola» skulle bibehållas vid tjänsten och avlönas av stadens skoldistrikt. Se *handlingarna* till detta ärende.

[1] Vid den förestående inkorporeringen av Näsby med KRISTIANSTAD torde en liknande bestämmelse komma att stadgas: den i Näsby anställda barnmorskan skall enligt överenskommelse mellan staden och socknen av staden övertagas och avlönas, »så länge hon förmår uppehålla befattningen».

[2] Förslaget utgick från Valbo socken. *Drätselkammaren* gjorde invändningar: skulle staden oberoende av det sätt, varpå skol- och polisväsen i framtiden ordnas och de dåvarande befattningshavarna skötte sig, nödgas att behålla dem för all framtid? Här utgår man alltså — självfallet — från att bestämmelsen avsåg ifrågavarande tjänstemäns övertagande i stadens tjänst. *K. befhde* och *kammarkollegium* understödde emellertid socknens yrkande. Se *handlingarna* till k. br. 8 april 1910.

sträckte sig, som staden genom denna bestämmelse måste övertaga, synes icke ha blivit föremål för någon närmare undersökning.

TJÄNSTEMÄNNENS STÄLLNING VID TOTALA INKORPORERINGAR.

Vid de totala inkorporeringarna ligger saken betydligt enklare. Tjänstemännens offentligrättsliga kvalificering försvinner naturligtvis på samma gång som den kommun, vars organ de utgjort. Någon övergång av de offentliga rättigheter och plikter, som härröra av tjänsteställningen, kan uppenbarligen icke tänkas. Däremot omfattar den privaträttsliga successionen den inkorporerade kommunens samtliga förbindelser, sålunda även de betalningsplikter, som kunna bestå gentemot dess tjänstemän. Härav torde väl också utan vidare följa, att de i motsvarande omfattning bibehållas vid sina befattningar. Vad särskilt lärarpersonalen angår, vars ställning efter inkorporeringen i första hand brukar bli föremål för uppmärksamhet, torde dess anställning och löneförhållanden med hänsyn härtill icke behöva försämras av områdesförändringen. Några särskilda bestämmelser, uteslutande i syfte att säkerställa deras intressen, hava därför i allmänhet ansetts överflödiga. Övriga befattningshavare, såsom fjärdingsmän och andra polismän, kommunalkamrer, barnmorska o. s. v., kunna däremot beröras av inkorporeringen på ett vida kännbarare sätt, då deras tjänster ofta icke längre äro behövliga och av staden indragas. I allmänhet torde staden även utan särskilda inkorporeringsbestämmelser i denna riktning tillgodose de skäliga krav, som av befattningshavarna kunna framställas, vanligen genom att bereda dem andra platser i stadens tjänst.[1] I flera fall, då denna fråga vid inkorpo-

---

[1] Vid Lundby inkorporering med GÖTEBORG ansåg sig staden utan vidare förpliktad att övertaga de pensioner, som av socknen utbetalats. Vid beräkning av pensionsbelopp i enlighet med de regler, som i detta hänseende tillämpas i Göteborg, för hälsovårdstillsyningsman, som varit anställd i Lundby, liksom ifråga om ålderstillägg, ägde denne tillgodoräkna sig den tid han varit anställd i Lundby. Se *Göteborgs SF:s Handlingar. Bihang* 1905 : 18.

reringens förberedande behandling förekommit, har man därför ansett särskilda utfästelser från stadens sida onödiga.[1]

Vid andra totala inkorporeringar har man däremot i form av en särskild inkorporeringsbestämmelse uttryckligen fastslagit inkorporeringens rättsverkningar med avseende å tjänstemännens ställning. I överensstämmelse med den föreskrift, som lämnades vid Bomhus' införlivning med Gäfle, har vid Brännkyrkas inkorporering med Stockholm stadgats, att staden från tiden för införlivningen skall övertaga den införlivade kommunens och skoldistriktets samtliga förpliktelser gentemot såväl de personer, vilka vid nämnda tidpunkt därinom innehava fast anställning, som ock de socknens förutvarande tjänstemän, vilka då redan därifrån åtnjuta pension eller understöd.[2] Rörande denna föreskrift gäller detsamma, som förut anmärkts om Gäflebestämmelsen: det är huvudsakligen de civilrättsliga utfästelser, vilka av socknen kunna ha ingåtts, som staden här övertar. Även det offentligrättsliga tjänsteförhållandet

---

[1] Vid inkorporeringen av Kloster och Fors med Eskilstuna uttalade den gemensamma *kommittén* »den tillförsikten, att de kommunala myndigheterna även utan särskilda utfästelser skola tillmötesgå» de i socknarna anställda tjänsteinnehavarnas berättigade krav; se *betänkande* sid. 29 *bil. Az.* Detta uttalande ansågs även av *k. befhde* i yttrande 17 dec. 1904 tillfyllest, särskilt ifråga om de »bekymmer för framtiden,» som en för Nyfors med omgivning anställd vice länsman för landshövdingen uttalat. Avlöningen till denne polisman utgick med 1,000 kronor från socknen och municipalsamhället och 500 kronor av statsanslaget för polisväsendet å landsbygden. Även det senare bidraget till lönen komme givetvis att genom inkorporeringen bortfalla. — På fullständigt samma sätt — delvis med upprepande av samma ordalag — behandlades denna fråga vid Västra Skreflinge inkorporering med Malmö. Kommitterade ansågo, att de befattningsinnehavare, som på grund av inkorporeringen förlorade sina platser, borde beredas andra i stadens tjänst.

[2] K. br. 22 mars 1912. I en särskild punkt tillfogades, att de i socknen anställda barnmorskorna icke i pensionshänseende finge komma i sämre ställning än förut, varmed avsågs skyldighet för staden att till barnmorskornas pensionsinrättning erlägga stadgade pensionsbidrag.

fortfar att gälla, men givetvis blir tjänstemännens rättsställning icke genom inkorporeringen bättre eller säkrare än förr, varken med avseende å lön eller andra anställningsvillkor. För flera tjänsteinnehavare, särskilt fjärdingsmännen, vilkas befattningar efter inkorporeringen med säkerhet komma att indragas, innebär detta otvivelaktigt en obillighet. Av lärarpersonalen fordrades å andra sidan full likställighet med lärarna vid Stockholms folkskolor. Ehuru socknens under förhandlingarna framställda förslag, att staden skulle åtaga sig samma förpliktelser gentemot dess tjänstemän som mot sina egna, icke här ledde till något resultat,[1] ha stadens representanter däremot i det med Bromma kommun uppgjorda inkorporeringsavtalet gått med på en tilläggsbestämmelse, som tillförsäkrar folkskollärarna inom sockenområdet samma avlöningsförmåner, som åtnjutas vid stadens övriga folkskolor, endast med undantag för hyresersättningen, som av naturliga skäl måste kunna sättas lägre i det införlivade området.[2] I det mellan Malmö och Limhamn uppgjorda inkorporeringsavtalet har likaså den nyss återgivna Brännkyrkabestämmelsen upptagits. Liksom vid Stockholmsinkorporeringarna har den framför allt visat sig av intresse för lärarpersonalen, som emellertid i detta fall

---

[1] Den stadgade bestämmelsen formulerades av *inkorporeringsdelegerade* i samförstånd med Stockholms *folkskoleöverstyrelse.* Delegerade uttalade vidare, att ny anställning borde beredas de personer, vilkas befattningar efter inkorporeringen komme att indragas. Sedan förhandlingarna avslutats, framförde socknens *kommunalnämnd* sitt ändringsförslag, för vilket även *lärarpersonalen* i särskild skrivelse uttalade sig. Vid ett senare sammanträde med delegerade frångick emellertid nämnden sin ståndpunkt och nöjde sig, liksom *kyrko- och kommunalstämman,* att i stället som sin uppfattning av den överenskomna föreskriften uttala, att lärarepersonalen skulle likställas med Stockholms stads, samt att småskolelärarinnor och övningslärare till sin ekonomiska existens säkerställdes. Se dock riksdagsman Vallins reservation med dess erinran om fjärdingsmännens osäkra ställning; *Bihang till BU:s utl. och mem.* 1909 : 143, sid. 3, 10, 21 f., 28 f., 31, 33 f.

[2] Villkoret formulerades i samförstånd med *folkskoleöverstyrelsen.*

icke med avseende å löneförmånerna hade några särskilda önskemål att göra gällande. Däremot ansåg man den skyldighet att underkasta sig förflyttning från Limhamnsområdet till Malmö och tvärtom, som enligt folkskolestadgan komme att åligga det utvidgade skoldistriktets lärare, alltför betungande. Genom en särskild bestämmelse stadgades därför, att dylik förflyttning icke finge ske utan vederbörande befattningshavares samtycke.[1] Otvivelaktigt står denna föreskrift i strid med folkskolestadgan — liksom så många andra inkorporeringsbestämmelser strida mot eller falla utanför gällande rättsordning.

Rösträtt vid val till riksdag, landsting o. s. v.

Frågan om inkorporeringens betydelse för den politiska rösträtten liksom rösträtt vid landstingsmannaval, vägstämmor o. s. v. avgöres enligt samma regler som ovan angivits, då den kommunala rösträtten överallt utgör förutsättningen för den enskildes aktiva offentligrättsliga kvalificering i högre kommunala enheter samt i staten. Före 1909 års rösträttsreformer, då land och stad alltid utgjorde skilda valkretsar, var inkorporeringens betydelse i detta hänseende givetvis större än nu, då den endast undantagsvis åstadkommer en rubbning av valkretsindelningen. Enligt det förut refererade prejudikatet med anledning av 1905 års Hälsingborgsval kunde det inkorporerade områdets invånare först närmast efter införlivningsåret anses såsom kommunalt röstberättigade i staden och deltaga i det riksdagsmannaval, för vilket staden utgjorde eller ingick i särskild valkrets. Å andra sidan måste det be-

---

[1] *Bihang till Malmö SF:s protokoll* 1910 : 95 B, sid. 29. Kommittén räknade även med att den sjuksköterska, som, delvis avlönad av landstinget, anställts i Limhamn, även efter inkorporeringen måtte få kvarstå och avlönas av staden. Liknande bestämmelser hava överenskommits för den planerade inkorporeringen av S:t Peters Klosters församling med Lund: den vid inkorporeringen i socknen anställda skolpersonalen skall övertagas av det gemensamma skoldistriktet. I själva verket är denna formulering bättre än den hittills använda, i det den helt täcker vad den menar: tjänsteförhållandets fortsättande utan hänsyn till områdesförändringen.

traktas som ostridigt, att inkorporeringsområdet icke längre ingick i den domsaga, som på landet utgjorde valkrets för riksdagsmannaval, och att dess invånare därför icke heller här kunde utöva sin politiska rösträtt. Enligt den rådande uppfattningen kan alltså den politiska rösträtten under införlivningsåret icke alls komma till utövning. Om detta resultat står i bättre överensstämmelse med den gällande rättsordningen än uppförandet av inkorporeringsområdets invånare i stadens röstlängd redan under det första året, kan lämnas därhän. Hur man än vänder på saken, kommer inkorporeringen alltid att medföra förändringar av bestående rättsförhållanden.

Den efter 1909 gällande politiska valkretsindelningen är i motsats mot förr i lag bestämd och kräver därför lagstiftningens medverkan för att kunna ändras. Om, såsom exempelvis vid Stockholm är fallet, valkretsarna bestämmas genom en uppräkning av de olika territoriella församlingarna, så påkallar alltså inkorporeringen av nya församlingar en förändring i vallagen. Uppräknas däremot endast de härad, som tillsammans utgöra en valkrets, så behöver icke lagen undergå någon förändring vid en förändring av häradsgränserna.[1]

* * *

Den kommunala skattskyldigheten.

Den kommunala skattskyldigheten påverkas av inkorporeringen på fullständigt samma sätt som den kommunala rösträtten. Den områdesbestämning, som betingade skattskyldigheten till landskommunen, gäller numera staden. Från och med inkorporeringens ikraftträdande tillhöra de nya invånarna stadens skattegemenskap och äro som dess

---

[1] Inkorporeringen av Brännkyrka med Stockholm har sålunda föranlett en ändring av vallagens § 18, åsyftande att lägga Brännkyrka till Stockholms stads första valkrets, se k. prop. till 1912 år riksdag n:r 167. — Jfr ock ovan sid. 231 f.

medlemmar underkastade skyldigheten att bidraga till de gemensamma utgifterna enligt gällande skattesatser. Denna inkorporeringens självklara innebörd plägar i allmänhet endast vid de totala införlivningarna uttryckligen framhävas: omedelbart efter det — likaledes självklara — stadgandet, att »staden i sin helhet» skall övertaga den kommunala förvaltningen inom sockenområdet, brukar föreskrivas, att alla kommunala utgifter skola av stadens och den införlivade socknens invånare utgöras gemensamt efter enahanda grund.

NÄR INTRÄDER INKORPORERINGSOMRÅDETS SKATTEPLIKT?

Men även här inställer sig frågan, huruvida de senare under införlivningsåret — i analogi med vad vid en förändring av mantalsskrivningsorten är fallet — fortfarande skola anses tillhöra exkorporeringskommunen och dit erlägga kommunalskatt i enlighet med den uttaxering, som beslöts å oktoberstämman före inkorporeringens ikraftträdande. För en dylik ståndpunkt synes samma, rent formella skäl kunna anföras, som med avseende å rösträtten kunna andragas till försvar för rådande praxis. Otvivelaktigt äro inkorporeringsområdets invånare under det föregående året skattskyldiga till landskommunen, och det synes då fullt riktigt, att detta års kommunalutskylder i enlighet med kommunalförordningens för landet § 63 även fördelas på inkorporeringsområdets skatteföremål, vilka under införlivningsåret alltså måste erlägga utskylder till landskommunen och icke deltaga i stadens kommunalskatt. I själva verket är väl denna ståndpunkt den enda, som alldeles låter förena sig med kommunalförfattningarnas bokstav, och om den icke dess mindre måste anses oriktig, så utgör detta endast ett ytterligare exempel på att inkorporeringen bryter, och till följd av sin natur måste bryta den gällande rättsordningen, så länge icke särskilda bestämmelser i motsatt riktning för dess genomförande i laga ordning träffats.

Den kommunala skattskyldigheten står i ett oupplösligt samband med, ja, betingas helt och hållet av de av den kommunala förvaltningen

förorsakade utgifterna. Att kostnaderna för exempelvis 1907 års förvaltning bestridas med de under samma år inflytande, 1906 års utskylder, att sålunda dessa kostnader debiteras på dem, som under föregående år varit till kommunen skattskyldiga, beror givetvis endast på nödvändigheten att vid statens fastställande i slutet av år 1906 kunna räkna med fullt kända faktorer. Utdebiteringen kunde rimligtvis icke fixeras till en bestämd siffra, om den skulle grundas på följande års taxering. Men icke dess mindre användes den under år 1907 inflytande skatten till samma års utgifter, även om den kallas 1906 års utskylder.

Detta sammanhang kommer också i inkorporeringsbestämmelserna till klart uttryck: efter bestämmelsen om stadens övertagande av ansvaret för förvaltningen inom inkorporeringsområdet följer föreskriften om det nya områdets inträde i stadens skattegemenskap. Att den första bestämmelsen skall tillämpas från införlivningsårets början, därom har aldrig rått något tvivel, och allra minst ha från landskommunernas sida några anspråk på att fortfarande deltaga i förvaltningen och dess kostnader framställts. Med logisk nödvändighet följer härav stadens rätt till kommunalutskylderna från samma område från och med införlivningsårets början. I motsatt fall inträder nämligen det orimliga och åtminstone mot kommunallagarnas anda stridande förhållandet, att staden skulle nödgas vidkännas stora förvaltningskostnader för ett område, vars utskylder ginge till en annan kommun. Man måste därför antaga, att stadens utdebiteringsbeslut, fastställandet av införlivningsårets skattesatser i slutet av föregående år, även gäller dem, som förut varit skattskyldiga till landskommunen inom inkorporeringsområdet, för inkomst eller för fast egendom. Den mantalsskrivningsort, som förut bestämt deras medlemskap och därmed deras skattskyldighet till landskommunen, har i och med inkorporeringen samma betydelse och samma rättsverkningar i förhållande till stadskommunen. Vid tolkningen av kommunallagens stad-

gande om kommunalt medlemskap måste därför alltid möjligheten av områdesförändringar och därmed växlingar av den kommunala enhet, inom vilken områdesbestämningen medför medlemskap, förutsättas.

Riktigheten av denna ståndpunkt framträder bäst vid de totala områdesförändringarna, inkorporeringar eller exkorporeringar (köpingsbildning). Även om man här med avseende på rösträtten möjligen skulle kunna hävda den motsatta åsikten, så blir det alldeles omöjligt, när frågan gäller skattskyldigheten. På sätt förut angivits, innebär den rådande uppfattningen i administrativ praxis, att inkorporeringsområdets invånare, såsom icke uppförda i den för den äldre staden gällande röstlängden, icke förrän vid årets slut, då ny röstlängd föreligger, kunna anses kommunalt röstberättigade, samt att de i stället fortfarande äro kommunalt röstberättigade i den kommun de förut tillhört, på samma sätt som personer, vilka flytta från en kommun till en annan. Vid en total områdesförändring inträder alltså det märkliga förhållandet, att en stor del av kommunens medlemmar, kanske mer än halva antalet, icke äro röstberättigade. Vad däremot deras rösträtt i den införlivade kommunen angår, som enligt denna åskådning fortfarande skulle äga bestånd, så har den så att säga förlorat sitt föremål. Socknens röstlängd, liksom alla de övriga rättssatser, på vilka dess organisation vilade, har i och med dess uppgående i stadens kommunala enhet upphört att gälla. Med nödvändighet framträder här kravet på särskilda åtgärder i syfte att garantera det omedelbara genomförandet av inkorporeringen i form av upprättande av en supplementär röstlängd för inkorporeringsområdet eller genom en nyredaktion av hela den för staden gällande röstlängden på sätt vid den senaste Linköpingsinkorporeringen varit fallet.

Ännu svårare, ja, nästan omöjlig att genomföra blir emellertid den rådande uppfattningen tillämpad på den kommunala skattskyldigheten.

Att staden skulle övertaga hela kommunalförvaltningen inom sockenområdet utan att under införlivningsåret kunna uppbära några utskylder från detsamma, må synas som en högst anmärkningsvärd oformlighet, men vida egendomligare är väl ändock, att socknens skattskyldige under införlivningsåret icke skulle komma att erlägga några utskylder alls, vilket nämligen är den ofrånkomliga konsekvensen av att socknen helt och hållet försvunnit. Man må icke invända, att förhållandet är ett annat vid totala införlivningar, då landskommunen i staden har sin universella rättsefterföljare. Någon rättssuccession är, i den mån den överhuvud taget förekommer, endast möjlig på det privaträttsliga området. Stadskommunens förhållande till sina medlemmar, i detta fall den enskildes skatteplikt, är alltigenom offentligrättsligt bestämt och grundar sig omedelbart på lag och allmän författning — icke på några från annan kommun övertagna rättigheter.[1] Därför måste också samma grundsatser vara normerande, vare sig stadens utvidgning omfattar en hel eller endast en del av en landskommun.

Med avseende på de totala exkorporeringarna är den härskande uppfattningen helt enkelt omöjlig att tillämpa. Då särskilda föreskrifter om uppgörande av röstlängd aldrig och om upprättande av särskild uppbörds- och debiteringslängd o. s. v. i regeln icke givas vid förordnande om köpingsbildning, så skulle den nya kommunen först i slutet av det första året äga några röstberättigade och icke under hela detta år kunna påräkna några skatteinkomster! Det är klart, att en dylik ståndpunkt i praxis icke kan göras gällande. Men det är vidare, såsom nyss framhållits, uppenbart, att varje områdesförändring, vare sig den är total eller partiell, vare sig den avser en inkorporering eller en exkorporering, måste vara av samma rättsliga natur. De grundsatser, som bestämma dess praktiska gestalning, måste i alla fall vara desamma.

[1] Se ovan sid. 604 f.

INKORPORERINGSOMRÅDETS INFOGANDE I STADENS BUDGET.

Vid de totala inkorporeringarna följes i praxis givetvis alltid den ståndpunkt, som här företrädes, och som i dylika fall är den enda möjliga.[1] Vid uppgörande av införlivningsårets utgifts- och inkomststat brukar staden även taga hänsyn till de utgifter, som sockenområdets förvaltning kan komma att förorsaka. Likaså plägar vid utdebiteringens beräkning det antal bevillningskronor, som representerar skattekraften inom inkorporeringsområdet, medtagas. De utgifts- och inkomstförslag, som skola behandlas å socknens oktoberstämma, bruka tillställas stadsfullmäktige såsom material vid statens uppgörande. Före inkorporeringen av Lundby med Göteborg, förordnad genom kungl. brev den 3 mars 1905, att gälla från och med 1906 års ingång, anhöllo stadsfullmäktige hos kommunalnämnden, att de olika myndigheternas förslag måtte före den 1 september tillställas stadsfullmäktige i och för uppgörande av 1906 års stat. Så blev ock fallet, dock först sedan de olika förslagen i vanlig ordning av kommunalfullmäktige beslutats och fastställts.[2]

Endast undantagsvis bruka dock vid förordnandet av områdesförändringar särskilda bestämmelser om förfaringssättet vid det nya områdets upptagande i stadens skattegemenskap eller — vid köpingsbildningar — utskiljande till en egen skattegemenskap lämnas. Vid

---

[1] Endast i ett fall har stadens befogenhet att debitera och uppbära kommunalutskylder inom det forna sockenområdet blivit ifrågasatt, nämligen under behandlingen av frågan om Klosters och Fors' skyldighet att efter inkorporeringen erlägga epidemiavgifter till landstinget. Sedan stadsfullmäktige avslagit sockeninvånarnas begäran om en restitution av dessa avgifter, överklagades fullmäktiges beslut, eventuellt under yrkande, att 1906 års utdebiteringsbeslut måtte upphävas, enär staden icke hade haft någon befogenhet att påföra sockenområdena utskylder för år 1906, då inkorporeringen först från och med 1907 trädde i kraft! Att icke detta argument tillmättes någon betydelse, är självklart. Se vidare ovan sid. 795 not 1, nedan sid. 885 ff.

[2] *Göteborgs SF:s Handlingar* 1905 : 166.

inkorporeringen av Carl Johans församling med Göteborg föreslogo sålunda de båda kommunernas gemensamma delegerade, att föreningen icke skulle gå i verkställighet förrän vid början av det år, som inträffar sex månader sedan kungl. maj:ts nådiga beslut om föreningen blivit meddelat, dock att föreskriften i kommunalförordningens 60 §, om skyldighet att till magistraten ingiva specialförslag över utgifter och inkomster, av vederbörande förvaltningsstyrelser i förstaden skulle iakttagas redan året innan föreningen sålunda inträdde. Med andra ord, inkorporeringen skulle förordnas åtminstone sex månader före dess ikraftträdande, och nästkommande års budget infogas i den för det utvidgade stadssamhället beslutade. Göteborgs magistrat gick i sitt yttrande över kommitterades förslag än längre och hemställde, att föreningen icke skulle träda i verket förrän tre månader sedan »erforderlig ny ämbets- och tjänstemannaorganisation blivit slutligt fastställd». En dylik omständlighet ansåg stadsfullmäktige överflödig och begärde endast att före inkorporeringen få yttra sig över den till äventyrs nödiga tillökningen av tjänstepersonalen. Kungl. maj:t tillmötesgick såtillvida dessa önskemål, att inkorporeringen förordnades den 1 februari 1867, elva månader före dess ikraftträdande, samt förenades med en särskild bestämmelse om skyldighet för »vederbörande förvaltningsstyrelse i förstaden» att i enlighet med kommunalförordningens § 60 till magistraten inlämna specialförslag över inkomster och utgifter redan under samma år.[1] Det goda uppslag, som här givits, blev emellertid under följande inkorporeringspraxis icke uppmärksammat. Först vid 1911 års Linköpingsinkorporering, som alltså icke endast med avseende på röstlängdens behandling torde bliva banbrytande, lämnades på de båda

---

1 *K. befhdes utl.* 31 dec. 1864, k. br. 1 febr. 1867.

parternas förslag enahanda bestämmelser: utgifts- och inkomstförslag skola »jämväl för socknen» ingivas till magistraten.[1]

Ännu mindre uppmärksammad har denna fråga blivit vid de partiella inkorporeringarna, av vilka icke någon kan uppvisa bestämmelser av samma slag, som givits vid Majornas och S:t Lars' inkorporering. Praxis torde i dessa fall vara växlande. Omfattar utvidgningen endast ett mindre område, så ligger det givetvis närmast till hands att betrakta de inkorporerade invånarna såsom nyinflyttade och följa lagens bokstav för dylika fall, varigenom första årets kommunalutskylder fortfarande tillkomma landskommunen.[2] Ju större område inkorporeringen omfattar, dess starkare framträder emellertid det orimliga i att staden skall övertaga förvaltningskostnaderna utan att kunna tillgodoräkna sig de för deras bestridande avsedda utskylderna, och att socknen sålunda skall få en extra skatteinkomst utan några motsvarande utgifter. Avgörande torde emellertid i de flesta fall vara, att den ersättning för minskningen i socknens skatteinkomster, som, på sätt förut visats, brukar stadgas, utgår redan under införlivningsåret,[3] och att landskommunen alltså under

---

[1] K. br. 30 sept. 1910, jfr *Linköpings SF:s Handl.* 1908 : 10. — Det enda tillfälle, då motsvarande bestämmelse givits i ett köpingsbrev, var vid bildande av Djursholms köping: k. befhde anbefalldes att förständiga ej mindre Danderyds kommunalnämnd än även Djursholms municipalnämnd att företaga nödiga ändringar i utgifts- och inkomstförslagen för år 1901; k. br. 5 okt. 1901, Rosman 601. I allmänhet synes denna praxis även i andra fall följas, se Malmgren 146 ff.

[2] Exempel härpå erbjuda Göteborgs båda sjukhusinkorporeringar, Änggården fr. o. m. 1904, och Kålltorp fr. o. m. 1909. I båda dessa fall ansågs införlivningsårets uppbörd tillkomma Örgryte socken. Likaså vid inkorporeringen av Varvslotten m. m. med Halmstad fr. o. m. 1879, se överenskommelse mellan staden och Snöstorps socken den 14 okt. 1878 punkt 1: »Snöstorps församling äger rätt att uppbära de för år 1878 utdebiterade och i februari månad 1879 till betalning förfallna kommunalutskylder, som från ifrågavarande område utgå».

[3] Se sid. 1036 ff.

detta år skulle få uppbära såväl skatterna från införlivningsåret som ersättning för denna skatteinkomst! I trots av dessa uppenbart absurda konsekvenser torde man i flertalet av de partiella inkorporeringsfallen under denna period ha följt samma formalistiska uppfattning med avseende på inkorporeringsområdets skatteförhållanden som ifråga om den kommunala rösträtten.

PREJUDIKAT RÖRANDE STADENS RÄTT TILL INKORPORERINGSÅRETS UPPBÖRD.

Emellertid har denna fråga i samband med genomförandet av en av de största partiella inkorporeringar, som under denna tid ägt rum, nämligen Åviks municipalsamhälles med Hudiksvall, kommit under de administrativa myndigheternas prövning och därvid märkligt nog avgjorts i enlighet med den ståndpunkt, som här företrädes. Mellan Hälsingtuna socken och Hudiksvalls stad uppstod tvist dels rörande tolkningen av vissa bestämmelser i inkorporeringsbrevet, dels huruvida under 1911 inflytande utskylder borde tillkomma staden eller socknen, vilken givetvis ställde sig på den senare ståndpunkten.

Redan den 23 oktober, alltså några dagar innan inkorporeringen förordnades, hade kommunalstämman antagit utgifts- och inkomstförslag för år 1911, visserligen med förbehåll för de förändringar, som kunde bliva en följd av Åviksområdets förläggande till Hudiksvall. Detta förbehåll avsåg tydligen icke endast förslagets utgifts-, utan även dess inkomstsida, då nämligen uppgifter om det fyrktal, varpå den upptagna bristen borde uttaxeras, icke meddelats. Staten var alltså ofullständig och hölls med all rätt så att säga öppen för senare förändringar. Man skulle nu väntat, att ny kommunalstämma efter inkorporeringens förordnande utlysts för vidtagande av dessa förändringar, men härav blev intet: kommunalnämnden sammanträdde och nöjde sig med att konstatera, att vidare förändringar vore onödiga, då uppbörden för år 1910, inflytande under år 1911, tillkom Hälsingtuna socken även från Åviksområdet. Med anledning härav anfördes hos konungens befallningshavande besvär över

oktoberstämmans beslut med yrkande, att ny stämma måtte utlysas för vidtagande av de förändringar i staten, som inkorporeringen kunde föranleda, och särskilt för rättelse av beslutet om 1910 års utdebitering, vilken Åviksborna ej borde vara underkastade. Kommunalstämman, där Åviksborna voro i mer än dubbel majoritet, instämde i besvären. Konungens befallningshavande fann emellertid på goda grunder, att kungl. maj:ts beslut om inkorporeringen icke lagligen kunde föranleda till att kommunalstämmans i laga ordning tillkomna beslut finge anses ogiltigt. Med stöd av stadgandet i kommunalförvaltningens 18 § kunde dock klagandena hos ordföranden hemställa om ny kommunalstämmas sammankallande. Detta länsstyrelsens utslag blev av regeringsrätten ej ändrat, men då målet först i juni 1911 avgjordes, blev naturligtvis ej någon ny stämma för statens revidering sammankallad.[1]

Härmed var saken emellertid icke avgjord. Staden, vars myndigheter ostridigt ensamma hade befogenhet att verkställa uppbörd inom området, vägrade att godkänna socknens beslut om utdebitering därstädes. Då härtill även kommo meningsskiljaktigheter rörande den privaträttsliga uppgörelsen, hemställde staden hos kungl. maj:t om en förklaring av det kungl. brevet i ifrågavarande hänseende. Enär inkorporeringen enligt kammarkollegii yttrande i detta ärende »uppenbarligen måste innebära, att staden skall vara berättigad att från 1911 års början, då införlivningen skulle äga rum, uppbära utskylderna från det införlivade området», godkände kungl. maj:t stadens anspråk.[2]

Ett verkligt prejudikat till förmån för den här förfäktade stånd-

---

[1] *Regeringsrättens årsbok* 1911 n:r 92.

[2] K. br. 15 dec. 1911 ang. förklaring i visst avseende av kungl. brev 28 okt. 1910, se ock *kammarkollegii utl.* 17 okt. 1911. »Staden skall äga uppbära och för sin räkning förfoga över de från området utgående kommunalutskylder, vilka förfalla till betalning vid uppbördsstämmor efter den 31 december 1910.»

punkten har härigenom skapats. Den fråga, som här föreligger, kan nämligen endast på administrativ väg avgöras. För den direkta och principiella prövningen av frågan, huruvida ett område är skattskyldigt till den ena eller till den andra kommunen, kan den allmänna domstolsvägen icke anlitas, även om ett dylikt spörsmål kan tänkas förekomma såsom incidenspunkt i andra rättsfall. Med avseende å den privaträttsliga uppgörelsen, beräkningen och utbetalningen av skatteersättningsbeloppet, delningen av fonder och skulder, inlösen av skolhus o. s. v. kan visserligen socknen i förekommande fall stämma staden inför allmän domstol, men aldrig när det gäller frågan om ett visst områdes eller vissa personers förmenta skyldighet att erlägga sina kommunalutskylder till socknen eller staden. Det är här uteslutande frågan om offentliga rättsförhållanden, helt och hållet fallande inom de administrativa myndigheternas kompetens.[1]

Huru som hälst måste det anses som en allvarlig brist i rådande inkorporeringspraxis, att icke fullständiga och klara föreskrifter rörande avvecklingen av inkorporeringsområdets skatteförhållanden givas i sammanhang med inkorporeringsförordnandet. Icke så mycket för frågan om budgeten för införlivningsåret, då staden ändock alltid i sin utgiftsstat upptar kostnaderna för det nya området, liksom socknen utelämnar dem i sina utgiftsförslag. Huruvida staden, respektive socknen, på inkomstsidan tar hänsyn till skatteinkomsterna från införlivningsområdet och inbegriper dess skatteföremål vid beräkningen av årets utdebitering, är likaså rättsligt irrelevant, då dessa siffror endast äro av kalkulatorisk betydelse. Rättsligt avgörande är däremot, om vidkommande skatte-

[1] Tvisten rörde även äganderätten till inventarierna i ett av staden övertaget skolhus. K. befhde föreslog dess överlämnande till k. m:ts avgörande »för att om möjligt förhindra en rättegång mellan parterna». En dylik rättegång kunde väl äga rum i fråga om äganderätten till inventarierna men däremot icke om kommunalutskylderna från området.

föremål uppföras i debiterings- och uppbördslängden. Enligt den åsikt, som här företrädes, och som också, på sätt nyss visats, vunnit stöd i administrativ praxis, böra de uppptagas i stadens längder och erlägga sina kommunalutskylder till staden enligt där gällande skattesatser.

Det kan dock icke förnekas, att denna ståndpunkt, som är en omedelbar konsekvens av själva inkorporeringens rättsliga natur, om icke direkt strider mot, så dock saknar stöd av kommunalförfattningarna. En strängt formell tillämpning av ifrågavarande allmänna stadganden leder snarast till den motsatta ståndpunkten. Under sådana förhållanden måste det anses högeligen önskvärt, att bestämda föreskrifter om inkorporeringens genomförande i ifrågavarande hänseende lämnades redan vid inkorporeringens förordnande. Säkerligen var det också ur denna synpunkt, som redan oregelbundenhetskommittén på sin tid föreslog, att underrättelse om överflyttning skulle meddelas ordförande i vederbörande kommunalstämmor åtminstone tre månader i förväg. Då inkorporeringar endast ske vid början av kalenderår, skulle de alltså icke få förordnas under årets sista kvartal.[1] Härmed åsyftades givetvis i främsta rummet att bereda tid för de förändringar i nästkommande års budget, som inkorporeringen föranledde. Tyvärr har denna goda regel under den följande inkorporeringspraxis icke alltid iakttagits, såsom särskilt 1911 års nyss omnämnda Hudiksvallsinkorporering visar.

DIFFERENTIERINGAR AV INKORPORERINGSOMRÅDETS SKATTSKYLDIGHET.

I princip sker inkorporeringsområdets inträde i stadens skattegemenskap utan några förbehåll: dess skatteobjekt äro underkastade stadskommunens utskylder enligt samma allmänna regler, som gälla inom det äldre stadsområdet. De för årets uppbörd beslutade kommunalutskylderna utgå sålunda för dem med samma skattesatser och under beräkning av samma avdrag, som gällde i staden före införlivningen. I och

[1] *Oregelbundenhetskommitténs betänkande* 1882, sid. XXXIII.

för uppgörande av vederbörlig debiterings- och uppbördslängd måste magistraten eller drätselkammaren, vilken i verkligheten detta bestyr åligger, hava tillgång till senaste taxeringslängd för socknen — ytterligare en anledning till särskilda bestämmelser i inkorporeringsbrevet om förfarandet vid den nya längdens uppförande!

Huruvida och i vilken utsträckning inkorporeringsområdet därjämte kommer att underkastas de särskilda skatter för vissa bestämda ändamål, fastighetsskatter o. dyl., som i staden kunna bestå, har i allt väsentligt förut behandlats i sammanhang med de s. k. likställighetsöverenskommelserna.[1] I några få städer finnas andra fastighetsskatter, gårdaköpsavgifter, trettiondepenningar o. s. v., vilka utgå som en omsättningsskatt i viss andel av försäljningssumman av fast egendom och utgöra en slags avlösning av stadens lösensrätt till fastigheten. I åtskilliga städer utgå därjämte tomtören, vilka till sitt ursprung torde utgöra rena fastighetsskatter och icke vila på något privaträttsligt förhållande mellan staden och den beskattade fastigheten. Huruvida dessa fastighetsskatter även komma att drabba inom inkorporeringsområdet belägen egendom, är en fråga, som med hänsyn till deras växlande rättsgrund med bestämdhet endast kan avgöras för varje särskilt fall. I allmänhet torde dessa skatter avse att i lika mån träffa alla fastigheter »å stadens grund» och därför vid stadsområdets utvidgning även gälla inom nytillkomna delar. Särskilt gäller detta de kommunala omsättningsskatterna. Vid inkorporeringen såväl av Majorna som av Lundby med Göteborg ansågs därför gårdaköpsavgiften utsträckt även till de nya områdena och en uttrycklig bestämmelse i denna riktning upptogs i inkorporeringsbrevet.[2] Vid de pågående underhandlingarna rörande

[1] Se ovan sid. 692 ff.

[2] K. br. 1 febr. 1867, k. br. 3 mars 1905, se *Göteborgs SF:s Handl.* 1902 116, sid. 59 f.

införlivning av vissa grannsocknar med Norrköping har däremot på de förras initiativ föreslagits, att den rätt till »friskilling», som staden ägde vid försäljning av fastigheter, icke skulle komma att gälla i andra delar av de inkorporerade områdena än dem, som ingingo i stadens planlagda område.[1] I andra fall synas icke dessa avgifter ha varit föremål för särskild uppmärksamhet. De »tomtören», som kunna uppstå inom inkorporeringsområdet genom stadens övertagande av till kronan utgående grundskatter, legor och andra avgifter, komma senare att i sammanhang med den kamerala förändringen behandlas.[2]

I några tidigare inkorporeringsfall har från inkorporeringsområdets invånare yrkats, att de borde befrias från deltagande i vissa stadens utgifter, eller, med andra ord, att de borde deltaga i stadens kommunalutskylder endast i den utsträckning, som de hade ett direkt intresse av motsvarande utgifter. Det är uppenbart, att dylika anspråk strida mot kommunalförfattningarnas både bokstav och anda, och att de icke kunna eller böra bifallas. Icke förty ha de vid ett tillfälle understötts av vederbörande befallningshavande, nämligen vid frågan om Djurgårdens införlivning med Stockholm, vars förberedande behandling dock till stor del inföll före de nu gällande kommunalförfattningarnas tillkomst. Av överståthållarämbetet föreslogs i detta ärende, att Djurgården antingen skulle förläggas till Stockholm endast i polisväsende — i vilket fall dess invånare icke skulle behöft erlägga några utskylder alls till Stockholms stad — eller, alternativt, att Djurgården vid en kommunal förening borde befrias från utgifter för inrättningar, av vilka dess invånare icke drogo någon fördel, såsom gatuläggning, gatubelysning och brandväsen. Stockholms länsstyrelse ifrågasatte en än längre gående differentiering av utskylderna.

---

[1] *Handl. rörande införlivningar med Norrköping,* 1908, III: I, sid. 14, 21.

[2] Se nedan sid. 919 ff., 945, 948 ff.

Av kungl. maj:t blevo dessa förslag så tillvida bifallna, som Djurgårdens invånare tillsvidare befriades från de kommunala utskylder, vilka stadens fastighetsägare hade att såsom en särskild klass utgöra — d. v. s. främst utgifterna för gatuläggning o. dyl. Någon uppdelning av de allmänna kommunalutskylderna till inkorporeringsområdets förmån kunde däremot givetvis icke stadgas.[1] Även vid några andra tillfällen har av liknande skäl nedsättningar i inkorporeringsområdets kommunalutskylder påyrkats och i ett fall verkligen också stadgats, nämligen vid den förut flera gånger omtalade överflyttningen av vissa lägenheter till Nyköping år 1872.[2]

---

[1] Se k. br. 10 aug. 1866, tr. i *Kommunal författningssamling för Stockholm* 1862—1876, s. 116 ff. Enligt *överståthållarämbetets* förslag skulle Djurgården vara befriat från alla kommunala utskylder med undantag av brandvakts-, inkvarterings-, båtsmanshålls- och fattigförsörjningsavgift samt bidrag till kostnaden för polisväsendet, av vilka *k. befhde i Stockholms län* föreslog att ytterligare utesluta alla utom den sista, då »förändringen icke borde begagnas till medel att i någon mån bereda Stockholms kommun ökade inkomster!» Enligt detta förslag skulle Djurgården alltså utgöra en integrerande del av staden och åtnjuta alla de rättigheter, som tillkomma dess medlemmar, men endast deltaga i kostnaderna för polisväsendet! Häremot tillstyrkte *kammarkollegium* »den fullständiga föreningen».

[2] Nyköpings östra stadsförsamling var förenad med Helgona församling till ett pastorat (se ovan sid. 337) med gemensam kyrka, för vars — gemensamma — reparation de båda församlingarna upptagit var sitt lån. Av dessa var Helgonas vid inkorporeringen nästan slutamorterat, medan å stadsförsamlingens ett större belopp återstod. En av lägenhetsinnehavarna protesterade nu emot att omigen genom utdebiteringen för det senare lånet nödgas deltaga i kostnaderna för kyrkans reparation, och det stadgades därför i inkorporeringsbrevet, dels — såsom vanligen sker — att staden skulle övertaga så stor del av Helgonas lån, som svarade mot förhållandet mellan de båda kommunernas skattekraft, dels, att de överflyttade lägenheterna skulle befrias från allt deltagande i stadsförsamlingens skuld för kyrkans reparation. — Vid inkorporeringen av Smedjebackarna m. m. med Örebro (se ovan sid. 229) yrkade inkorporeringsområdets invånare »full likställighet i stadens alla förmåner och däribland förnämligast så stor andel i den till staden donerade jord eller avkomsten därav, som svarade emot Smedjebackarnas andel i stadsutskylderna». Deras

Vid inkorporeringen av Brännkyrka med Stockholm påyrkades av representanter för socknen nedsättning i den för staden gällande hundskatten, ehuru givetvis utan framgång.[1]

Rörande den merbelastning av inkorporeringsområdet, som till följd av dess kvarstående tillsvidare i väghållningsdistriktet i enlighet med förr rådande praxis kunde inträda, har förut varit tal, likaså om den lindring av de allmänna kommunalutskylderna för dess invånare, som av denna anledning vid något tillfälle föreslagits.[2] En viss differentiering av beskattningen inom den förstorade stadskommunen kan också, som förut visats, bliva en följd av de kyrkliga lönekonventionernas tillsvidare fortsatta giltighet.[3]

---

delaktighet i stadsjordens avkastning skulle räknas dem till godo endast genom befrielse från deltagande i betalning av stadens skuld, nämligen så länge donationsjorden ännu vore under enskildas disposition. Samma yrkande om frihet från avgifter till betalning av stadens äldre skulder framfördes av ägaren till Örebro kvarn. Av kammarkollegium avstyrktes dock dessa skattelättnader, dock under uttryckligt framhållande av att inkorporeringen gåve anledning till väckande av fråga om donationsjordens och dess avkastnings användande för stadens allmänna behov. Ett liknande förslag har — dock utan framgång — framställts vid de pågående förhandlingarna om Örebro stads utvidgning med flera grannsocknar: inom den gemensamma kommitten yrkades, att staden och socknarna ömsesidigt under 20 år skulle vara befriade från amortering och förräntning av varandras skulder.

Vid behandlingen av frågan om Bomhusområdets inkorporering med Gäfle, k. br. 8 april 1910, yrkade Bomhus fastighetsägareförening befrielse tillsvidare av bidrag till utgifterna för gatuväsen, allmän belysning o. s. v.

[1] *Bihang till BU:s utl. och mem.* 1909 : 143, sid. 9, 25 f. Av medlemmar av Brännkyrka kommunalnämnd yrkades, att socknen skulle anmoda Stockholms stadsfullmäktige att hos kungl. maj:t göra framställning om sådan ändring i k. förordningen 1 juni 1878 om skatt för hundar, att dylik skatt må kunna bestämmas olika för olika delar av kommun. Detta förslag blev dock redan av nämnden förkastat.

[2] Nämligen vid de pågående förhandlingarna rörande utvidgning av Lunds stads område, se ovan sid. 440 f.

[3] Se ovan sid. 810 f., 839 f.

EPIDEMIAVGIFTER TILL LANDSTINGET EFTER 1906 ÅRS ESKILSTUNA-INKORPORERING.

I grunden stå dylika ojämnheter i uppenbar strid med kommunalförfattningarnas allmänna likställighetsprincip, vilken vid totala inkorporeringar till yttermera visso brukar uttryckligen upprepas. I ett fall, nämligen vid Klosters och Fors' inkorporering med Eskilstuna, har också denna motsättning givit anledning till en tvist, där förvaltningsmyndigheterna hävdade likställighetsprincipen i trots av de egendomliga konsekvenser, som dess stränga genomförande i detta fall medförde. På sätt som förut beskrivits, medförde icke denna inkorporering någon omedelbar utbrytning av socknarna ur landstingets epidemisjukvårdsdistrikt, utan hänvisades staden till att senare med landstinget söka träffa en godvillig överenskommelse. Huru saken genom denna lösning alldeles överlämnades åt landstingets goda vilja och också först efter åtskilliga uppoffringar från stadens sida kunde ordnas, har likaså förut beskrivits.[1] I detta sammanhang är emellertid den ställning, som sockenområdenas invånare efter införlivningen kommo att intaga, av mera omedelbart intresse. Vid inkorporeringens förordnande bestämdes nämligen, att den icke skulle medföra någon befrielse från skyldigheten för Fors' och Klosters socknar samt Nyfors municipalsamhälle att fortfarande som dittills bidraga till kostnaderna för landstingets epidemisjukvård. I följd härav, hette det vidare, var frågan om stadssamhällets befrielse från nämnda skyldighet beroende på överenskommelse med landstinget.

Formellt var denna bestämmelse otymplig och oklar. Stadgandet i första punkten syntes innebära, att någon rubbning tillsvidare icke skulle inträda i den skyldighet, som förut ålegat inkorporeringsområdenas skattskyldiga invånare[2] att bidraga till landstingsområdets kostnader för epidemisjukvården. I andra punkten åter talas om stadssamhällets

[1] Se ovan sid. 794 f.

[2] Väl icke socknarna och municipalsamhället, som det k. brevet uttrycker sig, då dessa ju genom inkorporeringen upphöra!

befrielse från denna skyldighet. Av vilka skulle då skattebidragen utgöras? Såsom förut av inkorporeringsområdenas skattskyldige, eller, sedan beloppet efter debitering i vanlig ordning bestämts, av stadskommunen?

Närmast överensstämmande med bestämmelsens ordalydelse synes det första alternativet vara. Till stöd för det andra kunde åter anföras, att det även talats om en avlösning av »stadssamhällets» bidragsskyldighet, samt att inkorporeringsbrevet uttryckligen stadgat, att alla kommunala utgifter skulle utgöras gemensamt och efter en och samma grund. Till en början anslöto sig myndigheterna till den förra uppfattningen. Att låta inkorporeringsområdet i ett eller annat avseende kvarstå i dess förra skattegemenskap var för övrigt, såsom frågan om inkorporeringens inverkan på väghållningsdistriktet och lönekonventionernas giltighetsområden visar, icke någon nyhet. Epidemiavgifterna uttaxerades och uppburos under år 1907 i samband med uppbörden av 1906 års kronoutskylder såsom vanligt och utan stadens medverkan. Likaså bidrogo inkorporeringsområdets skattskyldiga med sina kommunalutskylder till stadens utgifter för dess epidemisjukvård.

Efter denna uppbörd funno emellertid vederbörande skattebetalare, att de blivit dubbelbeskattade och yrkade hos stadsfullmäktige gottgörelse för den del av landstingsskatten, som utgått till epidemisjukvården. Denna framställning blev av stadsfullmäktige avslagen, men vid anförda besvär undanröjde konungens befallningshavande fullmäktiges beslut och återförvisade ärendet till förnyad handläggning: av inkorporeringsbrevets olika bestämmelser »syntes framgå», att socknarnas bidragsskyldighet övergått å stadssamhället i dess helhet, så snart de förras invånare påförts lika utskylder till staden som invånarna i dess äldre område. Länsstyrelsens utslag överklagades ej av stadsfullmäktige, som i stället beslöto att till vederbörande resti-

tuera den erlagda landstingsskatten.[1] Detta fullmäktiges beslut blev emellertid överklagat, dock utan framgång vare sig hos konungens befallningshavande eller regeringsrätten. Otvivelaktigt var dock klagandens ståndpunkt ganska stark: näppeligen stode en restitution av utskylder, vilkas lagliga debitering och uppbörd icke kunde bestridas, i full överensstämmelse med kommunalförfattningarna. Och än vidare, vilken befogenhet hade kungl. maj:t — förutsatt att inkorporeringsbrevet tolkades i denna riktning — att till stadskommunen överflytta den bidragsskyldighet till landstinget, som i kraft av lag onekligen påvilade inkorporeringsområdet? De förvaltningsjudiciella myndigheterna föredrogo att icke inlåta sig på dessa principiella spörsmål utan stannade vid en lösning, som, även om den formellt kunde bliva föremål för erinringar, otvivelaktigt dock bäst överensstämde med billighet och rättvisa.[2]

Av vida större betydelse hava de skattelindringar för inkorporeringsområdets jordägare varit, som intill år 1890 ofta stadgades i syfte att bereda dessa en viss övergångstid, innan de helt uppgingo i stadens skattegemenskap.[3] I själva verket torde denna synpunkt också ha varit

SKATTELINDRINGAR FÖR INKORPORERADE FASTIGHETER.

---

[1] Att restituera den — för övrigt obetydliga — del av stadsutskylderna, som utgått för stadens epidemisjukvård, skulle uppenbarligen ha stridit mot inkorporeringsbrevets uttryckliga föreskrift, att staden i sin helhet skulle övertaga och bekosta sjukvården inom sockenområdena.

[2] Se k. m:ts utslag 10 juni 1909, avtryckt i *Eskilstuna SF:s Handlingar* 1909: 22; övriga *handlingar* i ärendet se *Eskilstuna SF:s Handlingar* 1907: 8, 12, 20; 1908: 9, 10, 16, 24.

[3] Dylika skattelindringar ha stadgats i följande fall:

K. br.	19 april	1872	(Nyköping),	se ovan sid.	137,
»	14 nov.	1873	(Skara),	»	132,
»	23 dec.	1874	(Örebro),	»	229,
»	21 dec.	1877	(Halmstad),	»	133,
»	3 okt.	1878	(Motala),	»	155,
»	14 mars	1879	(Falköping),	»	138,
»	18 april	1879	(Uppsala),	»	132,

avgörande vid den enda mera betydande differentiering av stadsutskylderna efter deras ändamål, som till inkorporeringsområdets förmån ägt rum, nämligen vid Djurgårdens överflyttning till Stockholm. Den betydelse, som dessa skattelindringar ägt såsom förutsättningar för inkorporeringar mot jordägares bestridande och som en slags avlösning av den »rätt» att tillhöra viss kommun jordägare ansetts äga, har förut blivit närmare belyst.[1] Det har påvisats, att dessa bestämmelser icke grunda sig på någon verklig rätt hos jordägarna att förbliva vid landskommunens låga skattesatser, utan allenast förestavas av allmänna billighetshänsyn, som ansetts kräva, att inkorporeringsområdets skatteförhållanden icke bliva »plötsligen rubbade». Som något skadestånd i egentlig mening kunna nämligen dessa skattelindringar icke uppfattas redan av det skäl, att den »skada», som genom överflyttningen tillfogas jordägarna, icke kan på något sätt bestämmas, liksom det icke heller är säkert, huruvida och i vad mån den fixering av utdebiteringen för vissa år, som här stadgas, verkligen innebär ekonomiska fördelar för jordägarna ifråga.

K. br.	8 dec.	1881	(Göteborg),	se ovan sid.	198,
»	13 sept.	1889	(Halmstad),	»	225,
»	13 dec.	1889	(Sala),	»	224.

De två sista inkorporeringarna skilja sig i så måtto från de föregående, att den bestridande sakägaren icke ägde utan av kronan arrenderade den till överflyttning föreslagna jorden. I fallet Halmstad anfördes av *domänstyrelsen*, att arrendatorn visserligen enligt kontrakt vore skyldig att ansvara för alla utskylder och besvär, men att, då arrendetiden utlöpte redan inom tre år, av billighetsskäl kunde ifrågasättas, om icke inkorporeringen borde uppskjutas till dess. Denna omgång var dock icke nödvändig utan tillerkändes arrendatorn i stället skattelindring på sätt som förut skett. — I fallet Sala låg saken på liknande sätt. Arrendatorn bestred överflyttningen, då vid arrendets övertagande hänsyn tagits till hemmanets belägenhet i socknen, där utskylderna voro mindre. *Domänstyrelsen* tillstyrker skattelindring med åberopande av 1872 års Nyköpingsinkorporering och föregående fall.

[1] Se för det följande ovan sid. 569 ff.

Från början torde dock dessa skattelindringar, särskilt med hänsyn till den förskjutning av vissa civilrättsliga normers giltighetsområde, som inkorporeringen innebar, ha utgått från vissa oklara föreställningar om jordägarens motstånd såsom ett verkligt rättsligt hinder för införlivningen, vilket endast genom dylika bestämmelser kunde undanröjas. Härpå torde det också bero, att denna skattelindring, i enlighet med den allmänna regeln för skadeersättning, endast beviljades de jordägare, som bestredo införlivningsförslaget, icke några andra.[1] I sammanhang därmed står ock, att vidkommande jordägare genom ett vanligt civilrättsligt avtal ofta ansetts kunna förbinda sig att icke göra sin »rätt» att bestrida inkorporeringen och fordra ersättning gällande.[2] Av skäl, som

---

[1] Exempel härpå erbjuda de förut (sid. 571 ff.) nämnda överflyttningarna till SKARA, k. br. 14 nov. 1873, ÖREBRO, k. br. 23 dec. 1874, HALMSTAD, k. br. 21 dec. 1877 samt framför allt UPPSALA, k. br. 18 april 1879. Vid den prejudicerande NYKÖPINGSinkorporeringen, k. br. 19 april 1872, medgåvo däremot några lägenhetsinnehavare överflyttningen men blevo icke dess mindre inbegripna i skattelindringen. Vid överflyttningen till MOTALA, k. br. 3 okt. 1878, bestreds visserligen den av köpingen ifrågasatta införlivningen, men endast till en viss del; icke dess mindre beviljades vederbörande jordägare skattelindring för sitt hela område. Klosterströms införlivning med ESKILSTUNA, k. br. 2 okt. 1880, som förenades med ett allmänt stadgande om skattelindring för samtliga skattskyldiga inom området, synes däremot märkligt nog icke ha blivit bestridd av någon, som berörts av denna bestämmelse; av Klosterströms ägare blev överflyttningen tvärtom uttryckligen medgiven. Tydligen föreligger här ett rent undantagsfall. — Övriga inkorporeringar, som förenats med dylika stadganden, avse endast enstaka lägenheter.

[2] Vid inkorporeringen av Tingstadsvassen med GÖTEBORG, k. br. 8 dec. 1881, ovan sid. 198, visade sig, att den del av området, som var i enskild ägo, av staden försålts till hrr J. M. och J. W. Bratt. I köpeavtalet hade köparna ursprungligen förbehållit sig en »skadeersättning» av 5,000 kronor, om stadens inkorporeringsansökan skulle komma att bifallas. På drätselkammarens hemställan medgavs dock, att detta villkor finge ur kontraktet utgå. Icke förty fordrade dessa jordägare vid inkorporeringsfrågans behandling vanlig skattelindring, vilken också av k. m:t stadgades, oaktat den vid närmare undersökning icke visade sig uppgå till mer än 3.37 kr. årligen. — Vid vissa områdens införlivning

förut angivits, hava dessa bestämmelser numera för länge sedan upphört att stadgas: då staden — såsom stadsfullmäktige i Eskilstuna i frågan om Klosterströms överflyttning yttrade — förpliktas till alla de skyldigheter i kyrkligt och kommunalt hänseende, som för inkorporeringsområdet och dess invånare kunna uppkomma, så är det icke mer än rätt och billigt, att den berättigas att utan vidare hinder åtnjuta de utskylder, som från detta område böra utgöras.[1]

SKATTELINDRINGENS LAGSTRIDIGHET.

Att dessa skattelindringar, i likhet med så många andra bestämmelser, som stadgas för inkorporeringens genomförande, icke heller övensstämma med gällande lag, torde utan vidare vara uppenbart. Den begränsning av stadskommunens befogenhet att i stadgad ordning å kommunens samtliga medlemmar utdebitera nästföljande års utskylder, varom här är fråga, står i den mest bestämda strid med den svenska kommunallagstiftningen, som icke ens medgiver en fördelning mellan olika delar av en kommuns område av kostnaderna för sådana företag, som äro av uteslutande lokalt intresse,[2] alldeles oavsett att en dylik intressedifferentiering i förevarande fall näppeligen kan konstrueras. Det är icke heller möjligt att fatta dessa skattelindringar som en partiell avskrivning av utskylder, vilka debiterats till sitt fulla belopp. En dylik avskrivning kan näppeligen stadgas för åtskilliga år framåt, och framför allt: den viktigaste förutsättningen, stadskommunens eget samtycke, saknas vanligen. Staden kan visserligen icke så att säga dispensera från sin befogenhet att tilllämpa samma skattesatser inom hela sitt om-

---

med Örnsköldsvik, k. br. 17 okt. 1890, ovan sid. 135, bestredos jordägarnas anspråk på skattelindring av socknens *kommunalnämnd*, då respektive jordägare vid inköp av sina fastigheter förbundit sig att godkänna områdesförändringen. — Rörande handlande Hydéns bestridande av överflyttningen till Linköping, k. br. 28 jan. 1876, se ovan sid. 575.

[1] Se ovan sid. 575 not 1.

[2] Alströmer n:r 160.

råde, men däremot kunde den väl avstå från att indriva de sålunda debiterade utskylderna till deras fulla belopp. Vanligen har staden dock icke ens lämnats tillfälle att yttra sig över den sedermera stadgade bestämmelsen;[1] flera gånger har den av staden bestridits.[2] Och även i de fall, då staden lämnat sitt medgivande, kan bestämmelsen av detta skäl knappast anses stå i bättre överensstämmelse med gällande författningar: det är här — i motsats till vid den bestämmelse om skatteersättning, som ofta stadgas till exkorporeringskommunens förmån — fråga om offentliga rättsförhållanden, som icke något av de berörda rättssubjekten, endast statens lagstiftande myndigheter, kunna ändra. Lika litet som den enskilde medborgaren kan förbinda sig att under en följd av år vid utövandet av sin kommunala rösträtt tillgodoräkna sig ett lägre röstetal än som enligt gällande lag bör tilkomma honom, lika litet kan en kommun utfästa sig att från en viss del av sitt område icke utkräva högre utskylder, än som ett visst år utgått från densamma.

Även rent formellt erbjuder genomförandet av denna skattelindring vissa svårigheter. Vid 1872 års Nyköpingsinkorporering, den första, där denna bestämmelse förekom, föreskrevs i samband med bestämmelsen

---

[1] Åtminstone synes detta icke ha varit fallet i de förut omnämnda inkorporeringarna med Skara (14 nov. 1873), Halmstad (21 dec. 1877), Falköping (14 mars 1879), Uppsala (18 april 1879), Halmstad (13 sept. 1889) samt Sala (13 dec. 1889).

[2] Nämligen vid de hithörande inkorporeringarna med Eskilstuna, k. br. 2 okt. 1880 och Göteborg, k. br. 8 dec. 1881. Se *handlingarna* till dessa kungl. brev samt *Göteborgs SF:s Handlingar* 1881: 40 jämte tillhörande protokoll. Att staden i det senare fallet bestred jordägarnas ersättningsanspråk, hade såsom förut visats sina goda grunder, se ovan sid. 889 not 2. — Vid de förut nämnda utvidgningarna av Nyköping, k. br. 19 april 1872, Örebro, k. br. 23 dec. 1874 samt Motala, k. br. 3 okt. 1878, har staden däremot lämnat sitt medgivande till bestämmelsen. Vid Örebroinkorporeringen remitterades kammarkollegi förslag till stadsfullmäktige med anhållan om yttrande, »huruvida de ville å stadens vägnar förbinda sig att fullgöra vissa villkor».

om skatteersättning till landskommunen, att staden under samma tid, som denna ersättning utgick, icke fick av de frånskilda lägenheterna utkräva högre kommunalavgifter än de vid inkorporeringen erlade till socknen. Skattelindringen var sålunda inskränkt till lägenheterna och deras innehavare samt inbegrep icke övriga inom området bosatta personer. Samma begränsning uppvisa de följande bestämmelserna om skattelindring. Endast i ett enda fall, nämligen vid Klosterströms införlivning med Eskilstuna, utvidgades den till att omfatta samtliga inom området mantalsskrivna personer.[1] I andra åter gällde den, som förut visats, icke ens alla, utan endast vissa, ofta namngivna lägenhetsinnehavare.

Med den formulering, som sålunda efter Nyköpingsinkorporeringens mönster användes, fixerades vidkommande lägenheters beskattning till ett bestämt belopp: även om de, därest inkorporeringen ej genomförts, inom socknen skulle hava erlagt utskylder efter ett ständigt högre fyrktal, så kvarstå de under tjugo år vid de utskyldsbelopp, som året före inkorporeringen utgingo. Denna orimliga privilegiering gick dock vida utöver det egentliga syftet med ifrågavarande skattelindring. Den blev också från landskommunens sida på grund av dess sammanhang med skatteersättningen efter Nyköpingsinkorporeringen utsatt för kraftiga protester, ehuru utan framgång.[2] Icke förty upprepades den i flera följande fall.[3] Vid 1873 års Skarainkorporering gavs dock en förnuftigare formulering: staden fick icke från en av inkorporeringsområdets lägenheter ut-

---

[1] K. br. 2 okt. 1880. I annat fall skulle den nämligen endast ha kommit en enda person till godo, nämligen gjuteriets ägare, som ej var bosatt inom området.

[2] Departementsskrivelse 11 mars 1878, se nedan sid. 1018 f.

[3] K. br. 23 dec. 1874 (Örebro), k. br. 21 dec. 1877 (Halmstad), k. br. 3 okt. 1878 (Motala), k. br. 14 mars 1879 (Falköping), k. br. 8 dec. 1881 (Göteborg).

kräva högre kommunalavgifter än som skolat belöpa å densamma, därest den fortfarande tillhört landskommunen. I denna form upprepades bestämmelsen i ett antal följande fall.[1] Dess genomförande torde ha varit förenat med icke obetydliga svårigheter, då de av stadens taxeringsmyndigheter fastställda skatteobjekten inom området måste inpassas i landskommunens olika och måhända under tiden förändrade skattesystem.

Tiden för skattelindringens giltighet sammanföll naturligt nog i regel med tiden för skatteersättningens utgående, nämligen i samtliga fall tjugo år. Undantag utgöra endast de fall, då lindringen avsåg kronoarrendatorer, då den endast gällde den återstående arrendetiden.[2]

* * *

Inkorporeringens inverkan å hemortsrätten.

Vid ordnandet av fattigvården inom inkorporeringsområdet återkomma samma frågor, som förut behandlats med avseende på den kommunala rösträtten och skattskyldigheten. Kommunens skyldighet att meddela fattigvård är nämligen beroende av den enskildes hemortsrätt, och även om denna icke sammanfaller med det kommunala medlemskapet,[3] så vilar den dock i stort sett på samma grundval, nämligen en områdesbestämning. Avgörande är i båda fallen mantalsskrivningsorten, fastän denna regel för hemortsrättens del genomkorsas av flera andra, vilka icke i detta sammanhang äro av närmare intresse. Inkorporeringens be-

[1] K. br. 14 nov. 1873 (Skara), k. br. 18 april 1879 (Uppsala), k. br. 2 okt. 1880 (Eskilstuna), k. br. 13 sept. 1889 (Halmstad), k. br. 13 dec. 1889 (Sala).

[2] K. br. 13 sept. 1889 (Halmstad), k. br. 13 dec. 1889 (Sala).

[3] Ifrågasättas kan om hemortsrätten överhuvud taget kan anses som en subjektiv offentlig rätt, eller om den icke fastmer utgör en reflex av den försörjningsplikt, som lagstiftningen i ett allmänt — icke ett individuellt! — intresse ålagt kommunerna. I svensk förvaltningsrätt måste den i allt fall formellt anses som en verklig subjektiv rätt, då den åtnjuter ett särskilt förvaltningsrättsligt skydd (se § 46 ff. Fattigvårdsförordningen). Jfr Jellinek *System* 73.

tydelse för fattigvårdsförhållandena är därför densamma som för det kommunala medlemskapet: den områdesbestämning, som grundade hemortsrätten i exkorporeringskommunen, har efter förändringen samma verkan gentemot inkorporeringskommunen. Och denna växling av hemortsrätten inträder liksom vid rösträtt och skattskyldighet omedelbart i och med inkorporeringen. Mantalsskrivningsorten är densamma som förut, men grundlägger omedelbart hemortsrätt i ett annat fattigvårdssamhälle.

HEMORTSRÄTTENS OMEDELBARA ÖVERGÅNG.

Denna ståndpunkt är också — liksom den motsvarande med avseende å den kommunala skattskyldigheten — numera bestämmande för administrativ praxis. Efter överflyttningen av Hälsingborgs landsförsamlings municipalsamhälle till staden från och med 1905 uppstod genast tvist mellan staden och socknen rörande hemortsrätt för en å området mantalsskriven person, vilken i staden åtnjutit fattigvård enligt fattigvårdsförordningens § 1. Av staden yrkades, att socknen måtte förpliktas ersätta denna fattigvård. Konungens befallningshavande lämnade emellertid denna talan utan bifall, då vidkommande person ostridigt ägt hemortsrätt inom det område, som enligt kungl. maj:ts beslut från och med 1905 års början införlivats med Hälsingborg, och då han icke vid områdets överflyttning åtnjutit fattigvård enligt § 1.[1] I denna resolution, som av kammarrätten lämnades utan ändring, uttalas alltså otvetydigt, att

[1] Se Palmgren *Fattigvårdsmål*, 4 årg. nr 40. Detta fall kompliceras av att socknen, tvärtemot vad eljest vid inkorporeringar är vanligt, i inkorporeringsbrevet förpliktats fortfarande underhålla de municipalsamhället tillhörande personer, som vid tiden för överflyttningen åtnjöto fattigvård enligt § 1 fattigvårdsförordningen — en bestämmelse, som enligt detta prejudikat för övrigt var självklar och överflödig. Personen ifråga hade visserligen under sommaren 1904 åtnjutit sjukvård på socknens bekostnad, men föll givetvis icke härigenom under ovan citerade bestämmelse, så mycket mindre som dylik vård icke faller under § 1, utan § 2. Staden sökte under målets behandling hävda, att frågan om hemortsrätten borde bedömas såsom vid flyttning enligt § 25.

hemortsrätten vid överflyttning så att säga följer mantalsskrivningsorten. Att den däremot icke bestämmes av de regler, som gälla vid flyttning från en kommun till en annan, framgår så mycket klarare av här föreliggande fall, som personen ifråga mot fattigvårdsförordningens § 25 vid inflyttning icke hade kunnat förvärva hemortsrätt i Hälsingborg, då han nämligen redan under första året kom i behov av fattigvård.

Den sålunda fastslagna regeln är emellertid enligt rådande uppfattning i administrativ praxis underkastad vissa viktiga undantag, såsom redan av länsstyrelsens motivering i ovanstående fall framgår. De personer, som vid tiden för överflyttningen åtnjuta fattigvård enligt förordningens § 1, behålla sin hemortsrätt i exkorporeringskommunen orubbad. Vid flera föregående tillfällen har denna grundsats varit bestämmande, ja, ofta givits en så vidsträckt formulering, att den alldeles bortskymt den allmänna regeln om hemortsrättens övergång *ipso jure.*[1] Det torde därför starkt kunna ifrågasättas, om icke

---

[1] Genom k. befhdes i Västerbottens län beslut $^{19}/_{5}$ 1870 förlades hemmanet Slyberget från Bygdeå till Burträsks socken, där ock å hemmanet boende personer fr. o. m. 1871 mantalsskrevos. Bygdeå socken yrkade $^{15}/_{1}$ 1872, att Burträsk måtte förpliktas att till underhåll mottaga tvänne oäkta barn, vilkas avlidna moder varit mantalsskriven å Slyberget och haft hemortsrätt i Bygdeå, jfr fattigvårdsförordningen § 24 mom. 3. Denna hemställan bifölls av *k. befhde,* bl. a. av det skäl, att »då Burträsks kommun från den tid, Slyberget blivit till Burträsk förlagt, varit berättigad att av ägaren till Slyberget åtnjuta bidrag till — — — underhåll av kommunens fattigvård — —» *Kammarrätten:* ej ändring. *Högsta domstolen:* överflyttningen kan ej verka någon förändring i barnens hemortsrätt. Bygdeå fattigvårdsstyrelses påståenden ej bifallna. N. J. A. 1874 nr 87.

Genom k. br. $^{9}/_{11}$ 1883 förordnades, att hemmanet Bäck nr 1 skulle överflyttas från Unnaryds till Femsjö socken. Femsjö yrkade $^{8}/_{7}$ 1885 hos k. befhde ersättning av Unnaryd för å hemmanet mantalsskriven person meddelad fattigvård, då dess invånare förmenades fortfarande äga hemortsrätt i Unnaryd. Denna talan bifölls ej och anförde *k. befhde* som skäl för hemortsrättens övergång bl. a., att Bäck och dess åbor numera voro skyldiga att deltaga i Femsjö fattigvårds-

Hälsingborgsfallet rent av innebar en avvikelse från dittills rådande uppfattning, huruvida man icke förut ansett, att inkorporeringen lagligen icke kunde förorsaka någon ändring alls i hemortsrätten. Det är visserligen sant, att samtliga hithörande fall rört sig om personer, som vid tiden för överflyttningen varit föremål för fattigvård, men denna omständighet har enligt utslagens ordalydelse åtminstone icke alltid tillmätts någon avgörande, om ens någon betydelse alls. I det — nedan refererade — utslaget den 23 februari 1874 yttrar sålunda högsta domstolen, att »den omständighet, att det hemman, varå barnen vistats, sedermera blivit till Burträsks socken förlagt, icke kunde verka någon förändring i barnens hemortsrätt». Likaså yttrar konungens befallningshavande i den av kammarrätten ej ändrade resolutionen den 17 juli 1886, att »den omständigheten, att de hemman, å vilka ifrågakomna fattighjon voro boende, i kommunalt hänseende blivit överflyttade till Bonderups socken», icke lagligen föranledde ändring av deras hemortsrätt.

---

avgifter. *Kammarrätten* ändrade k. befhdes utslag och ålade Unnaryd att gottgöra Femsjö de havda fattigvårdsutgifterna, då ostridigt vore att personen ifråga före och vid den tidpunkt, då överflyttningen skedde, åtnjutit fattigvård av och hade hemortsrätt inom Unnaryds socken, och då överflyttningen icke kunde verka ändring i hemortsrätten. *Högsta domstolen:* ej ändring. N. J. A. 1888 nr 42.

Genom k. br. $^{30}/_{5}$ 1884 förordnades, att hemmanen numris 9 och 11 Önneslöf m. m. skulle överflyttas från Dalby till Bonderups socken. Dalby yrkade hos k. befhde, att Bonderup måtte förpliktas ersätta visst understöd för och till underhåll emottaga vissa personer å omförmälda hemman. Bonderup bestred: »fattighjon tillhörde ej någon viss hemmansdel utan hela kommunen». *K. befhde:* ansökningen ogillas. Överflyttningen kan ej lagligen föranleda ändring i den hemortsrätt samma fattighjon före densamma ägt i Dalby. *Kammarrätten:* ej ändring. *Högsta domstolen*: ej ändring. N. J. A. 1888 nr 83.

I samtliga dessa fall var det fråga om personer, som vid tiden för överflyttningen voro föremål för fattigvård, men åtminstone i det första synes denna omständighet ej ha tillmätts någon som hälst vikt.

Huru som hälst, även om man förut utgått från den allmänna uppfattningen, att hemortsrätten vid inkorporering icke övergår *ipso jure*, utan förändras först efter samma regler, som gälla vid flyttning från en kommun till en annan, så är Hälsingborgsfallet otvetydigt prejudicerande i motsatt riktning. Och det undantag från den allmänna regeln, som härvid uttalats, och som även kan anses hava bestämt föregående liknande fall, är i och för sig en naturlig följd av mantalsskrivningsförordningens stadganden om fattigvårds inverkan å mantalsskrivningsorten. Den som för sig eller för någon sin familjemedlem åtnjuter full försörjning enligt fattigvårdsförordningens § 1, skall enligt mantalsskrivningsförordningen också mantalsskrivas i fattigvårdssamhället motsvarande distrikt. Detta stadgande genombryter i viss mån den allmänna regeln om mantalsskrivningsorten såsom den fastighet, där personen ifråga är bosatt, och det konstituerar därför också ett undantag från hemortsrättens *ipso-jure*-övergång vid inkorporering. Rent praktiskt sett är regeln, att »fattighjon icke tillhöra en viss hemmansdel utan hela kommunen» naturlig och riktig. Till vilka egendomliga konsekvenser en motsatt ståndpunkt skulle leda exempelvis vid inkorporeringar av områden med fattighus ligger i öppen dag.[1]

---

[1] Mantalskrivningsförordningen § 3 mom. 5. Endast på grund av denna bestämmelse — vilken dock icke anförts i något av hithörande rättsfall — synes förevarande undantag från den allmänna regeln om hemortsrättens *ipso-jure*-övergång kunna motiveras. Ty då de omständigheter, som enligt fattigvårdsförordningens § 25 försena eller förhindra förvärv av ny hemortsrätt, enligt Hälsingborgsprejudikatet vid inkorporeringar icke komma i betraktande, är det svårt att inse, varför understödets åtnjutande just vid tiden för överflyttningen i och för sig skulle tillerkännas en sådan rättslig betydelse — om nämligen icke särskilda bestämmelser funnos, som gåvo anledning härtill. Det är uppenbart, att dessa bestämmelser i förekommande fall noga måste följas, att sålunda personen ifråga för sig själv, sin hustru eller minderårigt barn måste åtnjuta »full försörjning, som ej är tillfällig».

INKORPORERINGSBESTÄMMELSER OM FATTIGHJONS HEMORTSRÄTT.

Även om detta undantag rent principiellt icke är av någon större betydelse, så är det däremot ur kommunalfinansiell synpunkt så mycket viktigare. Ty de enda personer, vilkas hemortsrätt vid inkorporeringar kan bliva föremål för uppmärksamhet, äro naturligt nog just de fattiga. Det är icke någon tillfällighet, att från tiden för fattigvårdsförordningens utfärdande intill år 1910 endast finnes ett rättsfall rörande person, som vid inkorporeringen icke var föremål för fattigvård, medan däremot tre röra sig om den särskilda kategori av hemortsberättigade, som vid denna tidpunkt voro föremål för fattigvård. Vid så gott som alla större inkorporeringar under denna tid ha därför särskilda bestämmelser i sammanhang med inkorporeringsförordnandet givits, avseende att upphäva verkningarna av detta undantag från hemortsrättens övergång. Redan vid inkorporeringen av Kämpagården med Skara den 14 nov. 1873 stadgades sålunda, att staden skulle vidkännas kostnaderna för de fattiga från ifrågavarande lägenhet, vilka av landskommunen underhöllos vid den tid föreningen ägde rum. I växlande formuleringar upprepas denna bestämmelse sedermera allt oftare i inkorporeringsbrev från 1870-, 80- och 90-talen för att slutligen efter år 1900 utgöra en så gott som stående föreskrift vid alla partiella inkorporeringar, vanligen i en form, som första gången kom till användning vid vissa områdens överflyttning till Örnsköldsviks köping den 17 oktober 1890. Här stadgades som särskilt inkorporeringsvillkor, »att köpingen övertager underhållet av de fattiga, som vid tiden för överflyttningen äro bosatta å de områden, som sålunda med köpingen förenas».[1]

[1] Under 1870- och 80-talen förenas denna bestämmelse vanligen med föreskriften om stadens skatteersättningsskyldighet: »jämte övertagandet av underhållet av de fattiga från det område, som med staden förenas», skall staden till landskommunen utgiva visst ersättningsbelopp o. s. v. (första gången i k. br. 21 dec. 1877 ang. viss införlivning med HALMSTAD). Med andra ord: skatteersättningen betraktades — med rätta! — främst som ett bidrag till socknens åter-

Med detta stadgande avses sålunda, att hemortsrätten även för de å området bosatta fattiga, som vid tiden för inkorporeringen av socknen åtnjuta fattigvård, övergår å staden, vilken därmed övertager försörjningsskyldigheten med avseende å densamma. Onekligen är den tidigare använda beteckningen: de fattiga från inkorporeringsområdet, vilken för övrigt åter kommit till användning vid 1910 års stora utvidgningar av Gäfle och Hudiksvall, mera omfattande, även om någon dylik distinktion icke varit avsedd. Härunder innefattas nämligen även de å området mantalsskrivna understödstagare, som vid tiden för överflyttningen icke äro bosatta å området, utan exempelvis i en fattiggård eller annan inrättning. I praxis torde dock de båda formuleringarna uppfattas lika, och staden lärer väl i förekommande fall aldrig ha vägrat att emottaga å området mantalsskrivna, men ej bosatta understödstagare.[1] I åtskilliga, särskilt tidigare fall, saknas alldeles be-

stående fattigvårdskostnader. Vid Klosterströms inkorporering med Eskilstuna, k. br. 2 okt. 1880, sökte socknen genom en särskild bestämmelse förhindra, att vid Klosterströms gjuteri anställda arbetare mantalsskrevos i Klosters socken och därigenom ökade dess fattigvårdsrisker. Av *k. befhde* och *kammarkollegium* föreslogs alltså såsom inkorporeringsvillkor, att vid Klosterström anställda personer med familjer där mantalsskrevos, men av k. m:t insköts i den slutliga formuleringen: »inom gjuteriets område boende», varigenom hela bestämmelsen blev självklar och onödig. — Endast i ett fall synes denna fråga ha framkallat någon mera anmärkningsvärd meningsskiljaktighet mellan parterna: Bomhus' överflyttning till Gäfle. Förslaget till den vanliga bestämmelsen utgick från Valbo socken men mötte bestämt motstånd hos drätselkammaren: Valbo kommun kunde passa på att flytta alla sina understödstagare till inkorporeringsområdet! Magistraten menade dock, att den allmänna grundsatsen, att införlivad kommundel medför sina fattiga, här borde gälla, dess mera som Bomhus utgjorde egen fattigrote. Detta har även varit fallet med andra införlivade eller till införlivning föreslagna områden — exempelvis Saltskog vid Södertälje, se ovan sid. 150 ff. — men även om detta förhållande kan underlätta inkorporeringens genomförande, så saknar det givetvis rättslig betydelse.

[1] Det kan ej förnekas, att båda formuleringarna sakna nödig juridisk precision i uttrycken. Av *kammarkollegium* hade till Hudiksvallsinkorporeringen

stämmelser om fattigvården och i ett, nämligen just den förut omtalade Hälsingborgsinkorporeringen, lämnades rakt motsatt föreskrift mot den eljest vanliga: de personer, som tillhörde inkorporeringsområdet och åtnjöto fattigvård enligt förordningens § 1, skulle fortfarande underhållas av landskommunen. Det är klart, att denna bestämmelse, som för övrigt är typisk för ifrågavarande inkorporering, vilken främst låg i landskommunens, mindre i stadens intresse, i grunden är överflödig, då understödstagare enligt § 1 ändock utan vidare behålla sin hemortsrätt i exkorporeringskommunen.

Övriga, å inkorporeringsområdet mantalsskrivna personers hemortsrätt beröres däremot icke av dylika stadganden: den övergår nämligen ändå, *ipso jure*, såsom en omedelbar följd av inkorporeringen.[1]

1910, k. br. 28 okt., föreslagits en, efter vad det vill synas, lyckligare formulering, som för framtida fall kan vara av intresse: »Staden övertager försörjningskyldigheten i avseende å de inom området mantalsskrivna personer, som vid tiden för områdets inkorporering med staden åtnjuta fattigvård av Hälsingtuna och Idenors socknar.» I det k. brevet nöjde man sig emellertid, som ovan anmärkts, med en enklare ordalydelse. Den av kollegium ifrågasatta har förut en gång kommit till användning, nämligen vid vissa områdens införlivning med Oskarshamn, k. br. 30 april 1897.

[1] Givetvis sker denna övergång med sina samtliga rättsverkningar omedelbart vid inkorporeringens ikraftträdande, såsom Hälsingborgsprejudikatet också visar. Även understödstagarnas hemortsrätt, respektive stadens underhållsplikt, till följd av särskild föreskrift, övergår vid samma tidpunkt. Något uppehåll för denna senare kategori vore meningslöst och betingas ej av några särskilda författningsföreskrifter. Icke dess mindre synes i praxis någon gång en motsatt uppfattning ha gjort sig gällande. Efter överflyttningen av Varfslotten m. m. från Snöstorps socken till Halmstad, k. br. 21 dec. 1877, fr. o. m. 1879, överenskommo de båda kommunerna, att staden skulle för fattigvården under 1879 äga att av socknen uppbära ett visst ersättningsbelopp; *överenskommelse* 14 okt. 1878. Socknen ansåg sig alltså pliktig att under det första inkorporeringsåret bestrida fattigvården såsom förut.

Vid de partiella inkorporeringarna har man alltså löst frågan om inkorporeringens rättsverkningar med avseende å fattigvården på enklast och närmast till hands liggande sätt: inkorporeringsområdet inträder i stadskommunen med sina fattiga. Denna grundsats kan emellertid, som lätt inses, medföra en i förhållande till skattekraft och folkmängd ojämn delning av fattigvårdskostnaderna, då de fattiga vanligen icke fördela sig jämnt över kommunens område. Ju större del av kommunen, som utbrytes, desto starkare framträder denna olägenhet. Att den icke vid inkorporeringarna särskilt uppmärksammats och blivit föremål för förebyggande bestämmelser, torde närmast bero på att inkorporeringsområdet endast undantagsvis innesluter någon större del av kommunens folkmängd och skattekraft, samt — kanske främst — på att landskommunen i regeln är den vinnande parten vid den hittills följda fördelningsmetoden. Vanligen torde den staden angränsande sockendelen ha att uppvisa förhållandevis flera fattiga än den återstående delen, och socknen anser sig därför sakna skäl att beklaga sig över dess frånskiljande. Härtill kommer, att socknen i regeln erhåller en särskild ersättning för minskningen i dess skatteinkomster, varav den relativa ökning av fattigvårdsbördan, som genom inkorporeringen möjligen kan uppkomma, mer än väl motväges. Vid den andra stora gruppen av områdesförändringar, köpingskommunens utbrytning, ligga förhållandena däremot annorlunda. Någon skatteersättning har åtminstone hittills endast undantagsvis förekommit,[1] och köpingen omfattar i regeln socknens mest välbärgade och skattekraftiga befolkning. I flera fall har därför också fattigvården gjorts till föremål för en verklig uppgörelse enligt helt andra grundsatser än dem, som omedelbart följa av hemortsrättens anknytning till mantals-

ANDRA FORMER FÖR UPPGÖRELSER OM FATTIGVÅRDSTUNGAN.

[1] Vid Limhams utbrytning ur Fosie socken, se ovan sid. 83, ålades köpingen att till Fosie under 20 år erlägga kr. 350.54, k. br. 15 sept. 1905.

skrivningsorten. Understödstagarna ha fördelats mellan de båda kommunerna med hänsyn till understödets storlek och förhållandet mellan kommunernas skattekraft.[1]

Vid några ännu icke avgjorda inkorporeringsfrågor, avseende utvidgningar av Lunds stadsområde, har man enat sig om bestämmelser i samma riktning. Då det med hänsyn till fattigvårdens stora förvaltningspolitiska betydelse för inkorporeringsproblemet icke synes osannolikt, att denna metod i framtiden kommer att få större praktisk betydelse än hittills, torde den böra med några ord närmare beröras. I frågan om överflyttning av Helgonagård, Lilla Råby m. m. från Lunds landsförsamling hemställde Lunds stadsfullmäktige i huvudsaklig anslutning till landsförsamlingens kommunalstämmas förslag, att samtliga fattigvårdens aktiva och passiva vid inkorporeringens ikraftträdande skulle uppskattas av en särskild kompromissnämnd, av vars fem medlemmar två skulle utses av stadsfullmäktige, två av kommunalstämman, och den femte av konungens befallningshavande, ifall ej tre av de förut valde kunde enas om lämplig person. Fattigvårdstungan skulle uppskattas med hänsyn till understödstagarnas ålder, sjuklighet och andra omständigheter, och inbegrep givetvis icke endast fattigvård enligt förordningens § 1. Till fattigvården anslagna fastigheter, kassor och donationer skulle uppskattas till sitt kapitalvärde. Efter denna värdering skulle understödstagarna fördelas mellan kommunerna efter förhållandet mellan deras respektive skattekraft, sådan denna fastslagits i vid inkorporeringen lagligen gällande fyrktals- och taxeringslängd. Likaså skulle landsförsamlingen till staden kontant utbetala den senares enligt samma grunder beräknade andel av kapitalvärdet å fattigvårdens aktiva.

---

[1] Se exempelvis fördelningen vid Ahus' utbrytning ur Åhus socken, ROSMAN 523 f., 570 f., 575 f., MALMGREN 145. Ang. utlösningen av Djursholm ur Danderyds fattigvårdssamhälle, se ROSMAN 599 f.

Dessa bestämmelser, som tillstyrkts av kammarkollegium och säkerligen torde komma att av kungl. maj:t förordnas, upphäva icke den eljest i detta hänseende gällande och av områdesförändringens rättsliga natur omedelbart följande grundsatsen: hemortsrättens övergång med de fastigheter, å vilka mantalsskrivningen skett. Staden är även i detta fall försörjningspliktig för alla sådana fall, som uppkomma efter inkorporeringens ikraftträdande, och uppgörelsen rör endast vid denna tidpunkt befintliga understödstagare. Emellertid var det genast klart, att denna fördelning skulle bliva för staden vida oförmånligare än den som eljest brukar ske: man räknade med att få övertaga icke endast de inom området hemortsberättigade understödstagarna utan även en mängd andra, sammanlagt mer än landsförsamlingens halva fattigvård. Vid den följande år behandlade frågan om partiell inkorporering av S:t Peters Klosters församling gjorde staden därför heller icke något motstånd mot att jämte föreskrifter av samma innehåll som de nyss återgivna, även upptaga den eljest vid partiella inkorporeringar vanliga fattigvårdsföreskriften: staden övertager samtliga inom området mantalsskrivna understödstagare.[1]

Det utmärkande för denna reglering av fattigvårdstungan är den privaträttsliga eller, rättare sagt, den ekonomiska synpunktens dominerande betydelse. I motsats till vad fallet är vid den eljest vanliga, av givna offentligrättsliga regler omedelbart härflytande bestämningen av inkorporeringens innebörd i detta hänseende, uppfattas här kommunens försörjningsplikt helt och hållet som en privaträttslig förbindelse, av

---

[1] Den senare inkorporeringsfrågan utvidgades snart att gälla hela kommunen, varvid ifrågavarande bestämmelse givetvis bortföll; se ovan sid. 157 ff. Ang. Lunds landsförsamling se *Bil. till Lunds SF:s protokoll* 1907: 110, *Protokoll* $^{22}/_{11}$ 1907; ang. S:t Peters Klosters församling *Bilaga* 1908: 70 s. 8, 10, 14; 1910: 46 s. 12.

samma slag som en penningeskuld eller borgen. Denna, i ett exakt belopp omvärderade offentliga förpliktelse, motsvaras å andra sidan av den offentliga förvaltningens objekt, fattighus, andra fastigheter, kassor och fonder, anslagna till fattigvårdens behov. Genom inkorporeringen uppstår mellan de båda fattigvårdssamhällena en viss, mer eller mindre långt gående gemensamhet med avseende å aktiva och passiva, en gemensamhet, som genom en uppdelning på något sätt måste lösas. Denna uppdelning omfattar rimligt nog icke endast fattigvårdsskyldigheten. Fattigvårdens tillgångar, förvaltningens olika inventarier så att säga, ha till den grad genomträngts av sin ändamålsbestämning, att även de inbegripas i uppgörelsen och fördelas mellan de bägge kommunerna efter samma grunder som understödstagarna, i detta fall skattekraften i respektive områden, vilken vid inkorporeringens alla privaträttsliga följder brukar vara bestämmande. I dansk förvaltningspraxis har det uttryckligen fastslagits, att den i lagen föreskrivna fullständiga förmögenhetsrättsliga uppgörelsen mellan staden och landskommunen även bör omfatta den senares fattigvårdstunga.[1]

Men lika litet som för de senare utgör rättsgrunden för dylika fattigvårdsbestämmelser den överenskommelse mellan parterna, som förut möjligen kan ha träffats. Deras normerande kraft beror direkt på det kungliga förordnandet. Liksom ofta, ja, kanske i regeln, den vanliga fattigvårdsbestämmelsen stadgas, utan att staden givit sitt medgivande eller ens yttrat sig däröver, så kunna även dylika överenskommelser, i likhet med alla förmögenhetsrättsliga uppgörelser, vid inkorporeringens förordnande underkastas förändringar och tillägg.

Vid de totala inkorporeringarna äro inkorporeringens rättsverkningar med avseende å fattigvården självklara. Socknens fattigvårds-

---

[1] Se nedan sid. 975 not 1.

samhälle försvinner helt och hållet och uppgår i stadens, vilken tillika utan vidare övertar den försörjningsskyldighet, som hittills ålegat den förra. Någon avvikande reglering är här icke möjlig, och fattigvården har icke heller i dylika fall underkastats några särskilda bestämmelser utöver den allmänna föreskrift om stadens skyldighet att övertaga fattigvården liksom övriga kommunala förvaltningsgrenar, som förut omnämnts.[1]

Andra rättigheter tillhörande det kommunala medlemskapet.

Hemortsrätten är inom landsbygdens kommunalförvaltning utan tvivel den viktigaste av de subjektiva offentliga rättigheter, som tillhöra individens s. k. positiva status, d. v. s. den rättsliga egenskap hos den moderna medborgaren, i kraft av vilken han är berättigad att taga statens eller kommunens verksamhet i anspråk för sin räkning.[2] Den är emellertid ej den enda och inom stadsförvaltningen ingalunda den mest betydande. Åtskilliga ha också i det föregående, i den mån de föranlett särskilda inkorporeringsbestämmelser, varit föremål för särskild uppmärksamhet. De skyldigheter, som kunna åligga staden inom stadsstadgornas och stadsplanelagens förvaltningsområden, motsvaras till större delen av subjektiva rättigheter, åtnjutande särskilt civil- eller förvaltningsrättsligt skydd. Likaså grundlägga de regler angående bouppteckningar och arvsskiften, vilkas betydelse vid inkorporeringen komma att senare behandlas, i stor utsträckning subjektiva rättigheter. Övergången från häradsrättens till rådstuvurättens domsaga innebär förändringar av den viktigaste bland statsborgarens positiva rättigheter, rätten att för sin räkning och till sina intressens skydd sätta staten i verksamhet, att anropa statens rättsskydd. Ur kommunal synpunkt är dock den viktigaste av förändringarna i individens positiva status överflyttningen av den kommunala besvärsrätten från lands- till stadskommunen. I samma

[1] Se ovan sid. 402.

[2] Jellinek, *System* 114 ff.

ögonblick som den enskildes kommunalrättsliga kvalificering icke längre gäller socknen utan staden, övergår också den rätt att hos överordnad myndighet anföra besvär över kommunala beslut, som kommunallagarna tillerkänna honom, att gälla staden, icke socknen. Denna övergång infaller alltså, i enlighet med vad förut visats, vid inkorporeringens ikraftträdande. Vid totala inkorporeringar har den icke heller i praxis blivit ifrågasatt, såsom särskilt det förut refererade besvärsmålet rörande vattenavgifterna i Nyfors efter införlivningen med Eskilstuna visat.[1] Efter en partiell införlivning, nämligen Åviks med Hudiksvall, hava däremot invånare i inkorporeringsområdet utövat sin besvärsrätt inom socknen, fastän de upphört att vara medlemmar av densamma.[2] I detta fall rörde det sig dock endast om fullföljande hos kungl. maj:t av ett besvärsmål, som väckts före införlivningen. I övrigt har denna inkorporeringens rättsverkan av naturliga skäl icke varit föremål för någon uppmärksamhet utan alldeles uppgått i den allmänna förändringen av det kommunala medlemskapet.

FÖRMÅNER AV STIFTELSER.

Såsom en allmän regel gäller för övrigt, att de nya kommunmedlemmarnas positiva status är den samma som de förutvarandes. Under i övrigt lika förutsättningar hava de samma rättsställning som kommunens övriga medlemmar. Vid totala införlivningar brukar denna inkorporeringens självklara verkan taga sig uttryck i en särskild bestämmelse: lika med stadens invånare äro det införlivade områdets berättigade att tillgodonjuta de förmåner, som allmänna stiftelser åt stadens invånare eller särskilda klasser av dem bestämma; och stadens invånare hava i avseende å allmänna stiftelser, vilka tillhöra det införlivade området, enahanda

[1] Se ovan sid. 628 ff.

[2] Se ovan sid. 878 ff.

rätt.[1] Vid den ifrågasatta inkorporeringen av S:t Peters Klosters församling med Lund hava parterna enats om en liknande bestämmelse, som emellertid formellt ger ett vida bättre uttryck för inkorporeringens inverkan å det kommunala medlemskapet. Från och med den dag, som av kungl. maj:t bestämmes för inkorporeringens ikraftträdande, fritagas de överflyttade områdena från de eljest å desamma såsom delar av S:t Peters Klosters kommun vilande förpliktelser, med deras åläggande i stället av de skyldigheter och förmåner, som tillkomma områden belägna inom Lunds stad men utom dess planlagda område, med förbehåll dock för de särskilda bestämmelser rörande väghållningen, för vilka i annat sammanhang redogjorts.[2] I denna sats finnes icke något att ändra eller tillägga; bättre kan helt enkelt icke inkorporeringens betydelse i förevarande hänseende formuleras. Det är uppenbart, att de förmåner från särskilda stiftelser, som stadens invånare här tillförsäkras, vid partiella inkorporeringar helt och hållet äro beroende av den omfattning, i vilken äganderätten övergår å staden. De frågor, som härmed stå i sammanhang, komma att senare vid behandlingen av inkorporeringens privaträttsliga verkningar behandlas.

Endast i ett enda fall har det ifrågasatts att begränsa en viss stiftelse till det förutvarande stadsområdet. Norrköpings stad mottog år 1872 en donation, vid vilken fästes det villkor, att förbrukning av vatten från stadens vattenledning till hushållsändamål skall vara fri från särskilda avgifter. Ju mera staden vuxit, dess större har emeller-

[1] Första gången i k. br. ang. Majornas införlivning med GÖTEBORG d. 1 febr. 1867. — Endast vid en partiell införlivning, k. br. 23 dec. 1874 (ÖREBRO), har en liknande bestämmelse stadgats: »lägenheterna skola ifråga om alla förmåner åtnjuta full likställighet med den övriga staden».

[2] Se ovan sid. 740 f.

tid missförhållandet blivit mellan donationens storlek och kostnaderna för vattenförbrukningen, desto mera betungande har i själva verket donationen blivit. Vid förhandlingarna rörande införlivning av åtskilliga grannkommuner föreslogs därför på goda grunder, att denna bestämmelse om fri hushållsförbrukning av vatten icke skulle äga tillämpning inom de forna sockenområdena.[1]

För de övriga bestämmelser rörande vattenledningsavgifterna inom inkorporeringsområdet, som i några fall förekommit har förut redogjorts.[2] Såväl vid 1906 års införlivning av Nyfors med Eskilstuna som vid den planerade Brommainkorporeringen med Stockholm fastslogs naturligt nog som ledande grundsats de ifrågasatta anläggningarnas räntabilitet. Så långt denna princip medgav, skulle därjämte även hänsyn tagas till inkorporeringsområdets krav på likställighet med stadens äldre delar. Att detta krav emellertid icke rimligen kan sträckas till fullständigt enhetliga taxor för de kommunala affärsföretagen, att inkorporeringsområdets invånare överhuvudtaget icke kunna göra några rättsanspråk gällande å samma förmåner som det äldre stadsområdets, har förut visats och behöver här icke närmare utföras.[3]

I själva verket kan det knappast varken vid de förmåner av särskilda stiftelser eller av den egentliga kommunalförvaltningens prestationer, vilka inkorporeringsområdets inevånare genom överflyttningen berättigas att åtnjuta, bliva tal om några subjektiva offentliga rättigheter i egentlig mening. Vad som här föreligger, är endast reflexer av den allmänna grundsats om full likställighet mellan kommunernas samtliga medlemmar, som kommunalförfattningarna stadga. Ur praktisk synpunkt

---

1 *Handlingar rörande införlivning med Norrköpings stad av vissa grannsocknar* III: I, sid. 14, 21.

2 Se ovan sid. 628 och 708 ff.

3 Se ovan sid. 713 ff.

ojämförligt betydelsefullast för de nya kommunalmedlemmarna äro härvid de förvaltningsuppgifter, som föreligga inom stadsplaneväsendets och nära liggande områden. De olika förpliktelser, som i kraft av lag eller särskilda inkorporeringsbestämmelser åligga stadskommunen i dessa avseenden, hava förut utförligt behandlats. Men endast i sällsynta undantagsfall motsvaras dessa förpliktelser av verkliga civil- eller förvaltningsrättsligt skyddade rättigheter för den enskilda medborgaren.

INKORPORERINGENS FÖLJDER.

I inledningen till föregående avdelning har visats, att de rättsliga förändringar, som anknyta sig till inkorporeringsakten, naturligt sönderfalla i sådana, som utgöra delar av själva områdesförändringen, och sådana, för vilka inkorporeringen utgör ett rättsfaktum, varav de själva utgöra följder. Att med full begreppsmässig noggrannhet genomföra denna indelning, är emellertid, som den föregående framställningen visat, i praxis omöjligt, då vissa av inkorporeringens privaträttsliga följder, särskilt med avseende å utbrytningen ur väghållningsdistriktet och de kyrkliga förändringarna, så omedelbart betingas av själva områdesförändringens genomförande, att de knappast kunna behandlas annat än i sammanhang med denna. I stort sett brytes emellertid icke huvudindelningen av dessa undantag.

Inkorporeringens följder sönderfalla i två bestämt skiljda grupper, offentligrättsliga och privaträttsliga. De förra utgöras av de förskjutningar i rikets allmänna indelning, till vilka stadsområdets förändring kan giva anledning, och som i svensk förvaltningspraxis alltid ske *uno actu* med själva inkorporeringen — en naturlig följd av att stadens administrativa och judiciella myndighet tillika har en viss kommunal betydelse. Då emellertid dessa förändringar icke ingå som begreppsmässigt nödvändiga moment i den egentliga områdesförändringen, torde de böra hänföras till denna avdelning. Inkorporeringens privaträttsliga

följder åter utgöras av alla de olika civilrättsliga rättigheter och förpliktelser, till vilka upplösningen av den bestående kommunala förmögenhets- och skattegemenskapen kan giva anledning.

I. FÖRÄNDRINGAR I RIKETS ALLMÄNNA INDELNING.

A. ADMINISTRATIVA OCH JUDICIELLA FÖRÄNDRINGAR.

FÖRÄNDRINGENS GENOMFÖRANDE I ORGANISATORISKT HÄNSEENDE.

Inkorporeringens allmänna inverkan å den administrativa och judiciella indelningen har förut angivits.[1] Inkorporeringsområdet utskiljes ur länsmansdistriktet, fögderiet, tingslaget och domsagan, samt vid utvidgningar av Stockholms stads område, även ur länet, samt underlägges magistratens och rådstuvurättens, respektive överståthållarämbetets myndighet.

Några som hälst organisatoriska svårigheter har den administrativa överflyttningens genomförande aldrig förorsakat. De utdrag ur handlingar och vissa register — före 1910 års lag särskilt det för landsbygden av länsstyrelsen, för städerna av magistraten förda sjukkasseregistret — som för förvaltningens kontinuitet måste överlämnas till magistraten, ha varken vid de förberedande förhandlingarna eller vid inkorporeringens genomförande blivit särskilt uppmärksammade. Däremot har den inkomstminskning, som inkorporeringen kan förorsaka vissa landsstatstjänstemän, givit anledning till ersättningsbestämmelser, vilka dock helt och hållet grunda sig på billighetsskäl, och som i avdelningen om inkorporeringens privaträttsliga följder i sammanhang med andra liknande ersättningsbestämmelser närmare behandlas.[2]

---

[1] Se ovan sid. 389.

[2] Se nedan sid. 1063 ff.

Mera komplicerat är genomförandet av den judiciella överflyttningen. Rådstuvurätten måste nämligen för bedömandet av rättsförhållandena inom inkorporeringsområdet äga tillgång till åtskilliga urkunder och handlingar, som bevaras hos häradsrätten. Den vidare behandlingen av sådana mål, som härröra från inkorporeringsområdet och vilkas behandling vid tiden för överflyttningen icke av häradsrätten avslutats, måste ock på något sätt ordnas. Av särskilt intresse är härvid, huru det skall förfaras med de förmynderskap från området, rörande vilka omvårdnaden vid överflyttningen åligger häradsrätten.

Några särskilda svårigheter eller någon oenighet mellan parterna hava emellertid dessa rent formella spörsmål icke förorsakat. I enlighet med vederbörande hovrätts förslag brukar för den judiciella överflyttningens genomförande alltid meddelas i huvudsak likalydande bestämmelser av i korthet följande innehåll.[1] Domhavanden i inkorporeringsområdets domsaga skall tillställa rådstuvurätten utdrag av häradsrättens inteckningsprotokoll för de senaste tio åren samt numera även av dess tomträttsprotokoll, ävensom av häradsrättens lagfarts-, intecknings- och tomträttsböcker, i vad de röra inkorporeringsområdet. Vid större totala införlivningar torde dessa utdrag kunna ersättas av protokoll och böcker i huvudskrift. Uppgifter skola vidare lämnas å de inom området mantalsskrivna avlidna personer, efter vilka bouppteckning icke till häradsrätten inkommit och numera bör av rådstuvurätten behandlas. Med ledning av sålunda lämnade utdrag skall rådstuvurätten verkställa behövliga anteckningar i stadens fastighetsbok och tomträttsbok samt meddela begärda gravationsbevis rörande fastigheter inom inkorporeringsområdet.

De förmynderskap, rörande vilka omvårdnaden ålegat häradsrätten

---

[1] Se särskilt k. br. 22 mars 1912 (Stockholm). I allt väsentligt överensstämmer detta med ett särskilt inom justitiedepartementet upprättat, tryckt formulär.

på grund av att inkorporeringsområdet tillhört tingslaget, förbliva även efter överflyttningen under häradsrättens inseende.[1] Ännu ej avgjorda mål och ärenden, som icke tillhöra lagfarts-, intecknings- eller tomträttsprotokollet, skola likaså av häradsrätten handläggas och avslutas. Slutligen skall inkorporeringsförordnandet, i vad det avser den judiciella indelningen, intagas i såväl häradsrättens som rådstuvurättens lagfarts-, intecknings-, tomträtts- och förmynderskapsprotokoll.

Kostnaderna för de mången gång ganska vidlyftiga avskrifternas verkställande torde i praxis alltid bestridas av staden, ehuru endast vid större införlivningar några uttryckliga bestämmelser i denna riktning förekomma. I regeln torde de uttagas i form av vanlig lösen.

Icke heller ordnandet av stadens judiciella förvaltning inom inkorporeringsområdet har givit anledning till några särskilda rättsliga eller praktiska svårigheter: de löneförhöjningar och regleringar av magistratens organisation, som kunna bliva nödvändiga, ske efter inkorporeringens ikraftträdande och de för dylika ärenden vanliga former. Endast i ett enda fall — visserligen i ett av de mest omfattande under den här behandlade perioden — nämligen Majornas inkorporering med Göteborg, har ett annat förfarande ifrågasatts: magistraten hemställde, att föreningen icke skulle träda i verket, förrän tre månader sedan erforderlig ny ämbets- och tjänstemannaorganisation blivit slutligt fastställd. Detta ansågs dock onödigt och lämnades vid inkorporeringens förordnande utan avseende.[2]

UTSTRÄCKNING AV ADMINISTRATIVA OCH CIVILRÄTTSLIGA NORMER.

Den administrativa och judiciella förskjutningen medför emellertid även vissa förändringar i de materiella grunderna för den offentliga

[1] Jfr dock k. br. 1 febr. 1867 (Göteborg) och andra tidigare inkorporeringsbrev: transumt av förmynderskapsprotokoll skulle jämväl avlämnas och omvårdnaden av vidkommande förmynderskap genast överflyttas till rådstuvurätten.

[2] Se ovan sid. 875.

myndighetens utövning inom inkorporeringsområdet. Liksom den kommunala områdesförändringen kan även den administrativa och judiciella innebära en utsträckning av giltighetsområdet för vissa rättsnormer, som i likhet med stadsstadgorna uteslutande eller i främsta rummet gälla städerna. Då dylika regler givetvis avsett att reglera förhållandena såväl inom de områden, vilka komma att lyda, som inom dem, vilka redan lyda under stadsmyndighet, är det uppenbart, att de utan vidare utsträckas även till inkorporeringsområdet.

NÄRINGSRÄTTSLIGA NORMER.

I näringsrättsligt hänseende kommer inkorporeringsområdet delvis i en annan ställning än förut; friheten att idka viss handel eller vissa yrken är i staden mera begränsad eller bestämmes av andra regler än på landet. Den minsta betydelsen torde väl här städernas så gott som enda kvarstående handelsprivilegium äga: boktryckeri får enligt tryckfrihetsförordningen endast anläggas och bedrivas i stad eller köping eller inom en halv mils avstånd från deras gräns. I det fåtal fall, då inkorporeringsområdet till någon del skjutit över halvmilsgränsen, lärer väl den nya förmånen att här anlägga boktryckeri knappast ens ha uppmärksammats. Större betydelse hade givetvis städernas handelsprivilegier före näringsfrihetens införande. Vid inkorporeringsunderhandlingarna mellan Carl Johans församling och Göteborg (1859—63) föreslogs också av den gemensamma kommittén, att inkorporeringen skulle förenas med den uttryckliga bestämmelsen, att Majornas invånare skulle »äga enahanda rättighet till idkande av handel, hantverk och andra näringar, som invånarna i stadens övriga förstäder tillkommer». Denna föreskrift betraktades dock av magistraten med rätta såsom överflödig (1864) och blev ej i inkorporeringsbrevet upptagen.[1]

I själva verket är förhållandet rakt motsatt mot förr, i det att

---

[1] Se *k. befhdes utlåtande* $^{31}/_{12}$ 1864 samt k. br. $^{1}/_{2}$ 1867.

den allmänna rörelsen numera är underkastad större restriktioner i städerna än på landet. Avgörande hava härvid dock icke varit näringspolitiska synpunkter, utan uteslutande den allmänna ordningens och hälsovårdens intressen. Exempel på dylika begränsningar ha förut i samband med den kommunala förändringen nämnts.

AUTOMOBILTRAFIK.

Automobiltrafiken blir inom inkorporeringsområdet underkastad strängare regler än förut; särskilt genom den i lagen stadgade begränsningen av hastigheten, som inom staden därtill genom särskild bestämmelse enligt ordningsstadgan kan ha ytterligare inskränkts.[1] Andra åkdon än automobiler komma däremot genom inkorporeringen såtillvida i en friare ställning, att de inom stadens gränser icke äro underkastade de bestämmelser rörande viss bredd å hjulringar, som kunna ha utfärdats för länets landsbygd. Undantag härifrån finnas dock: i en och annan stad hava med stöd av ordningsstadgan motsvarande bestämmelser utfärdats, vilka givetvis också komma att gälla inom inkorporeringsområdet.[2]

VISS BREDD Å HJULRINGAR.

Fabriker för tillverkning av explosiv vara eller eldfarlig olja får ej finnas i stad eller köping: om område med dylik fabrik inkorporeras med stad, måste alltså fabriken nedläggas, så framt icke stadgande i motsatt riktning vid inkorporeringen meddelas. De tillstånd till handel med krut och andra explosiva varor, som kunna ha givits personer inom inkorporeringsområdet, fortfara dock av skäl, som förut angivits, att gälla.[3]

EXPLOSIVA VAROR OCH ELDFARLIGA OLJOR.

---

[1] Se k. förordning om automobiltrafik $^{21}/_{9}$ 1906 §§ 9, 10. Maximihastigheten är i stad, köping och annat tättbebyggt samhälle 15 km. per timme emot 25 på landet.

[2] Se Lag $^{28}/_{7}$ 1907 om bredden av hjulringar å arbetsåkdon på landet. För KARLSTAD fastställdes $^{29}/_{9}$ 1905 dylika föreskrifter att gälla från $^{1}/_{1}$ 1908, dock ej för körslor av lantmannaprodukter. I KARLSHAMN och MALMÖ har införandet av liknande bestämmelser ifrågasatts.

[3] Se ovan sid. 614 ff., 618 f.; k. förordning ang. explosiva varor $^{19}/_{11}$ 1897, eldfarliga oljor $^{26}/_{11}$ 1875.

CIVIL-RÄTTSLIGA NORMER.

Men icke endast i förvaltningsrättsligt, utan även i civilrättsligt hänseende intar stadsområdet, såsom förut visats, i viss mån en särställning, vars betydelse särskilt visar sig vid dess utvidgningar. Bland det fåtal civilrättsliga normer, som ännu skilja stad från land, märkas främst reglerna för jordens delning: skiftesstadgan är ej tillämplig inom stads planlagda område, och lagen om hemmansklyvning, ägostyckning och jordavsöndring gäller ej fastighet inom stads område.[1] Större uppmärksamhet har vid inkorporeringar ägnats de före 1899 bestående olikheterna mellan stad och land med avseende å giftorätten. Efter inkorporeringen av Örebro kvarn med Örebro 1876 uppstod — på sätt förut skildrats — tvist, huruvida kvarnen fortfor att utgöra arvejord på landet, eller om den vid arvskifte skulle behandlas som fast egendom i stad.[2] Domstolarna anslöto sig på goda grunder till den senare meningen: i och med inkorporeringen måste de inom inkorporeringsområdet belägna fastigheterna anses såsom stadsfastigheter och med avseende å giftorätten behandlas enligt i stad gällande regler. Däremot torde inkorporeringen icke hava förändrat den rätt, varmed fast egendom inom inkorporeringsområdet innehades av makar, som före inkorporeringen ingått äktenskap. Med andra ord: om fastighet på landet, som av den ena makan före eller under äktenskapet ärvts eller förvärvats, sedermera förvandlades till stadsfastighet, så erhöll icke den andra makan härigenom giftorätt i densamma, då äganderättens art och omfattning givetvis bestämmes av de vid förvärvsakten föreliggande omständigheterna. Inkorporeringen kan icke tillerkännas retroaktiv verkan och rubba redan bestående rättsförhållanden. Denna ståndpunkt intogs ock av de administrativa myndigheterna vid Majornas införlivning med Göteborg. Den av staden och socknen ge-

---

[1] Se ovan sid. 292 not 1, 320.

[2] Se ovan sid. 568 not 3.

mensamt tillsatta inkorporeringskommittén föreslog nämligen, att vid inkorporeringen skulle uttryckligen stadgas, att den icke medförde »någon rubbning i makars rättigheter och skyldigheter i bo uti de äktenskap», som ingåtts före densamma. Denna bestämmelse ansågs såväl av magistraten som av konungens befallningshavande överflödig och blev icke i inkorporeringsbrevet upptagen.[1]

BOUPPTECKNINGSMONOPOL.

En annan skillnad mellan stadens och landets rättsordning har på senare tid ådragit sig större uppmärksamhet, nämligen den, som rör bouppteckningar. I åtskilliga städer kunna bouppteckningar ännu förrättas av personer, som av magistraten förordnas.[2] Detta stadens bouppteckningsmonopol är rättsligt sett av samma art som köttbesiktnings- eller slakthustvånget: det innefattar ett på en statlig viljeakt vilande förbud för personer inom ett visst område att företaga vissa handlingar utan statsmyndigheternas bemedling. Liksom det förra kan därför icke heller bouppteckningstvånget anses utan vidare utsträckt till de nya områdena. Denna uppfattning sammanfaller i allmänhet med den i praxis rådande. Vid inkorporeringen av Lundby med Göteborg, där bouppteckningsmonopolet i sin fulla omfattning ännu består, stadgades sålunda uttryckligen, att hithörande bestämmelser även skulle gälla inom de nya områdena.[3] Liknande föreskrifter ha lämnats vid inkorporeringen av Brännkyrka med Stockholm,[4] samt vid Malmö inkorporering av Västra Skreflinge, liksom de även föreslagits för

---

[1] Se *k. befhdes utlåtande* $^{31}/_{12}$ 1864.

[2] Se ovan sid. 320 f.

[3] »De för det äldre stadsområdet gällande föreskrifter rörande bouppteckningar, arvsskiften och auktioner skola gälla även för det införlivade området; — — —»; punkt 7, k. br. 3 mars 1905, se ock *Göteborgs SF:s Handl.* 1902: 116, sid. 58 f.

[4] *Bihang till BU:s utl. och mem.* 1909 : 35, sid. 28, 46 f.

den förestående Limhamnsinkorporeringen,[1] samt utvidgningen av Lunds stadsområde. I Eskilstuna samt Jönköping hade monopolet upphäfts, men magistratens skyldighet att förrätta bouppteckningar kvarstod fortfarande, t. o. m. utan att den ägde att för dessa förrättningar uppbära någon särskild gottgörelse. Icke utan fog ansågs det innebära en obillig ökning av magistratens arbetsbörda, om denna skyldighet utan vidare skulle utsträckas till de nya områdena. Vid Eskilstunainkorporeringen stadgades därför uttryckligen, att hithörande bestämmelser icke skulle komma att gälla inom de forna sockenområdena, annat än i den mån de kommo att ingå i stadens planlagda område.[2] Samma stadgande har upptagits i de uppgjorda förslagen till utvidgningar av Örebro och Norrköping. Vid Jönköpingsinkorporeringen föreslogs en bestämmelse av samma innehåll, men denna blev icke upptagen i det kungl. brevet — och med rätta, då det i grunden var onödigt: bouppteckningsbestämmelserna vila på en statlig viljeakt och kunna icke bliva föremål för en *ipso-jure*-utsträckning.[3] Vid införlivningen av Trelleborgs landsförsamling m. m. med Trelleborg, där stadens bouppteckningsmonopol ännu i full utsträckning var gällande, lämnades däremot motsvarande bestämmelser: bestämmelserna om bouppteckning liksom om auktionsväsendet skulle gälla i det införlivade området endast i den mån detta komme att ingå i stadsplanen.[4] I motsats till vad vid auktionsväsendet är fallet, ha alltså inskränkningarna i stadens bouppteckningsmonopol utgått från stadsmyndigheternas intresse att icke genom inkorporeringen bliva överhopade med arbete. Från inkorporeringsområdets sida har icke någon klagan över monopolets eventuella utsträckning försports.

---

[1] *Bihang till SF:s protokoll* 1907:227 A, sid. 11; 1910:95 A, sid. 7.

[2] *Inkorporeringskommitténs betänkande* 1904, sid. 25.

[3] *Inkorporeringskommitténs betänkande* 1906, sid. 8.

[4] K. br. 22 febr. 1907, punkt 8. — Jfr rörande auktionsväsendet ovan sid. 725 ff.

B. KAMERALA FÖRÄNDRINGAR.

Utvidgningen av stadsområdet medför åtskilliga förändringar av kamerala rättsförhållanden. På sätt förut visats utgör stadsområdet en särskild kameral enhet, som icke är upptagen i den allmänna jordeboken, och vars allmänna utskylder och besvär till kronan av magistraten debiteras, uppbäras och redovisas.[1] Varje fastighet, som överflyttas till det administrativa stadsområdet, förlorar därför sin kamerala självständighet och uppgår i stadens enhet. Den uteslutes ur den allmänna jordeboken, och ansvaret för dess kronoutskylder övertages av magistraten. Någon vidare rubbning av dessa utskylder inträder däremot i första hand icke: fastighetens ränta, kronotionde, roteringsskyldighet, vanligen fullgjord genom erläggande av vakansavgift, o. s. v. utgå som hittills, ehuru de avföras ur landets räkenskaper.

INKORPORERINGENS ALLMÄNNA VERKNINGAR I KAMERALT HÄNSEENDE.

Tillsvidare kvarstår alltså det överflyttade områdets skattetal orubbat, ja, vid yngre städer är det ofta nog möjligt att angiva mantalet för hela stadsområdet. Det har t. o. m. inträffat, att staden för detta skattetal förpliktats deltaga i allmänna besvär, som åligga i man-

---

[1] Se för det följande ovan sid. 300 ff., 391 f. — I ***Fastighetsregisterkommitténs betänkande 1911, II Motiven***, varav författaren kunnat taga del först sedan ovanstående i det väsentliga var utarbetat, återfinnas åtskilliga uppgifter, som i detta sammanhang äro av intresse, se sid. 78 ff., 328 ff. Huruvida, när och i vilken utsträckning kommitténs förslag komma att genomföras, torde vara ovisst, se ***Svenska Stadsförbundets styrelses yttrande*** $^{23}/_{3}$ 1912 samt ***kammarkollegii utl.*** över detsamma. — Se vidare GUNNAR SJÖBERGS belysande artikel: ***Inkorporationers lantmäteribehandling*** i ***Svensk Lantmäteritidskrift*** 1911, sid. 120 ff.

tal satt jord.[1] I stort sett går utvecklingen dock åt motsatt håll, och den ursprungliga skattesättningen förlorar snart sin betydelse. I och med mantalets försvinnande ur jordeboken upphör stadens intresse av dess bibehållande som en självständig enhet. Mellan kronan och den skattepliktiga jorden har inskjutits en ny instans, emot vilken skattekraven numera rikta sig. Det direkta förhållandet mellan staten och de överflyttade fastigheterna har i kameralt hänseende upphört. Så småningom försvinner också sambandet mellan den överflyttade jordens grundskatter och de utskylder, som efter överflyttningen under olika rubriker i stadens räkenskaper redovisas. De förra börja mer och mer betraktas som egentliga stadsutskylder, åkerskatt, täppepenningar, tomtören eller dylikt, och äro liksom alla kommunala objektskatter efter 1862 års kommunalförfattningar ställda på avskrivning.[2] Inför den allmänna likställighetsprincipen kunna de så mycket mindre hålla stånd, som de — i motsats till andra kommunala fastighetsskatter — icke motsvarats av några naturaprestationer, exempelvis väg- och gatuunderhåll, av vilka de utgöra en avlösning. I hög grad påskyndas denna utveckling, om den överflyttade jorden, som särskilt under 1500- och 1600-talen var fallet, i så måtto donerats till staden, »kvitt och fritt att njuta», att räntan kom stadskassan till godo och icke behövde redovisas i landskontoret. I andra fall har redan vid överflyttningen föreskrivits, att fastigheterna skola befrias från dem åliggande grundskatter, vilka i

[1] Så vid utbrytningen av Skellefteå stad till egen kommun, då staden »för hemmansdelarna N:ris 6 och 8 Böhle, tillsammans $^{53}/_{84}$ mantal, varå staden är anlagd, ävensom för det av staden från prästbostället inköpta $^{1}/_{4}$ mantal» förpliktades deltaga i tomthyra för och underhåll av kronohäktet samt i avlöning till fjärdingsmannen i landskommunen (!) K. br. 8 okt. 1880, tryckt hos ALSTRÖMER nr 728.

[2] Från den mantalssättning, som kan kvarstå å överflyttat område, bör givetvis skiljas den särskilda skattesättning, som av stadens myndigheter kan hava åsatts dess jord i syfte att fixera dess skatteskyldighet.

stället övertagas av staden och bestridas av dess kassa. Mantalet försvinner då genast, och det inkorporerade hemmanet övergår utan vidare till en vanlig stadsäga.

Hur som helst, de till stadsområdet överflyttade grundskatterna förlora sammanhanget med landets och kunna icke inpassas i stadens skattesystem, där de bli stående som långsamt försvinnande rudiment. Skattetalet torde visserligen upptagas i stadens fastighetsbok och möjligen förefintligt register, men blir här snart endast en beteckning bland alla andra, utan betydelse för sitt ursprungliga ändamål. Vid ägornas delning, som inom stadsområdet i regeln icke sker enligt de omständliga former, vilka i detta hänseende gälla på landet,[1] torde magistraten visserligen också någon gång verkställa en fördelning av skattetalet. I de flesta fall sakna dock de nya beteckningarna varje betydelse för jordens beskattning och undanträngas därför lätt av andra, mera praktiska — om icke förr, så när det forna hemmanet upptages i stadsplanen. Under alla förhållanden saknas rörande förfarandet vid dylik fördelning, liksom överhuvud taget vid delning av stadens fastigheter utom det planerade området, alla allmänna regler. Praxis torde därför växla inom de olika städernas magistrater.

Den senare utvecklingen av de kamerala rättsförhållandena med avseende på jord, som förlagts till stads administrativa område, är emellertid i detta sammanhang icke av direkt intresse. Överflyttningens omedelbara följder i kameralt hänseende ha i korthet redan

[1] 1896 års lag om hemmansklyvning, ägostyckning och jordavsöndring ej tillämplig inom stads område, se ovan sid. 292 n. 1. Orsaken härtill är numera lätt att inse: alla dessa delningsinstitut förutsätta, att området skall vara upptaget i den allmänna jordeboken, vilken icke omfattar mark inom stads gränser. — »Men eljest synes avstyckningsförfarandet i stad ... ej från administrativ synpunkt vara underkastat någon kontroll, utan torde denna i huvudsak vara överlämnad till lagfartsdomstolen ...» *Fastighetsregisterkommitténs betänkande* II: 104 ff.

angivits: fastigheternas uteslutande ur jordeboken samt överförande av deras kronoutskylder av olika slag till stadens räkenskaper. Att dessa förändringar äro oskiljaktiga från den kommunala områdesförändringen och utgöra en av dess omedelbara, *ipso jure* inträdande rättsverkningar, torde under här behandlad period alltid ha ansetts självklart, ja, det enda initiativ med avseende på den kommunala indelningen, som under denna tid från statens sida tagits, utmynnade för städernas del i huvudsak endast i en mängd regleringar av jordeboksindelningen i syfte att bringa den i bättre överensstämmelse med den kommunala.[1] Ofta nog, särskilt före behandlingen av oregelbundenhetskommitténs förslag, ansågs det icke ens nödvändigt att vid inkorporeringen uttryckligen omnämna den kamerala förändringen. Den utveckling, som inkorporeringsförordnandets formulering i detta hänseende undergått, har i sina huvuddrag förut angivits.[2] Det första tillfälle, då förändringen i jordeboken överhuvud taget anmärktes, var vid 1872 års i många hänsenden prejudicerande Nyköpingsinkorporering, som förordnades jämväl i »kameralistiskt» hänseende. Vid 1870-talets följande inkorporeringar uppmärksammades även den kamerala förändringen, ehuru den endast i ett fall, nämligen vid Smedjebackarnas införlivning med Örebro upptogs i själva inkorporeringsförordnandet, vartill vid detta tillfälle visserligen särskilda skäl förelågo.[3] Först med Landalas överflyttning till Göteborg — kungl. brev 3 mars 1882 — blev uteslutningen ur jordeboken en stående beståndsdel av inkorporeringsförordnandet,

---

[1] Se *Oregelbundenhetskommitténs betänkande*, samt översikterna ovan sid. 215 ff. Medan de flesta av kommitténs förslag till förändringar av det kommunala stadsområdet torde ha blivit avslagna, genomfördes däremot en mängd förändringar i jordeboken åsyftande att från densamma avföra till stad hörande jord.

[2] Se ovan sid. 391 f.

[3] Se ovan sid. 229, nedan sid. 926 f., k. br. 23 dec. 1874.

vilket därefter med mindre förändringar snart nog antog den form, som ännu användes.[1]

I åtskilliga av de fall, då den kamerala förändringen icke omnämndes i inkorporeringsförordnandet, blev den emellertid föremål för särskilda bestämmelser, vilka dock till största delen inskränka sig till att närmare angiva förändringens allmänna innebörd. Det första tillfälle, då en dylik bestämmelse stadgades, var likaså vid den bekanta Nyköpingsinkorporeringen, då kungl. maj:t föreskrev, att räntan och andra kronoutskylder av de överflyttade lägenheterna skulle avföras från landets jordebok, samt att debitering, uppbörd och redovisning därav skulle överflyttas på stadens magistrat. Det tillfogades därjämte, att konungens befallningshavande i länet skulle övervaka fullgörandet härav — en föreskrift, som saknas vid följande inkorporeringar, och som också med hänsyn till magistratens administrativa ställning till länsstyrelsen kan anses överflödig. Med smärre variationer upprepades denna bestämmelse vid en mängd följande inkorporeringar,[2] liksom den också vanligen användes vid de kamerala regleringar, som skedde på oregelbundenhetskommitténs förslag.[3] Ofta angivas var för

KAMERALA INKORPORERINGSBESTÄMMELSER.

---

[1] I de flesta fall, då området först måste avskiljas från den jordeboksenhet det dittills tillhört, förordnades uteslutningen ur jordeboken i sammanhang med bestämmelsen om denna utbrytning.

[2] K. br. 21 dec. 1877 (HALMSTAD), k. br. 3 okt. 1878: »om och när köpingen bliver stad under egen jurisdiktion . . .» (MOTALA), k. br. 18 april 1879 (UPPSALA), k. br. 26 juli 1889 (KARLSHAMN), k. br. 12 dec. 1890 (HÄRNÖSAND), k. br. 9 febr. 1894 (GÄFLE), k. br. 12 okt. 1894 (HUDIKSVALL), k. br. 4 juni 1897 (RONNEBY), k. br. 30 okt. 1897 (OSKARSHAMN), k. br. 13 febr. 1903 (ÖREBRO), k. br. 29 jan. 1904 (HÄLSINGBORG), k. br. 20 jan. 1905 (UPPSALA), k. br. 22 sept. 1905 (VÄSTERÅS), k. br. 27 okt. 1905 (ÖREBRO), k. br. 22 febr. 1907 (TRELLEBORG), k. br. 22 nov. 1907 (FALKENBERG), k. br. 8 april 1910 (GÄFLE), k. br. 28 okt. 1910 (HUDIKSVALL) o. a.

[3] Exempel k. br. 18 mars 1891 ang. uteslutande av vissa till TORSHÄLLA stad hörande hemman ur jordeboken för Torshälla socken: »dock med villkor att någon förändring icke må ske uti den hemmanen nu åliggande roterings-

sig de olika slag av utskylder, som av magistraten skola övertagas: kronotionde, vakansavgift för roterings- och rustningsskyldighet o. s. v., varjämte även i åtskilliga fall uttryckligen stadgats, att någon förändring av de fastigheterna åliggande onera icke på grund av överflyttningen må ske. I den mån som grundskatterna och de äldre objektskatterna överhuvud avskrivas, undergår emellertid syftet med denna bestämmelse en förskjutning: den kommer främst att avse de vanliga kronoutskylderna, bevillning, inkomstskatt o. s. v. I överensstämmelse härmed inträder också vissa ändringar i bestämmelsens formulering: den så att säga förallmänligas till att avse »kronoutskylderna»,[1] »de från området utgående utskylder»[2] eller »de från det överflyttade området utgående utskylderna jämte prästrättigheter»[3] för att slutligen i det kungliga brevet rörande Brännkyrkas inkorporering med Stockholm övergå att helt enkelt gälla »krono- och kommunalutskylder».[4] Härmed har man alldeles förlorat sambandet med stadgandets ursprungliga syfte, nämligen att angiva formerna för genomförandet av den kamerala förändringen, lägenheternas uteslutande ur landets jordebok och upptagande i stadens räkenskaper. Att magistraten såsom stadens uppbördsmyndighet övertar bestyret med kronoutskyldernas debitering och uppbörd för de områden, som komma inom de lokala gränserna för dess befogenhet, är dock så

---

skyldighet... ävensom att debitering, uppbörd och redovisning av hemmanens grundskatt och övriga kronoutskylder skall av staden Torshällas magistrat övertagas».

[1] Ex. k. br. 29 jan. 1904 (Hälsingborg), k. br. 22 febr. 1907 (Trelleborg), k. br. 8 april 1910 (Gäfle).

[2] Ex. k. br. 22 nov. 1907 (Falkenberg).

[3] Ex. k. br. 13 febr. 1903 (Örebro), k. br. 20 jan. 1905 (Uppsala), k. br. 22 sept. 1905 (Västerås), k. br. 27 okt. 1905 (Örebro).

[4] Uppbörden av dessa övertogs givetvis av överståthållarämbetet för uppbördsärenden, icke av Stockholms magistrat.

självklart, att det icke vid en inkorporering behöver särskilt stadgas. Ännu onödigare — fastän en nära till hands liggande utvidgning av det förra stadgandet — är det naturligtvis att uttryckligen framhålla stadsmyndigheternas befattning med den kommunala uppbörden, liksom icke denna skulle vara en omedelbar följd av själva inkorporeringsakten! I åtskilliga fall, i synnerhet från senare tid, har också denna bestämmelse ansetts överflödig och utelämnats: av de totala införlivningarna har endast 1907 års Trelleborgsinkorporering upptagit ett dylikt stadgande.

STADENS ÖVERTAGANDE AV INKORPORERINGSOMRÅDETS GRUNDSKATTER.

De särskilda onera, som förr och i någon mån ännu påvila den i mantal satta jorden, fortfara sålunda att utgå även efter dess överflyttning till stad. Då de icke påvila andra fastigheter inom stadsområdet, kunna de dock näppeligen anses stå i överensstämmelse med den likställighetsgrundsats, på vilken stadens skattesystem vilar. Otvivelaktigt vore det också redigast, om de kvarstående grundskatterna vid fastigheternas uteslutande ur jordeboken på något sätt avlöstes eller avskrevos — på samma sätt som skyldigheten att erlägga prästskatt, bidraga till väghållning och andra häradsbesvär, vid införlivningen upphör. I Finland, där den kamerala skillnaden mellan stadsjord och annan jord är ännu starkare utpräglad än här, synes en dylik avlyftning vara regeln vid förändringar av stadsområdet.[1] I Sverige har staden däremot endast i undantagsfall helt eller delvis övertagit de överflyttade fastigheternas prestationsskyldigheter av grundskattenatur. I några fall torde denna stadens avlösningsplikt ha uppfattats och motiverats på samma sätt som dess förpliktelse att tillsvidare ansvara för de överflyttade lägenheternas förra skattskyldighet till landsförsamlingen och häradet med avseende å prästlön och väghållningsbesvär,[2] ehuru den givetvis är

---

[1] Se MORING 175 ff.

[2] Så var otvivelaktigt fallet vid k. br. 3 nov. 1870 (GÖTEBORG), vars egendomliga reglering av väghållningsbesvär och prästskatteskyldighet förut åter-

av helt annat slag. Den senare avser en ersättning till utomstående rättssubjekt för det intrång i deras rättigheter eller intressen, som inkorporeringen innebär, den förra däremot endast att underlätta genomförandet av full likställighet mellan stadsområdets äldre och nyare delar. Då det i regeln torde röra sig om helt obetydliga belopp, så lär staden väl icke undandraga sig denna betalningsplikt, för vilken emellertid endast så att säga administrativa ordningssynpunkter, icke några rättsliga grunder eller billighetsskäl kunna anföras. Något uttryckligt medgivande av staden att åtaga sig den betalningsplikt, som den genom inkorporeringsbrevet ålagts, synes dock icke i ett enda av här ifrågakommande fall ha förelegat. Endast det omständliga och tidsödande förfarande, som det rena efterskänkandet av utskylderna med hänsyn till nödvändigheten av ett riksdagsbeslut påkallade, torde väl också ha förhindrat anlitandet av denna utväg.

Det enda tillfälle, då denna fråga tilldrog sig någon större uppmärksamhet, var vid Smedjebackarnas överflyttning till Örebro, varvid ock bestämmelsens syfte att åvägabringa full likställighet mellan stadens äldre delar och inkorporeringsområdet tydligt framträdde. Av Smedjebackarnas invånare hade yrkats, att de skulle befrias från deltagande i stadens skuld, samt att »alla skattskyldighetsförhållanden måtte regleras till överensstämmelse med vad för stadsfastighet föreskrivet är». Kammarkollegium fann på goda grunder, att det första yrkandet icke kunde vinna bifall, men tillstyrkte Smedjebackarnas befrielse från dem åsatta räntor, kronotionde och rotering, vilka enligt kollegii mening borde av riksdagen utan vidare efterskänkas. Kungl. maj:t föredrog den enklare utvägen att ålägga staden ansvaret för ut-

---

givits, ovan sid. 735 och 804. Liknande torde utgångspunkten varit för motsvarande bestämmelser i k. br. 3 mars 1882 (GÖTEBORG).

görandet av dessa onera.[1] Huvudsaken var emellertid avlyftandet av Smedjebackarnas särskilda skatteskyldighet: skulle de deltaga i stadens alla utskylder och besvär, så borde de också i alla hänseenden likställas med stadens övriga invånare.[2]

Införlivning av delar av kamerala enheter.

Genomförandet av inkorporeringens allmänna kamerala rättsverkningar har emellertid i stort sett icke varit förenat med några svårigheter, så länge det överflyttade området endast inneslöt en eller flera hela jordeboksenheter, vilka givetvis utan vidare kunde avföras ur jordeboken, eventuellt med tillhörande jordavsöndringsbeteckningar.[3] Vida mera komplicerad ställer sig saken, om inkorporeringsområdets gränser icke följa den kamerala indelningen utan omfatta fastighetsdelar, som icke motsvaras av självständiga nummer i jordeboken. Innan denna mark uteslutes ur jordeboken, och innan staden kan övertaga ansvaret för dess utskylder, måste den först på något sätt avskiljas från den jordeboksenhet, som den förut tillhört, och dess andel av den senares utskylder samtidigt bestämmas. Endast härigenom är det möjligt att åvägabringa överensstämmelse mellan den administrativa och den kame-

[1] Det förelåg så mycket starkare skäl för avlösningen som Smedjebackarna egentligen alltid tillhört staden och icke bort i jordeboken uppföras och underkastas skattläggning så som efter gevärsfaktoriets upphörande 1797 skett. Se k. br. 23 dec. 1874 samt ovan sid. 229 (där tidpunkten för faktoriets nedläggande genom tryckfel angivits till 1697 i st. f. 1797).

[2] Undantagsvis har staden ålagts ansvara endast för ett visst onus, medan de övriga kvarstå orubbade, så i k. br. 18 april 1879 (Uppsala), där staden förpliktades ansvara för lägenheten Luthagens rustningsskyldighet, medan den däremot endast övertog debitering, uppbörd och redovisning av »räntor och andra utskylder» från de överflyttade fastigheterna. — Utom nu nämnda fall har staden ålagts utgöra å överflyttningsområdet belöpande onera vid Nynäs överflyttning till Gäfle, k. br. 9 febr. 1894. Bestämmelsen förklaras här av att staden förvärvat äganderätten till det överflyttade hemmanet.

[3] Se t. ex. k. br. 18 april 1902 (Norrtälje): »att lägenheterna såsom belägna inom stadens område avföras ur landets jordebok med tillhörande jordavsöndringsbeteckningar».

rala indelningen. Huru viktig denna överensstämmelse i svensk förvaltningspraxis ansetts vara, framgår därav, att områdets kamerala avskiljande vid alla utbrytningar av köping till egen kommun — där ungefär samma problem föreligger — i förekommande fall stadgats som ett särskilt villkor för utbrytningens ikraftträdande. Först sedan det kan uppgivas, att detta villkor fullgjorts, har kungl. maj:t bestämt tidpunkten för det kommunala och administrativa avskiljandet.[1] Samma tillvägagångssätt brukar iakttagas vid köpingsinkorporeringar.[2]

Ehuru nödvändigheten av en kameral uppdelning egentligen är ännu större vid stadsutvidgningar, då de överflyttade fastigheternas jordeboksindelning icke endast förändras utan helt och hållet upphör, har praxis här varit betydligt mildare, än när det gäller köpingarna.

Vid alla totala inkorporeringar, i regeln också vid de större partiella, följer inkorporeringsområdets gränslinjer den kamerala indelningen, vadan någon uppdelning av särskilda fastigheter här är onödig. Ju större områdesförändringen är, desto enklare brukar den därför vara att i kameralt hänseende genomföra. Med endast två undantag har man vid de

---

[1] Första gången kameral utbrytning stadgas som villkor för köpingsrättigheternas ikraftträdande var i k. br. 20 dec. 1872 (Eslöf). Se Rosman 478 samt 487, 495, 498, 511, 520, 527, 533, 545, 552, 563, 567, 586, 606, 611, 619 och 626. Rörande de växlande formuleringarna av villkoret, se nedan sid. 933 f.

[2] Exempel: k. br. 17 okt. 1903 (Värnamo), k. br. 30 april 1909 (Elmhult), k. br. 7 maj 1909 (Hessleholm): »... å tid, som k. m:t framdeles, sedan visat blivit, att samtliga jordområdena genom ägostyckning eller annorledes vederbörligen avsöndrats från de hemman eller lägenheter, vartill de hörde, ville bestämma, ...» I ett fall, k. br. 11 juni 1897 (Arvika), har dock samma förfarande använts som vid stadsinkorporeringar: överflyttningen förordnades att träda i kraft fr. o. m. 1899, och i form av en särskild inkorporeringsbestämmelse stadgades, att »de uti ifrågavarande hemman ingående delar av hemman eller lägenheter skola, där så icke redan skett, på köpingens bekostnad åsättas mantal eller på annat behörigt sätt avsöndras från de hemman och lägenheter, till vilka de höra».

totala inkorporeringarna på goda grunder ansett den förut återgivna bestämmelsen om stadens övertagande av kronoutskyldernas debitering, uppbörd och redovisning onödig och nöjt sig med ett konstaterande av att genom inkorporeringen icke sker någon ändring i sättet för utgörande av avsöndrade lägenheters avgäld till stamhemman eller allmänna utskylder och besvär till kronan av vad slag de vara må.[1]

DEN KAMERALA DELNINGEN SÅSOM FÖRUTSÄTTNING FÖR INKORPORERINGEN.

Vid det stora flertalet av de partiella inkorporeringarna måste däremot en uppdelning av en eller flera jordeboksenheter ske, om förändringen överhuvud taget skall kunna kameralt genomföras. Vid det första tillfälle, då de administrativa myndigheterna ställdes inför detta problem, fann man icke någon annan utväg än att betrakta det som ett absolut inkorporeringshinder. Staden Linköping hade hos kungl. maj:t hemställt, att vissa av staden inköpta delar av lägenheterna Kvarngärdet och Stångkvarn »måtte få till stadsjord inläggas». Emellertid befunnos de av staden köpta lägenhetsdelarna icke vara behörigen avskiljda. Kammarkollegium avstyrkte med hänsyn härtill stadsfullmäktiges ansökan, »då det kunde föranleda oreda i framtiden, att delar av samma lägenhet upptagas dels inom stadens och dels inom landets område». I anslutning härtill blev framställningen av kungl. maj:t avslagen.[2] Här gick man alltså ännu strängare tillväga än senare vid förändringarna av köpingsområdet, då åtminstone själva förändringen förordnades, fastän

[1] Detta stadgande har förekommit i samtliga totala inkorporeringsbrev samt i k. br. 28 okt. 1910 ang. Åviksområdets överflyttning till Hudiksvall.

[2] Kollegium fann, att »berörda köpta lägenhetsdelar var för sig rätteligen torde böra anses såsom jordavsöndring, för vilken årlig avgäld torde bestämmas» i överensstämmelse med föreskriften i 1864 års hemmansklyvningsförordning. Se departementsskrivelse 5 febr. 1869 samt *Linköpings SF:s protokoll* 9/7, 23/8 1866, 9/3 1869. Rörande frågans vidare utveckling, se ovan sid. 197 samt nedan sid. 1080.

dess ikraftträdande uppsköts, till dess området behörigen avskiljts från de kamerala enheter det förut till större eller mindre del tillhört. Tydligare kan emellertid knappast det fasta sammanhanget mellan den kamerala och den kommunala indelningen uttryckas.

Denna ståndpunkt var dock uppenbarligen högst opraktisk och kunde icke heller länge vidhållas, ehuru visserligen reminiscenser av densamma även senare icke alldeles saknats.[1] Nästa gång inkorporeringsområdet inneslöt fastighetsdelar, som icke motsvarades av självständiga nummer i jordeboken, nämligen vid 1877 års bekanta Halmstadsinkorporering, nöjde man sig med att i form av en särskild bestämmelse i inkorporeringsbrevet föreskriva, att dessa markområden skulle, så snart ske kunde, på stadens bekostnad åsättas mantal och därefter ur jordeboken uteslutas.[2] Samma förfaringssätt har i regeln iakttagits vid följande inkorporeringar, då denna fråga förekommit. Endast i tre fall har överflyttningens ikraftträdande gjorts beroende av den kamerala förändringens genomförande. Liksom vid köpingsområdets förändringar har då själva inkorporeringen vanligen förordnats att träda i verkställighet från den tid kungl. maj:t senare komme att bestämma, sedan visat blivit, att områdena blivit i behörig ordning i kameralt hänseende skilda från de stamhemman, under vilka de förut i jordeboken upptagits.[3] I ett annat fall har tidpunkten för inkorporeringens ikraftträdande bestämts till början av året näst efter det,

---

[1] Se ovan sid. 584.

[2] K. br. 21 dec. 1877 (Halmstad).

[3] Så skedde vid Ronnebys stora utvidgning i slutet av 90-talet samt vid Änggårdens överflyttning till Göteborg; k. br. 4 juni 1897 samt k. br. 30 maj 1902. Genom k. br. 8 dec. 1899 och 21 aug. 1903 bestämdes därefter inkorporeringarnas ikraftträdande till resp. 1 jan. 1900 och 1 jan. 1904, sedan kammarkollegium efter förnyad ansökan från staden anmält, att delar av inkorporeringsområdet ej längre voro i jordeboken upptagna.

varunder fastighetsdelarnas mantalssättning ägde rum.[1] Några särskilda skäl till denna avvikelse från eljest följd praxis synas ej ha förelegat.[2]

DEN KAMERALA DELNINGEN SOM EN FÖLJD AV INKORPORERINGEN.

Den kamerala förändringen behandlas sålunda numera alltid som en av inkorporeringens rättsverkningar, vilken icke betingar eller får försena själva den kommunala områdesförändringens ikraftträdande. Dess genomförande kan visserligen vara förenat med stora svårigheter och av skäl, till vilka vi strax återkomma, draga ut på tiden, så att det uppstår en längre eller kortare övergångsperiod, under vilken någon del av det införlivade området i kameralt hänseende fortfarande tillhör landet. Denna rättsliga oregelbundenhet måste naturligtvis så vitt möjligt undvikas, eller, om den uppkommit, undanröjas. I detta syfte synes emellertid den vanligen givna bestämmelsen, vars iakttagande konungens befallningshavande självfallet äger övervaka, fullt betryggande. De praktiska olägenheterna av att låta själva områdesförändringen anstå, till dess den kamerala uppdelningen skett, äro i varje fall ojämförligt mycket svårare än de, till vilka en tillfällig oregelbundenhet i den allmänna indelningen kan giva upphov.

FORMERNA FÖR DEN KAMERALA DELNINGEN.

Men även om den praxis, som för närvarande med avseende å stadsutvidgningarna följes, vida torde vara att föredraga framför det förfarande, som användes vid köpingsområdets utbrytning och förändringar, så kan det nuvarande rättsläget ifråga om den kamerala förändringens genomförande icke anses tillfredsställande, då nämligen full säkerhet näppeligen vinnes eller ens kan vinnas för att förändringen inom rimlig tid verkligen kommer till stånd. För den uppdelning av de kamerala en-

[1] K. br. 9 febr. 1894 ang. överflyttning till Gäfle av hemmanet Nynäs' inägoskifte.

[2] I *Fastighetsregisterkommitténs betänkande* II: 81 uppgives felaktigt, att numera alltid föreskrives det föreningen ej får träda i kraft, förrän området blivit i behörig ordning avskilt från den jordeboksenhet det tillhör. Som ovan sid. 928 not 2 visats, gäller denna regel icke ens för köpingarna undantagslöst.

heterna, som för åstadkommandet av full kongruens mellan den kommunala och jordeboksindelningen är nödvändig, saknas nämligen ett särskilt rättsinstitut. Så långt möjligt måste man därför söka anlita de former för jorddelning, som närmast äro stadgade för genomförandet av äganderättsliga förändringar, även om dessa för här föreliggande ändamål icke äro de lämpligaste.

Det är då uppenbart, att av de rättsinstitut, om vilka här är fråga, endast de som leda till en verklig uppdelning av mantalet på de båda hemmansdelarna, fullt uppfylla de krav, som här måste uppställas. I överensstämmelse härmed har också inkorporeringsbestämmelsen vanligen formulerats: hemmansdelarnas mantal bör genom skattläggning, som av staden bekostas, i behörig ordning bestämmas och därefter ur landets jordebok uteslutas,[1] eller: den jord, som överflyttas till staden, skall på dess bekostnad i vederbörlig ordning, där så ej redan skett, genom behörig lantmäteriförrättning utbrytas och sättas i mantal,[2] varefter den ur jordeboken avföres. En dylik mantalsdelning kan ske i form av hemmansklyvning eller ägostyckning, förutsatt att icke laga skifte eller ägoutbyte kunna ifrågakomma. Av dessa rättsinstitut lär väl endast ägostyckningen ha någon praktisk betydelse, då de laga förutsättningarna för en hemmansklyvning eller ett ägoutbyte vid en administrativ förändring väl aldrig föreligga.

AVSÖNDRINGEN SÅSOM ADMINISTRATIVT DELNINGSINSTITUT.

Däremot kan områdets avskiljande såsom avsöndring efter 1896 års lag knappast anses tillfyllest, då denna delningsform icke medför

[1] Exempel: k. br. 21 dec. 1877 (Halmstad), k. br. 12 dec. 1890 (Härnösand). K. br. 9 febr. 1894 (Gäfle): hemmanets inägoskifte och skogsmark skola var för sig åsättas särskilt mantal jämte grundskatt och rotering. K. br. 30 april 1897 (Oskarshamn), k. br. 15 maj 1908 (Kalmar): ifrågavarande områden skola på stadens bekostnad i behörig ordning åsättas mantal.

[2] K. br. 22 febr. 1907 (Trelleborg), k. br. 8 april 1910 (Gäfle), k. br. 28 okt. 1910 (Hudiksvall).

någon minskning av stamfastighetens mantal. Vid förändringarna av köpingsområdet, där det icke är fråga om en uteslutning ur, endast en förändring av jordeboksindelningen,[1] liksom vid överflyttningen från en landskommun till en annan, har dock områdets avskiljande genom avsöndring medgivits och torde här rentav ha varit den vanligaste formen. Vid den första köpingsutbrytning, då denna fråga förekom, nämligen Eslöfs övergång till egen köpingskommun (1872), stadgades sålunda såsom villkor för köpingsrättigheternas åtnjutande »till förekommande av framtida förvecklingar emellan köpingen och blivande nya ägare till de hemman eller hemmansdelar, av vilkas tillydande ägor utmålet (!) för köpingens område» bildades, att området skulle, i den mån det ej tillhörde kronan, i överensstämmelse med 1864 års hemmansklyvningsförordning för alltid behörigen avsöndras från de hemman, under vilka det lytt, emot utgörande av årlig avgäld, som skulle bestämmas särskilt för i området ingående tomtmark och särskilt för gatumarken. Den senare avgälden skulle givetvis utgöras av köpingskommunen.[2] Ungefär samma formulering behöll denna bestämmelse ända till 1893, då i Kungsörs köpingsbrev även en annan avstyckningsform än avsöndring medgavs. Liksom vid tidigare köpingsinkorporeringar stadgades, att det bestämda köpingsområdet eller med detsamma införlivade fastighetsdelar

[1] Enligt k. k. 15 okt. 1908 skall dock med uppläggande av jordregister för köping, som utgör egen kommun, samt socken, där municipalsamhälle eller annan ort med tomtindelning liksom i stad finnes, tillsvidare anstå. Jfr k. förordning ang. jordregister 13 juni 1908 § 37.

[2] K. br. 20 dec. 1872, se ock köpingsbreven ang. Seffle, Tranås och Fjällbacka, då för första gången 1881 års förordning om jordavsöndring åberopas i st. f. 1864 års förordning. I huvudsak överensstämmande Nässjö; se vidare Rosman 478, 467, 495, 498 och 511. Vid åtskilliga områdens införlivning med Motala köping genom k. br. 3 okt. 1878 föreskrevs endast, att för avsöndrade lägenheter skulle i författningsenlig ordning den avgäld, som borde till stamhemmanen utgå, bestämmas.

skulle, där så ej redan skett, var för sig mantalssättas eller på annat behörigt sätt för alltid avsöndras från de hemman de förut tillhört.[1] 1896 års lagstiftning om de olika formerna för jordindelning gjorde sig först 1903 märkbar i bestämmelsen om den kamerala köpingsutbrytningen, då en särskild erinran om ägostyckningens betydelse infördes: utbrytningen skall ske genom ägostyckning eller på annat behörigt sätt. Denna formulering torde vara den som fortfarande användes.[2]

Genom avsöndringen blir området till storlek, läge och gränser noga bestämt samt under vederbörande stamfastighet särskilt antecknad i jordeboken, vilket är allt som vid administrativa förändringar inom jordeboksindelningen kan anses erforderligt. Efter 1905 års avgäldslag kunna för övrigt de allmänna utskylder, i vilka avsöndrad lägenhet icke omedelbart deltager, efter framställning av hemmanets innehavare fördelas, så att från lägenheten dess andel omedelbart utgöres. Endast i det fall, då viss del av avsöndringens avgäld till stamhemmanet även efter avgäldernas allmänna upphävande befinnes böra utgå, behöver alltså någon gemensamhet av mer än formell betydelse kvarstå mellan lägenheten och dess stamfastighet.[3] Ja, före 1896 års lag var det på grund av 1881 års förordning om hemmansklyvning och jordavsöndring t. o. m. möjligt att åsätta den avsöndrade jorden en del av stamhemmanets mantal och ränta, varigenom den alltså i allo blev en egen jordeboksenhet. Om nämligen utan behörigt tillstånd från hemmanet för alltid avsöndrats

---

[1] K. br. 29 maj 1893, ROSMAN 520, se ock k. br. 11 juni 1897 (ARVIKA), ovan sid. 928 not 2.

[2] K. br. 3 okt. 1903 (HVETLANDA), ROSMAN 619 o. a., se ock k. br. 16 okt. 1903 (VÄRNAMO), k. br. 30 april 1909 (ELMHULT), k. br. 7 maj 1909 (HESSLEHOLM), ovan sid. 928 not 2. Det referat, som i *Fastighetsregisterkommitténs betänkande*, II: 331 f., gives av köpingsbrevens kamerala bestämmelser, är åtminstone ofullständigt.

[3] Se Lag rörande avgäld från avsöndrad lägenhet den 25 maj 1905.

jord till större andel än som svarade mot en femtedel av hemmanets ägovidd, ägde innehavaren dock behålla hela avsöndringen emot åtagande av motsvarande mantal och ränta. I så fall bestämdes genom lantmäteriförrättning mantal å jorden, vilket avräknades å stamhemmanets mantal. Det förslag, som vid förrättningen i detta hänseende uppgjordes, prövades av konungens befallningshavande.[1]

Den nästan överallt användbara och enkla form för mantalsdelning, som här genom ett undantagsstadgande medgavs, var före 1896 års lag det bekvämaste sättet att genomföra de kamerala förändringar, som förorsakats av rubbningar i den administrativa indelningen. Den uppfyllde fullständigt de föreskrifter, som brukade stadgas icke blott vid köpingarnas, utan även vid städernas utvidgningar, då området på detta sätt ju blev självständigt skattlagt. I och med 1896 års lag har emellertid rättsläget förändrats. Särskild mantalssättning å avsöndringar kan numera icke ske, försåvitt icke området avsöndrats före nämnda lags ikraftträdande, en förutsättning, som vid administrativa förändringar väl sällan numera föreligger. Genom ägostyckning kan däremot en avsöndrad lägenhet givetvis åsättas särskilt mantal. Då emellertid den kamerala förändringens kärnpunkt vid stadsinkorporeringar just är att förminska »mantalet för alla de jordeboksenheter, som på något sätt hava markintressen inom inkorporeringsområdet»,[2] så är avsöndringen numera icke lämplig som delningsinstitut vid dylika områdesförändringar.

Icke förty har bestämmelsen om den kamerala förändringens genomförande i åtskilliga fall efter den 1 januari 1897 formulerats på sådant sätt, att den väl skulle kunna ske genom avsöndring.[3] Vid den stora

---

[1] K. förordning ang. hemmansklyvning och jordavsöndring den 6 aug. 1881, § 13.

[2] Sjöberg 120.

[3] Några gånger har endast föreskrivits, att områdena med därå belöpande ränta, kronotionde o. s. v., vilka böra i stadens räkenskaper redovisas, skola

utvidgningen av Ronneby i slutet av nittiotalet föreskrevs sålunda, att inkorporeringen skulle träda i kraft, när de jordägor, som utgjorde delar av i jordeboken upptagna egendomar, blivit åsatta mantal »eller på annat behörigt sätt för alltid avsöndrats från de stamhemman, dit de höra . . .» Vid den kamerala regleringen begagnade man sig också av båda de utvägar, som här lämnats öppna. På ansökan av stadsfullmäktige genom drätselkammaren bestämde konungens befallningshavande mantal å de särskilda delar av Ronneby kyrkoboställe, som skulle med staden förenas, varjämte fastställelse av samma myndighet meddelades å avsöndring från respektive stamhemman av åtta andra inom inkorporeringsområdet fallande lägenheter.[1] Även vid flera senare tillfällen har bestämmelsen om den kamerala förändringens genomförande medgivit anlitande av vilken som helst av de former, som i 1896 års lag stadgades för delning av jord: det till staden överflyttade området skall, där så icke redan skett, på stadens bekostnad enligt lagen om hemmansklyvning, ägostyckning och jordavsöndring den 27 juni 1896 avskiljas från den fastighet, till vilken området lyder, och därefter ur landets jordebok uteslutas.[2] Omfattar inkorporeringsområdet endast en mindre del av den stamfastighet, från vilken avskiljandet skall ske, torde det måhända kunna försvaras, att någon minskning av den senares mantal icke äger rum, då de överflyttade fastighetsdelarna genom avsöndringen ändock bliva antecknade under

---

»genom stadens omsorg och på dess bekostnad», k. br. 30 maj 1902 (Göteborg) i behörig ordning utbrytas från respektive stamhemman. Härmed torde väl avses en delning även av mantalet. Jfr k. br. 12 okt. 1894 (Hudiksvall).

[1] Se ovan sid. 930 not 3; k. br. 8 dec. 1899.

[2] Exempel: k. br. 19 sept. 1902 (Karlstad), k. br. 13 febr. 1903 och 27 okt. 1905 (Örebro), k. br. 20 januari 1905 (Uppsala). Bestämmelsen har därjämte upptagits i kammarkollegii förslag till villkor för Rosenborgs införlivning med Södertälje.

särskilda nummer i jordeboken och till sina gränser noga bestämda. I något annat fall kan avsöndringen däremot icke anses helt uppfylla de krav, som måste uppställas vid den kamerala stadsutvidgningens genomförande.

BEHOVET AV ETT SÄRSKILT ADMINISTRATIVT DELNINGSINSTITUT.

Men oavsett de särskilda olägenheter, som äro förenade med avsöndringen såsom form för den så att säga administrativa jordindelningen, kan egentligen icke något av de förefintliga rättsinstituten i förevarande hänseende anses tillfyllest, då det väl kan hända, att de laga förutsättningarna för deras tillämpning icke vid en förändring av den administrativa indelningen äro för handen. Att hemmansklyvning, laga skifte eller ägoutbyte väl blott i sällsynta undantagsfall kunna komma ifråga, har redan framhållits och behöver väl icke närmare utföras. Å hemman, som ligga i samfällighet med annat hemman, eller som utan ägarens samtycke kan intagas i nytt skifte, må ägostyckning icke ske. I de norra länen har rätten att erhålla ägostyckning för att förhindra stödskogens avstyckande från inägojorden genom lag den 25 juni 1909 starkt begränsats. Som administrativt delningsinstitut lär ägostyckningen här numera vara alldeles oanvändbar. Vad den enklaste av alla delningsformer, avsöndringen, angår, så kan den icke ske från nybyggen eller nyhemman, ej heller från fideikommiss, för såvitt icke fideikommissbrevet sådant tillåter. I de norra länen må ej inägojord avsöndras till sådan omfattning, att hemmanets jordbruk märkligen försvagas. I varje fall bör avsöndring ej omfatta mer än en tredjedel av hemmanets ägovidd. Avhandling rörande lägenhetens upplåtelse måste alltid upprättas och till konungens befallningshavande ingivas. Och slutligen förutsätta alla de rättsinstitut, om vilka här är fråga, ägarens eller innehavarens medgivande.[1]

---

[1] Jfr *Fastighetsregisterkommitténs betänkande* II:332. — I många fall torde också inkorporeringens genomförande på grund av dylika hinder försvårats och

Dessa allmänna begränsningar av de olika delningsformernas tillämplighet, vilka lätt förklaras av deras egentliga syfte att förändra eller bestämma äganderättsliga gränslinjer, försvåra eller omöjliggöra emellertid deras användande vid det avskiljande, som tillföljd av förändringar i den administrativa indelningen måste företagas. Överhuvud taget är det klart, att den administrativa jordindelningen bör kunna ske på ett vida enklare och friare sätt än den äganderättsliga. Här föreligger endast en så att säga rent offentlig ordningsfråga, vilken ingalunda behöver behandlas med samma noggrannhet och omständlighet, som man vid de äganderättsliga delningsförrättningarna med hänsyn till de intressen, som här komma ifråga, funnit nödigt föreskriva. Vid den legislativa behandling av frågan om de kommunala områdesförändringarna, som på förut angivna grunder torde böra ske, vore det därför önskvärt, att även införandet av ett särskilt rättsinstitut för den kamerala förändringens bekvämare genomdrivande komme under övervägande.

FASTIGHETS-REGISTER-KOMMITTÉNS FÖRSLAG.

Härtill föreligga så mycket starkare skäl, som redan i annat sammanhang ett särskilt lagförslag i detta syfte utarbetats och framlagts, nämligen av fastighetsregisterkommittén.[1] Några nya delningsformer i egentlig mening hava icke här ifrågasatts, utan har kommittén nöjt sig med att undanröja hinderna för tillämpningen av lagen om hemmansklyvning, ägostyckning och jordavsöndring. Ägaren förklaras sålunda pliktig att tåla områdets avskiljande, avhandling rörande dess upplåtande behöver icke upprättas, begränsningen av storleken å avsöndrat område samt förbudet i vissa fall mot avsöndring upphäves o. s. v. Därest ägaren

---

försenats. Den ägostyckning, som i överensstämmelse med k. br. 27 okt. 1910 ang. överflyttning av Myrå utjord m. m. från Ånsta till Örerro företogs, blev sålunda ej fastställd, då hemmanet icke undergått laga skifte.

[1] *Förslag till lag angående avskiljande av visst område från hemman eller lägenhet i anledning av förändring i administrativ indelning*, se kommitténs *betänkande* I:75 ff., II:328 ff.

eller innehavaren på framställning av den intresserade kommunen icke inom skälig tid vidtager åtgärder för områdets avskiljande, så äger den senare att hos konungens befallningshavande göra framställning om avsöndring av området. Kostnaderna för förrättningen bestridas hur som hälst av kommunen.

I främsta rummet har fastighetsregisterkommittén med sitt förslag avsett förändringar av köpings och municipalsamhälles område, vilket i viss mån förklaras därav, att frågan ursprungligen upptagits vid behandlingen av en år 1903 beslutad riksdagsskrivelse om undantagande av dessa samhällen från tillämpningen av föreskrifterna om jordavsöndring i 1896 års lag. Otvivelaktigt torde de praktiska olägenheterna av det nuvarande rättstillståndet även ha varit mest kännbara vid köpingsutbrytningarna, som ej sällan i högre grad försenats och försvårats av enskilda jordägares motstånd mot områdets behöriga avskiljande.[1] I överensstämmelse med denna utgångspunkt har kommittén emellertid ansett avsöndringen vara den delningsform, som, på lämpligt sätt förenklad, bör komma till användning vid det administrativa avskiljandet, utan hänsyn därtill att avsöndringen numera icke kan leda till någon fördelning av mantalet mellan respektive hemmansdelar, vilket dock vid överflyttningar till stad av dylika områden är den kamerala förändringens

[1] Åtskilliga exempel härpå torde kunna anföras. Rörande de svårigheter jordägarnas motstånd förorsakat vid Nässjös och Kirunas utbrytning, se Malmgren 133. Grebbestads municipalsamhälle, som genom k. br. 23 febr. 1896 fick köpingsrättigheter, har hittills icke kunnat utbrytas till egen kommun, då jordägarna vägrat att söka förordnande för lantmätare att i enlighet med villkoren för köpingsrättigheternas åtnjutande genom ägostyckning utbryta de fastighetsdelar, som icke helt falla inom köpingsområdet; brev till Kommunala centralbyrån från *municipalnämnden* 18 okt. 1911. Utbrytning av områden, som ingingo i Hallsbergs köping, försvårades länge av respektive jordägares motstånd. Med liknande svårigheter torde en utbrytning av Slätten (utanför Lysekil) och Karlskoga municipalsamhälle vara förenad. Inom Kommunala centralbyråns praxis äro dylika fall ingalunda sällsynta.

kärnpunkt. Vid överförande av område till köping eller municipalsamhälle må avsöndringen komma till användning, men vid stadsinkorporeringar måste obetingat en förminskning av de berörda hemmanens eller hemmansdelarnas mantal äga rum.

Huruvida och på vad sätt kommitténs förslag om fastighetsregister för stad kommer att förverkligas, är måhända ovisst, men i allt fall torde en allmän reglering av städernas jordebokföring inom en nära framtid komma att ske. Då den administrativa jorddelningens syfte just är att möjliggöra inkorporeringsområdets överförande från landets till stadens jordebok, synes frågan om dess former böra ställas i ett närmare samband med stadens fastighetsregistrering än kommitténs förslag innebär.

Några egentliga sakskäl torde vidare näppeligen kunna anföras för att här fasthålla vid de i 1896 års lag stadgade rättsinstitut, av vilka för övrigt avsöndringen enligt kommitténs förslag till sina förutsättningar underkastats så stora förändringar, att den tillämpad vid det administrativa avskiljandet nästan utgör en ny delningsform. Det överensstämmer tydligen mycket bättre med denna procedurs egentliga karaktär att utgestalta den till en särskild administrativ förrättning, vilken icke bör bindas av de former, som eljest äro stadgade för delning av jord å landsbygden — med ett ord, till ett eget rättsinstitut, vars normer visserligen med hänsyn till de ingrepp i enskildas rättsförhållanden, som jordområdenas särskiljande kan innebära, torde bliva av civillags natur. Vid behandlingen av 1904 års riksdagsskrivelse framlades ock av en konungens befallningshavande ett förslag i denna riktning: då svårigheter kunde möta att enligt de laga former, som stodo till buds, behörigen avskilja det område på landet, som intagits i stadsplan, torde ett dylikt avskiljande böra kunna ske enligt lättare former och på administrativ väg. Det vore i detta hänseende tillräckligt, att

området genom behörig lantmäteriförrättning kartlades och beskrevs, varefter med ledning av beskrivningen anteckning om avskiljandet skedde i jordeboken. Omfattade området »en avsevärdare del» av ett hemman, kunde ock, där så ansågs nödigt, en fördelning av skattetalet äga rum. Anteckningarna i jordeboken och mantalsfördelningen borde givetvis fastställas av konungens befallningshavande genom utslag, som underställdes kammarkollegii prövning.[1]

DELNINGENS GENOMFÖRANDE I PRAXIS.

Det föreligger så mycket större skäl att ordna den administrativa jordindelningen på detta sätt, som den redan nu vid genomförandet av den kamerala överflyttningen till stad i praxis ofta i allt väsentligt torde ske i enlighet med här föreslagna former. Ehuru den av fastighetsregisterkommittén föreslagna lagstiftningen även avser överflyttningar från land till stad, synes kommittén icke ha ägnat någon uppmärksamhet åt de bestämmelser, som i dylika fall bruka stadgas, än mindre åt sättet för deras genomförande, oaktat detta material är mera omfattande och praktiskt lika betydelsefullt som det för köpingsområdets förändringar förefintliga.[2] Rörande den administrativa jorddelningens genomförande i praxis är det till en början klart, att den i alla de fall, då det uttryckligen föreskrivits, att avskiljandet skall ske i enlighet med någon av de former, som i 1896 års lag stadgats, också måste ske på detta sätt. Endast undantagsvis och i mindre omfattande fall torde man härvid använda sig av den enklaste formen för jorddelning, avsöndringen,

---

[1] Se referatet i *Fastighetsregisterkommitténs betänkande* II:329 f.

[2] Kommittén har sålunda nöjt sig med att — ofullständigt — anföra de bestämmelser, som bruka stadgas för köpingsområdets kamerala avskiljande. Som förut visats, uppvisar dock inkorporeringspraxis en mångfald andra kamerala bestämmelser, vilka *de lege ferenda* äro av minst lika stort intresse som de förra. Det synes vidare vara en brist, att kommittén icke undersökt det sätt, varpå förevarande bestämmelser tillämpats, då de nya former det gäller att skapa, naturligtvis så långt som möjligt böra stödja sig på redan föreliggande erfarenheter.

som inkorporeringsbrevet några gånger medgivit. I regeln — och med rätta — anses de kamerala åtgärdernas huvudsyfte vara fördelningen av mantalet mellan det inkorporerade området och återstående hemmansdelar, och härför torde väl alltid ägostyckningen anlitas. I det stora flertalet fall har emellertid, såsom förut visats, avskiljandet ingalunda bundits vid några av de äganderättsliga delningsinstituten: fastigheterna skola allenast genom behörig lantmäteriförrättning utbrytas och sättas i mantal. Under dylika förhållanden torde delningen vanligen ske enligt friare och mindre omständliga former än ägostyckningens. Den lantmäteriförrättning, varom här är fråga, består av tvänne särskilda åtgärder: dels en utstakning och rörläggning av stadens nya rågång, dels en fördelning av mantalet.[1] Dess förutsättningar äro helt andra än ägostyckningens, då den icke begärts av någon av fastighetens delägare. I praxis torde förrättningen uppfattas som en rent administrativ procedur, vilken emellertid, om jordägarna motsätta sig och söka förhindra densamma, torde stöta på oövervinneliga hinder. Ur ren lämplighetssynpunkt torde här särskilda friheter böra tillåtas, »friheter, som mer än väl låta försvara sig ur synpunkten att hela åtgärden är uteslutande av administrativ natur och ej kränker några rättsintressen».[2] Någon uttömmande kameral beskrivning och kartläggning av området är sålunda knappast nödvändig. Huvudsaken är endast, att mantalsfördelningsinstrumentet upptager alla inom inkorporeringsområdet befintliga ägor, skiftade och oskiftade, så att »varje intressegemenskap i skifteshänseende de olika områdena emellan» fullständigt kan avskäras. De återstående fastighetsdelarna stanna inom landets område och behöva endast summariskt redovisas, så att mantalet lätt kan fördelas mellan de olika hemmansdelarna.

---

[1] Se Sjöbergs förut anförda uppsats, sid. 170 ff.

[2] Sjöberg 171.

Av vilken myndighet skall denna förrättnings resultat fastställas? Uppenbarligen är dess rättsliga natur av grundläggande betydelse för besvarandet av denna fråga — och tvärtom. Som laga skifte kan enligt särskilda prejudikat bestämmandet av mantal å en till arealen bestämd del av hemman ej fastställas. Å andra sidan kan förrättningen ej uppfattas som avsöndring, även om förutsättningarna för dylikt avskiljande i övrigt är för handen, då denna numera ej kan leda till självständig mantalssättning. Återstår således praktiskt taget endast ägostyckningen, vilken fastställes av ägodelningsrätten. Men här återkommer med ökad styrka samma fråga som flera gånger förut: kan verkligen denna förrättning, som till sina förutsättningar och syften alls icke överensstämmer med ägostyckningens rättsinstitut, sådant det av 1896 års lag utformats, betraktas som ett dylikt avskiljande? Svaret härpå måste uppenbarligen bliva nekande. I denna form utgör den administrativa jorddelningen en särskild procedur, inordnad under skattläggningens allmänna rättsform, ehuru icke reglerad av några allmänna stadganden.[1] En dylik reglering måste dock anses påkallad icke allenast av lämplighetsskäl, utan även ur rent rättslig synpunkt. Det kan knappast anses riktigt, att vid sidan av de av lag och författning utformade rättsinstituten för jorddelning nya former för samma syfte endast med stöd av praxis uppväxa, i all synnerhet som detta avskiljande alltid

---

[1] Denna uppfattning har ock i ett särskilt fall vunnit de administrativa myndigheternas godkännande. Då ägostyckning icke lagligen kunde ske i och för den stadgade utbrytningen av Kopparbergs köpingsområde, nöjde man sig med att i enlighet med det för orten stadgade skattläggningsförfarandet åsätta de i köpingsområdet ingående fastighetsdelarna särskilt mantal. Härå vägrade *k. befhde* fastställelse, som efter anförda besvär dock meddelades av *kammarkollegium*. K. m:t ansåg denna utbrytning tillfyllest och härmed det kamerala villkoret för köpingsrättigheternas ikraftträdande fullgjort. Se k. br. 30 aug. 1907, samt Malmgren 133, not 5.

är förenat med ingrepp i enskilda jordägares rättsförhållanden och genom de senares motstånd väl torde kunna förhindras. Av fastighetsregisterkommitterade har också ett särskilt lagbud rörande jordägares plikt att tåla delningen ansetts nödigt.

Då avstyckningen emellertid icke sker i ägostyckningens former, så blir icke heller ägodelningsrätten, utan konungens befallningshavande den fastställande myndigheten. Dess utslag skola i vanlig ordning underställas kammarkollegii prövning. Anmärkas bör dock, att den prövning, varom här är fråga, uppenbarligen är i viss mån bunden av inkorporeringsförordnandet, varigenom nämligen rågångslinjen slutgiltigt fastställts.[1] Sedan mantalsfördelning sålunda skett, kunna förändringarna i jordeboken utan några särskilda svårigheter företagas. I enlighet med 1908 års förordning om jordregister bör anteckning härom även ske i jordregistret, där fastigheternas upplägg av förste lantmätaren överkorsas.[2] Kostnaderna för förrättningen i dess helhet har, på sätt förut anförda exempel visa, alltid ålagts stadskommunen, vilket också med hänsyn till dess ställning som närmast intresserade part i regeln

---

[1] Att den nya gränsens rörläggning icke kan betraktas som utstakning av en osäker rågång i enlighet med skiftesstadgans § 47, torde utan vidare vara uppenbart, då gränsen genom inkorporeringsförordnandet ju är fullt bestämd. Genom särskilt utslag den 12 augusti 1912 har högsta domstolen, sedan ovanstående skrivits, anslutit sig till denna uppfattning. Sedan den nya gränsen mellan Valbo och Gäfle i enlighet med bestämmelsen i k. br. 8 april 1910 ang. Bomhus inkorporering, se ovan sid. 932 not 2, uppgåtts och rörlagts, inlämnade lantmätaren handlingarna och kartan till häradsrätten med begäran, att denna jämlikt § 47 skiftesstadgan därå måtte teckna bevis, att förrättningen vunnit laga kraft. Då rätten emellertid icke ansåg förrättningen av sådant slag, som detta lagrum avser, ansåg den sig sakna anledning att å handlingarna teckna laga kraftbevis. Utslaget överklagades av drätselkammaren hos hovrätten och kungl. maj:t, men blev ej ändrat.

[2] K. förordning ang. jordregister den 13 juni 1908 § 38.

kan anses befogat.[1] Vanligen är det också staden, som gör framställning om lantmätares förordnande och förrättningens påbörjande.

AVGÄLDER TILL STAMHEMMAN EFTER INKORPORERINGEN.

Lika litet som de fastigheterna åliggande onera och utskylder genom överflyttningen i och för sig rubbas, lika litet förändras på något sätt de avgälder till stamhemman, som kunna åligga överflyttade avsöndringar. Då området, som förut visats, vanligen sättes i mantal, torde dylik avgäld till hemman utom området blott undantagsvis förekomma, men har väl däremot vid större inkorporeringar varit rätt vanlig till stamfastighet, som helt och hållet inbegripes i överflyttningen. Efter 1905 års lag hava emellertid avgälderna i stor omfattning upphört att utgå och åsättas i regeln icke nya avsöndringar. Allmänna utskylder, som besvära stamfastigheten, kunna ock fördelas så att lägenheten omedelbart utgör sin andel. I den mån avgäldsskyldighet emellertid fortfarande består, rubbas den icke av den administrativa och kommunala förändringen. Vid alla senare totala införlivningar har, på sätt förut visats, denna avgäldsskyldighetens bestånd uttryckligen framhävts: genom överflyttningen sker varken någon ändring i allmänna utskylder av något slag eller i sättet för utgörande av avgifter till stamhemman.[2] Endast i ett fall har denna fråga varit föremål för någon uppmärksamhet och skiljaktiga meningar vid inkorporeringens förberedande behandling, nämligen vid Lundby sockens införlivning med Göteborg. Här hade nämligen marken redan före införlivningen genom avsöndringar i så hög

---

[1] Icke i något fall torde staden dock uttryckligen ha åtagit sig denna betalningsplikt, som väl alltid stadgas ens utan att den härom fått yttra sig. Näppeligen kan det anses riktigt, att staden, på sätt fastighetsregisterkommittén föreslagit, under alla förhållanden skall vara skyldig att bestrida dessa omkostnader. Ofta torde den enskilde jordägaren ha ett stort intresse av jordens avskiljande, särskilt som den inom inkorporerat område snart torde kunna styckas och säljas som byggnadsmark.

[2] Se ovan sid. 928 f.

grad sönderstyckats, att svårigheter mötte vid bestämmandet av avgäldens storlek och den fastighet, till vilken den borde erläggas. Då dessa svårigheter vid avsöndringarnas delning genom stadsplanering säkerligen skulle bli ännu större, föreslog den gemensamma inkorporeringskommittén på sockendelegerades initiativ, att staden skulle, sedan särskild överenskommelse med vederbörande jordägare träffats, övertaga avsöndringarnas avgäldsskyldighet, helst det belopp, varom det här kunde bliva fråga, icke vore stort. På goda grunder blev denna bestämmelse av stadsfullmäktige avslagen: de formella svårigheterna vid avgäldens bestämmande och utgörande blevo icke mindre, om denna för övrigt rent privaträttsliga skyldighet övertoges av staden. Socknen vidhöll däremot förslaget, som dock under ärendets följande behandling icke synes ha uppmärksammats av de högre myndigheterna.[1]

ÖVERFLYTTNING AV OSKIFTAD MARK.

Ingår i inkorporeringsområdet oskiftad mark, så bör visserligen hänsyn härtill tagas vid minskningen av mantalet för de fastigheter, som hava andelar i skiftet, men någon rubbning av de äganderättsliga förhållandena inträder genom den kamerala överflyttningen givetvis icke. Vid några tillfällen hava dock jordägarna befarat, att så skulle ske och av staden härför fordrat ersättning eller garantier i form av särskilda inkorporeringsbestämmelser. I det område, som 1903 överflyttades från Själevads socken till Örnsköldsvik, ingick åtskillig vid laga skifte inom byalaget till allmänt behov avsatt mark. Flera byamän ansågo överflyttningen innebära ett förnärmande av deras rätt och fordrade, att staden skulle tillösa sig ifrågavarande oskiftade områden emot ersättning, som i brist på godvillig överenskommelse skulle bestämmas i den ordning expropriationsförordningen stadgar. Mera fog synes byamännen haft

[1] Se *Inkorporeringskommitténs betänkande* sid. 28, 32 f. Genom nya avgäldslagen torde väl från och med den $^{31}/_{12}$ 1906 de flesta av de ifrågavarande avgifterna ha upphört att utgå.

för sitt krav, att staden samtidigt och efter enahanda grund skulle inlösa den del av byns oskiftade fiskevatten, som ingick i stadens hamnområde, ehuru det givetvis icke i någondera fallet kan bliva frågan om verkliga rättskrav. De bestredos också till alla delar av stadsfullmäktige, då överflyttningen ju icke innebar någon inskränkning av byamännens fria förfoganderätt över området, och blevo av kammarkollegium och kungl. maj:t lämnade utan avseende, oaktat konungens befallningshavande hade funnit de uppställda villkoren fullt berättigade.[1] Av större ekonomisk betydelse torde frågan om strand- och vattenrätten i Göta älv ha varit vid Lundby överflyttning till Göteborg. Även här befarades från socknens sida att områdesförändringen skulle medföra förändringar i hithörande rättsförhållanden. Som skydd häremot påyrkades en särskild inkorporeringsbestämmelse av innehåll, att strand- och vattenägare behöllos vid den lagliga rätt de före införlivningen ägt. Staden ansåg den emellertid med skäl överflödig, och den synes icke ens ha blivit föremål för de högre myndigheternas yttranden.[2]

ÖVERFLYTTNING AV KRONOJORD.

Den kamerala överflyttningen av mark, som ej innehaves under enskild äganderätt eller stadgad åborätt, vare sig den ingår i boställe eller annat publikt hemman eller — såsom kungsladugårdar och kungsgårdar — faller under kronans omedelbara disposition, bestämmes i allt väsentligt av samma regler, som förut angivits. Då emellertid 1896 års lag icke här är utan vidare tillämplig, måste vissa särskilda former iakttagas: ägostyckning å kronan tillhörig fastighet kan fastställas av ägodelningsrätt, om den förordnats av kungl. maj:t, och för jordavsöndring från publikt hemman kräves samtycke av det ämbetsverk, under vilket hemmanet lyder, och som jämväl fastställer villkoren

[1] K. br. 15 maj 1903 (Örnsköldsvik) samt tillhörande *handlingar.*

[2] Se *handlingarna* till k. br. 3 mars 1905, samt *Inkorporeringskommitténs betänkande* sid. 25, 166.

för avsöndringen.[1] Rörande mantalsfördelningen och därmed sammanhängande frågor gäller vad förut sagts.

De arrenden, grundlegor och andra avgifter, som tillkomma kronan från dylik mark, kunna uppenbarligen icke i något hänseende förändras av införlivningen, lika litet som de skatteköpeskillingar, som inflyta från till skatte försålda lägenheter. Vid 1872 års Nyköpingsinkorporering uppdrogs uppbörden av arrendet för en överflyttad kronolägenhet åt stadens magistrat, men någon nödvändig följd av införlivningen är detta givetvis icke.

GÖTEBORGS MARKFÖRVÄRV VID MAJORNAS ÖVERFLYTTNING.

Då kronojord innehas med ständig besittningsrätt emot en årlig avgäld och genom erläggande av en bestämd skatteköpeskilling när som helst kan förvandlas till skatte, ja, även då den utarrenderas på viss tid, kan den erbjuda vissa likheter med ofri stadsjord, som mot erläggande av tomtöre innehas på obestämd tid, och som måhända också ansetts kunna friköpas. Dessa analogier hava i ett fall lett till ganska egendomliga konsekvenser, i det att kronan mot viss ersättning till staden avstått äganderätten till sin mark inom området. Största delen av Carl Johans församling, som från 1868 förenades med Göteborg, upptogs nämligen av kronan tillhörig mark, bestående dels av åtskilliga smålägenheter, vilka innehades å arrende eller med ständig besittningsrätt, som genom skatteköp kunde övergå till full äganderätt, dels av Elfsborgs kungsladugård, som utarrenderades, samt slutligen av mark, som av kronan omedelbart disponerades för militära ändamål.

Den av förstaden och staden gemensamt tillsatta inkorporeringskommittén synes ha ansett, att statens förhållande till denna mark rättsligt sett var detsamma som stadens till stadsjorden och föreslog därför, att all den till förstaden hörande mark, med undantag av

[1] K. kungörelse den 27 juni 1896 angående avsöndring från publikt hemman som icke under stadgad åborätt besittes.

den, som kronan förbehöll sig för eget behov, skulle tillfalla staden »med enahanda rätt till grunden, som staden äger i avseende på den till dess nuvarande område hörande jord», så att alla grundlegor och avgälder, ävensom »köpeskillingar för de platser därstädes, som framdeles friköpas», från kronan till staden avstås. Stadens »rätt till grunden» inom sina dittillsvarande gränser betraktas alltså som en slags äganderätt av samma slag som kronans rätt till den mark, vilken upplåtits mot ständig besittningsrätt. Här ifrågasattes i korthet en upprepning av de jorddonationer, genom vilka städernas områden på 1600-talet utvidgades, ehuru de senare visserligen ofta avsåg skattehemman, vilkas ränta tillföll stadskassan.[1]

Staten visade sig emellertid icke i detta fall böjd för att utan vidare avstå någon del av sina inkomster, desto mindre, som dessa delvis voro anslagna till landshövdingens avlöning. Med hänsyn särskilt till de stora uppoffringar staden förmodligen måste vidkännas för ordnandet av förstadens förvaltning,[2] tillstyrkte länsstyrelsen dock i allt väsentligt kommitterades förslag: staden skulle erhålla avgälderna och eventuella skatteköpeskillingar från alla de lägenheter, som voro upplåtna med ständig besittningsrätt, samt berättigas att skatteköpa de utarrenderade lägenheterna och övertaga arrendet av kungsladugården. Den icke obetydliga löneminskning, som denna »donation» skulle innebära, ansåg sig landshövdingen pliktig att vidkännas. Kungl. maj:t förmenade emellertid, att staden borde utgiva årlig gottgörelse för den inkomst, som kronan haft av lägenheterna, och avlät, sedan staden förklarat sig medgiva en

---

[1] Av stadsfullmäktige blev punkten i vissa hänseenden omformulerad: »all den rätt kronan äger till den till förstaden hörande mark» skulle med vissa undantag överlåtas till staden.

[2] Endast med stor tvekan och efter långa underhandlingar hade stadsfullmäktige också lämnat sitt samtycke till inkorporeringen; se ovan sid. 96 ff.

dylik ersättningsplikt, proposition i denna riktning till riksdagen, som för sin del ansåg, att ersättningsbeloppet borde höjas från de av kungl. maj:t föreslagna 12,000 riksdaler till 16,000. Men fann vidare riktigast, att kronan emot denna ersättning till staden avstod äganderätten till den ifrågavarande marken, och icke allenast att staden, som landshövdingen föreslagit, på viss tid skulle arrendera kungsladugården. Slutligen förenades på landshövdingens initiativ med överlåtelsen det villkoret, att den s. k. Slottsskogen av staden skulle som parkanläggning bibehållas till »en för massan av befolkningen upplivande och förädlande förlustelseort». Först sedan denna affär genom stadens godkännande avslutats, ansåg kungl. maj:t, att områdesförändringen kunde komma till stånd.[1]

Några flera liknande exempel på denna egendomliga äganderättsliga områdesuppfattning, som förövrigt i 1600-talets stadsutvidgningar har sin mest typiska tillämpning, erbjuder icke den här behandlade perioden. I finsk inkorporeringspraxis, där frågan huruvida jord tillhörande enskilda kan överflyttas till stad, ännu med tvekan bejakas, torde däremot motsvarigheter icke saknas. Den egendomliga typ av områdesförändringar, som här nedan under namn av *ipso-jure*-inkorporeringar närmare behandlas, torde i Sverige utgöra de sista utlöparna av det äldre områdesbegrepp, där den kamerala synpunkten på bekostnad av den kommunala var den bestämmande.

---

[1] Se k. br. 1 febr. 1867 samt bland handlingarna särskilt *k. befhdes utl.* $^{31}/_{12}$ 1864. Då kronans årliga inkomster av marken utgjorde närmare 12,000 riksdaler, kunde lösesumman knappast anses oskälig, då det kunde förmodas, att jorden vid planering och styckning till byggnadstomter skulle stiga betydligt i värde.

II. INKORPORERINGENS PRIVATRÄTTSLIGA FÖLJDER.

A. UPPGÖRELSEN MED LANDSKOMMUNEN.

Förmögenhetsfördelningen.

Frågan om inkorporeringens betydelse för det kommunala medlemskapet leder, såsom flera exempel i det ovanstående visat, över till det stora problemet om inkorporeringens privaträttsliga följder, för vars lösning den förra frågans besvarande i grunden är förutsättningen.[1] Redan vid undersökningen av den offentligrättsliga förändringens allmänna innebörd i inledningen till föregående avdelning har detta sammanhang betonats[2]. Utgångspunkten för denna undersökning var nämligen ett försök att från en viss teoretisk uppfattning av inkorporeringens betydelse för det kommunala medlemskapet härleda dess privaträttsliga verkningar: lika litet som en person, vilken genom utflyttning upphört att vara medlem av en viss kommun, kan framställa några rättsanspråk på dess tillgångar, lika litet var det med Hudiksvall införlivade Åviksområdet enligt Hälsingtuna sockens mening berättigat till någon andel i socknens fasta och lösa egendom. Att inkorporeringen är något mera, ja, till sitt väsen egentligen något helt annat än en dylik växling av skattskrivningsorten, har förut flera gånger visats. Det återstår att ut-

[1] Se ovan sid. 883 not 2, 901 ff., 906 f.

[2] Se ovan sid. 591 ff.

veckla de konsekvenser rörande inkorporeringens privaträttsliga följder, som kunna följa av den här företrädda uppfattningen av den offentligrättsliga förändringens innebörd.[1]

FÖRMÖGENHETSDELNINGENS ALLMÄNNA GRUNDER.

Om man härvid till en början återgår till den av Hälsingtuna socken framställda jämförelsen, så är det onekligen riktigt, att den utflyttande icke gentemot kommunen kan göra några slags andelsanspråk gällande, lika litet som han är skyldig att övertaga någon del av kommunens passiva. Härigenom skiljer sig det kommunala medlemskapet i grunden från exempelvis medlemskapet i en sådan korporation som ett aktiebolag, där inträde och utträde sker i form av köp och försäljning av aktier, d. v. s. delägarebevis. Varpå beror denna skillnad? Kunna överhuvudtaget icke gentemot kommunen några förmögenhetsrättsliga anspråk av dess medlemmar såsom sådana göras gällande? Utan tvivel måste denna fråga besvaras jakande. Till en korporations förmögenhet intaga dess medlemmar principiellt samma ställning, vare sig det är frågan om en kommun eller ett bolag. Huru detta förhållande måste uppfattas, huru medlemmarnas rättsanspråk gentemot korporationen kunna förklaras — det är frågor, vilkas besvarande kräva en undersökning av den juridiska personens begrepp, och på vilka det icke är nödigt att i detta sammanhang närmare ingå. Här gäller det endast att närmare undersöka de olika förutsättningarna för dessa rättigheters aktualiserande.

Den moderna kommunen grundar sig i motsats till exempelvis aktiebolaget på ett *ipso jure* inträdande medlemskap, vars primära förutsättning är en viss områdesbestämning. Medan bolaget är en uteslutande personell samhällighet, är kommunen, såsom förut visats, en områdeskorporation. Det område, inom vars gränser kommunen för sina förvaltningsuppgifter äger en exklusiv offentlig myndighet, bildar samtidigt grundvalen för medlemskapet i den kommunala korporationen. Området

---

[3] Se ovan sid. 598 ff.

så att säga reflekterar sig i medlemskapet. Detta är å andra sidan endast ett uttryck för områdeskorporationens organiska livsprincip: i och med att den enskilde överskrider de lokala gränserna för kommunens verksamhet och härmed förpliktas att underkasta sig dess myndighet, är också grundvalen för hans medbestämmanderätt inom den kommunala korporationen given.

Denna rättsliga kvalificering utgör förutsättningen för hans förmögenhetsrättsliga anspråk gentemot kommunen, vilka alltså betingas av en viss områdesbestämning. Från den enskildes synpunkt fördela sig kommunens aktiva och passiva över alla delar av dess område. Från kommunens ståndpunkt är detta ett uttryck för dess förmögenhets ändamålsbestämning: vare sig de särskilda tillgångarna och skulderna böra räknas till kommunens finans- eller förvaltningsförmögenhet, äro de alla anslagna för fyllande av vissa offentliga förvaltningsuppgifter inom ett bestämt område. Här ligger också förklaringen till den olikhet, som förut anmärkts mellan medlemskapet i en personell korporation och en kommun. Det senare upphör vid utflyttning *ipso jure*, därför att den områdesbestämning, som varit dess betingelse, försvunnit. En dylik begränsning saknas hos de personella korporationerna, vid vilkas medlemskap geografiska bestämningar endast kunna ha en underordnad betydelse.

Men vida viktigare äro för områdeskorporationen de olikheter, som kunna förefinnas mellan utflyttningens och exkorporeringens privaträttsliga verkningar. Att den enskilde vid en utflyttning icke kan göra några förmögenhetsrättsliga anspråk gällande, följer därav, att hans hittillsvarande områdesbestämning upphör. Området består fortfarande i sin gamla omfattning och grundlägger samma kommunala medlemskap som förut. Då kommunen såsom områdeskorporation icke genom utflyttningen lidit någon förändring, då den är förpliktad att ansvara för den kommunala förvaltningen inom s a m m a område som förut, så kan utflyttningen i och

för sig icke giva anledning till någon delning av den för denna förvaltning avsedda förmögenhetsmassan. Annorlunda vid en områdesförändring. Här är den enskildes områdesbestämning den samma som förr, och till den utbrutna delen anknyta sig förmögenhetsrättsliga anspråk gentemot exkorporeringskommunen. Delningen av dess område betingar ock en delning av dess aktiva och passiva, vilka alla utan undantag äro avsedda för fyllandet av kommunens uppgifter inom dess förutvarande område. Och omfattar inkorporeringen kommunens hela område, så övergå dess samtliga tillgångar och skulder utan vidare å den nya kommunen.

Förutsatt att icke motsatsen uttryckligen stadgats, medför alltså den totala inkorporeringen en utan vidare inträdande universalsuccession, medan däremot den partiella inkorporeringens rättsverkningar i detta hänseende yttra sig i inkorporeringskommunens rätt och plikt att övertaga viss del av exkorporeringskommunens tillgångar och skulder: en uppdelning av den hittills bestående ekonomiska gemensamheten måste ske. Rörande sättet för denna uppdelnings genomförande torde vissa allmänna grundsatser kunna uppställas och hava också av lagstiftningen exempelvis i Frankrike fastslagits, men givetvis måste här ett stort utrymme lämnas för billighetsgrunder av olika slag.

Den totala inkorporeringens följder.

Inkorporeringens egenskap att förändra bestående och grunda nya rättsförhållanden framträder knappast på någon punkt starkare än här. Vare sig en delning av kommunens förmögenhet eller som vid en total införlivning universalsuccession inträder, så uppstå nya rättsförhållanden, som i främsta rummet, om än icke uteslutande, beröra de båda kommunerna. I enlighet med allmänna rättsgrundsatser är såväl deras som ofta även respektive fordringsägares samtycke nödvändigt för dessa förändringar, förutsatt att icke denna betingelse gjorts överflödig genom särskilt lagbud. Inkorporeringens privaträttsliga verkningar utgöra sålunda utan tvivel det starkaste stödet för kravet på en särskild legislativ

sanktion av inkorporeringsförfarandet. Men även i de länder, där inkorporeringen i och för sig, den offentligrättsliga förändringen, ansetts förutsätta lagstiftningens mer eller mindre direkta medverkan, har man ej sällan menat, att statens tvångsmakt icke borde användas att rubba kommuners och enskildes förmögenhetsrättsliga ställning.

Genom särskilda stadganden hava från den offentligrättsliga förändringen lösgjorts dess privaträttsliga verkningar, vilka i större eller mindre utsträckning gjorts beroende av de närmast berörda parternas avtal enligt vanliga civilrättsliga normer.[1]

UTLÄNDSK LAGSTIFTNING OCH RÄTTSPRAXIS.

Längst har man i detta hänseende gått i ÖSTERRIKE. De förmögenhetsrättsliga förändringarna äro här helt och hållet beroende på de deltagande kommunernas fria vilja. Den totala inkorporeringen måste föregås av en fullständig överenskommelse mellan de båda kommunerna rörande äganderätten och förvaltningen av deras förmögenhetsmassor, inbegripet fonder och offentliga anstalter, fattig- och skolhus o. s. v. Inkorporeringen i och för sig medför alltså icke någon rättsövergång. Det är möjligt, att överenskommelsen är ofullständig, ja, den kan måhända helt och hållet utebliva. I så fall förbliva de tillgångar, som icke av avtalet beröras, i den inkorporerade kommunens ägo. Denna fortfar alltså att existera som ett förmögenhetsrättsligt subjekt, ehuru dess offentligrättsliga kvalificering upphör. Från kommun övergår den till byalag, *Ortschaft*, en korporation, vars befogenhet är inskränkt till den rena förmögenhetsförvaltningen. Egen representation och egna förvaltningsorgan har den emellertid blott i några få kronländer; i de flesta ombesörjas dess angelägenheter av de kommunala myndigheterna.

Kommunens skulder och övriga förbindelser kunna icke utan vidare inbegripas i överenskommelsen, då denna härigenom skulle komma att beröra tredje persons rätt. Fordringsägarnas samtycke anses nöd-

[1] Jfr KARNER 216 ff.

vändigt för varje dylik förändring. De praktiska följderna av att en överenskommelse saknas eller på något sätt är ofullständig, äro alltså, att kommunens tillgångar i motsvarande omfattning förbliva i dess ägo, samt att den fortfar att existera som ett eget rättssubjekt. I och med upphörandet av dess offentliga myndighet försvinner även tillgångarnas offentliga ändamålsbestämning. Inkorporeringskommunen övertar ansvaret för exempelvis det allmänna skolväsendet inom området, medan äganderätten till skolhusen däremot fortfarande tillkommer den införlivade korporationen. I verkligheten lär väl en dylik uppdelning mellan äganderätten och förvaltningsplikten aldrig förekomma; huvudsakligen torde det vara tillgångar av allmänningskaraktär, skogar, betesmarker o. s. v., som till byalagets förmån undantagas från successionen. De konstitutionella orsakerna till detta egendomliga rättsläge hava förut angivits: då reglerna för inkorporeringsförfarandet vila på de särskilda kronländernas lagstiftning, medan de civilrättsliga normerna tillhöra rikslagstiftningens kompetensområde, hava kronländerna icke ansetts befogade att statuera universalsuccession såsom en följd av den totala inkorporeringen. Av samma skäl är icke heller den partiella inkorporeringsakten i och för sig i stånd att frambringa några privaträttsliga förändringar, vilka helt och hållet äro beroende av de direkt berörda parternas överenskommelser. Att denna överenskommelse icke vid tvångsinkorporeringen kan ersättas av några administrativa viljeyttringar, har av lagstiftningen i de kronländer, där denna eventualitet behandlats, uttryckligen betonats.[1]

I Bayern är rättsläget för de totala inkorporeringarnas del detsamma som i Österrike: liksom den offentligrättsliga förändringen själv, så kräva även dess förmögenhetsrättsliga verkningar de båda parternas samtycke i form av en särskild överenskommelse. Kommer icke en dylik överenskom-

[1] Se ovan sid. 477 samt där angivna lagställen, samt för det ovanstående Brockhausen 74 ff., 122 ff.

melse till stånd, eller är den på någon punkt ofullständig, så fortfar den införlivade korporationens äganderätt att i motsvarande omfattning gälla. Även här kan kommunen nämligen som byalag, *Ortschaft*, ett uteslutande förmögenhetsrättsligt subjekt, fortsätta sin tillvaro — endast med den skillnaden, att denna korporation i Bayern alltid har en egen organisation. I enlighet med lagens bokstav och särskilda förvaltningsjudiciella prejudikat bibehåller den införlivade kommunen såsom *Ortschaft* en i alla hänseenden oinskränkt ägande- och nyttjanderätt till de förmögenhetsdelar, som icke uttryckligen överlåtits å inkorporeringskommunen. Denna ståndpunkt har emellertid icke förblivit obestridd. Av några jurister hävdas, att undantaget från universalsuccessionens princip endast gäller kommunens finansförmögenhet, medan däremot äganderätten till förvaltningsförmögenheten och offentliga saker, skolhus, fattighus, kyrkor, vägar o. s. v., utan vidare övergår å inkorporeringskommunen. Med hänsyn till svårigheten att emot ifrågavarande bestämmelsers ordalydelse upprätthålla en dylik uppfattning vilja andra däremot medgiva, att ifrågavarande objekt väl förbliva i den inkorporerade kommunens ägo, men att nyttjanderätten *ipso jure* efter inkorporeringen tillkommer den nya kommunen. Ty ostridigt övertager denna i och med inkorporeringen ansvaret för vissa offentliga förvaltningsuppgifter inom inkorporeringsområdet, vilka emellertid icke kunna uppfyllas, om den icke samtidigt får rätt att använda den gamla kommunens skolhus och andra inrättningar. Häri ligger icke heller någon obillighet gentemot denna kommun, då dessa tillgångar i dess ägo äro oanvändbara för sina ändamål. Då lagen emellertid icke talar om någon dylik väsentlig inskränkning i den införlivade kommunens äganderätt, torde dessa invändningar icke i rättsligt hänseende böra tillmätas någon betydelse, ehuru det kan tagas för givet, att kommunerna genom särskilda avtal sörja för, att icke några så orimliga rättsförhållanden som de nyss antydda i praxis uppkomma. Vad däremot den par-

tiella inkorporeringens rättsverkningar angår, så saknar den bayerska lagstiftningen några inskränkande bestämmelser. Såväl i teori som praxis anses den partiella införlivningen därför utan vidare grundlägga ömsesidiga delningsanspråk, ja, i vissa hänseenden till och med en omedelbar övergång av vissa tillgångar och skulder å inkorporeringskommunen.[1]

Den franska förvaltningsrätten har ända sedan 1837 års kommunallagstiftning bestämts av den tankegång, som återkommer i Österrike och Bayern, ehuru den här utformats på ett med praktiska krav mera överensstämmande sätt. I princip gäller, att det inkorporerade området såväl vid totala som vid partiella inkorporeringar behåller äganderätten till de tillgångar, som förut tillhört detsamma ensamt, men den exklusiva nyttjanderätten endast i den mån, som tillgångarnas avkastning in natura direkt tillgodogöres för kommunmedlemmarnas behov (betesmarker, skogar o. s. v.). Den kontanta avkastningen däremot ingår i kommunens kassa. Någon särskild organisation för förvaltningen av inkorporeringsområdets egendom är alltså icke nödvändig, utan omhänderhaves denna av inkorporeringskommunens myndigheter. Vid utbrytning återfår kommundelens äganderätt sin förra omfattning. Från denna regel om inkorporeringens bristande inverkan på de båda parternas förmögenhetsförhållanden statuerar lagen emellertid ett betydelsefullt undantag: de inom inkorporeringsområdet belägna byggnader och andra fastigheter, som tjäna ett offentligt ändamål, bliva i och med inkorporeringen utan vidare den nya kommunens egendom.[2] Rörande kommunens skulder och övriga tillgångar anslagna till särskilda ändamål — fonder och stiftelser — hava icke några bestämmelser meddelats. Att en delning bör ske, har i praxis ansetts självklart. Grunderna för dess genom-

[1] Se *Bayerische Gemeindeordnung*, Art. 5 : III, Karner 226 ff., Kahr I : 120 ff. Se vidare nedan sid. 969, 994.

[2] Jfr ovan sid. 662 not 1 samt nedan sid. 993 f.

förande skola enligt lagens stadganden meddelas samtidigt och alltså under samma formella förutsättningar som själva inkorporeringsakten.[1]

I övriga här förut behandlade stater hava inkorporeringens privaträttsliga verkningar icke varit föremål för någon avvikande reglering. Överallt medför den totala inkorporeringen sålunda en universalsuccession av inkorporeringskommunen i den inkorporerades förmögenhetsrättsliga ställning, vare sig denna regel såsom i PREUSSEN[2] och WÜRTTEMBERG[3] tagit sig uttryck i en särskild lagbestämmelse eller icke. Icke heller är det i de länder, där dylik bestämmelse saknas, av betydelse, om uttryckligt stadgande om rättsövergången lämnas i inkorporeringsakten eller ej.[4] Den partiella inkorporeringen åtföljes likaså överallt av en uppgörelse rörande den bestående ekonomiska gemensamheten, även om denna ofta undanskymmes av och uppgår i frågan om ersättning för de ökade bördor för inkorporerings- och för förlusten av skattekraft för exkorporeringskommunen, som områdesförändringen vanligen medför.

SVENSK FÖRVALTNINGSPRAXIS.

I Sverige, där inkorporeringens privaträttsliga verkningar lika litet som den offentligrättsliga förändringen själv anses betinga lagstiftningens medverkan, är rättsläget detsamma. Vid de totala inkorporeringarna tillämpas universalsuccessionens princip, medan vid det partiella inkorporeringsförordnandet en delning av exkorporeringskommunens aktiva och passiva brukar bestämmas, ofta på grundval av en förut mellan kommunerna träffad överenskommelse, men icke sällan mot någon av parternas vilja, eller utan att de uttryckligen förbundit sig till de förpliktelser och åtaganden, som de

---

1 *Loi municipale,* Art. 7; MORGAND 109 ff., jfr ovan sid. 490 ff.

2 *Landgemeindeordnung* § 3, OERTEL 11, 19 ff. En särskild bestämmelse i inkorporeringsurkunden om universalsuccession är alltså onödig och bör icke upptagas. *Ministerialverfügung v. 4. April 1910. Ministerialblatt* 1910 nr 4.

3 *Gemeindeordnung,* Art. 6, SCHMID 18.

4 Det förra synes vara fallet i Sachsen, det senare i Baden och Danmark.

genom en dylik delning kunna åläggas. Att förutsättningen för en dylik delning icke är billighetssynpunkter till den ena eller andra partens förmån, utan verkliga rättsanspråk, grundande sig på inkorporeringsområdets kommunalrättsliga *status*, framgår särskilt därav, att delning — i strid mot eljest ständigt tillämpade regler — icke ansetts böra äga rum, då det vid frågans utredning visade sig, att området i fråga egentligen tillhörde staden, och då inkorporeringsfrågan alltså i grunden övergått till ett gränsbestämningsspörsmål. Ett intressant fall av detta slag har förut behandlats, nämligen överflyttningen av Halmstads slottsjord till staden.[1] Kammarkollegium var här på goda grunder av den meningen, att slottsjorden rätteligen redan tillhörde stadens område, ehuru den sedan många år beskattats i Söndrums socken. Denna protesterade ock med all kraft mot den planerade »införlivningen» och fordrade åtminstone, att staden skulle bidraga till kostnaderna för ett lån, som socknen upptagit i och för en aktieteckning i ett järnvägsföretag, till vilken den förbundit sig under förutsättning att stationen skulle läggas på slottsjorden. Skatteinkomsterna härifrån beräknades icke heller att komma att understiga 800 kronor. Det måste medges, att synnerligen goda billighetsskäl kunde anföras för socknens begäran, och flera fall både förut och senare visa även, att de överensstämde med rådande praxis.[2] Icke förty tog kungl. maj:t icke någon hänsyn till densamma: staden förpliktades varken att utge skatteersättning eller övertaga någon skuldandel — uppenbarligen därför att socknen icke gentemot inkorporeringsområdet kunde göra några verkliga rättskrav gällande.[3]

De totala inkorporeringarna åtföljas alltså alltid av en fullständig förmögenhetsrättslig övergång. Ända från Majornas inkorporering med

[1] Se ovan sid. 369.

[2] Se nedan sid. 981, 991 f.

[3] K. br. 13 sept. 1889.

Göteborg 1868 har denna rättsverkan uttryckts i ungefär likalydande bestämmelser, vilka varken vid de förberedande förhandlingarna eller senare vid inkorporeringens genomförande givit upphov till några särskilda svårigheter. Att den privaträttsliga successionen betingas av förmögenhetens ändamålsbestämning, visar sig däri, att dess omfattning helt och hållet beror på den offentligrättsliga förändringen. Vid Carl Johans församlings inkorporering med Göteborg övertog staden alltså icke kyrkan och begravningsplatserna, liksom den också befriades från deltagande i församlingens skuld för bestridande av kostnad för kyrkobyggnad. I överensstämmelse härmed har också motsvarande inkorporeringsbestämmelse senare formulerats.[1] Staden skall övertaga socknens, eventuellt därinom befintligt municipalsamhälles, tillhörigheter av fast och lös egendom samt inkomster, vilka icke äro avsedda för kyrkliga ändamål, varjämte folkskolehus och andra anstalter för folkundervisningen tillfalla den utvidgade kommunen. Likaså förpliktas staden i sin helhet att övertaga ansvarsskyldigheten för socknens, eventuellt municipalsamhällets samtliga skulder och förbindelser, efter avdrag av den

---

[1] Vid Ljungarums införlivning med Jönköping hade av den gemensamma inkorporeringskommittén och sedan av stadsfullmäktige föreslagits, att från de tillgångar, som staden skulle övertaga, uttryckligen skulle undantagas ett till prästerskapets avlöning anslaget hemman. Då emellertid Ljungarums församling även efter inkorporeringen kvarstod som ett självständigt rättssubjekt, var förbehållet överflödigt och utelämnades också i det k. brevet. — En liknande fråga förekom vid inkorporeringen av Lundby med Göteborg. De båda kommunernas *gemensamma delegerade* föreslogo ursprungligen, att Lundby prästgård, vars mark var av särskild betydelse för den tilltänkta stadsplanen, skulle tillfalla den gemensamma kommunen. Detta mötte dock bestämda protester från de kyrkliga ämbetsmyndigheterna: både *kyrkoherden* och *domkapitlet* ansågo, att staden icke hade rätt »att göra någon affär» på prästgården, som var anslagen till och uteslutande borde användas för kyrkliga ändamål. Sedan den från början planerade kyrkliga sammanslagningen gått om intet, bortföllo emellertid förutsättningarna för den ifrågasatta bestämmelsen, vilken ej heller blev i inkorporereringsbrevet upptagen. Se *handlingarna* till k. br. 3 mars 1905.

kapital- och räntebetalning, som bör vara verkställd före inkorporeringens ikraftträdande. Efter samma avdrag övertagas landsförsamlingarnas skulder för folkskoleväsendet. I några fall har denna rättsövergång ansetts så självfallen, att den alls icke eller endast ofullständigt i inkorporeringsbrevet angivits. Vid Trelleborgs landskommuns införlivande med Trelleborg omnämnes sålunda varken övertagandet av socknens aktiva eller passiva, medan vid Ljungarums förening med Jönköping endast stadens övertagande av socknens tillgångar blev föremål för en uttrycklig inkorporeringsbestämmelse.[1] I verkligheten hava givetvis icke inkorporeringens privaträttsliga verkningar därför i dessa fall uteblivit.

UPPSTÅR GENOM UTVIDGNINGEN EN NY KOMMUN?

Att inkorporeringen icke på något sätt berör stadens föregående förmögenhetsrättsliga ställning, är en given följd av att den, såsom förut anmärkts, icke ger upphov till en helt och hållet ny kommun utan endast förändrar den redan bestående. Alla de avtal med enskilda eller menigheter, på grund av vilka staden är underkastad förpliktelser eller kan göra rättigheter gällande, beröras uppenbarligen icke av stadskommunens utvidgning. Den terminologi, som i inkorporeringspraxis användes, står i allmänhet i överensstämmelse härmed: socknarna införlivas med staden, varefter staden i sin helhet övertager deras förbindelser, medan deras tillgångar tillfalla den »gemensamma kommunen». Förändringen kan visserligen vara så omfattande, att fråga kan uppstå, huruvida icke den förstorade kommunen bör betraktas som en ny. Vid Eskilstunas utvidgning med Kloster och Fors synes denna uppfattning icke hava varit alldeles främmande för parterna.

Den gemensamma kommunen skulle nämligen enligt det på särskild överenskommelse grundade kungliga brevet övertaga såväl stadens som

[1] Se motsvarande bestämmelser i de såsom bilagor tryckta inkorporeringsbreven.

socknarnas tillgångar och skulder och ansågs sålunda som ett nytt rättssubjekt. Huruvida staden efter inkorporeringen skall betraktas som en ny kommun eller som en fortsättning av den gamla — var gränsen skall dragas mellan den områdesförändring, som allenast innebär en utvidgning av en förut bestående kommun och den som grundlägger en ny kommun, är egentligen en ren formell fråga av ringa praktisk betydelse. Närmast torde väl den nya kommunens namn och organisation vara bestämmande. Att Eskilstuna även efter den fördubbling av dess folkmängd, som Klosters och Fors inkorporering medförde, icke är att betrakta som en ny kommun, framgår redan därav, att det var stadens förutvarande myndigheter, som övertogo förvaltningen inom sockenområdena.[1]

BEGRÄNSNING AV STADENS ANSVAR FÖR DEN INKORPORERADE KOMMUNENS SKULDER.

Övertagandet av socknens skulder har, som nyss anmärkts, i regeln skett med förbehåll för den kapital- och räntebetalning, som före inkorporeringens ikraftträdande bör vara verkställd. Härmed har avsetts att förhindra landskommunen att genom uppskjutandet av dessa utbetalningar till fördel för sina skattskyldige öka stadens skuldbörda, utan att det dock samtidigt angivits, huru det skulle förfaras med de eventuellt sålunda försummade utbetalningarna. I enlighet med bestämmelsens ordalydelse skulle fordringsägarna i ett dylikt fall hava förlorat sin gäldenär, ehuru det visserligen torde kunna sättas i fråga, om icke staden på grund av den allmänna rättsövergång, som inkorporeringen oavsett de särskilda bestämmelserna innebär, bör anses pliktig att gälda även denna del av

---

[1] I engelsk inkorporeringspraxis brukar stadens förmögenhetsrättsliga kontinuation genom en särskild bestämmelse på ett träffande sätt fastslås: *all the property vested in the Alderley Edge Urban District Council — — — for the benefit of the existing District shall be held by the District Council for the benefit of the extended District.* Den kommunala förmögenhetens ändamålsbestämning har här på ett utmärkt sätt kommit till uttryck. Se *The County of Chester (Alderley Edge Extension) Confirmation Order, 1910.*

den inkorporerade kommunens förbindelser. I realiteten torde väl en dylik fråga alltid lösas på detta sätt.

Av större praktisk betydelse är frågan om en begränsning av landskommunens befogenhet att, sedan staden lämnat sitt medgivande till inkorporeringen, upptaga nya lån, vilka alldeles kunna förändra inkorporeringens finansiella perspektiv eller korsa stadens planer för förvaltningens ordnande. I grunden är denna fråga endast ett specialfall av spörsmålet, huru landskommunens hela finansiella förvaltning under ifrågavarande övergångstid bör anpassas till de förvaltningspolitiska planer, vilka för staden utgjort inkorporeringsbeslutets förutsättning. I utlandet har denna fråga flerstädes varit föremål för en ingående behandling. Landskommunen har förpliktat sig att före inkorporeringens ikraftträdande varken förvärva eller avyttra fast eller lös egendom,[1] att avhålla sig från alla åtgärder, som kunna medföra finansiella nackdelar för staden eller till stadens skada förändra de förhållanden, under vilkas förutsättning inkorporeringen beslutats och särskilt att icke meddela några koncessioner till belysnings- eller trafikföretag,[2] eller slutligen att underställa såväl budgetsbeslutet som andra beslut av någon finansiell räckvidd stadens godkännande.[3] I Sverige har denna fråga endast vid ett tillfälle varit på tal, nämligen vid Lundby inkorporering med Göteborg. Staden ville här hava några garantier för att kommunens skuldbörda icke efter inkorporeringens beslutande skulle komma att oskäligt ökas. Vid inkorporeringsförhandlingarna uppgjordes därför en plan över socknens lånebehov för de närmaste fem, sex åren, vilka visade sig uppgå till ett

---

[1] Avtal mellan Stuttgart och Degerloch maj 1908.

[2] Avtal mellan Leipzig och Dösen, Probstheida, Stötteritz, Möckern, Stünz, Dölitz 1908.

[3] Avtal mellan Chemnitz och Gablentz, Altendorf, Kappel, Hilbersdorf, Bernsdorf, Helbersdorf, 1899—1909.

belopp av 165,000 kronor. I inkorporeringsavtalet förbehöll sig staden därefter att hos kungl. maj:t återkalla inkorporeringsansökningen, därest socknens skuldbörda före inkorporeringens ikraftträdande ökades utöver nyss angivna belopp.[1] Vid Göteborgs föregående totala införlivning, nämligen av Carl Johans församling, gick man ännu strängare till väga: här fixerades den skuldbörda, som av staden skulle övertagas, till ett visst datum, nämligen då stadsfullmäktiges inkorporeringsbeslut fattades, nära fyra år före inkorporeringens ikraftträdande. Uppenbarligen var det här meningen, att de skulder, som sedan kunde tillkomma, efter inkorporeringen skulle övergå på den kyrkliga församlingen, vilken fortfor att bestå såsom självständigt rättssubjekt. I andra fall hava icke några särskilda åtgärder i syfte att begränsa landskommunens beslutanderätt vidtagits, ehuru behovet av en ordnad samverkan efter inkorporeringsavtalets ingående säkerligen flerstädes har gjort sig kännbart.[2] Vid den partiella inkorporeringen återkommer givetvis samma fråga.

Den partiella inkorporeringens följder

Vida svårare äro den partiella inkorporeringens privaträttsliga följder att bestämma. Att de allmänna förutsättningarna för en förmögenhetsdelning i och med exkorporeringen äro givna, har förut visats. Rörande de grundsatser, som härvid skola följas, har endast den franska förvaltningsrätten lämnat några förut återgivna bestämmelser; i övrigt måste avgörandet i varje särskilt fall ske efter billighetsgrunder av växlande slag, inkorporeringsområdets och den återstående kommundelens folkmängd, skattekraft, förvaltningsbehov, utvecklingsmöjligheter o. s. v.

---

[1] Se *Göteborgs SF:s protokoll* 29/3 1899 rörande den ökning av denna summa, som vid behandlingen av Lundby stadsplanefrågor föreslogs, se ovan sid. 682.

[2] Några månader före Brännkyrkainkorporeringens ikraftträdande beslöt kyrkostämman ett millionlån för folkskolebyggnader, ehuru stadens representanter på stämman bestämt motsatte sig en dylik belastning av dess budget.

Överallt torde därjämte, med rätt eller orätt, hänsyn tagas till från vilken kommun förslaget om områdesförändringen utgått.

FORMERNA FÖR DEN PRIVATRÄTTSLIGA UPPGÖRELSEN.

För regleringen av inkorporeringens privaträttsliga verkningar har i flera stater stadgats ett särskilt, från den egentliga inkorporeringen skiljt förfarande, varigenom hithörande bestämmelser kunna komma att skiljas från själva inkorporeringsakten och först senare meddelas. Avsikten härmed torde överallt ha varit att vid bestämmandet av de äganderättsliga förändringarna lämna större utrymme åt de båda parternas fria vilja än som vid den offentligrättsliga förändringen med hänsyn till det allmännas intresse ansetts lämpligt. Även om själva inkorporeringen kan ske emot parternas vilja, så har denna ansetts böra få utöva ett avgörande inflytande vid utformandet av dess privaträttsliga följder, vare sig genom direkta överenskommelser eller i form av ett särskilt skiljeförfarande.

UTLÄNDSK LAGSTIFTNING OCH PRAXIS.

Längst har man i detta hänseende gått i Österrike, där — såsom förut anmärkts — det beror på de båda kommunernas fria avtal, om inkorporeringen överhuvudtaget skall efterföljas av några förändringar i deras förmögenhetsrättsliga ställning. I Preussen har avgörandet överlämnats åt bezirksutskottet, som enligt lagens stadgande äger att besluta rörande den uppgörelse *(Auseinandersetzung)* mellan parterna, som till följd av en stadsutvidgning kan bliva nödvändig. Bezirksutskottets beslut kunna i vanligt förvaltningsjudiciellt förfarande överklagas hos närmast högre instans, överförvaltningsrätten. Inom dessa myndigheters kompetens faller alltså avgörandet i vad mån några äganderättsliga förändringar på grund av områdesförändringen skola äga rum. Givetvis utgå dessa bestämmelser om ett särskilt skiljedomsförfarande från den uppfattningen, att den utbrutna delen, respektive den kommun, med vilken den förenats, gentemot den återstående delen har vissa rättigheter och skyldigheter av förmögenhetsrättslig natur, då en

uppgörelse uppenbarligen förutsätter något som skall uppgöras, en gemensamhet, som måste uppdelas. I brist på uttryckligt stadgande i denna riktning har emellertid i förvaltningsjudiciell praxis ansetts, att några ömsesidiga rättsanspråk icke kunna göras gällande. Delas däremot en kommun i två eller flera nya kommuner, så anses en förmögenhetsrättslig gemensamhet föreligga, som i det stadgade förfarandet måste upplösas — en grundsats, som näppeligen står i överensstämmelse med den förra. Detta förfarande kommer till användning icke blott vid utbrytningar ur primärkommuner, utan även vid de uppgörelser mellan staden och högre kommunala enheter, särskilt lantkretsen, till vilka totala inkorporeringar kunna giva anledning.

Det särskilda skiljedomsförfarandet skall äga rum först sedan områdesförändringen trätt i kraft, då dess förutsättning just äro de ömsesidiga anspråk, som utgå ifrån denna. Enligt särskilda förvaltningsjudiciella prejudikat är det därför icke tillåtet att förbinda själva inkorporeringsbeslutet med uppgörelseförfarandet. Vid totala inkorporeringar, då den ena parten, landskommunen, helt och hållet försvinner, är det emellertid önskvärt att redan på förhand klargöra de särskilda offentligrättsliga förhållanden inom de båda kommunerna, som kunna giva anledning till bestämmelser om skattelindringar o. dyl. — vilka även kunna inbegripas i skiljeförfarandet — och att innan inkorporeringen söka åstadkomma enighet i dessa avseenden. Denna praxis, som för övrigt anbefallts i de anvisningar inrikesministern lämnat för genomförandet av 1891 års kommunallag, har emellertid i stigande utsträckning, såsom redan förut framhållits, börjat tillämpas vid utbrytningen ur lantkretsen, ehuru denna kommunala enhet även efter inkorporeringen fortfar att existera, vadan några särskilda skäl att här avvika från lagens syften icke förefinnas. Gemenligen synes regeringen numera söka förmå de inkorporerande städerna att ena sig med lantkretsen, innan lagförslaget om in-

korporeringen i lantdagen framlägges.[1] Följden härav har blivit, att det senare skiljedomsförfarandet, i vad det rör förhållandet till lantkretsen, mer och mer förlorar sin betydelse, och att städerna för att ernå lantkretsens medgivande till inkorporeringen måste underkasta sig vida större uppoffringar än som eljest varit nödvändiga, icke endast vid den egentliga förmögenhetsdelningen utan även genom särskilda skatteersättningar, varom mera nedan. De bestämmelser, som i detta hänseende meddelas, komma härigenom att upptagas i själva inkorporeringsbeslutet. I strid mot lagens mening komma alltså inkorporeringen och dess förmögenhetsrättsliga verkningar att bestämmas på samma gång.[2]

---

[1] Ännu 1896 förklarade dock inrikesministern vid lantdagens förhandlingar rörande en inkorporering, där kretsen förmenade sig icke hava erhållit tillräcklig ersättning, att den ju vore i tillfälle att vid det senare skiljedomsförfarandet göra sina krav gällande. HASSE *Schles. Städtetag 1907*, s. 13 ff.

[2] *Landgemeindeordnung* § 3, OERTEL 21 ff., HASSE *Preuss. Städtetag 1908* 42 ff., samt där citerade prejudikat. Jfr ock ovan sid. 460 ff. Av de 23 stora inkorporeringar, vilka HASSE's undersökning omfattar, hade 11 föregåtts av en uppgörelse med lantkretsen.

Vid nedan angivna inkorporeringar, som grundades på kunglig förordning och icke föregingos av en uppgörelse med kretsen, har staden ej ålagts någon skatteersättning och delat dess tillgångar och skulder på följande sätt:

Staden har övertagit en del av tillgångarna, men inga skulder: Köln 1888, Frankfurt a. M. 1895.

» » » » » » » *samt av skulderna*: Gleiwitz 1881, 1897, Oppeln 1889.

» » » *varken tillgångar eller skulder*: Essen, Duisburg 1901—02.

Vid nedan angivna inkorporeringar, som grunda sig på särskild lag, men icke föregåtts av en uppgörelse med kretsen, har icke skatteersättning förekommit, medan tillgångar och skulder delats på följande sätt:

Staden har övertagit en del av tillgångar och av skulder: Altona 1890, Aachen 1897.

» » » *varken tillgångar eller skulder*: Kassel 1899.

Vid följande inkorporeringar, som grunda sig på särskild lag och före-

I Bayern är rättsläget liknande. Den partiella inkorporeringen anses här utan vidare medföra en övergång av de tillgångar och skulder, som uteslutande avse inkorporeringsområdets förvaltningsbehov, men i övrigt är en uppgörelse nödvändig. Kan enighet härom icke mellan parterna uppnås, så avgöres saken av den högsta förvaltningsdomstolen i ett skiljeförfarande *ex æquo et bono.*[1]

Den engelska förvaltningsrätten skiljer likaså mellan själva områdesförändringen och de förmögenhetsrättsliga förändringar, som den kan nödvändiggöra, *adjustment of property and liabilities.* Vanligen brukar visserligen övergången av de tillgångar och skulder, som uteslutande relatera sig till inkorporeringsområdet, stadgas redan i själva inkorporeringsakten,[2] men för den egentliga uppgörelsen har ett särskilt förfarande införts, vilket liksom i Preussen grundar sig på områdesförändringen och alltså först efter dess genomförande kan sättas i gång.

---

gingos av en uppgörelse med kretsen, hava delvis dryga skatteersättningar stadgats, varjämte

staden övertog en del av kretsens skulder, men icke av dess tillgångar: Hannover 1891, Breslau 1896, 1904, Stettin 1900, Königsberg 1905.

» » *varken tillgångar eller skulder:* Hagen 1900, Halle 1901.

Uppenbarligen gestalta sig de inkorporeringar, som grunda sig på kunglig förordning och icke föregås av någon uppgörelse med kretsen, vida förmånligare för städerna, från vilkas sida också den numera rådande praxis, att draga in uppgörelsen med lantkretsen i inkorporeringsförfarandet, också varit föremål för skarpa protester; se den efter Hasse's föredrag på schlesiska stadsförbundets kongress fattade resolutionen.

[1] Se Karner 218 ff., Kahr I: 108 ff., Weber 8 f.

[2] *Local Government Act 1888, Section 59: 4 e.* Se exempelvis *The County of Chester (Alderley Edge Extension) Confirmation Order 1910, Article XI . . . »all contracts, deeds, bonds, agreements and other instruments . . . entered into or made by the Macclesfield Rural District Council in relation exclusively to the part of the Parish of Nether Alderley, included within the Urban District of Alderley Edge, shall be of as full force and effect against of or in favour*

Liksom i Österrike är det närmast på de båda parternas fria överenskommelse, som inkorporeringens förmögenhetsrättsliga verkningar bero. De av förändringen berörda kommunerna kunna nämligen sinsemellan träffa de avtal de vilja rörande sina tillgångar, inkomster, skulder och förbindelser av varje slag. Härvid kunna de även överenskomma om gemensamt användande av egendom, liksom om en tidsbegränsning av de träffade avtalen. Om emellertid enighet mellan parterna icke härvid kan uppnås, så skall saken hänskjutas till en skiljedomare, vilken utses av parterna eller, om dessa icke kunna enas, av inrikesministeriet. Denne skiljedomare äger full befogenhet att slutgiltigt avgöra saken. Liksom vid andra dylika skiljeförfaranden enligt engelsk rätt är skiljedomaren befogad *to state a special case*, att underställa en tvistig rättsfråga de allmänna domstolarnas avgörande. På samma sätt kunna parterna draga skiljedomen inför de allmänna domstolarnas prövning. Den rena rättsfrågan, huruvida lagen medger bestämmandet av skatteersättningar i sammanhang med den förmögenhetsrättsliga uppgörelsen, har sålunda många gånger underställts domstolarna.[1]

I Norge brukar för den förmögenhetsrättsliga uppgörelsen stadgas ett liknande skiljedomsförfarande. I de fall på senare tid, då en dylik uppgörelse ansetts nödig, har det uppdragits åt en opartiskt sammansatt tremannanämnd att avgöra, huru stor del av landskommunens skuldbörda staden skall

---

of the Alderley Edge Urban District Council and may be continued and enforced as fully and effectually as if instead of the Macclesfield Rural District Council the Urban District Council had done or suffered the same or been a party thereto». *Article XII* ger motsvarande bestämmelse för »*all the rights, liabilities, obligations and property which are vested in or attach to the Macclesfield Rural District Council in relation exclusively to*» inkorporeringsområdet.

[1] *Local Government Act 1888, Section 62* samt Pritchard, *Memorandum on financial adjustment*, 1910. I varje inkorporeringsförordning brukar en hänvisning till detta lagställe upptagas. Se ovan sid. 480 ff.

övertaga.[1] Den danska förvaltningsrätten närmar sig i detta hänseende mera den preussiska: kan icke överenskommelse mellan parterna rörande den av inkorporeringen föranledda fullständiga uppgörelsen, *Afregning,* så avgöras hithörande spörsmål av inrikesministern.[2]

I alla andra här behandlade länder bestämmas inkorporeringens privaträttsliga verkningar samtidigt och under samma formella förutsättningar, som den offentligrättsliga förändringen själv. Detta har särskilt stadgats i Frankrikes kommunallag: alla de inkorporeringens verkningar som icke omedelbart följa av lagen, skola uttryckligen bestämmas genom den förvaltningsakt, som förordnar områdesförändringen. I Württemberg är denna fråga också föremål för särskilda bestämmelser i 1906 års kommunallag. Är till följd av en tvångsinkorporering en förmögenhetsrättslig uppgörelse nödvändig, så bör denna i första hand hänskjutas till parterna själva. Kan enighet härvid icke uppnås, så är inrikesministern emellertid befogad att avgöra saken på samma gång som själva områdesförändringen. Vid lagstiftningsarbetet uttalades dock, att en bristande överenskommelse i detta hänseende måste betraktas som ett allvarligt hinder för inkorporeringen.[3] Även i de stater, där varje inkorporering vilar på särskild lagstiftning, kunna dess privaträttsliga verkningar bestämmas *uno actu.* Det cirkulär, som i Belgien reglerar inkorporeringsfrågornas förberedande behandling, angiver sålunda del-

---

[1] Se ovan sid. 435 citerade fall och handlingar, där en dylik bestämmelse överallt stadgats. Ex. *Lov om utvidelse av kjøpstaden Haugesunds grænser* 10/9 1909: »*Ved skjøn avgit av 3 utenfor de omhandlede kommuner boende mænd, hvorav amtmanden i Stavanger amt opnævner 2 och Justisdepartementet 1, blir at avgøre hvor stor del av Skaares kommunale gjæld . . . Haugesund skal overta i erstatning for det indtægtstap, som Skaare kommune antages at lide ved, at de nævnte strækninger henlægges under Haugesunds by.*»

[2] *Lov om Landdistrikters Indlemmelse i Kjøbstæderne* 17/5 1873, *§ 3.*

[3] Schmid 17.

ningen av tillgångar och skulder som det viktigaste föremålet för provinsialrådens utredning.[1]

SVENSK PRAXIS.

I Sverige följas i förvaltningspraxis samma regler. Inkorporeringens privaträttsliga verkningar bestämmas samtliga i inkorporeringsbrevet, ofta i anslutning till mellan parterna träffad överenskommelse, men ofta också mot någon av kommunernas bestridande eller utan dess hörande. Någon gång har staden redan vid inkorporeringsansökningen förklarat sig villig att underkasta sig de villkor kungl. maj:t vid utbrytningen kan finna skäligt föreskriva, vari torde få anses ligga ett åtagande även av de betalningsskyldigheter av olika slag, som inkorporeringsakten kan stadga.[2] Medan köpingsutbrytningarna alltid torde grunda sig på fullständiga avtal mellan parterna, har vid de utvidgningar av köpingsområdet, då icke enighet kunnat uppnås, ett annat tillvägagångssätt, som närmast erinrar om det i Bayern stadgade förfarandet för den förmögenhetsrättsliga uppgörelsen, kommit till användning. I inkorporeringsbrevet har nämligen förklarats, att frågan om fördelning av tillgångar och skulder först vid den kamerala utbrytningen, vilken, som förut visats, utgör förutsättning för inkorporeringens ikraftträdande, kommer att upptagas till prövning, därest kungl. maj:ts yttrande i detta hänseende påkallas.[3] Med andra ord, i första hand skola parterna själva sinsemellan söka träffa den uppgörelse, vartill den redan stadgade områdesförändringen kan föranleda. Kan icke en godvillig överenskommelse komma till stånd, så avgöres frågan av kungl. maj:t. Vanligen ha emellertid de inkorpore-

---

[1] Se ovan sid. 442.

[2] Ex. k. br. 5 sept. 1902 (Karlskrona), k. br. 13 febr. 1903 (Örebro). En liknande förklaring synes även ha avgivits i frågan rörande viss överflyttning till Västervik, k. br. 7 okt. 1904.

[3] K. br. 7 maj 1909 (Hessleholm). K. br. 26 mars 1909 (Nybro); lösen för ett inom inkorporeringsområdet beläget skolhus erlägges med belopp, som brist på godvillig överenskommelse av k. m:t bestämmes.

ringar, om vilka här är fråga, varit så små, att någon uppdelning av tillgångar och skulder endast undantagsvis ifrågasatts, medan socknen däremot i regeln fordrat en skatteersättning. Vid dess bestämmande har det nyss angivna förfarandet sin viktigaste tillämpning: kan icke godvillig överenskommelse om beloppet träffas, så skall saken hänskjutas till kungl. maj:ts prövning.[1]

GRUNDSATSER FÖR FÖRMÖGENHETSDELNINGEN.

Att i och med en inkorporering förutsättningarna för en uppdelning av exkorporeringskommunens tillgångar och skulder äro givna, att ömsesidiga förmögenhetsrättsliga anspråk här kunna göras gällande, har inom svensk förvaltningspraxis alltid erkänts. I främsta rummet är denna grundsats av vikt för utbrytningen ur socknen, men även vid uppgörelsen med tingslaget, väghållningsdistriktet och landstingsområdet är den bestämmande. I sammanhang med frågan om inkorporeringens betydelse för det allmänna väghållningsbesväret har utbrytningen ur väghållningsdistriktet förut behandlats.[2] Uppgörelsen mellan de båda primärkommunerna har till övervägande del kommit att röra delningen av socknens skulder. Någon del i dess tillgångar har staden endast sällan tillerkänts och blott i den mån, som de övervägande eller uteslutande avse inkorporeringsområdets förvaltningsbehov. På sätt som särskilt de förut från preussisk inkorporeringspraxis meddelade exemplen visa, kommer den förmögenhetsrättsliga uppgörelsen alltför lätt att bestämmas av rena ersättningssynpunkter: då exkorporeringskommunens skatteinkomster genom förändringen förminskas, så anses det obilligt, att den tillika skall förlora en del av sina tillgångar, medan å andra

SKULDERNA.

---

[1] K. br. 6 dec. 1895 (Arvika), k. br. 16 okt. 1903 (Värnamo). Vid viss överflyttning till Säffle, k. br. 22 mars 1907, bestämdes däremot skatteersättning på samma sätt som vid stadsinkorporeringar.

[2] Se ovan sid. 775 ff., 788.

sidan staden av samma skäl anses böra övertaga så stor del som möjligt av dess skulder. Mest utpräglad synes denna obefogade sammanblandning mellan delnings- och ersättningskraven vara i NORGE, där stadens ersättning till landskommunen för de inkomster, som den genom inkorporeringen förlorar, rentav utgår i form av övertagande av en viss, genom särskilt skiljedomsförfarande bestämd skuldandel. I de fall, då storleken av denna andel under ärendets förberedande behandling varit på tal, synes själva ersättningssynpunkterna dock icke ha spelat någon mera framskjuten roll. Merendels anses delningen böra ske efter respektive kommundelars skattekraft, ehuru hänsyn även bör tagas till de olika delarnas särskilda intresse av de olika lånen. I ett senare fall har dock skiljedomsförfarandet gjorts fritt: stadens ersättning behöver icke utgå i form av en skuldandel, då man ville lämna möjlighet öppen för att den rent av skulle kunna överstiga skuldens samlade belopp.[1]

I något annat land synes en dylik formell sammanblandning av *repartition* och *compensation* icke vara vanlig. Ersättningsfrågan och delningsfrågan behandlas var för sig, den förra inverkar på den senare endast på det sätt, att delningen övervägande avser exkorporeringskommunens passiva. Några fasta regler för denna uppgörelse ha — frånsett de tillgångar och skulder, som direkt relatera sig till den utbrutna, respektive den återstående kommundelen, och till vilka vi senare återkomma — icke kunnat uppställas. Grundläggande för delningen torde överallt vara förhållandet mellan de båda kommundelarnas skattekraft.

---

[1] Se särskilt de uttalanden, som anföras av stortingets näringskommitté nr 2 i *Ot. prp. nr 31, 1904—05* — första gången då en dylik skulddelning stadgades — anförda i *Indst. O. XII, 1911* till *Ot. prp. nr 6, 1911* rörande en utvidgning av Sarspsborgs gränser, för vilken föreslogs den ovan angivna förändringen av den vanliga skiljedomsbestämmelsen. Jfr även *Ot. prp. nr 22, 1908*, Fredrikshald, sid. 22, 24 f.; *nr 22, 1909*, Haugesund, sid. 12, 14, 25. I det senare fallet svarade staden med ett motkrav på del i vissa fonder, dock utan framgång·

För delningen av de tillgångar, som äro anslagna åt den allmänna fattigvården, anses i fransk förvaltningspraxis förhållandet mellan de båda delarnas folkmängd vara normerande.[1] Vid genomförandet av dessa grundsatser måste givetvis i varje särskilt fall hänsyn tagas till billighetsgrunder av olika slag.

I svensk förvaltningspraxis har frågan om skulddelningen i många fall sammanblandats med ersättningskravet, ehuru vanligen på rakt motsatt sätt mot i Norge; stadens övertagande av en skuldandel har uppgått i och tagit formen av en allmän skatteersättning, icke tvärtom.[2] Då landskommunen beklagat sig över att en stor del av dess utgifter, utom avlöning till vissa befattningshavare främst amortering och förräntning av skulderna, icke genom överflyttningen förminskas, ehuru skattekraften nedgår, har man i många fall föredragit att låta stadens bidrag till lånekostnaderna ingå i den allmänna skatteersättningen framför att ålägga den övertaga en viss skuldandel. Särskilt med hänsyn till att den återstående amorteringstiden väl endast undantagsvis sammanfaller

---

[1] Även i bayersk förvaltningspraxis anses hänsyn böra tagas till folkmängden, Karner 221 ff., Kahr I: 110 ff. Jfr vidare Hasse, *Schles. Städtetag* 14; Schmid 17: de här angivna reglerna gällde redan före 1906 års kommunallag på grundval av 1839 års kungörelse, Springer 25, se ovan sid. 447. Vidare Morgand 113 f., särskilt de i noterna citerade prejudikaten. — I dansk förvaltningspraxis anses staden pliktig att övertaga en del av landskommunens skulder, om denna genom en översikt över aktiva och passiva kan ådagalägga, att de senare »stå i ett väsentligt missförhållande» till de förra. I den värdering, som sålunda kommer att äga rum, anses staden berättigad att genom en representant deltaga. Till passiva må även räknas kommunens fattigvårdstunga. Till grund för delningen kan läggas kommundelarnas areal, folkmängd, skattekraft o. s. v. Se Schou 25 f.

[2] Enda undantaget härifrån utgör inkorporeringen av vissa områden med Västervik, k. br. 7 okt. 1904, då staden såsom ersättning för minskade skatteinkomster övertog viss skuldandel, se nedan sid. 982.

med den tidsperiod, under vilken skatteersättningen utgår, måste denna form för uppgörelse dock anses olämplig. Det är vidare klart, att i de fall, då skatteersättning stadgas samtidigt med bestämmelse om övertagande av viss skuldandel, föreskrift tillika bör meddelas om avdrag från den förra av den senares årliga belopp, då staden eljest skulle nödgas betala sin andel i lånekostnaderna två gånger. Detta synes dock icke alltid hava iakttagits.[1]

Utgångspunkten för en skulddelning vare sig på det ena eller det andra sättet, liksom överhuvudtaget för den ekonomiska uppgörelsen mellan kommunerna, har märkligt nog från början varit den enskilde kommunmedlemmens rättsställning och de förmögenhetsrättsliga anspråk, som han i denna egenskap kan framställa och måste underkasta sig. Vid utbrytningen har man icke kunnat undgå att fråga sig, om exkorporeringsområdet verkligen är berättigat att utan vidare utträda ur socknens skuldgemenskap, om det icke måste anses förpliktat att fortsätta att bidraga till kostnaderna för de skulder, som avsett även dess förvaltningsbehov. Och vidare; skulle icke genom en dylik utbrytning fordringsägarnas rätt trädas för nära, då lånets säkerhet väsentligen måste anses ligga i skattekraften inom landskommunens område vid tiden för lånets kontraherande? Det kan visserligen invändas, att varje dylikt avtal torde ingås under det tysta förbehållet av statens rätt att företaga kommunala områdesförändringar, men då denna befogenhet såsom i Sverige utövas av de administrativa myndigheterna utan stöd av några lagbestämmelser, måste de direkta ingrepp i fordringsägarnas rätt, som inkorporeringen i och för sig innebär, icke endast ur billighetssynpunkt, utan även rent rättsligt te sig synnerligen betänkliga. I Württemberg har,

---

[1] Exempel: k. br. 21 dec. 1877 (Halmstad), k. br. 14 mars 1879 (Falköping), k. br. 27 jan. 1882 (Köping), k. br. 22 nov. 1907 (Falkenberg).

som förut anmärkts, dessa ingrepp ansetts kräva en särskild legislativ sanktion, oavsett bestämmelserna om själva inkorporeringsförfarandet: fordringsägarna kunna, heter det i 1906 års kommunallag, icke förhindra en områdesförändring, men deras intressen skola härvid så långt möjligt tillgodoses.[1] I svensk förvaltningspraxis torde just det förhållande, att långivarens säkerhet icke får genom administrativ åtgärd förminskas,[2] hava utgjort orsaken till att inkorporeringen alltid i förekommande fall åtföljts av en uppdelning av skulderna. Uppenbarligen borde inkorporeringens samtliga privaträttsliga verkningar betraktas på samma sätt, men såsom förut flera gånger visats, är detta icke fallet: även om långivarne aldrig protesterat mot den förändring av deras förbindelser, som inkorporeringen kan medföra, så har staden i stället ofta ålagts betalningsplikter mot sitt bestridande.

I överensstämmelse med den förut rådande allmänna uppfattning, som anser jordägarna särskilt berörda av områdesförändringen — vilket särskilt tagit sig uttryck i de förut behandlade bestämmelserna om skattelindring — och i de fasta skatteobjekten ser den huvudsakliga säkerheten för kommunernas skulder, ansågs ursprungligen endast dessa skatteföremål skyldiga att fortfarande deltaga i kostnaderna för landskommunens skulder. Den enklaste formen härför, liksom också det naturliga uttrycket för den uppfattning av inkorporeringens konstitutionella ställning, varpå skulddelningen vilar, är att i motsvarande utsträckning låta dessa skatteföremål kvarstå i socknens skattegemenskap, att sålunda helt enkelt suspendera inkorporeringens verkningar i detta hänseende. Denna utväg var också den, som föreslogs vid det första tillfälle, då frågan om en skulddelning behandlats, nämligen vid 1872 års Nyköpingsinkorporering.

---

[1] Se ovan sid. 515.

[2] *Oregelbundenhetskommitténs betänkande XXVIII.*

NYKÖPING 1872.

Här bragtes frågan på tal av de skattskyldiga själva, som i detta undantagsfall hade ett omedelbart intresse av att göra sina förmögenhetsrättsliga skyldigheter till socknen gällande. Några jordägare inom Helgona församling beklagade sig nämligen över att såsom medlemmar av Nyköpings östra församling nödgas deltaga i amortering och förräntning av det lån, som denna församling upptagit i och för reparation av den med Helgona församling gemensamma kyrkan, då de redan inom Helgona bidragit till amorteringen av ett lån för samma ändamål, varav för övrigt endast en ringa del återstod. Med anledning härav förpliktades staden att deltaga i amorteringen av Helgona församlings kyrkobyggnadslån efter förhållandet mellan fyrktalet i inkorporeringsområdet och i den återstående delen av församlingen. Den härför årligen erforderliga summan skulle utdebiteras å inkorporeringsområdets lägenheter, vilka i gengäld skulle vara befriande från deltagande i avbetalningen av stadsförsamlingens motsvarande lån.[1]

Det är klart att här i primitiv form för första gången föreligger en bestämmelse om skulddelning: staden övertager den del av landsförsamlingens lånebörda, som motsvarar inkorporeringsområdets skattekraft. Denna bestämmelse har tillika kombinerats med en bestämmelse om skattelindring för områdets jordägare av det slag, som förut behandlats, och som sedermera vanligen förekommer i sammanhang med den allmänna skatteersättningen. En dylik differentiering överensstämmer dock varken med kommunens egenskap att utgöra en enhet i rättigheter och plikter eller med de svenska kommunalförfattningarnas allmänna likställighetsprincip. Den är emellertid här av intresse, då den visar skulddelningens ursprung: de inkorporerade fastigheterna bindas fortfarande av landskommunens låneavtal. I privaträttsligt hänseende är inkorporeringen ofullständig.

---

[1] K. br. 19 april 1872.

Samma tankegång återkommer i några följande fall. Ja, första gången, som av kammarkollegium en skattelindring föreslogs, nämligen vid överflyttningen av Örebro slott och kvarn m. fl. lägenheter till Örebro motiveras den helt och hållet på detta sätt, ehuru det här endast gällde stadens skuldgemenskap: det vore obilligt, om landshövdingen och kvarnägaren skulle nödgas deltaga till gäldande av sådana skulder, som tillkommit före deras inträde i stadskommunen.[1] Vid behandlingen av frågan om överflyttning av vissa områden, å vilka bland andra Göta kanalbolag var skatteskrivet, till Motala i mitten av 1870-talet, klagade landskommunen framför allt över förlusten av skattebidragen till de stora lån, som upptagits särskilt för fullgörande av aktieteckning i ett järnvägsbolag. Konungens befallningshavande föreslår då, att kanalbolaget under amorteringstiden skulle taxeras och beskattas i landskommunen, oaktat dess kontorsbyggnader komme att vara belägna inom stadens gränser. Kammarkollegium fann emellertid nu en dylik utväg oformlig och föreslog i stället, att staden skulle övertaga områdets andel av aktierna och däremot svarande skuld. Detta blev även kungl. maj:ts beslut, till vars närmare innebörd vi senare vid behandlingen av tillgångarnas delning återkomma.[2]

I oregelbundenhetskommitténs förslag till reglering av låneförhållandena göra sig liknande synpunkter gällande. Kommittén konstaterar först att med överflyttningen »torde påtagligen» följa skyldighet för den överflyttade »egendomen» att deltaga i kostnaderna för inkorporeringskommunens lån med kortare återbetalningstid än två år (svävande lån). Mera

OREGELBUNDENHETSKOMMITTÉN.

---

[1] Från samma tankegång utgår uppenbarligen det förslag, som vid de pågående förhandlingarna om flera grannsocknars införlivning med Örebro framställts: staden och socknarna skulle under 20 år ömsesidigt vara befriade från deltagandet i varandras skuldkostnader, se ovan sid. 883 not 2.

[2] K. br. 3 okt. 1878.

osäker är kommittén, när det gäller fasta lån, med längre återbetalningstid. Av förhållandena i varje särskilt fall, d. v. s. efter skiftande billighetsgrunder, vill kommittén låta bero, om någon skattelindring här bör beredas inkorporeringsområdet. Vad åter beträffar exkorporeringskommunens lån, så »lärer, med hänsyn därtill, att den huvudsakliga säkerheten för dylikt låns återbetalning måste anses ligga uti den inom församlingen varande skattskyldiga fasta egendom, och att sådan säkerhet för långivaren icke får genom administrativ åtgärd förminskas, betalningsskyldigheten för sådant lån böra egendomen åligga även efter överflyttningen...» Det vore emellertid olämpligt, att egendomen skulle kvarstå som partiellt skattskyldig i exkorporeringskommunen, och därför borde saken om möjligt ordnas så, att redan vid överflyttningen efter dåvarande fyrktalsförhållande den kvot bestämmes, med vilken egendomen ifråga framgent bör i amorteringen deltaga. Huruvida gäldandet av denna andel — såsom förut några gånger skett — bör åläggas inkorporeringskommunen torde böra bero av förhållandena i varje särskilt fall.[1]

Här återkommer i förkortning hela den tankegång, som i detta hänseende varit vägledande för svensk förvaltningspraxis. Inkorporeringsområdets skatteföremål bliva utan vidare skyldiga att deltaga i kostnaderna för den nya kommunens lån — det enda undantaget härifrån var Nyköpingsinkorporeringen. Men ett omedelbart utträde ur exkorporeringskommunens skuldgemenskap skulle innebära en kränkning av fordringsägarnas rätt, och därför måste området fortfarande anses förbundet att deltaga även i denna kommuns lånekostnader. Av formella skäl kan emellertid denna förpliktelse överflyttas på inkorporeringskommunen. Från inkorporeringspraxis är icke ett enda fall bekant, då så icke skett,

---

[1] *Oregelbundenhetskommitténs betänkande XXVIII* f. Kommitténs resonemang avser närmast kyrkoförsamlingen men tillämpades även ifråga om den borgerliga utbrytningen.

ja, vid samma tid, som oregelbundenhetskommittén avgav sitt betänkande, började även sammanhanget mellan inkorporeringsområdets plikt att ansvara för en del av skulden och inkorporeringskommunens plikt att övertaga detta ansvar att i formellt hänseende försvinna. Medan förut föreskrivits, att staden skulle övertaga den del av lånen som belöpte å inkorporeringsområdets fasta skatteföremål,[1] eller till vilkas gäldande den överflyttade egendomen var förbunden bidraga,[2] nöjde man sig från 1889 med att stadga, att staden skall i viss proportion deltaga i kostnaderna för landskommunens lån.[3] Härmed har den ursprungliga utgångspunkten för den ekonomiska uppgörelsen mellan kommunerna, de rättigheter och skyldigheter för den enskilde, som anknyta sig till hans områdesbestämning, lämnats, och i stället har inkorporeringskommunens omedelbara rätt och plikt att övertaga en del av de tillgångar och skulder, som varit avsedda även för inkorporeringsområdets förvaltning, skjutits i förgrunden. Vid samma tid började vid skulddelningen hänsyn tagas även till andra skatteföremål än fastigheter, liksom de särskilda skattelindringarna till jordägarna nu också upphörde att stadgas.

HÄVDVUNNA REGLER FÖR SKULDERNAS DELNING.

De grundsatser, som för själva delningen vid 1872 års Nyköpings-inkorporering tillämpades, förblevo i huvudsak även framgent gällande. I alla de fall, då särskilda krav härom framställts, har staden sålunda förpliktats att övertaga så stor del av socknens lånebörda, som svarar emot områdets skattekraft i förhållande till hela socknens skattekraft. Härvid togs emellertid ändafram till 1889 endast hänsyn till den fasta egendomen och icke till några rörliga skatteföremål. Vanligen utgick stadens andel under denna tid i form av ett årligt bidrag till

[1] Ex. k. br. 14 nov. 1873 (Skara), k. br. 21 dec. 1877 (Halmstad), k. br. 14 mars 1879 (Falköping).

[2] K. br. 2 okt. 1880 (Eskilstuna).

[3] Första gången i k. br. 26 juli 1889 (Karlshamn).

skuldens amortering — socknen fick ensam bestrida hela årsräntan: staden ålades att för fastigheterna efter deras fyrktal vid tiden för överflyttningen i förhållande till övriga fyrktalet inom kommunen deltaga i amorteringen av de lån, för vilka kommunen häftar.[1] Självfallet avsågs med »det övriga fyrktalet» här endast de fasta skatteföremålens fyrktal, då beräkningen eljest blivit alldeles oriktig. I några fall under denna tid förpliktades staden dock att själv direkt övertaga,[2] eller till landskommunen utbetala den del, som belöpte på området i fråga,[3] varigenom den givetvis kom att bidraga även till lånens förräntning.

Från år 1889 inträdde emellertid, som nyss omnämnts, flera viktiga förändringar i dittills rådande praxis. Vid beräkningen av stadens skuldandel började hänsyn även tagas till de rörliga skatteföremålen — en förändring, som väl i regeln torde ha varit till socknens fördel. Vidare ålades staden att jämväl bidraga till lånens förräntning: efter förhållandet mellan fyrktalen å vederbörliga beskattningsföremål eller det antal fyrkar, som vid tiden för överflyttningen belöper å de med staden införlivade områdena och å socknen i dess helhet, skall staden

---

[1] Exempel å denna formulering: k. br. 21 dec. 1877 (Halmstad), k. br. 14 mars 1879 (Falköping), k. br. 2 okt. 1880 (Eskilstuna). I sista fallet skulle stadens bidrag uppgå till det belopp, som »å Klosterström efter dess nuvarande fyrktal i förhållande till övriga fyrktal inom församlingen skolat belöpa, därest överflyttningen ej skett».

[2] K. br. 14 nov. 1873 (Skara): staden skall »övertaga så stor del av det utav socknen beslutade järnvägslån, som på lägenheten belöper efter dess taxeringsvärde trettiotusenniohundra riksdaler i förhållande till hela socknens fastighetstaxeringsvärde, utgörande trehundratjugoettusenniohundra (321,900) riksdaler».

[3] K. br. 27 jan. 1882 (Köping). Inkorporeringen förenades med det villkor, »att staden vid nämnda tid (från 1883 års början) på sätt magistraten föreslagit, till landsförsamlingen utbetalar ej mindre det kapitalbelopp, som av amorteringslånen (16,100 kronor) belöper på lägenheten Hushagen, med undantag av den med staden redan förenade andel, fem tunnland fjorton och ett halft kappland . . .»

deltaga i förräntande och återbetalning av de lån, för vilka socknen häftar.[1] Efter fyrksättningens upphörande i sammanhang med 1909 års rösträttsreform torde delningen böra basera sig på förhållandet mellan bevillningen i de båda kommundelarna.

Någon gång har stadens skuldandel angivits till visst årligt belopp: så vid vissa områdens överflyttning till Västervik genom kungl. brev den 7 okt. 1904, där staden ålades att till Lofta kommun under 15 år erlägga tusen kronor årligen »såsom ersättning för mistade inkomster till följd av överflyttningen». Ehuru denna formulering är densamma, som brukar användas vid vanliga skattersättningar, visar dock ärendets föregående behandling, att det här i huvudsak är frågan om en skuldandel, vilken efter förhållandet mellan de båda kommundelarnas skatteprestationer fixerats till en rund summa.[2] Vid den ännu ej slutbehandlade

---

[1] K. br. 26 juli 1889 (Karlshamn), k. br. 5 sept. och s. d. 1902 (Karlskrona), k. br. 22 febr. 1907 (Trelleborg), k. br. 22 nov. 1907 (Falkenberg). I de två sista fallen åläggs staden endast att bidraga till »betalning av den skuld», för vilken socknen häftar, men härmed torde väl ock förräntningen hava avsetts.

[2] K. br. 7 okt. 1904. I sitt första yttrande över stadens ansökan beklagade sig *socknen* över att mista $^1/_{13}$ av sin skattekraft, särskilt med hänsyn till att den nyligen upptagit ett lån å 50,000 kr. för aktieteckning i en järnväg, av vilken staden för övrigt förmenades ha större nytta än socknen. *Stadsfullmäktige* förklarade sig då villiga att ifråga om »vederlag» underkasta sig vad k. m:t bestämmer. Ehuru härmed tydligen endast avsetts övertagande av en skuldandel, vilket också av *k. befhde* på vanligt sätt föreslogs, ifrågasatte *kammarkollegium* en 20-årig full ersättning för de skattebidrag, som överflyttningsåret utgingo. Nu fordrade också *socknen* ersättning och för all framtid. Men *staden* protesterade häremot på det kraftigaste: den vill endast betala en andel av järnvägslånet, som redan efter 15 år skulle vara slutamorterat. Icke ens ett 1904 beslutat skolbyggnadslån ville staden nu vara med om. De tusen kronorna, till vilka stadens bidrag sedan fixerades, utgjorde till större delen dess andel i årskostnaderna för järnvägslånet, avrundat uppåt för att tillfredsställa socknens ersättningsanspråk.

Villkorets formulering bestämdes emellertid av frågans föregående behandling som ett vanligt skatteersättningsspörsmål.

inkorporeringen av Näsby by med Kristianstad har staden åtagit sig att med ett runt belopp av 1,500 kronor övertaga Näsbys andel av socknens skuld för fattiggård.[1]

Tidpunkten för skulddelningen har i regeln fixerats till själva inkorporeringen: stadens andel avser alla de skulder, som då belasta landskommunen och beräknas efter då gällande fyrktalslängd. I något fall hava de grundläggande taxeringssiffrorna rentav angivits i inkorporeringsbrevet.[2] Några särskilda svårigheter hava i allmänhet icke varit förenade med denna sida av skulddelningen. Vid överflyttningen av Klosterström till Eskilstuna uppstod under ärendets behandling någon tvekan, om egendomen skulle vara förbunden bidraga till ett beslutat, men ännu ej upptaget skolbyggnadslån, eller om dess andel endast avsåg förut upptagna lån, men detta spörsmål synes icke vid inkorporeringsbestämmelsens formulering ha vållat några svårigheter. Undantagsvis har här samma fråga som vid de totala inkorporeringarna behandlats, nämligen huru en begränsning av landskommunens rätt att under tiden mellan inkorporeringsbeslutet och dess ikraftträdande upptaga nya lån skall kunna ske. I ett fall har de ifrågavarande lånens kapitalbelopp i inkorporeringsbrevet uttryckligen angivits.[3] I ett annat — 1907 års Trelleborgsinkorporering, som utom Trelleborgs landsförsamling även omfattade en del av Kyrkoköpinge — har den skuldsumma, i vilken staden

---

[1] Se ovan sid. 212 och där citerat tryck!

[2] K. br. 14 nov. 1873 (Skara), se ovan sid. 982 not 2. I fråga om överflyttning av Klosterström till Eskilstuna, k. br. 2 okt. 1880, föreslogs av *k. befhde*, att stadens skuldandel skulle fixeras till 23 %, ungefär utgörande egendomens procentuella skattekraft året före överflyttningen. Denna fixering utelämnades dock i det kungl. brevet. Jfr ock ovan ang. Västerviksinkorporeringen 7 oktober 1904.

[3] K. br. 27 jan. 1882 (Köping), se ovan sid. 982 not 3.

ålagts deltaga, bestämts till tidpunkten för dess inkorporeringsbeslut, icke för förändringens ikraftträdande.[1]

Icke heller har den tidpunkt, som skall läggas till grund för skuldandelens beräkning, givit anledning till några allmännare svårigheter. Liksom vid skattersättningen — varom mera nedan! — har man ibland från landskommunens sida sökt göra gällande, att storleken av inkorporeringsområdets bidrag icke bör fixeras efter införlivningsårets skatteförhållanden utan beräknas ånyo efter varje amorteringsårs taxering. Vederbörande i staden skulle alltså efter slutad taxering varje år till socknen överlämna utdrag ur taxeringslängden, varefter lånekostnaderna fördelas å de sålunda fastställda skatteobjekten.[2] Givetvis måste detta krav, som innebär, att inkorporeringsområdet i visst avseende skulle kvarstå i socknens skattegemenskap, tillbakavisas såsom obefogat. I andra fall har av billighetsskäl till socknens förmån tidpunkten för skuldandelens beräkning fastställts till året efter inkorporeringsförordnandet, då det kunde förväntas, att inkorporeringsområdets skattekraft ökats.[3]

Formerna för skulddelningens genomförande torde likaså ge sig själva: skall staden deltaga i förräntning och amortering, så bör det behörigen bestyrkta beloppet vid tiden för annuitetens förfall inbetalas till kommunalnämnden, eller, om så stadgats, direkt till långivaren; är staden däremot pliktig att erlägga kapitalvärdet av sin andel, så torde denna utbetalning böra ske i och med inkorporeringens ikraftträdande. I några

---

[1] K. br. 22 febr. 1907 (Trelleborg): »dock icke med högre belopp än som efter denna beräkning svarar mot Kyrkoköpinge kommuns skuldsumma den 28 mars 1903». Jfr ovan sid. 963 ff.

[2] K. br. 2 okt. 1880 (Eskilstuna), se särskilt *kommunalstämmans* sista yttrande!

[3] K. br. 5 sept. och s. d. 1902 (Karlskrona). Överflyttningarna avsågo delar av de tre socknarna Tjurkö, Förkärla och Lösen.

tidigare fall har stadens förpliktelse inträtt först »efter behörig utdebitering», alltså oavsett när annuiteten förfaller.[1]

Då landskommunernas kredithushållning särskilt under början av här behandlade period icke varit särdeles omfattande, torde de förpliktelser, som vid skulddelningen ålagts städerna, i allmänhet icke blivit betungande.[2] Ofta var det väl endast frågan om ett enda lån, vars ändamål då uttryckligen angavs i inkorporeringsbrevet: för uppförande av skolhus[3], eller för fullgörande av aktieteckning.[4] Någon gång har, såsom vid 1872 års Nyköpingsinkorporering, de kyrkliga lånen behandlats särskilt, och vid den ännu ej förordnade överflyttningen av vissa områden från Nosaby till Kristianstad har lånen tagits var för sig: av kyrkokassans skuld övertar staden en vanlig andel efter inkorporeringsområdets skattekraft, och ur socknens skuld för fattiggård utlöses området med en rund summa.

I allmänhet har denna del av den ekonomiska uppgörelsen mellan kommunerna trängts åt sidan av den större frågan om skatteersättning och icke varit föremål för så stor oenighet mellan kommunerna. I några fall torde det senare stadgade villkoret hava godkänts av båda parterna,[5] i andra har det formulerats av någon ämbetsmyndighet, som endast läm-

---

[1] K. br. 19 april 1872 (Nyköping), k. br. 2 okt. 1880 (Eskilstuna). Skuldandelen fattas här tydligen fortfarande som ett inkorporeringsområdets bidrag till landskommunens utgifter.

[2] I ett fall — k. br. 21 dec. 1877 (Halmstad) — visade sig, att å amorteringen endast återstod ett år, och att stadens bidrag sålunda sammanlagt uppgick till 1.24 kr.! Se *Överenskommelse mellan Halmstad och Snöstorp* 14 okt. 1878!

[3] Ex.: k. br. 21 dec. 1877 (Halmstad), k. br. 14 mars 1879 (Falköping).

[4] Ex.: k. br. 14 nov. 1873 (Skara).

[5] K. br. 14 nov. 1873 (Skara), k. br. 21 dec. 1877 (Halmstad), k. br. 27 jan. 1882 (Köping), villkoret medgavs och formulerades av *magistraten*, k. br. 5 sept. 1902 (Karlskrona), överflyttningen av Näsby till Kristianstad (ännu ej förordnad).

nat den ena kommunen, vanligen socknen, tillfälle att yttra sig, och slutligen har det i flera bestämt bestridits av endera av parterna.[1] I ett fall har motsättningen mellan parterna på denna punkt blivit så stark, att den kraftigt medverkat till hela frågans fall. Som villkor för bifall till Eskilstuna ansökan om överflyttning av stadens järnvägsstation från Fors' socken hade nämligen socknen fordrat, att staden skulle övertaga den andel av socknens skulder, som svarade mot områdets kommunalutskylder icke bara för fast egendom, utan även för personliga skatteobjekt — vilket här var särskilt betydelsefullt, då stationen i denna egenskap enligt bevillningsstadgan var befriad från kommunalutskylder. Ett dylikt avsteg från vid denna tid rådande praxis, som endast ansåg fasta skatteföremål skyldiga att efter områdesförändring fortfarande deltaga i skuldkostnaderna, ville dock varken staden eller ämbetsmyndigheterna medgiva, och då samma fråga med än större skärpa återkom, när det gällde skatteersättningen, fick hela saken förfalla.[2]

---

[1] K. br. 2 okt. 1880 (Eskilstuna): bestämmelsen formulerades av *kammarkollegium* och *k. befhde*, som däröver hörde Klosters *kommunalstämma*. Dess formulering var, som förut nämnts, vida mer omfattande än det sedan stadgade villkoret: egendomen skulle efter samma grund som dittills bidraga till lånekostnaderna; se ovan sid. 985 not 2. *Staden* synes icke alls ha hörts om detta villkor. — K. br. 26 juli 1889 (Karlshamn): villkoret synes icke alls ha varit föremål för parternas yttrande. — K. br. 7 okt. 1904 (Västervik): det under *stadsfullmäktiges* medverkan formulerade villkoret ansågs av socknen alltför magert. — K. br. 22 febr. 1907 (Trelleborg): bestämmelsen torde icke hava medgivits av *stadsfullmäktige*, vars villkor för överflyttningen var, att intet som helst vederlag beviljades Kyrkoköpinge. — K. br. 22 nov. 1907 (Falkenberg): socknens *kommunalstämma* har endast beklagat sig över förlusten av lånebidragen, men synes lika litet som *stadsfullmäktige* ha yttrat sig över det av *k. befhde* formulerade villkoret.

[2] Departementsskrivelse 2 okt. 1880 (Eskilstuna). Den av *kammarkollegium* på samma grunder föreslagna skattersättningen skulle enligt *kommunalstämmans* uppfattning endast bliva några öre, medan personer å den nya stationen enligt 1879 års debiteringslängd påförts utskylder till sammanlagt 202.17 kr.! Något förslag om skulddelning ansåg kollegium från sin utgångs-

Oaktat socknen, i saknad av stöd i uttryckliga lagbestämmelser, icke gentemot staden kan göra några rättsanspråk gällande å bidrag till lånekostnaderna, har man, karaktäristiskt nog, i främsta rummet velat förvissa sig om dess samtycke till skulddelningsbestämmelserna. Staden intar en alldeles motsatt ställning; dess bifall har ansetts mindre nödigt, ehuru en dylik betalningsskyldighet mot dess bestridande bestämt kräver en särskild legislativ sanktion, även om den kan anses överensstämma med allmänna rättsgrundsatser.

DELNINGEN AV TILLGÅNGARNA.

Vid den sida av den ekonomiska uppgörelsen, som hittills behandlats, har icke någon särskild hänsyn tagits till de ändamål, som skulderna ifråga närmast avse, utan fördelningen har skett uteslutande efter de båda kommundelarnas skattekraft. Grundläggande är visserligen även här skuldernas ändamålsbestämning: därför att de äro anslagna till förvaltningen av det förutvarande området, *are held for the benefit of the district,* som saken träffande uttryckes i engelsk förvaltningspraxis, böra de vid områdets förminskning också undergå en delning. Men denna allmänna ändamålsbestämning kan hos delar av kommunens förmögenhet hava närmare fixerats till särskilda lokalt begränsade uppgifter. Medan t. ex. behållningen i kommunens kassa uppenbarligen är avsedd att i lika mån komma kommunens alla delar till godo, kan exempelvis ett skolhus eller ett fattighus avse att huvudsakligen eller uteslutande tjäna en särskild orts förvaltningsbehov. Ännu starkare är denna lokala ändamålsbestämning utpräglad hos sådana tillgångar som vägar, gator, broar o. s. v. Här återkommer i själva verket samma indelning av den kommunala förmögenhetsmassan, som redan förut vid behandlingen av stadsplane- och vägväsendet visat sig vara av betydelse

---

punkt onödigt att framställa. *K. befhde* ansåg likaså kommunalstämmans anspråk på skulddelning obefogat, då järnvägsstationer voro befriade från bevillning och kommunalutskylder.

för bestämmandet av inkorporeringens rättsverkningar, nämligen i finansförmögenhet, förvaltningsförmögenhet och offentlig egendom.

OFFENTLIG EGENDOM.

Att de tillgångar, som tillhöra den sistnämnda kategorien, främst gator och vägar, i och med inkorporeringen utan vidare övergå å den nya kommunen, har förut visats: de äro oupplösligen förenade med de förvaltningsplikter, som i och med utvidgningen övergå å staden.[1] Denna grundsats har i Frankrike uttryckts i särskilda lagstadganden,[2] men även i övriga länder torde den utan vidare erkännas; i Bayern och Preussen föreligga särskilda förvaltningsjudiciella prejudikat i denna riktning.[3] Det är uppenbart, att de passiva, som motsvara dessa tillgångar, de lån, som upptagits för inlösen av dylik mark, anläggning av vägar och gator o. s. v., tillika böra övergå å staden. Vid uppgörelsen med väghållningsdistriktet — där dessa grundsatser hava sin viktigaste tillämpning — har något övertagande av skuldandel enligt denna grund aldrig förekommit, medan däremot vid fördelningen av anläggningskostnaderna för ännu ej utförda väganläggningar de lokala ändamålsbestämningarna, frågan om vilken del av distriktet väganläggningen berör, varit av avgörande betydelse.[4] Då hittills icke någon partiell införlivning av stadsplanerat samhälle skett — ett i och för sig osannolikt inkorporeringsalternativ — har icke denna fråga för gatuväsendets del haft något praktiskt intresse.

FINANSFÖRMÖGENHETEN.

Vad de tillgångar angå, som tillhöra kommunens finansförmögenhet, så hava de, såsom förut anmärkts, i allmänhet icke varit föremål för någon delning, ehuru det är självklart, att stadens andelsanspråk här äro lika berättigade som socknens krav på att staden skall övertaga en del av skulderna. I några fall, då det varit frågan om att staden skulle

[1] Se ovan sid. 658 ff.

[2] Se ovan sid. 662 not 1.

[3] Se överförvaltningsrättens förut anförda utslag, ovan sid. 662 not 1; Kahr I: 111, 113.

[4] Se ovan sid. 779 ff.

inlösa vissa av kommunens tillgångar för särskilda förvaltningsbehov, har staden besvarat socknens fordringar med anspråk på en fullständig uppdelning av aktiva och passiva, på sätt som i Danmark synes vara regeln,[1] men till någon praktisk påföljd har detta icke i något fall lett.[2] Endast i ett enda fall har uppgörelsen varit alldeles fri från de ersättningssynpunkter, som eljest kunna motivera stadens avstående från inkorporeringsområdets andel i tillgångarna, nämligen vid vissa områdens överflyttning till Oskarshamn år 1898. Här erkändes å ömse sidor det berättigade i de delningsanspråk, som båda parterna kunde framställa, men man överenskom att kvitta dessa anspråk mot varandra. I inkorporeringsbrevet stadgades alltså, att staden icke ägde rätt till andel i kommunens vid överflyttningen ägande tillgångar, men å andra sidan icke heller skyldighet att deltaga i återbetalning av kommunens skulder.[3] I ett annat fall, nämligen vid överflyttningen av Hälsingborgs landsförsamlings municipalsamhälle till staden, gick denna ännu längre i sina krav: utom andel i vissa av socknens tillgångar av förvaltningsförmögenhets karaktär — en arbetsinrättning — fordrade den, att landskommunen skulle svara för att municipalsamhället vid överflyttningen icke häftade för några skulder. Det förra kravet tillbakavisades och på goda grunder,[4] men det senare gav anledning till en särskild inkorporeringsbestämmelse, som fritog staden från allt ansvar för den gäld, vari municipalsamhället vid överflyttningen kunde häfta.[5]

Från den allmänna regeln om den aktiva finansförmögenhetens oberördhet av områdesförändringen finnes emellertid ett betydelsefullt undantag, vilket nämligen legat i socknens intresse. Det gäller de järnvägs-

[1] Se ovan sid. 971.
[2] Jfr nedan sid. 992 not 3, 997 f.
[3] K. br. 30 april 1897.
[4] Se nedan sid. 995.
[5] K. br. 29 jan. 1904, ovan sid. 679.

aktier, som kunna vara i socknens ägo. I flera föregående fall av skulddelning har det delade lånet avsett aktieteckning i järnväg, utan att samtidigt upptagits frågan om icke staden även borde övertaga en motsvarande andel av de tillgångar, som för de upplånade penningarna förvärvats. Ja, i något fall, då inkorporeringen omfattat järnvägens stationsområde, synes det t. o. m. kunna ha ifrågasatts, om icke staden borde hava förpliktats att övertaga en större andel av dessa aktiva och passiva än som svarade mot inkorporeringsområdets skattekraft, då aktieteckningen onekligen i särskild grad kommit den införlivade delen av kommunen till godo.[1] Så har emellertid icke skett, utan även denna delning har uteslutande bestämts av det direkta förhållandet mellan de båda kommundelarnas skatteförmåga. Oavsett denna fråga — väl den enda punkt, där kommunens finansförmögenhet kan tänkas så att säga lokaliserad till en viss del av området på ett sätt, som bestämmer dess delning — måste det anses högst obilligt, att staden väl skall övertaga en del av skulderna, men icke får någon rätt till de aktier kommunen tecknat för de upplånade medlen. Om aktieteckningen efter förminskningen av socknens område oskäligt betungar den återstående delen, så är den rättvisaste lösningen givetvis, att staden övertar en del av aktieteckningen, eller — om aktierna äro inbetalda — av aktierna och däremot svarande del av lånet.

Denna lösning, som är en omedelbar följd av socknens skulddelningsanspråk och alltså övervägande ligger i dess intresse, har också i några fall praktiserats. Vid överflyttningen av vissa områden till Motala köping 1889 klagade landskommunen över förlusten av de dryga bidragen från inkorporeringsområdet till förräntning och amortering av en

[1] K. br. 14 nov. 1873 (Skara). Jfr ovan ang. behandlingen av motsvarande fråga vid överflyttningen av Halmstads slottsjord till Halmstad, k. br. 13 sept. 1889, sid. 960.

skuld, som kommunen iklätt sig för aktieteckning i Hallsberg—Motala—Mjölby järnvägsbolag. Hur konungens befallningshavande ville hålla socknen skadeslös genom att låta den störste skattebetalaren kvarstå i dess skattegemenskap, har förut skildrats,[1] men kungl. maj:t ordnade saken efter förslag av kammarkollegium på ett annat sätt, som även synes ha vunnit de båda parternas bifall. Köpingen förpliktades att efter inköpspriset inlösa så många av de ifrågavarande aktierna, som svarade emot inkorporeringsområdets fyrktal, eller, om kommunen avhänt sig större eller mindre del av aktierna, samma andel av det för aktieteckningen upplånade beloppet.[2] Vid överflyttningen av Åviksområdet till Hudiksvall lämnades en liknande bestämmelse rörande socknens aktieteckning för den planerade Ostkustbanan: staden skulle efter förhållandet år 1910 mellan bevillningen i de båda kommundelarna överta en del av denna aktieteckning. Även denna bestämmelse godkändes av båda parterna, av staden dock efter något motstånd och med stor tveksamhet.[3]

FÖRVALTNINGSFÖRMÖGENHETEN. Återstår slutligen förvaltningsförmögenheten, de tillgångar, som genom sitt bruksvärde komma i betraktande för kommunens förvaltningsbehov, och däremot svarande passiva. Det är uppenbart, att den ändamålsbestämning, som över huvud taget är grundläggande för uppdelningen av kommunens förmögenhet vid områdesförändringar, även här skall göra sig gällande. Avser exempelvis ett skolhus eller en fattiggård uteslutande inkorporeringsområdets behov, så bör den vid inkorpo-

[1] Se ovan sid. 979.

[2] Att försäljningssumman för de eventuellt avyttrade aktierna borde avräknas å skulden, stadgades däremot icke, men torde väl vara självklart. K. br. 3 okt. 1878.

[3] Villkoret hade överenskommits mellan de båda kommunernas delegerade, men i sammanhang med den segslitna frågan om inlösen av Åviksområdets skolhus förmenade staden, att den delningsprincip, som för aktieteckningen tillämpats, gärna kunde utsträckas till socknens samtliga aktiva och passiva. Se nedan sid. 997 ff. K. br. 28 okt. 1910.

reringen utan vidare övergå i stadens ägo, naturligtvis jämte den skuld, som för anstaltens räkning kan vara upptagen. Någon obillighet gentemot landskommunen kan icke denna övergång sägas innebära, då tillgångens värde för densamma i och med utbrytningen av det område, för vilket den varit avsedd, helt och hållet upphört.[1] Denna grundsats kan naturligtvis tillämpas även på kommunens övriga förvaltningstillgångar: äro de uteslutande avsedda för den återstående kommundelen, så kan staden icke framställa några anspråk på desamma, men i den mån som förvaltningsförmögenheten är anslagen till inkorporeringsområdets behov, bör den i och med inkorporeringen övergå å staden. Detta gäller med samma rätt både aktiva och passiva.

UTLÄNDSK RÄTTSPRAXIS.

I några länder har denna grundsats också inom förvaltningspraxis upptagits och erkänts. Längst har man i detta hänseende gått i FRANKRIKE, vars kommunallag ända sedan 1837 innehåller det förut anförda stadgandet, att alla byggnader och andra fastigheter, som äro avsedda för ett offentligt behov, *les édifices et autres immeubles servant à un usage public,* vid områdesförändringar övergå i den kommuns ägo, inom vars gränser de komma att falla. Häri inbegripes sålunda icke allenast den offentliga egendomen, varom förut varit tal, utan även skolhus och dylika tillgångar, alldeles oavsett om de uteslutande eller endast delvis avse inkorporeringsområdets behov. Att å andra sidan ansvaret för de lån, som kontraherats i någon av kommundelarnas särskilda intresse, *intérêt exclusif,* också helt bör övertagas av denna del, har i förvaltningspraxis erkänts, även om icke uttryckligt lagstadgande i denna riktning lämnats. Det kan alltså tagas för givet, att staden i och med dessa tillgångar också övertager däremot svarande skulder. Däremot har statsrådet, förvaltningsjurisdiktionens högsta instans, knappast velat medgiva direkta

---

[1] Jfr GÄFLE *magistrats* yttrande i fråga om inlösen av skolhus å Bomhus, i akten till k. br. 8 april 1910. — Jfr ock KARNER 221.

ersättningar för denna förmögenhetsövergång, även om exempel på en dylik, alltså av särskilda billighetsskäl motiverad lösen kunna anföras.[1]

I bajersk förvaltningspraxis synas vissa grundsatser i samma riktning ha utbildad sig.[2] De tillgångar, som tillhöra förvaltningsförmögenheten, anses i regeln odelbara. Ett sjukhus, skolhus eller andra dylika inrättningar kunna därför näppeligen bliva föremål för delningsanspråk — varken från den ena eller den andra sidan. Många av dessa inrättningar äro nämligen så lokalt fixerade, att de icke kunna skiljas från marken, där de äro belägna: *haften . . . ihrer Natur nach (sei es in Folge ihrer Lage und Unbeweglichkeit, sei es in Folge ihrer Zweckbestimmung) derart an einer bestimmten Örtlichkeit, dass sie von derselben nicht trennbar sind.* I regeln följa dessa anstalter — och hit räknas utom vägar, broar, offentliga brunnar o. dyl. även sjuk- och fattighus — med inkorporeringsområdet. Att denna övergång för de tillgångar, som tillhöra den offentliga egendomen, är omedelbar och inträder i och med områdesförändringen, har förut anmärkts. Osäkrare synes däremot denna omedelbara rättsverkan vara för den del av den egentliga förvaltningsförmögenheten, som bör tillfalla staden. I allmänhet lär väl icke — särskilt med hänsyn till delningen av de passiva, som svara mot dessa aktiva — en formlig överenskommelse eller, i brist därpå, ett utslag av överförvaltningsrätten kunna undvaras för att bestämma de nya rättsförhållandena.

Även i andra länder torde liknande grundsatser vara bestämmande för den förmögenhetsrättsliga uppgörelsen. Att i England vid inkorporeringsförordnandet ett uttryckligt stadgande brukar lämnas av innehåll,

---

[1] Morgand 115 not 1: *Le Conseil d'État admet difficilement le principe d'une indemnité à raison de la perte de la proprieté ou de la jouissance des bâtiments affectés à un service public.* I ett av de få fall av dylik ersättning, som förekommit, hade exkorporeringskommunen genom förändringen förlorat kyrkan, kyrkogården och ett skolhus. (!)

[2] Se främst Kahr I: 110 ff. samt Karner 220 ff.

att de tillgångar och skulder, som särskilt relatera sig till inkorporeringsområdet, övergå å staden, har förut anmärkts.[1] Även i NORGE hava dessa synpunkter uttryckligen erkänts.[2]

SAMMANFATTNING.

Medan områdesförändringen alltså ifråga om finansförmögenheten omedelbart ger upphov till ömsesidiga delningsanspråk, vid vilkas realiserande vanligen — i svensk förvaltningspraxis alltid — skattekraften är bestämmande, och med avseende å den offentliga egendomen medför en omedelbar rättsövergång — förvärvar staden i och med inkorporeringen endast anspråk å de delar av förvaltningsförmögenheten, som äro avsedda för inkorporeringsområdets behov. Några anspråk å de tillgångar, som för exkorporeringskommunen äro lika nödvändiga före som efter förminskningen av dess område, lär staden icke kunna göra gällande. Otvivelaktigt är staden däremot berättigad till andel i de inrättningar, som efter inkorporeringen icke längre äro så behövliga, eller som visa sig för stora för den återstående kommundelen, även om de ligga inom densamma, men då de i regeln äro odelbara, kan staden väl endast vid uppgörelsen angående skulderna tillgodoräkna sig dessa anspråk. Uppenbarligen måste här ock billighetssynpunkter av olika slag få göra sig gällande. En särskild uppgörelse rörande förvaltningsförmögenhetens delning torde därför alltid vara nödvändig.

SVENSK PRAXIS.

I svensk förvaltningspraxis hava dessa frågor visat sig av betydelse framför allt för de skolhus, vilka kunna ligga inom inkorporeringsområdet och huvudsakligen äro avsedda för dess behov. I enlighet med de grundsatser, som här utvecklats, böra dessa tillfalla staden, med skyldighet för denna att till socknen utgiva ersättning för den del av fastig-

[1] Se ifrågavarande bestämmelses ordalydelse, ovan sid. 969 not 2.

[2] Se 1904—05 års näringskommittés förut anförda yttrande, *Indst. O. XII*, 1911, s. 20: »*Endvidere kan det tænkes, at den forminskede kommunes gjæld skriver sig fra foretagender .... der kun skaffer fordele for den tilbakeværende del av kommunen.*»

heten, som varit erforderlig för den återstående kommundelens behov. Tillika bör staden självfallet övertaga ansvaret för de lån, vilka landskommunen för skolhuset upptagit. Dessa regler hava emellertid vanligen icke fått göra sig gällande, utan staden har oftast ålagts att utan vidare inlösa hela fastigheten, »efter laga värdering»,[1] eller med belopp, som, därest godvillig överenskommelse ej kan träffas, bestämmes av kungl. maj:t,[2] eller av gode män, utsedda på sätt i 1887 års lag om skiljemän stadgas.[3] Ett av dessa fall är av särskilt intresse, därför att bestämmelsen ifråga tillkommit emot stadens bestämda bestridande och emot dess förslag till en uppgörelse på de grunder, som här ovan angivits.

I sin ansökan om Bomhusområdets införlivning föreslogo nämligen Gäfle stadsfullmäktige, att de trenne skolhusen inom detta område skulle övergå i stadens ägo emot en ersättning för så stor del av desamma, som kunde anses vara avsedd för utom området boende barn.[4] Detta förslag motiverades av magistraten därmed, att skolhusen så gott som uteslutande voro avsedda för inkorporeringsområdets behov, och att deras avstående alltså icke innebar någon verklig förlust — en tankegång, som helt

---

[1] K. br. 12 dec. 1890 (Härnösand).

[2] K. br. 26 mars 1909 (Nybro).

[3] K. br. 8 april 1910 (Gäfle). Inlösen avsåg här ej mindre än tre skolhus med skolmaterialier och inventarier. — Vid de förslag om inlösen av S:t Peters Klosters församlings skola, kyrka och kyrkogård m. m., som framställdes under behandlingen av frågan om socknens partiella inkorporering med Lund, ifrågasattes, att värderingen skulle ske av expropriationsnämnd enligt 1866 års förordning, vid vars utseende den borgerliga och den kyrkliga kommunens myndigheter borde äga att paritetiskt medverka. — Under förhandlingarna rörande Näsby bys — ännu ej förordnade — överflyttning till Kristianstad förklarade staden sig villig att inlösa skolhuset i Näsby med det belopp, som där nedlagts, i runt tal 32,000 kr. Efter år 1910 borde dock en årlig avskrivning à 2 % för slitning o. s. v. ske å denna summa.

[4] Vid tiden för ansökningens inlämnande angavs deras antal till summa fem. Å fastigheterna hade sammanlagt nedlagts 119,024.94 kr., vilken summa delvis anskaffats genom lån, varå den $^{1}/_{1}$ 1907 90,600 kr. återstodo att amortera.

överensstämmer med den här företrädda. Socknen å sin sida fordrade full ersättning, särskilt med hänsyn till att den ännu häftade för stora lån, som i och för skolhusen upptagits. Konungens befallningshavande anslöt sig emellertid till stadens ståndpunkt: den kunde rättvisligen ej förpliktas att lösa skolhusen i den mån de voro avsedda för inkorporeringsområdet. En motsatt åskådning skulle, såsom redan magistraten framhållit, konsekvent leda till, att staden skulle vara andelsberättigad även i socknens övriga fastigheter, att en fullständig fördelning av aktiva och passiva sålunda måste äga rum. Häremot kan invändas, att stadens förslag också otvivelaktigt vilar på en dylik andelsrätt, men frågan är här, efter vilka grunder dessa andelar i fråga om förvaltningsförmögenheten skola bestämmas. Erkänner man icke de olika tillgångarnas speciella ändamålsbestämning som härvid avgörande, så måste man ovillkorligen falla tillbaka på en uppdelning av förvaltningsförmögenheten i dess helhet efter vissa allmänna grunder, de respektive kommundelarnas skattekraft eller något dylikt.

Med anledning av socknens uppgifter om de ännu oguldna skolbyggnadslånen föreslog alltså länsstyrelsen, att staden skulle övertaga den andel av dessa, som skolhusen ifråga kunde anses representera samt erlägga lösen på sätt stadsfullmäktige föreslagit. Detta förslag upptogs ock av kammarkollegium, som emellertid — med hänsyn till att skolhusen numera uteslutande kommo Bomhusområdets befolkning till godo — ansåg, att staden icke borde erlägga någon lösen alls. Kungl. maj:t anslöt sig emellertid till socknens ståndpunkt och ålade staden, såsom förut anmärkts, en allmän lösensplikt.

Det torde emellertid vara oriktigt att tillmäta detta fall någon prejudikativ betydelse — redan några månader senare förenades en annan inkorporering, nämligen Åviks med Hudiksvall, med en bestämmelse i en liknande fråga, som ligger betydligt närmare stadens uppfattning. Det är alltså tydligt, att kungl. maj:ts behandling av dessa spörs-

mål icke bestämmes av några rättsliga grunder, utan allenast av från fall till fall växlande billighetshänsyn. Fördelningen av förvaltningsförmögenheten betraktas, liksom den ekonomiska uppgörelsen över huvud, väsentligen under ersättningsfrågans synvinkel, varigenom den uppenbarligen alldeles förryckes. Oavsett efter vilka grunder delningen av socknens aktiva och passiva skall ske, kan den betraktas som en ren rättsfråga, medan däremot spörsmålet om ersättning för minskningen av socknens skatteinkomster endast kan avgöras *ex æquo et bono* och därför bör behandlas som en fullt självständig fråga.

Enligt den överenskommelse, som ingåtts mellan delegerade för Hudiksvall och Hälsingtuna socken, och som också av båda kommunernas myndigheter godkänts, ehuru den av representanter för den återstående sockendelen rönte häftigt motstånd, skulle staden till socknen i 10 år utbetala 2,500 kronor årligen emot erhållande av socknens inom området befintliga skolhus, skolhustomt och fattigbarack utan vidare ersättning. Detta årliga bidrag kan uppfattas både som en skatteersättning och som en lösen för socknens ifrågavarande tillgångar, men avsikten torde nog övervägande ha varit det förra alternativet. Tillgångarna borde i och med inkorporeringen utan vidare tillfalla staden, som däremot enligt vedertagen praxis skulle till socknen utbetala en viss ersättning för dess inkomstminskning. Även ur denna synpunkt var visserligen bidraget ovanligt knappt tillmätt, då skatteöverskottet från området år 1907 i det närmaste utgjorde tio tusen kronor.[1] Representanterna för den återstående sockendelen påyrkade därför, att skatteersättningen skulle höjas till åtminstone 3,500 kronor, och att fastigheterna skulle förbliva i socknens ägo.[2] Särskilt om den senare frågan utspann sig en ingående

[1] Jfr nedan sid. 1021, 1040 not 1.

[2] Av kommunalstämmans reservanter uppskattades de till ett värde av c:a 50,000 kr., men Åviksborna påvisade, att socknen av denna summa hade tillsatt högst 16,300 kr., medan återstoden utgjordes av bidrag från ett sågverks-

debatt, under vilken den ekonomiska uppgörelsens grundproblem fick en intressant belysning. Härtill ha vi i det föregående upprepade gånger haft anledning återkomma.[1] Socknemännen förnekade alldeles Åviks andelsrätt, och de båda kommundelarna presenterade varandra vidlyftiga avräkningar å de bidrag, som de ömsesidigt förmenade sig ha fått vidkännas för varandras särskilda behov. Socknen ansåg sig ha kostat på Åvik dryga belopp för olika ändamål — av vilka emellertid det mesta visade sig utgöras av bidrag från Åviksborna själva och andra utomstående — medan representanterna för Åvik omständligt uppräknade alla de olika inrättningar inom den återstående sockendelen, till vilka de bidragit, men på vilka de nu icke framställde några anspråk.[2] Uppenbarligen vilade hela denna argumentering på oriktiga förutsättningar: socknens tillgångar »tillhörde alla eller ingen», såsom Hälsingtunareservanterna uttryckte saken — med andra ord, de tillhörde kommunen som en självständig juridisk person, icke dess särskilda medlemmar. Men vad reservanterna förbisågo, det var, att kommunens olika delar vid en utbrytning kunde göra anspråk gällande på denna förmögenhet, icke därför att de lämnat större eller mindre bidrag till densamma, utan därför att de i kraft av sin områdesbestämning voro föremål för kommunens förvalt-

bolag inom Åvik (15,898.45 för skolhuset + 3,000 för skolhustomten), extra uttaxering inom Åvik — lagstridig! — (8,000 för skolhuset) och en brandskadeersättning för ett nedbrunnet skolhus. Socknens finansförmögenhet uppvisade ett överskott av tillgångar över skulder med 41,815.11 kr.

[1] Se ovan sid. 593 ff. och sid. 951 ff.

[2] Av den summa å 54,384 kr., som socknen angav sig ha påkostat Åvik ensamt under åren 1899—1903, visade sig ej mindre än 47,579 kr. utgöras av bidrag från Åviksområdet på grund av extra uttaxering (!), från trävarubolaget, staten och hushållningssällskapet. Härtill kommo dock dyrbara utvidgningar av kyrkogården, som för Åviks räkning måst vidtagas. Emot detta anfördes av Åviksborna, att de under samma tid bidragit till om- och tillbyggnad av två skolhus, om- och nybyggnad av klockare- och skollärarebostad, reparation av prästgården o. s. v. utan att nu härför fordra ersättning.

ningsplikter, därför att denna förmögenhets rättsliga tillhörighet uteslutande betingas av dess lokala ändamålsbestämning. Den av kungl. maj:t lämnade bestämmelsen grundade sig helt och hållet på den mellan de båda kommunerna träffade överenskommelsen.[1]

Det är klart, att de grundsatser för förvaltningsförmögenhetens delning, som här utvecklats, endast gälla de tillgångar, vilkas ändamål avgjort äro av lokal karaktär. Att här uppdraga en bestämd gränslinje måste överlåtas åt förvaltningspraxis. Det kategoriska stadgande, som den franska kommunallagen innehåller om den omedelbara övergången av alla *immeubles servant à un usage public*, kan icke anses lämpligt. Det är tydligen orimligt, att — såsom här i ett fall synes ha skett — kommunen genom en områdesförändring skall förlora sin kyrka, kyrkogård och skolhus! Åtminstone de båda förstnämnda torde även efter förminskningen vara lika behövliga för kommunen och kunna icke anses särskilt tjäna inkorporeringsområdets ändamål.

I Sverige har några gånger tvekan uppstått, om icke de prästerliga boställen eller löningsjordar, som kunna falla inom inkorporeringsområdets gränser, genom områdesförändringen kommo att övergå i stadens ägo. I ett fall, nämligen vid Lundbys införlivning med Göteborg, var denna fråga t. o. m. av stor ekonomisk betydelse, då den mark, som tillhörde prästgården, var av särskild vikt för den ifrågasatta stadsplanen.[2] De meningsskiljaktigheter, som i denna fråga uppstodo, ha

---

[1] Vid övertagandet av skolhusen uppstod mellan de båda kommunerna tvist om stadens äganderätt på grund av den givna bestämmelsen även omfattade skolmaterial och övriga inventarier. Man överenskom att icke i första hand hänskjuta denna till de allmänna domstolarnas prövning utan i stället hos k. m:t hemställa om en förklaring av det k. brevet. Denna lämnades i sammanhang med det förut refererade prejudikatet rörande stadens rätt att uppbära utskylderna från inkorporeringsområdet och utföll, i motsats till det senare, till socknens förmån. Se k. br. 15 dec. 1911, samt ovan sid. 877 ff.

[2] Se ovan sid. 682.

förut i sammanhang med de totala inkorporeringarnas privaträttsliga verkningar skildrats. Även vid en partiell inkorporering har samma spörsmål uppkommit och t. o. m. givit anledning till en särskild inkorporeringsbestämmelse: vid överflyttningen av en del av Kyrkoköpinge med Trelleborg i sammanhang med landsförsamlingens totala införlivning stadgades, att någon rubbning i ägande- och dispositionsrätten till den löningsjord, som var anslagen åt klockaren i Kyrkoköpinge, härigenom icke uppkomme — vilket var självklart och icke hade behövt uttryckligen framhävas.[1] I ett annat fall har det å andra sidan ifrågasatts, att staden skulle inlösa icke endast socknens skolfastigheter, utan även dess kyrka och kyrkogård, vilka voro belägna inom det tilltänkta inkorporeringsområdet, men uppenbarligen icke uteslutande avsåg dess behov. För lösesumman avsåg nämligen socknen att i den återstående delen skaffa sig ny kyrka, skola o. s. v. Det är klart, att här icke föreligger någon på områdesförändringen grundad delning av kommunens tillgångar, utan endast ett av billighetsskäl motiverat köp, utgörande en slags ersättning till exkorporeringskommunen.[2]

---

[1] K. br. 22 febr. 1907.

[2] Denna fråga spelade under förhandlingarna rörande en partiell införlivning av S:t Peters Klosters församling med Lund — sedermera utvidgad till total — en stor roll. Förslaget utgick ursprungligen från *domkapitlet* och gällde till en början endast skolfastigheterna. Av S:t Peters Klosters *kyrkostämma* utvidgades inkorporeringen även till kyrkan och kyrkogården, vilka ock borde av staden lösas för den på förhand fixerade summan av 80,000 kr. Men den borgerliga kommunen var tveksam och dess *delegerade* upptogo en särskild bestämmelse av innehåll, att socknen skulle bibehålla sin äganderätt orubbad. *Stadens delegerade* och *drätselkammaren* ansågo dock, att staden icke borde motsätta sig en bestämmelse om lösen. Beloppet skulle dock ej på förhand fixeras utan bestämmas i den ordning expropriationsförordningen stadgar.

* * *

Skatte-ersättningar.

I den ekonomiska uppgörelsen brukar även inbegripas frågan om en skatteersättning till exkorporeringskommunen, ja, i svensk förvaltningspraxis intar den härvid utan jämförelse den viktigaste platsen. Dess egentliga natur har förut vid behandlingen av inkorporeringens förutsättningar närmare angivits.[1] Mer än något annat har detta »inkorporeringsvillkor» blivit en verklig förutsättning för områdesförändringen. I Württemberg har detta gått ända därhän, att en inkorporering, som förenats med skyldighet för staden att till landskommunen erlägga en skatteersättning, helt enkelt icke träder i kraft, om beloppet icke utbetalas.[2] I andra länder och särskilt i Sverige anses däremot en dylik bestämmelse grundlägga en vanlig civilrättslig betalningsförpliktelse, som i nödfall kan utkrävas domstolsvägen.[3]

För skatteersättningen kunna icke några rättsliga skäl anföras: den grundar sig uteslutande på billighetshänsyn. Den bör därför så långt möjligt skiljas från den egentliga ekonomiska uppgörelsen mellan de båda kommunerna, vilken baserar sig på vissa allmänna rättsgrundsatser. Landskommunen kan icke göra några rättsanspråk gällande på skatteinkomsterna från inkorporeringsområdet av samma art som dess rätt till exempelvis skolhus och fattiggårdar inom inkorporeringsområdet. Den enskildes skatteplikt är endast ett uttryck för hans kommunalrättsliga kvalificering och följer utan vidare dess förändringar. Ja, det är i själva verket ett tankefel att tala om skatteersättningar till följd av områdesförändringen, då förändringen av skatteförhållandena just är inkorporeringens innebörd och avsikt: *that the rates derived from the severed district will be lost to the district from which it is severed is the inevitable consequence and intention of putting the Act in force.*[4] In-

[1] Se ovan sid. 559 ff.

[2] Schmid 18.

[3] Se ovan sid. 522.

[4] Citerat efter 1904 års, nedan sid. 1010 ff. återgivna, engelska rättsfall. Se Pritchard, *Financial adjustment.*

korporeringen utgår från, att den förutvarande indelningen icke är överensstämmande med det allmännas intresse, och att den bör ändras: staden skall övertaga förvaltningen inom inkorporeringsområdet, vars befolkning uppgår i stadskommunen, d. v. s. bliva röstberättigade och skattepliktiga i denna. Alla exkorporeringskommunens rättsanspråk å skatteprestationerna från området hava i och med förändringen upphört.[1]

UTLÄNDSK PRAXIS.

Detta är också den ståndpunkt, som är bestämmande för förvaltningspraxis i de flesta länder. Överallt torde man — som saken i NORGE uttrycks — anse, att »frågor om regleringar av den kommunala indelningen skola avgöras på sådant sätt, att de kommunala ändamålen på bästa sätt befrämjas. Den kommun, som förlorar en del av sitt område och därigenom en del av sina skatteinkomster, medan den behåller alla sina förpliktelser oförminskade, förvärvar icke härigenom några rättskrav på ersättning av den kommun, vars område utvidgas. Däremot fordra billighetshänsyn, att staten icke onödigtvis gynnar den ena kommunen på den andras bekostnad eller på det hela taget vidtager några väsentliga rubbningar av kommunernas bestående finansiella förhållanden.» Ur denna synpunkt kunna skatteersättningar vara motiverade.[2] I Norge sökte man länge tillfredsställa dessa ersättningskrav genom att förena exkorporeringen med en inkorporering, så att vinst och förlust ungefär motsvara varandra,[3] men i senare fall har denna något primitiva metod icke längre befunnits användbar utan ersatts av en annan, som förut närmare beskrivits: vid skulddelningen tages hänsyn till ersättningskravet, ja, skulddelningen har rent av själv betraktats som en form för ersättning.[4]

---

[1] Den konstitutionella sidan av frågan kan här lämnas åsido, jfr ovan sid. 520 ff.

[2] 1904—05 års näringskommitté, se ovan sid. 974 not 1.

[3] Jfr för Sverige ovan sid. 550 ff.

[4] Se ovan sid. 974.

I Danmark anses likaså ersättningsfrågan vara helt och hållet av billighetsnatur; den är icke inbegripen i den uppgörelse mellan de båda kommunerna, som lagen föreskriver, och för vilken legala synpunkter äro avgörande.[1] Likaså i Bayern. Ersättningsfrågan faller icke under de förmögenhetsrättsliga spörsmål, som av landets högsta förvaltningsdomstol skola upptagas och avgöras i skiljedomsförfarande.[2] Något skadeersättningsanspråk grundlägger skatteförlusten icke. I regeln torde dock exkorporeringskommunen göra en dylik ersättning till betingelse för sitt medgivande, och vanligen upptages denna fråga i sammanhang med den ekonomiska uppgörelsen mellan kommunerna. Avgörandet av dylika fordringar sker dock i vanlig förvaltningsväg och efter prövning med hänsyn till den förminskade kommunens bärkraft och andra rent förvaltningspolitiska synpunkter.[3] Även i Frankrike äro skatteersättningarnas princip på samma sätt erkända: exkorporeringskommunen har av statsrådet medgivits ersättning på grund av skatteminskningen, men icke enbart på grund av områdesförlusten, även om en dylik ersättning godkänts av båda kommunerna: den kommunala indelningen bestämmes uteslutande med hänsyn till det allmännas bästa, och kommunerna kunna icke betraktas som ägare till de områden, vilka falla inom deras gränser.[4] Här har på ett träffande sätt skillnaden mellan den av billighetshänsyn motiverade skatteersättningen och ett skadestånd i egentlig mening framhäfts: den senare utgår från en verklig rätt till de förmåner, vilka den genom åtgärden ifråga berövats.

UTLÄNDSK LAGSTIFTNING.

I några länder har det problem, varom här är fråga, även varit föremål för lagstiftningens uppmärksamhet.

---

[1] Schou 25, jfr ovan sid. 971, 975 not 1.

[2] Se ovan sid. 969.

[3] Kahr I: 114, Karner 222.

[4] Morgand 115 f.

I Württemberg är inrikesministern enligt 1906 års lag sålunda befogad att på grund av »särskilda billighetsskäl» göra tvångsinkorporeringen beroende av en ersättning från den ena kommunen till den andra. Som redan förut nämnts, kan denna ersättning dock icke utan vidare åläggas någon av kommunerna i form av en vanlig betalningsskyldighet utan utgör alltid i ordets egentliga mening ett villkor för inkorporeringens ikraftträdande. Enbart en förminskning av den ena kommunens skatteinkomster anses icke utgöra ett särskilt billighetsskäl i lagens mening. Däremot äro förutsättningarna för en ersättning givna, om förändringen för den ena eller den andra kommunen medför »ett väsentligt försvagande av dess bärkraft eller en avsevärt ökad belastning av dess skattskyldige». Liksom själva inkorporeringsförordnandet kan inrikesministerns beslut i ersättningsfrågan genom besvär underställas landets högsta förvaltningsdomstols prövning.[1] I verkligheten inneburo dessa lagbestämmelser endast en legalisering av förut rådande praxis, och det torde över huvud taget vara omöjligt att komma längre än till dylika allmänna formuleringar, om man vill fixera de materiella grunderna för ersättningsfrågans avgörande. WÜRTTEMBERG.

I Preussen gällde före 1891 års kommunallag såsom ledande grundsats för förvaltningspraxis, att en ur allmän synpunkt nödvändig områdesförändring icke i och för sig grundlade ett skadeståndsanspråk, vare sig för exkorporeringskommunen på grund av skattekraftens förminskning eller för den förstorade kommunen med hänsyn till ökningen av dess förvaltningskostnader. Givetvis förekommo av skäl, som förut framhållits, även under denna tid skatteersättningar, i synnerhet till lantkretsen. Genom 1891 års kommunallag hava emellertid dessa ersättningar i viss mån erhållit en legislativ sanktion. Den ekonomiska PREUSSEN.

[1] Schmid 14 ff.

uppgörelsen *(Auseinandersetzung)* mellan kommunerna, rörande vilken beslutanderätten tillkommer bezirksutskottet — med förbehåll för parternas rätt att i förvaltningsjudiciellt förfarande överklaga beslutet hos överförvaltningsrätten[1] — kan förenas med bestämmelser för utjämnande *(Ausgleichung)* av de båda parternas offentligrättsliga intressen. Härmed hava förvaltningsmyndigheterna blivit befogade att, där billighetshänsyn så anses kräva, fastställa skatteersättningar till den ena eller andra partens förmån.

I enlighet med den uppfattning, som överförvaltningsrätten i detta hänseende gjort gällande, motiveras dock icke en ersättning enbart av skattekraftens förminskning. Erkännandet av ett sådant krav skulle i de flesta fall endast betyda att konservera rättsverkningarna av det abnorma tillstånd, som inkorporeringsförordnandet avser att undanröja. De skatter, som utgå från ett visst område, tjäna enligt sin natur förvaltningsbehoven hos den kommunala enhet, vilken området i fråga tillhör; överflyttas området till en annan kommun, så skall det därefter bidraga till dess behov.[2] En ersättningsbestämmelse måste alltså motiveras av särskilda billighetsgrunder. Bevisningsskyldigheten i detta hänseende åligger den kommun, som fordrar ersättningen. När det gäller att närmare angiva dessa billighetsgrunder har man emellertid här liksom i Württemberg måst stanna vid allmänna formuleringar: den ersättningsskyldiga kommunens offentligrättsliga förpliktelser skola genom förändringen hava förminskats, och kommunen skall vara i stånd att bära den föreslagna ersättningen. Den andra kommunen skall å sin sida genom områdesförändringen hava åsamkats utgifter, som antingen överstiga dess bärkraft eller åtminstone icke kunna anses skäliga. Om

---

[1] Se ovan sid. 966 f.

[2] *Landgemeindeordnung* § 3: Hasse, *Schles. Städtetag* 14, Oertel 19 ff.

ersättningen skall utgå i form av en summa i ett för allt eller genom årliga bidrag, må avgöras från fall till fall.

Som förut anmärkts, är ersättningsfrågan främst av betydelse för exkorporeringen ur lantkretsen. Praxis motsvarar här näppeligen längre lagens stadganden, och genom att ersättningsfrågan liksom den ekonomiska uppgörelsen överhuvud indrages i de föregående förhandlingar med lantkretsen, som numera anses nödvändiga, torde ersättningen ofta komma att bli avsevärt drygare än som egentligen överensstämmer med nyss anförda grundsatser.[1] I enlighet med lagens bestämmelser kan ersättning stadgas till förmån för såväl den ena som för den andra kommunen; ja, i ifrågavarande bestämmelser talas egentligen endast om ersättning till inkorporeringskommunen. För städernas del saknar dock denna möjlighet praktisk betydelse.

Vida mera komplicerat är rättsläget i England. Ersättningsfrågan har här, liksom i Preussen, framför allt anknutit sig till de inkorporeringar, som förorsaka förändringar av de högre kommunernas områden: grevskapsstädernas utvidgningar,[2] men i princip gälla samma regler även vid de mindre städernas och stadsdistriktens införlivningar. Före 1888 års lokalförvaltningslag, varigenom grevskapen för första gången konstituerades som egna självförvaltningsenheter i modern mening, saknades alla stadganden om den ekonomiska uppgörelsen vid områdesförändringar. Exkorporeringskommunerna kunde således icke till stöd för sina ersättningskrav åberopa några lagbestämmelser, och det torde endast ha varit undantagsvis och för att genom en fullständig överenskommelse förenkla lagförslagets parlamentsbehandling, som städerna i större eller mindre utsträckning tillmötesgingo dessa krav. ENGLAND.

---

[1] Se ovan sid. 968, särskilt not 2.

[2] Se ovan sid. 480 ff.

I och med 1888 års lag förändrades emellertid läget till städernas nackdel. Genom den nya förvaltningsindelningen kommo nämligen de större städerna att utbrytas ur den föregående gemensamheten med grevskapen, vilken särskilt med avseende å vägväsendet varit av betydelse. För den ekonomiska uppgörelse mellan de båda kommunerna, som denna skilsmässa påkallade, lämnade lagen vissa regler. Fördelningen omfattade utom gemensamma skulder och tillgångar, utgifter och inkomster, särskilt de bidrag till olika förvaltningsändamål, som från statens sida utgingo. I stor utsträckning måste naturligtvis härvid hänsyn tagas till billighetsgrunder av olika slag. Som grundregel uppställer lagen särskilt, att varken staden eller det nyskapade grevskapet genom förändringen får komma i ett sämre finansiellt läge än förr, *is not to be placed in a worse financial position*... Hänsyn borde även tagas till förhållandet mellan grevskapets prestationer och stadens skattebidrag.[1]

LORD DERBY'S COMMISSION.

Genomförandet av dessa bestämmelser överlämnades av lagen åt en särskild av regeringen utsedd kommission,[2] som i ett fritt skiljedomsförfarande beslutade rörande de föreskrivna uppgörelserna, *adjustments*, mellan grevskapen och grevskapsstäderna. Härvid fann sig kommissionen snart ställd inför stora svårigheter. Städernas skattebidrag till grevskapen hade nämligen så väsentligt överstigit de utgifter, som deras förvaltning kostat de senare, att den fullständiga skilsmässa, som lagen föreskrev, icke kunde genomföras, utan att grevskapen skulle blivit försatta i en sämre finansiell ställning än förut. Ett dylikt resultat fick uppgörelsen enligt lagens uttryckliga stadgande emellertid icke medföra. Kommissionen tillgrep då den utvägen att ålägga städerna ersättning för vissa skattebidrag, som för särskilda ändamål förut utgått till grev-

---

[1] *Local Government Act, 1888, Section 32.*

[2] Efter ordföranden vanligen kallad *Lord Derby's Commission.*

skapsförvaltningen. Man inbegrep sålunda skatterna i den allmänna uppgörelsen. Men då lagen jämväl stadgat, att hänsyn borde tagas till förhållandet mellan städernas bidrag och de fördelar, som de av grevskapsförvaltningen åtnjutit, fann sig kommissionen icke kunna godkänna några allmänna skatteersättningskrav utan allenast sådana, som avsågo vissa särskilda förvaltningsändamål, vilka även för städernas del ansågos vara av vital betydelse. Resultatet av kommissionens arbete blev därför, att städerna med särskilda bidrag under visst antal år — växlande för olika förvaltningsgrenar — måste utlösa sig ur skattegemenskapen med grevskapen. I främsta rummet kom härvid den allmänna väghållningen i betraktande, då städerna av denna ansågos ha minst lika stort intresse, som motsvarade deras förut utgående skattebidrag. De skatteersättningar, som stadgades, motsvara sålunda närmast de ersättningar, som på sätt förut visats, staden i svensk förvaltningspraxis brukar åläggas till väghållningsdistriktet.[1]

Genom denna tolkning av 1888 års lag hade sålunda såsom en allmän princip fastslagits, att inkorporeringskommunen under vissa omständigheter, vilka för varje fall måste närmare fastställas, är skyldig att ersätta den förminskade kommunen förlusten av inkorporeringsområdets skattebidrag till de ändamål, av vilka inkorporeringsområdet haft och har större nytta än som motsvaras av dessa bidrag. För exkorporeringskommunen kan alltså områdesförändringen giva anledning till verkliga skadeståndsanspråk, som kunna läggas till grund för stämning till allmän domstol. Till denna uppfattning anslöto sig också länge de allmänna domstolarna, och i rättspraxis utbildades härvid vissa begrepp, vilka egentligen torde hava varit alldeles främmande för 1888 års lagstiftning. Den kommun, som »förtjänade», *was making a profit*,

---

[1] Se ovan sid. 759 ff.

på ett område, som ur denna synpunkt alltså var *a remunerative area,* var vid dess avskiljande berättigat till en ersättning för vissa av dess skattebidrag, *compensation for loss of rateable value.*

1904 OCH 1907 ÅRS PREJUDIKAT.

Emellertid kullkastades år 1904 hela denna praxis genom ett utslag av landets högsta domstol, vars uppfattning i detta hänseende år 1907 bekräftades av ett nytt utslag i ett liknande mål.[1] Här uttalades, att själva områdesförändringens väsen och avsikt just är att göra inkorporeringsområdet skattskyldigt i den nya kommunen, och att områdesförändringen såsom sådan icke för exkorporeringskommunen grundlägger några skadeståndskrav. Den ekonomiska uppgörelsen omfattar icke någon ersättningsfråga. Uppgörelsen är nödvändig för delning av gemensamma tillgångar och skulder, och de bestämmelser, som kommunallagen meddelar om dylika uppgörelser till följd av utbrytningar eller inkorporerin-

[1] Det första fallet, *Caterham Urban District Council v. Godstone Rural District Council (1904) A. C. 171* rörde den förut — ovan sid. 969 f. — behandlade *Section 62* rörande förfarandet vid uppgörelser med anledning av utvidgningar av stadsdistrikt och vanliga städer, *Urban Districts* och *Boroughs.* Detta lagställe talade endast om *adjustment of any property, income, debts and liabilities,* men ansågs även det kunna ge stöd åt ersättningskrav. Denna uppfattning underkändes nu: lagen medgav ej, att vid uppgörelsen hänsyn togs till förlusten av skattekraft.

Vid utbrytningar och utvidgningar av grevskapsstäder, *County Boroughs,* brukar rörande den ekonomiska uppgörelsen endast hänvisas till 1888 års lag, varigenom den ovan refererade *Section 32* med sina regler om olika billighetshänsyn blir tillämplig. Detta hade också skett i det 1907 slutdömda fallet, som rörde uppgörelsen mellan den 1902 utbrutna grevskapsstaden Hartlepool och grevskapet Durham. Här kunde icke någon uppgörelse ernås, och de olika ersättningskrav, som de båda parterna under det följande skiljeförfarandet reste mot varandra, underställdes domstols prövning. Av de båda lägre instanserna uttalades i överensstämmelse med förut följd praxis, att *Section 32* kunde åberopas till stöd för skadeståndskrav, medan däremot högsta domstolen — *House of Lords* — även här förkastade varje ersättningskrav: att respektive kommuner icke skulle sättas i ett sämre finansiellt läge än förr, avsåg blott statsbidragen, *the Exchequer contributions; Durham County Council v. West Hartlepool Corporation* ([1907] A. C. 246).

gar åsyfta endast att stadga ett visst förfarande. För övrigt ansågs den tankegång, enligt vilken skatteersättningen hittills bestämts, ohållbar och orimlig. Ty ju större exkorporeringskommunens rena överskott från området ifråga varit, d. v. s. ju mindre kostnaderna för dess förvaltning i förhållande till dess skattebidrag, dess större också förlusten och dess högre den skatteersättning, som enligt dittills rådande tolkning av 1888 års lag måste utgå, för att icke exkorporeringskommunen skulle komma i ett sämre finansiellt läge än förut.

Enligt högsta domstolens mening måste sålunda exkorporeringskommunen till stöd för sina skadeståndsanspråk kunna åberopa ett uttryckligt lagstadgande. Ett dylikt kunde högsta domstolen icke finna i de bestämmelser, på vilka 1888 års kommission grundade sina beslut. Det »sämre finansiella läge», varom lagen talar, åsyftade nämligen icke förlusten av vissa skattebidrag, utan endast fördelningen av de bidrag, som från staten utgingo.[1]

Dessa märkliga prejudikat, genom vilka ersättningsfrågan helt och hållet gjordes beroende av de frivilliga utfästelser, som staden under de förberedande förhandlingarne kunde hava gjort, hava naturligtvis i praxis orsakat åtskillig förvirring. Från grevskapens sida har man försökt förmå parlamentet att lagfästa den uppfattning, som förut varit rådande. År 1908 föreslogos sålunda såväl i underhuset som överhuset tilläggsbestämmelser i denna riktning till de föreliggande lagförslagen om in-

---

[1] Se för den ovanstående framställningen särskilt en av sekreteraren hos *the Association of Municipal Corporations,* Fleetwood Pritchard, utarbetad *Memorandum on Financial Adjustment,* tr. 1910, vidare en inom *Local Government Board* utarbetad promemoria i samma ämne, åtskilliga artiklar i saken i *Municipal Journal* under åren 1908, 1909, 1910, 1911 och 1912, samt *Report of the Joint Select Committee on the Local Government Acts,* tr. 1911. Författaren har även genom brevväxling med Pritchard erhållit åtskilliga upplysningar i frågan.

korporeringar. Av underhuset, där majoriteten synes hava varit till städernas förmån, förkastades dessa tilläggsbestämmelser, men den överhuskommitté, som hade saken till behandling, ställde sig på grevskapens sida och godkände den allmänna ersättningsprincipen. Hellre än att riskera en allmän skatteersättningsskyldighet återtogo städerna sina respektive förslag, som detta år icke voro så omfattande, och saken förföll. Vid de inkorporeringsförslag, som följande år förekommo, hade en preliminär överenskommelse träffats, varigenom staden frivilligt förbundit sig till en viss ersättning.

1911 ÅRS PARLAMENTS-KOMMISSION.

Förhållandena ansågos emellertid påkalla ett legislativt ingripande, och i början av år 1911 tillsatte parlamentet en kommitté med uppdrag att föreslå de förändringar av kommunallagarna, som kunde anses påkallade. I juli 1911 avgav denna kommitté efter vidlyftiga undersökningar och förhör med representanter för de olika parterna sitt utlåtande, som i ersättningsfrågan sökte finna en medelväg mellan de stridiga intressena. En ersättning enbart på grund av förlusten av skattebidragen anser kommittén icke riktig. Inför den skiljedomare, som handhar den ekonomiska uppgörelsen, må parterna emellertid vara berättigade att söka bevisa, att deras förvaltning, särskilt av det allmänna vägväsendet, efter områdesförändringen skulle komma att ålägga dem ökade bördor. Meningen var alltså, att varje förvaltningsgren skulle genomgås för sig, varefter skiljedomaren skulle äga fastställa den ersättning, som förlusten i varje särskilt fall ansågs motivera. För denna ersättning borde dock ett visst maximum stadgas, vilket av kommittén föreslogs till hälften av vad 1888 års kommission brukat föreskriva såsom vägskatteersättning. Kommittén föreslog därjämte vissa allmänna lagändringar rörande vägförvaltningens organisation i syfte att tillförsäkra de urbaniserade delarna av grevskapet en mera opartisk behandling än de förut ansett sig åtnjuta från grevskapens sida. Bestämmandet av

de trafikleder, vilka såsom *main roads* skulle bekostas av grevskapet, borde tillkomma en för hela landet central myndighet.

Från städernas sida har emellertid detta försök att i diplomatiska vändningar och i mildrad form återinföra den praxis, som 1904 års prejudikat förkastade, rönt ett föga välvilligt mottagande. Särskilt från städerna i Skottland, där rättsläget är i viss mån annorlunda, och där någon laga grundval för skadeståndsanspråk aldrig funnits, har man kraftigt protesterat.[1] Något lagförslag i av kommittén angiven riktning har ännu icke av regeringen framlagts. Utan tvivel kommer dess genomförande att möta stora svårigheter.

SKATTEERSÄTTNINGEN I SVENSK FÖRVALTNINGSPRAXIS.

I svensk inkorporeringspraxis har ersättningsproblemet ofta återkommit, ja, egentligen äro dess grundfrågor ännu alltjämt vid varje större inkorporering föremål för livliga meningsutbyten. Vilken ståndpunkt kammarkollegium och kungl. maj:t här intaga, har förut vid behandlingen av inkorporeringens förutsättningar utförligt angivits.[2] Er-

---

[1] Jfr *Municipal Journal* 1911. s. 751, 1912, s. 441, 602, 823. Ur den kraftiga protest, som det skotska stadsförbundet, *the Convention of Scottish Burghs*, avgivit, är följande i stort sett träffande argumentering mot den allmänna ersättningsprincipen av intresse. »Det finnes icke några jämförelsepunkter mellan den jordägare, vars mark exproprieras, och den kommunala enhet, vars område och däremot svarande beskattningsrätt i exkorporeringsområdet förminskas. Grevskapet har icke några verkliga rättigheter, *no vested rights*, till skatterna i det frånskiljda området; beskattningsrätten är en egenskap, *an incident*, hos själva förvaltningsmyndigheten, det är helt enkelt endast en metod att bestrida årets förvaltningsutgifter. Där av en eller annan orsak icke några utgifter finnas, där finnes icke heller någon beskattningsrätt . . . Om området upphör att utgöra en del av grevskapets förvaltningsenhet, så upphöra *ipso facto* förvaltningsutgifterna och den motsvarande beskattningsrätten.» I denna tankegång, liksom t. o. m. i domstolsutslagen i denna sak, återkommer det allmänna argument mot skatteersättningen, som enligt engelsk uppfattning väl torde väga tyngst: den innebär en *taxation without representation*.

[2] Se ovan sid. 534 ff.

sättningen utgår icke från några landskommunen tillkommande rättskrav utan motiveras allenast av vissa billighetshänsyn. Den åsyftar att mildra förändringens »alltför våldsamma» verkningar: billigheten fordrar, att en inkorporering icke genomföres på sådant sätt, att bestående förhållanden bliva till landskommunens men plötsligen rubbade.

GRUNDAR SIG ERSÄTTNINGEN PÅ NÅGRA RÄTTSKRAV?

Från landskommunernas sida söker man emellertid ständigt göra gällande, att kommunen har en verklig rätt till sitt område, närmast analog med äganderätten till en fastighet — en jämförelse, vilken, såsom nyss visats, även återkommer i fransk och engelsk inkorporeringspraxis. Konsekvensen av denna åskådning är uppenbarligen, att staden bör ersätta landskommunen för den skada, som förminskningen vållar densamma, enligt de allmänna grundsatser, som gälla för skadestånd eller måhända enklast enligt de normer, som bruka tillämpas vid expropriation. Att en förändring av rikets allmänna indelning icke kan ge upphov till skadeståndsanspråk, torde vara självklart; icke heller lära de allmänna domstolarna upptaga dylika anspråk till prövning.[1] I trots härav hara exkorporeringskommunens ersättningskrav flera gånger motiverats på detta sätt, och särskilt vid underhandlingarna rörande Brännkyrkas utbrytning ur Svartlösa härad har denna åskådning kraftigt hävdats: då häradets återstående delar kommo i en sämre ställning än förut, vore deras rätt till skadestånd given (!) Några billighetsskäl ansågo sig häradets representanter icke behöva åberopa, då de rättsliga synpunkterna ensamma voro avgörande.[2] I andra fall har landskommu-

---

[1] Jfr särskilt kammarrådet von Otters anförande vid underhandlingarna rörande Brännkyrkas utbrytning ur Svartlösa härad, *Bihang till BU:s utl. och mem.* 1908 : 188, sid. 24.

[2] Se särskilt de uttalanden, som vid underhandlingarna gjordes av representanten för Nacka, hovrättsrådet Borell. Jfr ock hr Ringborgs uttalanden vid förhandlingarna rörande Norrköpings införlivningar, *Handlingar*, 1908, IV :

nen icke dragit sig för att fordra ersättning enligt samma grunder, som gälla vid expropriation: skatteinkomsterna kapitaliseras efter 5 % och det sålunda erhållna beloppet ökas med 50 %.[1]

Fullföljer man närmare den tankegång, som ligger till grund för dylika anspråk, så visar det sig emellertid snart, att den »skada», som här skall ersättas, just på grund av beskattningsrättens särskilda natur är omöjlig att bestämma. Beskattningsrätten är, som det skottska stadsförbundet i sin förut citerade inlaga uttryckte saken, en del av förvaltningsmyndigheten själv och upphör med denna. När området ifråga icke längre ingår i exkorporeringskommunens enhet, så upphöra *ipso facto* förvaltningsutgifterna och därmed också i motsvarande omfattning beskattningsrätten. Fattar man emellertid beskattningsrätten som en självständig rättighet, vilken genom områdesförändringen kränkes och därför på något sätt måste avlösas, så uppstå genast stora svårigheter. Denna uppfattning förutsätter nämligen, att landskommunen äger rätt även till de framtida skatteinkomsterna från området. Och huru skall en ersättning för en dylik rätt kunna fixeras? Ingen människa kan, såsom Asarums kommunalstämma vid behandlingen av frågan om en överflyttning till Karlshamn på 80-talet framhöll, beräkna förlusten, då man icke vet, vilken utveckling området ifråga kan komma att undergå. Några rimliga skäl kunna icke heller angivas, varför under denna förutsättning skatteersättningen icke bör bestämmas till all framtid.

II, s. 9 f.: »Vid beräkning av stadssamhällets ersättning till den stympade socknen har jag utgått från rättsprincipen om skyldighet att gottgöra vållad skada . . .»

[1] Ett dylikt förslag framställt vid det än ej avgjorda ärendet rörande Rosenborgs överflyttning från Östertälje till SÖDERTÄLJE: ***kommunalstämman*** avböjde till en början varje underhandling med staden, senare yrkades ersättning med skattens kapitaliserade belopp förhöjt med 50 %, vilket naturligtvis av ***staden*** bestreds. — Ifråga om Nynäs överflyttning till GÄFLE, k. br. 9 febr. 1894, erbjöd t. o. m. ***staden*** själv Hille socken en ersättning efter samma grunder.

De praktiska konsekvenserna av denna åskådning äro alltså uppenbart orimliga: socknen skulle för all framtid få tillgodoräkna sig de kommunalutskylder, som enligt dess debitering borde utgå från området. Med ett ord, området skulle i realiteten kvarstå i landskommunens skattegemenskap, men ändå på stadens bekostnad vara underkastad dess förvaltningsmyndighet. Icke förty hava anspråk i denna riktning ofta framställts. Liksom Asarum ansåg Lofta kommunalstämma, att landskommunen i ersättning för en ifrågasatt överflyttning till Västervik rätteligen borde erhålla »allt som för varje år från området utginge»,[1] och av en annan socken yrkades i liknande fall en årlig ersättning för all framtid med ett belopp, som vart femte år på grundval av skattekraftens förändring ånyo skulle bestämmas![2] Att vid ersättningens bestämmande på ett eller annat sätt hänsyn skulle tagas till skattekraftens framtida stegring, har i många fall påyrkats. Vanligare äro emellertid landskommunens krav på en ständig skatteersättning, även om det medgives, att denna ersättning må fixeras till ett visst belopp, vilket dock mer än en gång ansetts oskäligt, »då socknens utgifter årligen ökas» (!) Vanligen framställes detta krav under den form, att skatteersättningens årliga belopp utan vidare efter viss procentsats kapitaliseras.[3]

Ännu märkligare är emellertid, att en ersättning i denna form några gånger verkligen stadgats: staden har ålagts att årligen under all framtid

---

[1] Se *handlingarna* till k. br. 7 okt. 1904.

[2] Förslaget framställt av Badelunda *kommunalstämma* ifråga om vissa holmars överflyttning till Västerås, k. br. 27 juni 1902.

[3] Dylika förslag ha av *socknen* framställts ifråga om viss överflyttning till Eskilstuna, dep.-skr. 2 okt. 1880; Arboga, med understöd av kronofogden och häradsskrivaren, dep.-skr. 16 nov. 1889; Karlshamn, med instämmande av *kronofogden:* »motsvarande ersättning för den förlust som uppkommer», k. br. 26 juli 1889; Örebro k. br. 22 nov. 1895; Norrtälje k. br. 18 april 1902; Karlskrona k. br. 5 sept. 1902; Västerås k. br. 22 sept. 1905; Falkenberg k. br. 22 nov. 1907 m. fl.

eller med ett motsvarande kapitalbelopp en gång för alla bidraga till landskommunens utgifter.[1] Ja, i något fall har den stadgade ersättningen med ett belopp i ett för allt betydligt överstigit områdets aktuella skattevärde för socknen. Vid överflyttningen av vissa områden från Torpa socken till Borås ålades staden sålunda efter sitt eget medgivande att ersätta socknen med ett belopp av 1,500 kronor, oaktat socknens skatteinkomster från området efter de senaste fem årens medeltal endast utgjorde 23 kronor.[2] Någon prejudicerande betydelse kan givetvis lika litet tillmätas dylika ersättningar som dem, vilka efter tio eller tjugo år upphöra. Att det här uteslutande är frågan om växlande billighetshänsyn, framgår särskilt av den nyss omnämnda överflyttningen av Nynäs till Gäfle år 1894. Ehuru kommunalutskylderna från området allenast uppgingo till 500 kronor årligen, fordrade socknen en årlig gottgörelse för all framtid av 1,500 kronor eller i ett för allt 30,000 kronor. Vid de följande direkta förhandlingarne erbjödo stadens representanter, som nyss anmärkts, ersättning enligt de grunder, som gälla för expropriation, i detta fall i ett för allt 15,000 kronor. Hille ville emellertid icke nöja sig med mindre än 20,000 kronor: ett stort sågverk, som erlagt $^1/_3$ av utskylderna, skulle snart komma att nedläggas, så att ett extra bidrag vore väl behövligt (!)

---

[1] Exempel: k. br. 21 dec. 1877 (Halmstad): $^1/_4$ av områdets kommunalutskylder skulle årligen utgå till Snöstorps kommun med rätt för staden att friköpa sig med den årliga ersättningens efter 6 % kapitaliserade belopp. Vid den senare uppgörelsen mellan staden och socknen befanns den årliga ersättningen utgöra kr. 558.42, vars kapitalbelopp, i runt tal kr. 9,000, av staden utbetalades. — K. br. 27 jan. 1882 (Köping): staden skulle till socknen utbetala kr. 29: 35, kapitaliserat efter 6 %. — K. br. 9 febr. 1894 (Gäfle).

[2] Detta belopp kapitaliserades efter 5 %, och det sålunda erhållna beloppet av 460 kr. avrundades uppåt till kr. 500. Då socknen var synnerligen fattig — utdebiteringen uppgavs överstiga 17 kr. pr bevillningskrona — erbjöd sig staden att med en rund summa av 1,000 kr. dessutom ersätta socknen den eventuella framtida ökningen (!) av kommunalutskylderna från området.

Stadsfullmäktige ville emellertid icke sträcka sig längre än till 5,000 kronor, och även länsstyrelsen ansåg, att ersättningen borde sättas till högst 10,000 kronor, vilket också blev kungl. maj:ts beslut — säkerligen icke därför, att socknen ansågs ha rätt till skattens kapitaliserade belopp, utan som den skäligaste medelvägen mellan de båda parternas krav.

ERSÄTTNINGSBESTÄMMELSENS FÖRSTA UTGÅNGSPUNKT.

Ursprungligen torde förvaltningspraxis emellertid icke hava varit alldeles främmande för den tankegång, varpå landskommunernas skadeståndsanspråk vila. Liksom från början de speciella skatteersättningarna till väghållningsdistriktet och prästerskapet var nog också den allmänna kommunala skatteersättningen avsedd att utgå under den form, att inkorporeringsområdet kvarstode i socknens skattegemenskap. Då det emellertid här är frågan om årligen växlande skattebidrag, var ett konsekvent genomförande av denna tanke praktiskt omöjligt, och ersättningen fick därför redan från början formen av ett direkt från staden utgående bidrag. Att den emellertid uppfattats som en avlösning av socknens rätt till inkorporeringsområdets skattebidrag, visar särskilt dess sammankoppling med skattelindringsbestämmelsen, så länge en dylik stadgades, liksom dess formulering överhuvud. Efter behörig debitering skulle till landskommunen årligen utbetalas det belopp, vartill, därest inkorporeringen icke ägt rum, inom vardera kommunen kommunalutskylderna för lägenheterna skulle hava efter deras dåvarande fyrktal jämfört med kommunens övriga hava uppgått.[1] Det är alldeles klart, att man här så att säga vill konservera inkorporeringsområdets skatteförhållanden till fördel å ena sidan för landskommunen, å andra sidan för de jordägare, vilkas »rätt att tillhöra den kommun, där de lägst beskattades», genom inkorporeringen ansågs trädd för nära.

Från landskommunens sida framträdde emellertid en naturlig tendens att söka tolka förbehållet: »därest överflyttningen ej ägt rum», på

[1] K. br. 19 april 1872 (Nyköping).

sådant sätt, att den ägde tillgodoräkna sig de utskylder, som efter dess växlande utdebitering och på grundval av stadens taxering borde från området utgå. Efter den prejudicerande Nyköpingsinkorporeringen uppstod tvist härom mellan de båda kommunerna. Helgona socken hemställde då hos kungl. maj:t, att — såsom förklaring av inkorporeringsbrevets bestämmelser — Helgona socken måtte berättigas att åsätta inkorporeringsområdet fyrktal och inbegripa dess fastigheter i den årliga utdebiteringen inom socknen samt att Nyköpings stad skulle åläggas att uppbära och för kommunalnämnden redovisa de sålunda debiterade utskylderna. En dylik ökning av skatteersättningen ansåg emellertid länsstyrelsen så mycket mindre befogad, som socknen sedan inkorporeringen icke hade tillskyndats eller komme att tillskyndas några utgifter för dessa områdens förvaltning. Till denna uppfattning anslöt sig sig ock kungl. maj:t.[1] Men även i senare fall återkommer från socknens sida samma uppfattning av ersättningsbestämmelsens betydelse, och, såsom redan förut framhållits, icke alldeles utan stöd av dess formulering.[2]

Men även om ersättningsbestämmelsen numera formellt sett förlorat varje samband med den tankegång, som ligger till grund för dylika krav, så bestämmes den fortfarande, såsom förut framhållits, icke endast av vissa billighetsskäl utan också av den rättsliga betydelse, som i praxis tillmätes exkorporeringskommunens motstånd. Det kan icke förnekas,

[1] K. br. 11 mars 1878 (Nyköping).

[2] K. br. 2 okt. 1880 (Eskilstuna), se ovan sid. 985. Socknen ifrågasatte här rentav, att till grund för dess utdebitering inom inkorporeringsområdet skulle läggas stadens taxering. — I sitt förut anförda uttalande rörande vissa överflyttningar till Örebro, k. br. 23 dec. 1874, föreslår *kammarkollegium*, att staden under en tid av t. ex. 20 år skulle till socknen efter behörig utdebitering utbetala vad å lägenheterna efter deras dåvarande fyrktal, jämfört med socknens återstående fyrktal, skulle hava belupit i kommunalutskylder, om de fortfarit att tillhöra desamma.

att landskommunens bestridande i och för sig många gånger höjt ersättningsbeloppet utöver den gräns, som med hänsyn endast till förändringens betydelse för dess ekonomi kunde anses skäligt. Det är nog många gånger icke skatteförlusten, utan områdesförminskningen i och för sig, som man med denna bestämmelse avsett att ersätta.[1] Den eminenta betydelse, som den allmänna skatteersättningen har såsom en förutsättning för inkorporeringen, torde också hava utgjort den viktigaste orsaken till att de rena billighetsgrunder, som kunna anföras till dess stöd, i svensk praxis icke underkastats någon närmare undersökning.

ERSÄTTNINGENS BILLIGHETSGRUNDER.

Det är klart, att det härvid icke bara bör vara frågan om inkorporeringens inverkan på socknens, utan även på stadens ekonomi. I svensk förvaltningspraxis har man hittills så gott som alldeles förbigått den senare synpunkten, medan däremot den preussiska och engelska förvaltningsrättens ersättningsregler äro allmänt formulerade och även möjliggöra ersättningsbestämmelser till inkorporeringskommunens förmån.[2] Det enda exemplet på en dylik omvändning av ersättningsförhållandet erbjuder väl frågan om införlivning av Norrköpings norra förstad med staden i början på 90-talet, då Östra Eneby socken utfäste sig att erlägga vissa ersättningar, som eljes bruka åläggas staden.[3] Viktigare än dylika undantagsfall, vilka alltid torde bliva ytterst sällsynta, är emellertid, att vid bestämmande av ersättningen till socknen hänsyn även bör tagas till stadens bärkraft efter införlivningen. Det ligger i själva inkorporeringens natur och avsikt, att förvaltningskostnaderna för området efter dess genomförande i hög grad ökas. När det gäller fattigare

[1] Se ovan sid. 1004 rörande de distinktioner, som i detta hänseende gjorts i fransk förvaltningspraxis.

[2] Se ovan sid. 1006, 1008 f.

[3] Se ovan sid. 555, nedan sid. 1066.

förstadsområden, torde de i regeln komma att under åtskilliga år överstiga stadens skatteinkomster från detsamma. Det är då uppenbart oskäligt, att staden tillika skall utgiva full skatteersättning till den kommun, på grund av vars oförmåga att tillfredsställande sköta förvaltningen områdesförändringen måste ske. Den ökade belastning för kommunalförvaltningen, som den sociala utvecklingen kan medföra, bör rimligtvis i någon mån också drabba landskommunen. Naturligtvis kan även dess bärkraft genom en större eller mindre skatteförlust oskäligt ansträngas, och det torde i dylika fall, såsom redan förut framhållits,[1] böra tagas under övervägande, huruvida icke staten bör träda emellan för att möjliggöra genomförandet av en rationell indelning. Dessa synpunkter hava emellertid vid skatteersättningens bestämmande i svensk inkorporeringspraxis knappast beaktats. Endast i några få fall och vanligen förgäves har staden gentemot socknens ersättningsanspråk påvisat den ökning av områdets förvaltningskostnader, som måste bestridas av staden. Genom inkorporeringen förvandlas vanligtvis förstadsområdenas skatteöverskott till ett rent deficit. Det är väl blott vid Åviksområdets överflyttning till Hudiksvall, som staden tack vare Åviksrepresentanternas övermakt på kommunalstämmorna lyckats få något beaktande för denna synpunkt.[2]

Den viktigaste — och i svensk praxis den enda avgörande — synpunkten vid ersättningens bestämmande är emellertid hänsynen till inkorporeringens inverkan på landskommunens ekonomi. Att lands-

---

[1] Se ovan sid. 563.

[2] Mot *Hälsingtunareservanternas* krav på skatteersättningens höjande från 2,500 till 3,500 kr. — skatteöverskottet utgjorde 1907 9,954 kr. — anförde *staden*, att det vore skäligt, att även socknen i någon mån finge vidkännas uppoffringar för att bereda ungefär hälften av dess innevånare bättre förhållanden. Stadens årliga deficit beräknades av de gemensamma inkorporeringskommitterade till 9,955.26 kr. och av stadsfullmäktige själva till 14,488.26 kr.

kommunen på grund av en områdesförändring måste underkasta sig en avsevärd ökning av sin redan förut kanske nog så betungande uttaxering, är obilligt och måste därför genom särskilda ersättningsbestämmelser undvikas. Det kan vidare medgivas, att ersättningen i regeln bör åläggas staden, dock med behörig hänsyn till inkorporeringens inverkan även på dess ekonomi. Men även om man uteslutande ser saken från landskommunens synpunkt, måste dock vid ersättningens bestämmande åtskilliga förhållanden uppmärksammas, som hittills i svensk inkorporeringspraxis varit alltför litet beaktade.

För det första: en verklig förlust måste föreligga. Ersättning kan icke fordras, om områdets förvaltningskostnader för olika ändamål uppgått till eller överstigit skatteinkomsternas belopp. För nettoförlustens bestämmande måste alltså från de inom området debiterade kommunalutskylderna dragas dels beloppet av de utskylder, som icke kunnat indrivas, som avskrivits eller restituerats, dels de utgifter, som landskommunen fått vidkännas för områdets förvaltning. Denna självklara regel har dock hittills endast i ett enda inkorporeringsbrev iakttagits, nämligen vid Bomhusområdets införlivning med Gäfle år 1910 ehuru den nog i praxis även i andra fall tillämpats.[1] Det är vidare

---

[1] Såsom ersättning för kommunens, kyrkans och skolväsendets minskade inkomster till följd av överflyttningen ålades Gäfle att till Valbo socken årligen under 20 år erlägga ett belopp motsvarande medeltalet för åren 1906—1910 av de utskylder, som för ifrågavarande ändamål utgått från det överflyttade området, dock med avdrag för medeltalet för nämnda år av avskrivna och avkortade utskylder samt av utgifter för skolväsen, hälsovård, polis med mera för samma område och där bosatta personer, i den mån dessa utgifter ej ersatts genom bidrag från stat eller landsting. K. br. 8 april 1910. Förslaget utgick från staden och mötte i förevarande hänseende icke något egentligt motstånd från Valbo, som endast ville fixera avdraget för avkortningarna till en bestämd summa. — Vid tillämpningen av k. br. 30 maj 1902 och 12 juni 1908 (Göteborg) samt k. br. 5 sept. 1902 (Karlskrona) har avdrag skett för icke influtna utskylder.

klart, att då staden i en eller annan form övertar inkorporeringsområdets andel av socknens skulder, den allmänna skatteersättningen icke bör inbegripa områdets bidrag till lånekostnaderna. Om sålunda till grund för ersättningens beräkning lägges ett visst medeltal av från området inflytande kommunalutskylder, så måste detta medeltal minskas med ett motsvarande medeltal av bidragen till lånens förräntning och amortering. I regeln har detta iakttagits, även om undantag, såsom förut anmärkts, finnas.[1] Det skulle rentav kunna ifrågasättas, huruvida icke inkorporeringskommunens bidrag även till andra utgifter å kommunens kapitalkonto vid skattemedeltalets beräkning borde frändragas, då nämligen staden i regeln frånsäger sig varje andel i landskommunens tillgångar. Det kan icke anses skäligt, att ersättningen skall baseras på en utdebitering, som i och för bestridande av kostnader för anläggande av exempelvis skolhus eller fattiggård varit ovanligt hög, då ersättningen härigenom kan komma att bliva större än socknens normala behov kräva. Denna synpunkt har endast i ett fall vunnit beaktande, nämligen vid vissa områdens överflyttning till Ronneby år 1897.[2]

Vid beräkning av ersättningen enligt k. br. 22 nov. 1907 (Falkenberg) framställdes från stadens sida anspråk i samma riktning ehuru utan framgång.

[1] Se ovan sid. 976 not 1.

[2] Såsom ersättning för minskad inkomst i följd av överflyttningen och annan skadeersättning (!) skulle staden till landskommunen under 10 år erlägga ett årligt belopp, motsvarande den överflyttade delens av kommunen bidrag för året före överflyttningen till densammas kommunala utgifter, efter avdrag av vad å detta bidrag kunde belöpa ej mindre av ränta och kapitalavbetalning å de lån, för vilka kommunen vid tiden för överflyttningen i kommunalt hänseende häftade, än även av utgifterna för de förändringar i kommunens byggnader och nybyggnader eller annat dylikt, som samma år vidtagits och icke kunna hänföras till årets löpande utgifter. — Se rörande debatten av en liknande fråga efter k. br. 22 nov. 1895 Örebro, nedan sid. 1033.

För att förlusten skall motivera en ersättning, måste det vidare fordras, att den uppgår till något avsevärdare belopp. Denna regel gäller såväl absolut som relativt. Om socknen genom inkorporeringen gör en förlust på några få kronor, så kunna icke några billighetsskäl anföras för en ersättning, icke heller om förlusten i förhållande till socknens inkomster överhuvud är så ringa, att den icke behöver föranleda någon avsevärd höjning av dess uttaxering. För bagateller bör staten i sådana fall icke sättas i rörelse.[1] I fråga om den ersättning, som vid en allmän utbrytning av köpingar och municipalsamhällen ur väghållningsdistrikten i de särskilda fallen kunde komma att stadgas, har kammarkollegium anslutit sig till denna ståndpunkt,[2] men i inkorporeringspraxis har den icke alltid iakttagits.[3]

Vid den noggranna undersökning av förlustens storlek, som sålunda för ersättningens bestämmande är nödvändig, synes en metod, som i Tyskland någon gång kommit till användning, vara särdeles ändamålsenlig. Man har här uppgjort mönsterbudgeter för den förminskade kommunens olika förvaltningsgrenar. Utgifterna till skolväsen, fattigvård o. s. v. äro icke svåra att med kännedom om de föregående förvaltningskostnaderna beräkna. Löner och liknande utgifter insättas med vissa genomsnittstal, så att budgeten icke tillfälligtvis skall bli för högt eller för lågt belastad med ålderstillägg o. s. v. Skatteinkomsterna beräknas likaså på grundval av en viss genomsnittsdebitering, vilken skäligen kan fixeras med ledning av debiteringen i andra kringliggande kommuner.

---

[1] Kahr I: 112, ifråga om delning av tillgångar och skulder: *minima non curat Prætor.* Endast i ett fall synes detta i svensk praxis ha beaktats: vid den genom dep.-skr. 16 aug. 1889 avslagna överflyttningen av vissa områden från Mariestad till Utby socken avstyrkte *k. befhde* på grund av beloppets obetydlighet stadens ersättningskrav.

[2] Se dess remissutlåtande rörande Svenska Stadsförbundets framställning i denna fråga, ovan anfört sid. 327.

[3] Se ex. ovan sid. 889 not 2, 986 not 2.

Det kan nämligen icke anses riktigt, att utdebiteringen i den förminskade kommunen bestämmes enbart med hänsyn till förut här gällande skattesatser, då dessa just på grund av de missförhållanden i den ena eller andra riktningen, som inkorporeringen avser att avhjälpa, kunna vara abnormt låga eller höga.[1] Uppstår enligt dessa kalkyler en brist, så utvisar denna förlustens verkliga belopp, som staden med hänsyn till sin bärkraft bör åläggas att i större eller mindre utsträckning ersätta. Möjligen kan också tänkas, att staden med en summa på en gång bidrager till anläggningen av vissa större inrättningar, som landskommunen efter inkorporeringen behöver.[2]

En dylik budgetsuppställning torde snart visa, att socknen har vissa särskilda utgifter, vilka icke genom inkorporeringen minskas, och som staden därför framför allt måste ersätta — ur billighetssynpunkt utgörande ersättningskravets kärna. Hit hör i främsta rummet tjänstemännens avlöning, vilken efter inkorporeringen vanligen icke alls eller åtminstone icke i motsvarande omfattning kan nedsättas. Av utgifterna till skolväsen och fattigvård äro de, som anknyta sig till de fasta anstalterna inom den återstående delen av kommunen, av liknande karaktär. Utom avlöningar till lärare och fattigvårdspersonal torde även de allmänna förvaltningskostnaderna förbli desamma som förut. Likaså underhållet av kommunens övriga byggnader.[3] Utgifterna

---

[1] Så har dock skett vid det här refererade tyska fallet: här bestämdes utdebiteringen till de närmast föregående tre årens medeltal.

[2] Se vidare *Die Kommunalfinanzen* 1911, sid. 178.

[3] Jfr särskilt den utredning, som i detta hänseende presterades av Skrea kommunalstämma ifråga om Hertingeområdets överflyttning till Falkenberg, k. br. 22 nov. 1907. Alla skolorna med tillhörande lärarkrafter måste bibehållas. Folkskoleinspektörens krav på de mindre folkskolornas förvandling till vanliga och anställande av en biträdande lärare vid den fasta folkskolan kvarstode likaså fortfarande och måste realiseras. Fattighusets förplägnadskostnader förminskades väl, men icke dess allmänna förvaltningskostnader.

för den öppna fattigvården äro däremot givetvis mera elastiska. Regleringen av socknens finanser torde sålunda böra ske särskilt för varje förvaltningsgren, alltså genom speciella skatteersättningar. Såsom förut visats, är denna grundsats förhärskande inom engelsk inkorporeringspraxis.[1] Den är icke heller främmande för svensk praxis, såsom särskilt de förut behandlade ersättningarna till väghållningsdistriktet och prästerskapet visa.

SPECIELLA SKATTEERSÄTTNINGAR.

Skatteersättningen till landskommunen är däremot i regeln allmän, ehuru vissa undantag, särskilt från äldre tid, finnas. Vid den bekanta Nyköpingsinkorporeringen 1872 klagade landsförsamlingarna särskilt över förlusten av inkorporeringsområdets bidrag till skollärarnas avlöning. För att »varken församlingarna eller deras skollärare genom inkorporeringen skulle bliva lidande» föreslog kammarkollegium, att staden skulle åläggas att under de dåvarande skollärarnas tjänstetid till Helgona och Nikolai församlingar årligen utbetala de bidrag, som från lägenheterna ifråga utgingo för skolväsendet. För de egentliga kommunalutskylderna föreslogs samtidigt en allmän skatteersättning att utgå under tjugo år. Riktigheten av en dylik differentiering ligger i öppen dag. Kungl. maj:t upphävde emellertid det omedelbara sammanhanget mellan ersättningen och de utgifter, som den avsåg att täcka: liksom den allmänna skatteersättningen skulle det årliga bidraget för skolväsendet utgå under en tid av tjugo år.[2] En dylik uppdelning av skatteersättningen förekommer även i något senare fall på 70-talet.[3] Vid den ifrågasatta, men ännu ej förordnade inkorporeringen av Näsby med Kristianstad har staden med socknen avtalat vissa speciella skatteersättningar: för inkorporeringsområdets bidrag till vissa befattningshavares avlöning

[1] Se ovan sid. 1009.

[2] K. br. 19 april 1872.

[3] K. br. 14 mars 1879 (Falköping).

utbetalar staden i ett för allt 500 kronor och för kyrkans underhåll 5,500 kronor.[1]

I allmänhet äro emellertid dylika speciella skatteersättningar ovanliga. I den allmänna skatteersättningen inbegripas ända sedan 1874 års Örebroinkorporering bidragen såväl till den kyrkliga som till den borgerliga kommunens utgifter. Någon gång har visserligen på grund av den kyrkliga indelningens komplikationer en senare uppdelning av skatteersättningen måst ske, på sätt som förut vid behandlingen av den kyrkliga inkorporeringen angivits.[2] Vid vissa områdens införlivning med Örebro genom kungl. brev 13 febr. 1903 ålades Längbro socken att av den skatteersättning, som den under 20 år komme att erhålla av Örebro stad, till Ånsta och Längbro socknars gemensamma kyrko- och skolkassor överlämna så stort belopp, som motsvarade medeltalet av det överflyttade områdets bidrag till dessa kassor under de år, som lågo till grund för beräkningen av skatteersättningen i sin helhet. En motsvarande fördelning hade icke stadgats med avseende å den ersättning, som Längbro erhöll med anledning av 1874 års överflyttningar till Örebro, men socknen hade här frivilligt avstått en motsvarande andel. Vid 1905 års överflyttning från Längbro återkommer samma bestämmelse.[3] Liknande förvecklingar ha uppkommit vid de

---

[1] Se ovan sid. 212 citerade handlingar. De befattningshavare, vilkas avlöning icke genom inkorporeringen komme att minskas, voro fjärdingsman, fattiggårdsföreståndare, barnmorska och kyrkobetjäning. Ersättningen för områdets bidrag till kyrkans underhåll beräknades sålunda, att det årliga medeltalet, 250 kr., kapitaliserades till 5,000 kr., vartill lades 500 kr. såsom ersättning för framtida ökning (!) — Vid förhandlingarna rörande partiell inkorporering av S:t Peters Kloster med Lund föreslog *domkapitlet*, att staden skulle åtaga sig 40 % av underhållskostnaderna för församlingens kyrka; se ovan sid. 1001. — Rörande dylika ersättningar till kyrkobetjäningen, se ovan sid. 819.

[2] Se ovan sid. 843.

[3] K. br. 27 okt. 1905 (Örebro). — Rörande den kyrkliga indelningen i detta fall, se ovan sid. 843.

överflyttningar till Södertälje, som flera gånger varit ifrågasatta, då nämligen Öster- och Västertälje samt Tveta församlingar hava gemensam prästgårdsbyggnadskassa. I den ännu svävande frågan om Rosenborgs överflyttning från Östertälje har kammarkollegium därför föreslagit, att staden, utom den allmänna ersättningen till Östertälje kommun och församling, även bör efter samma grund ersätta Västertälje och Tveta den ökning i dessa församlingars bidrag till den gemensamma prästgårdsbyggnadskassan, som av överflyttningen kan bliva en följd.[1] I detta sammanhang faller också den egendomliga bidragsskyldighet, som vid S:t Lars' församlings totala inkorporering med Linköping ålades staden. Staden och landsförsamlingen utgjorde gemensamt pastorat, men medan domkyrkoförsamlingen i staden var befriad från varje kyrkobyggnadsskyldighet, var S:t Lars underkastad kostnaderna av en genomgripande reparation av sin kyrka. För att i sammanhang med inkorporeringen åstadkomma en slags utjämning av debiteringen i de båda församlingarna ålades staden att intill lönekonventionens utgång (1911—1919) till S:t Lars utgiva ett årligt belopp av 1,000 kronor såsom bidrag till ränta och amortering av församlingens kyrkobyggnadslån.[2]

GRUNDERNA FÖR DEN ALLMÄNNA SKATTEERSÄTTNINGEN.

Den allmänna skatteersättningen har i överensstämmelse med dess syfte att bereda landskommunen en övergångstid till de förändrade ekonomiska förhållandena i regeln bestämts till ett årligt belopp motsvarande inkorporeringsområdets kommunalutskylder året före inkorporeringens ikraftträdande. Åtminstone tolkades i praxis den prejudicerande Nyköpingsbestämmelsen på detta sätt, trots dess något oklara formule-

---

[1] Se kollegii förut anförda yttrande den 31 maj 1910, jfr ovan sid. 820. I fråga om Rosenborgs, Saltskogs m. fl. områdens inkorporering på 80-talet återkommo samma frågor, se ovan sid. 547 f., nedan sid. 1032, samt *handlingarna* till dep.-skr. 15 mars 1890.

[2] Se k. br. 30 sept. 1910.

ring.[1] Som redan förut nämnts ville landskommunen bestämma bidraget efter sin egen växlande utdebitering, liksom den i ett senare fall rentav yrkade på dess höjning i samma mån som inkorporeringsområdets skattekraft växte. Båda dessa krav äro principiellt ohållbara, då ersättningen uppenbart måste grunda sig på förhållandena vid områdesförändringens genomförande. Även i formellt hänseende torde dessa tolkningar vara oriktiga, då ersättningen uttryckligen skulle fota sig på lägenheternas »nuvarande fyrktal».

ERSÄTTNING ENDAST FÖR FASTIGHETERNAS KOMMUNALUTSKYLDER.

I överensstämmelse med den allmänna uppfattningen under denna tid, vilken förut i sammanhang med skattelindringsbestämmelserna och skulddelningen berörts, omfattade ersättningen till en början dock endast de kommunalutskylder, som utgått från fastigheterna inom inkorporeringsområdet.[2] I alla de fall, då skattelindring för jordägarna samtidigt stadgades,[3] medförde ersättningsbestämmelsen sålunda, att kommunalutskylderna för de överflyttade fastigheterna fixerades till inkorporeringsårets siffror och av staden överlämnades till landskommunen. Då utdebiteringen å rörliga skatteföremål icke fixerats, kunde staden alltså

---

[1] Se ovan sid. 1018.

[2] I överensstämmelse härmed stadgades skatteersättning för 20 år utom i k. br. 19 april 1872 (Nyköping), i k. br. 14 mars 1879 (Falköping), k. br. 18 april 1879 (Uppsala, dock endast delvis, se nedan sid. 1031), k. br. 8 dec. 1881 (Göteborg), k. br. 31 okt. 1896 (Örnsköldsvik), k. br. 15 maj 1908 (Kalmar). Efter fastigheternas kommunalutskylder bestämdes skatteersättningen även i k. br. 27 jan. 1882 (Köping), ehuru ersättningen här, såsom förut omnämnts, utgick i form av de till siffran angivna kommunalutskyldernas kapitalbelopp efter 6 %. I k. br. 3 nov. 1905 (Karlskrona) beräknades ersättningen likaså efter områdets fastighetstaxeringsvärde: staden skulle under 20 år årligen till Nättraby socken betala vad som, därest lägenheten fortfarit att tillhöra socknen och utgjort bevillning efter ett taxeringsvärde av 5,900 kr., skulle hava i kommunalutskylder belöpt på lägenheten efter ett mot sådan bevillning svarande fyrktal, jämfört med socknens övriga. Lägenheten hade av staden inköpts för 5,912.50.

[3] Se ovan sid. 887 ff.

tillgodogöra sig ett sannolikt växande överskott från området. I de fall, då skattelindringen av ett eller annat skäl icke omfattade områdets samtliga jordägare, och då stadens debitering översteg den som året före inkorporeringen gällde i landskommunen, kom ett visst överskott att uppstå även på utskylderna från den fasta egendomen.[1]

I flera, isynnerhet senare fall torde denna skatteersättningens begränsning till fastigheternas kommunalutskylder ha fallit sig rätt naturlig och icke för socknen haft någon verklig betydelse, då området ifråga kanske icke haft några invånare alls.[2] Om det emellertid varit frågan om mera befolkade områden, måste denna begränsning te sig synnerligen egendomlig och från socknens synpunkt icke motiverad av några billighetsskäl. Det är klart, att den överdrivna uppfattningen av de fasta skatteföremålens betydelse här är av vida större praktisk räckvidd än vid skulddelningen, som ju bestämdes efter förhållandet mellan de båda kommundelarnas fastighetstaxering. Det första undantaget från tillämpningen av denna grundsats vid skatteersättningens bestämmande faller därför så tidigt som 1877, då ersättningen bestämdes med hänsyn till de kommunalutskylder, som från »området» utgingo.[3] Vid inkorporeringen av Klosterström med Eskilstuna — då skattelindringen även omfattade de vid gjuteriet mantalsskrivna personerna — bestämdes

---

[1] Vid Tingstadsvassens överflyttning till Göteborg, k. br. 8 dec. 1881, omfattade skattelindringen såsom ovan nämnts (se sid. 889) några mindre, enskilda tillhöriga fastigheter. Den övriga delen av området tillhörde staden. Stadens utskylder för år 1879 till Backa socken utgjorde 164.90 och skulle enligt stadens egen debitering samma år uppgå till 116.51. Ersättningsbestämmelsen kunde alltså för detta år beräknas medföra en ren förlust av kr. 48.39. Då denna emellertid vid områdets ordnande och stigande taxering kunde väntas upphöra, godkände staden det av kammarkollegium formulerade villkoret.

[2] Så torde särskilt ha varit fallet i k. br. 31 okt. 1896 (Örnsköldsvik), k. br. 3 nov. 1905 (Karlskrona), samt k. br. 15 maj 1908 (Kalmar).

[3] K. br. 21 dec. 1877 (Halmstad), se ovan sid. 133.

skatteersättningen likaså till det belopp, vartill de kyrkliga och kommunala avgifterna »av Klosterström och där mantalsskrivna personer» inkorporeringsåret uppgått.[1] Praxis var dock ännu så vacklande, att den samtidigt behandlade frågan om överflyttningen av Eskilstuna järnvägsstation från Fors' socken gick om intet, just på grund av att kammarkollegium ville inskränka ersättningen till fastigheternas kommunalutskylder.[2] Efter denna tid är det emellertid regeln, att ersättningen bestämmes efter de bidrag, som utgått från den »överflyttade delen av socknen», från de överflyttade »lägenheterna och därå boende personer» eller från »de överflyttade områdena.»

Vanligen har ersättningen bestämts till utskyldernas fulla belopp året före införlivningen, även om, som förut anmärkts, goda billighetsskäl kunna anföras för att med hänsyn till förlustens verkliga storlek eller stadens bärkraft sätta ersättningen lägre. Så har endast i några undantagsfall skett. Vid Varfslottens överflyttning till Halmstad år 1877 bestämdes ersättningen till $^1/_4$ av områdets utskylder, och vid Luthagens och andra lägenheters inkorporering med Uppsala sänkte kungl. maj:t den av kammarkollegium föreslagna ersättningen för Luthagen från utskyldernas fulla till deras halva belopp, »med avseende därpå, att kommunalutskylderna från lägenheten Luthagen under de senaste åren så betydligt ökats endast till följd av de fördelar, som genom stadens

ERSÄTTNINGEN AVSER UTSKYLDERNAS FULLA BELOPP.

[1] K. br. 2 okt. 1880.

[2] Departementsskrivelse 2 okt. 1880. Enligt Fors kommunal- och kyrkostämma uppgick den av kollegium föreslagna ersättningen endast till några öre, medan socknen skulle berövas »högst behövliga bidrag» från järnvägsstationen och där anställda tjänstemän till ett belopp av 202.17 kr. enligt 1879 års debiteringslängd. — I fråga om överflyttning av landshövdingeresidenset till MARIESTAD, som avslogs genom departementsskrivelse 30 maj 1884, föreslog *k. befhde,* att ersättningen liksom skattelindringen skulle avse utskylderna från å området boende personer. Detta villkor upprepades av *kammarkollegium.*

grannskap blivit åt lägenheten beredda.» För de övriga lägenheterna stadgades full skatteersättning.[1]

VILKET ÅRS KOMMUNALUTSKYLDER BÖRA ERSÄTTAS?

I överensstämmelse med Nyköpingsbestämmelsen fixerades ersättningen länge till beloppet av de kommunalutskylder, som utgingo från området samma år, som inkorporeringen förordnades, eller med andra ord så gott som alltid året före inkorporeringens ikraftträdande.[2] Undantagsvis har till grund för ersättningens beräknande lagts det år överflyttningen sker.[3] Då utdebiteringen särskilt i landskommunerna emellertid kan växla betydligt från det ena året till det andra, är denna bestämning skäligen godtycklig. Rättar man ersättningen efter utdebiteringen för det år, då inkorporeringen sker, så kan härigenom tillfälle lämnas för landskommunen att på ett oskäligt sätt uppdriva denna ut-

---

[1] K. br. 18 april 1879 (UPPSALA). — Vid de förut refererade underhandlingarna rörande Nynäs överflyttning till GÄFLE drog sig icke Hille socken för att åberopa Luthagens inkorporering till stöd för sina ersättningsanspråk, som motsvarade kommunalutskyldernas tredubbla belopp! I fråga om Gådeåstadens genom departementsskrivelse 9 maj 1884 avslagna överflyttning till HÄRNÖSAND föreslog *kammarkollegium*, att ersättning skulle utgå för exempelvis $^1/_4$ av områdets kommunalutskylder. — I frågan om Rosenborgs och Saltskogs överflyttning till SÖDERTÄLJE och vissa stadsjordars överflyttning från staden till Västertälje socken, avslagen genom dep.-skr. 15 mars 1890, ifrågasattes från staden en liknande partiell ersättning. Då socknen genom regleringen skulle komma att erhålla åtskilliga nya områden, ville staden icke utfästa sig att erlägga mer än hälften — eller i händelse av ett mindre omfattande exkorporeringsalternativ $^2/_3$ — av Rosenborgs och Saltskogs bidrag till Väster- och Östertälje gemensamma kyrkobyggnadslån och prästgårdsbyggnadsskyldighet. Socknarna fordrade full ersättning och icke minst på grund av denna tvist torde förslaget ha gått om intet. Jfr ovan sid. 547, 1028.

[2] I de fall, då inkorporeringens ikraftträdande icke bestämts på samma gång som själva områdesförändringen, har i det kungl. brevet uttryckligen utsagts, att ersättningen skall rätta sig efter kommunalutskylderna för — det senare bestämda — året närmast före inkorporeringen; k. br. 4 juli 1897 (RONNEBY).

[3] K. br. 2 okt. 1880 (ESKILSTUNA), k. br. 12 dec. 1890 (HÄRNÖSAND).

debitering och därigenom ersättningsbeloppet för alla de följande åren. Vid överflyttningen av vissa lägenheter från Längbro till Örebro, som förordnades den 22 november 1895, men först från och med 1897 trädde i kraft, rättades ersättningen efter de kommunalutskylder, som för år 1896 belöpte å området ifråga. Den senare beräkningen av detta ersättningsbelopp visade en siffra, som var mer än dubbelt så stor som staden med hänsyn till de föregående uttaxeringarna haft anledning att antaga. 1896 års utdebitering måste höjas från 38 till 69 öre per fyrk, då 1896 års utgifter upptagits till ungefär tre gånger så stort belopp som genomsnittet för de närmast föregående fem åren. Härmed ville staden icke låta sig nöja, utan hemställde hos kungl. maj:t om sådan ändring av ifrågavarande inkorporeringsbestämmelse, att ersättningen antingen beräknades efter medeltalet av de under åren 1891—1895 utgående utskylderna eller efter uttaxeringen för det år, då inkorporeringen förordnades eller 1896. I trots av att länsstyrelsen i huvudsak tillstyrkte stadens ansökan, blev den av kungl. maj:t på kammarkollegii hemställan avslagen, då genom det ursprungliga inkorporeringsbrevet »villkoren för överflyttningen blivit slutgiltigt bestämda.»[1]

Detta fall torde emellertid på ett avgörande sätt ha klargjort de olägenheter, som kunna vara förenade med att ersättningen beräknas efter endast ett enda års utdebitering. Vid inkorporeringen av vissa MEDELTALSBERÄKNINGAR.

[1] K. br. 22 nov. 1895 samt departementsskrivelse 3 febr. 1899. Socknen hade enligt stadens mening uppdrivit utdebiteringen för 1896 abnormt högt genom att å detta års stat upptaga anslag till aktieteckning i järnväg, byggande av epidemisjukstuga och andra utgifter, vilka till stor del voro av den karaktär, att de borde bestridas av lånemedel. Landskommunen åter förmenade, att dessa utgifter huru som helst varit nödvändiga, men den vore gärna villig att avstå från ersättningen, om den under de 20 åren i stället finge uppbära de av staden debiterade utskylderna för området. *K. befhde* kunde icke undgå att finna utdebiteringen för 1896 exceptionellt hög och föreslog, att till grund för ersättningen skulle läggas medeltalet av de 5 senaste årens utskylder.

lägenheter med Norrtälje år 1902 upptogs därför det förslag, som av Örebro efter inkorporeringen framställts: ersättningens belopp bestämdes till medeltalet för de fem omedelbart före inkorporeringens ikraftträdande förflutna årens kommunalutskylder från området. I så gott som alla följande fall återkomma liknande bestämmelser, vanligen i den formulering, som den vid Norrtälje inkorporering erhållit,[1] någon gång med uttryckligt angivande av de år medeltalsberäkningen avser.[2] I något fall har den femåriga medeltalsberäkningen framskjutits, så att den även omfattar inkorporeringsåret.[3] Numera synes medeltalsberäkningen van-

[1] Utom i k. br. 18 april 1902 (NORRTÄLJE), i k. br. 30 maj 1902 (GÖTEBORG), k. br. 27 juni 1902 (VÄSTERÅS), k. br. 12 juni 1908 (GÖTEBORG).

[2] K. br. 8 april 1910 (GÄFLE).

[3] K. br. 19 sept. 1902 (KARLSTAD). I detta fall skulle medeltalsberäkningen alltså avse åren 1899—1903. Några särskilda skäl till denna opraktiska avvikelse från eljest följda regler vid medeltalsberäkningen synas icke ha förelegat.

1902 års överflyttningar av Kungsholmen och Västra Hästholmen till KARLSKRONA från resp. Tjurkö och Förkärla socknar avsåg områden, som helt och hållet voro tagna i anspråk för militära ändamål. Ovisshet rådde rörande den rätta skattskrivningsorten för befästningarnas garnison: 1895 hade åtskilliga officerare skrivits å Kungsholmen, vars fyrktal detta år utgjorde 2,128 av Tjurkö sockens samtliga 7,656. 1897 däremot voro endast 6 personer mantalsskrivna å holmen. Då *Tjurkö* redan förut genom kronoarbetsstationens förflyttning förlorat 4,000 fyrkar och stod i fara att förlora än flera genom ett i socknen befintligt stenhuggeris nedläggande, yrkade den bestämt, att ersättningen måtte utgå för all framtid och bestämmas efter 1895 års utskylder, då de borgerliga och kyrkliga tillsammans utgjorde 2,567.65 kr. Även Förkärla ville ha någon ersättning, oaktat den icke hade några skatteinkomster alls från Västra Hästholmen: socknen »behövde se sig om efter nya utvägar, varigenom skattebördorna i någon mån mildras!»

K. befhde föreslår häremot en 10 årig ersättning, beräknad efter 1901 års utskylder, då inkorporeringen förmodades kunna träda i kraft fr. o. m. 1902. Häröver klagade Tjurkö *kommunal- och kyrkostämmor:* det vore icke gott att veta huru många, som 1901 voro mantalsskrivna å Kungsholmen! *Kammarkollegium* avstyrkte till en början hela överflyttningen, men anbefalldes av *k. m:t* att inkomma med uppgift rörande utskyldernas storlek 1895—1899. Meningen var alltså att genom en medeltalsberäkning i någon mån gå socknen till mötes.

ligen inskränka sig till de tre år, som närmast förflutit före inkorporeringen.[1] Vanligen torde denna begränsning av medeltalstiden ha föranletts av den hastiga tillväxten av inkorporeringsområdets skattekraft, varigenom det femåriga genomsnittet enligt socknens mening blir alltför lågt.[2] I andra fall har begränsningen bestämts av alldeles särskilda omständigheter och skett till stadens förmån.[3]

Detta medeltal visade sig uppgå till kr. 903.85. Under förutsättning av inkorporering fr. o. m. 1902 ville *kollegium* sätta medeltalsberäkningen till de 5 närmast föregående åren, 1897—1901. Inkorporeringen kom emellertid att förordnas först den 5 sept. 1902, att träda i kraft fr. o. m. 1904. Medeltalsberäkningen framsköts ännu ett år: 1899—1903, måhända för att genom det sista årets medtagande giva socknarna en möjlighet till den höjning av ersättningen, som 1903 års ännu okända uttaxering kunde innebära. — Hela detta fall är typiskt för det kompromissande mellan olika billighetshänsyn, som karaktäriserar ersättningens bestämmande.

[1] K. br. 13 febr. 1903 (Örebro): 1901—1903; k. br. 20 jan. 1905 (Uppsala), k. br. 22 sept. 1905 (Västerås), k. br. 22 nov. 1907 (Falkenberg), k. br. 15 maj 1908 (Kalmar) samt vid Rosenborgs överflyttning till Södertälje enligt kammarkollegii förslag. Genom k. br. 27 okt. 1905 överflyttades vissa områden fr. o. m. 1907 till Örebro; till grund för ersättningens beräkning lades medeltalet av områdets utskylder 1904—1906.

[2] Så var fallet vid det första tillfälle, då treårigt medeltal stadgades: k. br. 13 febr. 1903 (Örebro). *Kammarkollegium* hade här föreslagit åren 1899—1903, men då skatterna 1899 och 1900 voro »ovanligt låga», yrkade Längbro, att dessa år skulle uteslutas från medeltalsberäkningen. Det kungl. brevet begränsade därför medeltalstiden till 1901—1903.

[3] K. br. 22 sept. 1905 (Västerås). Av de överflyttade lägenheterna hade Klockartorp och en del av Talltorp upplåtits till Västmanlands regementes övningsplats, se ovan sid. 212 not 3. Från dessa delar, som befunno sig under kronans omedelbara disposition, kunde *socknen* fr. o. m. 1904 icke påräkna några utskylder. Icke dess mindre fordrade den inalles 300 kr. årligen för all framtid, ehuru utskylderna för 1903 utgjort för Klockartorp 108.75 och Talltorp 33.90 kr. Att grunda ersättningen på dessa siffror kunde icke anses skäligt, då socknen oavsett inkorporeringen ändock skulle förlora större delen av dessa bidrag. I medeltalstiden medtogos därför endast 1903, 1904 och 1905, av vilka blott det första året torde ha uppvisat något nämnvärt belopp. Se *Västerås SF:s Handl.* $^{26}/_{11}$ 1903, $^{27}/_{11}$ 1904.

SKOLA DE INFLUTNA ELLER DE DEBITERADE UTSKYLDERNA ERSÄTTAS?

Vare sig skatteersättningens belopp grundar sig på ett enda år eller mer eller mindre omfattande medeltalsberäkningar, kan det emellertid frågas, om den avser de utskylder, som ifrågavarande år *utgått* från området, eller dem, som *debiterats* områdets skatteföremål. Då exempelvis Bomhusområdet genom kungl. brev den 8 april 1910 införlivades med Gäfle från och med 1911 och skatteersättningen bestämts till »ett belopp motsvarande medeltalet för år 1906—1910 av de utskylder, som . . . utgått från det överflyttade området», är det icke fullt klart, huruvida medeltalsberäkningen skall grunda sig på *uppbörden* under nämnda år i enlighet med kommunens räkenskaper, eller om den skall rätta sig efter de för åren ifråga gällande debiteringslängderna. Ej heller i andra fall lämnar bestämmelsens formulering härom fullt klart besked: det talas om de avgifter, »som från samma område nu utgå», om den överflyttade delens »bidrag för innevarande år», eller om de kommunalavgifter, som »belöpa å området» efter medeltalet för vissa angivna år. Otvivelaktigt kunna dessa bestämmelser tolkas i båda riktningarna, ehuru det måste medges, att man närmast tänker på årets *uppbörd*, när det talas om de utskylder, som under året »utgå» från området — medan det däremot mera överensstämmer med kommunalförfattningarnas terminologi att uppfatta utskylderna för ett visst år såsom de skattebidrag, vilka detta år *debiteras* och först det följande uppbäras.

Praktiskt sett ligger sålunda skillnaden mellan båda ståndpunkterna däri, att den förra grundar ersättningsbeloppet på redan bestämda och före inkorporeringens ikraftträdande influtna belopp. Enligt den senare borde man vid dessa kalkyler även medtaga de under inkorporeringsåret inflytande utskylderna, som grunda sig på oktoberstämmans beslut föregående år, vilket väl i regeln, om ock ej alltid, faller senare än inkorporeringsförordnandets utfärdande — och därför kan komma att påverkas av detta beslut.

Rent formellt sett torde den senare ståndpunkten vara den, som bäst överensstämmer med gällande kommunalförfattningar. Med utskylderna för 1908 avses nämligen som bekant 1909 års uppbörd, och det är då naturligt att uppfatta saken på samma sätt även vid tolkningen av inkorporeringsbestämmelser. Icke dess mindre är denna ståndpunkt i princip ohållbar och kan vid sitt genomförande leda till stora praktiska svårigheter. På sätt som förut visats,[1] blir nämligen inkorporeringsområdet i och med överflyttningen omedelbart skattskyldigt till staden. Vid Bomhusområdets nyss omtalade införlivning med Gäfle var staden sålunda utan vidare berättigad att uppbära och tillgodoräkna sig de under 1911 från området utgående utskylderna, vilka i själva verket icke grundade sig på socknens, utan på stadens 1910 beslutade utdebitering för detta år. Att medeltalsberäkningen av ersättningen även skall omfatta utskylder, som tillkomma staden, måste dock anses oriktigt, och ännu oriktigare, om, såsom före 1902 var fallet, ersättningen grundar sig endast på ett enda års utskylder, vilka enligt denna uppfattning alltså skulle vara de, som under inkorporeringsåret av staden uppburits från området ifråga. Härtill komma ytterligare de vid Gäfleinkorporeringen meddelade bestämmelserna om avdrag för avskrivna och avkortade utskylder vid medeltalsberäkningen. Då 1911 års uppbörd verkställdes av staden, skulle denna alltså genom att underlåta att indriva vissa utskylder kunna oskäligt höja avdraget och därigenom sänka ersättningens hela belopp. Huru som helst måste det anses oegentligt att efter inkorporeringens förordnande de båda kommunerna skola hava möjlighet att påverka ersättningens belopp, socknen genom utdebiteringsbeslutet för inkorporeringsåret, och staden genom sättet för uppbördens handhavande samma år.

---

[1] Se ovan sid. 870 ff.

Konsekvenserna av den uppfattning, som här förut hävdats, att inkorporeringsområdets skattskyldighet omedelbart övergår till staden, äro sålunda uppenbarligen, att ersättningen måste grundas på de utskylder, som under de angivna åren influtit från inkorporeringsområdet. Vill man hävda en annan ståndpunkt, så måste det också erkännas, att socknens debiteringsbeslut för inkorporeringsåret även förpliktar det överflyttade området, att sålunda det första årets uppbörd tillkommer landskommunen. Denna ståndpunkt, som åtminstone är fullt logisk, synes hava intagits av Göteborgs stad vid dess senare partiella införlivningar.[1] Här har sålunda 1904, respektive 1909 års uppbörd skett i enlighet med socknens debitering och överlämnats till densamma, medan ersättningen grundar sig på utdebiteringen för de fem år, som förflutit närmast före inkorporeringen. Vid Bomhusinkorporeringen har man i enlighet med stadens uppfattning vid ersättningens beräkning följt samma tillvägagångssätt, medan däremot inkorporeringsårets uppbörd ansetts tillkomma staden. Även i åtskilliga andra fall har ersättningsbeloppet utan tvekan grundats å de för de angivna åren debiterade utskylderna.[2]

I andra fall torde man däremot ha grundat ersättningen på de under angivna år influtna utskylderna. Vid ett tillfälle har en tvist om denna fråga till och med dragits inför allmän domstol, som avgjort saken

---

[1] K. br. 13 maj 1902 (inkorporeringen trädde i kraft fr. o. m. 1904, se ovan sid. 930 not 3); k. br. 12 juni 1908; uppgifterna ifråga benäget meddelade av stadsrevisor Axel Ramm.

[2] Så enligt från drätselkamrarna meddelade upplysningar vid genomförande av k. br. 14 april 1899 (Härnösand), oaktat det här talats om de utskylder, som för år 1898 utgått från de överflyttade områdena, vidare k. br. 12 juni 1908 (Karlskrona): överflyttningen trädde i kraft fr. o. m. 1904 och ersättningen grundades på medeltalet för de utskylder, som under åren 1899—1903 utdebiterats inom området; k. br. 13 febr. 1903 (Örebro), k. br. 22 nov. 1907 (Falkenberg).

i enlighet med här uttalad uppfattning. Genom kungl. brev den 26 juli 1889 överflyttades vissa områden från och med 1890 från Asarum till Karlshamn, under villkor bland annat, att staden skulle till Asarum utgiva en årlig ersättning, som motsvarade den överflyttade sockendelens bidrag för 1889 till de kommunala utgifterna Vid genomförandet av denna bestämmelse ville Asarum beräkna ersättningen efter debiteringen för 1889 och begagnade sig av tillfället att driva upp denna ovanligt högt. Staden återigen gjorde en beräkning efter 1889 års uppbörd, men socknen ville icke emottaga det häremot svarande beloppet. I detta läge vilade frågan till 1893, då Asarum stämde staden med yrkande om utfående av de stadgade ersättningsbeloppen, beräknade enligt 1889 års utdebitering jämte 6 % ränta. Rådstuvurätten ansåg dock, att beloppet borde bestämmas efter 1889 års uppbörd. Målet fullföljdes icke till högre instans.[1]

ERSÄTTNING MED BESTÄMT BELOPP.

I några fall ha alla de svårigheter, som kunna vara förenade med ersättningsbeloppets beräkning, på ett enkelt sätt undgåtts genom att redan i inkorporeringsbrevet angivits ett visst belopp, vilket vanligen beräknats efter områdets kommunalutskylder. Det första exemplet på en dylik bestämmelse erbjuder 1874 års Örebroinkorporering, då staden förpliktades att till Längbro och Ånsta kommuner under tjugo år utgiva respektive 600 och 400 kronor. Utom i de förut angivna fall, då staden ålagts att ersätta landskommunen med en viss summa motsvarande utskyldernas kapitaliserade belopp,[2] har även senare någon gång förekom-

[1] Se *stämningen* till rådstuvurätten $^2/_1$ 1893, samt *rådstuvurättens utslag* $^{29}/_4$ 1893 (i avskrifter benäget meddelade författaren av stadens drätselkamrer Hugo Öberg): »enär bestämmelsen om ersättningens storlek måste anses innebära, att densamma skall motsvara det belopp, varmed den överflyttade delen av Asarums socken år 1889 bidragit till bestridande av Asarums sockens och pastoratsboars kommunala utgifter under år 1889, . . .»

[2] Se ovan sid. 1016 f.

mit, att den till en viss tidsperiod begränsade ersättningen angivits med en bestämd siffra.[1]

ERSÄTTNINGSTIDEN.

I allmänhet har emellertid beräkningen av den årliga skatteersättningens storlek varit av mindre intresse än bestämningen av den tidsperiod, under vilken den skall utgå. På denna punkt torde det nämligen vara lättast att genom en differentiering av övergångstiden taga billig hänsyn till de för varje fall växlande omständigheter, som motivera en större eller mindre ersättning. I stort sett har dock denna möjlighet i praxis lämnats obegagnad, och i det övervägande flertalet fall har tiden efter mönstret av 1872 års Nyköpingsinkorporering bestämts till tjugo år. I några förut angivna fall har den stadgats för all framtid, vanligen i form av skattebidragets kapitaliserade belopp. Långt vanligare är emellertid, såsom förut omnämnts, landskommunens anspråk på en dylik ersättning, medan staden naturligtvis å sin sida ofta sökt att få en kortare tid än de vanliga tjugu åren. Om denna punkt ha i flera fall förhandlingarna om ersättningen främst rört sig.[2] Ofta har

---

[1] I viss mån kan hit räknas k. br. 7 okt. 1904 (VÄSTERVIK), som ålade staden att »såsom ersättning för mistade inkomster» under 15 år till socknen erlägga ett årligt belopp av 1,000 kronor, ehuru denna summa till större delen torde hava utgjort en låneandel, se ovan sid. 983. Vidare k. br. 28 okt. 1910 (HUDIKSVALL), varigenom staden ålades att till Hälsingtuna och Idenors socknar under 10 år erlägga resp. 2,500 och 500 kronor. Då socknens nettoinkomst 1907 från området utgjorde 9,954 kr., är denna skatteersättning ovanligt blygsam.

[2] K. br. 5 sept. 1902 (KARLSKRONA). Tjurkö *kommunalstämma* fordrade ersättning för all framtid eller ett häremot svarande kapital. *K. befhde* föreslår en ersättningstid av 10 år. *Kammarkollegium* vill sätta den till 20 år. *Stadsfullmäktige*: ersättningstiden borde bestämmas till 10 år, »som var den vanliga vid överflyttningar». 15 år borde vara tillräckligt, men i nödfall ville staden underkasta sig de 20. — K. br. 22 nov. 1907 (FALKENBERG). *Kommunalstämman* yrkar vederlag för all framtid, medan staden vill medgiva ersättning »under ett 10-tal år». De båda församlingarnas gemensamma *kyrkoherde*, samtidigt *ordförande i SF.*, ansåg att ersättningen borde bestämmas till 24 år. *Stadsfullmäktige*: exempelvis 20 år. *K. befhde* synes ha föreslagit en ersätt-

härvid av olika ämbetsmyndigheter föreslagits en kortare ersättningstid, men kammarkollegium har i regeln fasthållit vid de traditionella tjugo åren, ja, i den ännu ej avgjorda frågan om Rosenborgs överflyttning till Södertälje har kollegium föreslagit, att ersättningen skall utgå under tjugufem år.[1] I praxis har emellertid ännu icke en så lång övergångstid stadgats, men däremot har den i några fall av särskilda billighetshänsyn sänkts under tjugo år. Vid flera tillfällen har den sålunda satts till tio[2] och i andra till femton år.[3]

---

ning för all framtid, eventuellt kapitaliserad efter 5 %. *Kommunalstämman* upptar sedermera kyrkoherdens yrkande om 25-årig ersättning. — K. br. 8 april 1910 (Gäfle). Stadsfullmäktige överlämna i sin ansökan tidens bestämmande åt k. m:t. *Magistraten*: tiden bör bestämmas så, att rubbning icke uppstår i socknens ekonomiska ställning. Ur denna synpunkt är en period av 20 år onödigt lång. *K. befhde* föreslog 10 à 15 år, medan *socknen* yrkade 20 år, vartill även *kammarkollegium* anslöt sig. — I samtliga dessa fall stadgades av *k. m:t* en 20-årig ersättningstid.

[1] Se *kammarkollegii* förut citerade *utlåtande* $^{31}/_{5}$ 1910. Samma villkor förut föreslagna av *k. befhde*. *Staden* hade i sin inkorporeringsansökan erbjudit en 20-årig ersättning, gärna i form av ett kapitalbelopp en gång för alla. *Socknen* å sin sida fordrade ett belopp motsvarande kapitalvärdet av en ersättning för all framtid förhöjt med 50 %.

[2] K. br. 26 juli 1889 (Karlshamn). Orsakerna till ersättningstidens sänkning äro här inte fullt klara. Kommunalskatten från området uppgick till $^{1}/_{8}$ av socknens hela skatteinkomst, och *kommunalstämman* fordrade ersättning för all framtid. *Staden* gjorde icke något kraftigare motstånd emot en eventuell ersättningsskyldighet, vars bestämmande hänsköts till k. m:t. — K. br. 4 juni 1897 (Ronneby). — K. br. 5 maj 1903 (Örnsköldsvik): ersättningsbestämmelsen hade här föreslagits av *kommunalstämman* och godkänts av *stadsfullmäktige*. — K. br. 28 okt. 1910 (Hudiksvall). Ersättningsbestämmelsen i sin helhet grundade sig på föregående överenskommelse mellan parterna och den opposition, som senare mötte från den återstående delen av Hälsingtuna, avsåg icke ersättningstiden.

[3] K. br. 22 sept. 1905 (Västerås). *Stadsfullmäktige* gingo endast ovilligt med på en ersättningsskyldighet, av skäl som förut angivits, se ovan sid. 1035 not 3. Skulle vederlag ifrågakomma, så borde tiden icke sättas över 20 år. *K. befhde*

PARTERNAS STÅNDPUNKT TILL ERSÄTTNINGSBESTÄMMELSEN.

Lika litet som den egentliga förmögenhetsrättsliga uppgörelsen kan ersättningsbestämmelsen stödja sig på de båda parternas vilja, vilka det endast i undantagsfall lyckats att förena i en fullständig överenskommelse. I grunden är detta en naturlig följd av ersättningens egenskap att utgöra en av billighetshänsyn betingad förutsättning för tvångsinkorporeringen. Förfarandet måste i denna del få karaktären av en skiljedom, som söker träffa den riktiga medelvägen mellan de båda parternas fordringar och medgivanden. Av ersättningens egenskap av inkorporeringsvillkor följer också, att man från början i första hand söker uppnå exkorporeringskommunens samtycke. Rent rättsligt sett borde naturligtvis stadens medgivande anses erforderligt, då den i och med ersättningsbestämmelsen kommer att åläggas en rent civilrättslig betalningsskyldighet. Vid köpingsinkorporeringarna har man därför, såsom redan förut nämnts, hänvisat ersättningens bestämmande till en godvillig överenskommelse mellan parterna: i inkorporeringsbrevet har stadgats, att en ersättning av köpingen skall utgivas till belopp, som, därest godvillig överenskommelse ej kan träffas, skall hänskjutas till kungl. maj:ts senare prövning.[1] Någon gång har härvid till och med frågan, om ersättning överhuvudtaget skall utgå, lämnats öppen: därest det efter vederbörlig utredning befinnes, att den minskning i inkomster, som genom överflyttningen vållas socknen, ej uppväges av motsvarande minskning i utgifter, skall köpingen utgiva ersättning för den sålunda konstaterade

ansåg varje ersättning överflödig, men kammarkollegium föreslog en ersättning under 15 år och beräknad efter för staden även i övrigt gynnsamma villkor. — K. br. 7 okt. 1904 (Västervik). De särskilda skäl, som här funnos att sätta bidragssskyldigheten till 15 år, ha förut angivits: väsentligen utgjorde den stadens andel i ett lån, varå 14 à 15 års amorteringstid återstod.

[1] K. br. 6 dec. 1895 (Arvika), k. br. 11 juni 1897 (Arvika), k. br. 16 okt. 1903 (Värnamo).

nettoförlusten med belopp, som kungl. maj:t i brist på godvillig överenskommelse bestämmer.[1]

Vid stadsutvidgningarna har en dylik reglering av skiljeförfarandet aldrig ägt rum, utan bestämmes ersättningens storlek alltid slutgiltigt av kungl. maj:t, ehuru givetvis senare förhandlingar vanligen äro av nöden för den exakta beräkningen av beloppets storlek o. s. v. I flera fall har staden i inkorporeringsansökningen eller senare förklarat sig villig att rörande ersättningen underkasta sig, vad kungl. maj:t kan komma att föreskriva,[2] och i andra har staden under ärendets behandling lämnats tillfälle att yttra sig rörande det föreslagna villkoret, som därvid uttryckligen godkänts.[3] Vid åtskilliga tillfällen har visserligen icke stadens yttrande över den stadgade ersättningen inhämtats, men denna har å andra sidan icke heller av staden bestridits och torde hava hållit sig inom gränserna för vad den ansett skäligt.[4] I något fall har den till

---

[1] K. br. 26 mars 1909 (Nybro).

[2] K. br. 6 juli 1889 (Karlshamn): dock anhöll staden, att få avgiva yttrande över ersättningen, innan den av k. m:t fastställdes. — K. br. 18 april 1902 (Norrtälje): staden vill icke »undandraga sig att ge Frötuna ersättning för uppkommande förlust». Förslagsvis angavs även grunderna för den senare stadgade ersättningen. — K. br. 5 sept. 1902 (Karlskrona): staden är beredd att underkasta sig de villkor, som k. m:t efter hörande kan finna skäligt föreskriva. — K. br. 13 febr. 1903 (Örebro): staden förklarar sig villig och skyldig att rörande den ekonomiska förlusten underkasta sig, vad k. m:t föreskriver.

[3] Så torde hava skett i följande fall: k. br. 19 april 1872 (Nyköping), k. br. 23 dec. 1874 (Örebro), k. br. 8 dec. 1881 (Göteborg), k. br. 27 jan. 1882 (Köping), k. br. 27 juni 1902 (Västerås), k. br. 5 sept. 1902 (Karlskrona), k. br. 14 nov. 1902 (Borås), k. br. 13 febr. 1903 (Örebro), k. br. 15 maj 1903 (Örnsköldsvik), k. br. 28 okt. 1910 (Hudiksvall).

[4] Som exempel på denna grupp, vilken torde vara den talrikaste, kunna nämnas k. br. 3 nov. 1905 (Karlskrona), k. br. 22 nov. 1907 (Falkenberg), k. br. 7 okt. 1904 (Västervik).

och med stadgats lägre och till kortare tid än stadens myndigheter medgivit.[1]

Å andra sidan visa många exempel, att kungl. maj:t utan stadens hörande anser sig kunna ålägga den inkorporeringsersättningar,[2] som ofta i ett eller annat avseende gå utöver dess medgivanden, och som av staden bestridits.[3] Ännu vanligare har naturligtvis varit, att socknen fordrat en större ersättning än som sedan stadgats, liksom den bestridit områdesförändringen överhuvud.[4] Dess ställning är dock, som flera gånger anmärkts, en väsentligt annan än stadens, då den icke kan göra några verkliga rättsanspråk gällande, varken på inkorporeringsområdet ifråga eller på dess skattekraft, medan däremot en ersättningsbestämmelse mot stadens bestridande och utan stöd i allmän lag måste bliva föremål för allvarliga rättsliga invändningar.

I allmänhet måste det medgivas, att frågan om skatteersättningen till landskommunen i rådande administrativ praxis knappast behandlats på ett vare sig för städernas intressen eller ur det allmännas synpunkt

---

[1] K. br. 22 sept. 1905 (VÄSTERÅS). *Stadsfullmäktige* synas ha velat underkasta sig en 20-årig ersättning efter medeltalet 1899—1903, medan den senare stadgade ersättningen skulle utgå under 15 år och med medeltalet 1903—1905.

[2] K. br. 21 dec. 1877 (HALMSTAD), k. br. 14 mars 1879 (FALKÖPING), k. br. 18 april 1879 (UPPSALA), k. br. 2 okt. 1880 (ESKILSTUNA), k. br. 22 nov. 1895 (ÖREBRO). I intet av dessa fall har *staden* hörts rörande det av kammarkollegium formulerade villkoret, medan däremot *socknen* särskilt vid Klosterströms överflyttning till ESKILSTUNA (k. br. 2 okt. 1880), liksom vid den samtidigt behandlade, men genom departementsskrivelse s. d. avslagna överflyttningen av visst område från Fors' socken lämnats tillfälle att yttra sig.

[3] K. br. 2 okt. 1880 (ESKILSTUNA), där stadens myndigheter icke synas hava velat giva annan ersättning än till prästerskapet. K. br. 9 febr. 1894 (GÄFLE): staden medgav en ersättning av »på sin högsta höjd» 5,050 kr., medan k. m:t satte den till 10,000 kr. Se ovan sid. 1017 f.

[4] Se ovan sid. 537 ff.

tillfredsställande sätt. Allt för mycket torde ännu den ursprungliga uppfattningen av ersättningen som en form för avlösning av socknens rätt till inkorporeringsområdet göra sig gällande, fastän det måste anses oriktigt att betrakta stadens bidrag som en »ersättning» i egentlig mening, då ersättningen genom det samtidiga övertagandet av områdets förvaltning ju förlorat sitt föremål. I sammanhang härmed står också den bristande utbildningen av de olikartade billighetshänsyn, på vilka stadens bidragsskyldighet ensamt bör vila. Det kan icke förnekas, att dessa bestämmelser, i trots av att de uteslutande motiveras av från fall till fall växlande omständigheter, hava en schablonartad karaktär, medan däremot frågan om en skatteersättning till väghållningsdistriktet vanligen fått en mera ingående och nyanserande behandling.[1]

B. UPPGÖRELSEN MED DE HÖGRE KOMMUNERNA.

Vid utbrytningen ur de högre kommunala enheterna, väghållningsdistriktet, tingslaget, häradet och landstingsområdet återkomma fullständigt samma problem som de, vilka här ovan med avseende å landskommunen behandlats. Även här måste den bestående förmögenhetsrättsliga gemenskapen genom någon slags uppgörelse rörande exkorporeringskommunens tillgångar och skulder upplösas, även här kunna särskilda billighetsgrunder kräva, att staden med ett bidrag bereder den förminskade kommunen någon ersättning för det förlorade skatteöverskottet. De synpunkter, som härvid från olika håll gjorts gällande, erbjuda gemenligen icke heller något nytt, ehuru exkorporeringskommunens försök att

[1] Se ovan sid. 759 ff.

här konstruera en verklig skadeståndsplikt för staden vid några tillfällen fått synnerligen pregnanta formuleringar.[1]

Väghållningsdistriktet. Ojämförligt mer invecklad ställer sig den förmögenhetsrättsliga uppgörelsen med väghållningsdistriktet, vilken emellertid på det närmaste sammanhänger med och betingas av avvecklingen av den bestående offentligrättsliga gemenskapen mellan inkorporeringsområdet och distriktets återstående del med avseende å vägväsendet. Redogörelse härför har förut lämnats.[2]

Tingslaget. Enklare är uppgörelsen med tingslaget. I allmänhet bestå dess tillgångar endast i tingshusbyggnaden och nödiga inventarier, vilka äro lika nödvändiga för den judiciella förvaltningen efter inkorporeringen som före densamma. Å andra sidan äro dessa förvaltningsobjekt efter inkorporeringen icke nödvändiga för inkorporeringsområdets behov, då detta lägges under stadens jurisdiktion. På dessa tillgångar lär staden sålunda icke kunna göra några rättsanspråk gällande. Några nämnvärda tillgångar av finansförmögenhets karaktär finnas i regeln icke.

SKULDDELNING. Emot förvaltningsförmögenhetens aktiva svara emellertid ofta vissa passiva: lån, som upptagits i och för uppförande eller reparation av tingshus. Det är uppenbart, att då valutan helt och hållet kommer den återstående delen av distriktet till godo, då inkorporeringsområdet icke efter förändringen har någon som helst nytta av lånen, så böra kostna-

---

[1] Utom de förut, ovan sid. 1014, anförda yttrandena av representanter för Svartlösa härads tingshusbyggnadsskyldige vid Brännkyrka sockens utbrytning ur tingslaget, *Bihang till BU:s utl. och mem.* 1909 : 188 sid. 23, 25, även diskussionerna mellan stadens och landstingets representanter rörande samma sockens utbrytning ur landstingsområdet, *Bihang till BU:s utl. och mem.* 1910: 140, sid. 11 ff., 30 ff., 33: »Var och en som ville köpa något, hade att erlägga betalning för det köpta; och likaså borde staden, som sökte att öka sitt område med grannkommunerna, gälda priset därför (!)»

[2] Se ovan sid. 731 f., 755 ff.

derna för deras förräntning och amortering också helt och hållet övertagas av tingslagets återstående delar. Då staden icke utfår någon del av tillgångarna, så böra ock däremot svarande skulder förbliva odelade. Några rättsanspråk på en delning av lånen kunna, med hänsyn till deras ändamålsbestämning, icke av tingslaget hävdas.

Det kan emellertid medgivas, att vissa billighetsskäl kunna motivera en dylik delning. Då lånen nämligen äro upptagna med hänsyn till det odelade tingslagets skattekraft, kunna de efter en stor exkorporering komma att oskäligt betunga dess återstående delar.[1] Det är sant, att vid ett dylikt tillfälle också de motsvarande tillgångarna, främst tingshuset, kan bliva för stort för det förminskade tingslagets behov, men någon delning kan här av praktiska skäl näppeligen komma ifråga. Men det måste noga fasthållas, att det endast är billighetsgrunder, som kunna motivera en dylik skulddelning, och att vid sidan av dessa även billighetshänsyn till stadens förmån kunna göras gällande, främst utgifterna för inkorporeringen i förhållande till dess bärkraft, vidare lånets storlek i förhållande till tingslagets skattekraft. Om icke någon avsevärd höjning av utdebiteringen behöver vidtagas, så är också en särskild skulddelning överflödig.

I praxis torde i allmänhet dessa synpunkter hava iakttagits. Ehuru från de tingshusbyggnadsskyldiges sida även tidigare anspråk på stadens deltagande i lånekostnader eller rentav en allmän skatteersättning fram-

---

[1] På ett klart sätt hava dessa olika synpunkter framkommit i *kammarkollegii utlåtande* rörande Åviksområdets utskiljande ur Bergsjö och Forsa tingslag i akten till k. br. 28 okt. 1910 (Hudiksvall): tingslagets yrkande kan ej helt och hållet tillbakavisas, även om staden för sin ståndpunkt kan anföra goda billighetsskäl. Å ena sidan har beslut om tingshusbyggnadens uppförande fattats med hänsyn till hela tingslagets skattekraft, medan byggnaden å andra sidan uteslutande tjänar tingslagets, ej stadens ändamål. Se vidare nedan sid. 1048 f.

ställts,[1] stadgades först 1902, vid Kålltorps överflyttning till Göteborg, skyldighet för staden att övertaga den del av tingslagets skulder, som svarade mot inkorporeringsområdets skattekraft.[2] Detta fall blev dock icke i så måtto prejudicerande, att varje anspråk från tingslagets sida i samma riktning sedan godkändes. Exempel saknas icke på att dylika krav antingen helt lämnats utan avseende[3] eller endast i mindre utsträckning vunnit kungl. maj:ts bifall, då nämligen särskilda billighetsskäl i denna riktning förelegat.[4]

Bland de omständigheter, som därvid flera gånger återkommit, och som torde förtjäna särskilt beaktande, märkes det icke ovanliga fall, att staden redan förut genom upplåtande av tomt, anläggande av gata o. dyl. iklätt sig särskilda uppoffringar för den tingshusbyggnad, som lånet i fråga avser. Om verkliga rättsgrunder för lånedelningen kunde åberopas, så borde givetvis icke hänsyn tagas till dylika prestationer från stadens sida, vilka vanligen falla före och icke stå i något samband med inkorporeringen, men då det här endast är fråga om en ren billighetsprövning, böra icke heller dessa omständigheter frånkännas all betydelse. Vid den nyss omnämnda Hudiksvallsinkorporeringen torde också hänsyn ha tagits härtill. De tingshusbyggnadsskyldige och domhavanden ansågo,

---

[1] Exempelvis vid Nynäs' överflyttning till Gäfle (k. br. 9 febr. 1894), då tingshusbyggnadsskyldige fordrade en ersättning i ett för allt med skattebidragens fördubblade kapitalbelopp: 1,000 kr. för 24 kr. om året.

[2] K. br. 30 maj 1902.

[3] Vid viss överflyttning till Västervik, k. br. 7 okt. 1904. De ***tingshusbyggnadsskyldiges*** krav, att staden efter inkorporeringsområdets skattekraft skulle deltaga i kostnaderna för ett 1901 upptaget lån, tillstyrktes av ***hovrätten***, men bestreds av ***staden***, som erinrade, att beslut om lånet fattats först 3 år efter stadsfullmäktiges inkorporeringsansökan, och att överflyttningen icke kunde hava någon märkbar inverkan å det stora tingslagets skattekraft.

[4] K. br. 28 okt. 1910 (Hudiksvall): staden förpliktigades att övertaga $^2/_3$ av de lånekostnader, som svarade mot Åviksområdets skattekraft.

att staden borde övertaga den del av tingslagets byggnadslån, som efter fyrktalet belöpte å inkorporeringsområdet. Staden bestred dessa anspråk: den hade redan förut i form av gatuarbeten och tomt fått vidkännas dryga kostnader för det i staden belägna nya tingshuset, som upplåtits utan ersättning.[1] Motparten kunde icke i dessa uppoffringar, som beslutats före inkorporeringen, se något verkligt »vederlag», men kammarkollegium ville icke frånkänna stadens synpunkter en viss betydelse: uppgörelsen med tingslaget vilade helt och hållet på billighetsgrunder.[2] I enlighet härmed föreslog kollegium, att denna fråga liksom den liknande frågan om skatteersättning till väghållningsdistriktet skulle hänskjutas till ett särskilt skiljedomsförfarande: staden skulle bidraga till kostnaderna för uppförande av Bergsjö och Forsa tingslags ifrågavarande tingshusbyggnad med belopp, som i händelse överenskommelse därom ej kunde träffas, av kungl. maj:t efter vederbörlig framställning skulle bestämmas. Hovrätten hemställde däremot, att grunderna för stadens skyldighet att deltaga i tingshusbyggnadslånet redan vid inkorporeringens förordnande skulle bestämmas, och i överensstämmelse härmed formulerades ock inkorporeringsbestämmelsen. Staden skulle bidraga till gäldande av tingslagets skulder med ett belopp, som motsvarade $^2/_3$ av den andel, som belöpte å inkorporeringsområdet efter förhållandet mellan dess och hela tingslagets bevillning.

Vid underhandlingarna rörande Limhamns inkorporering med Malmö återkom samma fråga: staden ansåg sig icke böra övertaga Limhamns andel i tingslagets lån, då den redan genom att utan ersättning upplåta tomt för tingshuset bidragit till dess byggnadskostnader med ett belopp,

[1] Av det 40-åriga amorteringslånet å 130,000 kr. borde staden alltså övertaga $\frac{44,578}{323,368}$. Tingslaget företräddes vid förhandlingarna av sina byggnadskommitterade. Stadens förutvarande kostnader för bygget uppgåvos till 15,000 kr.

[2] Se ovan sid. 1047 not 1.

som fullt motsvarade låneandelen. Inkorporeringskommitterade ville dock icke motsätta sig att saken upptogs till prövning och föreslogo i överensstämmelse härmed en inkorporeringsbestämmelse av innehåll, att frågan, huruvida staden bör övertaga betalningsansvaret för Limhamns andel i tingslagets lån, även om den avstår från alla anspråk å tingslagets tillgångar, borde göras beroende av godvillig överenskommelse eller »prövning i laga ordning», varmed väl torde hava avsetts ärendets hänskjutande till kungl. maj:t. Här ifrågasättes alltså, att icke endast sättet för delningen, utan även frågan om någon delning överhuvud taget skall ske, skall hänskjutas till skiljedom. Att döma av föregående praxis, lär en dylik bestämmelse näppeligen vinna kungl. maj:ts godkännande.[1]

I regeln torde de i åtskilliga fall förekommande bestämmelserna om stadens skyldighet att övertaga en del av tingslagets skulder ha stadgats utan dess hörande,[2] ehuru även fall förekommit, då stadens uttryckliga medgivande förelegat,[3] ja, vid ett tillfälle har staden rentav

---

[1] Jfr ock ovan sid. 789 f.

[2] Exempel: k. br. 27 juni 1902 (Västerås), villkoret formulerat av ***k. befhde*** med ***hovrättens*** instämmande; k. br. 3 mars 1905 (Göteborg), villkoret föreslaget av ***häradsborna*** och formulerat av ***hovrätten***; k. br. 22 nov. 1907 (Falkenberg); k. br. 8 april 1910 (Malmö), den gemensamma ***inkorporeringskommittén*** meddelar endast allmänna uppgifter om tingslagets ekonomi, men föreslår intet villkor; ***tingshusbyggnadsskyldige*** ej hörda, och ej heller ***k. befhde*** yttrar något om denna fråga; villkoret formulerat av ***kammarkollegium.*** Före Brännkyrkas införlivning med Stockholm (k. br. 22 mars 1912) hade direkta förhandlingar mellan parterna ägt rum, dock utan resultat, då ***tingslaget*** fordrade en väldig skatteersättning. Bestämmelsen formulerades sedan i huvudsak efter ***stadens*** förslag.

[3] K. br. 3 aug. 1906 (Eskilstuna): gemensamma ***inkorporeringskommitterade*** lämna en del sifferuppgifter rörande tingslagets skulder. Då inkorporeringen innebär, att socknarnas bidragsskyldighet upphör, »överensstämmer det med billighet och rättvisa», att staden övertager viss låneandel. Häri instämde ***tingshusstyrelsen.*** Rörande Brommas utbrytning ur Södra Roslags domsaga till följd av införlivningen med Stockholm har mellan staden och tingshusstyrelsen utan svårighet avtal rörande övertagande av skuldandel träffats; se ***Bihang till BU:s utl. och mem.*** 1911: 8, sid. 268 ff.

ifrågasatt bestämmelse om skulddelning, ehuru det senare visade sig, att tingslaget icke hade några skulder.[1] De materiella grunderna för uppgörelsen hava från det förut omnämnda Göteborgsfallet 1902 alltid varit de samma, som reglerat uppgörelsen med socknen: staden övertager den del av tingslagets skuld, som vid tiden för överflyttningen efter fyrktal — numera efter bevillning — belöper å det överflyttade området.[2] I de flesta fall har man emellertid på goda grunder ansett uppgörelsen böra omfatta icke bara skulderna utan även tillgångarna. Vid Lundby-inkorporeringen inleddes bestämmelsen därför med ett stadgande, att staden utan ersättning skulle avstå »den på Lundby kommun belöpande andel» av tingslagets tingshus och övriga tillhörigheter. I denna form har bestämmelsen upprepats vid de totala inkorporeringar, där den varit av nöden.[3] Och i några fall, då det icke funnits några skulder att dela, har ändock en särskild bestämmelse om stadens avstående av inkorporeringsområdets andel i tillgångarna ansetts nödig — och med all rätt, då även den bestående gemensamheten med avseende å tingslagets aktiva vid utbrytningen behöver avvecklas.[4]

Det är klart, att stadgandet om fyrktalet som grundläggande för

---

[1] Nämligen vid Bomhusområdets överflyttning till Gäfle, k. br. 8 april 1910.

[2] I huvudsaklig överensstämmelse härmed — utom det förut omnämnda k. br. 30 maj 1902 (Göteborg) — k. br. 19 sept. 1902 (Karlstad), k. br. 22 nov. 1907 (Falkenberg).

[3] Med smärre formella variationer: k. br. 3 mars 1905 (Göteborg), k. br. 3 aug. 1906 (Eskilstuna), k. br. 8 april 1910 (Malmö) samt i Stockholms och Södra Roslags tingslags överenskommelse angående Brommainkorporeringen. En god formulering har lämnats i k. br. 12 juni 1908 (Göteborg): »staden övertager den del av Askims, Västra och Östra Hisings samt Sävedals härads skuld för deras tingshus, som vid tiden för överflyttningen enligt fyrktal belöper på de överflyttade områdena, dock utan rätt för staden till andel i tingshuset eller i häradenas övriga för tingshushållningen avsedda tillhörigheter».

[4] Så i k. br. 30 sept. 1910 (Linköping) samt i k. br. 22 mars 1912 (Stockholm).

delningen avser tingshusbyggnadsfyrk, som före 1905 års lag icke alldeles sammanföll med allmän fyrk.[1] Vid Lundbyinkorporeringen, som trädde i kraft på samma gång som denna lag, hade hänsyn tagits härtill; delningen skulle ske efter förhållandet emellan »det enligt då gällande lag beräknade antalet tingshusbyggnadsfyrkar» i de båda områdena. Även vid Eskilstunainkorporeringen — som dock förordnades efter tingshusbyggnadsskyldighetens utjämning å allmän fyrk — stadgades, att delningen skulle ske efter tinghusbyggnadsfyrk.

SKATTEERSÄTTNING TILL TINGSLAGET.

I några fall ha från tingslagets sida anspråk framställts å en allmän skatteersättning. I verkligheten skulle väl icke en dylik komma att till beloppet avsevärt skilja sig från de stadgade bidragen till tingshusbyggnadslånens förräntning och amortering, då tingslaget utom dessa kostnader vanligen icke har några större utgifter. En tjuguårig skatteersättning kan därför för tingslaget vara av mindre värde än stadens övertagande av en skuldandel, om nämligen den återstående amorteringstiden överstiger tjugu år. Den fordrade ersättningen torde vanligen avse just lånekostnaderna, och det är karaktäristiskt, att en av de tidigaste bestämmelserna om skulddelning utgick från ett allmänt skatteersättningskrav och i formellt hänseende har flera likheter med en vanlig ersättningsbestämmelse: stadens bidrag till lånens förräntning och amortering begränsades till tjugu år — såvitt lånet icke under denna tid slutamorterats — och bestämdes till ett belopp, motsvarande medeltalet av inkorporeringsområdets bidrag under de fem senaste åren.[2] I andra fall har ersättningskravet jämväl avsett häradstjänarens avlöning, vilken icke på grund av inkorporeringen kan minskas, och som ur billighets-

[1] Se ovan sid. 323.

[2] K. br. 27 juni 1904 (Västervik): *Häradsrätten* och *domhavanden* föreslå villkoret, som biträddes av *k. befhde* och *hovrätten* med förbehåll för lånens slutamortering inom de 20 åren.

synpunkt här liksom i motsvarande fall vid sockenutbrytningen väl kan tänkas motivera en ersättning.[1] Vid Brännkyrkas införlivning med Stockholm har ock i enlighet med stadens medgivande en dylik speciell skatteersättning stadgats: staden har förpliktats att efter socknens bevillning vid tiden för införlivningen bidraga till den pension, som utgick till en avliden häradstjänares änka. De ovanligt omfattande anspråken på en ersättning för områdesförlusten, innefattande bland annat rundligt tilltagna bidrag till kostnaderna för uppförande av ett tilltänkt tingshus, blevo däremot på goda grunder lämnade utan avseende. Några lån funnos här icke att dela.[2]

Utbrytningen ur häradet behöver i allmänhet icke giva anledning ***Häradet.*** till någon särskild uppgörelse, då häradet vanligen saknar tillgångar och skulder av någon betydenhet. Undantag härifrån utgör det fall, då inom häradet finnes häradsallmänning, som efter oförmedlat hemmantal tillhöra dem, som i häradet bygga och bo.[3] I motsats till de äldre sockenallmänningarna, vilka med full äganderätt tillhöra och kunna skiftas mellan hemmanen i socknen, torde häradsallmänningarna

[1] Vid 1907 års FALKENBERGSinkorporering, k. br. 22 nov. 1907, begärdes av *häradsborna* vederlag för all framtid bl. a. på denna motivering. Detta krav synes senare icke ha uppmärksammats, men lånedelning stadgades på vanligt sätt.

[2] K. br. 22 mars 1912 (STOCKHOLM), *Bihang till BU:s utl. och mem.* 1909: 188. Stadens *inkorporeringsdelegerade* funno till en början underhandlingar överflödiga, då tingslaget icke hade några skulder. *Tingshusbyggnadsskyldige* ansågo däremot förhandlingar om en ersättning nödiga, socknen hade representerat $1/3$ av tingslagets skattekraft och måste bl. a. bidraga till kostnaderna för ett erforderligt tingshus. Vid de följande direkta förhandlingarna hävdade *tingshusbyggnadsskyldige* med all skärpa, att en laga skadeståndsplikt för staden förelåg, och att vederlaget borde bestämmas till ett belopp, vars årliga ränta täckte $1/3$ av kostnaderna för tingslagets förvaltning, sedan nytt tingshus byggts. *Stadens delegerade* bestredo varje ersättningsskyldighet och medgåvo endast ett bidrag till pensionen åt häradstjänaren P. A. Gyllenpalms änka. At k. m:t överlämnades att i enlighet härmed bestämma villkoren för utbrytningen.

[3] Se ovan sid. 321 f.

kunna betraktas som vanliga kommunala tillgångar, och delaktigheten i desamma sålunda helt och hållet betingas av häradsindelningen. Utvidgas häradet, så inträda de införlivade fastigheterna efter samma grunder som de förutvarande i rätten att tillgodonjuta avkastningen av allmänningen, och omvänt förlorar exkorporerat område utan vidare sin andel i allmänningen,[1] förutsatt att icke av de allmänna grunder, som förut utvecklats, någon slags uppgörelse rörande avvecklingen av den bestående gemensamheten sker. Denna avveckling är här vida enklare än när det gäller annan kommunal egendom, som direkt eller indirekt tjänar offentliga förvaltningsändamål, och då alltså en undersökning av dessa olika ändamåls områdesbestämning bör ske. Allmänningen åter kommer de enligt lagen därtill berättigade genom sin avkastning direkt till godo: alla häradets delar hava här ett lika stort intresse. Den enklaste lösningen torde därför vara, att det exkorporerade området efter det oförmedlade hemmantalet utlöses ur den bestående gemenskapen,[2] eller, om detta av praktiska skäl icke låter sig göra, helt enkelt fortfarande behåller sin delaktighet i häradsallmänningen.

Den senare utvägen är den, som hittills i praxis kommit till användning. Vid Klosters och Fors' socknars utbrytning ur respektive Väster- och Öster-Rekarnes härad stadgades, att den förändrade regleringen icke skulle medföra någon rubbning uti den vederbörande fastigheter inom socknarna tillkommande rätt till häradsallmänning.[3] Denna

---

[1] Jfr CLAS LIVIJNS förut anförda reservation i *Oregelbundenhetskommitténs betänkande*, s. 481 ff.

[2] Denna utväg föreslogs av LIVIJN: in- och exkorporerade hemman skulle äga inlösa sig i, respektive utlösas ur, delaktighet i allmänningen. Ersättningsbeloppet skulle beräknas efter de fem senaste årens medeltal och utgå med en summa i ett för allt efter 6.66 % (= 15 gånger den genomsnittliga årsavkastningen).

[3] K. br. 3 aug. 1906 (ESKILSTUNA). De gemensamma *inkorporeringskommitterade* ansågo icke, att någon rubbning av delaktigheten *ipso jure* ägde rum,

bestämmelse har även i senare förekommande fall upprepats.[1] Den enda fråga, som vid denna lösning kan giva anledning till någon tvekan, är organisationen av allmänningens förvaltning, vilken skall handhavas av en allmänningsstyrelse, utsedd av sockenvis valda ombud. Vanligen har det forna sockenområdets representationsrätt ordnats så, att delägarna i allmänningen sammanträda inför magistraten och utse sina ombud.[2] Rösträtten får här uppenbarligen rätta sig efter det oförmedlade hemmantal, som enligt jordeboken vid tiden för överflyttningen var fastigheterna åsatt.

Landstingsområdet. Även vid utbrytningen ur landstingsområdet måste under någon form en avveckling av den bestående ekonomiska gemensamheten ske. I allmänhet gäller, liksom med avseende å tingslaget, att tillgångarna väsentligen äro av förvaltningsförmögenhets karaktär, att de med hänsyn härtill gemenligen äro odelbara och sålunda förbliva i landstingets ägo. I motsats till vad fallet är med tingslagets viktigaste tillgångar, är det emellertid här tänkbart, att inkorporeringsområdets andelsrätt kan göras gällande i form av anspråk på rätt till fortsatt begagnande. Staden kan berättigas att disponera ett antal platser å de sjukvårdsanstalter, om vilka det här framför allt är fråga. Endast i sällsynta undantagsfall

---

men under sådana förhållanden lär väl den senare stadgade bestämmelsen varit överflödig.

[1] K. br. 30 sept. 1910 (Linköping) samt i överenskommelsen rörande Bromma sockens införlivning med Stockholm och i inkorporeringskommitterades förslag till inkorporering av Norrköpings grannkommuner.

[2] I Linköpingsbrevet har stadgandet erhållit en allmän formulering: alla val, som nu ske på kommunalstämman och avse S:t Lars socknemän särskilt vidkommande angelägenheter, skola framdeles ske inför magistraten. I Brommaöverenskommelsen måste samtidigt valet av ombuden för Sundbybergs köping ordnas: intill dess även denna blivit införlivad, skola allmänningsdelägarna inom båda kommunerna i och för val av ombud sammanträda inför k. befhde i Stockholms län.

kan det däremot förekomma, att inrättningen ifråga uteslutande eller i övervägande grad varit avsedd för inkorporeringsområdets behov och därför vid överflyttningen också bör tillfalla staden, eventuellt emot en mindre lösen. De skulder, som svara mot förvaltningstillgångarna, böra uppenbarligen behandlas på samma sätt som dessa. Emellertid kunna, liksom vid uppgörelsen med tingslaget särskilda billighetsskäl motivera, att staden hur som helst övertager en mot inkorporeringsområdets skattekraft svarande andel av landstingets skuldbörda, vilken onekligen kontraherats med hänsyn till det odelade områdets skattekraft.

Vid uppgörelsen rörande finansförmögenheten träder däremot den särskilda ändamålsbestämningen i bakgrunden. Här kan därför utan vidare en allmän delning ske, lämpligen efter förhållandet mellan de båda delarnas skattekraft. Såväl med avseende å förvaltnings- som finansförmögenheten gäller emellertid, att vid mindre betydande rubbningar av landstingsområdets skattekraft någon särskild uppgörelse torde vara överflödig.

I allmänhet hava dessa grundsatser tillämpats såväl vid de utbrytningar av hela städer ur landstingsområdet, vilka sedan landstingsförordningens utfärdande ägt rum, som vid utvidgningar av städer, som ej deltaga i landsting. Att områdesförändringen i förra fallet sker på grundval av ett generellt stadgande i en allmän författning, och i det senare uteslutande vilar på ett särskilt kungligt förordnande, kan uppenbarligen icke medföra några olikheter med avseende å inkorporeringens privaträttsliga verkningar. I det ena som det andra fallet består mellan de båda områdesdelarna en förmögenhetsrättslig gemensamhet, som bör avvecklas. Vid Malmö och Norrköpings utträde ur respektive landstingsområden ansågs någon särskild uppgörelse överflödig.[1] Efter utbrytningen

---

[1] Rörande tillvägagångssättet vid stads utträde ur landsting, se särskilt *Bihang till BU:s utl. och mem.* 1910: 140, sid. 25, där en utförlig redogörelse för Gäfles utbrytning lämnas. Jfr ock Malmgren 166 ff.

av Gäfle trädde däremot staden och landstinget i underhandling och överenskommo, såsom förut angivits, att staden med Gästriklands landsbygd fortfarande skulle bilda ett sjukvårdsdistrikt och gemensamt använda och förvalta det i Gäfle belägna lasarettet. Någon vidare uppgörelse ansågs däremot icke böra ifrågakomma.[1]

Vid någon inkorporering har däremot icke delning av förvaltningsförmögenhetens tillgångar ifrågasatts, ehuru det väl förekommit, att staden vid uppgörelsen velat tillgodoräkna sig inkorporeringsområdets anspråk å del i landstingets sjukvårdsanstalter. Vid några tillfällen har — liksom med avseende å tingslaget — en allmän skulddelning föreskrivits: staden skall efter förhållandet mellan bevillningsbeloppen i de respektive områdena bidraga till betalningen av den skuld, vari landstinget vid tiden för överflyttningen häftar, dock med begränsning till de lån, som tillkommit på grund av landstingets beslut före dess ordinarie sammanträde det år, som närmast föregått året för inkorporeringens förordnande eller året dessförinnan.[2] Vid Lundby inkorporering med Göteborg ansågs

---

[1] Se ovan sid. 329. — De av staden och landstinget gemensamt tillsatta kommitterade sökte här hävda, att utträdet överhuvud taget icke medförde några privaträttsliga verkningar: »ingenting förekomme i gällande lag, som häntydde på att ett landstings tillgångar kunde skiftas». Oavsett att denna negativa ståndpunkt står i bestämd strid med den nyss förut träffade överenskommelsen om bevarandet av den bestående sjukvårdsgemenskapen, måste det medgivas, att den så tillvida otvivelaktigt är riktig, att en delning av landstingets förmögenhet i ett eller annat avseende utan dess hörande eller mot dess bestridande kräver en legal sanktion, vilken i de gällande kommunalförfattningarna saknas. Att däremot i och med områdesförändringen de allmänna rättsgrunderna för en delning äro givna, har förut utförligt påvisats. Härmed till resultatet överensstämmande Malmgren 167 ff., ehuru närmare motivering här saknas.

[2] K. br. 8 april 1910 (Malmö), k. br. 8 april 1910 (Gäfle): staden skall efter bevillningen bidraga till betalningen av den skuld, vari landstinget häftar den 1 januari 1911, och som tillkommit på grund av landstingets före dess ordinarie sammanträde hösten 1910 fattade beslut. Denna bestämmelse synes vid Malmö-

avvecklingen däremot böra inskränkas till landstingets »större förbindelser», varmed närmast åsyftades dess aktieteckningar och andra förbindelser för vissa järnvägsföretag. Någon del i landstingets tillgångar av finansförmögenhets karaktär har staden endast i det sistnämnda fallet tillerkänts: jämte skulderna övertog staden en del av landstingets fordringar hos de ifrågavarande järnvägsföretagen.[1]

---

inkorporeringen icke ha varit föremål för några myndigheters yttrande (!) och vid Gäfleinkorporeringen tillkom den åtminstone utan de båda parternas hörande.

Vid förhandlingarna rörande Brännkyrkas utbrytning ur länet yrkade Stockholm, att bestämmelsen skulle formuleras på sätt vid Malmö- och Gäfleinkorporeringarna skett: staden skulle deltaga i de av landstingets skulder vid tiden för införlivningen ($^1/_1$ 1913), som tillkommit på grund av beslut, fattat före dess ordinarie sammanträde hösten innan inkorporeringen komme att äga rum (hösten 1912). *Landstinget* åter fordrade, att staden skulle deltaga i kostnaderna för såväl de lån, för vilka landstinget vid tiden för införlivningen häftade, som dem, vilka kunde visa sig erforderliga i anledning av landstingets före år 1910 fattade beslut. Dess krav att staden även skulle kunna tvingas deltaga i framtida skulder — beräknade till över 100,000 kronor — tillstyrktes märkligt nog av *k. befhde* i länet, som genom något förbiseende till stöd härför rentav åberopade 1910 års Gäfleinkorporering, men *k. m:t* gick en egendomlig mellanväg: staden förklarades pliktig deltaga i betalningen av den skuld, vari landstinget häftade den 1 januari 1913, och som tillkommit på grund av dess före dess ordinarie sammanträde 1910 fattade beslut. I realiteten kom detta på ett ut med stadens förslag, men formellt sett var det egentligen oförmånligare för landstinget. Man kan icke värja sig för intrycket, att här föreligger något förbiseende i formuleringen.

[1] K. br. 3 mars 1905 (Göteborg): staden förpliktades att efter bevillningen övertaga Lundby kommuns andel dels i de kostnader, vilka landstinget på grund av redan gjorda åtaganden haft eller komme att vidkännas för framdragande genom länet av statsjärnvägen från Göteborg till Skee, och vilka icke vid tiden för införlivningen blivit betäckta genom av landstinget gjorda avsättningar, dels ock i de vid tiden för införlivningen kvarstående förbindelser, som landstinget på grund av redan fattade beslut iklätt sig för anskaffande av medel till utlåning åt Strömstad—Skee järnvägsaktiebolag, med rätt för staden till vederbörlig andel i landstingets fordringsrätt hos järnvägsaktiebolaget och i den för lånen av bolaget lämnade säkerhet.

I viss mån gick den senare bestämmelsen utöver den egentliga skulddelningens ram och närmade sig en speciell skatteersättning. Vid utbrytningen av Brännkyrka ur Stockholms läns landstingsområde stadgades på landstingets yrkande en allmän skatteersättning ehuru en dylik av staden bestriddes. Onekligen måste det medgivas, att den rubbning av landstingets ekonomi, som utbrytningen förorsakade, är väl så betydande som de motsvarande med avseende å primärkommuner, vilka ofta ansetts motivera en skatteersättning. Å andra sidan bör hänsyn även tagas till stadens ekonomi: de stora och fattiga socknar, om vilkas införlivning det här är fråga, inträda i stadens gemenskap med omfattande och länge försummade förvaltningsuppgifter och relativt svag skattekraft. Kungl. maj:t har också avsevärt prutat på landstingets anspråk.[1]

Av *landstinget* hade en allmän lånedelning påyrkats. Häremot *stadsfullmäktige*: staden borde endast övertaga de mera tyngande förbindelserna, bland vilka icke lånen åt stambanans bibanor borde räknas. *K. befhde* ansåg också, att landstinget med sin framställning endast åsyftat större förbindelser, men hit hörde rätteligen även understödet åt stambanans bibanor. Stadsfullmäktiges eller landstingets godkännande av den slutligt formulerade bestämmelsen synes ej hava inhämtats.

[1] *Stadens delegerade* anhöllo den 5 aug. 1908 hos *k. befhde*, att landstinget måtte utse underhandlingsdelegerade. Så skedde emellertid ej, utan *landstinget* tillsatte på hösten 1908 endast en utredningskommitté. Oberoende av dess arbete beslöto *stadsfullmäktige* den 29 juni 1909 inkorporeringen, men sedan *kommittén* framlagt förslag om full skatteersättning för all framtid, vidtogo *direkta förhandlingar*. Landstinget beräknade här nettoförlusten — den årliga skatteinkomsten minskad med förvaltningskostnaderna — till 20,960 kronor, vilken summa fordrades för en tid av 20 år. Staden bestred kravet: förlusten behövde icke förorsaka större höjning av utdebiteringen än 4.5 öre pr bevillningskrona. Häremot kunde landstinget invända, att även andra stora inkorporeringar med staden syntes nära förestående. Enighet uppnåddes ej. *K. befhde* tillstyrkte landstingets krav på en årsersättning av 20,960 kr., dock endast under 10 år. *Staden* bestred fortfarande varje ersättning, men *k. m:t* stadgade ett årligt bidrag å 15,000 kronor under 10 år. *Bihang till BU:s utl. och mem.* 1910 : 140, 1911 : 73.

De formella förutsättningarna för avvecklingen av den ekonomiska gemensamheten mellan inkorporeringsområdet och landstinget hava i likhet med vad fallet är med övriga kommunala enheter uteslutande ansetts ligga i det kungliga förordnandet. Vid 1910 års Malmö- och Gäfleinkorporeringar stadgades skulddelningsbestämmelserna utan de båda parternas hörande, och den skatteersättning, som förekom vid Brännkyrkas införlivning, ålades Stockholms stad emot dess uttryckliga bestridande.

De förskjutningar, som en inkorporering kan föranleda inom ett landstingsområde, hava i det föregående i sammanhang med inkorporeringens betydelse för den allmänna sjukvården behandlats. Staden kan nämligen vara undantagen från det övriga länets epidemisjukvård, varför inkorporeringen måste medföra en utbrytning av sockenområdet ur denna gemensamhet.[1] Uppenbarligen kunna rubbningar i privaträttsligt hänseende härigenom uppkomma, som fordra en särskild avveckling. Vid Klosters och Fors' införlivning med Eskilstuna skedde utbrytningen ur länets epidemisjukvårdsdistrikt icke omedelbart: sockenområdenas skyldighet att erlägga epidemiavgifter till länet överflyttades å staden, och utbrytningen gjordes beroende på särskild överenskommelse, dock utan att någon bestämmelse träffades rörande förfarandet i händelse enighet ej kunde uppnås, exempelvis genom sakens hänskjutande till kungl. maj:ts prövning, såsom eljest i dylika fall plägar ske. Huru landstinget härigenom alldeles kunde diktera villkoren, har förut visats. Staden måste förbinda sig att med 15,000 kronor lösa epidemisjukhuset i Fors, där under 20 år patienter från kringliggande härad emot en bestämd avgift måste emottagas, och med ett belopp av 50 tusen kronor, motsvarande kapitalvärdet av en full skatteersättning för all framtid, ersätta landstinget områdesminskningen.

---

[1] Se ovan sid. 792 ff., särskilt 795 not 1.

Uppenbarligen voro grunderna för denna överenskommelse oriktiga. I den mån sjukhuset inom inkorporeringsområdet varit avsett för dess behov, borde det nämligen utan lösen övergå å staden. Varje undersökning om den osedvanligt dryga skatteersättningen ur billighetssynpunkt verkligen var berättigad, saknades, alldeles oavsett att några avdrag för förvaltningskostnaderna inom området icke gjordes. Vid S:t Lars' införlivning med Linköping synes däremot icke anledning till någon förmögenhetsrättslig uppgörelse ha förelegat.[1]

Hushållningssällskapet.

Inkorporeringen kan slutligen påverka hushållningssällskapets ekonomi, nämligen genom en förminskning av de inkomster av brännvinsmedlen, som dessa korporationer erhålla efter folkmängden inom sina respektive områden.[2] Det är klart, att dessa inkomster, i den mån som de efter inkorporeringen komma staden till godo, lika väl som skatteinkomster kunna bliva föremål för ersättningskrav. I England har frågan om fördelning av de där för kommunernas finanser långt viktigare statsbidragen vid områdesregleringar rentav varit ett av de viktigaste föremålen för den ekonomiska uppgörelsen,[3] och även i Sverige ha från primärkommunernas sida icke anspråk på ersättning för dylika inkomster saknats, ehuru de hittills icke lett till något resultat.[4] I ett fall har emellertid den uppkomna minskningen av hushållningssällskapets inkomster varit så betydande, att ersättningskrav även från dess sida framkommit. Vid

---

[1] Se vidare ovan sid. 796.

[2] Se ovan sid. 329 f.

[3] Se ovan sid. 1008 ff.

[4] Vid Bomhusområdets överflyttning till GÄFLE yrkade Valbo socken vederlag icke endast för skatteminskningen utan även för förlusten av brännvinsmedel med ett belopp, beräknat efter 5-årigt medeltal till 600 kronor att utgå under 20 år. *Magistraten* ansåg detta krav sakna fog, likaså *k. befhde*, som bl. a. framhöll, att inkomsten av brännvinsmedel för framtiden måste anses skäligen oviss. Detta yttrande åberopades av *kammarkollegium.*

behandlingen av frågan om Brännkyrkas införlivning med Stockholm föreslog nämligen hushållningssällskapet, med instämmande av länsstyrelsen, att socknen tillsvidare skulle kvarstå i hushållningssällskapets område, och att sällskapet under denna tid skulle äga uppbära brännvinsmedlen för sockenområdet eller ett visst belopp såsom ersättning för desamma. Staden ställde sig emellertid avvisande mot detta förslag, som också av kungl. maj:t lämnades utan avseende.[1]

---

[1] *Hushållningssällskapet* beräknade förlusten till 5 à 6,000 kronor och föreslog, även med hänsyn till de förmåner jordbruket i Brännkyrka åtnjöte av sällskapets förvaltning, att socknen fortfarande skulle kvarstå i dess område emot att sällskapet fortfarande erhölle ifrågavarande andel av brännvinsmedlen, som, eventuellt med ett fixerat belopp, skulle utbetalas av staden. *K. befhde* instämde och föreslog, att frågan skulle ordnas genom ett avtal mellan staden och sällskapet, uppsägbart först efter fem år. *Inkorporeringsdelegerade* och *stadsfullmäktige* medgåvo, att en dylik ordning måhända i och för sig vore lämplig, men avstyrkte av vissa formella skäl, vilka dock måste anses av tvivelaktigt värde. Stadsfullmäktige skulle nämligen härigenom komma att lämna ett anslag, vars användning de icke kunde kontrollera, vilket vore ett ingrepp i fullmäktiges allmänna beslutanderätt enligt F. K. Sthlm § 1 (!) Enligt denna besynnerliga tankegång skulle fullmäktiges fria avtalsbefogenhet egentligen alldeles försvinna. Icke heller funnos några precedensfall för en dylik anordning — vilket uppenbart icke heller är nödvändigt, då det gäller att reglera varje särskild fråga efter de från fall till fall växlande omständigheterna. *Bihang till BU:s utl. och mem.* 1911 : 73.

C. LÖNEERSÄTTNINGAR TILL STATENS TJÄNSTEMÄN.

Genom utvidgning av stads område kunna icke endast de förminskade kommunernas, utan även åtskilliga statliga ämbets- och tjänstemäns inkomster i avsevärd grad nedgå, nämligen i den mån som de från det överflyttade området uppburit sportler, provisioner och andra extra inkomster. I och för sig är denna inkomstminskning av alldeles samma slag som den kommunala skatteminskningen: den uppväges av en lättnad i vederbörande tjänstemäns tjänsteåligganden och utgifter för tjänstens bestridande. Om någon ersättning i egentlig mening bör det därför näppeligen bliva tal, ehuru tjänsteavtalet visserligen kan tänkas grundlägga rättsanspråk i denna riktning. Men även om landsstatens tjänstemän, vilka nästan äro de enda, som här komma i betraktande, äro skyldiga att underkasta sig den reglering av deras tjänstgöringsområde, som kan ifrågakomma,[1] så kunna däremot ur billighetssynpunkt tillfälliga lönebidrag vara väl så befogade som skattersättningar till landskommunen. I regeln torde nämligen vid större inkorporeringar lättnaden i arbetsbördan ingalunda uppväga inkomstminskningen, och hur som hälst kan det icke anses rättvist, att särskilda tjänstemäns löner genom en i allmänt intresse företagen områdesförändring plötsligen skola starkt förminskas. Det har förut visats, att samma synpunkt utgjort det starkaste skälet för ersättningen till landskommunen,[2] och det måste anses ALLMÄNNA GRUNDER.

---

[1] Se k. kungörelsen 31 maj 1878 angående villkoren för åtnjutande av de från 1879 års början fastställda förändrade löneförmåner för vissa ämbets- och tjänstemän samt betjänte vid landsstaten, samt k. kungörelsen 28 maj 1880 ang. villkoren för åtnjutande av de från 1881 års början fastställda förändrade löneförmåner för häradsskrivare.

[2] Se ovan sid. 862 ff., 1025 ff.

lika befogat, att staten sörjer för att icke dess tjänstemäns berättigade intressen trädas för nära.

Men om redan exkorporeringskommunens ersättningskrav ofta med lika fog kan vändas mot staten som mot staden, vars förvaltningsuppgifter genom inkorporeringen på ett betungande sätt kunna ökas, så gäller detta i än högre grad om ersättningarna till statens egna tjänstemän. Den inkomstminskning, varom här är fråga, kommer nämligen icke — som vid skatteminskningen är fallet — staden till godo i form av någon ökning av dess inkomster. Då skatterna från inkorporeringsområdet utgå till staden, kan det ligga någon mening i att staden också ålägges att ersätta socknen förlusten av dessa skattebidrag, men här saknas i regeln alla dylika direkta sammanhang: de sportler och provisioner, som vidkommande tjänstemän gå förlustiga, komma icke stadens kassa direkt till godo. Det är därför staten, vilken som representant för det allmänna intresse, varav överflyttningen betingas, bör gottgöra sina tjänstemän de uppkomna förlusterna.[1] Dessa synpunkter hava emellertid i svensk praxis hittills nästan alldeles förbisetts.[2] Staden har även i detta fall ensam fått bära kostnaderna för områdesförändringen.[3]

[1] Det är av intresse, att denna grundsats synes vara bestämmande i norsk förvaltningspraxis. Oaktat vid anställningen förbehåll gjorts för förändringar av tjänstgöringsområdet, ha i flera fall lägre statliga tjänstemän — *lensmænd* — tillerkänts ersättning för minskning av avlöningsförmåner med belopp, som beräknats på ungefär samma sätt som i svensk förvaltningspraxis, men utgått av statskassan. Se *Ot. prp. nr 22*, 1909 sid. 14 ff.

[2] Jfr dock kronofogde Hofman-Bangs inlaga rörande löneminskning med anledning av Brännkyrkas införlivning med Stockholm: det torde finnas fog för den uppfattningen, att staten måtte tillse, att inkomsterna icke minskades på det sätt som nu ifrågasattes. »Därest emellertid en sådan ersättningsskyldighet ej åläge staten,» så förutsattes, att staden skulle befinnas villig att hålla befattningshavaren skadeslös för minskningen ifråga. Se *Bihang till BU:s utl. och mem.* 1911: 73, sid. 9 f.

[3] I de fall, då fördelarna av införlivningen helt och hållet äro på landskommunens sida, borde uppenbarligen denna förpliktas att bära kostnaderna. I

INKORPORERINGENS INVERKAN Å OLIKA TJÄNSTEMÄNS LÖNEFÖRMÅNER.

Av de judiciella ämbetsmännen kan domhavanden i inkorporeringsområdets domsaga genom minskningen av stämpelavgifter och lösen drabbas av inkorporeringen. Denna minskning har väl vid åtskilliga stadsutvidgningar anmärkts, men hittills egentligen endast i ett enda fall givit anledning till några ersättningsanspråk, vilka dock lämnades utan avseende.[1]

Mera betydande kunna de löneminskningar vara, som inkorporeringen förorsakar landsstatens tjänstemän, i främsta rummet häradsskrivaren, vars löneförmåner oftast till större delen utgå under sådana former, att de förändras med folkmängden. Den fasta lönen utgör nämligen endast 2,000 kronor och tjänstgöringspenningarna 500 kronor, med tillägg dock av 75 kronor för varje påbörjat femtusental av fögderiets folkmängd. Härtill komma andra variabla tillägg, i mera tättbefolkade och urbaniserade områden ofta uppgående till rätt stora belopp: provisioner å uppbörd av vägskatt, landstingsskatt, kreatursförsäkringspremier, riddarhusmedel, brännvinsmedel, lösen av debetsedlar och taxeringsbevis, ersättning för avskrifter av mantals- och taxeringslängder, vägfyrktalslängd samt i vissa fögderier förvaltningsbidrag för uppbördens verkställande. Men även om häradsskrivaren till följd av löneförmånernas övervägande variabla karaktär framför allt är den, som drabbas av områdesförminskningen, så kan den vid större regleringar även få betydelse för andra tjänstemän. Jämväl kronofogden åtnjuter provision å fögderiets uppbörd av olika slag samt indrivningsprovision, vidare anses denne tjänsteman äga rätt att tillgodogöra sig

---

frågan om Norrköpings norra förstäders överflyttning till NORRKÖPING, avslagen genom departementsskrivelse 10 dec. 1892, fordrade häradsskrivaren en årlig ersättning av 100 kronor, vilket belopp Östra Eneby förklarade sig villig att erlägga.

[1] Nämligen vid Lundby införlivning med GÖTEBORG, k. br. 3 mars 1905, se *handlingarna* till detta ärende.

räntor å uppbördsmedlen, innan de redovisas, samt vissa slag av expeditionslösen. Minst torde länsmannens löneförmåner beröras, ehuru även dessa äro i någon mån känsliga för områdets förminskning, särskilt genom de bötesandelar, som kunna tillkomma denne tjänsteman. Slutligen torde även inkomsterna av de bisysslor av olika slag, som ofta tillfalla dessa tjänstemän just på grund av deras tjänst: bouppteckningar, utredningar av konkurser, inkasseringar, auktionsuppdrag o. s. v. böra uppmärksammas. Det är klart, att dylika inkomster icke på samma sätt som tjänsteinkomsterna kunna läggas till grund för ersättningsanspråk, men å andra sidan är det knappast rättvist att alldeles förbise de betydande förluster, som en tjänsteinnehavare i detta hänseende kan förorsakas, då den lön han av staten tillerkänts uppenbarligen bestämts under förutsättning att han även kan förvärva sig inkomster utom tjänsten. Av övriga landsstatstjänstemän torde även landskamreraren och landssekreteraren kunna få någon känning av inkorporeringen genom minskningen av provisionen å vägskattemedel samt arvode för exekutiva försäljningar av fastigheter.

FÖRELIGGA RÄTTSANSPRÅK Å ERSÄTTNING?

Vid bedömandet av frågan om inkorporeringens betydelse för dessa tjänstemäns ställning är det främst av intresse, huruvida de på grund av sina tjänsteavtal kunna vara berättigade att framställa några rättsanspråk på skadestånd eller ersättning — anspråk, som då givetvis måste rikta sig mot den andra parten i avtalet, nämligen staten. Med hänsyn till de för dessa tjänstemän stadgade bestämmelserna, att de äro skyldiga att underkasta sig såväl den jämkning i åligganden som ock den reglering av tjänstgöringsområde, vilken kan komma att föreskrivas,[1] kunna dock icke några dylika anspråk erkännas. Det är visserligen sant, att denna ståndpunkt — såsom av häradsskrivaren i Rekar-

[1] Se ovan sid. 1063 not 1 citerade författningar.

nes fögderi i fråga om 1906 års Eskilstunainkorporering framhölls — konsekvent leder till att hela fögderiet kan indragas, utan att några rättsanspråk å de förlorade löneförmånerna kunna framställas. Detta kan väl åberopas som ett skäl för stadgandets omformulering men utgör icke något stöd för en mera begränsad uppfattning av dess nuvarande räckvidd. De billighetshänsyn, som under alla förhållanden fordra, att tjänsteinnehavaren hålles skadeslös, torde för övrigt utgöra ett tillräckligt skydd för hans intressen.

I praxis har emellertid uppfattningen varit vacklande. Vid Eskilstuna inkorporeringen anslöt sig konungens befallningshavande utan närmare motivering till häradsskrivarens mening, att överflyttningen icke vore hänförlig till sådan reglering av tjänstgöringsområde, varom i 1880 års kungörelse talas.[1] Vid överflyttningen av Åvik till Hudiksvall ansåg länsstyrelsen däremot, att häradsskrivarens framställning med hänsyn till 1880 års kungörelse icke borde vinna bifall, »försåvitt icke stadsfullmäktige i Hudiksvall anse förhållandena vara av sådan beskaffenhet, att de vilja åtaga sig den ifrågasatta ersättningsskyldigheten».[2] Denna stränga uppfattning delas emellertid icke av kungl maj:t, som i flera fall mot stadens bestridande[3] eller utan dess hörande[4] ålagt den ersättningar till

---

[1] Se i akten till k. br. 3 aug. 1906 *k. befhdes utl.* 17 dec. 1904.

[2] *K. befhdes utl.* 26 sept. 1910, i akten till k. br. 28 okt. 1910.

[3] Nämligen vid S:t Lars införlivning med LINKÖPING, k. br. 30 sept. 1910, då *stadsfullmäktige* i yttrande 9 juni 1909 bestredo häradsskrivarens ersättningsanspråk, vidare vid Brännkyrkainkorporeringen, k. br. 22 mars 1912 (STOCKHOLM): stadsfullmäktige bestredo allt avseende å länsmannens ersättningsanspråk, och ville medgiva häradsskrivaren endast 1,450 kr. i st. f. de fordrade 2,000. Vid inkorporeringens förordnande förpliktades staden att ersätta häradsskrivaren med 1,700 kr. och länsmannen med 1,000 kr. årligen. Se *Bihang till BU:s utl. och mem.* 1911 : 73.

[4] Vid Åviksinkorporeringen, k. br. 28 okt. 1910 (HUDIKSVALL). Oaktat *k. befhde* ansåg ersättningen beroende på stadsfullmäktiges bifall, stadgades den

olika tjänstemän. Närmast torde därvid den här företrädda ståndpunkten ha varit bestämmande. Liksom i andra ersättningsfrågor har kungl. maj:ts beslut haft karaktären av en av billighetsgrunder bestämd skiljedom mellan de olika intressena. Den stadgade ersättningen har nämligen i regeln bestämts till ett belopp, som betydligt understiger den av vederbörande tjänstemän beräknade nettoförlusten.[1]

ERSÄTTNINGSFRÅGOR I PRAXIS.

Det första tillfälle, då ersättningsanspråk väcktes av dessa olika befattningshavare, var vid behandlingen av frågan om Norrköpings norra

---

utan deras hörande och i huvudsaklig anslutning till föregående praxis vid dess bestämmande. — Icke heller vid Klosters och Fors' inkorporering med Eskilstuna, k. br. 3 aug. 1906, synes stadens bifall hava inhämtats.

Däremot ha häradsskrivarens ersättningskrav av staden godkänts vid Västra Skreflinges inkorporering med Malmö samt vid den förestående Limhamnsinkorporeringen. *Kammarkollegium* och *k. m:t* nedprutade dem dock avsevärt.

[1] Vid följande inkorporeringar uppgick beloppet av

	Häradsskrivarens krav (inom parentes den beräknade förlusten).	Stadens medgivande	K. befhdes förslag	K. m:ts beslut
Eskilstuna 1906 ...	500.00 (575.00)	inhämtades ej	500.00	500.00
Trelleborg 1907...	460.00 (460.00)			200.00
Malmö 1910	439.80 (439.80)	439.80	439.80	200.00
Hudiksvall 1910...	250.00 (277.59)	inhämtades ej	avstyrkte	150.00
Linköping 1910......	730.00	staden bestred	600.00	300.00
Malmö—Limhamn.	1,439.82	1,439.82		
Stockholm 1912:				
Häradsskrivaren	2,000.00	1,450.00	2,000.00	1,700.00
Kronofogden......	1,800.00	1,800.00	1,800.00	1,800.00
Länsmannen......	8,000.00	staden bestred	se nedan sid. 1071	1,000.00

Rörande den närmare behandlingen av frågan vid 1907 års Trelleborgsinkorporering hava närmare uppgifter icke kunnat erhållas, då akten till detta ärende icke kunnat anträffas inom justitiedepartementet. Vid behandlingen av Västra Skreflinges inkorporering angav häradsskrivaren en annan siffra å förlusten, nämligen 401.32 kr.

förstäders överflyttning till Norrköping. Häradsskrivaren begärde här en årlig ersättning av 100 kronor, vilket landskommunen också förklarade sig villig att erlägga, men genom kungl. maj:ts avslag förföll hela frågan.[1] Först vid den stora Lundbyinkorporeringen kommo liknande spörsmål åter på tal. Häradsskrivaren, kronofogden och länsmannen hemställde om en allmän ersättning »för den minskning i tjänsteinkomster», som av inkorporeringen skulle bliva en följd, dock utan några närmare kalkyler rörande förlustens storlek.[2] Dessa anspråk ansågos dock av länsstyrelsen »icke kunna tillerkännas något berättigande» och blevo icke heller under ärendets vidare behandling uppmärksammade. Annorlunda blev utgången i den samtidigt behandlade frågan om Klosters och Fors' överflyttning till Eskilstuna. Såväl i detta fall som vid alla följande totala inkorporeringar med undantag av Ljungarums med Jönköping samt därjämte vid Åviksområdets överflyttning till Hudiksvall har häradsskrivaren, vid 1912 års Stockholmsinkorporering även kronofogden och länsmannen, tillerkänts en viss ersättning för den av överflyttningen förorsakade minskningen av löneförmånerna.

Det fögderi, som starkast kringskurits av överflyttningar till stad, är Oxie och Skytts häraders i Malmöhus län. Vid behandlingen av Västra Skreflinges första ansökan om Sofielundshusens inkorporering med Malmö, vilken 1900 av kungl. maj:t avslogs, anmärkte häradsskrivaren, att en avsevärd inkomstminskning komme att äga rum, men fann sig icke böra påfordra någon ersättning, »då det tillkommer den enskilde att uppoffra sig för det allmänna».[3] Vid frågans återupptagande genom 1904 års ansökan beräknade häradsskrivaren förlusten till minst

---

[1] Departementsskrivelse 10 dec. 1892, se *handlingarna.*

[2] Länsmannen fordrade därjämte ersättning av staden för kostnaderna att flytta länsmanskontoret från Lundby till annan ort inom distriktet.

[3] *Yttrande* 22 juni 1896, i akten till departementsskrivelse 15 juni 1900.

200 kronor och fordrade nu en ersättning av 100 kronor.[1] Utvidgningen av inkorporeringsförslaget till hela socknen beräknades öka förlusten till 440 kronor.[2] Ersättningsanspråket höjdes till detta belopp och vann även stadens godkännande. Kammarkollegium ville emellertid icke frångå den regel, som tillämpats vid Trelleborgs landsförsamlings frånskiljande från fögderiet genom inkorporeringen med staden: här hade samme tjänsteinnehavare beräknat förlusten till ungefär 460 kronor, medan stadens ersättningsskyldighet bestämts till mindre än halva beloppet, 200 kronor. Även vid den föregående behandlingen av Malmö-inkorporeringen hade häradsskrivaren fordrat en ersättning av endast halva förlustens belopp. Med hänsyn härtill stadgades på kammarkollegii förslag oaktat stadens medgivande en årlig bidragsskyldighet av endast 200 kronor under dåvarande tjänsteinnehavares tjänstetid.

Enligt samma grunder hava de flesta liknande ärenden avgjorts. Vid S:t Lars överflyttning till Linköping begärde häradsskrivaren full ersättning för en beräknad förlust av 730 kronor; konungens befallningshavande tillstyrkte ersättningen men sänkte beloppet till 600 kronor; staden bestred kravet och fann hur som hälst den beräknade förlustens belopp alltför högt; av kungl. maj:t bestämdes ersättningen slutligen på kammarkollegii förslag till ett årligt belopp av 300 kronor. Vid Åviksområdets inkorporering med Hudiksvall beräknade häradsskrivaren en förlust av ungefär 275 kronor och anhöll om en ersättning av 250 kronor. Av kungl. maj:t sattes den till 150 kronor.[3] Med anledning

---

[1] *Yttrande* 8 aug. 1904, i akten till k. br. 8 april 1910, tryckt i *Bihang till Malmö SF:s protokoll* 1907 : 227 B.

[2] *Yttrande* 7 maj 1904, i förut citerade handlingar.

[3] Utan kammarkollegii hörande! K. br. 28 okt. 1910. I akten till det k. brevet finnas några anteckningar, som häntyda på att föregående praxis vid beräkningen varit bestämmande: »S:t Lars utgjorde $1/_7$ av fögderiets folkmängd.

av Brännkyrkas utbrytning ur Södertörns fögderi i och med inkorporeringen med Stockholm fordrade kronofogden och häradsskrivaren full ersättning för en beräknad årlig förlust av respektive 1,800 och 2,000 kronor, vilka anspråk av länsstyrelsen tillstyrktes, medan staden ville nedsätta häradsskrivarens ersättning till 1,450 kronor. Kungl. maj:t gick en medelväg och bestämde det omtvistade beloppet till 1,700 kronor, medan kronofogden erhöll den årliga ersättning å 1,800 kronor, som staden medgivit.[1]

Vid Brännkyrkas inkorporering utsträcktes ersättningsskyldigheten sålunda även till kronofogde och länsman. Uppenbarligen ligger icke häri någon principiell nyhet, då samma billighetsskäl vid en så stor förminskning av fögderiet, som här skedde, kunna anföras till stöd för en ersättning till kronofogden som till häradsskrivaren. Vad däremot ersättningen till länsmannen angår, så erbjuder den i detta fall onekligen några nya drag av ganska tvivelaktigt värde. Här torde det kunna sättas ifråga, om verkliga billighetshänsyn motiverat en så rundlig ersättning som den av kungl. maj:t stadgade. Denna avser nämligen i främsta rummet sådana inkomster, som länsmannen utom tjänsten åtnjutit från den införlivade socknen. Länsmannen beräknade dessa till ungefär 14,000 kronor, utgörande huvudsakligen ersättningen för förvaltning av fastigheter, bouppteckningar, inkasso- och advokatarvoden o. dyl. Då de övriga inkomsterna kunde beräknas endast till ungefär 2,800 kronor, medan levnadskostnaderna enligt befattningshavarens mening icke kunde nedbringas under cirka 14,000 kronor, så ansåg han sig böra av staden kräva en årlig ersättning av åtminstone 8,000 kronor! Dessa

---

Häradsskrivaren begärde 730..., erhöll *300*. *Trelleborg*, folkmängden 1/10. Häradsskrivaren fordrade ... enl. beräkning 460, erhöll *200*. Åviksområdet utgör omkring 1/26. Begär 277—250.»

[1] *Bihang till BU:s utl. och mem.* 1911 : 73.

anspråk gingo dock för långt: staden bestred dem helt och hållet, medan konungens befallningshavande ansåg, att staden borde förpliktas ersätta länsmannen med det belopp, som för varje år vore nödigt för att hans inkomster skulle uppgå till 6,000 kronor, vilken inkomst skäligen ansågs motsvara länsmannens levnadskostnader. Enligt länsstyrelsens välgrundade förmodan skulle icke en dylik bestämmelse behöva förorsaka staden några utgifter alls. Kungl. maj:t tillmätte däremot länsmannens anspråk större betydelse och tillerkände honom en årlig ersättning av 1,000 kronor.

I andra fall har beräkningen av förlustens belopp i allmänhet icke givit anledning till några svårigheter. Då de variabla delarna av löneförmånerna huvudsakligen utgöras av provisioner å uppbörd samt ersättningar för uppgörande av vissa längder, är det relativt lätt att kalkylera förlustens sammanlagda belopp.[1] Därifrån bör emeller-

---

[1] Som exempel på en dylik beräkning kan anföras den, som låg till grund för ersättningsbestämmelsen i k. br. 3 aug. 1906 (Eskilstuna). Då fögderiets folkmängd genom inkorporeringen komme att nedgå från 33,594 till 21,972, skulle häradsskrivarens tjänstgöringspenningar minskas med 150 kr. Minskningen av sportler beräknades på följande sätt:

	1903	1904	1905
Provision å brännvinsmedel	0.30	0.30	0.30
» » riddarhusmedel	0.12	0.07	0.10
» » djurförsäkringsavgift	19.48	19.25	24.72
» » vägskatt	86.74	81.92	88.14
» » landstingsmedel	38.62	113.16	120.99
Lösen för taxeringsbevis m. m. (lågt beräknat)	75.00	75.00	75.00
Ersättning för till kommunerna avlämnade avskrifter av taxeringslängderna	36.00	37.00	38.50
För upprättande av inskrivningslistorna	6.12	4.74	5.00
Debetsedelslösen (höjningen för år 1905 beroende på ökning i antalet bevillningskronor)	233.94	247.29	275.00
Summa kr.	496.32	578.73	627.75

tid dragas de utgifter, som kunna vara förenade med tjänstens uppehållande inom inkorporeringsområdet, ehuru det är klart, att dessa knappast minskas i samma mån som inkomsterna. *Tiden för ersättningens utgående* har i samtliga fall bestämts till tjänsteinnehavarens tjänstetid. I flera av de fall, då löneersättningar stadgats, var den återstående tjänstetiden på grund av innehavarens höga ålder så kort, att ersättningen för staden torde blivit ganska litet betungande. I ett fall — vid de planerade utvidgningarna av Lunds stad — har staden sökt undgå löneersättningsskyldigheten genom att hos

---

För besväret med debitering av brandstodsmedel och tingshusmedel uppbar häradsskrivaren viss genom överenskommelse bestämd ersättning, vilken sålunda under förutsättning, att de härom träffade avtalen fingo äga bestånd, ej genom överflyttningen skulle komma att minskas.

I runda tal beräknades alltså *brutto*förlusten till

	1903	1904	1905
kr.	650.00	725.00	775.00

Då renskrivningskostnaderna uppgingo till c:a 400 kr. årligen, varav på Kloster och Fors kommo 150 kr., kunde *netto*förlusten anses utgöra respektive

kr.	500.00	575.00	625.00

»Med fästat avseende å den tendens, som inkomsterna i tjänsten från Fors och Kloster hava att stiga», ansåg häradsskrivaren ej obilligt att fordra en ersättning av 500 kr. Lättnaden i arbetet, särskilt genom bortfallandet av de vidlyftiga mantalsskrivningsgöromålen för Kloster och Fors, uppvägdes enligt hans mening av skillnaden emellan det sålunda fordrade beloppet och den beräknade nettoförlusten.

Att viss hänsyn vid förlustens beräkning även kan tagas till de minskade utsikterna att i en nära framtid uppnå det lönetillägg å 75 kronor, som utgår för varje påbörjat 5,000-tal av folkmängden, är klart. Se häradsskrivare HEDENSTRÖMS framställning vid Åviksinkorporeringen, k. br. 28 okt. 1910 (HUDIKSVALL). Likaså torde sådana extra inkomster utom tjänsten, som stå i ett direkt förhållande till denna — exempelvis arvode för ordförandeskap i taxeringsnämnd — icke böra alldeles förbises. Se härom häradsskrivaren LINDÉNS framställning vid Linköpingsinkorporeringen, k. br. 30 sept. 1910.

kungl. maj:t hemställa om särskilt förbehåll i en eventuell nytillsatt tjänsteinnehavares fullmakt för de förändringar i tjänstgöringsvillkor och löneförmåner, som kunde bliva en följd av inkorporeringen.[1]

---

[1] Se *Lunds SF:s protokoll* 1908 : 9 § 123. Häradsskrivarebefattningen i Torna och Bara härads fögderi var ledig och en ny befattningsinnehavare skulle tillsättas. I dylika fall, då tjänsteinnehavaren endast något år åtnjutit de löneförmåner, som genom inkorporeringen frångå honom, torde det icke heller ur ren billighetssynpunkt böra bliva tal om någon större ersättning.

IPSO-JURE-INKORPORERINGAR.

Som förut framhållits, kunna stadsområdets förändringar med avseende å sina förutsättningar indelas i tvänne grupper: dels sådana, som grunda sig på ett kungligt förordnande, dels sådana, som omedelbart, *ipso jure*, följa av andra rättsliga tilldragelser, närmast förändringar av äganderättsförhållanden.[1] För dylika inkorporeringars allmänna innebörd och följder gälla samma regler, som i det föregående utvecklats för de övriga förändringarna av stadsområdet. I praxis hava dock aldrig några särskilda svårigheter varit förenade med deras genomförande, närmast beroende på att de vanligen varit av obetydlig omfattning och ringa förvaltningspolitisk betydelse. Under vissa förhållanden kan ett ägoutbyte medföra en områdesförändring. Av betydelse för stadsområdet äro även de förändringar av rådstuvurättens domsaga, det judiciella området, som likaså kunna vara en följd av vissa äganderättsförhållanden.

ÄGOUTBYTETS INVERKAN PÅ DEN KOMMUNALA INDELNINGEN.

Den historiska bakgrunden till ägoutbytets offentligrättsliga konsekvenser har ovan i sammanhang med framställningen av jordeboksindelningen och stadens betydelse som en kameral enhet blivit närmare belyst.[2] Ett ägoutbyte innebär en förändring av den kamerala in-

[1] Se ovan sid. 518. Motsvarigheter till *ipso-jure*-inkorporeringarna äro icke okända i utlandet, jfr Karner, Oertel.

[2] För framställningen såväl av ägoutbytets inverkan på det kommunala området, som av stadsjordarnas betydelse för det judiciella områdets bestämning, se den historiska framställningen, ovan sid. 290 och följande.

delningen, och regleringen av jordebokssocknens gränser återverkar på det kommunala området. Enligt rådande administrativ praxis medför därför ägoutbyte mellan jordområden, som ligga i olika kommuner, i regeln en motsvarande förändring av de kommunala gränserna.

Uttryckligen har ovanstående regel blivit fastslagen genom kungl. maj:ts beslut den 25 maj 1907 rörande en ifrågasatt reglering mellan Brågarps och Nefvitshögs socknar. Vissa jordområden hade genom ett den 30 december 1884 fastställt ägoutbyte avskilts från hemmanet $^1/_2$ mantal Nefvitshög i Nefvitshögs socken och tillagts hemmanet $^2/_3$ mantal Brågarp i Brågarps socken, varjämte andra ägor avskilts från hemmanet Brågarp och tillagts Nefvitshög. Då en Lunds sockerfabriksaktiebolag tillhörig fabriksbyggnad, uppförd å hemmanet Brågarps ägor, kommit att ligga dels inom Nefvitshögs, dels inom Brågarps socken, anhöllo bolaget och Brågarps socknemän, att de utbytta områden även i kommunalt, kyrkligt och administrativt hänseende måtte överflyttas till respektive socknar. Denna ansökan föranledde icke till någon kungl. maj:ts åtgärd, då områdena redan genom ägoutbytet måste anses överflyttade.[1]

För fastigheter inom stads område, vilka icke äro upptagna i den allmänna jordeboken, är den kamerala förändringen vid ägoutbytet ännu mera framträdande, men de förvecklingar, som kunna vara förenade med ett områdes överförande från land till stad, särskilt med avseende på den judiciella indelningen, torde ej sällan ha förhindrat ägoutbytets offentligrättsliga verkningar. Dessa ha därjämte med avseende på stadsområdet på ett egendomligt sätt komplicerats och begränsats av de allmänningsföreställningar, som, på sätt förut visats, anknutit sig till stadsjordarna, och vilka genom de stora jorddonationerna under 1600-talet

---

[1] Departementsskrivelse 25 maj 1907 (civildepartementet).

förnyades och utvecklades. För stadsområdet utgör därför villkoret för en områdesförändring på grund av ägoutbyte, dels att ägoutbytets ena part skall vara staden själv, dels att den bortbytta jorden skall vara stadsjord. Det senare villkoret upprätthålles dock icke strängt: i flera har jorden utan närmare undersökning av stadens äganderätt ansetts vara stadsjord, varefter de tillbytta ägorna utan vidare iklätt sig stadsjordens allmänningsnatur och därmed medfört en utvidgning av stadsområdet. Av stor betydelse har härvid naturligen varit den sammanblandning mellan stadsjord i egentlig mening och inom stadens område belägen mark, som, på sätt förut visats, ännu in i våra dagar varit ganska vanlig. Stadsområdet har behandlats som ett hemman eller skifteslag enligt skiftesstadgan.[1]

---

[1] Jfr *Skiftesstadgan d. 9 nov. 1866* § 59. — Exempel på ägoutbyten, som förändrat stadsområdets gränser: Genom av Hanekinds härads ägodelningsrätt den 17 dec. 1873 fastställt ägoutbyte utbyttes en del av staden Linköpings »kronodonationsjord» emot den i S:t Lars s:n belägna lägenheten Kvarngärdet, som därmed »iklädde sig egenskap av kronodonationsjord och blev en del av stadens område», medan den bortbytta jorden överflyttades till socknen (*handlingarna* till k. br. 28 jan. 1876 ang. viss överflyttning till Linköping; stadsfullmäktiges ansökan om inkorporering av bl. a. Kvarngärdet hade den 5 febr. 1869 avslagits och blev genom ägoutbytet överflödig). Rörande den vidare utvecklingen av detta fall, se nedan sid. 1081 f.! — Staden Mariestad ägde av ålder i Ullervads s:n några ängsmarker, vilka i alla avseenden hörde till staden. Genom ägoutbyte på 1850-talet erhöll staden i stället några ängar i Ekeby s:n, vilka härigenom i alla avseenden ansågos överflyttade till staden (*handlingarna* till departementsskrivelse den 16 aug. 1889 ang. avslag å av oregelbundenhetskommittén föreslagen reglering av Mariestads gränser). — Genom ägoutbyte 1858 mellan Lunds stads ägor och utmarker tillhörande det i S:t Peters Klosters s:n belägna godset Trolleberg reglerades jämväl gränserna mellan Lunds stad och socknen (*handlingarna* till departementsskrivelse den 12 sept. 1890 ang. avslag å oregelbundenhetskommitténs förslag ang. överflyttningar mellan Lunds stad och angränsande socknar). — Genom i sammanhang med laga skifte i Håsta by, Helsingtuna s:n, försiggånget ägoutbyte förlorade Hudiksvalls stadsjord n:r 326 sin karaktär av stadsjord och förlades till Helsingtuna s:n, varigenom av oregelbundenhetskommittén väckt förslag om deras överflyttning till socknen

Även om ett ägoutbyte sålunda anses innebära en förändring i kommunalt, administrativt och kyrkligt hänseende, så sträcka sig dess rättsverkningar dock icke, i enlighet med vad högsta domstolen i ett särskilt fall uttalat, till den judiciella indelningen. Genom ett av Herrestads härads ägodelningsrätt den 28 augusti 1873 fastställt ägoutbyte mellan delar av Öja gårds och staden Ystads ägoområden hade staden tillbytt sig ett område, varå senare uppfördes Öja sockerbruk. Egendomen betraktades från och med ägoutbytet — i överensstämmelse med ovan refererade fall — såväl i kronans som i stadens handlingar som en fastighet inom staden och taxerades där utan att anmärkning framställdes. »Jordägorna förändrade såväl namn som natur och blevo likställda med annan stadsjord.» Även i judiciellt hänseende betraktades fastigheten som hörande under staden, vars rådstuvurätt beviljade lagfart å densamma. I början av 1880-talet söktes emellertid lagfart å fastigheten vid häradsrätten, som i överensstämmelse med den gällande uppfattningen förklarade sig icke kunna med ärendet taga befattning. Detta utslag fastställdes av skånska hovrätten, men undanröjdes av högsta domstolen genom utslag den 10 augusti 1882, »emedan ifrågavarande ägoutbyte icke, såvitt visat blivit, medfört sådan förändring i judiciellt avseende, att staden tillbytta jordägor kunde anses lyda under stadens domvärjo», vadan ärendet återförvisades till härads-

---

förföll (departementsskrivelse den 12 okt. 1894, *handlingarna*). I alla dessa tre fall ansågos de av oregelbundenhetskommittén väckta överflyttningsförslagen förfallna på grund av ägoutbytets verkningar. — I underdånigt utl. d. 6 maj 1907 ang. ett ifrågasatt ägoutbyte mellan Lunds stad och kronan såsom ägare till det biskopen i Lunds stift till boställe anslagna säteriet Helgonagård, tillhörande Lunds socken, erinrade konungens befallningshavande, att den staden tillbytta marken utan vidare åtgärd skulle anses tillhöra stadens område, liksom den kronan tillbytta »fäladsmarken» överginge till socknen. Detta yttrande åberopades i kammarkollegii utlåtande i ärendet. — I alla ovan angivna fall har förändringen tydligtvis även ansetts omfatta den judiciella indelningen, i trots av den mening, som högsta domstolen uttalat i sitt utslag den 10 aug. 1882 (se ovan denna sida).

Jfr även Waldén-Alströmer n:o 1392, 1393, 1394.

rätten. Med anledning härav begärde staden, att kungl. maj:t måtte förklara, att egendomen även i judiciellt hänseende hörde till staden, vilket också skedde genom kungl. brev den 16 november 1883.[1]

Genom högsta domstolens ovan citerade utslag har alltså fastslagits, att ägoutbyte icke medför någon rubbning i stadens judiciella gränser. Detta innebär otvivelaktigt en betydelsefull inskränkning i den förut angivna grundsatsen. I alla övriga ovan refererade fall har ägoutbytet ansetts medföra ett förläggande till staden i alla hänseenden. Men onekligen har också genom kungl. maj:ts beslut rörande Öja sockerbruk ägoutbytets inverkan på stadsområdets gränser i kommunalt och andra avseenden indirekt erkänts. Vid behandlingen av ärendet bestreds stadsfullmäktiges överflyttningsansökan vid sammanträde med Herrestads häradsbor av några sockenombud med hemställan, att sockerbruket även måtte tillhöra Öja socken samt deltaga i dess kostnader för kyrkobyggnad, fattigvård o. s. v. Dessa anspråk tillbakavisades bl. a. av kronofogden, som erinrade därom, att området ända sedan ägoutbytet räknats till Ystad i administrativt, kommunalt och ecklesiastikt hänseende, vilket förhållande också av kungl. maj:t synes ha ansetts riktigt.

Att på detta sätt särskilja stadens judiciella och kommunala område måste emellertid anses skäligen konstlat, då magistraten, stadens styrelse, jämväl utgör dess domstol. Enligt det nuvarande rättsläget medföra vissa — nedan närmare angivna — förhållanden *eo ipso* en förändring av stadens judiciella, men icke av dess kommunala område, medan återigen andra omständigheter anses utan vidare draga

[1] Se detta brev jämte tillhörande *handlingar*. Jfr även N. J. A. 1882, avd. 1, sid. 373. Fastighetens ägare företedde till stöd för lagfartsansökningen intyg från vederbörande tjänsteman i justitiedepartementet att ansökan om reglering av gränserna mellan staden och häradet icke sedan 1872 till departementet inkommit.

med sig en förändring av de kommunala, men icke av de judiciella gränserna. Praktiska olägenheter av denna inkongruens kunna lätt uppstå, även om de lika lätt förekommas genom ett inkorporeringsförordnande. I själva verket torde rådande förvaltningspraxis icke heller taga någon hänsyn till denna skillnad. Det torde sålunda böra anmärkas, att det nyss citerade kungliga brevet om den judiciella överflyttningen av Öja sockerbruk icke innehöll ett vanligt förordnande, utan allenast en förklaring av ägoutbytets konsekvenser. I remissutlåtande den 6 maj 1907 rörande ett ifrågasatt ägoutbyte mellan Lunds stad och det biskopen i Lunds stift som boställe anslagna säteriet Helgonagård åberopade kammarkollegium konungens befallningshavandes i särskilt yttrande framställda åsikt, »att den av staden i utbyte bekomna marken, vilken för närvarande tillhörde Lunds landsförsamling och Torna härad, utan vidare åtgärd skulle anses tillhöra stadens område», liksom vid ägoutbytet mellan Brågarps och Nefvitshögs socknar skett. Här göres sålunda icke någon skillnad mellan den kommunala och den judiciella förändringen: de förutsättas ske samtidigt och såsom omedelbara följder av ägoutbytet.[1]

I allmänhet torde reglerna om ägoutbytets inverkan på den kommunala indelningen, föråldrade och obestämda som de i sig själva äro, icke inom förvaltningen vara allmänt kända och på ett fast och konsekvent sätt tillämpas. I synnerhet ha senare år flera fall inträffat, då ägoutbytet i sig icke omedelbart följts av någon gränsreglering, vilken i stället ernåtts genom en särskild förklaring av kungl. maj:t.[2] Huru vitt skilda

[1] Se ovan sid. 1077 not 1, jämte övriga där refererade fall, av vilka även andra falla efter högsta domstolens ovan citerade utslag.

[2] Följande exempel kunna härpå anföras:

Genom av kungl. maj:t år 1897 medgivet och av ägodelningsrätten den 12 febr. 1900 fastställt ägoutbyte avstod Västerviks stad till kronan ett inom staden fallande område jämte en viss mellanavgift och erhöll i utbyte vissa delar av Stufverums inom Lofta socken fallande kronodomän, av vilka delar så stort område, som motsvarade mellanavgiften utbröts och upptogs i jordeboken såsom särskild

uppfattningarna bland olika myndigheter i detta hänseende äro, visar särskilt den senare utvecklingen av frågan om lägenheten Kvarngärdets rätta kommunala tillhörighet: om det hörde till S:t Lars socken eller till Linköpings stad.[1]

Denna mark, även kallad Valla utjord, hade, såsom förut anmärkts, år 1873 gått i byte emot en del av Linköpings stadsjord, vilken enligt bytesvillkoren skulle »i allo ikläda sig utjordens natur». I gengäld ansågs den gamla utjorden i alla hänseenden överflyttad till staden, i vars hamnområde den delvis ingick, och vars järnvägsstation där var anlagd. Med tiden blev den också intagen i stadsplanen och bebyggdes som stadens övriga delar. Å andra sidan härskade tydligen oklarhet, huruvida den bortbytta stadsjorden, den nya Valla utjord, verkligen överflyttats till S:t Lars socken och Hanekinds härad. År 1901 beslöt

---

lägenhet under titeln allmänt frälse, medan däremot de övriga delarna iklädde sig »natur av från kronan donerad stadsjord». Man skulle då vänta, att dessa senare områden i anslutning till ovan beskriven praxis också ansetts ingå i stadens område. Så blev emellertid icke fallet. Redan 1898 inkommo i stället Västerviks stadsfullmäktige med en särskild ansökan, att såväl dessa tillbytta marker som en del andra fastigheter skulle överflyttas till staden, vilket också skedde genom k. br. den 7 okt. 1904 (se *handlingarna*). — Genom ägoutbyte mellan biskopsbostället Östrabo i Växjö s:n och Växjö stad tillhörig och inom dess område belägen mark, vartill k. m:t genom brev den 26 april 1905 lämnat sitt medgivande, uppkom icke någon förändring i stadens gränser, utan anhöllo stadsfullmäktige (okt. 1905), att de bytta områdena även i judiciellt, administrativt, kommunalt och ecklesiastikt hänseende skulle anses överflyttade från resp. kommuner. Härtill lämnade k. m:t sitt bifall genom k. br. den 8 nov. 1907. Man kan vid jämförelse mellan dessa båda fall och de förut (sid. 1077 not 1) citerade icke undertrycka den förmodan, att skillnaden allenast är att återföra på den uppfattning, som de kommunala myndigheterna eller möjligen ägodelningsrätten haft av ägoutbytets konsekvenser. Västerviks stadsfullmäktiges inkorporeringsansökan inlämnades sålunda redan innan ägoutbytet av ägodelningsrätten fastställts — något som naturligtvis icke kunde undgå att inverka på dess uppfattning.

[1] Se ovan sid. 1077 not 1.

stadens taxeringsnämnd, att vissa inom stadens rågång belägna jordar skulle i staden taxeras, bland dessa också den nya Valla utjord, som förut icke någonstädes uppförts till bevillning. Denna taxering överklagades emellertid av vissa jordägare och undanröjdes av prövningsnämnden, som icke ansåg utrett, att dessa jordar lågo inom stadens rågång ($^{24}/_{9}$ 1901). På de besvär, som stadens drätselkammare häröver anförde, upphävde emellertid kammarrätten prövningsnämndens beslut i vad det angick Valla utjord, då denna egendom icke, »såvitt handlingarna i målet utvisa, genom vederbörligt beslut blivit jämväl i administrativt hänseende överflyttad från staden till S:t Lars socken och följaktligen måste anses i sådant hänseende fortfarande tillhöra Linköpings stad». I detta utslag söktes icke ändring.

Härmed var tilltron till ägoutbytets verkningar rubbad, oaktat ännu så sent som 1907 stadens rådstuvurätt beviljade inteckningar i fastigheter på nya Valla utjord. År 1906 taxerades fastigheterna på det gamla Kvarngärdet i S:t Lars socken — samtidigt som de »såsom tillförene» uppfördes i taxeringslängden för Linköpings stad. Prövningsnämnden fastställde den förra och undanröjde den senare taxeringen ($^{24}/_{9}$ 1906). Med anledning av tvivelsmål rörande rätta mantalsskrivningsorten för de personer, som bodde å gamla Kvarngärdet, och på grund av den meningsskiljaktighet, som i detta hänseende uppstått mellan häradsskrivaren och mantalsskrivningsförrättaren i staden, hänsköts denna fråga till konungens befallningshavande, som i utslag den 19 december 1906 förklarade, att den rätta mantalsskrivningsorten var S:t Lars socken, »enär Kvarngärdet icke i vederbörlig ordning blivit i administrativt hänseende frånskild S:t Lars församling och tillagd Linköpings stad».

Staden skyndade nu att begära områdets inkorporering genom kungligt förordnande. Härvid visade sig emellertid, att åtskilliga myndigheter med hänsyn till det föregående ägoutbytet ansågo en dylik

åtgärd överflödig. Så domhavanden och häradsrätten i Hanekinds härad samt länets förste lantmätare, som förklarade det »något förut okänt, att ägoutbyte någonstädes skett, utan att jordnaturen även förflyttats».

Genom brev den 25 oktober 1907 förklarade kungl. maj:t med anledning av stadsfullmäktiges framställning, att de 1873 utbytta områdena skulle i alla hänseenden även överflyttas, det ena från socknen till staden, det andra från staden till socknen.[1]

Det vill vid första ögonkastet synas, som om kungl. maj:ts behandling såväl av detta som andra ovan refererade fall icke leddes av samma grundsatser, som exempelvis vid frågan om ägoutbyte mellan Brågarps och Nefvitshögs socknar varit bestämmande. Denna motsägelse torde dock endast vara skenbar: i frågan om Kvarngärdets överflyttning till Linköping liksom i övriga liknande fall, har icke ett uttryckligt inkorporeringsförordnande utfärdats, utan kungl. maj:t har endast genom en särskild förklaring med anledning av den tvekan, som gjort sig gällande, närmare klargjort ägoutbytets offentlig-rättsliga konsekvenser.[2]

Om ägoutbytets offentligrättsliga konsekvenser enligt högsta domstolens mening icke innefatta även det judiciella stadsområdet, så är

DET JUDICIELLA OMRÅDETS UTVIDGNING GENOM STADS MARKFÖRVÄRV.

[1] Se *stadsfullmäktiges ansökan, kammarkollegii utlåtande* och *kammarrättens utslag* 16 dec. 1903 till denna fråga. Dessa handlingar äro dock tämligen svåråtkomliga, då den i justitiedepartementet förvarade akten till det kungl. brevet 25 okt. 1907 icke har kunnat anträffas och sannolikt är förkommen. En överskådlig sammanfattning av ärendet i koncept finnes dock kvar i akten och ger en god överblick över frågan.

[2] Märklig är dock den tvekan, som i detta fall röjde sig hos kammarkollegium, vars utlåtande ligger till grund för kungl. maj:ts beslut. Föredraganden, kammarrådet Björkman, hemställde sålunda, att kollegium skulle hos kungl. maj:t hemställa, att framställningen icke måtte till någon åtgärd föranleda, då enligt Björkmans mening ägoutbytet redan medfört en överflyttning av resp. områden i alla avseenden. Härifrån var emellertid majoriteten, kammarrådet Munthe och notarien Körner, i så måtto skiljaktig, att den hemställde om en särskild kungl. förklaring i den riktning framställningen avsåg. *Kammarkollegii yttrande* 30/4 1907, jämte *protokollsutdrag* från samma dag.

detta i stället underkastat en annan regel för *ipso-jure*-förändringar, från vilken det kommunala stadsområdet i sin tur är undantaget. Denna regel anknyter sig, som ovan visats, direkt till den stora utvidgning av städernas områden, som 1600-talets jorddonationer medförde. Den uppfattning av stadsjordens natur, från vilken man härvid utgick, har kvarlämnat spår i gällande rättegångsbalk, vars 6 kap. 1 § jämförd med 10 kap. 19 § på sätt, som i framställningen av områdesbegreppets historiska utbildning visats, ansetts innebära, att stadens jurisdiktion omfattar sådan jord, som helt omslutes av stadsområdet, och som befinner sig i stadens ägo — även om den i andra avseenden och måhända också judiciellt ansetts tillhöra en landskommun. I flera fall, då jordområden föreslagits till införlivning med städer, har vederbörande hovrätt sålunda förklarat, att överflyttningen i judiciellt hänseende vore överflödig, då området tillhörde staden och vore omslutet av dess område. Denna åsikt har även delats av kungl maj:t.[1] Det torde dock böra

---

[1] Ex. k. br. 24 okt. 1890 ang. överflyttning av visst område från Torpa s:n till Borås stad: Oregelbundenhetskommittén hade i sitt betänkande bl. a. föreslagit, att hemmanet 1/8 mtl Björkäng nr 1, som i alla avseenden tillhörde Torpa s:n och Vedens härad, skulle överflyttas till staden. Såsom skäl anfördes, att hemmanet ägdes av staden och vore beläget helt och hållet inom dess område. Med hänsyn härtill anförde *Göta hofrätt* i sitt utlåtande, att hemmanet jämlikt 6 kap. 1 § och 10 kap. 19 § redan lydde under rådstuvurättens i Borås domvärjo, vadan hofrätten hemställde, att förslaget icke i judiciellt hänseende måtte föranleda någon åtgärd. Denna mening delades också av k. m:t, och förordnandet om hemmanets överflyttning avsåg allenast den kyrkliga, administrativa och kommunala indelningen. K. br. 30 maj 1890 ang. överflyttning av lägenheten n:o 7 Knäfvilstorp från Vapnö s:n till Halmstad: Förslaget hade likaså utgått från oregelbundenhetskommittén. Lägenheten utgjorde en del av Halmstads donationsjord och låge skild från socknen i sammanhang med stadens övriga mark. Av de i riksarkivet tillgängliga *handlingarna* i ärendet framgår, att lägenheten år 1700 för första gången upptagits i jordeboken för Vapnö s:n utan känd anledning. Dess karaktär av donationsjord framgår bl. a. av en år 1800 av rådstuvurätten meddelad och av Göta hofrätt fastställd dom i tvist mellan stadens

anmärkas, att området måste helt och hållet vara omslutet av staden: i ett fall, då den till överflyttning föreslagna jordrymden allenast »sammanhängde» med stadsområdet, ansåg kungl. maj:t — i motsats till hofrätten — den judiciella överflyttningen icke överflödig.[1]

Något fall då staden avhänt sig äganderätten till sådan mark, varom här är fråga, är icke bekant, men rimligtvis borde marken under sådana förhållanden återgå till landets jurisdiktion. Om den emellertid under tiden överflyttats till staden jämväl i kommunalt och andra hänseenden, lärer det väl i verkligheten icke bliva tal om någon sådan återgång. I praktiken verkar denna regel således ensidigt, allenast till stadsområdets utvidgning, icke till dess förminskning.

Ännu i dag kvarstå och tillämpas sålunda lagbestämmelser, som tydligen vila på de gamla föreställningarna om stadsjordens karaktär av offentlig egendom. Dessa regler gälla dock numera endast »rådstuvurättens

---

älste och enskild person, som förmenade sig ha bättre rätt till lägenheten. Hur lägenheten sedermera kommit under landsrätt var obekant. *Hofrättens* utlåtande var av analogt innehåll med det i föregående mål anförda: lägenhetens judiciella överflyttning onödig. I enlighet med hofrättens utlåtande förordnade k. m:t lägenhetens överflyttning allenast i administrativt, kyrkligt och kommunalt hänseende.

[1] K. br. 19 juni 1891 ang. överflyttning av visst område från Döderhults s:n till Oskarshamn: Oregelbundenhetskommittén hade föreslagit, att ett av staden inköpt område, som sammanhängde med staden, men tillhörde Döderhults s:n och Stranda härad, måtte överflyttas till staden. Området hade använts till plan för kyrka, till kyrkogård och stadspark. *Göta hofrätt* ansåg den judiciella överflyttningen överflödig: »då handlingarna visa, att ifrågavarande jordrymd är belägen inom Oskarshamns stads område», och då jordrymden ägdes av staden, lydde den redan jämlikt 6 kap. 1 § och 10 kap. 19 § Rättegångsbalken under rådstuvurättens domvärjo. Denna uppfattning delades emellertid icke av k. m:t, såsom av *handlingarna* framgår, på grund av att jorden icke genom köpet kunde anses förflyttad inom stadens rågång, utanför vilken den förut varit belägen. Inkorporeringsförordnandet gällde sålunda överflyttning i alla hänseenden: kommunalt, administrativt, ecklesiastikt och judiciellt.

domsaga», stadens judiciella område. För det egentliga kommunalområdet hava de, som framgår av nyss refererade fall, icke ansetts tillämpliga: den kommunala, såväl som den administrativa och ecklesiastika överflyttningen har icke blivit överflödig, därför att området i judiciellt hänseende redan tillhörde staden. Huruvida denna föga naturliga begränsning av regelns giltighet alltid kunnat upprätthållas, är en annan fråga — med all säkerhet inbegrep den, som ovan visats, vid tiden för de stora jorddonationerna även det kommunala stadsområdet.

Överhuvudtaget måste dessa regler om vissa äganderättsliga förhållandens återverkan på stadsområdet, anses föråldrade, teoretiskt ohållbara och opraktiska, även om de äro historiskt begripliga.[1] Äganderätten är ett uteslutande privaträttsligt förhållande. Den innebär icke någon offentlig myndighet, vars verksamhetsområde helt och hållet bestämmes och bör bestämmas av offentliga hänsyn. Att ett civilrättsligt avtal *ipso jure* medför dylika offentligrättsliga förändringar är i hög grad olämpligt. En stad med stora ägor skulle sålunda kunna fullständigt förändra sitt område, måhända på ett sätt, som icke alls sammanföll med det allmännas krav. Vid behandlingen av det ovan refererade fall,[2] då hovrätten ansåg den judiciella överflyttningen överflödig, därför att marken ägdes av staden och sammanhängde med dess område, fram-

---

[1] Före 1845, då giftorätten var väsentligt olika enligt stads- och enligt landsrätt — i senare fallet hade hustrun endast rätt till en tredjedel, i förra fallet till hälften av lösöre och fast egendom — talade dock starka praktiska hänsyn, för att ägoutbytet jämväl skulle medföra en områdesförändring. Även efter 1845 kvarstod en viktig olikhet, i det att den ena makan icke ägde giftorätt i den fasta egendom på landet — ej i staden — som den andra före eller under äktenskapet ärvt eller förut förvärvt. Genom *Lag d. 1 juli 1898* upphävdes även denna sista kvarleva av olikheterna mellan lands- och stadsrätt.

[2] Se föregående sida, not 1, k. br. 19 juni 1891 ang. en överflyttning till Oskarshamn, *handlingarna*.

ställde sig också dessa konsekvenser: om en stad inköpte ett helt härad, som sammanhängde med dess område, skulle detta härmed lyda under dess domvärjo? Skulle en förändring i judiciellt avseende uppkomma allenast genom ett enskilt avtal mellan staden och enskilda personer? Det är visserligen sant, att kungl. maj:ts motsatta mening i detta fall berodde på, att marken icke omslötes av staden, men samma tankegång kan rent principiellt göras gällande, även om så hade varit fallet, eller om det gällt de offentligrättsliga följderna av ett ägoutbyte.

Häremot kan måhända invändas, att de tillämpade grundsatserna förklaras och mildras av att det gäller stadsjord. Detta är dock ett synnerligen svävande begrepp. Som redan förut anmärkts, ingå här såväl de äldre stadsallmänningarna som i icke ringa grad även på annat sätt förvärvad, staden sedan gammalt tillhörig mark — alldeles oavsett, att stadens hela område ofta ansetts såsom »stadsjord». Och till sin jord står staden i ett fullständigt privaträttsligt förhållande: den är föremål för stadens äganderätt, och även om denna äganderätt genom bestämmelser om jordens användning till vissa ändamål är begränsad, så är det svårt att föreställa sig, varför dessa inskränkningar skola ha till följd, att jorden måste ligga inom området för stadens myndighet. Praktiska skäl kunna tala härför, men det är då lätt att utverka områdets inkorporering genom särskilt förordnande. För övrigt torde ovan angivna grundsatser näppeligen endast gälla s. k. stadsjord, utan tillämpas även med avseende på annan i stads ägo befintlig mark.[1] Ägoutbytet mellan Brågarps och Nefvitshögs socknar visar, att regeln även gäller för jord å landet.

---

[1] I flera fall är det omöjligt att av handlingarna finna, huruvida det rörde sig om verklig stadsjord. Enligt Rydins ovan citerade promemoria saknas exempelvis för Lunds stad uppgifter om åtkomsten av stadens jord, ehuru den delvis anses som donationsjord.

Det svävande och oklara i *ipso-jure*-inkorporeringarnas rättsregler avspeglar sig också i de egendomliga konstitutionella former, som ofta kommit till användning vid behandlingen av hithörande frågor. Som redan förut flera gånger anmärkts, har kungl. maj:t — med erkännande av ägoutbytets offentligrättsliga verkningar — aldrig förordnat en överflyttning av detta slag, utan endast på given anledning förklarat, att vidkommande jordområde skulle tillhöra vissa angivna kommuner. Onekligen ligger i denna distinktion samtidigt ett medgivande av rättslägets oklarhet. Om ägoutbytets verkningar voro klara, bestämda, oomtvistliga, varför föranleder då ansökningen över huvud taget till någon åtgärd? En särskild »förklaring» ansågs i fallet Brågarp-Nefvitshög onödig, och otvivelaktigt var denna ståndpunkt konsekventare. Räckvidden av dessa »förklaringar» synes vidare icke sällan ha överskattats. Oaktat högsta domstolens ovan återgivna utslag från 1882 har kungl. maj:t i flera fall förklarat, att ägoutbytet även medför en judiciell reglering. Här föreligger sålunda en motsättning mellan den högsta administrativa och den högsta dömande myndighetens ståndpunkt, en motsättning, som visserligen icke är av någon praktisk betydelse, då högsta domstolens utslag i varje särskilt fall lär vara bestämmande framför kungl. maj:ts förklaringar. I sin mån utgör emellertid även denna motsättning ett tecken på behovet av en systematisk reglering på lagstiftningens väg av de rättssatser som bestämma de kommunala områdesförändringarna.

III.

RELATIVA FÖRÄNDRINGAR AV STADSOMRÅDET

(SAMMANSATTA STADSKOMMUNER)

OLIKA SLAG AV RELATIVA OMRÅDES-FÖRÄNDRINGAR.

Relativa i motsats till absoluta ha ovan de områdesförändringar kallats, som resultera i sammansatta kommunbildningar. Med en sammansatt kommun menas en sådan kommunal organism, vars område helt eller delvis tillika utgör område för lägre kommunala enheter. Dess stats- och folkrättsliga motsvarigheter återfinnas främst bland förbundsstaterna och statsförbunden.

En sammansatt kommun kan tänkas uppkomma på två olika vägar. Antingen är det primära den överordnade kommunen, ur vilken sedermera de lägre utdifferentiera sig. Eller också sammansluta sig flera ursprungligen självständiga kommuner till en högre enhet, utan att dock uppgiva sin egen offentliga rättspersonlighet.

Det förra fallet är ett led i en decentralisationsrörelse och motsvarar bland de absoluta områdesförändringarna exkorporeringen: det är en relativ exkorporering, uppkomsten av en ny offentlig rättspersonlighet, dock kvarstående inom den gamla. Liksom varje dylik rättslig nybildning betingas även denna av en socialekonomisk differentieringsprocess: de olika delarna av kommunen växa ut till särskilda

ekonomiska enheter med egna intressen, som icke sammanfalla med och ofta direkt strida emot varandra.

Det senare fallet, primärkommunernas sammanslutning till en högre enhet, innebär däremot en centralisering och kan närmast betecknas som en relativ inkorporering, grundad på en växande, mer eller mindre omfattande intressegemenskap.

I allmänhet leder den relativa exkorporeringen till en fastare sammanslutning än den relativa inkorporeringen. Kompetensfördelningen mellan den högre kommunen och dess underavdelningar och därmed sammanslutningens styrka uppvisa naturligt nog en mångfald olika växlingar, från fullständigt frivilliga förbindelser till obligatoriska sammanslutningar, stående på gränsen till rena enhetskommuner.

De friaste förbindelserna ske under rent privaträttsliga former: flera kommuner sammansluta sig till ett bolag eller en förening för vissa särskilda ändamål, vanligen av kommunalindustriell natur. I Sverige äro dylika sammanslutningar sällsynta, även om exempel icke alldeles saknas.[1] I utlandet, framför allt Tyskland, äro de vanligare och ha särskilt det senaste årtiondet i och för anläggning och drift av elektricitetsverk, *Überlandcentralen*, tagit ett visst uppsving. Deras betydelse är störst för landskommunerna och de mindre städerna, då de större vanligen äro tillräckligt bärkraftiga att själva handhava dylika företag. Som exempel på sammanslutning av detta slag kan nämnas *Ruhr-Talsperren-Verein* för vattentillförseln till 17 städer och 50 enskilda vattenverk. Än mera omfattande är den genom särskild lag i samma syfte bildade *Emscher Genossenschaft*, bestående av 129 kommuner, 189 bergverk och 18 andra stora industriföretag. En annan stor förening planeras för närvarande av åtskilliga städer och andra kommuner i västra Tysk-

---

[1] Sydsvenska Kraftaktiebolaget, Ostkustbanan m. fl.

land för anläggande av järnväg mellan Düsseldorf och Dortmund. I Preussen deltaga ofta även de högre kommunala enheterna, kretsarna och provinserna, i dylika företag. Särskilt för utbyggandet av Preussens lokalbanenät har kretsarnas verksamhet varit av stor betydelse. I flertalet fall äro även enskilda företag delägare i dessa sammanslutningar.[1]

Ur här föreliggande synpunkt äro de emellertid av intresse endast så tillvida, som de kunna utgöra första steget till närmare förbindelser. En dylik sammanslutning innebär icke uppkomsten av en ny kommunal enhet; den saknar överhuvud varje offentligrättslig betydelse. Det är endast i egenskap av privata rättssubjekt, som kommunerna deltaga i sådana företag, vilka därför icke heller innebära någon områdesförändring.

En verklig offentligrättslig betydelse har däremot den frivilliga eller obligatoriska sammanslutningen av ett flertal, vanligen angränsande kommuner till en högre kommunal enhet i och för vissa bestämda förvaltningsändamål, *Zweckverbände*, *Verwaltungsgemeinden*, *Generalgemeinden*, *Sammtgemeinden*, *Joint Committees* o. s. v. De specialkommuner, som härigenom uppkomma, skilja sig från de högre kommuner, i vilka alla moderna statsområden äro indelade, genom sin rörlighet och i de

[1] Dessa fria sammanslutningar av kommunalt och enskilt kapital ha på senare tid i Tyskland varit föremål för åtskillig uppmärksamhet och förslag i syfte att utsträcka området för deras användbarhet. Av den bekante kommunalpolitikern Hugo Lindemann har sålunda i *Sozialistische Monatshefte* 1911 nr 8 föreslagits en ny relativ inkorporeringsform, *Wirtschaftliche Eingemeindung*. — Av större praktisk betydelse torde det förslag vara, som i *Deutsche Juristenzeitung* 1911 nr 18 framställts av föredraganden i kommunalärenden ministerialdirektor dr Freund rörande införandet av en ny bolagstyp, *die gemischte wirtschaftliche Unternehmung*. Ett dylikt bolag skall kunna grundas av offentligt och enskilt kapital i samverkan. Kommunen skall kunna understödja företaget genom sin billigare kredit, genom koncessioner av olika slag o. s. v. och i gengäld erhålla rätt till löpande kontroll av företagets skötsel, veto emot viktigare beslut o. s. v. Jfr ock polemiken i *Preussisches Verwaltungsblatt XXXIII* nr 7.

flesta fall även genom sina bestämt fixerade och begränsade uppgifter. De uppkomma, utvidgas, förändras och försvinna allt eftersom den intressegemenskap, på vilken de äro grundade, förändras och upphör. Även om de undantagsvis äro obligatoriska, gäller tvånget endast en viss bestämd kommuns medlemskap, icke såsom vid de högre kommunerna alla kommuner, som med avseende på läge och storlek fylla vissa betingelser. Genom denna rörlighet ha de fria specialkommunerna fått en växande betydelse för den moderna kommunalförvaltningen, där behovet av större områden på samma gång som en lokal decentralisation gör sig gällande. Dessa fria kommunbildningar kunna naturligen utvecklas i riktning mot allt större fasthet och enhetlighet, frivilligheten kan alldeles försvinna och ersättas av en verklig underordning under den högre kommunen. Det bästa exemplet härpå erbjuder utvecklingen av Londons kommunala organisation. Slutligen kan denna koncentration gå ända till ett fullständigt försvinnande av sammanslutningens mindre medlemmar, vilka då vanligen absolut inkorporeras av de större.

En än större enhetlighet än de fria specialkommunerna förete de obligatoriska högre kommunerna, vilka utgöra den viktigaste typen av sammansatta kommuner. Dessa kunna antingen, i likhet med föregående grupp, utgöra verkliga specialkommuner eller också förvalta allmännare kommunala uppgifter. Goda exempel på högre specialkommuner utgöra de svenska väghållningsdistrikten och de engelska fattigvårdsdistrikten, *the Unions.*

Den starkaste centralisationen förete emellertid, som ovan framhållits, de sammansatta kommuner, som uppkommit genom en relativ exkorporering, en kommunal nybildning inom en primärkommun. Det kanske bästa exemplet härpå erbjuder det svenska municipalsamhället inom landskommunen. Av stort intresse äro vidare de ansatser till en lokal decentralisation i vissa storstäders förvaltning, som utan att utmynna i uppkom-

sten av nya kommunala enheter, ändock måste betraktas som symtomatiska för de förvaltningsbehov, storstadsutvecklingen framkallar. Mest utbildad har denna decentralisation blivit i Wien, men även i åtskilliga preussiska städer har den av ålder en viss betydelse. I några engelska städer ha på sista åren intressanta försök i denna riktning blivit gjorda. Slutligen uppvisar också Paris' förvaltningsorganisation sedan gammalt några decentraliserande drag.[1]

* * *

Bland de sammansatta kommunerna, vilkas huvudgrupper ovan angivits, äro endast ett fåtal av intresse ur här föreliggande synpunkt. De högre kommunerna — landstingsområden, kretsar, provinser, departement, grevskap o. s. v. — beröra icke städernas områden på annat sätt än övriga primärkommuners; tvärtom utskiljas ofta städer, som uppnått en viss storlek, från dessa kommunala enheter. Av allmännare intresse för stadsbildningen äro de endast i England och i viss mån även i Frankrike genom den märkliga kompetensfördelningen mellan grevskapen och de underordnade kommunerna samt genom fattigvårdsmyndigheternas särställning.

Betydelsefullare för den egentliga stadsbildningen äro de fria specialkommunerna, vilka ofta omfatta eller åtminstone kunna omfatta stadskommuner. För frågan om en lokal decentralisation inom stadsområdet äro även de fastare sammanslutningar, i vilka dessa fria kommunbildningar ibland utmynnat, av intresse — i främsta rummet gäller detta naturligtvis Londons organisationsformer. De ansatser till en

---

[1] Se härom Författarens *Kommunalförvaltningens organisation och arbetssätt.*

relativ exkorporering, som här och där föreligga, äro likaså av viss betydelse.

I den följande skildringen av de sammansatta kommunerna och deras betydelse för stadsförvaltningen behandlas de engelska, tyska och franska förhållandena var för sig i ett sammanhang.

SAMMANSATTA KOMMUNER ENLIGT UTLÄNDSK FÖRVALTNINGSRÄTT.

I. ENGLAND.

Den kommunala indelningens huvuddrag.

För bedömandet av de engelska städernas förhållande till landets övriga kommuner torde en kortare överblick av den lokala förvaltningens organisation vara nödvändig.[1] Denna bestämmes i sina grunddrag av två principer, som icke återfinnas i något annat lands förvaltningsrätt: hela den inre förvaltningen är lokalförvaltning, anförtrodd åt kommunala organ, och de olika kommunala myndigheternas kompetens går icke längre än som för varje särskilt fall är i lag medgivet. Den kommunala kompetensen grundar sig icke i något fall, såsom exempelvis i Sverige och Tyskland, på en allmän fullmakt, utan anges uttryckligen, bit för bit, i lagar av ofta rent lokal karaktär. Vill en kommun anlägga gasverk, spårvägar, slakthus, badhus, idrottsplatser, ja, sätta upp klockor på offentliga platser, så måste den kunna uppvisa ett uttryckligt medgivande i lag att härtill använda de skattskyldigas bidrag. I de allra flesta fall stanna alla dylika medgivanden vid kommunens gränser: skola spårvägarna fortsätta utanför staden, så

[1] Jfr ovan sid. 399.

måste härtill sökas en särskild fullmakt. Parlamentet blir på detta sätt förvaltningens högsta instans. Även om detta ofta är förenat med stora kostnader och besvär för de kommunala myndigheterna, så vinnes å andra sidan härigenom en anpassning av de olika förvaltningsformerna efter förefintliga lokala behov, som knappast återfinnas i något annat land.

FÖRSAMLINGEN.

Den lägsta kommunala enheten, primärkommunen, är i England *the parish*, församlingen, i vilken såväl städerna som landsbygden äro indelade. Stadsförsamlingarna, *the urban parishes*, ha utom en del rent kyrkliga uppgifter numera endast betydelse som taxerings- och uppbördsdistrikt för alla slag av kommunala utskylder. Landsförsamlingarna åter, *the rural parishes*, utöva därjämte även andra förvaltningsuppgifter: de ha vissa befogenheter med avseende på anläggande av vatten- och avloppsledningar, den offentliga belysningen, begravningsplatser, offentliga bibliotek, parkanläggningar o. s. v. I allmänhet utövas dessa befogenheter endast under förutsättning, att de icke tagits i anspråk av närmast högre kommunala enhet, hälsovårdsdistriktet. Landsförsamlingen har därjämte en viss myndighet över de rent lokala vägarna, *footpaths*, samt utövar på flera håll en betydelsefull verksamhet som handhavare av den offentliga jordförmedlingen *(Alotments and Small Holdings Acts)*, med rätt att under grevskapsmyndigheternas tillsyn expropriera mark för småbruksändamål.

Församlingarna torde i städerna sakna varje kommunal betydelse medan de däremot på landsbygden ej sällan spela en stor roll; närmast motsvara de här ett svenskt municipalsamhälle. Ursprungligen var *the parish* en rent kyrklig enhet, och dess kommunala betydelse daterar sig först från den stora fattigvårdslagstiftningen under drottning Elisabeth i början på 1600-talet, vilken anförtrodde fattigvården åt särskilda för varje *parish* valda »fattigvårdare», *overseers of the poor*, under medverkan och tillsyn av fredsdomarna i grevskapet. Fortfarande äro dessa

overseers fattigvårdens lokala organ, men deras viktigaste funktion är dock numera debiteringen och uppbörden av de olika kommunala utskylderna. Det kommunala skatteväsendet är nämligen ännu i dag grundat på den fattigskatt, som 1600-talets fattigvårdslagstiftning införde, och häri ligger också församlingarnas viktigaste samband med och betydelse för de övriga kommunerna.

Starkast är detta samband med den därnäst högre kommunen, fattigvårdskommunen, *the poor law union.* För fattigvårdens handhavande är landet indelat i 646 *poor law unions*, bestående undantagsvis av en, vanligen av flera, i medeltal 22 *parishes*, vilka frivilligt eller på inrikesdepartementets order förenats i detta syfte. Dessa sammanslagningar ske utan hänsyn till om församlingarna ligga på landsbygden eller omslutas av stadsgränser, uteslutande sålunda i avsikt att skapa bärkraftiga fattigvårdsdistrikt. Det kan tilläggas, att detta syfte endast i ofullkomlig grad blivit uppnått, och att den stora fattigvårdskommitté, som år 1909 avlämnade sitt betänkande, föreslog fattigvårdsdistriktens upplösning och överflyttning av deras uppgifter till grevskapen. Före 1834 voro, såsom förut anmärks, *the parishes* de egentliga fattigvårdskommunerna, men den stora, för hela lokalförvaltningen nyskapande fattigvårdslagstiftningen detta år ersatte dem med de större, enbart för detta ändamål bildade *unions*. FATTIGVÅRDSKOMMUNEN.

De egentliga kommunala enheterna i England utgöras av hälsovårdsdistrikten, *the urban and rural sanitary districts*. HÄLSOVÅRDSDISTRIKTET.

Ett stadsdistrikt, *urban sanitary district*, är antingen en stad i egentlig mening, *a municipal borough*, med särskilda stadsprivilegier i form av *a Crown Charter*, vilket dokument numera endast innebär ett förordnande, att den allmänna stadslagens, *Municipal Corporations Act* (1882), stadganden skola tillämpas inom kommunen. Eller också är stadsdistriktet icke en privilegierad stad, utan ett distrikt rätt och slätt,

an urban district. Avgörandet huruvida ett hälsovårdsdistrikt skall räknas till stad eller landsbygd, tillkommer grevskapets myndigheter.

Landsdistrikt, *rural sanitary districts,* äro alla övriga hälsovårdsdistrikt. Så vitt möjligt följa deras gränser fattigvårdsdistriktens, och den legala definitionen på ett landsdistrikt är därför: varje fattigvårdsdistrikt eller del därav, som faller utanför ett stadsdistrikts gränser.

Med avseende på författning och organisation äro stads- och landsdistrikten likställda: den enda skillnaden är deras olika ställning till fattigvårdsmyndigheterna.[1] Landsdistriktets representation, *the rural district council,* sammanfaller med fattigvårdskommunens, *the board of guardians,* helt och hållet, om de båda kommunernas gränser sammanfalla, eljest till så stor del, som deras områden äro gemensamma. Om en fattigvårdskommun sålunda utom ett landsdistrikt även omfattar en del av ett stadsdistrikt, så äro dess representanter, *the guardians,* delvis samma personer, som sitta i landsdistriktsrådet, delvis personer, som för detta ändamål särskilt blivit valda inom den del av kommunen, som sammanfaller med stadsdistriktet. I ett stadsdistrikt väljas nämligen distriktsrådets och fattigvårdskommunens representation var för sig, medan på landsbygden *a district councillor* samtidigt är vald till *guardian.* Den viktigaste skillnaden mellan ett stads- och ett landsdistrikt ligger dock i det förras större kompetensområde.

Distriktsorganisationen har skapats och vuxit ut genom hälsovårdslagstiftningen, vilken i och för sig kommit att omfatta förvaltningsgrenar, som endast stå i ett mera indirekt samband med den egentliga hälsovården, och därjämte, i den mån som den visat sig livskraftig, anförtrotts

---

[1] Den översikt av den engelska stadsförfattningen, som givits i Författarens *Kommunalförvaltningens organisation och arbetssätt,* 1909 (Svenska Stadsförbundets skriftserie 2), 93—125, gäller i sina allmänna huvuddrag även för de övriga kommunerna, landsdistrikten och grevskapen.

och absorberat andra viktiga uppgifter. Härigenom ha hos hälsovårdsdistrikten samlats de flesta av de ärenden, som i andra länder bruka tillhöra primärkommunerna.

GREVSKAPET.

Den högsta kommunala enheten är grevskapet, *the county*, som med hälsovårdsdistrikten dela flera viktiga verksamhetsområden. Privilegierade städer med mer än 50 tusen invånare bilda egna grevskap, *county boroughs*.

Kompetensfördelningen.

VÄGVÄSENDET.

De allmänna vägarna indelas i tre grupper: mindre bygdevägar, *footpaths*, som på landet falla under församlingens förvaltning, *highways* eller vanliga landsvägar, gator o. s. v., vilka tillhöra hälsovårdsdistriktens kompetensområde, samt större genomfartsvägar, *main roads*, som falla under grevskapets myndighet. Land och stad äro sålunda med avseende på vägförvaltningen likställda, så när som på landsförsamlingarnas befogenhet att, när de så finna lämpligt, anlägga och underhålla mindre bygdevägar. En *highway* övergår till *main road* på framställning av vidkommande hälsovårdsdistrikt och efter grevskapets medgivande. En dylik förändring hindrar dock icke distriktet att fortfarande förvalta den del av vägen, som faller inom dess gränser, ehuru den härför äger att av grevskapet erhålla motsvarande ersättning — en bestämmelse, som för städernas gatuförvaltning naturligen är av stor vikt.

SKOLVÄSENDET.

Ett annat, ännu viktigare område, vars förvaltning på ett egendomligt sätt delats mellan grevskapen och distrikten, är skolväsendet. Liksom både hälsovårdsdistrikten och fattigvårdskommunerna är den offentliga skolförvaltningen en relativt ny företeelse i England. Fattigvårdskommunerna datera sig från 1834 års fattigvårdslagstiftning, de första hälsovårdsdistrikten från 1848 års *Public Health Act*, medan staten först 1870 började att på ett mera systematiskt sätt ordna den lokala skolförvaltningen. Hela landet indelades då — för första gången — i skoldistrikt, vilka voro små och talrika: varje privilegierad stad och

varje församling utanför dessa städer utgjorde ett skoldistrikt. Denna organisation visade sig dock synnerligen bristfällig och ersattes 1902 av den nu gällande.

Enligt denna utgöra egna skoldistrikt:

privilegierade städer med över 10 tusen invånare,

andra stadsdistrikt med över 20 tusen invånare,

samt grevskapen för alla privilegierade städer under 10 tusen, övriga stadsdistrikt under 20 tusen invånare samt alla landsdistrikt inom sina respektive områden.[1]

Dessa kommuners respektive myndigheter ha full befogenhet i alla skolfrågor, även sådana som röra den tekniska undervisningen och yrkesundervisningen. För hela landsbygden och alla mindre städer utgöres skolmyndigheten, som ovan synes, av grevskapsrådet, som vid den löpande förvaltningen dock måste anlita de lokala myndigheternas medverkan. Ledningen av skolförvaltningen utövas av grevskapsrådets skolkommitté, men för varje särskild skola tillsättes en lokal styrelse, *managers,* delvis under medverkan av den närmaste lokalmyndigheten, stadsdistriktet eller landsförsamlingen. Härvid skiljes mellan skolor, som helt och hållet, och sådana, som endast delvis underhållas av allmänna medel, och vilkas styrelser till $^{2}/_{3}$ av ledamöternas antal tillsättas av enskilda. Av den återstående tredjedelen tillsätter grevskapets skolkommitté $^{1}/_{6}$ och den närmaste lokala myndigheten $^{1}/_{6}$. Styrelserna för de förra skolorna utses likaså av grevskapsmyndigheterna i samverkan med de lokala: grevskapsrådets skolkommitté utser $^{2}/_{3}$ och stadsdistriktets, respektive landsförsamlingens representation $^{1}/_{3}$ av ledamöternas antal. Stadsförsamlingen, *the urban parish,* har däremot icke något inflytande på skolstyrelsernas tillsättning. Hela den ekonomiska förvalt-

---

[1] Se Edward R. Pease, *Die Kampf um die Schule in England, Archiv für Sozialwissenschaft,* juli 1906, vidare Jenks, *English local government,* 216—225.

ningen och särskilt kostnaderna för skolväsendet fördelas på grevskapet i dess helhet.

Undantagna från grevskapets myndighet i skolfrågor äro, som förut anmärkts, de större städerna och stadsdistrikten. De särskilda skolstyrelserna tillsättas där också uteslutande av dessa områdens skolkommittéer, med undantag naturligtvis för de ledamöter, vilkas tillsättning tillkommer enskilda. Men även för dessa områden gäller — liksom för grevskapet — att, där särskilda lokala omständigheter så påkalla, kunna flera lokala skolkommitéer tillsättas, vilka var för sitt område handhava den löpande skolförvaltningen under representationens kontroll och överinseende.

Vid organisationen av skolväsendet i England har man sålunda sökt tillgodose såväl kraven på stora och bärkraftiga distrikt som de lokala myndigheternas önskan att utöva inflytande på den löpande förvaltningen. Härvid hava vissa decentralisationsformer kommit till användning, vilka enligt 1909 års fattigvårdskommittés förslag även skulle komma att tillämpas vid fattigvårdens organisation. Det är tydligt, att om båda dessa viktiga områden, skolväsendet och fattigvården, överlämnas åt så stora förvaltningsdistrikt, så bortfalla åtskilliga av de inkorporeringsbehov, som eljest skulle kunna framträda inom de mindre städerna. Redan nu handhavas vissa delar av fattigvården av grevskapsmyndigheterna, främst hela den offentliga sinnessjukvården.

Verkställigheten av lagstiftningen om den inre kolonisationen och den därmed sammanhängande jordförmedlingen till småbruk och egna hem tillhör främst stadsdistrikten och landsförsamlingarna. I de fall, då de förra myndigheterna icke använda sig av sina befogenheter i detta hänseende kunna dock även grevskapets myndigheter inskrida.

Med avseende på understöd åt arbetslösa äger likaså en viss samverkan rum mellan grevskapet och stadsdistriktet. På framställning

av grevskapsrådet utnämner inrikesministeriet för hela eller för delar av grevskapet en centralkommitté, som samarbetar med de lokala nödhjälpskommittéer, *distress committees*, vilka varje stadsdistrikt med över 10 tusen invånare har rätt och varje stadsdistrikt med över 50 tusen invånare är skyldig att tillsätta (*Unemployed Workmen's Act* 1905).

POLISFÖR-VALTNINGEN.

Polisförvaltningen är i stor utsträckning centraliserad hos grevskapen; endast de privilegierade städer, som år 1881 hade mer än 10 tusen invånare, få jämte grevskapen ha en självständig poliskår. Så gott som alla mindre och medelstora städer, alla stadsdistrikt och hela landsbygden lyda sålunda i polishänseende under grevskapen. Anmärkas bör dock, att detta icke gäller hälsovårds-, gatu- och byggnadspolisen; vad som faller under densamma, såsom ordnandet av gatutrafiken, brandsyner o. dyl. tillkommer alla städer och stadsdistrikt.

Härmed torde i korthet de uppgifter ha angivits, vilka i andra länder vanligen tillkomma primärkommunerna, men som i England anförtrotts åt grevskapen eller delats mellan dessa och hälsovårdsdistrikten, ofta under former, som medgiva de lägre kommunerna ett visst inflytande på den löpande förvaltningen. Den största betydelsen torde denna decentralisation ha för den rena landsbygden, men även för stora områden av stadsförvaltningen spelar den en viss roll.

DEN EGENTLIGA KOMMUNALFÖRVALTNINGEN.

I övrigt handhaves hela den egentliga kommunalförvaltningen av hälsovårdsdistrikten, på landsbygden i några fall under samverkan med landsförsamlingarna, *the rural parishes*. De senares uppgifter å hälsovårdens område, särskilt för vatten- och avloppsanläggningar, kompletteras och övervakas av landsdistriktens myndigheter. I allmänhet ha stadsdistrikten tillmätts ett större verksamhetsområde än landsdistrikten, i viss mån beroende på att åtskilliga befogenheter, som på landet anförtrotts åt församlingen, *the rural parish* — förvaltningen av kyrkogårdar,

bibliotek, bad- och tvätthus, parkanläggningar o. s. v. — i staden utövas direkt av distriktsmyndigheterna.

LOKAL DIFFERENTIERING AV DISTRIKTSFÖRVALTNINGEN.

Även oavsett hälsovårdsdistriktens särskilt på landsbygden framträdande karaktär av sammansatta kommuner, med församlingarna, *the parishes,* som primära enheter, kunna de icke uppvisa den enhetlighet och uniformitet, som utmärker exempelvis den svenska kommunen med avseende å de olika delarna av dess område. Särskilt gör sig detta gällande med avseende på skatteväsendet.

Med hänsyn till att stadsdistriktets flesta utgifter huvudsakligen komma de egentliga stadsinvånarna tillgodo, äro innehavare av trädgårdar och överhuvudtaget av mark, som användes till jordbruksändamål, endast skyldiga att erlägga proportionsvis $^1/_4$ av de kommunalutskylder, som debiteras övriga skattebetalare. Genom påläggande av en »enskild förbättringsskatt», *private improvement rate,* är det vidare möjligt för distriktet att med särskild styrka träffa de skattebetalare, som haft nytta av ett visst kommunalt företag.

Inom landsdistrikten går denna differentiering än längre. Där indelas distriktsutskylderna i två särskilda rubriker, den ena för distriktets allmänna förvaltningsomkostnader och utgående i samma proportion på alla skattebetalare, den andra avseende utgifterna för de särskilda företag, vilka endast kommit en eller annan del av kommunen till direkt nytta. Denna speciella skatt utdebiteras endast inom dessa områden. Slutligen kunna distriktets utgifter för avloppsanläggningar enligt samma grundsatser fördelas på de skilda »dräneringsdistrikt», i vilka det, efter inrikesministeriets medgivande, kan indela sitt område.

* * *

Städernas fria sammanslutningar för särskilda förvaltningsändamål.

I och med uppnåendet av en viss befolkningssiffra utskiljas, som förut anmärkts, städerna och stadsdistrikten i vissa avseenden från grevskapen, och med en folkmängd av över 50 tusen utgöra de privilegierade städerna egna grevskap, *county boroughs.* Härmed förminskas emellertid icke behovet av en samverkan med angränsande, större eller mindre kommuner — tvärtom, den kraftiga stadsutvecklingen i England har mer än annorstädes framdrivit kravet på enhetliga och stora förvaltningsområden. Hur man sökt tillfredsställa detta krav genom omfattande inkorporeringar har förut blivit skildrat, likaså huru omständliga, besvärliga och ofta dyrbara dessa visat sig vara.[1] I allmänhet ha emellertid inkorporeringar vidtagits först då stadsbildningen helt och hållet erövrat inkorporeringsområdet: de ha i eminent mening varit vad ovan kallats förstadsinkorporeringar och ofta verkliga stadssammanslagningar. Orsaken härtill ligger utan tvivel däri, att själva lokalförvaltningens organisation och kompetensfördelning, sådan den i sina huvuddrag förut beskrivits, i högre grad än i andra länder till större förvaltningsområden sammanför ärenden, som icke äro av enbart lokal natur — men vidare, och kanske främst, i lättheten för de olika kommunerna att utan inkorporering sammansluta sig för särskilda förvaltningsändamål.

Formerna för dessa sammanslutningar bestämmas på ett naturligt sätt av de allmänna förvaltningsformerna inom de engelska kommunerna. Den löpande förvaltningen handhaves här av särskilda av representationen tillsatta kommittéer för de olika förvaltningsgrenarna. En central förvaltningsmyndighet, jämförbar med den preussiska magistraten, saknas helt och hållet, och dess funktioner fyllas i icke ringa mån av kommunalrepresentationen själv, vars oinskränkta beslutanderätt och kontroll de olika förvaltningskommittéerna äro underkastade. Denna

[1] Jfr ovan sid. 431 ff., 480 ff.

typiskt decentraliserade förvaltning har först och rikast utbildats i städerna, men tillämpas även i de övriga kommunerna, bland vilka naturligtvis grevskapen ha de mest omfattande uppgifterna och till följd härav de mest utvecklade organisationsformerna.

Förvaltningen av angelägenheter, som äro gemensamma för flera kommuner, anförtros åt gemensamma kommittéer, *Joint Committees* eller *Joint Boards*. Gränserna för dessa kommittéers kompetensområden, särskilt deras rätt att besluta utgifter, kommittéernas sammansättning samt formerna för deras tillsättning, de olika kommunernas bidragsskyldighet till gemensamma ändamål o. s. v. fastslås i de överenskommelser, som träffas vid sammanslutningens ingående. Kommunernas rätt att på detta sätt sammansluta sig är liksom överhuvud taget alla deras inre organisationsfrågor principiellt fullständigt obunden. Men då de ändamål, vilka sammanslutningarna avse, ofta gå utöver de lagliga gränserna för kommunernas kompetensområden, eller i allt fall lämpligen kräva särskilda befogenheter, ske dessa sammanslutningar vanligen på lagstiftningens väg. Särskilt är detta fallet vid anläggandet av större vattenledningar, dräneringsarbeten o. s. v., för vilkas genomförande omfattande expropriationsrättigheter äro nödvändiga. Vid dylika fall är det naturligtvis icke uteslutet, att åtskilliga av de stadgade bestämmelserna, ja, kanske sammanslutningen i dess helhet, genomdrives mot någon av de deltagande kommunernas vilja. I andra fall har grevskapsrådet tillerkänts en viss tvångsbefogenhet gentemot de underordnade kommunerna; särskilt gäller detta vid sammanslutningar för anläggning och drift av större sjukvårdsanstalter.

FÖRFARANDET VID SAMMANSLUTNINGENS BILDANDE.

Den administrativa instansordningen vid bildandet av sådana kommunala sammanslutningar, som av lagstiftningen förutsetts — främst kommer härvid hälso- och sjukvården i betraktande — är densamma som vid inkorporeringsförfarandet. Grevskapsrådet äger att på fram-

ställning av kommunal myndighet förordna en dylik sammanslutning och stadfästa den överenskommelse, som i detta hänseende av de deltagande kommunerna träffats. Ett dylikt förordnande skall underställas inrikesdepartementet för fastställelse. Berör sammanslutningen därjämte en grevskapsstad, *a county borough*, överflyttas grevskapsrådets befogenhet på inrikesdepartementet, som efter en särskild lokal undersökning, *a local inquiry*, medelst en provisorisk förordning, *a provisional order*, stadfäster sammanslutningen och därvid träffade överenskommelser. Denna förordning underställes sedermera parlamentet, som antingen förvandlar den till en verklig lag eller upphäver den. Tyngdpunkten i detta förfarande ligger liksom vid inkorporeringen i den lokala undersökningen, vilken har formen av ett offentligt och muntligt förhör inför en av inrikesdepartementet utsedd ordförande. Härvid ha alla av förslaget berörda personer och myndigheter rätt att uttala sig. Det stenografiska protokollet från detta förhör lägges sedan till grund för regeringens avgörande.

EXEMPEL Å FRIA SPECIALKOMMUNER.

Några exempel på dylika sammanslutningar må anföras för att klargöra formerna för deras bildande och organisation. År 1897 förenades genom en av Lancashires grevskapsråd utfärdad förordning, grundad på 1893 års epidemisjukhuslag, *Isolations Hospitals Act*, fyra stads- och ett landsdistrikt till en sjukhuskommitté, under vars förvaltning epidemisjukvården i samtliga dessa kommuner ställdes. 1899 inköpte den förenade kommittén en lantegendom, belägen i närheten av grevskapsstaden Bury, i avsikt att här anlägga ett epidemisjukhus. Men inrikesdepartementet vägrade år 1901 efter en lokal undersökning fastställelse på den uppgjorda planen på grund av de otillfredsställande vattenledningsförhållandena. Samtidigt höll grevskapsstaden på att bygga ett sjukhus för smittkoppor. Då den förenade sjukhuskommitténs ursprungliga förslag visat sig omöjligt att genomföra, inledde den underhandlingar

med grevskapsstaden. Dessa resulterade i en överenskommelse, att den ursprungliga sammanslutningen skulle utvidgas med grevskapsstaden, vars under byggnad varande sjukhus skulle övertagas av den nya sammanslutningen och användas till allmänna epidemier, medan däremot den förra sammanslutningens markförvärv skulle disponeras för uppförande av ett sjukhus för smittkoppor. Under loppet av dessa förhandlingar trädde man i förbindelse med inrikesdepartementet, som utsände en av sina tjänstemän, *inspectors*, att leda och föra förhandlingarna vidare. Efter två långa konferenser under loppet av december månad 1902 uppnåddes en överenskommelse i enlighet med inrikesdepartementets önskan, vilken överenskommelse ock lades till grund för regeringens omedelbart utfärdade provisoriska förordning, som 1903 av parlamentet stadfästes.[1]

Den nya sammanslutningen representeras av en förenad kommitté av samtliga deltagande kommuner, *the Bury and District Joint Hospital Board*, där grevskapsstadens *mayor* är ordförande. Sammansättningen i övrigt framgår av nedanstående tablå:

	Folkmängd.	Antal ledamöter i den förenade kommittén.
Bury County Borough	58,029	6
Radcliffe *(urban district)*.........	25,368	3
Rambsbottom *(urban district)*...	15,920	2
Tottington » » ...	6,118	1
Whitefield » » ...	6,588	1
Bury *(rural district)*	8,088	1
Summa	120,111	14

Sammanslutningen har sedermera ytterligare utvidgats, dock endast för smittkoppor, med icke mindre än sex kommuner, varibland en grev-

[1] Se *Municipal Journal*, 22 oktober 1909.

skapsstad, och utgör nu ett »smittkoppsdistrikt» med närmare 400,000 invånare. Kostnaderna för sjukvårdsdistriktets förvaltning utgå sålunda, att alla utgifter å kapitalkonto fördelas på kommunerna i förhållande till deras folkmängd, medan däremot driftkostnaderna uppdelas med hänsyn till patienternas hemort.

Ofta omfatta dylika sammanslutningar även grevskapen. Lancashire tillsätter sålunda medlemmar i icke mindre än nio *joint committees* (1899), bland vilka den viktigaste torde vara den, som handhar sinnessjukvården gemensamt med de grevskapsstäder, som äro belägna inom Lancashires gränser. I stor utsträckning tillsättas vidare dylika kommittéer för övervakandet av sjöfarten och fisket på floder, som flyta genom flera grevskap.

HAMN-DISTRIKT.

Förvaltningen inom offentliga hamnområden handhaves vidare i regeln av dylika sammanslutningar. Inrikesdepartementet har nämligen rätt att förordna, att varje offentligt hamnområde skall utgöra ett särskilt hamndistrikt, *Port Sanitary District*. Undantagsvis utgöres detta av allenast ett enda hälsovårdsdistrikt, vars myndigheter då utöva tillsynen över hamnområdet, men i regeln bildas hamndistriktet genom sammanslagning av två eller flera angränsande hälsovårdsdistrikt. Dessa bilda i dylika fall icke en förenad kommitté, *joint committee*, utan hamnmyndigheterna väljas direkt av hamnområdets invånare och organiseras även i övrigt på samma sätt som de vanliga distriktsmyndigheterna. Någon rätt att upptaga egna skatter har dock icke en dylik hamnmyndighet, utan är för sina finansiella behov hänvisad till bidrag av de distrikt, vilka ingå i dess område. Londons hamn lydde före 1900 under *London's city*, men numera under en genom särskild lag inrättad hamnmyndighet, vars organisation senare närmare beskrives.[1]

[1] Se nästa sida och följande!

Synnerligen viktiga uppgifter för dylika fria föreningar av ett flertal kommuner erbjuda naturligen kommunalindustrialismens olika områden, särskilt vatten- och avloppsanläggningar. Det största exemplet härpå erbjuder Londons *Water Board.* En liknande omfattande sammanslutning har bildats av Birmingham jämte åtta angränsande stadsdistrikt i och för gemensam anläggning och administration av avloppsanläggningar. Ehuru medlemmarna i den gemensamma kommittén väljas av de olika kommunernas representationer, är kommittén dock icke skyldig att underställa sina beslut dessa myndigheter och intager i detta hänseende en något friare ställning än övriga *joint committees.* Förvaltningskostnaderna fördelas efter varje kommuns skatteförmåga.[1]

LONDONS ORGANISATION.

Det viktigaste exemplet på en sammansatt kommun icke endast i England utan överhuvud taget erbjuder emellertid LONDON. Ursprungligen menades med London allenast den nuvarande stadens innersta kärna, *the city of London,* och ända till år 1855 bildade den väldiga befolkningsagglomerationen icke någon som hälst kommunal enhet. Detta år infördes emellertid för den nödvändigaste gatuförvaltningen och hälsovården en central myndighet, *the metropolitan board of works,* vilken i själva verket utgjorde en förenad kommitté av primärkommunernas representativa myndigheter. Samtidigt underkastades de senares gränser en omfattande reglering. Åtskilliga av de små församlingar, *parishes,* i vilka London sönderföll, sammanslogos med varandra, och andra, som blivit för folkrika, uppdelades i flera, så att London efter denna reglering inneslöt sammanlagt 38 stora *parishes,* församlingar eller distrikt av församlingar. Denna organisation visade sig dock alldeles otillfredsställande, främst på grund av den centrala myndighetens alltför knappt tillmätta verksamhetsområde. Vid den stora reformen av grevskapsförvaltningen år

---

[1] Se *Municipal Journal,* 25 mars 1909.

1888, då representativa myndigheter med starkt utvidgad kompetens för första gången infördes i grevskapen, konstituerades därför London i sin helhet som ett grevskap med ett särskilt grevskapsråd, *London County Council (L. C. C.)* De 38 församlingarna och församlingsdistrikten kvarstodo dock fortfarande som primärkommuner, men ersattes elva år senare, år 1899, av 28 nya kommunala enheter, *the Metropolitan Boroughs*, vilka organiserats efter samma grunder som stadsdistrikten i landets övriga delar *(the urban sanitary districts)*. Deras invånareantal växla mellan 51,000 och 335,000 och utgör i genomsnitt 152,000 (1906). Grevskapet Londons invånareantal utgjorde samma år 4,720,000, medan däremot det område, över vilket Londonpolisens myndighet sträcker sig, *Greater London*, hade icke mindre än 7,113,560 invånare. Med de yttre delarne av detta område står icke grevskapet i någon direkt organisatorisk förbindelse.

Kompetensfördelningen mellan grevskapet och metropolstäderna bestämmes visserligen i princip av samma regler, som äro normerande för de vanliga grevskapens förhållande till hälsovårdsdistrikten, men företer dock, främst med hänsyn till att detta grevskap utgör en enda stad, så många avvikelser härifrån, att den torde kräva en mera ingående skildring.

Inom metropolstädernas kompetens faller i främsta rummet den lokala hälsovårdsförvaltningen. Under detta begrepp sammanfattas, som förut framhållits, en mängd uppgifter, som endast stå i ett indirekt samband med den offentliga hälsovården. Hit hör i främsta rummet:

1) Gatuförvaltningen. Gatornas anläggning, underhåll, renhållning och den offentliga belysningen handhaves av metropolstäderna, vilka tillika ha rätt att anlägga och driva elektricitetsverk för leverans av kraft såväl för sina egna som för enskildas behov.

2) Dräneringsväsendet. I samband med gaturenhållningen sköta metropolstäderna alla avloppsledningar och utöva uppsikten över alla med den offentliga dräneringen sammanhängande förhållanden.

3) Åtgärder mot smittosamma sjukdomar: desinfektion av bostäder, tillsyn över matvaru- och särskilt mjölkhandeln, köttbesiktning, koncessionering och besiktning av slakterier o. d.

4) Den allmänna hälsovården och alla åtgärder, som stå i samband härmed: yrkesinspektion, destruktion av döda djur o. s. v.

Metropolstäderna ha vidare en överallt använd rätt att anlägga och förvalta offentliga bad- och tvättinrättningar, bibliotek och muséer samt kyrkogårdar. De ha likaledes rätt att bygga och uthyra arbetarebostäder. I varje metropolstad skall vidare tillsättas en särskild arbetslöshetskommitté, *distress committee*, för beredande av arbetstillfällen åt arbetslösa. Jämte dessa lokala kommittéer finnes en för hela grevskapet gemensam arbetslöshetskommission, vars medlemmar delvis utses av grevskapsrådet.

Grevskapsrådets kompetens omfattar den direkta förvaltningen av:

1) större genomfartsgator, i främsta rummet gatorna utmed Themsen, *embankments*, och dess broar, med undantag av de tre broar, som förvaltas av London's City. Om grevskapsrådet så önskar, måste dock metropolstäderna övertaga förvaltningen även av dessa trafikleder.

2) större avloppsledningar. Hela det lokala avloppsledningsnätet sammanbindes och tömmes genom ett nät av stora avloppsledningar och tunnlar, *main sewers*, i samband varmed grevskapsrådet handhar förvaltningen av de stora anläggningar, särskilt vid Themsens mynning, där avloppsvattnet filtreras, renas och avlägsnas.

3) spårvägar. För erhållande av elektrisk ström till drivande av dessa samt för belysningen av huvudgatorna har grevskapsrådet rätt

att anlägga och driva elektricitetsverk. Metropolstädernas ställning som gatuförvaltande myndighet ger dem dock befogenhet att meddela koncessioner å trafikanläggningar. Härigenom ha de ej sällan hindrat eller försvårat grevskapsrådets spårvägsplaner. Likaledes kunna metropolstäderna utan hinder av grevskapsrådet avstänga och alldeles igenlägga gator.

4) tunnlar under och färjor på Themsen.

5) brandväsendet.

6) alla parker och planteringar.

7) det offentliga undervisningsväsendet, dock med rätt för metropolstädernas myndigheter att utse ett mindre antal av lärarna i de skolor, som ligga inom deras respektive områden.

8) Londons sjukhus, med undantag av dem, som stå under fattigvårdsmyndigheternas förvaltning — se nedan!

9) koncessionering av teatrar och offentliga nöjeslokaler.

Grevskapsrådet är vidare den myndighet, åt vilken, i främsta rummet genom särskilda *district surveyors*, genomförandet av alla lagbestämmelser rörande stadsplan och byggnadsväsen — *London Building Act* 1894 — anförtrotts: fastställande av gatulinjer, tillsyn över byggnadsordningens efterlevande, bostadsinspektion o. s. v. Även genomförandet av den rena bostadslagstiftningen — *Housing of the Working Classes Acts* — som i stor utsträckning innehåller stadsplanebestämmelser, har främst anförtrotts åt grevskapsrådet, även om jämväl metropolstädernas myndigheter ha rätt att uppföra arbetarebostäder. Metropolstäderna ha dock, med avseende på stadsplaneväsen, som ovan nämnts, rätt att avstänga och alldeles igenlägga gator, utan grevskapsrådets hörande eller samtycke. Med avseende på byggnadsväsen ha metropolstäderna vidare, likaledes i konkurrens med grev-

skapsrådet, rätt att riva eller bygga om hus, som stå i strid med byggnadsordningens föreskrifter, att borttaga skyltar och andra föremål, som kunna vara till hinder för trafiken samt att ge tillstånd till uppförande av träbyggnader.

Grevskapsrådet utövar vidare ett visst inflytande över metropolstädernas hälsovårdsförvaltning.

Det har sålunda rätt att utfärda allmänna bestämmelser om avloppsledningars dimensioner, lutning o. s. v., samt om kloakbrunnar och vattenklosetter. Alla förslag om ändring av gamla eller anläggning av nya avloppsledningar måste vidare underställas grevskapsrådet. Med avseende på gatubeläggningens beskaffenhet kan det utfärda allmänna föreskrifter, vilka metropolstädernas myndigheter äro skyldiga att iakttaga. I övrigt ha de senare myndigheterna — med några få undantag, framförallt rörande mjölkhandeln, som regleras genom särskilda av inrikesdepartementet utfärdade bestämmelser — den allmänna rätten att genom närmare föreskrifter och bestämmelser reglera det stora förvaltningsområde, vars huvuddrag uppdragits av hälsovårdslagstiftningen.

Grevskapsrådet har tillika den allmänna uppsikten över att de egentliga hälsovårdsmyndigheterna, metropolstäderna, fylla sina lagstadgade uppgifter. Finner grevskapsrådet sålunda, att en dylik myndighet icke behörigen iakttager de skyldigheter, som lagen ålägger densamma, så har det rätt att handla i denna myndighets ställe, dock med skyldighet för den senare att vidkännas kostnaderna. Grevskapsrådet utgör likaså första instans för alla besvär gentemot de lokala hälsovårdsmyndigheternas åtgärder, på samma gång som det har rätt att själv föra klagan inför inrikesdepartementet över dessa myndigheters förvaltning.

Slutligen må nämnas, att metropolstädernas befogenheter av inrikesdepartementet kunna överflyttas på grevskapsrådet eller vice versa,

om grevskapsrådet och majoriteten av metropolstäderna därom äro ense, en bestämmelse, som dock visat sig sakna varje praktisk betydelse.

För fattigvårdsförvaltningen har London indelats i trettio *unions*, vilkas gränser icke överallt sammanfalla med metropolstädernas. I var och en av dessa fattigvårdskommuner väljes en *board of guardians*, som handhar såväl den öppna fattigvården som förvaltningen av de stora arbetsinrättningar och dylika anstalter, vilka äro förenade med fattigvården. Då en gemensam myndighet för Londons hela fattigvård sålunda saknas, är decentralisationen på detta område betydligt större än inom den övriga kommunalförvaltningen. I viss mån uppväges detta av den strängare statsuppsikten över fattigvården: inrikesdepartementets befogenhet att genom förordningar reglerande ingripa på detta område är avsevärt större, än när det gäller andra grenar av lokalförvaltningen.

Åtskilliga fattigvårdsområden ha dessutom förenat sig om att välja särskilda *sick asylum districts managers* för förvaltningen av hem för krymplingar, på samma sätt som de även gemensamt välja *school district managers* för underhåll och uppfostran av fattiga barn.

För en del av fattigsjukvården finnes dock en för hela London gemensam centralmyndighet, *the Metropolitan Asylums Board*, vars medlemmar delvis väljas av de trettio fattigvårdsmyndigheterna, delvis utnämnas av inrikesdepartementet. Denna centrala sjukvårdsmyndighet förvaltar för fattigvårdens räkning åtskilliga barnsjukhus och idiothem. Därjämte lyder hela epidemisjukvården, som icke är en fattigvårdsangelägenhet, under denna myndighet, medan den övriga sjukvården, särskilt sinnessjukvården, handhaves av Londons grevskapsråd.

För Londons vattentillförsel väljes en särskild myndighet, *the Metropolitan Water Board*, som efter inlösen av de åtta stora enskilda bolag, vilka förut levererat vatten till Londons befolkning, förvaltar Londons vattenledningsanläggningar. Denna myndighets område är

betydligt större än själva grevskapet, och av dess sextiofem medlemmar väljas 14 av Londons grevskapsråd, 29 av metropolstädernas myndigheter, 2 av Londons city, 14 av utom London liggande städer, 4 av grevskapsråden i de angränsande grevskapen samt 2 av de kommunala myndigheter, som handhava floderna Themsens och Lea's reglering.

I motsats mot förhållandena i landets övriga kommuner betraktas polisen i London helt och hållet som en statsangelägenhet och ledes av *Metropolitan Police Commissioners*, utnämnda av justitiedepartementet. Kostnaderna för polisförvaltningen få dock bäras av grevskapsrådet.

Var och en av de kommunala myndigheterna har rätt att inom sitt område upptaga skatter för fyllande av de ändamål, som lagstiftningen anförtrott dem. Själva taxeringen och uppbörden av de olika skatterna handhas dock av metropolstäderna.

SKATTEUTJÄMNINGEN I LONDON.

Då emellertid skatteförmågan är mycket ojämnt fördelad mellan Londons olika delar, på samma gång som kommunalförvaltningen och särskilt fattigvården är mycket dyrare i de fattigare områdena, ha skatterna en naturlig tendens att ojämnt fördelas mellan grevskapets olika delar. För att motverka denna olägenhet har man sökt genomföra en slags skatteutjämning, *Equalisation of Rates*, genom bidrag från de centrala till de lokala myndigheterna.

Varje fattigvårdsunion erhåller sålunda av grevskapsrådet en viss summa för varje fattighjon. Icke mindre än $^3/_5$ av utgifterna för Londons fattigvård bestridas sålunda av skattemedel, som grevskapsrådet dels uttaxerar lika över hela sitt område, dels erhåller av staten som ett bidrag till fattigvårdskostnaderna.

Därjämte uttaxeras en viss, en gång för alla i lag bestämd procent av den beskattningsbara inkomsten lika över hela grevskapet för att fördelas mellan de olika metropolstäderna i förhållande till invånare-

antalet, varvid naturligen de rikare metropolstäderna komma att lämna bidrag till de i förhållande till sin folkmängd mindre skattekraftiga.

Genom denna skatteutjämning har man sökt uppnå de fördelar, som förvaltningens fullständiga centralisering under en grevskapsmyndighet erbjuder, utan att dock förändra själva förvaltningsorganisationen och inkräkta på de lokala myndigheternas självständighet. Denna rent finansiella centralisation har vidare tagit sig uttryck i grevskapsrådets rätt att underkasta metropolstäderna beslut att upptaga lån en närmare prövning. Alla dylika beslut måste underställas grevskapsrådet, varifrån dock kan vädjas till inrikesdepartementet.

LONDONS CITY.

Vid sidan av de 28 metropolstäderna och Londons grevskapsråd kvarstår fortfarande *the city of London* som en relativt självständig och särskilt ur historisk synpunkt intressant förvaltningsenhet. Dess organisation vilar på helt andra grunder än den engelska kommunalförvaltningen i övrigt. Dess främsta organ är en *Lord Mayor*, som med avseende på rang och betydelse vid mera representativa tillfällen intar en framstående plats i Englands offentliga liv, men saknar alla administrativa funktioner av vikt. Lord Mayorn väljes årligen av den egentliga förvaltningsmyndigheten, *the Common Council*, vars medlemmar utses av stadens skattebetalande invånare. I nära förbindelse med de kommunala myndigheterna stå Citygillena, vilka leda sitt ursprung från skråna i det gamla London och framför allt utmärka sig genom sin ofantliga rikedom.

London's city, vars folkmängdssiffra på grund av utflyttningen till storstadens yttre delar är stadd i ständig tillbakagång och år 1901 endast uppgick till 27,000, utgör principiellt ett eget grevskap, även om den i åtskilliga avseenden är underordnad Londons grevskapsråd. Med få undantag är Londons byggnadslag även tillämplig inom city och administreras av grevskapsrådets tjänstemän. Likaså

handhar grevskapsrådet skolförvaltningen inom city. Fullt självständigt handhar city däremot hälso- och sjukvård samt gatuförvaltningen inom sitt område, varjämte dess myndigheter även förvalta några broar och torg, som ligga utanför dess gränser. Slutligen handhar den polisförvaltningen inom sitt område — detta i motsats mot det övriga London, där polisen, som ovan framhållits, betraktas som en ren statsangelägenhet.

Londons hamn har ända till år 1909 stått under åtskilliga olika myndigheters förvaltning, i främsta rummet LONDONS HAMN.

Thames Conservancy Board, vars medlemmar tillsattes av Londons city, Londons grevskapsråd, sjöförsvars- och handelsdepartementet samt av de olika grevskapsråden kring Thames från dess källa till utloppet, och

London's city, som handhade hälsovården inom hamnområdet.

Den egentliga hamnförvaltningen sköttes dock av de åtta stora dockbolagen.

Från och med år 1909 har emellertid Londons hamn underordnats en enda myndighet, *the Port Commission*, av vars 40 medlemmar 8 utses av grevskapsrådet, 2 av citys *Common Council*, 10 av Londons köpmän, 10 av skeppsredarna, de övriga av sjöförsvars- och handelsdepartementet m. fl. myndigheter. Denna myndighet har erhållit fullmakt att inlösa de tre största dockbolagens aktier.

Medan önskemålen rörande Londons organisation i allmänhet torde gå i riktning mot en starkare centralisation, en ökning av grevskapsrådets befogenheter, har däremot i några av Englands stora provinsstäder tendenser varit märkbara i motsatt riktning. Man har där ansett, att lösningen av en storstads förvaltningsproblem, möjligheten att förena nödig effektivitet och sparsamhet ligger i en decentralisation eller, rättare sagt, lokalisering av den myndighet, som för närvarande är LOKAL DECENTRALISATION INOM ANDRA ENGELSKA STÄDER.

samlad i en hand. I slutet av år 1909 föreslogs sålunda inom stadsrådet i Manchester, att staden skulle uppdelas i distrikt, i vilka lokala kommittéer skulle tillsättas. Åt dessa kommittéer skulle stadsrådet överlåta sin myndighet med avseende på följande angelägenheter:

underhåll och omläggning av vägar och gator,

tillsyn, underhåll och anläggning av avloppsledningar, dock med undantag för sådana, som äro av betydelse för staden i dess helhet,

gatu- och gårdsrenhållning, tillsyn av alla gatuarbeten, kontroll av entreprenader, fördelning av kostnaderna för gatuarbeten å fastighetsägarna, där sådant skall ske,

gatubelysning,

kontroll och inspektion av nya byggnader, samt överhuvudtaget den offentliga hälsovården och därmed förbundna inspektioner.

En dylik lokalisering har redan förut ägt rum i Manchester: i det inkorporerade stadsdistriktet Withington har det forna distriktsrådet ersatts av en av stadsrådet tillsatt lokal kommitté. Förslaget om ett allmännare införande av dylika lokala kommittéer har emellertid ännu icke lett till positivt resultat.[1]

---

[1] Se *Municipal Journal,* 20 och 27 aug. 1909.

II. TYSKLAND OCH ÖSTERRIKE.

Ehuru de högre kommunernas organisationsformer i synnerhet i Preussen efter 1870-talets stora förvaltningsreformer erhållit en rik utveckling, ha de dock icke någonstädes i Tyskland en så stor betydelse för den egentliga kommunalförvaltningen och särskilt för städerna som i England. Något motstycke till de egendomliga former för samarbete inom flera av kommunalförvaltningens viktigaste områden mellan grevskapen och hälsovårdsdistrikten, återfinnes icke här. Städernas allmänna kompetensområde motsvarar därför också i stort sett helt och hållet de svenska förhållandena — undantag utgör egentligen endast den egentliga polisförvaltningen, som i Preussen på landsbygden och i alla städer med mindre än 10,000 invånare handhas direkt av statliga myndigheter. I övriga städer utövas den såsom ett statligt uppdrag av kommunala myndigheter.[1]

Den preussiska förvaltningsorganisationens huvuddrag.

En närmare beskrivning av de högre kommunala enheternas organisation och verksamhetsområden är därför ur här föreliggande synpunkt överflödig. Endast med några ord må denna organisations huvuddrag i den största av tyska rikets stater, Preussen, antydas. Den preussiska förvaltningsorganisationen daterar sig i sitt nuvarande skick från

---

[1] Se härom närmare FÖRFATTARENS *Kommunalförvaltningens organisation och arbetssätt.*

1870-talet, då särskilt den högre kommunalförvaltningen reorganiserades under starkt inflytande av de idéer, som företräddes av den bekante rättsläraren Rudolf Gneist, vilken återigen i hög grad påverkats av sina studier i den engelska förvaltningsrättens historia. Åtskilliga av de övriga tyska staternas förvaltningsorganisationer ha sedermera ombildats i mer eller mindre direkt anslutning till den preussiska.

Den preussiska förvaltningsorganisationen karaktäriseras — i rak motsats till den engelska — av en långt driven dualism mellan statliga och kommunala myndigheter.[1]

Den högsta kommunala enheten, provinsen, är sålunda samtidigt statligt förvaltningsområde och har jämte sina kommunala organ, provinsiallantdag, provinsialutskott o. s. v., även rent statliga myndigheter, av vilka överpresidenten, närmast motsvarande den svenske landshövdingen, provinsialskolkollegium, medicinalkollegium m. fl., äro de viktigaste. I viktigare ärenden är överpresidenten bunden vid provinsrådets samtycke, en myndighet, av vars sju medlemmar fem väljas av provinsiallantdagens verkställande organ, provinsialutskottet. Provinserna indelas i *Bezirk,* vilka däremot uteslutande äro statliga förvaltningsområden under regeringspresidenten och vid dennes sida bezirksutskottet, av vars sex medlemmar två utnämnas av konungen oeh fyra väljas av provinsiallantdagen, som förnämsta myndigheter. Bezirksmyndigheternas största betydelse ur här föreliggande synpunkt ligger däri, att de fungera som närmaste uppsiktsinstans över städernas kommunalförvaltning. Bezirksutskottet utgör vidare förvaltningsdomstol och är första instans i den förvaltningsrättsliga processen; den andra är överförvaltningsrätten i Berlin. Bezirken sönderfalla i kretsar, vilka äro kommunala, men på samma gång liksom provinserna statliga förvaltningsenheter. Deras kommunala organ utgöras av kretsdagen och

[1] Jfr ock ovan sid. 394 f.

kretsutskottet, deras viktigaste statliga myndighet av lantrådet. Städer med mer än 25,000 invånare bilda egna stadskretsar och sådana med mer än 10,000 egna polisdistrikt, vilka, som ovan nämnts, icke äro underordnade lantrådets myndighet.

Staden Berlin intar såtillvida en särställning inom den preussiska förvaltningsorganisationen, som den (1875) utbrutits ur provinsen Brandenburg. Avsikten var ursprungligen att göra Berlin och sannolikt även de kringliggande kommunerna till en särskild provins, men denna tanke har ännu icke förverkligats. BERLIN.

Det torde utan vidare vara klart, att en noggrann tillämpning av provinsförfattningen med dess särdeles långt gående specialisering av icke mindre än 4 olika huvudinstanser och med dess »dubbla garnityr» av statliga och kommunala myndigheter på staden Berlin stöter på stora praktiska svårigheter. Regeringen har därför icke fullföljt de planer på en berlinsk provinsialförfattning, som år 1875 proklamerades. Berlin är sålunda fortfarande avsöndrad från provinsen Brandenburg utan att själv utgöra någon provins. I många hänseenden kvarstår ännu en slags personalunion mellan Brandenburg och Berlin, i det att Brandenburgs överpresident, provinsialkollegium, medicinalkollegium o. s. v. samtidigt fungera för Berlin. Polisförvaltningen har delvis — *Strassenbaupolizei* — anförtrotts åt kommunen, delvis överlämnats åt en särskild statlig myndighet, det kungliga polispräsidiet, vars kompetens åtminstone för vissa angelägenheter sträcker sig över hela det område, som brukar betecknas som »Gross-Berlin». För de planer att förena Berlin och dess grannkommuner till en slags federativ enhet, som för närvarande hålla på att genomföras, redogöres längre fram.

För den egentliga stadsförvaltningens uppgifter sakna, som ovan anmärkts, de högre kommunerna i Preussen i stort sett varje betydelse, kanske icke minst beroende på att städerna endast tillerkänts ett ringa

inflytande i dessa kommuners representationer. I allmänhet betraktas de »kretsbundna» städerna endast som betalande medlemmar av kretsen, vars förnämsta uppgift är underhållet av de stora genomfartsvägarna. I icke ringa grad erinra dessa förhållanden om de svenska köpingarnas och municipalsamhällenas ställning i väghållningsdistrikten, ehuru de preussiska städerna otvivelaktigt äro ännu sämre ställda än nämnda svenska stadssamhällen.

Fria specialkommuner.

Av större betydelse för städernas förhållande till angränsande kommuner äro däremot de fria specialkommuner, om vilka lagstiftningen i åtskilliga tyska stater meddelat bestämmelser.

SACHSEN.

I allmänhet synes man härvid i främsta rummet ha utgått från landsbygdens särskilda behov. Åtskilliga landskommuner, särskilt i östra Tyskland, äro så små, att de näppeligen på egen hand tillfredsställande kunna handhava de förvaltningsuppgifter, som anförtrotts dem. Härtill kom även hänsynen till de s. k. godsområdena, *Gutsbezirke,* vilka icke inbegripits i den kommunala indelningen, och där de offentliga förvaltningsplikterna vilade direkt på godsägaren. Även dessa områden voro ofta föga bärkraftiga, och i allt fall medförde deras utskiljande från kommunalförvaltningen stora olägenheter. Det var med utgångspunkt härifrån, som de första bestämmelserna i Tyskland om fria specialkommuner tillkommo, nämligen i SACHSEN, där redan 1838 års kommunallag för landsbygden bestämde, att dylika godsområden kunde förenas med angränsande kommuner för särskilda ändamål, varvid man främst avsåg polisförvaltningen. Ehuru denna bestämmelse även gällde de mindre städerna, torde den för dessa icke hava fått någon större betydelse. Vid den stora revisionen av den sachsiska kommunallagstiftningen, som ägde rum i början 1870-talet, blevo även dessa bestämmelser underkastade en omarbetning under särskild hänsyn till städernas intressen. Även nu betonades polisförvaltningen som den förnämsta uppgiften för dylika före-

ningar. Deras organisation, ändamål o. s. v. skulle angivas i en särskild föreningsstadga, *Statut*, vilken för fastställelse skulle underställas statlig myndighet, för städernas del inrikesdepartementet.

Med den starka utveckling, som stadsbildningen tagit efter år 1873, då de nya sachsiska kommunallagarna utfärdades, har även behovet av dylika friare förbindelser mellan städerna och angränsande kommuner i hög grad stegrats. Ehuru de ovan refererade bestämmelserna alltjämt torde ha sin största betydelse för landskommunerna, är även antalet av dylika föreningar med städer såsom medlemmar i avsevärd stegring. Enligt en år 1909 verkställd undersökning funnos sålunda i Sachsen utom 23 väghållningskommuner, 18 fattigvårdsdistrikt, 7 sjukhusdistrikt o. s. v. — vilka alla bildats såsom fria specialkommuner — 5 gasverks-, 3 elektricitetsverks-, 3 vattenlednings- och 5 spårvägsföreningar av denna art, bland vilka de flesta torde räkna städer såsom deltagare. Särskilt är det de större städerna, som begagnat sig av denna friare form för föreningar med angränsande landskommuner.

1910 ÅRS LAGSTIFTNING OM GEMEINDEVERBÄNDE.

Med hänsyn till denna utveckling har man i Sachsen funnit nödvändigt att ytterligare utbilda de lagbestämmelser, som förut meddelats. År 1910 utfärdades sålunda en särskild lag om kommunala föreningar, vars viktigaste bestämmelser i översättning nedan såsom bilaga meddelas. Den främsta orsaken till denna lagstiftning synes varit önskan att ge dessa föreningar en juridiskt klarare ställning som offentliga rättssubjekt. Vidare synes den omfattande ekonomiska verksamhet, som vissa dylika föreningar drivit, ha varit i behov av en närmare reglering, och man har därför i bestämmelserna §§ 11—18 på ett egendomligt sätt sökt förena den fullt affärsmässiga ledning och organisation, som kommunalindustriella företag kräva, med den offentliga kontrollen. Dylika föreningar måste sålunda ha en styrelse på 3—7 medlemmar, men därjämte — liksom de tyska aktiebolagen — där så an-

ses nödigt, en särskild kontrollkommitté, ***Aufsichtsrat***, som skall följa den löpande förvaltningen och åtminstone en gång årligen underkasta företaget en grundlig revision. Grunderna för bokföringen i dylika föreningar skola uttryckligen angivas i föreningens stadgar och genom bestämmelser om uppställande av balanskonto, företagande av avskrivningar o. s. v. — vilka delvis infogades under lantdagsbehandlingen — har man sökt uppnå en i möjligaste mån affärsmässig och överskådlig bokföring. Statens rätt att, där så anses nödigt, genom tvång bilda dylika sammanslutningar har bibehållits, men uttryckligen begränsats till de uppgifter, som lagstiftningen överlämnat åt kommunerna. Under lantdagsförhandlingarna gav dock regeringen sin tvekan tillkänna, huruvida icke tvångsåtgärder även voro önskvärda i andra fall, exempelvis om en landskommun genom sin vägran omöjliggjorde för en angränsande stad att anlägga slakthus. En utsträckning av statens tvångsmakt i denna riktning visade sig emellertid lantdagen ingalunda hågad att medgiva. Av intresse äro även de bestämmelser om föreningar för tillfälliga ändamål, vilka enligt lagens motiver främst äro avsedda att bana vägen för en förening av mera permanent art.

Avsikten med denna lagstiftning har icke varit att avskära möjligheterna för kommunerna och särskilt för städerna att utan anlitande av föreningsformen genom fria avtal, exempelvis genom kontrakt om leverans av gas, elektrisk ström o. s. v., träda i förbindelse med angränsande kommuner: den form som hittills varit den vanligaste för samverkan på det kommunalindustriella området.[1]

RIKSLAGSTIFTNINGENS SPECIALKOMMUNER.

Redan före 1873 års lagstiftning i Sachsen hade emellertid

[1] Se Landtagsförhandlingarna 1910: ***Dekrete N:o 23, Verhandlungen des Landtags II. Kammer N:o 48, 70, 78, Bericht der Beschwerde- und Petitions-Deputation der II. Kammer N:o 448, 524, Bericht der ersten Deputation der I. Kammer N:o 381, Verhandlungen des Landtags I. Kammer N:o 41, Ständische Schrift N:o 51; Gesetz über Gemeindeverbände v. 18. Juni 1910.***

genom rikslagstiftningen möjlighet beretts för kommunerna i tyska rikets samtliga stater att sammansluta sig för tillgodoseende av ett särskilt ändamål, där behovet av stora förvaltningsdistrikt var mer än vanligt trängande, nämligen fattigvården. I 1871 års rikslag om hemortsrätt medgåvos nämligen kommunerna rätt att genom ömsesidiga överenskommelser förena sig till större fattigvårdsdistrikt. Någon befogenhet för de statliga myndigheterna att genom tvång åstadkomma dylika sammanslutningar stadgades dock icke, och de närmare bestämmelserna rörande dylika *Gesamtarmenverbände* förbehöllos de särskilda staternas lagstiftning. Länge förblevo dock de hithörande föreskrifterna i 1873 års sachsiska lag i sitt slag de enda, vilket emellertid icke hindrade, att särskilt i Preussen på grund av 1871 års rikslag en mängd fattigvårdsdistrikt bildades, främst i östra provinserna, där primärkommunerna som förut anmärkts voro små och föga bärkraftiga. Enligt en år 1910 företagen undersökning funnos således i Preussen närmare 3,000 fattigvårdsdistrikt, av vilka visserligen åtskilliga i västra Tyskland sammanföllo med de sammansatta kommuner, *Ämte*, eller *Landbürgermeistereien*, vilkas organisation nedan närmare skildras. Någon som hälst betydelse för städerna hava emellertid icke dessa fattigvårdsdistrikt erhållit.

Fria kommunala föreningar för andra ändamål kunde i Preussen länge endast förekomma under särskilda betingelser, vilka så gott som fullständigt uteslöto städerna från dylika sammanslutningar. Enligt 1872 års kretsordning för Preussens östra provinser indelades kretsarna i s. k. *Amtsbezirke*, vilka äro rent statliga förvaltningsområden, främst för polisförvaltningens handhavande, under ledning av en av överpresidenten tillsatt amtsföreståndare, vid vars sida stod ett av delegerade från de inom området belägna kommunerna sammansatt amtsutskott. Kommunerna hade dock medgivits rätt att hänskjuta särskilda PREUSSEN. AMTSBEZIRK.

områden av kommunalförvaltningen till amtsbezirkets myndigheter. Den möjlighet, som härigenom lämnats att förvandla amtsbezirket till en specialkommun, har emellertid icke fått någon större praktisk betydelse — för städernas räkning redan av det skäl, att endast städer med mindre än 10,000 invånare voro inbegripna i denna indelning.

ÄMTE.

BÜRGERMEISTEREIEN.

Av större betydelse för kommunalförvaltningen äro de administrativa enheter, som i Westfalen och Rhenprovinsen motsvara de östra provinsernas *Amtsbezirke*. Liksom dessa äro Westfalens *Ämte* och Rhenprovinsens *Landbürgermeistereien* i främsta rummet rent statliga förvaltningsenheter. Men de ha vidare även vissa kommunala befogenheter, vilka genom delegation från primärkommunernas verksamhetsområden ytterligare kunna ökas. För en dylik utvidgning är i Rhenprovinsen ett beslut av områdets representation, *Bürgermeisterei-Versammlung*, tillräckligt. Medan dessa områden, som ovan nämnts, i landets övriga delar icke äga någon kommunal betydelse, ha de i de båda västra provinserna övertagit stora delar av den egentliga kommunalförvaltningen. Primärkommunernas representation och föreståndare utgöra i själva verket endast lokala organ åt det högre distriktet — ett förhållande, som på grund av amtmannens och lantborgmästarens ställning såsom rent statliga tjänstemän visserligen i hög grad lär bidraga till ordning och reda i kommunalförvaltningen, men för den egentliga självstyrelsen är skäligen ödesdigert.[1]

1891 ÅRS LAGSTIFTNING OM ZWECKVERBÄNDE.

I sammanhang med den kommunala självstyrelsens utsträckning även till landsbygden genom 1891 års *Landgemeindeordnung* blev det emellertid nödvändigt att utvidga och närmare utbilda de dittills

[1] *Landgemeindeordnung für die Provinz Westfalen vom 19. März 1856* §§ 4, 5, 23, 24, 28, 31, 32, 37, 43, 46, 48, 49, 69. *Gemeindeordnung für die Rheinprovinz vom 23. Juli 1845* §§ 1, 7, 8, 44—47, 61—76, 85. Jfr vidare Ernst v. Meier, *Das Verwaltungsrecht* i Holtzendorff-Köhlers, *Enzyklopädie der Rechtswissenschaft, II.*

gällande bestämmelserna om bildande av fria specialkommuner. Utan tvivel var utgångspunkten här densamma som i Sachsen från början varit den bestämmande: hänsynen till de små och föga bärkraftiga landskommunerna och godsområdena i östra Tyskland. Denna fråga ägnades i den nya kommunallagen en särskild avdelning med 11 omfångsrika paragrafer (§§ 128—138).

FÖRFARANDET VID SPECIALKOMMUNENS BILDANDE.

Enligt dessa bestämmelser kunna angränsande kommuner — landskommuner eller städer — för särskilda kommunala ändamål förenas till specialkommuner, *Zweckverbände.* Det förvaltningsrättsliga förfarandet vid dylika föreningars bildande ansluter sig i huvudsak till inkorporeringsförfarandet och följer, i det fall att stadskommuner deltaga i sammanslutningen, sålunda följande regler.[1]

Äro samtliga deltagande kommuner ense om sammanslutningen och villkoren därför, så kommer denna till stånd genom ett beslut av bezirksutskottet, gent emot vilket besvärsvägen står kommunerna öppen. Dylika besvär avgöras slutgiltigt av provinsialrådet.

Äro de deltagande kommunerna däremot icke ense, så kan sammanslutningen ändock under vissa betingelser komma till stånd. Den frivilliga överenskommelsen mellan kommunerna kan under sådana förhållanden ersättas av bezirksutskottets beslut. Härifrån går frågan till överpresidenten, som har rätt att besluta föreningens bildande, i det fall han anser »ett allmänt intresse» *(das öffentliche Interesse)* så kräva. De särskilda omständigheter, vilka betinga ett dylikt »allmänt intresse», ha dock, i motsats till vad vid inkorporeringsförfarandet är fallet, icke närmare angivits. Över bezirksutskottets beslut kunna även i detta fall besvär hos provinsialrådet anföras. Överpresidentens avgöranden äro däremot slutgiltiga och kunna icke överklagas.

Användandet av tvång vid dylika sammanslutningar är sålunda in-

[1] Jfr ovan sid. 451 ff.

skränkt till det fall, att ett allmänt intresse anses föreligga, vilket visserligen icke, rent rättsligt sett, synes utgöra en så stark garanti, då det väl torde kunna förmodas, att överpresidentens beslut ändå alltid bestämmes av dylika hänsyn. Genom underlåtenheten att närmare ange de omständigheter, som betinga ett dylikt allmänt intresse, har lagstiftaren förhindrat anförandet av klagomål vid överförvaltningsrätten, då denna domstol i sådant fall skulle sakna varje fast utgångspunkt för en prövning av rättsfrågan. Sammanslutningen måste dock avse uppgifter, som lagligen åligga kommunen, eller som förut tillhört dess frivilliga verksamhetsområde. Skydd emot obehörigt intrång på kommunernas självbestämmanderätt torde även själva den invecklade proceduren bereda dem. Endast i ett fåtal fall synas verkliga tvångssammanslutningar ha kommit till stånd. Av de ovan angivna fattigvårdsdistrikten, på vilka 1891 års bestämmelser äro tillämpliga, ha endast cirka $1\frac{1}{2}$ % tillkommit genom tvång, medan motsvarande siffra för övriga sammanslutningar är 4 %.

Den finansiella reglering mellan sammanslutningens medlemmar, som denna kan nödvändiggöra, skall likaså underställas bezirksutskottets fastställelse och kan, om icke enighet uppnås, av denna myndighet självständigt beslutas. Klagomål över ett dylikt avgörande kunna anföras hos överförvaltningsrätten. Av intresse är härvid, att särskilda medlemmar av sammanslutningen kunna åläggas vissa prestationer i förväg, nämligen i de fall då föreningens övriga medlemmar redan förut på ett tillfredsställande sätt sörjt för de ändamål, som sammanslutningen avser, eller eljest ha mindre nytta av densamma.[1]

I övrigt skola de närmare bestämmelserna om föreningens ändamål, organisation, föreståndarens tillsättning och befogenheter och särskilt

---

[1] Se ovan sid. 1005 ff.

rörande grunderna för kostnadernas fördelning innefattas i en särskild stadga, *Statut*, vilken skall underställas bezirksutskottet för stadfästelse. Kommer en dylik stadga icke till stånd på den fria överenskommelsens väg, så skall den beslutas av bezirksutskottet — något som i 7 % av alla dylika sammanslutningar, frånsett fattigvårdsdistrikten, varit fallet.

Vid uppgörandet av denna stadga är bezirksutskottet bundet av följande regler för sammanslutningens organisation, vilka likaså i allmänhet torde vara normerande för de mellan kontrahenterna i godo överenskomna stadgarna.

SPECIALKOMMUNENS ORGANISATION.

Varje dylik specialkommun har två huvudorgan, utskottet, den beslutande myndigheten, och föreståndaren, den förvaltande. Utskottet består av delegerade för de deltagande kommunerna och väljer för en tid av sex år inom sig föreståndare jämte suppleant. Antalet representanter för de särskilda kommunerna och storleken av deras bidrag till de gemensamma utgifterna bestämmas av deras skatteförmåga, varvid dock må erinras, att genom frivilliga överenskommelser andra fördelningsgrunder kunna komma till användning.

Bestämmelserna i 1891 års kommunallag omfatta principiellt kommunens hela verksamhetsområde och inbegripa därför alla de specialkommuner, rörande vilka i särskilda lagar bestämmelser meddelats. De viktigaste bland dessa äro de förut omnämnda fattigvårdsdistrikten. I vissa provinser har därjämte 1891 års bestämmelser förklarats tillämpliga på de sammanslutningar för väghållningen, som kommunerna där ingå. Vidare falla härunder de sammanslutningar, som på grund av bestämmelser i 1883 års lag om den inre förvaltningens organisation här och där ingåtts för gemensamt anskaffande och underhåll av brandsprutor. Slutligen har en år 1906 utfärdad folkskolelag medgivit kommunala sammanslutningar till större skoldistrikt, även med rätt för statsmyndigheterna att med tvång genomföra dylika sammanslutningar,

från vilken bestämmelse likväl städer med mer än 25 lärarplatser äro undantagna.

En förutsättning för sammanslutningen är dock enligt 1891 års lagstiftning, att kommunerna äro varandra omedelbart angränsande. Sammanslutningens ändamål måste vidare vara kommunalt i egentlig mening: en kommun kan, såsom förut anmärkts, sålunda aldrig tvingas att deltaga i en sammanslutning, vars uppgifter icke åligga den enligt lag, och icke heller förut tillhört dess frivilliga verksamhetsområde. I provinserna Rhenlandet, Westfalen och Hannover äro 1891 års stadganden icke tillämpliga: här kunna sammanslutningarnas ändamål endast avse fattigvård, skolväsen, och gemensam förvaltning av brandredskap. Sammanslutningar mellan stadskommuner är icke någonstädes i lag medgivet och vore för övrigt endast i sällsynta undantagsfall möjliga genom lagens fordran på att kommunerna skola gränsa intill varandra. Icke heller de högre kommunernas, kretsarnas och provinsernas deltagande i de fria specialkommunerna har av lagstiftningen förutsetts.

BETYDELSEN AV 1891 ÅRS LAGSTIFTNING.

Ehuru dessa kommunbildningar, såsom redan av ovanstående översikt torde ha framgått, äga sin största betydelse för landsbygden, deltaga dock även flera städer i desamma. Utom fattigvårdsdistrikten funnos år 1910 i allt 916 *Zweckverbände*, av vilka 41 % avsågo väghållningen, 15 % förvaltningen av begravningsplatser, 4 % vatten- och avloppsanläggningar, $^1/_2$ % trafikanläggningar, $^3/_4$ % gas- och elektricitetsverk o. s. v. Anmärkas bör även, att åtskilliga av de landskommuner, som deltaga i dylika sammanslutningar för kommunalindustriella företag, i verkligheten äro att anse såsom städer, då det i Preussen även för folkrika kommuner med stadsliknande karaktär är synnerligen svårt att erhålla egna stadsrättigheter.

I allmänhet måste dock medges, att de fria specialkommunerna för den egentliga stadsförvaltningen hittills varit av ringa betydelse. I

de fall, då behovet av en fastare organiserad förbindelse mellan staden och angränsande landskommuner på grund av förstadsbildningen starkare framträtt, har man allmänt föredragit den fullständiga inkorporeringen. De betydande utvidgningar av storstädernas områden, som utvecklingen sålunda medfört, ha emellertid särskilt hos landsbygdens representanter, de politiska högerpartierna i Preussen — de konservativa och centrum — framkallat starka betänkligheter. Man har därför sökt efter andra former för att tillgodose de behov, som förstadsbildningen framkallar och tror sig ha funnit dem i de fria specialkommunerna. Då dylika sammanslutningar emellertid endast undantagsvis kunde ingås i Rhenprovinsen och Westfalen — där den starka stadsbildningen på senare år givit anledning till flera stora inkorporeringar — hemställde lantdagen år 1910 hos regeringen om en revision av vidkommande lagbestämmelser, enligt förslagsställarens mening närmast i syfte att öka deras användbarhet för städerna.

Denna ståndpunkt delades dock icke av regeringen. Av dess representant uttalades vid 1910 års lantdagsdebatt, att den fria specialkommunen i allmänhet icke kunde anses såsom en fullgod ersättning för inkorporeringen: »En specialkommun är en organisation för gemensamt tillvaratagande av vissa särskilda angelägenheter och alltså endast på sin plats, där dessa angelägenheter förvaltas ändamålsenligare och bättre av en sammanslutning än av de enskilda kommunerna. En specialkommun passar icke i de fall, då en mängd *(eine Fülle)* kommunala ärenden måste gemensamt ombesörjas. Det skulle vara ett kommunalpolitiskt fel att anförtro belysning, avloppsanläggningar, vattenledning, fastställande av stadsplan och ännu flera kommunala angelägenheter åt en och samma specialkommun, då därigenom de deltagande kommunernas självförvaltning skulle underkastas vittgående inskränkningar, ja, delvis alldeles upphävas.» Likaså ansåg regeringen specialkommunerna

olämpliga, då en kommun icke varit tillräckligt bärkraftig att på egen hand tillgodose sina behov: varje medlem av föreningen måste kunna bära sin del av kostnaderna. Om slutligen en förstadskommun själv föredrager inkorporering framför bildandet av en lösare sammanslutning, så böra statsmyndigheterna naturligtvis icke söka tvångsvis genomföra den senare.

Dessa grundsatser visa tydligen, att specialkommunerna icke betraktas såsom den rätta lösningen av de problem, som förstadsbildningen framkallar. Överallt i dylika fall är det nämligen icke några få grenar av kommunalförvaltningen, utan i eminent mening en mängd, *eine Fülle,* kommunala angelägenheter, som äro gemensamma för staden och de angränsande kommunerna. Alltför ofta resulterar också förstadsbildningen i ett missförhållande mellan förstadskommunernas skatteförmåga och förvaltningsuppgifter, eller med andra ord i deras oförmåga att på ett tillfredsställande sätt tillgodose de berättigade kraven på den kommunala förvaltningen. Det är icke meningen med bildandet av specialkommuner, att förstäderna skola kunna avvältra sina mest trängande behov på den bärkraftigare staden och ändock bibehålla sin kommunala självbestämmanderätt.

1911 ÅRS LAGSTIFTNING.

De talrika framställningarna från kommunala representationer i västra Preussen om en utsträckning av de hithörande lagbestämmelsernas giltighetsområde gåvo emellertid regeringen anledning att upptaga lantdagens initiativ.[1] Vid 1911 års lantdag har man sålunda genom en särskild lagstiftning reglerat samtliga med detta ämne sammanhängande frågor.[2]

---

[1] Rörande lagstiftningens förarbeten och de allmänna motiven till förslagets framläggande, se inrikesministern v. DALLWITZ' uttalande i herrehuset (första kammaren) $^{21}/_{6}$ 1911.

[2] Den följande redogörelsen för år 1911 års lagstiftning var uppsatt i korrektur i maj månad 1911, således innan regeringens förslag ens inom lantdagens andra

De hittills gällande lagbestämmelserna återfinnas, som ovan visats, huvudsakligen i kommunallagen för landet, men då deras betydelse numera sträcker sig vida utöver det närmaste området för denna lag, har det ansetts lämpligt att sammanföra dem till en särskild lag om specialkommuner, *Zweckverbandsgesetz,* vilken omfattar samtliga primärkommuner i statens alla delar, således även de västra provinserna.[1] Även kommuner, som icke gränsa omedelbart intill varandra, samt stadskommuner må numera sinsemellan ingå dylika sammanslutningar. Enligt det ursprungliga förslaget hade däremot de högre kommunerna fortfarande icke medgivits rätt att ingå fria offentligrättsliga sammanslutningar, då enligt motiverna de rent privaträttsliga formerna för ekonomiska sammanslutningar visat sig fullt tillräckliga för deras behov. Regeringen ville därjämte så mycket hellre fasthålla vid dessa former, som offentligrättsliga sammanslutningar mellan så olika stora kommuner som kretsar och provinser samt primärkommuner lätt kunde ge anledning till vissa komplikationer. Det visade sig dock genast, att starka sympatier förefunnos för upphävandet av även denna begränsning. Icke utan skäl betonades, att det dock vore en anomali, att kretssammanslutningarna för anläggande av kanaler, järnvägar o. s. v. skulle nödgas inregistreras såsom aktiebolag, jämnställda med enskilda affärsföretag. Av lantdagens andra kammare utvidgades lagen därför att gälla även kretsar samt de västra provinsernas *Ämte* och *Bürgermeistereien* (se ovan!). Däremot motsatte sig regeringen de försök, som likaledes gjordes att utsträcka

LAGENS GILTIGHETSOMRÅDE.

---

kammare slutbehandlats. På grundval av därefter erhållet parlamentstryck samt den slutliga lagtexten — lagen utfärdad den 19 juli d. å. — har redogörelsen sedermera kompletterats, men bär otvivelaktigt även i sitt nuvarande skick spår av denna dubbla överarbetning.

[1] *Zweckverbandsgesetz* v. 19 juli 1911; *Gesetzsammlung* 1911:20.

lagens giltighet även till provinserna: dessa enheter voro dock allt för stora för att sammansluta sig med de mindre kommunerna.

Emellertid har denna lagstiftning icke inskränkt sig till att endast vidga de förut gällande bestämmelsernas giltighetsområde och införa den länge önskade likställigheten mellan landets östra och västra delar. Genom en mängd närmare detaljerade bestämmelser har man sökt att anpassa specialkommunerna efter den moderna kommunalförvaltningens och särskilt städernas behov, även om inrikesministern med anledning av stadsrepresentanternas motstånd flera gånger upprepade den förklaring regeringen redan 1910 avgivit med avseende på specialkommunens och inkorporeringens inbördes förhållande och betydelse för städernas utvidgning.[1] Också har debatten både i första och andra kammaren så gott som uteslutande rört sig om stadskommunernas ställning enligt den föreslagna lagstiftningen. För de viktigaste bland de nya bestämmelserna skall nedan i korthet redogöras.

FÖRFARANDET VID FÖRBUNDETS BILDANDE.

I främsta rummet ha grunderna för förfarandet vid sammanslutningens bildande undergått viktiga förändringar. Enligt regeringsförslaget preciserades det »allmänna intresse», som utgör förutsättningen för tvångsåtgärder från statsmakternas sida, till de fall, då sammanslutningen avsåg

sådana uppgifter, som ålagts kommunerna genom lag;

sådana, som de före sammanslutningens ingående själva frivilligt övertagit;

offentliga trafikanläggningar och leverans av elektrisk ström.

Genom denna specificering har tydligen en utvidgning av de statliga myndigheternas tvångsbefogenheter åsyftats. Enligt hittills gällande bestämmelser kunde en tvångssammanslutning endast avse de två första

[1] Se särskilt inrikesministerns förklaringar i herrehusets kommission samt under debatten $^{21}/_{6}$ 1911.

kategorierna av kommunala uppgifter: sådana som kommunen enligt lag är skyldig att omhänderha samt sådana, som den före sammanslutningens ingående frivilligt åtagit sig. Näppeligen torde däremot en överpresident ha kunnat framtvinga en sammanslutning exempelvis för anläggning och drift av spårvägar, om icke alla deltagarna förut haft sådana.

Denna utvidgning av det statliga tvånget väckte emellertid särskilt hos städernas representanter inom lantdagen de största betänkligheter. Man menade, att en storstad genom en liten förstadskommuns initiativ kunde tvingas in i sammanslutningar för kommunala företag, som den mindre kommunen icke ensam kunde skaffa sig, men som den på detta sätt kunde erhålla på den stora kommunens bekostnad och utan att denna — enligt lagens senare refererade bestämmelser — erhöll något avgörande inflytande på företagets förvaltning. Från städernas sida höjdes därför genast vid förslagets framläggande starka protester mot de nya tvångsbestämmelserna, och från flera håll uttalades, att den ifrågasatta lagstiftningen från stadsförvaltningens synpunkt var alldeles överflödig och snarare kunde bli till skada än till gagn. Åtskilliga stadsförbund, främst det stora preussiska förbundet, vände sig i petitioner till lantdagen och påyrkade borttagandet av varje tvångsbestämmelse: det statliga tvånget var åtminstone gentemot städerna onödigt, då sedan 1891 icke ett enda fall förekommit av en tvångssammanslutning med städer som deltagare, och det kunde endast leda till oberättigade ingrepp i självförvaltningen. De synpunkter, med vilka högerpartierna motiverade sitt understöd av förslaget, gåvo enligt städernas mening ett starkt stöd åt dessa farhågor. I stället för de omfattande inkorporeringar, som förstadsbildningen förorsakade, och som voro nödvändiga för upprätthållandet av kommunalförvaltningens enhetlighet, fruktade man, att städerna skulle tvingas in i ett nät av *Zweckverbände*, där förvaltningen skulle splittras på en mängd sinsemellan fristående myndigheter, där städerna skulle få

betala lejonparten av förvaltningskostnaderna men inom sammanslutningarnas representationer vara dömda till en maktlös minoritet.

Då det snart visade sig, att lantdagens majoritetspartier icke ville gå med på ett fullständigt borttagande av tvångsbestämmelserna, sökte man i lagen införa bestämmelser, som förhindrade användandet av tvång i sådana fall, då en fullständig inkorporering vore lämpligare.[1] En tvångssammanslutning fick sålunda icke ske, om någon av de deltagande kommunerna icke var tillräckligt bärkraftig för att vidkännas sin andel av de gemensamma kostnaderna och om sammanslutningens ändamål även kunde fyllas genom en inkorporering, vidare om vidkommande kommunala enheter (kommuner och kretsar) samtyckte till en inkorporering, samt slutligen om genom en kommuns deltagande i ett flertal dylika sammanslutningar dess förvaltning skulle i avsevärd mån försvåras.

Men även detta i andra kammaren framställda förslag blev avslaget — kanske icke minst på grund av inrikesministerns upprepade förklaringar, att de nya formerna för fyllandet av gemensamma behov icke skulle inkräkta på det område, som hittills varit inkorporeringarna förbehållet.

Däremot enades man snart att avsevärt inskränka de föreslagna tvångsbestämmelserna. Den utvidgning av det statliga tvånget ut över några av kommunalindustrialismens viktigaste områden — trafikföretag och elektricitetsverk — som regeringen ifrågasatt, hade hos åtskilliga av högerpartiernas medlemmar icke några sympatier. Man beslöt därför redan i andra kammaren, att tvångssammanslutningar endast skulle få ifrågakomma för sådana uppgifter, som enligt lag åligga kommunerna att ombesörja. Även denna kategori är synnerligen omfattande och stadd i hastig tillväxt. Redan i förslagets motiver anmärktes sålunda, att exempelvis anläggandet av tillfredsställande vatten- och avloppsledningar

[1] *Antrag Aronsohn und Genossen,* nr 396.

numera kunde anses som obligatoriska kommunala uppgifter[1] — och dessa äro väl de, som i första rummet föranleda kommunen att överskrida gränserna för sitt område. Prövningen av den ofta svårlösta rättsfrågan, huruvida ett ärende faller inom kommunens obligatoriska verksamhetsområde, överlämnades därför åt överförvaltningsrätten, då det snart visade sig omöjligt att genom en uppräkning angiva gränserna för detta område. Även häri ligger en viktig nyhet: numera kunna klagomål över överpresidentens beslut att sammanslå kommuner till en specialkommun anföras, även om städerna icke lyckades genomdriva sin önskan, att vid prövningen av dylika klagomål frågan huruvida ett allmänt intresse verkligen föreligger, också skulle få upptagas av överförvaltningsrätten. Klagomålen kunna endast stödjas på att ändamålet i fråga icke tillhör kommunens obligatoriska verksamhetsområde.

Under behandlingen i första kammaren återupptogos dessa frågor till behandling på initiativ av de stora städernas överborgmästare, vilka ha säte och stämma i denna församling.[2] Förgäves sökte man ånyo att alldeles upphäva tvångsbestämmelserna. Samma utgång hade ett förslag att göra de större städernas deltagande i sammanslutningarna beroende på särskild lagstiftning för varje enskilt fall: städer med mer än 25,000 invånare, vilka sålunda utgjorde egna kretsar, skulle endast på grund av särskild lag kunna tvingas att deltaga i ett *Zweckverband.*[3]

Däremot infördes av första kammaren en ytterligare inskränkning av statsmyndigheternas tvångsbefogenheter.[4] En sammanslutning bör

---

[1] Rikslagen om bekämpande av allmänfarliga sjukdomar den 30 juli 1900; den preussiska lagen om bekämpande av smittosamma sjukdomar den 28 augusti 1905; se vidare motiverna till ovan refererade lag s. 11, 15.

[2] Se särskilt VELTMANNS och SCHOLTZ' anföranden.

[3] *Antrag Dr. Loening*, nr 138.

[4] *Antrag Veltmann,* nr 134.

icke äga rum för ett gemensamt ändamål, som en av de deltagande kommunerna är beredd och villig att tillgodose genom att medgiva de övriga deltagarna rätt att emot skälig ersättning använda sig av en den tillhörig kommunal inrättning. Avgörandet av frågan, huruvida dessa förutsättningar äro för handen, den begärda ersättningens höjd och andra härmed sammanhängande spörsmål tillkommer, för det fall att det rör sig om stadskommuner, bezirksutskottet.

I främsta rummet avser denna bestämmelse att förhindra de små förstadskommunerna att genom en tvångssammanslutning så att säga expropriera den angränsande stadens vatten- och avloppsanläggning, på vars förvaltning de på denna väg skulle kunna utöva ett bestämmande inflytande. Men onekligen har bestämmelsen även en positiv betydelse, i det den anvisar en ny väg för lösande av förstadsförvaltningens svåraste problem — en väg som visserligen lämnar stadskommunen tillbörligt inflytande på förvaltningen av sin egendom, som icke gör en närmare sammanslutning, en inkorporering, överflödig, men som ändock kan innebära ett indirekt tvång gentemot staden, visserligen i det allmännas intresse.

För att trygga kommunernas rätt i de fall, då obligatoriska sammanslutningar kunna förekomma, har vidare stadgats, att förhandlingarna inför bezirksutskottet — vars beslut som bekant ersätter den godvilliga överenskommelsen mellan kommunerna — skola vara muntliga och offentliga.

SPECIALKOMMUNENS ORGANISATION.

I övrigt består lagens viktigaste nyhet däri, att de bestämmelser rörande sammanslutningarnas organisation, som förut endast gällt de fall, då sammanslutningens stadgar i brist på godvillig överenskommelse utfärdats av bezirksutskottet, numera utsträckts till alla sammanslutningar och närmare utbildats. Det beslutande utskottets medlemmar skulle enligt hittills gällande lag utses av de olika kommunerna i proportion till deras skatteförmåga, vilken även var bestämmande för

deras bidragsskyldighet. Den nya lagen nämner såsom lämpliga fördelningsgrunder utom de deltagande kommunernas skatteförmåga, deras deltagande i de gemensamma utgifterna »eller annan särskild stadgad måttstock». Medlemmarna i specialkommunens utskott väljas på viss tid, med undantag av borgmästarna och landskommunernas föreståndare, vilka ex officio tillhöra utskottet. Utskottets ledamöter behöva icke tillhöra den kommunalrepresentation, av vilken de utses. I sammanslutningar med mera än tre medlemmar föreslogs av regeringen, att ingen skulle ha rätt att tillsätta mer än $^{1}/_{3}$ av hela antalet ledamöter i utskottet. Dessa bestämmelser ha från städernas sida mött starka protester. Härigenom vore det möjligt, att de deltagande kommunernas bidragsskyldighet lämpades efter deras skatteförmåga, varigenom staden kunde få vidkännas kanske så gott som alla kostnader, samtidigt som den i förvaltningsutskottet ständigt överröstades av de mindre kommunerna. Om det visserligen vore riktigt, att de stora icke skulle få undertrycka de små, så borde dock icke heller de små få undertrycka de stora, allra minst då det var de senare, som fingo släppa till de erforderliga penningemedlen. Bestämmelsen blev också med hänsyn härtill ändrad därhän, att det antal representanter, som en kommun ägde tillsätta, i regeln alltid skulle vara mindre än hälften.

Liksom enligt 1891 års bestämmelser skall vid sammanslutningens ingående den reglering av medlemmarnas inbördes förhållanden — särskilt de finansiella — som kan vara nödvändig, fastställas av bezirksutskottet. Denna reglering avser naturligtvis främst anläggning eller förvärv av de inrättningar, som de gemensamma ändamålen betinga, och som sannolikt ofta komma att övertagas från någon av de deltagande kommunerna. Att en dylik övergång av äganderätten skulle kunna förordnas av förvaltningsmyndighet, kanske mot ägarens vilja eller på av denne ej godkända villkor, fann dock lantdagen betänkligt. En

särskild bestämmelse till skydd för äganderätten infogades: de inrättningar och företag, som tillhöra någon av de deltagande kommunerna, och som användas för sammanslutningens ändamål, må icke frånhändas ägaren, men skola på dennes yrkande och mot ersättning övergå i sammanslutningens ägo. Värdet av denna garanti torde dock vara ganska ringa, då ägaren ändock är skyldig medgiva inrättningens användande för sammanslutningens syften. Vad han får behålla, är i själva verket, som under lantdagsdebatten anmärktes, endast en *nuda proprietas*. Den risk han löper torde dock icke vara så stor, då det dock är förvaltningsdomstolar, och i sista hand överförvaltningsrätten, som avgör ersättningens storlek.

För särskilda angelägenheter, främst stadgeändringar och frågor rörande sammanslutningens upplösning, kan i stadgarna $^2/_3$ majoritet föreskrivas. Slutligen har stadgats, att beslut om upptagande av lån samt sådana beslut, som innebära en ökning av bidragen från sammanslutningens medlemmar utöver 25 % av respektive kommuners samlade kronoutskylder, behöva uppsiktsmyndigheternas stadfästelse. Motsvarande siffra för de vanliga primärkommunerna är 100 %.

I viktiga punkter avviker, som ovan visats, den sålunda antagna lagen från det ursprungliga regeringsförslaget. I själva verket äro förändringarna av de hittills gällande, i 1891 års lag stadgade och numera upphävda bestämmelserna huvudsakligen av teknisk natur: den nya lagen är utförligare, mera systematisk än den förra och gäller hela landet, icke bara de östra provinserna. De verkliga nyheterna äro däremot få, och särskilt ha de statliga myndigheternas tvångsbefogenheter blivit avsevärt knappare än regeringen ursprungligen avsett och t. o. m. mindre än enligt 1891 års lag. Såväl med hänsyn härtill som till de förklaringar rörande regeringens allmänna ställning till inkorporeringsspörsmålet, som under förhandlingarna lämnats, synas de farhågor, med vilka

den nya lagen mötts från städernas sida, i viss mån oberättigade. Det torde å andra sidan kunna erinras därom, att de problem, som av den nya lagstiftningen beröras, icke lösas enbart av den fullständiga inkorporeringen. Av en talare i lantdagens första kammare framhölls icke utan skäl, att förvaltningen av en stad, som räknade sitt invånareantal i millioner, som hade ett »stadsparlament» med hundratals medlemmar och en hel armé av kommunala tjänstemän, avlägsnat sig ganska långt från vad man ursprungligen menat med självförvaltning.[1] Här är en decentralisation av nöden, och det är som ett led i denna utveckling den föreliggande lagstiftningen torde böra uppfattas.[2]

I sammanhang med denna nyordning av specialkommunernas allmänna organisation har på lagstiftningens väg kommunerna inom det stora område, som vanligen kallas Gross-Berlin, omfattande ett invånareantal av 3,931,600 (1910) sammanslutits till ett särskilt *Zweckverband*. De förhållanden, som till följd av den föråldrade kommunala indelningen här utvecklat sig, voro nämligen av den art, att de med skäl kunde anses kräva särskilda lagstiftningsåtgärder. ZWECKVERBAND GROSS-BERLIN.

Staden Berlins egendomliga särställning i den allmänna förvaltningsorganisationen har ovan i korthet angivits. Redan 1875 års — aldrig utförda — plan att göra Gross-Berlin till en egen provins betraktades som ett provisorium, och sedan dess har den starka befolkningsökningen endast ytterligare framhäft de olägenheter, vilka äro en följd av den nuvarande indelningen.

---

[1] Professor Loening.

[2] Det vidlyftiga parlamentstrycket rörande den allmänna *Zweckverbands*-lagen, på vilket ovanstående referat är grundat, återfinnes under följande nummer: ***Abgeordnetenhaus***: 55 (regeringsförslaget), 339 (kommissionsutlåtande), 435, 673 A och B, 745, vidare 375/8, 391/5, 396/400, 403/6, 407, 408, 409, 410, 746/50, 791 (särskilda ändringsförslag), protokollen från 21, 73, 77, 95 och 96 sammanträdena; ***Herrenhaus***: 127 A och B (kommissionsutlåtande), 94, 134, 136, 137, 138, 139, 143 (ändringsförslag), protokollet från 15 sammanträdet.

År 1871 utgjorde Berlins befolkning 825,927 mot 2,040,148 år 1908. Befolkningstillväxten har emellertid för varje årtionde blivit långsammare och utgjorde

1870—80	48,58 %
1880—90	36,95 %
1890—1900	19,61 %

Däremot har befolkningstillväxten i de kringliggande kommunerna under samma tid varit enorm och utgjorde 1890—1900 exempelvis i

Charlottenburg	115,23 %
Schöneberg	170,53 %
Rixdorf (Neukölln)	118,74 %

Även dessa större samhällen visa dock de senare åren en långsammare ökning och överträffas å sin sida av nyare, mindre bebyggda kommuner. Medan Berlins befolkning under de 25 åren 1875—1900 visar en tillväxt av 95,30 %, uppgick samma siffra för ett område inom 15 kilometer från stadens medelpunkt till icke mindre än 396,49 %. De sista fem åren 1895—1910 har själva staden Berlins invånareantal stigit med 1,18 % till 2,064,153. Förstädernas ökning uppgår däremot till 40,03 % och hela Gross-Berlins folkmängdsstegring kan räknas till 15,34 %.

Å andra sidan gör sig den sugning, som varje storstad utövar å kringliggande landsbygd, och som i den föregående skildringen av befolkningsförskjutningarna kring de större svenska inkorporeringsstäderna närmare behandlats, även här märkbar. Redan på ett avstånd av 25 kilometer från Berlin sjunker befolkningstillväxten under den normala ökningssiffran för hela landet, och bortser man härvid från sådana direkta utlöpare från stadsbygden som sjukhus och enstaka stora industrianläggningar visar folkmängden i själva verket en tillbakagång. Det naturliga överskottet uppslukas tydligen av invandringen till storstaden,

men även häri visar sig onekligen sambandet mellan staden och dess omgivningar.[1]

Berlin är sålunda på alla håll omgiven av raskt växande samhällen, som uppsuga dess befolkningsöverskott, och med vilka den onekligen utgör en enda socialekonomisk enhet med allt flera gemensamma intressen. Denna enhet har emellertid hittills saknat varje organisatoriskt uttryck.

Närmast ligger härvid till hands att med Berlin inkorporera de kringliggande kommunerna. Ett försök härtill gjordes också i början på 1890-talet genom underhandlingar mellan Berlin och förstadskommunerna. Regeringen fordrade emellertid för sitt samtycke, att Berlin skulle ge sitt bifall till en införlivning av alla kringliggande samhällen, medan Berlins magistrat icke ville riskera den ökning i utgifter, som kunde bli följden av en så stor utvidgning av stadens gränser, och till en början endast samtyckte till en mindre omfattande inkorporering (i huvudsak området innanför ringbanan). Stadsfullmäktige voro emellertid villiga att även ingå på en inkorporering av de fattigare förstäderna, men när magistraten sent omsider uppgav sin förut intagna ståndpunkt, så hade den för inkorporeringsfrågans lösning i denna riktning sympatiskt stämda inrikesministern von Herrfurth avgått och därmed voro fatalierna försutna: staden erhöll aldrig något svar på den inlämnade inkorporeringsansökningen.

Regeringen har också sedermera intagit en principiellt avvisande ståndpunkt mot varje — större eller mindre — utvidgning av Berlins område. När Berlins borgmästare sålunda vid firandet av 100-årsminnet av 1808 års stadslag framkastade en plan att Berlin skulle inkorporera Tempelhofer Felde, det stora exercisfält — högst 5 kilometer söder

---

[1] Se närmare Silbergleit, *Die Bevölkerungsbewegung in Berlin und Umgebungen*, 1911!

om Unter den Linden — som avsikten synes vara att inom den närmaste framtiden upplåta till bebyggande, svarades genast av överpresidenten, att regeringen bestämt motsatte sig alla planer på Berlins utvidgning. I icke ringa mån torde till denna hållning ha bidragit provinsen Brandenburgs och de omkring Berlin liggande landkretsarnas intresse att inom sina respektive områden behålla de ytterst skattekraftiga samhällen, som utgöra Berlins förstäder. Däremot lär den inkorporering, som Berlin har föreslagit med avseende på den storartade hamn, som staden anlagt vid Havel, komma att röna ett gynnsammare mottagande.

I stället för en i stor stil genomförd inkorporering syntes regeringen haft för avsikt att ge Gross-Berlin någon slags provinsialförfattning med Londons grevskapsförvaltning som förebild. En djupgående skillnad mellan den engelska grevskapsorganisationen och den preussiska provinsförfattningen ligger dock däri, att all lokalförvaltning i England är kommunalförvaltning och helt och hållet ombesörjes av kommunala organ, under det att den preussiska statsförvaltningen ända ned i de lägsta förvaltningsenheterna ombesörjes av särskilda statliga ämbetsmän. Medan den engelska grevskapsförfattningen sålunda med relativt små jämkningar kunde tillämpas på London, är detta ingalunda fallet med den preussiska provinsialförfattningen.

Under tiden tvingade emellertid de växande olägenheterna av den hittills gällande kommunala splittringen Gross-Berlins kommuner att genom frivilliga sammanslutningar i enlighet med 1891 års lagbestämmelser söka centralisera vissa förvaltningsområden.

FÖREGÅENDE SAMMANSLUTNINGAR.

Fyra stora förstadskommuner norr om Berlin (Wittenau-Reinickendorf-Niederschönhausen-Lübars Waidmannslust) ha sålunda sammanslutit sig för gemensam anläggning och förvaltning av dräneringsfält, *Rieselfelder*. Ett dylikt *Rieselzweckverband* har även bildats av tre andra förstadskommuner öster om Berlin (Lichtenberg-Boxhagen-Rummelsburg).

Dessa sammanslutningar omfatta emellertid icke själva Berlin och äro i och för sig icke av någon större organisatorisk betydelse. Emellertid blev behovet av en enhetlig aktion på ett annat område under de senaste åren så starkt, att det framkallade en sammanslutning även mellan de stora kommunerna, i främsta rummet Berlin själv.

Denna sammanslutning avsåg ett enhetligt ordnande av trafikförhållandena. Berlins gator trafikeras av ett enskilt spårvägsbolag, *Grosse Berliner Strassenbahngesellschaft,* som tillika äger och trafikerar de flesta spårvägarna i de kringliggande samhällena. Mellan detta bolag och de olika kommunerna förelågo sedan länge åtskilliga meningsskiljaktigheter. Dess koncession med staden Berlin utlöpte 1919, men genom en direkt framställning till regeringen erhöll bolaget, trots Berlins protester, en förlängning av koncessionen till år 1939. För att kunna fullt utnyttja denna koncessionsförlängning var emellertid bolaget beroende av åtskilliga medgivanden från stadens sida, rörande vilka sedan flera år resultatlösa förhandlingar fördes. Berlin kunde icke godkänna de planer, som bolaget utarbetade för en utvidgning och förbättring av den föråldrade och olämpligt ordnade spårvägstrafiken, utan föredrog att i stället själv bygga en underjordisk elektrisk bana *(Nord-Süd-Bahn).* Staden kunde icke heller träffa någon överenskommelse med bolaget rörande den tarifförhöjning, som av bolaget påyrkades. Därtill kom, att bolaget sökte förmå de omkringliggande kommunerna att medgiva en koncessionsförlängning på 90 år, varigenom alla de fördelar, som Berlin möjligen kunde uppnå genom sina egna anläggningar, sattes ifråga. En gemensam överenskommelse med spårvägsbolaget och i anslutning därtill en enhetlig lösning av alla Gross-Berlins trafikproblem blev sålunda en nödvändighet.

1907 års trafikförbund.

I maj 1907 samlades därför representanter för de 22 största kommunerna i Berlins rådhus och beslöto bildandet av ett trafikförbund,

Verkehrszweckverband. Ett förslag till stadga för denna sammanslutning utarbetades med i huvudsak följande innehåll.

Alla kommuner, kretsar och provinser, som avslutat koncessionsavtal med *Grosse Berliner Strassenbahn, Berlin-Charlottenburger Strassenbahn* samt *Västra och Södra Förstadsbanan* förena sig till ett förbund för att gemensamt handhava alla de rättigheter och plikter, som innehållas i dessa koncessionsavtal. Förbundets ändamål är särskilt

1) att övertaga, trafikera och utvidga de spårvägslinjer, som nämnda bolag eller andra för närvarande inneha;

2) att bygga och trafikera nya linjer (§ 1).

Förbundets medlemmar överlåta alla sina rättigheter att övertaga spårvägar eller delar därav på förbundet och förbinda sig samtidigt att icke medgiva de nämnda bolagen nya rättigheter, som försvåra eller förhindra spårvägarnes övertagande, framför allt icke en förlängning av koncessionstiden. Samtidigt giva medlemmarne förbundet tillstånd att driva spårvägstrafik på sina respektive gator (§ 2).

Nödiga penningemedel för genomförandet av ovan angivna ändamål erhållas dels genom övertagandet av medlemmarnas rättigheter gentemot bolagen, dels genom utgivandet av obligationer. Medlemmarnas skyldighet att ansvara för och deltaga i annuiteten av dessa obligationer bestämmes efter den på varje medlem belöpande bruttoavkastningens förhållande till hela bruttoavkastningen (§ 3). Enligt samma principer fördelas nettovinsten mellan medlemmarna (§ 5).

Påyrkar en medlem anläggning av nya trafikleder inom sitt område, så måste en dylik anläggning ske, för såvitt den icke kommer att medföra konkurrens med redan bestående linjer. Förslagsställaren måste emellertid övertaga garantien för anläggningens och driftens självkostnader, under förutsättning att dessa icke kunna bestridas av företagets bruttoinkomster.

Röstetalet vid förbundsförsamlingen fördelas på medlemmarna efter deras respektive andelar i bruttoinkomsten för näst föregående år.

Medlemmar med andel i bruttovinsten intill 100,000 mark erhålla 1 röst. För varje fullt 100-tusental intill 2 millioner erhålles ytterligare en röst. Ytterligare tilläggsröster erhållas för varje 250-tusental intill 5 millioner och för 500-tusental över denna summa. Medlemmarna utöva sin rösträtt enhetligt och genom ombud, vilkas antal icke får överstiga hälften av röstetalet. Varje medlem har dock rätt att sända minst två ombud. Vid de konstituerande förhandlingarna och under de år, då de finansiella förhållandena icke tillåta en beräkning av ovanstående art, beräknas medlemmarnas röstetal efter folkmängden, dock må ingen ha mer än $^2/_3$ av samtliga röster (Berlin!).

Förvaltningsutskottets medlemmar väljas direkt av medlemmarna efter invånareantal: Berlin väljer 5, varje stad med över 200 tusen invånare 2, övriga städer 1 var, och återstående, landskommuner, kretsar och provinser, tillsammans 1. Kunna de senare icke ena sig om detta val, så bestämmer förbundsförsamlingen årligen vilken eller vilka kommuner, som skola företaga valet.

Varje medlem har rätt att utträda ur förbundet, som dock bibehåller koncessionen att bygga och driva spårvägar inom dess område för en period av 90 år framåt. Den utträdande medlemmen fortfar att, enligt ovan angivna grunder, svara för förbundets förbindelser (§ 18).[1]

Åtskilliga av de mindre kommunerna lämnade sitt bifall till förslaget, som kan betraktas som ett uttryck för staden Berlins ståndpunkt. Särskilt de större städerna väster och söder om Berlin förhöllo sig däremot avvisande, framför allt därför, att föreningens verksamhet icke avsetts omfatta jämväl de över- och underjordiska banor — *Hoch- und Untergrundbahnen, Schwebebahnen* — vilka för dessa samhällen äro av mycket

[1] Stadgan avtryckt i *Kommunale Praxis* 1908.

stor betydelse. Under tiden sammanslöto sig emellertid de östra förstäderna till ett särskilt trafikförbund för förbättrande av sina lokala trafikförhållanden (den 21 juli 1909).

Den större sammanslutningen för hela Berlin visade sig slutligen efter långa förhandlingar omöjlig att genomföra, och planen kunde redan år 1910 anses som strandad.

Det var framför allt med hänsyn till utgången av detta försök att åstadkomma en effektiv samverkan på det område, där en centralisation är mest av nöden, som regeringen framlade det numera antagna lagförslaget om en tvångssammanslutning av GROSS-BERLINS kommuner.[1] Medverkande orsaker ha även varit de förslag till ett enhetligt ordnande av stadsplane- och byggnadsförhållandena för hela detta område, som framgingo ur en pristävlan, som år 1909 i detta syfte av staden Berlin utlystes. Slutligen har också den allt allmännare insedda nödvändigheten att ställa parkerna och skogstrakterna i de natursköna delarna av Berlins omgivningar under en enhetlig förvaltning varit bestämmande för regeringsförslaget.

1911 ÅRS LAGSTIFTNING.

I den nu beslutade sammanslutningen ingå, utom Berlin, städerna Charlottenburg, Schöneberg, Rixdorf, Wilmersdorf, Lichtenberg och Spandau samt de angränsande kretsarna Teltow och Niederbarnim på sätt nedanstående tablå visar.

Emot denna omfattning höjdes från städernas sida starka gensagor: stora delar av lantkretsarna voro, som också ovan lämnade folkmängdsuppgifter visa, fullständigt oberörda av stadsutvecklingen och hade icke några gemensamma intressen med det egentliga GROSS-BERLIN. De skulle därför endast utgöra en död vikt i det planerade förbundet. Otvivelaktigt var denna invändning berättigad, om endast kretsarna, icke de i

[1] *Zweckverbandsgesetz för Gross Berlin v. 19. Juli 1911; Gesetzsammlung 1911: 20.*

desamma ingående kommunerna skulle haft representationsrätt inom förbundsförsamlingen, såsom regeringsförslaget avsett: endast kommuner med mer än 60 tusen invånare skulle bliva självständiga medlemmar av sammanslutningen och utskiljas ur respektive kretsar. De senares representanter utses av kretsdagen, som väljes av kretsinvånarna enligt ståndsrösträtt och på ett sätt, som tillförsäkrar landsbygdens representanter ett avgörande inflytande. Med hänsyn härtill beslöt lantdagen, att åtta av kretsarnas kommuner skulle redan från början tillhöra förbundet såsom självständiga medlemmar, och att varje kommun skulle för övrigt få egen representationsrätt, så snart dess folkmängdssiffra berättigade den att välja en medlem av förbundsförsamlingen. Vid beräkningen av kretsarnas representantantal fråndrogos naturligen de självständiga medlemmarnas folkmängd.

FÖRBUNDETS ORGANISATION.

Sammanslutningens organisation är något mera komplicerad än en vanlig specialkommuns: utom utskott och direktör eller föreståndare finnes en särskild förbundsförsamling. Förbundsförsamlingen består, utom av Berlins överborgmästare såsom ordförande, av 100 medlemmar, vilka fördelas på de deltagande kommunerna i förhållande till deras folkmängd, en avvikelse från den hittills gällande regeln om skatteförmågan såsom fördelningsgrund i dylika fall. Ingen medlem av sammanslutningen får dock tillsätta mer än $^2/_5$ av hela antalet ledamöter i förbundsförsamlingen. Genom denna bestämmelse har man avsett att förhindra en »majorisering» av de mindre förstadskommunerna av Berlin, vars invånarantal, såsom nedan synes, skulle berättigat den att välja mer än hälften av samtliga ledamöter. Också har Berlins motstånd mot förslaget riktat sig främst mot denna punkt. Av regeringen hade ursprungligen föreslagits en begränsning till $^1/_3$ liksom i den ovan refererade allmänna lagen. Med skäl invändes från Berlins representanter, att minoritetsförtrycket vore en vida större orättvisa än majori-

tetsförtrycket. Mera än 40 representanter ville dock lantdagen och regeringen icke medgiva Berlin. Valet förrättas av respektive kommunalrepresentationer, i städerna av stadsfullmäktige gemensamt med magistraten, i kretsarna av kretsdagen. Valperioden är sex år. Innan varje nyval skall representanternas antal regleras i enlighet med senaste folkmängdssiffror. Den nu beslutade fördelningen ter sig på följande sätt.

	Folkmängd	Antal representanter
1 Berlin	2,033,261	40
2 Charlottenburg	297,905	10
3 Schöneberg	169,204	5
4 Rixdorf (Neukölln)	234,868	8
5 Wilmersdorf	107,293	3
6 Lichtenberg	81,009	3
7 Spandau	84,504	3
8 Kretsen Teltow (utom nr 10 till 13)	263,166	9
9 » Niederbarnim (utom nr 14 till 17)	266,623	9
10 Steglitz	63,373	2
11 Gross-Lichterfelde	42,228	1
12 Fridenau	35,000	1
13 Cöpenick	30,743	1
14 Bothagen-Rummelsburg	52,247	2
15 Pankow	44,651	1
16 Weissensee	42,267	1
17 Reinickendorf	33,991	1
	3,882,333	100

De sju sista äro landskommuner, ingående i de båda kretsarna, men som enligt lantdagens ändringar blivit självständiga medlemmar. Kretsarnas representantantal har härigenom minskats från 31 till 18.

Förbundsförsamlingen sammanträder minst en gång årligen. Dess viktigaste uppgifter äro att fastställa förbundets budget, besluta om upptagandet av lån och om andra större finansiella angelägenheter, rörande viktigare organisationsfrågor samt slutligen att välja utskott, direktör och högre ämbetsmän.

Förbundsutskottet består av staden Berlins förste borgmästare som ordförande, en av denne utsedd medlem av Berlins magistrat, de första borgmästarna i de sex efter Berlin största städerna, kretsutskottens ordförande samt åtta av förbundsförsamlingen valda medlemmar. Av dessa åtta måste fyra vara kommunalt valbara i Berlin och de övriga fyra i de kommuner, som icke eljest äro representerade i utskottet. Även denna bestämmelse har på Berlins initiativ under lantdagsbehandlingen ändrats: ursprungligen behövde av de åtta valda medlemmarna endast två vara från Berlin. Värdet av denna »representation» torde emellertid icke, såsom av en lantdagsman från Berlin under debatten anmärktes, böra anslås vidare högt. Förbundsdirektören är i kraft av sitt ämbete medlem av utskottet. Funktionsperioden för de valda medlemmarna är sex år. Förbundsutskottets kompetens omfattar främst alla viktigare frågor rörande den löpande förvaltningen. I övrigt påminner detta utskott genom den egendomliga formen för fördelning av representanter på de olika deltagarna icke så litet om det tyska förbundsrådet, vars förnämsta medlem, Preussen, fått nöja sig med ett betydligt mindre antal representanter än dess befolkningssiffra egentligen berättigar den till, även om dess inflytande ändock är det bestämmande — något som dock icke tyckes ha varit meningen med Berlins.

Förbundsdirektören tillsättes av förbundsförsamlingen för en tid av minst 6, högst 12 år. Valet måste underställas konungen för stadfästelse. Förbundsdirektören är förvaltningens högsta chef och förbereder alla utskottets och församlingens beslut. Vid förbundsförsamlingens sammanträden äga såväl han som utskottets medlemmar rätt att med yttranderätt närvara.

Den statliga uppsikten över förbundet utövas liksom över Berlin av Brandenburgs överpresident samt inrikesministern jämte ministern för offentliga arbeten, den senare med hänsyn till förbundets befattning med

offentliga trafikanläggningar. Såsom första uppsiktsinstans har emellertid föreslagits en ny myndighet, *Beschlussbehörde für Gross-Berlin*, bestående av Brandenburgs överpresident, två av staten tillsatta ledamöter av bezirksutskotten i Berlin och i Potsdam, samt fyra på sex år valda medlemmar. Av dessa tillsätta Berlins stadsfullmäktige och magistrat två, samt provinsen Brandenburgs provinsialutskott två. Denna myndighet har att upptaga såväl rena förvaltningsbesvär som förvaltningsrättsliga klagomål. I förra fallet bilda ministrarna andra instans, i det senare överförvaltningsrätten.

FÖRBUNDETS KOMPETENS.

Förbundets obligatoriska verksamhetsområde har bestämts av de senaste erfarenheterna vid försöken att enhetligt ordna Gross-Berlins trafikförhållanden och parkanläggningar. Det omfattar sålunda

reglerande av förhållandet till offentliga, på skenor anlagda transportinrättningar;

deltagande i upprättandet av stadsplaner och medverkan vid uppgörandet av byggnadsordningar;

förvärv och förvaltning av större öppna platser (skogar, parker, ängar, sjöar, lek- och idrottsplatser).

TRAFIKVÄSEN.

För närvarande trafikeras förbundets område, som ovan framhållits, utom av några kommunala spårvägsanläggningar av åtskilliga privata trafikföretag, vilka av de olika kommunerna under växlande villkor medgivits rätt att begagna de allmänna gatorna — ännu så sent som i december 1910, då det var bekant, att ett lagförslag om trafikförbund skulle komma att framläggas, medgav Wilmersdorf *Grosse Berliner Strassenbahn* en koncessionsförlängning till år 1999. I alla dessa avtal inträder förbundet utan vidare som part i de olika medlemmarnes ställe. Enligt motiverna är denna förändring fullständigt analog med den, som inträder vid en fullständig inkorporering: alla den inkorporerade kommunens rättigheter och plikter gå utan vidare över på den nya kommunen. För de rättigheter, förbundet sålunda övertager, skall det erlägga skadeersättning till vidkommande

kommun, dock icke i det fall, att avtalet ingåtts efter den 1 december 1910 och innehåller medgivanden från kommunens sida, som med avseende på tiden sträcka sig längre än den statliga koncessionen. Överstiger värdet av de förpliktelser, som kommunen åtagit sig, värdet av de förvärvade rättigheterna, så äger förbundet å sin sida att påfordra skadeersättning. Samma grundsatser reglera förbundets och kommunernas inbördes förhållanden i de fall, då förbundet överlämnar uppfyllandet av de särskilda förpliktelser enligt avtalet, som icke bestå i penningeprestationer, till de särskilda kommunerna.

Den rätt med avseende på beviljandet av nya koncessioner, som enligt preussisk lag tillkommer kommunerna såsom gatuunderhållningsskyldige, övergår å förbundet, som i dylika frågor dock först måste söka ena sig med vederbörande kommun. Kan överenskommelse ej uppnås, övergår beslutanderätten till den ovan nämnda *Beschlussbehörde für Gross-Berlin.* För de förpliktelser, som genom koncessionen kan komma att åläggas kommunen, är förbundet skyldigt att lämna skadeersättning. Genom dessa bestämmelser har man avsett att upphäva de hinder för en utsträckning av den offentliga driften på trafikanläggningarnas område, som de olika koncessionsperioderna och koncessionsavtalens även i övrigt växlande villkor i de olika kommunerna innebära, på samma gång som de allt för starkt framträdande motsättningarna mellan kommunerna skulle kunna undanröjas genom inrättandet av en myndighet med rätt att i alla trafikfrågor besluta på kommunernas vägnar.

Förbundet har även rätt att själv anlägga och driva offentliga trafikföretag, dock med skyldighet att ersätta vederbörande kommuner särskilt i de fall, då anläggningen nödvändiggör förändringar av lednings- och rörnät. Förbundet är vidare berättigat att mot ersättning övertaga trafikföretag, som för närvarande äro i kommunal ägo; dock äga kommunerna härvid påyrka, att förbundet skall övertaga även de banor, som

med de förstnämnda stå i omedelbart sammanhang, eller vilkas räntabilitet genom dessas övertagande skulle avsevärt förminskas.

I allt väsentligt ansluta sig dessa bestämmelser, som otvivelaktigt äro de viktigaste i den nya lagen, till regeringens förslag, även om de såväl i lantdagens andra kammare som i herrehuset underkastats en ingående omarbetning, framförallt i syfte att tillerkänna de särskilda kommunerna en mera tryggad ställning. De största meningsskiljaktigheterna rörde sig om de grundsatser, enligt vilka ersättningen till kommunerna för deras anläggningar borde bestämmas. Från flera håll yrkades därvid, att denna borde bestämmas på samma sätt och enligt samma former, som gällde för expropriation, medan däremot majoriteten ansåg de olika förvaltningsdomstolarne erbjuda fullt betryggande säkerhet för en riktig och opartisk värdering.

Förbundets myndighet omfattar dock endast sådana trafikföretag, som använda sig av skenor — icke droskor och omnibusar, då den enhetliga reglering av denna trafik, som hittills utövats av Berlins polispresidium, fortfarande anses tillräcklig.

STADSPLANEVÄSEN.

Förbundet har vidare rätt att upprätta stadsplan för de delar av förbundsområdet, som beröras av trafikanläggningar av ovan angivet slag, vidare för stora genomfartsgator jämte deras närmaste omgivningar, samt slutligen för omgivningarna till sådana öppna platser, som av förbundet förvärvats. I sistnämnda fall må förbundet även fastställa tomtindelning. Så långt överensstämmer lagen i huvudsak med regeringsförslaget. Under lantdagsbehandlingen fann man emellertid allmänt förbundets kompetens i detta hänseende alltför knappt tillmätt. Den stora stadsplanetävlingen 1909 för hela Gross-Berlins område visade nogsamt behövligheten av en enhetlig behandling av alla härmed sammanhängande frågor. De svårigheter, med vilka man redan på många håll kämpade vid gatutrafikens ordnande, hade måhända kunnat undvikas, om stads-

planeväsendet omhänderhafts av en enda centralmyndighet. Härtill kom de mindre bemedlades bostadsfråga, likaså en angelägenhet av interkommunal natur: ville staden Berlin bygga arbetarebostäder, så måste den säkerligen förlägga dem utanför sina gränser, då marken inom dess eget område knappast var disponibel för sådana ändamål. Av lantdagens andra kammare infogades därför en bestämmelse, enligt vilken förbundet skulle äga att inköpa mark för byggande av arbetarebostäder *(Kleinwohnungen)*. I herrehuset fann man dock olämpligt att redan från början anförtro förbundet en så vittutseende uppgift. Det förmenades därjämte vara olämpligt att på detta sätt rycka ut en del av bostadsfrågan ur sitt sammanhang med de övriga klassernas bostadsbehov: samtliga dessa spörsmål borde sparas till den bostadslag *(Wohnungsgesetz)*, som sedan länge är under arbete och inom kort väntas bli förelagd lantdagen.

I stället infogade herrehuset en bestämmelse, som avsevärt vidgade förbundets myndighet rörande det egentliga stadsplaneväsendet. Förbundet har, även i andra fall än som ovan angivits, rätt att med hänsyn till trafikens och hälsovårdens fordringar samt till det allmänna bostadsbehovet fastställa stadsplan och tomtindelning i ännu ej bebyggda delar av Berlin. Huruvida dessa förutsättningar föreligga, bestämmer den förut omnämnda *Beschlussbehörde für Gross-Berlin*, i de fall då förbundets avgöranden överklagas. Samma myndighet avgör likaså tvister mellan förbundet och de särskilda kommunerna rörande övriga nya eller förändrade stadsplaner, som de särskilda kommunerna fortfarande ha rätt att uppgöra, men som de äro skyldiga att underställa förbundet.

Genomförande av stadsplan och tomtindelning tillkommer i allmänhet fortfarande de särskilda kommunerna. Förbundet är härvid skyldigt ersätta dem kostnaderna för anläggning och underhåll av de gator, som anlagts efter dess stadsplaner. Härvid skall hänsyn naturligtvis tagas

till de fördelar, som såväl förbundet som vederbörande kommuner genom stadsplanens genomförande åtnjuta. Förbundet har även rätt att — emot ersättning enligt samma grundsatser — övertaga anläggning och underhåll av de gator, som ingå i dess stadsplaner.

Vid upprättande av nya byggnadsordningar — där beslutanderätten i Preussen tillkommer polismyndigheterna — har jämte de särskilda kommunerna även förbundet tillerkänts rätt att yttra sig.

FÖRBUNDETS FINANSER.

I de fall, då förbundets utgifter överskrida inkomsterna, täckes bristen av medlemmarnas bidrag, vilka i regeln fördelas efter deras skatteförmåga. Härifrån förekomma dock två viktiga undantag. Liksom i 1909 års plan till ett trafikförbund för Gross-Berlin föreslagits, skola de belopp, med vilka samtliga utgifter för förbundets trafikanläggningar överskjuta inkomsterna, täckas genom bidrag, bestämda i förhållande till de särskilda medlemmarnas intresse av företaget. Likaså skola eventuella överskott i första hand fördelas så, att de täcka respektive medlemmars bidrag under föregående år, då företaget icke lämnat någon vinst. Rörande fördelningen av därefter återstående belopp äger förbundsförsamlingen att fritt besluta.

Medan regeringsförslaget avsåg att i alla detaljer reglera förbundets organisation, har lantdagen lämnat det rätt att liksom övriga kommuner genom en särskild stadga, *Statut*, ordna sina inre förhållanden, särskilt fördelningen av beslutanderätten mellan dess olika organ. Likaså kan förbundet i denna stadga bestämmma en annan fördelningsgrund för de gemensamma utgifterna än den rena skatteförmågan, som eljest är regeln.

I och med den sålunda refererade lagstiftningen ha dock icke Gross-Berlins kommuner uteslutits från den allmänna lagens giltighetsområde. Efter denna lagstiftning, liksom före densamma, skola även här frivilliga specialkommuner kunna bildas, och förslagets motiver nämna uttryckligen som lämpliga uppgifter för dylika sammanslutningar vatten- och avloppsanläggningar samt sjukhus.

Det torde näppeligen kunna bestridas, att den nya lagen om *Zweckverband Gross-Berlin* av de vidkommande kommunerna mottagits synnerligen kyligt. Det är icke endast staden Berlins representanter, som bestämt motsatt sig hela lagstiftningen — liksom ifråga om den allmänna kommunala förbundslagen förenade sig samtliga överborgmästare i herrehuset i en bestämd protest mot denna tvångssammanslutning. Det är på den fullständiga inkorporeringens väg, som den nödiga enheten mellan världsstadens olika delar måste skapas. Den decentralisation, som naturligen är av nöden, kan med lätthet åvägabringas även inom en enhetskommun, såsom framförallt Wiens exempel visar. Även inom olika delar av Berlins kommunalförvaltning hade en dylik decentralisation genomförts, och särskilt erinrades om organisationen av fattigvården samt de många lokala expeditioner, som av flera förvaltningsmyndigheter inrättats i stadens olika delar. Och även om man föredrog en mera federativ organisation, vore den nu föreslagna alldeles misslyckad. I den församling av delegerade för olikartade och varandra till sammansättningen främmande kommunala korporationer, som den nu beslutade förbundsförsamlingen utgjorde, skulle aldrig en känsla av verklig samhörighet, den första förutsättningen för ett gott samarbete, kunna utbildas. Likaså vore det nya förbundets kompetens alldeles för knappt tillmätt för att kunna utgöra föremål för en verklig kommunalförvaltning. I själva verket hade regeringen endast gripit ut de förvaltningsområden, där behovet av enhetliga åtgärder vore mest trängande, kanske icke minst på grund av regeringens egen föregående hållning till Berlins inkorporeringsfrågor och trafikproblem. Vid förbundets organisation hade långt större inflytande tillmätts de statliga uppsiktsmyndigheterna än eljest emot den vanliga kommunalförvaltningen var fallet. Mönstret för en federativ storstadsorganisation vore enligt kritikens mening grevskapet London, vars representation valdes direkt av grevskapets in-

KRITIKEN AV DEN NYA LAGSTIFTNINGEN.

vånare — även om i andra hänseenden anmärkningar kunde riktas mot denna förvaltningsorganisation.

Onekligen erbjöd regeringens ståndpunkt gentemot denna skarpa kritik en svaghet, så till vida som den knappast på ett övertygande sätt motiverade sitt motstånd mot större inkorporeringar — även i de fall då Berlin och vederbörande kommun voro ense. En ytterligare anledning till betänksamhet gentemot lagstiftningen funno Berlins myndigheter i de isynnerhet i det ursprungliga förslaget framträdande tendenserna att »vingklippa» Berlin till förmån för de svagare grannkommunerna: *der sichere Weg zur Entkapitalisierung Berlins zugunsten der schwächeren Nachbargemeinden.*[1] Bestämmelserna om Berlins representationsrätt ha emellertid, som ovan visats, senare avsevärt förändrats till stadens förmån.

Åtskilliga av de farhågor för den kommunala självförvaltningens frihet, som förslagets motståndare gjort gällande, torde vara i viss mån överdrivna. En verklig svaghet erbjuder däremot onekligen den trånga begränsningen av förbundets kompetensområde. De ofta överklagade ojämnheterna i den kommunala beskattningen mellan Gross-Berlins olika delar, lära icke genom förslagets genomförande komma att i väsentlig mån avhjälpas. Det är dock, såsom en talare i herrehuset anmärkte, något för den allmänna rättskänslan kränkande, att de rika skola få bilda egna kommuner i västern, medan de fattiga arbetarmassorna i de östra kommunerna försöka att på egen hand uppbringa de erforderliga medlen för bestridande av de stora kostnader, som särskilt skolväsendet här förorsakar. Också föreslogs i andra kammaren, att förbundets kompetens skulle vidgas till att omfatta såväl folkskolornas förvaltning som den allmänna sjukvården. Ehuru detta förslag av naturliga skäl icke vann kammarens bifall, enades man dock om en särskild resolution, vari

[1] *Berliner Tageblatt* 1911, n:r 30.

hemställdes, att regeringen snarast möjligt måtte taga frågan om en rättvis fördelning av folkskoleutgifterna inom Gross-Berlin i övervägande. Som grundval för detta arbete överlämnades samtidigt ett lagförslag rörande skatteutjämningen inom Gross-Berlin, där man i allt väsentligt föreslog samma utväg, som enligt vad ovan skildrats sedan länge praktiserats i London: bildandet av en gemensam fond, till vilken de olika kommunerna äro skyldiga att bidraga efter skattekraft, medan fördelningen av densamma sker efter folkmängd.

I de perspektiv av en utvidgning av de nya centralmyndigheternas befogenheter, samt av en i stor skala genomförd utjämning av den kommunala beskattningen torde den nu beslutade lagens största betydelse komma att ligga. Icke utan skäl sågo landsbygdens representanter i lantdagen i det framlagda förslaget det första steget till en »finansiell sönderhackning», *steuerliche Zermürbung,* av lantkretsarna: om 20 eller 25 år kommer sannolikt, menade man, staden Berlin att uppträda som en räddare i nöden med inkorporeringar i stor skala. Det var, yttrade en representant för lantkretsarna, den föga tilltalande bakgrunden för detta förslag — varpå en av representanterna från Berlin genast replikerade: »Det är just det, som är förslagets fördelar!»[1]

*   *
*

[1] Till grund för ovanstående framställning har legat parlamentstrycket i följande nummer: *Abgeordnetenhaus:* 56 (lagförslaget), 340 A, B och C (kommissionsutlåtandet) 737, 767, 768, 769 (ändringsförslag), 415, 419, 672 A och B, protokollet för 22., 23., 74., 75., 76., 93., 95., 96. sammanträdet; *Herrenhaus:* 93, 115 A och B (kommissionsutlåtandet), 121, 122, 128, 129, 130, 131, 132 (ändringsförslag) samt protokollet för 12. och 13. sammanträdet. Förslaget har varit föremål för utförliga referat och omnämnanden i de stora kommmunala tidskrifterna *Kommunale Praxis, Kommunale Rundschau* m. fl., där jämväl de petitioner, som under dess behandling från flera håll ingivits till lantdagen, återgivits.

WÜRTTEMBERG. Utom i Sachsen och Preussen har även i WÜRTTEMBERG lagstiftningen nyligen medgivit bildandet av fria specialkommuner. I den nya württembergska kommunallagen av år 1906, vars betydelse för inkorporeringsförfarandets utbildning i det föregående blivit skildrad, ha även bestämmelser upptagits rörande fria kommunala sammanslutningar, *Gemeindeverbände*. För att bättre tillvarataga viktigare gemensamma förvaltningsuppgifter, exempelvis anläggning av vattenledningar, underhåll av gator o. s. v. kunna kommunerna genom frivilliga, av överordnad statsmyndighet fastställda överenskommelser sammansluta sig till särskilda föreningar. För dylika sammanslutningar skola särskilda stadgar upprättas, vilka likaså underställas vederbörande uppsiktsmyndighet. Rörande dess organisation, de olika kommunernas representationsrätt och bidragsskyldighet ha icke några fasta regler uppställts.[1]

BAYERN. Lagstiftningen i BAYERN har likaså genom särskilda bestämmelser möjliggjort bildandet av fria kommunala sammanslutningar, även om dylika icke i praktiken spela någon större roll. För de mindre städerna, som på detta sätt förena sig med angränsande landskommuner för byggande av sjukhus o. s. v., lära dock hithörande bestämmelser vara av viss betydelse.[2]

ÖSTERRIKE. Även i ÖSTERRIKE föreligger sedan länge möjlighet för kommunerna att sammansluta sig, *zur gemeinschaftlicher Geschäftsführung*. Den härigenom uppkomna gemensamheten är emellertid vida mer omfattande än

---

[1] *Württembergische Gemeindeordnung vom 28. Juli 1906*, utg. av GEORG SCHMID, Art. 184, se vidare *Vollzugsverfügung* § 269. Ur motiverna: för tillfälliga ändamål, *vorübergehende Zwecke*, är den nya formen icke avsedd. Gemensamt utförande exempelvis av en gatuanläggning kan vidare liksom hittills överenskommas genom vanliga civilrättsliga avtal.

[2] *Distriktsratsgesetz vom 28. Mai 1852*, Art. 37; se STERN s. 48, i *Verfassung u. Verwaltungsorganisation der Städte* utg. av *Verein für Socialpolitik, Königreich Bayern.*

i föregående fall, då den innebär en verklig sammanslagning av kommunens viktigaste organ. I motsats till vad fallet är i Württemberg, kan en dylik förening även med tvång från statsmyndigheternas sida genomföras, nämligen i det fall, då den ena av kommunerna icke är tillräckligt bärkraftig för att fortfarande utgöra en självständig enhet. Oaktat den innebär en fullständig sammanslagning av de båda kommunernas förvaltning, anses denna förening ej utgöra ett nytt offentligt rättssubjekt: det är en gemensamhet endast med avseende på kommunernas organ, icke på deras verksamhetsområden, som teoretiskt sett äro fullständigt orubbade.[1] Någon betydelse för stadskommunerna synas dessa sammanslutningar icke erhållit.

Detsamma gäller de *Sammtgemeinden*, vilkas bildande lagstiftningen i Nedre Österrike medgivit. Dessa sammansatta kommuner, vilka statsmyndigheterna likaså kunna framtvinga, skilja sig dock från den ovan omnämnda organisationsgemenskapen därigenom, att det här är frågan om ett verkligt nytt rättssubjekt. Dess verksamhetsområde bestämmes genom en överenskommelse mellan primärkommunerna, medan den föregående organisationen principiellt omfattar kommunens hela verksamhetsområde.[2]

Jämte dessa friare sammanslutningar kan den tyska förvaltningsrätten även uppvisa åtskilliga exempel på andra slag av sammansatta primärkommuner. De viktigaste torde vara de ovan omnämnda *Ämte* och *Bürgermeistereien* i Westfalen och Rhenprovinsen.

Även i andra stater förekomma sammansatta kommuner, vilkas egendomliga federativa organisation närmast torde vara en reminiscens från den tid, då de olika delarna utgjorde självständiga kommuner.

---

[1] *Gemeindegesetz vom 5. Mai 1862, Art. VII, Manzsche Gesetz-Ausgabe 9. Band*, se vidare rörande bestämmelserna i de särskilda länderna sid. 364 ff. — Brockhausen, *Vereinigung und Trennung*, sid. 97—103. — Se vidare författarens *Kommunalförvaltningens organisation* 185 ff.

[2] Brockhausen 90—96.

I det föregående har beskrivits, huru en inkorporering enligt österrikisk förvaltningsrätt kan resultera i uppkomsten inom den större kommunen av ett relativt självständigt rättssubjekt *(Ortschaft)*, vars befogenheter dock äro strängt begränsade till förvaltningen av dess enskilda egendom. Analoga äro förhållandena i Bayern, där det också beror på en särskild ekonomisk uppgörelse, huruvida det inkorporerade området skall kvarstå som en egen förvaltningsgemenskap.

En motsvarighet till de österrikiska *Sammtgemeinden* bilda de *Gesammtgemeinden*, som sedan gammalt förekomma i Württemberg. Alla rent lokala angelägenheter, med undantag av polisärenden, förvaltas här av de lägre kommunala enheterna, *Teilgemeinden*, medan den högre kommunen handhar polisförvaltningen och alla sådana kommunala ärenden, som beröra kommunens hela område eller efter särskilt avtal av en delkommun överlåtits på den högre kommunen. Någon nybildning av dylika sammansatta kommuner medgiver lagen icke.[1]

I allmänhet sakna dessa bestämmelser, som i främsta rummet synas vara avsedda för kommuner med större område, innefattande flera byar med sina särskilda allmänningar — något som undantagsvis dock även i städer är fallet — numera praktisk betydelse.

* * *

Bezirks-indelning i städerna.

Alla dessa olika typer av sammansatta kommuner äro emellertid endast av betydelse för landsbygden. I städerna ha de olika delar, av vilka området kan vara sammansatt, för länge sedan smält i hop till en enda enhet.[2] För den lokala förvaltningens övervakande, och i viss mån

---

[1] *Württembergiske Gemeindeordnung,* Art. 168—183.

[2] Det enda undantaget härifrån utgör *Baden,* vars nu gällande *Städteordnung* (1875) innehåller bestämmelser om sammansatta stadskommuner. — Dessa

kanske också för att representera de rent lokala intressena, finnes emellertid i Preussen och Österrike sedan gammalt en särskild myndighet, bezirksföreståndaren.

Enligt PREUSSENS nu gällande kommunallag för städerna kunna nämligen städer av större omfång eller talrikare befolkning av magistraten, efter stadsfullmäktiges hörande, indelas i särskilda områden, *Ortsbezirke*, där stadsfullmäktige på 6 år välja en bezirksföreståndare jämte suppleant. Valet är underkastat magistratens — i Rhenlandet borgmästarens — fastställelse. PREUSSEN.

Dessa bezirksföreståndare, som äro magistratens representanter inom området och biträda denna vid alla rent lokala ärenden, spela numera en tämligen obetydlig roll, då deras ursprungliga uppgifter, tillsynen av gator, broar, brunnar, vattendrag, den offentliga belysningen, nattvakten och brandväsendet, helt och hållet övertagits av centrala myndigheter. Deras förnämsta uppgift torde vara att leda och kontrollera det i stor utsträckning av frivilliga krafter utförda fattig- och barnavårdsarbetet inom stadsdelen.[1] Någon verklig betydelse för förvaltningens decentralisation synes icke denna myndighet, som sannolikt ursprungligen var av samma karaktär som de gamla svenska städernas kvarter- och rotemästare, ha förvärvat. Icke heller ha några förslag att i detta syfte utvidga dess befogenheter framkommit.

---

bestämmelser sakna dock varje praktisk betydelse, se WALZ s. 53 i *Vereins für Socialpolitik* publikationer. En dylik kommun omfattar flera orter, vilka var och en kan ha sin egen förmögenhet. Stadsfullmäktige väljas av de särskilda orterna till det antal, som statsmyndigheterna med hänsyn till antalet röstberättigade invånare fastställa. I angelägenheter, som uteslutande röra förvaltningen av en viss orts förmögenhet, besluta endast representanterna för denna ort (§§ 161 —171 a).

[1] *Städteordnung 1853* § 60, KAPPELMAN 73, DOVE 135, GEFFCKEN 285.

ÖSTERRIKE. Viktigare har denna institution blivit i ÖSTERRIKE, och särskilt i Wien, där de olika bezirken t. o. m. erhållit representativa myndigheter. I viss mån torde denna lokala decentralisation utgöra en motvikt mot den starka centralisation till förmån för magistratens och borgmästarens befogenheter, som särskilt i de större städerna i Österrike är förhärskande.

Till förvaltningens underlättande indelas staden mångenstädes i mindre förvaltningsområden, Bezirk. I varje sådant område utses en bezirksföreståndare, vilken visserligen åtnjuter ett mindre arvode — i Wien 3,000 österrikiska kronor, ungefär motsvarande 2,000 svenska — men i huvudsak betraktas som en kommunal förtroendeman.

WIEN. Den största betydelsen har denna bezirksindelning i Wien. Här väljer varje bezirk en egen representation med 18—30 medlemmar, efter en något inskränktare rösträtt än den som gäller till stadsfullmäktige. Dessa representationer utse bezirksföreståndaren, vars val dock måste underställas stadsrådet. Bezirksföreståndaren har rätt att deltaga i stadsfullmäktiges sammanträden, dock utan beslutanderätt.

Maktfördelningen mellan bezirksrepresentationen och föreståndaren motsvarar ungefär förhållandet mellan borgmästaren och fullmäktige. Representationens beslut kunna alltså sättas ur kraft av föreståndaren, om de strida mot lag eller stadsfullmäktiges beslut. I dylika fall avgöres frågan av borgmästaren, som naturligtvis även själv har rätt förbjuda verkställigheten av vidkommande beslut. Bezirksrepresentationen, som i likhet med fullmäktige väljes på sex år, kan upplösas av fullmäktige eller den kejserliga ståthållaren.

Dessa bezirksmyndigheters kompetensområde omfattar å ena sidan vissa val till de lokala fattigvårds- och skolråden, å den andra avgivandet av utlåtanden över ansökningar om hemorts- eller medborgarrätt, om koncessioner för vissa yrken, om uppställande av föremål på gatorna,

bord, kiosker, annonser o. s. v. Bezirksföreståndaren åligger särskilt att ha uppsikten över kommunens fasta egendom inom området, över gaturenhållningen o. s. v., samt att utfärda vissa officiella bevis, fräjdebetyg o. d.[1] I andra städer skall bezirksföreståndaren därjämte utbetala de kommunala arbetarnas löner. Särskilt i Wien ha bezirksmyndigheterna en mängd åligganden, som visserligen i och för sig icke äro så viktiga, men dock på ett kännbart sätt ingripa i invånarnas dagliga liv och sysselsättningar.

I varje bezirk har dessutom inrättats ett avdelningskontor av magistraten, *magistratisches Bezirksamt*, som å ena sidan självständigt handhar de ärenden, som tillhöra magistraten och äro av uteslutande lokal natur, å den andra kan betraktas som bezirksmyndigheternas verkställande organ och efter bezirksföreståndarens anvisningar vidtaga de åtgärder, som falla inom bezirkets kompetens. I övrigt samarbeta de centrala och de lokala myndigheterna i alla förekommande fall: sålunda avhållas i början av varje år konferenser i varje bezirk mellan föreståndaren och vidkommande tekniska tjänstemän från de kommunala gas- och elektricitetsverken samt spårvägarna för att överenskomma om ett enhetligt program för de gatuarbeten, som respektive verk måste utföra under det kommande året.[2]

Så stor betydelse som i Wien synes emellertid bezirksindelningen icke ha uppnått i någon annan stad. Likaledes förekomma verkliga bezirksrepresentationer endast i Wien. I Brünn välja fullmäktige för vart och ett av de fyra bezirken en bezirksföreståndare jämte tre ställföreträdare »till borgmästarens, stadsrådets och stadsfullmäktiges understöd». Dessa föreståndare ha rätt att närvara vid såväl fullmäktiges som stads-

---

[1] *, Graz, *Ver. f. Soc.-pol.* 122: VI, s. 141 ff.

[2] *Gemeindestatut Wien* §§ 91—95, 102, 103, VOGLER 30 ff.

rådets sammanträden, dock utan rösträtt. I Graz synes ungefär samma ordning tillämpas, dock tillsättas bezirksföreståndarna här efter ansökan, oaktat platsen fortfarande betraktas som en kommunal förtroendepost. Överallt åtnjuter föreståndaren liksom i Wien ett mindre arvode.

Bezirksmyndigheternas egentliga uppgift i dessa städer synes vara att under de verkställande myndigheternas kontroll handha vissa ärenden av rent lokal natur. I allmänhet är man särdeles tillfredsställd med denna form för förvaltningens decentralisation, som särskilt ur kostnadssynpunkt visat sig betydligt fördelaktigare än inrättandet av lokala magistratsexpeditioner.[1]

* * *

Skatteutjämning mellan en stad och dess grannkommuner.

En av de olägenheter, som vid stadsbildningen särskilt gör sig gällande, och som mångenstädes varit den drivande kraften vid inkorporeringar, är den ojämnhet i skattebelastningen, som en olämplig kommunal indelning lätt framkallar. Det bildas utanför staden särskilda industrisamhällen, arbetaresamhällen och särskilda kommuner med övervägande förmögna skattebetalare. Huru förhållandena i detta hänseende kring Stockholm utvecklats, har förut påpekats. Ännu mycket mera slående äro emellertid ojämnheterna i beskattningen omkring Berlin, och det är icke förvånande, att det betecknats som en av den nya kommunens, Gross-Berlins, främsta uppgifter att i detta hänseende åstadkomma en utjämning. Vilka åtgärder, som i dylikt syfte i London vidtagits, har ovan blivit skildrat. Även den nu gällande preussiska lagstiftningen har vidrört detta problem genom vissa bestämmelser rörande skyldighet för

---

[1] Ovanstående skildring är hämtad ur Författarens *Kommunalförvaltningens organisation och arbetssätt*, s. 210 ff.

industrikommuner att lämna en slags skadeersättning till de kommuner, där arbetarna företrädesvis bosätta sig. Man har här gripit ut en sida av problemet, måhända den mest brännande, och tills vidare lämnat de övriga att lösas på den enda väg, lagstiftningen lämnat övrig, nämligen inkorporeringen. Frågan om de rika villastädernas bidrag till de fattigare kommunernas skolförvaltning och fattigvård beröres icke av denna skattelagstiftning — i motsats till vad i London genom den där vidtagna *Equalisation of Rates* är fallet, vilken dock här allmänt betraktas som otillräcklig.

I den preussiska kommunalskattelagen (§ 53) stadgas sålunda, att om en kommuns utgifter för skolväsen, fattigvård och polis avsevärt ökas och på ett sätt som medför en obillig belastning av de skattepliktiga, och om denna merbelastning kan återföras därpå, att befolkningen ökats genom personer, som äro sysselsatta i bergverk, fabriker eller järnvägar, belägna i en annan kommun, så är den första kommunen — *Wohngemeinde* — berättigad att av den senare — *Betriebsgemeinde* — erhålla ett skäligt bidrag *(angemessener Zuschuss)*. Vid bestämmandet av detta bidrag skall, jämte merutgifternas höjd, hänsyn tagas till de fördelar, som bostadskommunen möjligen kan åtnjuta genom dessa förhållanden, förutsatt att dessa fördelar komma till uttryck i kommunens skattekraft. Bidraget får icke överskrida hälften av driftskommunens skatteintäkt från ifrågavarande anläggningar. Kunna de båda kommunerna, som väl oftast är fallet, icke enas om bidrag skall utgivas eller om bidragsbeloppets storlek, så skall bezirksutskottet avgöra ärendet.

Det kan tilläggas, att den kommunala skattskyldigheten i allmänhet är knuten till bostadskommunen, och att driftkommunens bidragsskyldighet sålunda icke är en ersättning för skatteinkomster, som bostadskommunen går miste om, därigenom att dess invånare ha sysselsättning i annan kommun.

Denna bestämmelse har naturligen i främsta rummet sin tillämpning på de städer, vilkas fabriker sysselsätta arbetare, som bo utom staden. En av de fattigaste av Berlins östra förstäder, *Neu-Weissensee*, har sålunda 1905 tilltvingat sig ett bidrag av Berlin med hänsyn till de fabriks- och järnvägsarbetare, som äro sysselsatta i Berlin men bo i Neu-Weissensee. Om detta exempel vunne allmännare efterföljd, så kan Berlins läge högst väsentligt försämras, då den icke har någon möjlighet att göra sig skadeslös på de rika västra förstäderna, vilkas invånare till stor del ha sin sysselsättning i Berlin. Även åtskilliga andra städer ha på grund av denna bestämmelse måst vidkännas en dylik bidragsskyldighet, som ofta torde utgöra en kraftig erinran om nödvändigheten av i tid företagna utvidgningar av stadsområdet. I viss mån söka städerna redan nu taga skadan igen genom att låta utomstående betala efter högre taxa för användandet av sina sjukhus, skolor, o. d. I Berlins sjukhus upptagas sålunda utomstående endast i nödfall och mot erläggande av de verkliga självkostnaderna. Även i stadens skolor få utomstående erlägga högre avgifter. Samma är förhållandet i andra städer, exempelvis Kiel, där skolavgifterna för utomstående äro 50 % högre än de vanliga skolavgifterna.

Bestämmelser rörande en viss kommuns skyldighet att bidraga till en annans utgifter — i analogi med den preussiska kommunalskattelagens 53 § — förekomma icke i någon annan tysk stat, ehuru deras införande varit föreslaget i *Württemberg*. Regeringen ställde sig dock avvisande, främst på grund av de juridiska svårigheter, vilka äro förenade med en dylik lagstiftning: de ytterst vaga bestämmelserna om »obillig merbelastning» av bostadskommunens utgifter, liksom även stadgandena om ersättningens storlek måste enligt dess mening givas en något precisare formulering. Den vidare utveckling av den preussiska

agstiftningen, som i sammanhang med förhandlingarna om det nya förbundet Gross-Berlin ifrågasatts, har ovan närmare omnämnts.[1]

---

[1] Av stort intresse är i detta sammanhang det — dess värre misslyckade — försök, som från statsmyndigheternas sida i början av år 1911 gjordes för att åstadkomma en enhetlig skattekvot i Gross-Berlin. I de östra och norra kommunerna har utdebiteringen sedan åtskilliga år överskridit de 100 % tillägg till den statliga inkomstskatten, som utgör den gräns, vid vilken statsmyndigheternas rätt att fastställa den kommunala budgeten vidtager. Även staden Berlin har år 1910 nödgats höja sin utdebitering till 105 %, medan däremot de södra och västra kommunerna genom lägre skattesatser utövade en stark attraktion på de större skattebetalarna. Den statliga uppsiktsmyndigheten i Potsdam föreslog därför på en konferens av representanter för de stora kommuner, som äro avsedda att ingå i den blivande specialkommunen Gross-Berlin, att utdebiteringen skulle överallt fastställas till 110 %. De möjligen uppkommande överskotten voro väl erforderliga för att möjliggöra en något hastigare amortering av den på sista åren starkt ökade skuldbördan. Ville icke kommunerna ingå på detta förslag, ansåg sig staten tvingad att avsevärt skärpa de hittills följda, alltför liberala bestämmelserna vid fastställandet av städernas beslut om upptagande av lån. Oaktat denna risk ha de västra kommunerna allmänt vägrat att — som det förefaller dem — i onödan höja skatterna. För i år har sålunda det gjorda försöket misslyckats. — Det torde böra anmärkas, att detta förslag endast avsåg en enhetlig utdebitering, icke en verklig skatteutjämning, vilken väl endast kan ske på den väg man gått i London: genom anläggande av en gemensam fond för skatteöverskotten från de rikare delarna av området, såsom numera också av lantdagens andra kammare föreslagits.

III. FRANKRIKE.

Inom den franska förvaltningsrätten har man sedan länge sysselsatt sig med de problem, som varit föremål för den ovan beskrivna preussiska och sachsiska lagstiftningen.[1] I allmänhet äro de franska primärkommunerna så små — år 1901 hade 18,500, nära hälften av samtliga, mindre än 500 invånare — att de för många uppgifter äro hänvisade till en inbördes samverkan. Häri torde nog också orsaken ligga till att den högre kommunalförvaltningen — i arrondissement och departement — här tidigt nått en hög utveckling och utgjort förebilden för en motsvarande organisation i andra länder. Liksom i England torde den utbildning, som de högre kommunernas organisation och verksamhetsområden ha erhållit, i allmänhet verka utjämnande mellan primär-

[1] Den följande redogörelsen för de sammansatta kommunerna enligt fransk förvaltningsrätt grundar sig i allt väsentligt på själva lagtexten samt L. Morgands kommentar *La loi municipale,* 1906, II: 124—136, 542—555 samt 605—638. För den franska kommunalförvaltningens allmänna organisation hänvisas till Författaren, *Kommunalförvaltningens organisation.* För åtskilliga upplysningar rörande Paris' förhållande till sina grannkommuner stannar författaren i förbindelse till herr Frithiof Palmær, Paris. — Märkligt nog har icke i sammanhang med den ovan refererade preussiska lagstiftningen någon redogörelse lämnats för motsvarande förhållanden i utlandet: endast de engelska *unions* blevo under lantdagsdebatten flera gånger omnämnda, utan att man dock synes ha haft någon klarare uppfattning av deras verkliga betydelse.

kommunerna, även om någon egentlig samverkan mellan den högre och den lägre kommunen icke här förekommer. Den betydelse, som departementalförvaltningen kan ernå för reglerandet av förhållandet mellan en storstad och dess grannkommuner, kommer senare med exempel från Paris att närmare påvisas.

FRIA SAMMANSLUTNINGAR MELLAN KOMMUNER.

Emellertid är det icke endast de obligatoriska högre kommunerna, som i Frankrike fått en hög utveckling — även fria, kommunala sammanslutningar ha sedan länge en viktig plats i den franska förvaltningsrätten. Enligt 1837 års stora kommunallag, som reglerade detta område ända till 1884 års *Loi municipale*, kunde samverkan mellan ett flertal kommuner ske på två sätt.

Förvaltningen av flera kommuners gemensamma egendom *(des propriétés indivises)* handhades av gemensamma kommissioner, *commissions syndicales*. Denna form för samverkan har så gott som oförändrad övergått i nu gällande lag. För det fall att flera kommuner gemensamt intresserade sig för ett företag eller anläggning, ägde de däremot icke att tillsätta en gemensam kommission, utan måste de genom direkta förhandlingar söka överenskomma om sina respektive andelar i de gemensamma kostnaderna. Kunde en dylik överenskommelse icke träffas, så övergick beslutanderätten till chefen för departementsförvaltningen, prefekten.

Vid 1884 års lagstiftning var avsikten ursprungligen att för båda dessa ändamål använda samma former: en gemensam kommitté, *commission intermunicipale*. Deputeradekammaren företog emellertid i regeringsförslaget avsevärda förändringar, vilka i huvudsak åsyftade att ge prefekten befogenhet att, vare sig med eller utan kommunalt initiativ, för vissa viktiga ändamål, — skolväsen, fattigvård, vägförvaltning — bilda särskilda sammanslutningar, i nödfall även mot samtliga deltagande kommuners bestridande. I allt väsentligt sammanföll sålunda detta pro-

jekt med de preussiska lagarna av 1891 och 1911, frånsett att här de särskilda uppgifterna för dylika tvångssammanslutningar uttryckligen uppräknas, i stället för att såsom i Preussen endast allmänt angivas. Senaten fann emellertid dessa tvångsbefogenheter alltför vittgående och gjorde de gemensamma kommissionerna såsom dittills frivilliga. Därjämte skapade den en ny form för samverkan mellan kommuner i form av gemensamma konferenser. Slutligen har 1890 genom särskild lagstiftning införts en tredje form för kommunala sammanslutningar, *des syndicats,* nära motsvarande de tyska *Zweckverbände.*

KONFERENSER. Enligt gällande rätt förekomma sålunda tre olika former för samverkan mellan flera kommuner. Den lösaste, genom särskilda konferenser, avser alla slag av gemensamma intressen, förvaltningen av gemensam egendom, utförandet av gemensamma företag o. s. v. I dylika fall kunna respektive kommunalfullmäktige sinsemellan söka åstadkomma ett samförstånd *(provoquer une entente)* och avhandla sina gemensamma intressen på en konferens, vars beslut dock alltid måste underställas de olika representationernas stadfästelse. Dessa konferenser kunna resultera i formliga avtal *(conventions)* att på gemensam bekostnad utföra en viss anläggning. Konferensernas organisation är i lagen särskilt föreskriven: varje kommunal representation företrädes av tre delegerade. Prefekten och underprefekten ha rätt att närvara vid alla konferenser.

Genom denna form för samverkan uppkommer icke någon ny offentlig rättspersonlighet: konferensens beslut få någon betydelse först då de godkänts av de särskilda kommunernas representationer och verkställas likaså av deras myndigheter. Överhuvudtaget är dess uppgift inskränkt till att rådpläga, att utreda och förbereda de olika kommunalfullmäktiges beslut. I konsekvens härmed ha icke de statliga myndigheterna tillerkänts någon rätt att framtvinga dylika konferenser;

däremot har prefekten rätt att upplösa konferensen, om den behandlar ärenden, som falla utom den kommunala kompetensen.

Någon större betydelse för den egentliga stadsförvaltningen synas icke dessa konferenser ha ernått. I stort sett torde detta omdöme även gälla den andra och något fastare formen för samarbete mellan flera kommuner, genom särskilda kommissioner, *commissions syndicales.* Detta beror i främsta rummet på att dessa kommissioner uteslutande äro avsedda för förvaltningen av egendom, som är gemensam för ett flertal kommuner. Om i ett dylikt fall en av delägarna därom framställer begäran, är republikens president skyldig att genom en särskild förordning bilda en gemensam kommission, sammansatt av delegerade för de olika kommunerna, vilka väljas av de särskilda kommunala representationerna till det antal presidentens förordning bestämmer. Denna kommission väljer en särskild ordförande, *syndic,* vilken gentemot kommissionen intar samma ställning som mären i förhållande till kommunalfullmäktige, och åt vilken även den verkställande myndigheten uppdragits. COMMISSIONS SYNDICALES.

Denna sammanslutning kan sålunda bildas genom tvång: även i det fall att endast en av delägarna så yrkar, är presidenten skyldig att föranstalta om kommissionens bildande. Märkligt är vidare i jämförelse med de preussiska förhållandena, att tvånget även riktar sig mot landets högsta administrativa myndighet. Presidenten är nämligen icke berättigad att — som överpresidenten i en preussisk provins i motsvarande fall — underkasta en dylik hemställan en fri prövning.

Fördelningen av kommissionens medlemmar på de särskilda kommunerna bestämmes av presidenten. Medan de förut omnämnda konferenserna alltid bestodo av ett lika antal medlemmar, har lagen sålunda här lämnat rum för en annan, ojämnare fördelning, avpassad efter det intresse varje delägare kan ha i kommissionens förvaltning.

En dylik gradering var med avseende på konferenserna onödig, då dessa ändå icke hade någon verklig beslutanderätt. Kommissionerna äro däremot förvaltningsmyndigheter med egen, om ock begränsad beslutanderätt. Alla de särskilda befogenheter, som de särskilda kommunala myndigheterna, mären och kommunalfullmäktige, förut haft med avseende på förvaltningen av den gemensamma egendomen, övergå nämligen på kommissionen, dock med det förbehåll, att alla försäljningar, byten, inköp eller andra substantiella förändringar av det förvaltade objektet fortfarande förbehållas de särskilda kommunernas beslutanderätt. Huru den brist, varmed utgifterna eventuellt överskjuta inkomsterna, skall täckas, tillkommer de olika kommunerna att sinsemellan överenskomma. I brist på godvillig överenskommelse sker fördelningen av prefekten, efter vars beslut i detta hänseende kommunerna äro skyldiga att rätta sig.

KOMMUNALA SYNDIKAT.

Det är egentligen endast den tredje formen för samarbete mellan olika kommuner, som blivit av någon större betydelse för den egentliga stadsförvaltningen: de genom lag av den 22 mars 1890 införda *syndicats des communes.*

Om två kommuner önska förena sig om ett företag till gemensamt gagn, *une œuvre d'utilité intercommunale*, och genom förberedande överläggningar enat sig om de finansiella grunderna för en dylik sammanslutning, kan presidenten genom en under särskilda former beslutad förordning föranstalta om bildandet av ett särskilt kommunalt syndikat, en sammanslutning mellan de vidkommande kommunerna.[1] Dylika syndikat synas i tämligen stort antal ha blivit bildade. I främsta rummet falla uppgifterna för dessa sammanslutningar inom den allmänna hälso-

---

[1] Denna förordning måste utfärdas i statsrådet, *le Conseil d'État,* en myndighet, vars främsta uppgifter motsvaras av dem som i Sverige anförtrotts regeringsrätten och lagrådet, men som även har andra viktiga befogenheter.

och sjukvårdens, fattigvårdens och skolväsendets områden. Men även den egentliga kommunalindustrialismen har utgjort föremål för deras verksamhet. Bland företag i dylik interkommunal förvaltning kunna nämnas sjukhus, hospital (för sinnessjuka), sjukkassor, ålderdoms- och fattigunderstödsföretag, högre folkskolor och yrkesskolor, muséer, bibliotek, slakthus, spårvägar och andra trafikföretag, vatten- och avloppsanläggningar, belysningsföretag o. s. v. I stor omfattning ha också Paris' förstadskommuner använt sig av denna form för sammanslutning för att tillvarataga sina gemensamma intressen. Fyra kommuner tillhörande Paris' omgivningar, *le banlieu,* ha sålunda sammanslutit sig för byggande av en spårväg, som t. o. m. går genom andra kommuner än de i syndikatet deltagande. 55 andra kommuner i Paris' närhet ha sammanslutit sig för att med ett gasverksföretag ingå avtal om leverans av gas och kontrollera detta avtals iakttagande.[1]

Ett dylikt syndikat utgör ett särskilt offentligt rättssubjekt. Alla bestämmelser om den kommunala förvaltningens former, om den statliga uppsikten över kommunen, kommunens ställning till andra rättssubjekt o. s. v. äga därför tillämpning på syndikatet. Dess förvaltning handhaves av en särskild kommitté, om vars sammansättning särskilda bestämmelser kunna lämnas i den förordning, som utgör grundvalen för syndikatets bildande. Om så icke är fallet, äger varje deltagande kommun rätt att välja två representanter. De sålunda utsedda medlemmarnas funktionsperiod sammanfaller med respektive kommunalrepresentations och utgör alltså fyra år. Kommitténs ordförande eller president utgör på samma gång dess främsta verkställighetsorgan, chef för syndi-

[1] Den franska förvaltningspraxis har i allmänhet starkt begränsat kommunernas kompetens med avseende på kommunalindustriella företag: de ha sålunda ansetts berättigade att anlägga en spårväg men icke att själva driva den. I det ovan omnämnda fall, då ett kommunalt syndikat anlade en spårväg, måste det sålunda sedan utarrendera den åt ett enskilt bolag.

katets förvaltning. Kommittén har två ordinarie sammanträden årligen, vilka skola hållas en månad före generalrådets (departementets kommunalrepresentation, ungefär motsvarande de svenska landstingen). Denna bestämmelse betingas av det sammanhang, som ofta kan förefinnas mellan departementets och syndikatets förvaltning, vanligen i form av att departementet beviljar syndikatet särskilda bidrag. För kommitténs sammanträden och arbetssätt gälla i allmänhet samma regler som om de vanliga kommunala representationerna — dock med ett viktigt undantag. Kommitténs sammanträden äro icke offentliga, något som även motsvaras av de preussiska förhållandena. Medlemmarna i de olika kommunernas representationer äga dock rätt att taga del av kommitténs protokoll.

Kommittén är berättigad att med prefektens godkännande utse en kommission för övervakande av dess förvaltning samt en eller flera förvaltare, *gérants*. Den övervakande kommissionen har icke någon beslutanderätt utan har endast att förbereda eller övervaka utförandet av kommitténs beslut. Förvaltarna representera inom sitt område kommitténs president och utöva alltså en verkställande myndighet.

Kommittén kan vidare för förvaltningen av de anstalter, som tillhöra syndikatet, utse särskilda kommissioner, rörande vilkas befogenhet en viss tvekan rått, men som dock numera även anses kunna tillerkännas en självständig beslutanderätt. Syndikatets förvaltning kan sålunda tillkomma tre olika slag av myndigheter. I främsta rummet är presidenten — motsvarande mären — dess verkställande och förvaltande myndighet. Hans verksamhetsområde kan dock inskränkas genom tillsättande av förvaltare, *gérants*, för särskilda uppgifter samt kommissioner, *commissions administratives*, för förvaltningen av syndikatets självständiga anstalter, sjukhus, fattigvårdsinrättningar o. dyl.

Kostnaderna för syndikatets förvaltning täckas i främsta rummet

av de bidrag, som de deltagande kommunerna, i enlighet med den överenskommelse, som föregått syndikatets bildande, äro skyldiga att lämna.

Syndikatet kan utvidgas genom upptagande av nya medlemmar, om de förutvarande ena sig därom. Utvidgningar av syndikatets verksamhetsområde förutsätta likaså, att enighet härom uppnåtts mellan de deltagande kommunerna. I båda fallen måste dessa överenskommelser bekräftas genom en särskild förordning.

Syndikatet kan bildas på obestämd tid eller för en överenskommen begränsad period. Efter dess slut upplöses sammanslutningen utan vidare, likaså om samtliga deltagare ena sig härom. Syndikatet kan även upplösas genom en av presidenten utfärdad förordning, vilken dock kräver särskilda konstitutionella former,[1] försåvitt den icke föranletts av en motiverad hemställan från majoriteten av de deltagande kommunerna.

* * *

Paris' förhållande till sina grannkommuner.

Såsom redan ovan framhållits, har denna nya form för interkommunal samverkan med förkärlek upptagits av kommunerna i Paris' omgivningar. Den egentliga stadsbygden sträcker sig vid Paris liksom vid de andra världsstäderna långt utanför det egentliga stadsområdet och har naturligtvis även här framkallat ett behov av samarbete mellan staden och dess grannkommuner. Detta behov har dock märkligt nog icke här givit anledning till några större inkorporeringsfrågor, och icke heller ha mellan Paris och de mindre kommunerna några direkta förbindelser av större betydelse ingåtts. Orsaken härtill är otvivelaktigt, att »det större Paris» redan bildar en kommunal enhet, varigenom förhållandet mellan de olika primärkommunerna på ett tillfredsställande sätt ordnats.

---

[1] *Décret rendu sur l'avis conforme du Conseil d'État,* en förordning, utfärdad icke allenast efter statsrådets hörande, utan i enlighet med dess råd.

Jämte 76 grannkommuner bildar Paris' Seinedepartementet, *le département de Seine.* Departementets kompetens omfattar i främsta rummet vägväsendet, trafikföretag (lokalbanor), det högre undervisningsväsendet och viktiga delar av fattigvården.

Generalrådet, *le conseil général de la Seine,* departementets beslutande myndighet, består av Paris' 80 kommunalfullmäktige jämte 21 representanter för *la banlieue* eller grannkommunerna. Dessa äro uppdelade på 21 kantoner, 12 i arrondissementet Saint-Denis och 9 i arrondissementet Sceaux, varje kanton väljande en medlem av generalrådet.

Generalrådet arbetar på 7 permanenta kommissioner för fastighetsförvaltningen, väg-, vatten- och hälsovårdsfrågor, fattigvården, undervisningsväsendet, finanserna, polis och fångvård samt diverse (valfrågor, konst, brandväsen o. s. v.). Därjämte förekomma en del *commissions spéciales,* varibland särskilt märkes omnibus- och spårvägskommissionen, samt slutligen budgetkommissionen, som konstitueras av rådets ordförande och vice ordförande jämte två delegerade från vardera av de sju permanenta nämnderna. Av särskilt intresse genom sin sammansättning är kommittén för departementets allmänna arbeten, som jämte budgetskommissionen består av sex representanter för Paris' förstäder, utsedda av de medlemmar av generalrådet, som väljas av Paris' närmaste grannkommuner.

Departementet handhar sålunda åtskilliga av de stora förvaltningsområden, som eljest pläga tillkomma primärkommunerna. Härvid blir naturligtvis huvudstadsintresset det avgörande på grund av generalrådets sammansättning, där de 80 representanterna för Paris alldeles dominera. Men även de mindre kommunerna ha stora fördelar av att tillhöra det skattekraftiga Seinedepartementet. Å departementets budget utgår nämligen särskilda poster såsom *secours,* hjälpanslag, till understöd åt de kommuner, som icke på egen hand kunna utföra ett nödvändigt arbete,

exempelvis anläggande av en gasledning, byggande av en skola, förbättrande av en väg o. s. v. Till stor del beviljas dessa understöd i en rund summa, varigenom förvaltningsmyndigheterna efter eget gottfinnande och i mån av förefallande behov kunna ombesörja deras fördelning på ett rättvist och lämpligt sätt. Departementets inkomster återigen bestå till största delen av vissa tillägg till de direkta statsskatterna *(centimes additionnels)*. Detsamma är fallet med primärkommunerna, dock med undantag av Paris, vars största inkomstkälla är en indirekt konsumtionsskatt, *l'octroi*, tullen. Onekligen kommer departementsförvaltningen härigenom att medföra en viss utjämning av den kommunala beskattningen inom sina olika delar, då en del av inkomsterna, vilka naturligtvis till största delen härröra från de skattekraftigare områdena, utdelas till de mest betungade kommunerna.

BILAGOR.

BILAGOR.

1. KUNGL. BREV OCH DEPARTEMENTSSKRIVELSER I INKORPORERINGSÄRENDEN 1860—1912.
   1. Kungl. brev den 1 februari 1867 angående Majornas överflyttning till Göteborg.
   2. Kungl. brev den 19 april 1872 angående viss överflyttning till Nyköping.
   3. Kungl. brev den 3 mars 1882 angående Landalas överflyttning till Göteborg.
   4. Departementsskrivelse den 10 december 1892 angående avslag å föreslagen överflyttning av Norrköpings norra förstäder till Norrköping.
   5. Kungl. brev den 9 februari 1897 angående Nynäs överflyttning till Gäfle.
   6. Kungl. brev den 13 februari 1903 angående viss överflyttning till Örebro.
   7. Kungl. brev den 22 november 1907 angående viss överflyttning till Falkenberg.
   8. Kungl. brev den 3 mars 1905 angående Lundby sockens införlivande med Göteborgs stad.
   9. Kungl. brev den 22 mars 1912 angående Brännkyrka sockens införlivande med Stockholms stad.
2. LAG ANGÅENDE KOMMUNALFÖRBUND AV DEN 18 JUNI 1910 (SACHSEN).
3. LAG ANGÅENDE KOMMUNALFÖRBUND AV DEN 19 JULI 1911 (PREUSSEN).
4. SVENSKA STADSFÖRBUNDETS FRAMSTÄLLNING TILL KUNGL. MAJ:T RÖRANDE VISS LAGSTIFTNING OM FÖRÄNDRING AV KOMMUNS OMRÅDE.

Bilaga I.

KUNGL. BREV OCH DEPARTEMENTSSKRIVELSER I INKORPORERINGSÄRENDEN 1860—1912.[1]

KUNGL. BREV DEN 1 FEBRUARI 1867 ANGÅENDE MAJORNAS ÖVERFLYTTNING TILL GÖTEBORG.

Carl, etc.

Vår ynnest etc.

Sedan, med anledning av särskilda, å sockenstämma med Carl Johans församling invid Göteborg utsedda kommitterades den 2 maj 1856 till Oss ingivna underdåniga framställning, att nämnda församling eller de s. k. Majorna måtte införlivas med Göteborgs stad under lika rättigheter och skyldigheter som stadens förstäder, dock med de jämkningar, som församlingens läge och förhållanden i övrigt kunde påkalla, Vi under den 3 december 1858 förordnat om nedsättande av en kommitté av lämpligt antal ledamöter, valde så väl av Carl Johans församling som utav Göteborgs stad, vilken kommitté skulle äga att i vissa omständigheter verkställa erforderlig utredning och avgiva yttrande och förslag i frågan, samt denna kommitté uti avgivet betänkande den 1 juni 1863, på anförda grunder, även tillstyrkt, att berörda församling måtte såsom förstad läggas till Göteborgs stad, och att sådan förening mellan församlingen och staden finge äga rum under vissa av kommittén uppgivna villkor, och däribland att den blivande förstadens område komme att omfatta — så har Vår Befallningshavande i ovan berörda län med skrivelse den 31 december 1864 detta kommitténs förslag — som jämväl blivit av Carl Johans församling å kommunalstämma antaget och därefter i huvudsakliga delar godkänt av Göteborgs stadsfullmäktige, drätselkammare och magistrat — med tillhörande handlingar och eget underdånigt utlåtande till Oss överlämnat. därvid Vår Befallningshavande förklarade sig biträda den åsikt, vilken dåmera allmänt hade givit sig tillkänna, om nödvändigheten av den ifrågasatta föreningen, och tillstyrkte, att förstadens område måtte komma att omfatta samtliga, ovan upptagna, av kommitterade därtill föreslagna lägen-

[1] Samtliga här tryckta brev och skrivelser äro riktade till kammarkollegium och meddela alltså icke bestämmelserna rörande den judiciella överflyttningens genomförande, för vilka ett särskilt, alltid använt formulär tillämpas, jfr ovan sid. 911 ff. Endast för Lundby och Brännkyrka införlivning med respektive Göteborg och Stockholm har det kungliga brevet till konungens befallningshavande, där samtliga inkorporeringsbestämmelser upptagas, återgivits.

heter, varjämte Vår Befallningshavande avgav yttrande i fråga om sättet och villkoren för dessa lägenheters avträdande till staden; och have Vi, som, efter det I den 6 mars 1865 infordrat underdånigt utlåtande i ämnet avgivit, genom nådig remiss den 12 därpå följande maj, med förklarande att framställning till Rikets ständer om upplåtelse till Göteborgs stad för ifrågavarande ändamål av Älfsborgs Kungsladugård med tillhörande lägenheter icke borde avlåtas under andra villkor än att staden utgåve årlig gottgörelse för den inkomst, som, efter vad upplyst blivit, landshövdingen av lägenheterna åtnjutit, och befallt Vår Befallningshavande att härom å nyo höra stadsfullmäktige i Göteborg — och sedan Vår Befallningshavande därefter fullmäktiges underdåniga yttrande insänt, samt Vårt och Rikets Kommerskollegium ävensom Vår förvaltning av sjöärendena hört blivit — uti nådig proposition den 24 november 1865 föreslagit Rikets då församlade ständer, att för deras del medgiva, att till staden Göteborg upplåtes meranämnda Kungsladugård och därtill hörande lägenheter med undantag av den mark, som Kronan för eget behov sig förbehållit, samt att staden berättigades att, i stället för landshövdingen i länet, uppbära och disponera de grundlegor, arrenden och andra avgifter, som för lägenheterna erläggas, ävensom framdeles inflytande skatteköpeskillingar för de lägenheter, vilka, enligt nådiga brevet den 14 november 1854, borde, i den mån ansökningar därom inkomme, till skatte försäljas, dock med förbindelse för staden att årligen utbetala 12,000 Riksdaler, motsvarande i jämnat tal den inkomst, som landshövdingen på senare tiden av lägenheterna åtnjutit, och under förbehåll, att den till en del av Slottsskogslägenheterna hörande dugliga skog bibehålles, för att till parkanläggning för staden användas.

Till svar härå anmälde Rikets ständer uti underdånig skrivelse den 15 juni 1866, det Rikets ständer väl funnit att, för befrämjande av ett även från det allmännas synpunkt så viktigt ändamål som det ifrågavarande, staten icke borde undandraga sig att i någon mån göra uppoffring till fördel för Göteborgs samhälle; men att, då lägenheterna, i den mån nuvarande arrende upphör, kunde antagas inom en icke avlägsen framtid erhålla ett vida högre värde än som motsvarade den inkomst, vilken på senare tiden därav erhållits, samt uppoffringen följaktligen skulle bliva alltför betydlig genom ett obetingat bifall till Vår nådiga framställning, Rikets ständer ansett att statens rätt till erhållande av skatteköpeskillingarna för de ännu icke skattlösta lägenheterna, vilka, jämlikt nyssberörda nådiga brev, finge av vederbörande innehavare skatteköpas, borde bibehållas, och att det årliga avgiftsbeloppet för lägenheternas upplåtande skäligen kunde bestämmas till 16,000 Riksdaler, på grund varav Rikets ständer alltså för sin del medgivit, att till Göteborgs stad finge upplåtas Kungsladugården, jämte därtill hörande icke skatteförsålda lägenheter, med undantag av den mark, tillsammans 88 tunnland $14\,^1/_4$ kappland, som Kronan för eget behov sig förbehållit, samt staden berättigas att uppbära och disponera de grundlegor, arrenden och andra avgifter, vilka av så väl de skatteförsålda som övriga lägenheterna erläggas, dock utan inskränkning i den rätt, som på grund av berörda nådiga brev den 14 november 1854 tillkomme innehavare av ännu icke skatteförsålda lägenheter i Carl Johans församling, att desamma till skatte lösa, samt med rättighet för Kronan att fortfarande uppbära de inflytande skatteköpeskillingarna för sådana lägenheter, vilka, enligt samma nådiga brev, kunde i dessa ansökningar därom inkomma, till skatte försäljas, ävensom med förbindelse för staden att i den ordning Vi vid ärendets slutliga prövning kunde finna skäligt fastställa, årligen utbetala

16,000 Riksdaler, samt slutligen under förbehåll, att den dugliga skogen till en del av Slottsskogslägenheterna för det angivna ändamålet bibehölles.

Genom nådig remiss anbefalld att infordra stadsfullmäktiges i Göteborg underdåniga yttrande i anledning av de sålunda utav Rikets ständers för Kungsladugårdens avträdande bestämda villkor, har Vår Befallningshavande i länet, uti memorial av den 2 oktober nästlidna år överlämnat stadsfullmäktiges underdåniga förklaring, att fullmäktige, för vinnande av det avsedda ändamålet, å stadens vägnar underkastade sig dessa villkor; och har slutligen Vår och Rikets Göta Hovrätt den 19 sistlidne december inkommit med erfordrat underdånigt utlåtande i avseende å det föreslagna förstadsområdets överflyttning till Göteborgs stads jurisdiktion.

Då Vi nu till slutlig nådig prövning förehaft detta ärende, hava Vi, på grund av vad till stöd för det av samtliga vederbörande numera förordade förslaget om Carl Johans församlings förening med Göteborg förekommit *dels* funnit gott i nåder förordna att berörda, Säfvedals härad nu tillhörande församling, varav en del, under benämning Majorna, redan är såsom en stadsdel ordnad, skall, jämte övriga här nedan uppräknade lägenheter, från och med 1868 års ingång såsom förstad förenas med Göteborgs stad och läggas under stadens jurisdiktion, och att denna förstads område skall utgöras av:

a) de till landshövdingen i Göteborgs och Bohus län nu på lön anslagna, å Gamla Älfsborgs Kungsladugårds utmark belägna till särskilda personer upplåtna lägenheter i de egentliga s. k. Majorna;

b) de inom berörda lägenheter befintliga allmänna platser och impedimenter;

c) de till landshövdingelönindelningen hörande s. k. Slottsskogslägenheterna;

d) den till landshövdingens indelning likaledes hörande gamla Älfsborgs Kungsladugårds huvudgård;

e) de till Kronans disposition bibehållna lägenheter, utom den del, som tillhör skärgårdsartilleriets stationsplats Nya varvet;

f) de till f. d. Lorentska porterbryggeriet och sockerbruket hörande, redan på grund av nådiga brevet den 22 april 1823 till skatte köpta ägor;

g) den till skatte försålda lägenheten Vägsågen, och

h) gamla eller f. d. Amiralitetsvarvet;

dels ock behagat, på sätt Rikets ständer medgivit, i nåder förklara, att till Göteborgs stad för ovanberörda ändamål, från och med den 14 mars 1868, upplåtes och avträdes gamla Älfsborgs Kungsladugård, jämte därtill hörande, icke skatteförsålda lägenheter med undantag av den mark, tillsammans utgörande 88 tunnland 14 $^1/_4$ kappland, som Kronan för eget behov sig förbehållit, och vilken utgöres av Kommendantsängen, skansen Kronan, en del av skärgårdsartilleriets stationsplats Nya varvet, plats för telegraf å Stigbergsåsen med dit löpande gångstig, jämte åtskilliga impedimenter inom dessa lägenheter ävensom staden berättigas att uppbära och disponera de från så väl de skatteförsålda som de övriga lägenheterna utgående grundlegor, arrrenden och andra avgifter, dock utan inskränkning i den rätt, som på grund av nådiga brevet den 14 november 1854 tillkommer innehavarna av ännu icke skatteförsålda lägenheter i Carl Johans församling, att desamma till skatte lösa, samt med rättighet för Kronan att fortfarande uppbära de inflytande skatteköpeskillingarna för sådana lägenheter, vilka enligt nyssberörda nådiga brev kunna, i den mån ansökningar därom inkomma, till skatte försäljas — allt mot förbindelse för staden att till Göteborgs lantränteri inbetala vid 1868 års slut 12,000 Riksdaler och sedermera årligen kvartals-

vis med 4,000 Riksdaler varje gång senast den 15 mars, den 15 juni, den 15 september och den 15 december tillhopa 16,000 Riksdaler, att disponeras på sätt av Oss framdeles kan bliva i nåder bestämt, samt slutligen under förbehåll att den till en del av Slottsskogslägenheterna hörande dugliga skog bibehålles, för att till parkanläggning för staden användas.

Därjämte hava Vi funnit gott, att i huvudsaklig överensstämmelse med vad överenskommit blivit och vederbörande i övrigt föreslagit, till efterrättelse i nåder fastställa följande bestämmelser beträffande verkställigheten av ifrågavarande områdes förening med staden:

1) att staden i sin helhet ombesörjer och bekostar fattig- och sjukvården, folkskoleundervisningen, polis- och nattbevakning samt alla andra kommunala anstalter och angelägenheter inom så väl förstadens som stadens eget område, med de i nästföljande moment stadgade undantag;

skolande alla kommunala utgifter, utom de i berörda mom. omförmälda, av stadens och förstadens invånare gemensamt och efter enahanda grund utgöras;

2) att uti kyrkligt hänseende förstaden fortfarande förbliver skiljd från staden, som således icke bidrager till underhåll och vård av Carl Johans församlings kyrka och begravningsplatser eller till avlöning av församlingens prästerskap och kyrkobetjäning;

3) att så väl de förstaden tillhöriga fastigheter, utom kyrkan och begravningsplatserna, som kommunens alla övriga tillhörigheter och inkomster skola tillfalla staden;

4) att förstadens invånare skola i stadens kommunala angelägenheter åtnjuta enahanda rösträtt som stadens invånare, och vara lika med dessa berättigade att tillgodonjuta de förmåner, som allmänna stiftelser åt stadens invånare eller särskilda klasser av dem bestämma;

5) att för fastigheter i förstaden icke skola till staden erläggas andra tomtöresavgifter, än sådana, som här ovan omförmälas; men vid avyttring av fastighet, varå lagfart äger rum, bör gårdaköpsavgift, i enlighet med vad som är stadgat i avseende på försäljning av fast egendom inom stadens område, till stadens kassa utgöras;

6) att, med undantag av den skuld, som Carl Johans församling åsamkat sig för bestridande av kostnad för kyrkobyggnad med vad därtill hörer, och vilken församlingen får själv vidkännas, ansvarsskyldighet för förstadens alla övriga skulder och förbindelser, av vad beskaffenhet som hälst, sådana de voro den dag stadsfullmäktiges beslut i ämnet fattades, eller den 28 april 1864, övertages av staden i dess helhet, ävensom ansvarigheten för stadens skulder och förbindelser, sådana de voro samma dag, delas av förstaden;

7) att innan de för staden gällande byggnads- och brandordningar å förstaden tillämpas, desamma böra undergå granskning samt, därest, med avseende på de särskilda förhållandena inom förstaden, andra eller förändrade stadganden kunna finnas erforderliga, sådana i byggnads- och brandordningarna inrymmas;

8) att den i § 60 av Vår nådiga förordning den 21 mars 1862 om kommunalstyrelse i stad givna föreskriften angående skyldighet att till magistraten ingiva specialförslag över utgifter och inkomster, skall av vederbörande förvaltningsstyrelse i förstaden redan under innevarande år iakttagas; och

9) att alla sådana mål och ärenden, som vid 1868 års början äro hos Vår Befallningshavande i länet samt vid härads- och ägodelningsrätterna i Säfvedals härad anhängiga och oavgjorda, men därefter böra tillhöra rådhusrätten och magistraten i Göteborg, skola dit överlämnas till vidare handläggning, varjämte det skall åligga domhavanden i häradet att vid samma tid till rådhusrätten av-

lämna för de då sistförflutna tio åren utskrivna och behörigen styrkta transsumt av häradsrättens intecknings-, lagfarts- och förmynderskapsprotokoll, i vad de angå inteckning eller lagfart å fastigheter inom förstadens område eller sådana förmynderskap, vilkas omvårdnad skall genom förändringen till rådhusrätten överflyttas.

I övrigt hava Vi funnit gott föreskriva, dels att, i anledning av stadsfullmäktiges i Göteborg gjorda framställning att, innan föreningen av ifrågavarande område med staden träder i verkställighet, få i vanlig ordning sig yttra angående den tillökning i stadens ämbets- och tjänstemannapersonal, som i följd av föreningen kan erfordras, Vår Befallningshavande bör vidtaga nödiga åtgärder, dels att det skall åligga staden föranstalta, att karta över det område, som kommer att till staden för nu ifrågavarande ändamål upplåtas, varder upprättad och i behörig ordning fastställd — dels ock att sedan I den 12 maj 1865 erhållit nådig föreskrift att inställa alla åtgärder för ny utarrendering av Slottsskogslägenheterna n:r 355 Banehagen, 357 Malmgårdsängen, 358 Lilla Malmgården, 360 Trädgården och 362 Dahlen, vilka, vid 1867 års midfasta arrendelediga, lägenheter skola den 14 mars 1868 till Göteborgs stad, för den nu beslutade regleringen, avträdas, men skyndsam åtgärd erfordras i avseende å lägenheternas skötsel under tiden, Vår Befallningshavande skall äga att vidtaga lämpliga förfoganden för dessa lägenheters utarrendering eller skötsel intill sistomförmälda dag, samt hos Eder därefter anmäla vad i detta hänseende blivit tillgjort. Vilket Vi, som nu låte nådigt brev i ämnet till Vår ovanbemälte Befallningshavande, för vederbörande förständigande avgå, Eder till kännedom och behörigt iakttagande, i vad på Eder beror, härigenom i nåder meddela velat; och Vi befalla Eder Gud Allsmäktig nådeligen.

Stockholms slott den 1 februari 1867.

CARL.

G. Lagerstråle.

KUNGL. BREV DEN 19 APRIL 1872 ANGÅENDE VISS ÖVERFLYTTNING TILL NYKÖPING.

Carl, etc.

Vår ynnest etc.

Uti en av Vår Befallningshavande i Södermanlands län den 29 oktober 1868 insänd och förordad ansökning, hava stadsfullmäktige i Nyköping i underdånighet anhållit, att följande, å en ansökningen bifogad karta över Nyköpings stad och dess omgivningar upptagna lägenheter, vilka, ehuru belägna inom eller invid stadens område, likväl räknades till landet, måtte i judiciellt, kameralistikt, kommunalt och ecklesiastikt hänseende med staden förenas, nämligen:

a) stadens skeppsbrohamn och skeppsbro med där belägna vedgårds- och åbodetomter;

b) skeppsvarvet och den så kallade Lilla Trädgården;

c) en öppen plats nedanför östra kyrkans sydöstra hörn mellan stora slottsträdgården och gårdstomten n:ris 5 och 8 i stadens fjärde kvarter jämte därifrån ledande nya väg till skeppsbron;

d) Nyköpings gamla slott, nu begagnat till arbetshus, jämte slottstäpporna och en öppen plats emellan dessa och tomterna i första kvarteret n:ris 79, 98, 99, 100 och 101, ävensom å stadens karta utmärkta tomterna n:ris 98 1/2, 99 1/2, 100 1/2 och 101 1/2;

e) en del av Fruängen, numera förvandlad till salutorg och kallad Fruängstorget;

f) övriga delen av samma äng, varå kreatursmarknad hålles;

g) Bergens och Sundströms kvarnar, numera Lenningska fabriken;

h) S:t Anna kvarn och såg;

i) Östra eller Sjösa kvarn;

k) lägenheten Perioden;

l) S:t Anna fattighustäppor; och

m) lägenheten Tegelhagen, av vilka lägenheter de under litt. a, b, c, i, k, l och m höra till Helgona socken i Rönö härad, men de övriga till Nicolai socken av Jönåkers härad, varande av stadsfullmäktige såsom skäl för ansökningen i underdånighet anfört, att ifrågavarande lägenheters belägenhet invid eller inom stadens ägor medförde oreda i förvaltningen samt osäkerhet i rättsligt och administrativt hänseende; att ägarna av lägenheterna under litt. g, h och i åtnjöto alla förmåner lika med stadens innevånare av gator, gatubelysning, vattenledning, brandredskap, polis och nattbevakning m. m. utan annan avgift till staden, än att för Lenningska fabriken tillsvidare

efter överenskommelse årligen betalades femtio riksdaler; att arbetare från dessa lägenheter och från Periodens pappersbruk ofta fallit staden till last; att av lägenheten Perioden största delen utgjorde stadsjord och endast ett tunnland 18.9 kappland, varå åbyggnaderna blivit uppförda, tillhörde landets jurisdiktion; samt att, oaktat omflyttningen i ecklesiastikt hänseende från landet till staden, varje lägenhet ändock komme att tillhöra samma pastorat som förut.

Sedan Vi anbefallt Eder att efter vederbörandes hörande med underdånigt utlåtande häröver inkomma, haven I uti särskilda underdåniga skrivelsen den 29 november 1870 Eder utlåtit och beträffande först frågan om förenämnda lägenheters förläggande i ecklesiastikt hänseende till Nyköpings stads församlingar, yttrat att, med undantag dels för lägenheterna litt. a, c, d och e, vilka utgjorde öppna platser eller andra lägenheter, som vore åt Nyköpings stad kollektivt upplåtna och varken i mantals- och taxeringslängden eller husförhörsböcker för Nicolai och Helgona lantsocknar upptogos, dels ock av ägaren till litt. h S:t Anna kvarn och såg och innehavaren av utarrenderade halva lägenheten Tegelhagen litt. m, den underdåniga ansökningen för alla de övriga lägenheterna blivit bestridd dels av deras innehavare, dels av de myndigheter, som därom haft att yttra sig; i vilket avseende Nicolai församlings kyrkoråd anfört, att de ifrågavarande lägenheternas förläggande under staden såsom ett helt, så mycket mindre vore möjligt, som staden själv vore fördelad i tvänne särskilda församlingar, den västra och den östra, av vilka den förra vore förenad med Nicolai lantförsamling till ett pastorat; att visserligen därigenom, beträffande lägenheterna litt. d till och med h, vilka nu hörde till den senare, endast tvänne hushåll med tio personer komme att överflyttas från lant- till stadsförsamlingens husförhörsbok, men att de bidrag, vilka från dessa lägenheter till den gemensamma kyrkan, klockarens och kyrkobetjäningens avlöning samt skolväsendet ingått till Nicolai kyrko- och skolkassor, uppgående under år 1868 till etthundraåttiosju riksdaler 60 öre, skulle tillfalla Västra stadsförsamlingen på landsförsamlingens bekostnad, samt att, då Vi genom resolution den 11 maj 1866 fastställt lönereglering för femtio år för prästerskapet i Nyköpings Västra stads och Nicolai församlingars pastorat, i vars 3 och 4 §§ avgifter av ifrågavarande lägenheterna upptagas, kyrkorådet föreställde sig att dessa avgifter efter deras överflyttning till stadsförsamlingen skulle komma att av den övriga lantförsamlingen erläggas och lägenheterna däremot deltaga i Västra stadsförsamlingens avgifter enligt § 1 mom. b i samma resolution, vilket icke vore billigt; att ägaren av lägenheten litt. k Perioden i Helgona församling erinrat, att han för denna lägenhet deltagit i amortering av Helgona församlings skuld i och för plåtbeklädnad av taket på den å landet belägna, av Östra stadsförsamlingen gemensamt med Helgona lantförsamling begagnade kyrkan, för anskaffande av nytt orgelverk och andra för kommunen erforderliga utgifter, vilken skuld blivit så nära betald, att endast amortering av närmare tre tusen riksdaler återstode, men att han genom den föreslagna omflyttningen av lägenheten skulle nödgas deltaga i betalningen av Östra stadsförsamlingens skuld för kyrkan, vilken vore vida betydligare; att i denna erinran, Helgona församligs kyrkoråd för lägenheten litt. l S:t Anna fattighustäppor instämt samt bifogat tryckt exemplar av vår nådiga resolution den 11 maj 1866 angående lönereglering för femtio år för prästerskapet i Nyköpings Östra stads- samt Helgona och Svärtuna lantförsamlingar, i vars 3 § upptogos avgifter av fattighustäpporna, Tegelhagen och lägenheten litt. b Lilla Trädgården samt i dess 4 § av kvarnar, fabriker m. m. i landsför-

samlingarna, varunder alltså litt. i Östra eller Sjösa kvarn och litt. k pappersbruket Perioden voro inbegripna, men i 1 och 2 §§ avgifter av stadsförsamlingen, dit de blivit föreslagna att förflyttas; varjämte kyrkorådet meddelat, att lantförsamlingarna hade kvar sitt särskilda skolväsende, men Östra stadsförsamlingen sitt gemensamt med den Västra, att även Domkapitlet i Strängnäs, på grund av vad de båda kyrkoråden anfört, avstyrkt det föreslagna införlivandet av lägenheterna i kyrkligt hänseende, som icke skulle medföra den ringaste fördel, men troddes komma att förorsaka betänkliga rubbningar i den redan påbörjade tilllämpningen av löneregleringen för vartdera stadspastoratet samt fördelningen av andra ecklesiastika utskylder, såsom avgifter till klockare och övrig kyrkobetjäning, amortering av Östra stadskyrkans kassaskuld med mera dylikt, till vilka svårigheters nöjaktiga lösning något sätt icke blivit anvisat; samt att stadsfullmäktige uti avgivna underdåniga påminnelser förklarat någon förändring i avgifter till prästerskapet av de ifrågavarande lägenheterna enligt de fastställda löneregleringarna icke vara med ansökningen avsedd, utan komme dessa avgifter då endast att tilläggas dessa, som av stadsförsamlingarna utginge. Och haven I, som förmält Eder instämma uti denna stadsfullmäktiges åsikt, vidare för egen del anfört, att då någon förändring i lägenheternas avgifter till prästerskapet under den femtioåriga löneregleringsperioden icke uppkomme, följden av deras förläggande till vederbörande stadsförsamlingar i detta hänseende bleve endast den, att uppbörden därav komme att besörjas av dessa församlingars uppbördsmän, att vad åter avgifter till klockaren och annan kyrkobetjäning anginge, så enär Nyköpings Västra och Nicolai församling hade gemensam kyrka, klockare och kyrkobetjäning, och likaså Nyköpings Östra och Helgona församling, kunden I ej finna att någon förändring i avlöningen till dem genom lägenheternas omflyttning till stadsförsamlingarna borde eller behöver äga rum, utan att samma avgifter, som av dem i berörda hänseende nu erlades, fortfarande borde utgå; att, beträffande därnäst utgifterna till folkskoleväsendet, det måste bliva en påtaglig fördel för ägarna av ifrågavarande lägenheter, i anseende till deras belägenhet, att få tillhöra Nyköpings Östra och Västra stadsförsamlingars gemensamma skoldistrikt i stället för vederbörande kommuners på landet, till vilkas folkskolor de förmodligen ägde vida längre väg; men på det att varken dessa kommuner eller deras skollärare därigenom skulle bliva lidande, hemstälden I underdånigt, att om ansökningen bifölles, staden måtte åläggas, att under dessa skollärares tjänstetid till Nicolai och Helgona församlingars skolråd efter behörig debitering årligen utbetala de avgifter för skolväsendet, som på lägenheterna under närvarande förhållanden belöpte; varjämte I ansågen angeläget det stadgat bleve, att så länge avbetalningen av skulden för Nyköpings Östra kyrka fortfore, staden icke ägde betunga vederbörande lägenhetsinnehavare inom Helgona församling med deltagande däri efter den grund, som gällde för Östra stadsförsamlingen, utan att dessa betryggades vid att få fortfarande erlägga sina avgifter därtill i likhet med Helgona övriga socknemän efter där antagen grund; tillstyrkande I på dessa villkor bifall till ansökningen, i vad den anginge förändringen i ecklesiastikt avseende.

Vidkommande meranämnda lägenheters överflyttning i kameralistikt och kommunalt hänseende haven I bland annat andragit, att, sedan I över ansökningen infordrat vederbörande förklaringar, endast arrendatorn av halva lägenheten Tegelhagen samt ägaren av S:t Anna kvarn och såg biträtt ansökningen, men övrige vederbörande däremot framställt flera eller färre anmärkningar; att kronofogden och häradsskrivaren i orten an-

sett något hinder för lägenheternas överflyttning till staden i kameralt avseende icke böra möta, samt att i sistnämnda avseende förekomme i jordeboken för Helgona socken och Rönö härad: frälselägenheten Kungsskogen, varav den under litt. a av stadsfullmäktige omförmälda lägenhet utgjorde en del, kronolägenheten Stora och Lilla Trädgården, Landshövdingen i länet på lön anslagen, varifrån lägenheterna b och c blivit avsöndrade, den förre till Nyköpings Faktoribolag enligt nådiga brevet den 3 december 1842 emot vederlag av stadsjord; Östra eller Sjösa kvarn, litt. i, lägenheten Perioden, ett pappersbruk, litt. k, med ränta fyra riksdaler banko, kronan behållen, anlagd på en udde av S:t Anna fattighus eller det så kallade hemmanet Storgårdens ägor, täppor vid S:t Anna kronokvarn eller Storgården belägna, de under litt. l upptagna fattighustäpporna, vilka genom nådiga brevet den 22 september 1761 blivit jämte räntan därav upplåtna och skänkta till församlingens fattighus, samt kronolägenheten Tegelhagen litt. m, varav ena hälften vore anslagen slottsförvaltaren på Gripsholm på lön och andra hälften utarrenderad för kronans räkning; och i Nicolai socken av Jönåkers härad: skattelägenheten Fruängen, med kronan behållen ränta sexton riksdaler 32 skillingar för $1\,{}^1/_4$ mantal enligt nådiga brevet den 28 november 1848, varav enligt 1868 års mantalslängd $^3/_{28}$ hörde under hemmanet Oppeby i Nicolai socken och återstående $^{25}/_{28}$ utgjorde lägenheterna litt. e och f; Bergens och Sundströms kvarnar, litt. g, S:t Anna kvarn och såg, litt. h, dessa liksom övriga kvarnar numera räntefria enligt nådiga förordningen den 30 december 1863; varemot Nyköpings slott med tillhörigheter, litt. d, icke i någon jordebok upptoges. Och då ägarna och innehavarna av ifrågavarande lägenheter själva icke sökt deras förläggande till Nyköpings stad, utan tvärtom till större delen bestritt detsamma, och stadsfullmäktige till stöd därför egentligen blott anfört den större reda och ordning, som därav skulle uppkomma, samt därmed icke blott torde menas en mera avrundad geografisk begränsning mot det omgivande landet vilket syntes vara av underordnad vikt, utan förmodligen i första rummet, att då staden borde och måste sträcka verksamheten av sin polis och övriga åtgärder för ordning och bekvämlighet även till dessa platser, den också gjorde anspråk på deras deltagande i sina kommunala avgifter och börda, så måste det visserligen medgivas att denna åsikt av saken vore å stadsfullmäktiges sida ganska naturlig, men å andra sidan jämväl, att den billigtvis motvägdes av lantkommunernas och lägenhetsinnehavarnas önskan, de förres icke att förlora deras bidrag för sina egna kommunala behov, och de senares att i detta avseende höra till den kommun, där de lägst beskattades, ur vilken synpunkt betraktat, något hinder icke borde möta för bifall till ansökningen i vad anginge lägenheterna litt. a skeppsbrohamnen och skeppsbron, litt. c en öppen plats och en väg, litt. d det gamla slottet eller arbetshuset med dess täppor och litt. e Fruängstorget, vilka vore åt Nyköpings stad kollektivt upplåtna och varken i mantals- eller taxeringslängder för landet upptogos samt varifrån alls inga utskylder i deras närvarande skick till lantkommunerna utgjordes; men, beträffande de övriga lägenheterna hemställden I underdånigst, huruvida icke det villkor för deras förläggande till Nyköpings stad kunde fästas, att staden under en tid av tjugu år dels icke av de lägenheter, som tillhörde Helgona socken och nu vore i kommunalt hänsende betydligt lindrigare beskattade än stadsegendomarna, finge utkräva högre kommunalavgifter än de till Helgona kommun erlade, dels ålades att under samma tid både till denna och Nicolai kommun årligen efter behörig debitering utbetala vad som på dessa lägenheter efter deras nuvarande fyrktal,

jämfört med socknarnas övriga, skulle hava belupit i kommunalutskylder, om de fortfarit att tillhöra densamma. Och hava, ej mindre stadsfullmäktige i Nyköpings, än även ordföranden i Nicolai och Helgona församlingars kommunalnämnder och kyrkoråd samt ägaren av lägenheten Perioden med underdåniga påminnelser i målet inkommit.

Detta ärende have Vi nu låtit Oss föredragas; och då genom de ifrågavarande dels för stadens ändamål begagnade eller eljest staden enskilt tillhöriga, dels av stadens ägor omslutna platsers och lägenheters införlivande med staden ordning och reda i flera hänseende måste vinnas samt vad emot bifall till ansökningen blivit anfört icke är av beskaffenhet att böra utgöra hinder för den föreslagna regleringen, men billigheten fordrar, att densamma på sådant sätt genomföres, att bestående förhållanden ej varda till men för lantförsamlingarna eller lägenheternas innehavare plötsligen rubbade, have Vi i nåder funnit gott förordna, att vid 1873 års ingång omförmälda tolv särskilda platser och lägenheter skola ej mindre i kommunalt, kameralistikt och judiciellt hänseende skiljas från Helgona och Nicolai socknar samt Rönö och Jönåkers härader och i stället förenas med Nyköpings stad, än ock i ecklesiastikt avseende förläggas, de här ovan med litt. a, b, c, i, k, l och m betecknade från Helgona socken till Nyköpings Östra stadsförsamling och de övriga från Nicolai socken till Nyköpings Västra stadsförsamling; dock att härvid följande villkor skola iakttagas, nämligen:

att staden åligger att årligen från det överflyttningen träder i verkställighet efter behörig debitering utbetala,

dels, så länge inom Helgona församling avbetalning å skulden för Nyköpings Östra kyrka fortfar, till kyrkorådet i församlingen vad å de därifrån överflyttade lägenheter efter deras nuvarande fyrktal i förhållande till övriga fyrktalet inom församlingen skolat belöpa, därest överflyttningen ej skett, och vilket belopp de staden tillagda lägenheterna skola till stadskassan erlägga, varemot de befrias från allt deltagande i avbetalningen av Östra stadsförsamlingens skuld för nämnda kyrka;

dels under en tid av tjugu år till Helgona och Nicolai församlingars skolråd så stort belopp till vartdera, som motsvarar de avgifter för skolväsendet, vilka på de från församlingen skilda lägenheterna för närvarande belöpa och

dels under sistberörda tid till Helgona och Nicolai kommuner var för sig det belopp, vartill, i händelse den nu beslutade regleringen icke ägt rum, inom vardera kommunen kommunalutskylderna för lägenheterna skulle hava efter deras nuvarande fyrktal, jämfört med kommunens övriga, uppgått; varjämte staden tillförbindes att under nämnda tjugo år av de Helgona socken frånskiljda lägenheterna ej utkräva högre kommunalavgifter, än de nu till Helgona kommun erlägga, samt

att lägenheternas förläggande till staden ej skall medföra någon förändring i avseende å de, enligt gällande bestämmelser, till prästerskapet samt klockare och annan kyrkobetjäning nu utgående avgifter; dock att uppbörden av de för lägenheterna fastställda avgifter skall av stadsförsamlingarnas uppbördsmän ombesörjas; varjämte Oss täcktes i nåder föreskriva, att räntan sex riksdaler riksmynt av lägenheten litt. k Perioden i Helgona socken samt $^{25}/_{28}$ delar av räntan tjugufem riksdaler och av båtsmansroteringen för $1\,^{1}/_{4}$ mantal av lägenheten litt. f Fruängen skola avföras från landets jordebok samt debiteringen, uppbörden och redovisningen därav ävensom av arrendet för halva lägenheten Tegelhagen överflyttas på stadens magistrat, över full-

görandet varav Vår Befallningshavande i länet har att hålla hand.

Meddelande Eder detta till egen kännedom och underdånig efterrättelse ävensom samtliga vederbörandes förständigande jämte det Vi nu i fråga om regleringen i judiciellt avseende avlåta nådig skrivelse till Vår och rikets Svea hovrätt, befalle Vi Eder Gud allsmäktig nådeligen.

Stockholms slott den 19 april 1872.

CARL.

Axel Adlercreutz.

KUNGL. BREV DEN 3 MARS 1882 ANGÅENDE LANDALAS ÖVERFLYTTNING TILL GÖTEBORG.

Oscar, etc.

Vår ynnest etc.

Med underdånigt memorial den 28 februari 1877 har Vår Befallningshavande i Göteborgs och Bohus län insänt och förordat en av stadsfullmäktige i Göteborg i underdånighet gjord samt av magistraten därstädes tillstyrkt ansökning, varuti stadsfullmäktige dels förmält, att sedan Vår bemälde Befallningshavande, med anledning av framställning från Örgryte kommun, om förening med staden Göteborg av ett vid stadens södra gräns i Örgryte socken och Säfvedals härad beläget, ett tolftedels mantal utsockne frälse Krokslätt Norregården, Landala kallat, vars ägare dels medels, dels utan äganderätt upplåtit mindre byggnadsplatser å egendomens närmast stadsgränsen liggande område, vilket till följd härav blivit tätt bebyggt och erhållit en sammanträngd talrik befolkning, i skrivelse den 31 december 1867 påkallat stadsfullmäktiges biträde för undanröjande av de även för staden betydliga vådor i fråga om sedlighet, hälsovård, ordning och säkerhet, vilka måste uppkomma genom ett dylikt grannskap, och i sådant avseende begärt utredning om möjligheten och villkoren för det bebyggda områdets, eller de s. k. Landalabergens, införlivande med staden; så och efter det vid de undersökningar, som på grund därav föranstaltats, blivit utrönt, att befolkningen i Landalabergen bestode huvudsakligen av personer, som inom staden hade sitt dagliga arbete samt tillhörde stadens församlingar och till icke obetydlig del även vore i staden mantalsskrivna; att bebyggandet skett utan någon sammanhängande plan och utan sådana åtgärder, som till undvikande av osundhet varit erforderliga; att av staden avlönade fattigläkare sedan flera år tillbaka bestritt läkarvård inom ifrågavarande område; att talrika tvister mellan staden och Örgryte kommun om fattigunderstöd till i Landalabergen bosatta personer uppkommit samt att införlivande med staden av Landalabergen icke skulle förhindra styckning och tätt bebyggande av den återstående delen av egendomen Landala invid stadens nya gräns, hade stadsfullmäktige vid övervägande av vad i ärendet förekommit, ansett för staden och Örgryte kommun mest ändamålsenligt, att hela egendomen Landala med staden införlivades, vadan stadsfullmäktige härom för sin del fattat beslut och gått i författning om inköp för stadens räkning av hela egendomen med undantag av därifrån med äganderätt avsöndrade tomtplatsen, dels ock underdånigst anhållit, att nämnda egendom, Landala, eller $^1/_{12}$ mantal utsockne frälse, Krokslätt Norregården, ävensom egendomen Gibraltar, $\frac{135 \cdot 549}{1 \cdot 022 \cdot 560}$ mantal eller kronoskatte Krokslätt Kongegården med den till $^1/_{32}$ man-

tal av sistnämnda hemman förr hörande utmark och andel i torvmosse, om vilken egendoms införlivande med staden, i anseende till dess behov av tomtplatser i denna trakt, i sammanhang med ärendet angående Landala beslutats, varefter samma egendom blivit, med undantag av en med äganderätt avsöndrad tomtplats, för stadens räkning inköpt, måtte i sin helhet avskiljas från Örgryte kommun och med staden Göteborg införlivas.

På grund av erhållen nådig befallning haven I infordrat och med underdånig skrivelse den 17 februari 1881 överlämnat underdåniga yttranden av ej mindre Örgryte församling å kyrkostämma, kyrkoherden i församlingen och domkapitlet i Göteborgs stift, vilka alla tillstyrkt bifall till ansökningen, dock med vissa förbehåll i avseende å dels prästerskapets och kyrkobetjäningens avlöning och dels församlingens kyrkokassa, än även ägarna av de från Landala och Gibraltar avsöndrade tomter, vilka vid försäljningen till staden undantagits, varjämte i anledning av Örgryte församlings framställda villkor infordrats påminnelser av Göteborgs stadsfullmäktige, vilka, då det vore uppenbart, att Göteborgs stad icke gjorde någon ekonomisk vinst genom ifrågavarande områdes införlivande med staden, utan tvärtom kunde med visshet förutses, att de utgifter så i kyrkligt som andra avseenden, vilka föreningen komme att medföra för staden, ingalunda komme att betäckas av de för samma områden inflytande utskylder, varemot fördelen för Örgryte kommun av områdenas avskiljande från kommunen vore i ögonen fallande, bestritt församlingens anspråk beträffande ersättning för upphörandet av bidragen från ifrågavarande egendomar till prästerskapets och kyrkobetjäningens i Örgryte avlöning, varemot stadsfullmäktige funne billigt, att staden under förutsättning att egendomarna genom föreningen med staden bleve fria från deltagande i Örgryte kyrkas underhåll och nybyggnad, avstode från andel i församlingens vid tiden för sagda förening befintliga kyrkokassa; anhållande stadsfullmäktige därjämte, under fullföljd av ansökningen i övrigt, att då det varken för Örgryte kommun eller staden vore någon fördel, att med staden införlivades den torvmosse av omkring tre tunnlands areal, vilken vid uppmätning av egendomen Gibraltar befunnits höra till densamma och som vore belägen på något avstånd från övriga ägorna och näst intill Änggårdens torvmosse, utan sådant tvärtom skulle medföra olägenhet i judiciellt avseende, nämnda del av Gibraltars ägor måtte fortfarande vara förenad med Örgryte kommun och således icke ingå i de områden, som med staden införlivades; och haven I — med tillkännagivande bland annat, att genom nådiga resolutionen den 6 februari 1880 angående lönereglering för kyrkoherden i Örgryte församlings pastorat vore stadgat, att därest de nu ifrågavarande hemmanen m. m. bleve från nämnda församling avsöndrade och till staden förlagda, samt så snart särskild kyrkoherde för denna församling blivit utnämnd och tjänsten tillträtt, denne vore skyldig att underkasta sig den minskning i löneförmåner, som därav kunna föranledas — för egen del, lika med övriga vederbörande, i underdånighet tillstyrkt bifall till ansökningen, dock så, att torvmossen, på sätt stadsfullmäktige i sitt senaste yttrande begärt, fortfarande bleve förenad med Örgryte kommun, varjämte I underdånigst hemställt, att vid förändringen måtte fästas vissa av Eder föreslagna villkor.

Beträffande de ifrågasatta områdenas överflyttande till staden i judiciellt hänseende har Vår och rikets Göta hovrätt den 3 nästlidne februari — med överlämnande av infordrade yttranden från Säfvedals häradsbor, den tillförordnade domhavanden i häradet ävensom ordinarie domhavanden därstädes, häradshövdingen A. Svalander — för egen del underdånigt utlåtande avgivit.

Vid underdånig föredragning av detta ärende have Vi funnit gott, att, i överensstämmelse med vad av Eder blivit tillstyrkt, förordna:

att dels ett tolftedels mantal utsockne frälse Krokslätt Norregården, Landala kallat, och beläget vid Göteborgs stads södra gräns, dels ock egendomen Gibraltar, eller etthundratrettiofemtusen femhundrafyrtionio, en million tjugutvåtusen femhundrasextiondedels mantal kronoskatte Krokslätt Kongegården, med den till ett trettiotvåendels mantal av sistnämnda hemman hörande utmark, men med undantag av den till samma $^1/_{32}$ mantal hörande torvmosse av omkring tre tunnlands areal, belägen näst intill Änggårdens torvmosse skola från 1883 års början i judiciellt, administrativt och ecklesiastikt hänseende skiljas från Örgryte församling och Säfvedals härad och ur dess jordebok uteslutas samt i stället förenas med Göteborgs stad; dock under följande villkor och förbehåll, nämligen:

att väghållningsbesväret förbliver oförändrat intill dess av annan orsak ny vägdelning i Säfvedals härad kommer till stånd: och att staden icke allenast för framtiden till Oss och Kronan erlägger de utskylder, vilka av berörda hemman och hemmansdel med utmark och torvmosse skola utgå, utan även ansvarar för utgörande av de på samma egendomar belöpande andelarna av skyldigheten att deltaga ej mindre i rotering än även i det nuvarande prästerskapets och kyrkobetjäningens i Örgryte församling avlönande.

Detta, varom nådigt brev till hovrätten nu avlåtes för vederbörande domhavandes förständigande, varder Eder till egen kännedom samt övriga vederbörandes förständigande härigenom meddelat.

Stockholms slott den 3 mars 1882.

Under Hans Maj:ts Vår Allernådigste Konungs och Herres frånvaro,

Dess tillförordnade regering:

HENR. LOVÉN. OTTO TAUBE. C. G. HAMMARSKJÖLD. J. C. RICHERT.

L. Annerstedt.

DEPARTEMENTSSKRIVELSE DEN 10 DECEMBER 1892 ANGÅENDE AVSLAG Å FÖRESLAGEN ÖVERFLYTTNING AV NORRKÖPINGS NORRA FÖRSTÄDER TILL NORRKÖPING.

Sedan vid sammanträde den 31 oktober 1886 med röstberättigade invånare i den invid Norrköpings stad å en del av Sandby utjord inom Östra Eneby socken av Bråbro härad och Östergötlands län upptagna så kallade Norrköpings norra förstad beslutits att genom municipalstyrelsens därstädes föranstaltande åtgärder skulle vidtagas för att få förstaden såväl i judiciellt och administrativt som i ecklesiastikt hänseende skild från Östra Eneby socken och förenad med Norrköpings stad, till stöd för vilken förändring huvudsakligen åberopats att, enligt vad erfarenheterna visat, det för municipalstyrelsen mången gång mötte oövervinnelig svårighet att inom förstadens område upprätthålla tillbörlig ordning i anseende därtill att från Norrköpings stad, till följd av det omedelbara grannskapet därintill, droge sig till förstaden sådana personer, vilka hade svårt att finna sig vid den strängare ordningen inom ett stadssamhälle, och som i händelse av begångna förbrytelser, lättare kunde inom förstaden med dess mindre väl ordnade polisväsende undandraga sig ansvar därför, att förstaden huvudsakligast vore befolkad av i Norrköping anställda arbetare samt av fattighjon, som från staden njöte understöd, att förstaden tillkommit uteslutande för att fylla den brist på lämpliga och billiga arbetarebostäder, som under senare tider varit rådande i Norrköpings stad, att den jurisdiktion, varunder förstaden lydde, numera, sedan förstadens folkmängd uppgått till omkring 3,000 personer, vore högst olämplig, enär även ordningsmål, som tarvade omedelbar prövning, kunde utdragas under loppet av flera år, varigenom åter all verkan av givna föreskrifter ginge förlorad och ett tillstånd av rättslöshet gjorde sig gällande, som därest det finge fortfara, kunde såväl för förstaden som dess omgivning medföra stora vådor, samt att för skolväsendet inom förstaden vore på ett högst otillfredsställande sätt sörjt, enär till undervisning av de till ett antal av närmare 700 uppgående skolpliktiga barnen därstädes funnes endast två skollärare och fem småskolelärarinnor samt Östra Eneby församling, antagligen av brist på tillgångar, icke visat sig benägen att söka avhjälpa dessa brister;

hava uti ingiven ansökning förste lantmätaren A. W. Lodén samt gårdsägarna C. O. Samuelsson och A. Andersson, såsom ledamöter i förstadens municipalstyrelse, under åberopande av vad vid ovanberörda sammanträde förekommit, i underdånighet anhållit, att såväl den del av Sandby utjord, varå den så kallade Norra förstaden vore anlagd, som ock, då jämväl å den återstående delen av utjorden funnes vidsträckta, enskilda personer tillhöriga områden, vilka vore särdeles lämpliga att till byggnadstomter sönderstyckas, den övriga delen av samma utjord måtte, på det att Norrköpings stad kunde för framtiden bliva i tillfälle att utöva tillbörlig uppsikt över utjordens fortsatta bebyggande, i judiciellt, administrativt och ecklesiastikt hänseende skiljas från Östra Eneby socken och förenas med Norrköpings stad; över vilken ansökning, därtill, enligt ansökningen bifogat kommunalstämmoprotokoll, Östra Eneby kommun för sin del tillstyrkt nådigt bifall, vederbörande blivit hörda och sig yttrat, varjämte Östra Eneby kommunal- och kyrkostämma inkommit med en skrift i ämnet; och haven I uti infordrat underdånigt utlåtande anfört, att I visserligen även ansågen det vara i hög grad angeläget och önskvärt, att de överklagade svåra olägenheterna av det nuvarande tillståndet inom den så kallade Norra förstaden kunde inom en ej alltför avlägsen framtid på lämpligt sätt undanröjas, men att — då, med avseende å vad flera av de i målet hörda myndigheter härvid erinrat, det icke kunde antagas såsom säkert att berörda ändamål skulle komma att vinnas allenast genom Sandby utjords inläggande till Norrköpings stad; då såväl stadsfullmäktige som den gemensamma kyrkostämman i Norrköping, med hänsyn särskilt till den högst betydliga tillökning i utgifter, utan nämnvärt vederlag därför, som genom bifall till municipalstyrelsens framställning skulle staden förorsakas, på det bestämdaste bestritt sådant bifall, och då, med hänsyn till berörda kostnader, ifrågavarande område svårligen torde kunna staden mot dess bestridande påtvingas — I funnen Eder i ärendets nuvarande skick icke kunna annat än i underdånighet hemställa, att framställningen icke måtte vinna nådigt bifall.

Vid underdånig föredragning härav denna dag har kungl. maj:t med avseende å vad I sålunda anfört, icke funnit skäl att till den nu gjorda framställningen lämna bifall. Vilket till Eder kännedom och vederbörandes förständigande härigenom meddelas.

Stockholm den 10 december 1892.

AUG. ÖSTERGREN.

Albert Petersson.

KUNGL. BREV DEN 9 FEBRUARI 1897 ANGÅENDE NYNÄS ÖVERFLYTTNING TILL GÄFLE.

Oscar, etc.

Vår ynnest etc.

Hos Oss hava stadsfullmäktige i Gäfle, med förmälan att staden förvärvat äganderätt till det invid densamma belägna hemmanet Nynäs nr 1, $^1/_5$ mantal, av vars ägor, utgörande två skiften, det ena eller inägoskiftet om 39 tunnland $^1/_{10}$ kappland vore beläget invid det till stadens jurisdiktion hörande område och på tre sidor omslötes av detta samt till nästan hela sitt omfång inginge i den för staden fastställda regleringsplan, i underdånighet anhållit, att berörda hemman måtte i kommunalt, ecklesiastikt, administrativt och judiciellt hänseende förläggas från Hille socken, Hamrånge och Hille länsmansdistrikt, Gästriklands fögderi samt östra tingslaget av Gästriklands domsaga till Gäfle stad;

i anledning av vilken framställning vederbörande blivit hörda och sig yttrat, därvid Hille socknemän anmärkt bland annat, att den till hemmanet hörande utmark, utgörande ett särskilt skifte, vore avsides belägen från staden och på alla sidor omsluten av Hille sockens område, vadan genom nämnda utmarks förening med staden en oegentlighet skulle uppstå, varjämte socknemännen yrkat, för den händelse den underdåniga framställningen skulle vinna nådigt bifall, att Gäfle stad måtte varda ålagt att lämna full ersättning för den minskning i inkomst, som genom hemmanets överflyttning komme att tillskyndas Hille kommun;

och haven I samt Vår och rikets Svea hovrätt i ärendet avgivit underdåniga utlåtanden.

Vid underdånig föredragning härav have Vi funnit gott på det sätt bifalla stadsfullmäktiges framställning, att sedan det till hemmanet Nynäs nr 1 om $^1/_5$ mantal eller 2 öresland skatte, lydande inägoskifte och hemmanets skogsmark blivit var för sig åsatta särskilt mantal jämte grundskatt och rotering, inägoskiftet skall från och med början av året näst efter det, varunder dylik mantalssättning ägt rum, i kyrkligt, kommunalt, administrativt och judiciellt hänseende överflyttas från Hille socken, Hamrånge och Hille länsmansdistrikt, Gästriklands fögderi, Gästriklands östra tingslag och Gästriklands domsaga till Gäfle stad under villkor:

att staden till Hille kommun såsom ersättning för mistade kommunalavgifter av den överflyttade hemmansdelen erlägger ett belopp av 10,000 kr;

att fördelningen av hemmanets skattetal mellan inägoskiftet och skogsmarken bekostas av staden;

att nuvarande prästerskap och kyrkobetjäning i Hille pastorat under sin tjänstetid bibehållas vid dem enligt gällande bestämmelser tillkommande löneförmåner av den överflyttade hemmansdelen, men att uppbörden därav ombesörjes av stadens uppbördsmän;

att hemmanets väghållningsbesvär bliver oförändrat, till dess av annan orsak vägdelning inom distriktet kan komma till stånd; samt

att den ifrågavarande inägojorden med därå belöpande grundskatt och roteringsskyldighet, som av staden skall utgöras och i dess räkenskaper redovisas, uteslutes ur jordeboken för Hille socken;

börande Vår Befallningshavande i Gäfleborgs län, sedan förutnämnda mantalsfördelning ägt rum, om tiden för ifrågavarande reglerings trädande i kraft underrätta såväl domhavanden i Gästriklands domsaga som rådstuvurätten i Gäfle.

Detta, varom Vi, som meddelat särskilda föreskrifter i fråga om den judiciella regleringen, nu avlåte nådigt brev till hovrätten för vederbörande rådstuvurätts och domhavandes delgivande, varder Eder till egen kännedom och övriga vederbörandes förständigande härigenom meddelat.

Stockholms slott den 9 februari 1894.

OSCAR.

Aug. Östergren.

KUNGL. BREV DEN 13 FEBRUARI 1903 ANGÅENDE VISS ÖVERFLYTTNING TILL ÖREBRO.

Oscar, etc.

Vår ynnest etc.

Hos Oss hava stadsfullmäktige i Örebro, i en av Vår Befallningshavande i Örebro län med underdånig skrivelse den 20 juli 1899 överlämnad och av magistratens i staden yttrande åtföljd underdånig ansökning, anhållit, att inom Längbro socken och Örebro härad belägna ett halft mantal skatte Mark nr 2 och ett mantal skatte Mark nr 3 med därifrån avsöndrade lägenheter, sådana dessa fastigheter funnes upptagna å en av vice kommissionslantmätaren Karl Davidson år 1899 upprättad, ansökningen bilagd karta, måtte i administrativt, judiciellt och ecklesiastikt hänseende förläggas till Örebro stad; till stöd för vilken ansökning stadsfullmäktige huvudsakligen anfört: att staden vore stadd i en ovanligt stark utveckling, vilket framginge därav, att folkmängden, som vid 1893 års slut utgjort 15,215 personer, vid slutet av år 1898 uppgått till 19,890 personer och under sistnämnda år ökats med mera än sex procent; att tillväxten i folkmängd efter all sannolikhet torde bliva ännu starkare efter fullbordandet av de under arbete varande järnvägarna Örebro—Krylbo och Örebro—Pålsboda och sedan den nyligen öppnade bandelen Örebro—Svartå hunnit skapa en ny trafik, varjämte förläggandet till staden av statens järnvägars reparationsverkstäder och av det nybildade elektriska bolagets kraftstation torde komma att för staden medföra en avsevärd folkökning, så att det med skäl kunde antagas, att stadens folkmängd inom femton år skulle vara fördubblad; att det under sådana förhållanden vore för staden en bjudande nödvändighet att i tid söka bereda samhället tillgång på byggnadsplatser; att staden för närvarande hade den största benägenhet att utvidga sig i nordväst och väster; att den västra, invid ifrågavarande område belägna stadsdelen redan vore till största delen bebyggd; att å samma område ett stort antal personer inköpt och bebyggt smärre lägenheter; att med hänsyn till stadens snabba utveckling och dess benägenhet att utvidga sig åt just dessa trakter det vore synnerligen fördelaktigt, om de för rikets städer utfärdade ordnings-, hälsovårds-, byggnads- och brandstadgar samt de särskilda bestämmelser, som på grund av dessa stadgar tillkommit för Örebro stad, kunde jämväl å ifrågavarande område vinna tillämpning, vilket icke kunde ske så länge området tillhörde Längbro kommun; att genom områdets förläggande till staden detsamma skulle komma i åtnjutande av de fördelar, som ett stadssamhälle vore i tillfälle att erbjuda, såsom vatten- och avloppsledning,

gatubelysning, polisbevakning med mera; och att, då området i söder, öster och delvis i norr omgåves av till staden hörande jord, polisbevakningen inom staden skulle väsentligen underlättas genom områdets förläggande under stadens jurisdiktion.

Efter det vederbörande blivit hörda och sig yttrat samt stadsfullmäktige låtit till Eder överlämna en underdånig skrift i ärendet, haven I avgivit infordrat underdånigt utlåtande, därvid I bland annat erinrat, att, sedan Vi genom nådigt brev den 18 februari 1876 för genomförande av Ånsta och Längbro församlingars avskiljande från Örebro för att tillsammans med Ekers församling bilda ett eget pastorat, förordnat; att en fond skulle bildas till bestridande av kostnaderna för ny kyrka och prästgård därstädes, till vilken fond, bland annat, ett belopp av 500 kronor skulle av Ånsta och Längbro församlingar, emot åtnjutande av befrielse från bidrag till Örebro kyrka med mera årligen erläggas, Vi, på de tre församlingarnas ansökning, genom nådigt brev den 20 mars 1891 medgivit utsträckning av tiden för Ånsta och Längbro församlingars avskiljande från Örebro till den 1 maj 1902 med åliggande dock för nämnda församlingar att, så snart ske kunde, anskaffa lämplig kyrko- och begravningsplats samt ordna och till begagnande upplåta desamma; varefter och sedan Örebro stads drätselkammare å stadsfullmäktiges vägnar inkommit med underdåniga påminnelser samt Ånsta sockens kommunalstämma i en till Oss ingiven underdånig skrift, med förmälan att Ånsta och Längbro socknar sedan uråldriga tider vore i kyrkligt hänseende förenade och hade gemensamma skol- och kyrkokassor, anhållit att Vi, i händelse av nådigt bifall till stadsfullmäktiges ifrågavarande ansökning, täcktes tillika föreskriva, att det skattebelopp, som genom överflyttningen skulle komma att gå förlorat för Ånsta och Längbro socknars gemensamma kommunalkassor, skulle av Längbro socken överlämnas till dessa kassor under de år, Örebro stad kunde få sig ålagt att till Längbro betala den del av kommunalskatten, som belöpte sig på det överförda området och därå bosatta personer, Vår och rikets Svea hovrätt avgivit infordrat underdånigt utlåtande.

Därefter haven I, på grund av särskilda nådiga remisser, inkommit med förnyade underdåniga utlåtanden i anledning av ej mindre Ånsta sockens kommunalstämmas ovan berörda framställning än även en i ärendet ingiven, utav åtskilliga arbetare vid statens järnvägars reparationsverkstäder i Örebro undertecknad skrift, däruti de, under anförande att för anskaffande av lämpliga arbetarebostäder planlagts ett aktiebolag, som efter inköp av jord å ifrågavarande område skulle där anlägga en egnahemskoloni för omkring 500 familjer anhållit om bifall till stadsfullmäktiges förevarande framställning.

Slutligen hava kyrkoherden i Ånsta, Längbro och Ekers församlingars pastorat K. A. Waldén ävensom Längbro sockens kommunalstämma till Oss inkommit med underdåniga påminnelser i ärendet.

Vid underdånig föredragning härav hava Vi funnit gott i nåder förordna, att fastigheterna ett halft mantal skatte Mark nr 2 och ett mantal skatte Mark nr 3 med därifrån avsöndrade lägenheter, sådana dessa fastigheter finnas upptagna å ovan omförmälda av vice kommissionslantmätaren Karl Davidson år 1899 upprättade karta, skola från och med 1904 års början i administrativt, kommunalt, judiciellt och ecklesiastikt hänseende skiljas från Längbro socken, Örebro härad och Öster-Närkes fögderi och domsaga samt i alla hänseenden förenas med Örebro stad, under villkor:

att till staden sålunda överflyttat område, där så icke redan skett, på stadens bekostnad enligt lagen om hemmansklyvning, ägostyckning och

jordavsöndring den 27 juni 1896 avskiljes från den fastighet, till vilken området lyder, samt därefter ur landets jordebok uteslutes;

att de från det överflyttade området utgående utskylder jämte prästrättigheter av stadens myndigheter uppbäras och redovisas;

att väghållningsbesväret bliver oförändrat intill dess av annan anledning ny vägdelning kan komma till stånd;

att genom överflyttningen ej må ske någon ändring i Längbro församlings nuvarande prästerskaps och kyrkobetjäntes avlöningsförmåner;

att staden för det område, som sålunda dit överflyttas, deltager i Längbro församlings bidrag och kostnader för de anordningar, som jämlikt nådiga breven den 18 februari 1876 och den 20 mars 1891 föreskrivits för det nya pastoratets bildande;

att staden skall årligen under tjugo år, räknat från och med år 1904, till Längbro socken utgiva såsom ersättning för minskade inkomster i följd av överflyttningen ett belopp, motsvarande medeltalet för åren 1901—1903 av det överflyttade områdets bidrag till kommunala utgifter: åliggande det Längbro socken att så länge detta bidrag från staden utgår årligen därav till Ånsta och Längbro socknars gemensamma kyrko- och skolkassor överlämna så stort belopp, som motsvarar medeltalet för ovan berörda tre år av det överflyttade områdets bidrag till berörda gemensamma kassor; samt

att staden övertager underhållet av de fattiga, som vid tiden för överflyttningen äro bosatta å det område, som med staden förenas.

Detta, varom Vi, som meddelat särskilda föreskrifter i fråga om den judiciella regleringen nu avlåte nådigt brev till hovrätten för vederbörande rådstuvurätts och domhavandes delgivande, varder Eder till egen kännedom samt övriga vederbörandes förständigande härigenom meddelat, jämte det de i ärendet ingivna kartor härhos till Eder överlämnas för att vederbörande tillställas.

Stockholms slott den 13 februari 1903.

Under Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regentens frånvaro,

Den av Kungl. Maj:t tillförordnade regering:

CARL.

JESPER CRUSEBJÖRN. JOH. O. RAMSTEDT. OSSIAN BERGER.

Edv. Petrén.

KUNGL. BREV DEN 22 NOVEMBER 1907 ANGÅENDE VISS ÖVERFLYTTNING TILL FALKENBERG.

Oscar, etc.

Vår ynnest etc.

Uti underdåniga ansökningar, som av Vår Befallningshavande i Hallands län med underdånig skrivelse den 15 september 1905 överlämnats, hava stadsfullmäktige i Falkenberg anhållit att från Skrea socken och Årstads härad måtte avskiljas samt med staden i administrativt, kommunalt, ecklesiastikt och judiciellt avseende införlivas egendomen Herting, bestående av hemmanet 1 mantal skatte Hertinge nr 1 och frälse jordlägenheten Falkenbergs tegelbruk nr 1, en från nämnda hemman avsöndrad, statens järnvägar tillhörig lägenhet om 2.132 hektar, två från jordlägenheten Falkenbergs tegelbruk nr 1 avsöndrade områden, det ena om 0.627 hektar tillhörigt statens järnvägar, samt det andra, vilket har en areal av 2 1/6 tunnland, av Falkenbergs stad använt till begravningsplats, ävensom Falkenbergs laxfiske nr 1.

Sedan I, som fått Eder anbefallt att i detta ärende, såvitt det avser ifrågavarande fastigheters överflyttning i administrativt, kommunalt och ecklesiastikt avseende avgiva utlåtande, ansett Eder därförinnan böra höra vederbörande, huruvida och under vilka villkor den i jordeboken för Skrea socken upptagna kronoegendomen Falkenbergs tullbro nr 1, vilken omslutes av staden och lägenheten Falkenbergs tegelbruk nr 1, jämväl bör med staden införlivas, hava stadsfullmäktige i Falkenberg hemställt, att även berörda bro måtte införlivas med staden.

Till stöd för den sökta införlivningsåtgärden hava stadsfullmäktige huvudsakligen anfört: Staden har för stora kostnader inköpt egendomen Herting, som är belägen invid södra stranden av Ätraån, vilken utgör gräns emellan egendomen och staden, samt vid ett å egendomen varande vattenfall uppfört en elektrisk kraftstation för att förse staden med elektrisk belysning och kraft för drivande av industriella anläggningar. För staden är det av stor betydelse, att området för berörda anläggning införlivas med staden. För stadens hamn, belägen i Ätraån emellan den egendomen Herting tillhöriga södra och den staden tillhöriga norra åstranden, är det nödigt, att även södra stranden införlivas med staden, på det full likställighet mellan hamnområdena på ömse sidor om ån må uppnås. Å egendomen Herting, varest finnas gynnsamma byggnadsplatser, kan med säkerhet väntas uppstå en ny stadsdel, och böra lämpligast dit förläggas de industriella anläggningar, som på grund av tillgången på kraft från stadens kraftstation må komma att uppstå. Å egendomen Hertings mark kan slutligen anordnas en för

staden välbehövlig folkpark. Området bör i anledning härav förläggas under staden för anordnande av polisbevakning samt för vidtagande av andra verksamma anordningar för planteringarnas skydd och den allmänna ordningens upprätthållande. Vidkommande ifrågavarande laxfiske, så bör detta, vilket med ständig besittningsrätt överlåtits till staden, så som beläget i Ätraån emellan stadens och egendomen Hertings ägoområden, införlivas med staden.

Efter det I och övriga vederbörande i ärendet avgivit utlåtanden, hava Vi funnit gott förordna, att ifrågavarande fastigheter, nämligen hemmanet 1 mantal skatte Hertinge nr 1, en statens järnvägar tillhörig, från nämnda hemman upplåten avsöndring om 2.132 hektar, frälse jordlägenheten Falkenbergs tegelbruk nr 1, två från denna lägenhet avsöndrade områden, det ena om 0.627 hektar tillhörigt statens järnvägar samt det andra omfattande en areal av 2 $^{1}/_{6}$ tunnland, av Falkenbergs stad använt till begravningsplats, Falkenbergs laxfiske nr 1 ävensom Falkenbergs tullbro nr 1 med tillhörande jordområde, skola från och med år 1908 i kommunalt, administrativt, ecklesiastikt och judiciellt avseende införlivas med Falkenbergs stad och sålunda uteslutas ur landets jordebok; och skall i avseende härå gälla följande bestämmelser:

1) Staden skall efter förhållandet mellan det antal fyrkar, som vid tiden för överflyttningen belöper å de med staden införlivade delarna av Skrea socken och socknens hela fyrktal, bidraga till betalning av den skuld, vari Skrea kommun vid tiden för överflyttningen häftar.

2) Staden skall årligen under 20 år, räknat från och med år 1908, till Skrea kommun såsom ersättning för kommunens, kyrkans och skolväsendets minskade inkomster till följd av överflyttningen utgiva ett belopp, motsvarande medeltalet för åren 1905—1907 av de å de överflyttade delarna av Skrea socken belöpande bidrag till socknens utgifter i berörda hänseenden, med rätt likväl för staden att i stället för berörda årliga ersättning till kommunen en gång för alla utbetala ett penningbelopp, motsvarande kapitalvärdet, efter en räntefot av 4 $^{1}/_{4}$ procent beräknat, av samma årliga ersättningsbelopp.

3) Den genom nådiga resolutionen den 1 oktober 1875 fastställda löneregleringen för prästerskapet i Falkenbergs och Skrea församlingars pastorat skall oberoende av överflyttningen vara gällande under den tid, för vilken den är avsedd.

4) Genom överflyttningen göres under gällande löneregleringsperiod ej ändring uti den Skrea församling tillkommande underhålls- och byggnadsskyldighet med avseende å pastors boställshus i Falkenberg; och skola under sagda tid de överflyttade delarna av församlingen i den mån och på sätt förut varit förhållandet bidraga till berörda skyldighets fullgörande.

5) Staden skall för det antal fyrkar, som, i förhållande till Skrea sockens hela fyrktal, vid tiden för införlivningen belöper å de införlivade delarna av socknen, under nuvarande klockarens i församlingen tjänstetid eller, i händelse denna skulle upphöra under de införlivningen närmast följande 20 åren, under denna tid bidraga till klockarens avlöning till belopp, som för närvarande utgår.

6) Staden övertager underhållet av de fattiga från de områden, som med staden förenas.

7) Väghållningsbesväret förblir oförändrat intill dess ändring härutinnan kan äga rum i sammanhang med ny vägdelning.

Skulle emellertid ny vägdelning träda i kraft före utgången av 20 år från överflyttningen, skall under den återstående tiden av dessa år staden till Årstads härads väghållningsdistrikt såsom ersättning för minskade inkomster till följd av överflyttningen årligen utgiva ett belopp motsvarande

medeltalet av den under de tre åren före vägdelningens ikraftträdande från de överflyttade delarna utgående vägskatt.

8) Staden skall efter förhållandet mellan det antal fyrkar, som vid tiden för överflyttningen belöper å de överflyttade delarna av Skrea socken, och hela fyrktalet inom Årstads och Faurås härad bidraga till betalande av den skuld, häradena iklätt sig för uppförande av ny tingshusbyggnad i Falkenberg.

9) De från de överflyttade delarna av Skrea socken utgående utskylder skola uppbäras och redovisas av stadens myndigheter.

Detta, varom Vi, som meddelat särskilda föreskrifter ifråga om den judiciella regleringen, nu låte brev avgå till Göta hovrätt för vederbörande domhavandes och rådhusrätters delgivande, varder Eder till kännedom och övriga vederbörandes förständigande meddelat. Två i ärendet företedda kartor, den ena ingiven av stadsfullmäktige i Falkenberg och upprättad av ingenjören A. Möller samt den andra ingiven av magistraten därstädes och upprättad av Eugéne Öller, överlämnas för att vederbörande tillställas.

Stockholms slott den 22 november 1907.

OSCAR.

Albert Petersson.

KUNGL. BREV DEN 3 MARS 1905 ANGÅENDE LUNDBY SOCKENS INFÖRLIVANDE MED GÖTEBORGS STAD.

Oscar, etc.

Vår ynnest etc.

Uti en av Eder med underdånig skrivelse den 24 maj 1899 överlämnad och av magistraten i Göteborg förordad ansökning hava stadsfullmäktige i nämnda stad i underdånighet anhållit, att den Östra Hisings härad tillhörande Lundby socken måtte med hela sitt nuvarande område i judiciellt, administrativt och ecklesiastikt hänseende införlivas med Göteborgs stad, samt att, så vitt på Oss ankommer, för införlivningen måtte få gälla vissa i ansökningen närmare uppgivna, av stadsfullmäktige för deras del antagna villkor.

Till stöd för denna ansökning hava stadsfullmäktige särskilt framhållit de allmänna fördelar, som genom införlivningen skulle vinnas ej blott i de avseenden, som vanligen gälla vid inkorporation av områden, gränsande intill en större stad, eller en tidigare, fullständigare och noggrannare tillämpning av de för rikets städer gällande hälsovårds-, byggnads-, brand- och ordningsstadgor, utan även på grund av socknens läge utmed ena sidan av Göteborgs hamn, sådan denna sedan lång tid tillbaka varit hävdad samt enligt Våra beslut, senast genom nådiga breven den 16 november 1888 och den 7 februari 1896, blivit till gränserna bestämd, i ty att detta socknens läge gjorde dess införlivande med staden till en förutsättning för att Göteborgs hamn skulle allt framgent kunna bibehålla sin enhetliga förvaltning och väl ordnade förhållanden samt nå den utveckling, som vore nödvändig för att hamnen skulle kunna fortfarande och bättre än hittills fylla sitt för riket i dess helhet viktiga ändamål.

Sedermera haven I, med underdånig skrivelse den 21 oktober 1899 överlämnat en underdånig ansökning från Göteborgs och Bohus läns landsting, däri landstinget anhållit, att Oss täcktes för Lundby kommuns införlivande med Göteborgs stad fästa såsom villkor, att staden skulle övertaga ansvarsskyldighet för så stor del av landstingets vid tiden för införlivandet genom laga kraftvunna beslut åtagna förbindelser, som belöpte på Lundby kommun efter förhållandet mellan kommunens bevillning och sammanlagda bevillningsbeloppet inom landstingsområdets samtliga kommuner vid berörda tid.

Sedan Vårt och Rikets Kammarkollegium samt Vår och Rikets Göta hovrätt, efter det vederbörande blivit hörde och sig yttrat, avgivit infordrade underdåniga utlåtanden, haven I, på grund av nådig remiss, med anledning av vad

i ärendet förekommit infordrat och med underdånig skrivelse den 23 april 1904 överlämnat förnyade underdåniga yttranden från stadsfullmäktige, Lundby sockens kommunalstämma och kommunalfullmäktige samt Lundby församlings kyrkostämma ävensom för egen del ånyo utlåtit Eder i ärendet.

Slutligen hava Göteborgs mekaniska verkstads aktiebolag med flere strandägare inom Lundby socken den 7 december 1903 till Oss inkommit med en underdånig skrift i ärendet.

Vid underdånig föredragning av detta ärende hava Vi funnit gott i nåder förordna, att Lundby kommuns hela nuvarande område skall från och med ingången av år 1906 i administrativt, kommunalt och judiciellt hänseende införlivas med Göteborgs stad och sålunda uteslutas ur landets jordebok; skolande i fråga om införlivningen gälla följande bestämmelser:

1) Staden i sin helhet ombesörjer och bekostar fattig- och sjukvård, brandväsende, polisbevakning samt alla andra kommunala anstalter och angelägenheter inom såväl Lundby kommuns som stadens äldre område; skolande alla kommunala utgifter gemensamt och efter enahanda grund utgöras av stadens och den införlivade kommunens invånare.

2) I enlighet med de för staden Göteborg gällande stadganden om folkskoleväsendet skall folkskoleväsendet inom det införlivade området avskiljas från den kyrkliga kommunen och förläggas under stadsfullmäktiges och stadens allmänna folkskolestyrelses förvaltning.

3) I fråga om de ecklesiastika förhållandena skall annan förändring än som föranledes av bestämmelsen i mom. 2) tills vidare icke äga rum, utan skall Lundby församling i kyrkligt hänseende fortfarande vara skild från Göteborg och själv bestrida sina utgifter för kyrkliga ändamål samt med Tufve församling bilda ett konsistoriellt pastorat, för vilket nu gällande lönereglering av den 31 maj 1895, till dess annorlunda förordnas, skall äga tillämpning, dock att det belopp, som efter § 2 i löneregleringsresolutionen bör utgå inom Lundby och Tufve församlingar efter fördelning å fyrktalet med undantag av det prästerskapet för löneförmåner påförda, skall inom Lundby församling utgöras enligt fördelning å det efter bevillningen, utom den för nämnda löneförmåner påförda, uträknade fyrktalet.

4) All Lundby borgerliga kommun tillhörande fast och lös egendom samt inkomster, därunder inbegripes vad som avser folkskoleväsendet, tillfaller den gemensamma kommunen.

5) Det införlivade områdets invånare åtnjuta i stadens kommunala angelägenheter enahanda rösträtt som stadens invånare; skolande den nu gällande indelningen i valkretsar för val av stadsfullmäktige så ändras, att invånarne i det införlivade området få tillfälle att utöva den dem tillkommande rösträtt. Lika med stadens invånare äro det införlivade områdets berättigade att tillgodonjuta de förmåner, som allmänna stiftelser åt stadens invånare eller särskilda klasser av dem bestämma; och hava stadens invånare i avseende å allmänna stiftelser, vilka tillhöra det införlivade området, enahanda rätt.

6) För fastigheter i det införlivade området skola tomtören icke till staden erläggas, men vid försäljning av fastighet, varå lagfart äger rum, bör gårdaköpsavgift, i enlighet med vad som är stadgat i avseende på försäljning av egendom inom stadens område, till stadens kassa utgöras. Genom införlivningen sker icke någon förändring i sättet för utgörande av på lägenheter inom det införlivade området vilande avgifter till stamhemman för avsöndringar eller allmänna utskylder och besvär till kronan av vad namn och beskaffenhet de vara må.

7) De för äldre stadsområdet gällande före-

skrifter rörande bouppteckningar, arvskiften och auktioner skola gälla även för det införlivade området; dock att stadens auktionsmonopol och auktionsreglemente tills vidare och intill dess annorlunda beslutas icke är tillämpligt å sådan inom det införlivade området befintlig, där boende personer tillhörig egendom, som där å auktion försäljes.

8) Staden i sin helhet övertager ansvarsskyldigheten för de bägge borgerliga kommunernas samtliga skulder, däri inräknade skulder för folkskoleväsendet, allt efter avdrag av den kapital- och räntebetalning, som därå bör vara verkställd före den 1 januari 1906.

9) Innan de för staden gällande byggnads- och brandordningar å det införlivade området tilllämpas, böra desamma undergå granskning, därvid, om med avseende å de särskilda förhållandena inom Lundby kommun särskilda stadganden beträffande sistberörda område finnas erforderliga eller lämpliga, sådana stadganden böra i byggnads- och brandordningarna inrymmas.

10) Det införlivade områdets förseende med vatten från allmän vattenledning samt allmän belysning genom gas eller på annat tjänligt sätt skall ske snarast möjligt efter föreningen i den ordning och till den omfattning, som stadsfullmäktige med avseende på områdenas bebyggande tid efter annan besluta.

11) Staden skall övertaga ansvaret för den efter förhållandet vid tiden för införlivningen mellan bevillningen i Lundby kommun och i hela Göteborgs och Bohus läns landstingsområde å kommunen belöpande andel dels i de kostnader, vilka landstinget på grund av redan gjorda åtaganden haft eller kommer att vidkännas för framdragande genom länet av statsjärnvägen från Göteborg till Skee och vilka icke vid tiden för införlivningen blivit betäckta genom av landstinget gjorda avsättningar, dels ock i de vid tiden för införlivningen kvarstående förbindelser, som landstinget på grund av redan fattade beslut iklätt sig för anskaffande av medel till utlåning åt Strömstad—Skee järnvägsaktiebolag, med rätt för staden till vederbörlig andel i landstingets fordringsrätt hos järnvägsaktiebolaget och i den för lånen av bolaget lämnade säkerhet; ägande stadsfullmäktige att med landstinget träffa närmare avtal uti ifrågavarande hänseenden.

12) Staden avstår utan ersättning den på Lundby kommun belöpande andel i Askims, Västra och Östra Hisings samt Säfvedals härads gemensamma tingshus och övriga för tingshållningen avsedda tillhörigheter. Därjämte skall staden övertaga ansvaret för så stor del av vad vid tiden för införlivningen återstår oguldet utav det av de tingshusbyggnadsskyldige i nämnda härad för uppförande av tingshuset upptagna lån, som belöper å Lundby kommun efter förhållandet vid samma tid emellan det enligt då gällande lag beräknade antalet tingshusbyggnadsfyrkar i nämnda kommun och i samtliga häradena; ägande stadsfullmäktige att härutinnan träffa närmare avtal med de tingshusbyggnadsskyldige i häradena.

Vidare hava Vi funnit gott i nåder föreskriva:

att domhavanden i Askims, Västra och Östra Hisings samt Säfvedals härads domsaga skall vid tiden för domsrättens överflyttning tillställa rådstuvurätten i Göteborg dels utdrag av häradsrättens inteckningsprotokoll för de då sistförflutna tio åren samt av häradsrättens lagfarts- och inteckningsböcker, i allt vad angår de fastigheter, som varda till Göteborg överförda, dels ock uppgift å de enligt vederbörandes anmälan i Lundby mantalsskrivna, avlidna personer, efter vilka bouppteckning icke till häradsrätten inkommit, eller, därest så beskaffat bouppteckningsärende icke skulle förekomma, därom hos rådstuvurätten göra anmälan;

att rådstuvurätten skall med ledning av ovan-

berörda från domhavanden överlämnade utdrag verkställa föreskrivna anteckningar i stadens fastighetsbok samt vid meddelande av gravationsbevis angående fastighet inom det införlivade området, upprätta samma bevis med ledning av såväl rådstuvurättens inteckningsprotokoll och stadens fastighetsbok som omförmälda från domhavanden överlämnade utdrag;

att de förmynderskap, i avseende å vilka vårdnaden före överflyttningen blivit, på grund därav att fastigheterna inom det införlivade området i judiciellt hänseende tillhört Askims, Västra och Östra Hisings samt Säfvedals härads domsaga, av häradsrätten övertagen eller utövad, jämväl därefter skola förbliva under samma domstols inseende, till dess i laga ordning kan varda annorlunda förordnat;

att domsrättens överflyttning ej heller skall medföra någon förändring i Askims, Västra och Östra Hisings samt Säfvedals häradsrätts behörighet att fortfarande handlägga och avsluta sådana mål och ärenden, som före överflyttningen blivit hos häradsrätten i laga ordning anhängiggjorda samt icke tillhöra lagfarts- eller inteckningsprotokollet;

att Vårt nådiga beslut angående den judiciella regleringen skall intagas i såväl häradsrättens som rådstuvurättens lagfarts-, intecknings- och förmynderskapsprotokoll;

samt att staden skall vara skyldig ersätta kostnaden för meddelande av ovan nämnda utdrag av inteckningsprotokoll samt lagfarts- och inteckningsböcker med belopp, som, därest överenskommelse härom mellan vederbörande ej kan träffas, varder av Oss i nåder bestämt.

Slutligen hava Vi funnit gott i nåder anbefalla

dels Kammarkollegium att, enär nödig utredning saknas för bedömande av vilka bestämmelser, som må vara erforderliga för reglering av de förhållanden, som uppkomma genom Lundby sockens skiljande från Östra Hisings härads väghållningsdistrikt och förenande med Göteborg i avseende å väghållningsbesväret, till Oss, efter vederbörandes hörande, skyndsamt inkomma med underdånigt utlåtande härutinnan, varefter Vi vilja meddela beslut i detta ämne;

dels ock domkapitlet i Göteborg att, efter vederbörandes hörande, inkomma med yttrande, huruvida samt i så fall på vad sätt Tufve församling må kunna skiljas från Lundby och Tufve församlingars pastorat och i samband därmed Lundby församling jämväl i ecklesiastikt avseende förenas med Göteborg; börande domkapitlet därvid även yttra sig angående dispositionen av de prästerskapet i Lundby och Tufve församlingars pastorat anslagna boställen.

Detta, varom Vi nu avlåta nådiga brev dels till hovrätten för domhavandens och rådstuvurättens delgivande, dels ock till Kammarkollegium och domkapitlet i Göteborg, varder Eder till kännedom och underdånig efterrättelse samt övriga vederbörandes förständigande meddelat, jämte det i ärendet ingivna fyra stycken kartor härmed till Eder överlämnas för att vederbörande tillställas.

Stockholms slott den 3 mars 1905.

Under Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regentens frånvaro,
Den av Kungl. Maj:t tillförordnade Regering:

CARL.

K. S. HUSBERG. OSSIAN BERGER. OTTO VIRGIN.

Edvard Petrén.

KUNGL. BREV DEN 22 MARS 1912 ANGÅENDE BRÄNNKYRKA SOCKENS INFÖRLIVANDE MED STOCKHOLMS STAD.

Gustaf, etc.

Vår ynnest etc.

Med underdånig skrivelse den 25 juli 1910 har Ni jämte eget yttrande överlämnat en av Stockholms stadsfullmäktige enligt beslut vid sammanträde den 29 juni 1910 i underdånighet gjord framställning rörande införlivande av Brännkyrka socken med Stockholms stad.

I samband därmed att Kungl. Maj:t genom nådigt beslut den 17 juni 1904 förklarade, att ifrågasatt delning av Södra Roslags domsaga eller överflyttande av någon del av densamma till annan domsaga icke för det dåvarande skulle äga rum, anbefalldes Eder att från Stockholms stadsfullmäktige infordra yttrande, huruvida ej de tätt bebyggda samhällen, som äro belägna intill Stockholm, lämpligen borde med staden införlivas och vilka av dessa samhällen i sådan händelse närmast borde ifrågakomma.

Sedan i anledning härav stadsfullmäktige den 24 februari 1905 tillsatt en kommitté med uppdrag att utreda frågan om angränsande områdens införlivande med Stockholm, förklarade stadsfullmäktige i underdånig skrivelse den 23 mars 1908, som av Eder till Oss överlämnats, i anslutning till vad kommitterade hemställt, att, enligt fullmäktiges åsikt, Nacka, Brännkyrka, Lidingö, Solna och Bromma socknar jämte Sundbybergs köping borde, i huvudsak enligt vissa av kommitterade angivna grunder, införlivas med staden i kommunalt, administrativt och judiciellt hänseende, men att i de ecklesiastika förhållandena ej borde ske annan ändring än den, som bleve en följd därav, att folkskoleväsendet i Stockholm utgjorde en för hela staden gemensam angelägenhet. Tillika beslöto stadsfullmäktige, att för vinnande av berörda ändamål underhandlingar skulle inledas med ifrågavarande kommuner samt övriga menigheter, som av frågan berördes; och anmälde stadsfullmäktige dessa sina beslut såsom fullmäktiges yttrande med anledning av nådiga remissen den 17 juni 1904.

Därefter inkom Stockholms stads konsistorium med underdånig skrivelse den 7 april 1908, i vilken konsistorium, under framhållande av angelägenheten att inkorporeringen med Stockholm av nämnda kommuner genomfördes så fullständigt som möjligt och sålunda även i kyrkligt hänseende, hemställde, att Vi måtte låta verkställa nödig utredning, huruvida och på vilka grunder en ecklesiastik inkorporering av kommunerna skulle kunna äga rum i samband med deras borgerliga införliv-

ning med huvudstaden. Över denna framställning blevo vederbörande hörda.

Uti sin nu ifrågavarande, den 29 juni 1910 beslutade framställning hava stadsfullmäktige anfört:

På grund av stadsfullmäktiges ovanberörda beslut den 23 mars 1908 hade genom utsedda delegerade underhandlingar blivit inledda med flera av omförmälda kommuner samt, vad anginge Brännkyrka sockens införlivning, jämväl med vägstyrelsen i Svartlösa härads väghållningsdistrikt, de tingshusbyggnadsskyldiga i Svartlösa tingslag och Stockholms läns landsting. Vad beträffade sistnämnda socken hade utgången av underhandlingarna blivit, att särskilda förslag upprättats till avtal dels med ombud för socknen och dels med vägstyrelsen, varemot underhandlingarna med de tingshusbyggnadsskyldiga icke lett till någon överenskommelse samt underhandlingarna med landstinget vid avlåtande av stadsfullmäktiges framställning ännu icke slutförts. Enligt det med ombud för Brännkyrka socken träffade avtalet skulle socknen införlivas med staden i kommunalt, administrativt och judiciellt avseende, men skulle beträffande de ecklesiastika förhållandena tills vidare icke ske annan ändring än folkskoleväsendets i socknen övertagande av staden samt den ändring, som betingades av att Brännkyrka församling i och med inkorporeringen komme att utgöra en territoriell församling i Stockholm. Avtalet hade godkänts av Brännkyrka kommuns kommunal- och kyrkostämmor, av den senare såvitt detsamma fölle under kyrkostämmans beslutanderätt, ävensom av municipalstämmorna i Liljeholmens och Örby villastads inom socknen belägna municipalsamhällen, därvid dock Örby villastads municipalsamhälle vid sitt godkännande fäst visst villkor. Det med vägstyrelsen ingångna avtalet, som avsåge ordnandet av de genom socknens utbrytning ur väghållningsdistriktet uppkommande förhållanden, hade, med några mindre väsentliga ändringar, biträtts av de väghållningsskyldiga inom distriktet.

Under åberopande av vad sålunda förekommit hava stadsfullmäktige, med tillkännagivande att fullmäktige för sin del godkänt omförmälda båda avtal, anhållit, det Oss täcktes förordna, att Brännkyrka socken med Liljeholmens och Örby villastads därtill hörande municipalsamhällen finge på de villkor, som innefattades i samma avtal, med Stockholms stad förenas till en kommun samt att, i händelse av bifall härtill, Vi måtte bestämma de villkor, varunder införlivningen i judiciellt hänseende skulle äga rum, och därvid i fråga om sättet för ordnande av de i följd av denna införlivning uppstående ekonomiska förhållanden mellan staden och Svartlösa tingslag besluta i enlighet med vad från stadens sida föreslagits: och ville stadsfullmäktige, sedan de mellan staden och landstinget upptagna underhandlingarna slutförts, till oss inkomma med den framställning, vartill resultatet av dessa underhandlingar kunde föranleda.

Sedan stadsfullmäktiges förevarande framställning blivit remitterad till kammarkollegium, som hade att såvitt anginge införlivningen i kommunalt, administrativt och ecklesiastikt hänseende infordra de yttranden från vederbörande, vilka kunde finnas erforderliga, samt inkomma därmed ävensom med eget utlåtande, har yttrande inhämtats från, bland andra, Stockholms läns landsting, som förmält, att underhandlingarna mellan staden och landstinget avslutats utan att hava lett till någon överenskommelse; och hava därefter stadsfullmäktige i underdånig skrivelse den 30 juni 1911, som med förnyat utlåtande i ärendet överlämnats av Eder, yttrat sig ej mindre över de av landstinget och andra vederbörande såsom villkor för införlivningen framställda anspråk än även beträffande de yttranden, som

avgivits ifråga om införlivningen i ecklesiastikt hänseende.

I sitt eget utlåtande har kammarkollegium, med tillstyrkande av införlivningen i kommunalt och administrativt hänseende, rörande den ecklesiastika regleringen uttalat, att det syntes lämpligast, att denna reglering först senare och särskilt för sig gjordes till föremål för nådigt övervägande, i följd varav kollegium utbett sig att framdeles efter nådig remiss få avgiva yttrande härutinnan.

Beträffande den judiciella överflyttningen har Svea hovrätt efter nådig remiss inkommit med yttranden från vederbörande ävensom eget underdånigt utlåtande; och hava därjämte underdåniga skrivelser i ärendet inlämnats av landstinget genom utsedda ombud, av häradsskrivaren i Södertörns fögderi Erhard Johansson samt, beträffande tilllämpningen inom socknen av Stockholms stads auktionsmonopol, av Hugo Mellin och två andra socknemän.

Vid föredragning av ärendet hava Vi funnit gott förordna, att Brännkyrka socken med de därinom belägna municipalsamhällena Liljeholmens och Örby villastad skall från och med år 1913 i administrativt, kommunalt och judiciellt avseende införlivas med Stockholms stad och sålunda uteslutas ur landets jordebok, varemot Vi för närvarande ej funnit skäl att i fråga om de ecklesiastika förhållandena inom socknen föreskriva annan ändring än den, som föranledes därav att, jämlikt lagen angående folkskoleväsendet i Stockholm den 15 maj 1903, folkskoleväsendet utgör en för hela staden gemensam angelägenhet, vilken staden såsom kommun har att vårda.

Med avseende å den sålunda beslutade införlivningen hava Vi funnit gott att, i huvudsaklig överensstämmelse med det mellan staden och socknen träffade avtal, fastställa följande bestämmelser:

1. Stockholms stad ombesörjer och bekostar alla anordningar i avseende å fattigvård, hälsovård, sjukvård, brandväsen och polisbevakning samt alla andra kommunala anstalter och angelägenheter inom såväl Brännkyrka sockens som ock stadens äldre område.

2. Alla kommunala utgifter skola av stadens och den införlivade kommunens invånare utgöras gemensamt och efter samma grund.

3. Alla såväl socknens som stadens tillhörigheter av fast och lös egendom samt inkomster, vilka icke äro avsedda för kyrkliga ändamål, tillfalla den gemensamma kommunen, varjämte folkskolehus och andra anstalter för folkskoleundervisningen bliva det gemensamma skoldistriktets egendom.

4. Det införlivade områdets invånare åtnjuta i stadens kommunala angelägenheter enahanda rösträtt som stadens övriga invånare; och bör följaktligen åtgärd vidtagas för erforderlig ändring i gällande indelning i valkretsar för val av stadsfullmäktige.

5. Lika med invånarna å det äldre stadsområdet äro det införlivade områdets invånare berättigade att tillgodonjuta de förmåner, som allmänna stiftelser åt stadens invånare eller särskilda klasser av dem bestämma; och hava invånarna inom stadens hittillsvarande område enahanda rätt i avseende å allmänna stiftelser, vilka tillhöra det införlivade området.

6. Staden i sin helhet övertager ansvarsskyldigheten för de bägge borgerliga kommunernas samt Liljeholmens och Örby villastads municipalsamhällens samtliga skulder och förbindelser ävensom de särskilda skoldistriktens skulder och förbindelser för folkskoleväsendet, allt efter avdrag av den kapital- och räntebetalning, som bör vara verkställd före den dag, då införlivningen äger rum.

7. Innan de för staden gällande byggnads-

och brandordningar tillämpas å det införlivade området, böra de undergå granskning, därvid, om de särskilda förhållandena inom Brännkyrka kommun anses böra medföra särskilda stadganden beträffande området i dess helhet eller till någon del, sådana stadganden böra i byggnads- och brandordningarna införas.

8. Genom införlivningen sker icke någon ändring i sättet för utgörande av sådan avgäld till stamhemman inom det införlivade området, som vilar på avsöndrad lägenhet, eller av allmänna utskylder och besvär till Kronan av vad namn och beskaffenhet de vara må.

Debitering, uppbörd och redovisning av krono- och kommunalutskylder från det införlivade området övertagas från tiden för införlivningen av överståthållarämbetet för uppbördsärenden.

9. I fråga om sådana inom det införlivade området förekommande värderingar, som författningsenligt skola ske efter markegång, skall jämväl efter införlivningen den inom Stockholms län vid varje tid gällande markegångstaxa äga tillämpning.

10. Från tiden för socknens införlivning med staden övertager staden i sin helhet den införlivade kommunens och skoldistriktets samtliga förpliktelser gent emot såväl de personer, vilka vid nämnda tidpunkt därinom innehava fast anställning, som ock de socknens förutvarande tjänstemän, vilka då redan därifrån åtnjuta pension eller understöd; och skall tillika iakttagas, att de i socknen vid berörda tid anställda barnmorskor icke i pensionshänseende komma i sämre ställning än förut.

11. Det införlivade områdets förseende med vatten från allmän vattenledning samt allmän belysning genom gas eller på annat tjänligt sätt skall ske snarast möjligt efter införlivningen i den ordning och till den omfattning, som stadsfullmäktige med avseende å områdets bebyggande tid efter annan besluta.

Från tiden för införlivningen skall emellertid staden utefter de vägar inom socknens municipalsamhällen och så kallade villastäder, där allmän belysning vid nämnda tid finnes anordnad, ombesörja och bekosta belysning i minst samma omfattning som dittills, under villkor att den för berörda ändamål använda materiel till staden utan ersättning överlåtes.

12. Snarast möjligt efter införlivningen skall staden låta upprätta särskilda renhållningsstationer vid Liljeholmen med Gröndal och i Örby.

Efter införlivningen skall staden utan dröjsmål låta uppföra fullständig brandstation vid Liljeholmen samt redskapshus med brandmateriel vid Örby och Södertörns villastad.

13. De för äldre stadsområdet gällande föreskrifter rörande bouppteckningar och auktioner skola gälla även för det införlivade området. Stadens auktionsmonopol skall dock tillsvidare och till dess annorlunda beslutas, likväl under minst tio år, räknat från och med den 1 januari 1913, icke vara tillämpligt med avseende å sådan inom det införlivade området befintlig egendom, som tillhör där boende personer eller därstädes belägna verk samt inom området å auktion försäljes.

Vad särskilt angår Brännkyrka sockens vägväsen hava Vi, i närmaste överensstämmelse med det av stadens delegerade och vägstyrelsen i Svartlösa härads väghållningsdistrikt härutinnan uppgjorda förslag till avtal samt vad därjämte mellan Staden och socknen i ämnet avtalats, förordnat:

14. Den behållning, som vid tiden för socknens skiljande från Svartlösa härads väghållningsdistrikt finnes i distriktets vägkassa, skall fördelas mellan staden och distriktet efter förhållandet vid samma tid mellan vägfyrktalet i socknen och i hela återstående distriktet.

Såsom vägkassans behållning anses sådant i § 62 lagen angående väghållningsbesvärets utgörande på landet den 23 oktober 1891, enligt nämnda lagrums lydelse i lagen den 20 juni 1905, omförmält överskott, som vid berörda tid finnes i vägkassan, efter avdrag dock av de beräknade kostnaderna för de vägarbeten, som de väghållningsskyldiga i distriktet genom utslag, meddelade och laga kraftvunna före den dag, då socknens införlivning med staden äger rum, fått sig ålagt att utföra och för vilka tillika statsbidrag, därest sådant i något av utslagen förutsatts, före sistnämnda dag beviljats.

De överskottsmedel, som, enligt vad nu blivit sagt, skola undantagas, innan fördelning av vägkassans behållning sker, äger väghållningsdistriktet använda till bestridande av omförmälda kostnader.

Uppgå vid tiden för införlivningen kostnaderna för förenämnda vägarbeten till belopp, överstigande berörda överskottsmedel, skola staden och väghållningsdistriktet gemensamt efter den i första stycket av denna punkt angivna grund bidraga till täckande av sålunda uppkommen brist.

15. De vägarbeten inom väghållningsdistriktets nuvarande område, som vid tiden för införlivningen redan börjat verkställas, skola bringas till slutligt utförande av vägstyrelsen eller de arbetsdirektioner, som kunna varda tillsatta för arbetenas verkställande.

Har vid berörda tid vägarbetet, som genom laga kraft ägande beslut förklarats skola inom Brännkyrka socken utföras, ännu icke blivit påbörjat, skall staden efter införlivningen verkställa samma arbete, mot det att ett belopp, motsvarande de beräknade kostnaderna för vägarbetet, till staden utbetalas av förenämnda överskottsmedel, så långt de därtill förslå.

16. Det åligger staden att gottgöra väghållningsdistriktet kostnaden för den till följd av socknens skiljande från distriktet erforderliga nya vägdelning, när denna blivit verkställd, med ett belopp av tretusenfemhundra kronor.

17. Allt underhåll sommar- och vintertiden av allmänna vägar inom de efter överflyttningen återstående delarna av väghållningsdistriktet ävensom övriga distriktet åliggande utgifter för vägväsendet därstädes, med undantag av de i punkten 14 här ovan omförmälda, bestridas av väghållningsdistriktet, därvid vägunderhållet in natura utgöres enligt vägdelning och intill dess ny sådan blivit verkställd, underhållet av den på väghållare från Brännkyrka socken nu indelade sträckan inom Huddinge socken av landsvägen från Sotholms härads gräns till Skanstull av vägkassan.

18. Staden i sin helhet skall från tiden för socknens införlivning med staden ombesörja och bekosta allt underhåll av allmänna vägar inom såväl socknens som stadens förutvarande område.

Fastighetsägare inom det återstående väghållningsdistriktet, vilka till följd av vad sålunda stadgats vinna befrielse från underhållet av dem inom Brännkyrka socken tilldelade väglotter och icke annorstädes åtaga sig motsvarande väghållning, skola under den tid, nu gällande vägdelning inom distriktet äger tillämpning, till distriktets kassa gälda ersättning, vilken, där ej överenskommelse om beloppet kan träffas, bestämmes i den ordning, som i § 18 väglagen sägs.

19. De inom socknens nuvarande område befintliga broar, vilkas underhåll vid tiden för införlivningen bestrides ur distriktets vägkassa, övertagas från samma tid i det skick de då befinna sig till underhåll av staden.

20. Uppstår mellan staden och väghållningsdistriktet tvist rörande tolkningen av punkterna 14—19 härovan, skall tvisten avgöras av en skiljenämnd, bestående av tre personer, av vilka staden och distriktet utse vardera en och de sålunda utsedda den tredje. Kunna de av parterna valda skiljemännen ej ena sig om valet av den tredje,

skall denne utses av Kungl. Maj:ts Befallningshavande i Stockholms län.

21. Angående skyldighet för staden att bekosta vägarbeten inom Brännkyrka socken skall, jämte vad ovan stadgats, gälla att, därest i anledning av ansökning, som hos Kungl. Maj:ts Befallningshavande gjorts i fråga om anläggning eller omläggning av allmän väg inom socknens nuvarande område eller om förändring av därinom belägen väg till bygdeväg eller landsväg, Kungl. Maj:ts Befallningshavande eller den myndighet, till vilken målet kan hava fullföljts, genom beslut, meddelat före införlivningen, ålagt de väghållningsskyldiga i väghållningsdistriktet att inom förenämnda område utföra vägarbete, samma arbete skall verkställas av staden, vare sig beslutet vid tiden för införlivningen vunnit laga kraft eller icke.

Därest i beslut, som nu nämnts, inträdandet av den därigenom ålagda skyldigheten att utföra visst vägarbete gjorts beroende av att statsbidrag till arbetet erhålles, skall vad nu blivit stadgat äga tillämpning, även om sådant bidrag icke beviljas.

22. Från tiden för socknens införlivning med staden skall staden övertaga underhållet av följande enskilda vägar inom det införlivade området, till de delar dessa vägar icke visas vara föremål för enskild äganderätt, nämligen:

den så kallade Löfholmsvägen eller vägen från allmänna landsvägen vid Liljeholmen förbi Alphyddan och Gröndals villasamhälle till Lilla Ekensberg jämte vägens förgrening från Alphyddan till Blommensberg;

den så kallade Hägerstensvägen från nämnda landsväg till Fridhem; samt

vägen från Långbro grindstuga förbi Långbrodal till Långsjö.

Vidare hava Vi funnit gott förordna:

23. Staden skall utan ersättning till Svartlösa tingslag avstå den på Brännkyrka socken belöpande andel i tingslagets för tingshållningen avsedda tillhörigheter.

24. Så länge änkan efter häradstjänaren C. A. Gyllenpalm lever och uppbär pension av tingslaget, skall staden såsom bidrag till nämnda pension till tingslaget erlägga den del av pensionsbeloppet, som belöper å Brännkyrka socken efter förhållandet vid tiden för införlivningen mellan fyrktalet i socknen och i hela återstående tingslaget.

25. Staden skall icke äga någon rätt till andel i Stockholms läns landstings tillgångar.

26. Staden skall efter förhållandet vid tiden för överflyttningen mellan bevillningen i Brännkyrka socken samt i återstående delen av landstingsområdet bidraga till betalningen av den skuld, vari landstinget häftar den 1 januari 1913 och vilken tillkommit på grund av landstingets före dess ordinarie sammanträde hösten 1910 fattade beslut.

27. Såsom ersättning för den minskning i inkomster, som genom Brännkyrka sockens införlivning med staden tillskyndas landstinget, skall staden årligen under tio år från och med år 1913 till landstinget erlägga femtontusen kronor.

28. Det skall åligga staden att till kronofogden J. Hofman-Bang, häradsskrivaren Erhard Johansson och kronolänsmannen C. A. Arnheim, så länge de intill uppnådd pensionsålder under tillämpning av nu gällande lönereglering kvarstå vid sina nu innehavande befattningar, utgiva ersättning för minskning i tjänsteinkomster, som de till följd av socknens införlivande med staden få vidkännas, nämligen för år räknat, till Hofman-Bang ettusenåttahundra kronor, till Johansson ettusensjuhundra kronor och till Arnheim ett tusen kronor, att kvartalsvis gäldas.

Därjämte hava Vi föreskrivit:

att domhavanden i Södertörns domsaga skall

vid tiden för domsrättens överflyttning tillställa Stockholms rådstuvurätt *dels* utdrag av Svartlösa tingslags häradsrätts inteckningsprotokoll för de då sistförflutna tio åren och av dess tomträttsprotokoll ävensom av häradsrättens lagfarts-, intecknings- och tomträttsböcker, i allt som angår fastigheter inom Brännkyrka socken, dock att, i den mån protokoll eller böcker kunna i huvudskrift avlämnas, sådant må ske i stället för överlämnande av sagda utdrag, *dels ock* uppgift å de enligt vederbörandes anmälan i samma socken mantalsskrivna, avlidna personer, efter vilka bouppteckning icke till häradsrätten inkommit, eller, därest sådant bouppteckningsärende icke skulle förekomma, anmälan därom;

att rådstuvurätten skall med ledning av de från domhavanden överlämnade lagfarts-, intecknings- och tomträttsböcker eller utdrag därav verkställa föreskrivna anteckningar i stadens fastighetsbok och tomträttsbok samt vid meddelande av gravationsbevis rörande fastighet inom det införlivade området eller tomträtt inom samma område upprätta beviset med ledning av såväl rådstuvurättens intecknings- och tomträttsprotokoll samt stadens fastighetsbok och tomträttsbok som ock omförmälda från domhavanden överlämnade handlingar;

att de förmynderskap, i avseende å vilka vårdnaden före överflyttningen blivit, på grund därav att Brännkyrka socken i judiciellt hänseende tillhört Svartlösa tingslag, av häradsrätten övertagen eller utövad, jämväl därefter skola förbliva under samma domstols inseende, till dess häradsrätten i anledning av föreskriften i § 1 av lagen angående tillsyn å förmyndares förvaltning av omyndigs egendom den 18 april 1884 annorlunda förordnat;

att domsrättens överflyttning ej heller skall medföra någon förändring i Svartlösa tingslags häradsrätts behörighet att fortfarande handlägga och avsluta sådana mål och ärenden, som före överflyttningen blivit hos häradsrätten i laga ordning anhängiggjorda samt icke tillhöra lagfarts-, intecknings- eller tomträttsprotokollet;

att Vårt nådiga beslut angående den judiciella indelningen skall intagas i såväl häradsrättens som rådstuvurättens lagfarts-, intecknings-, tomträtts- och förmynderskapsprotokoll; samt

att staden skall vara skyldig ersätta kostnaden för meddelandet av ovannämnda utdrag av protokoll och böcker med belopp, som, i händelse överenskommelse därom mellan vederbörande ej kan träffas, av Oss bestämmes.

Slutligen hava Vi funnit gott anbefalla kammarkollegium att skyndsamt, efter infordrande av de ytterligare yttranden från vederbörande, som kunna anses erforderliga, inkomma med underdånigt utlåtande rörande Brännkyrka sockens fullständiga införlivande med Stockholms stad jämväl i ecklesiastikt hänseende.

Detta, varom Vi nu avlåta underrättelse dels till Vår Befallningshavande i Stockholms län, dels till Svea hovrätt för egen kännedom samt domhavandens och rådstuvurättens förständigande, dels ock till kammarkollegium, varder Eder till kännedom och underdånig efterrättelse samt för övriga vederbörandes förständigande härigenom meddelat.

Stockholms slott den 22 mars 1912.

GUSTAF.

Gustaf Sandström.

Bilaga 2.

LAG

angående kommunalförbund av den 18 juni 1910.

VI FREDRIK AUGUST MED GUDS NÅDE KONUNG AV SACHSEN

o. s. v., o. s. v., o. s. v.

förordna med samtycke av Våra trogna ständer som följer:

A.

Allmänna bestämmelser.

§ 1. Borgerliga kommuner och självständiga godsdistrikt *(Gutsbezirke)* må för fyllande av uppgifter, som ligga inom området för kommunal verksamhet, sammansluta sig till kommunförbund *(Gemeindeverband)*.

§ 2. (1) Rörande förbundets ändamål, representation och förvaltning, liksom rörande anskaffandet av erforderliga medel och medlemmarnas ansvarighet skall genom överensstämmande beslut av de anslutna kommunerna och godsdistrikten upprättas en förbundsordning.

(2) Förbundsordningen kräver godkännande

a) av inrikesministeriet, om en stad med reviderad stadslag tillhör förbundet eller förbundsmedlemmarna tillhöra olika regeringsdistrikt *(Regierungsbezirke)*,

b) av amtsstyrelsen *(Amtshauptmannschaft)*, om kommunförbundet blott består av städer med stadslagen för medelstora och småstäder, landskommuner och självständiga godsdistrikt, som ligga inom dess förvaltningsområde,

c) av kretsstyrelsen *(Kreishauptmannschaft)* i alla övriga fall.

(3) Enahanda godkännande erfordras för anslutning av nya förbundsmedlemmar till ett bestående förbund, såvitt denna anslutning icke redan är förutsedd och reglerad i förbundsordningen. Dock skall även i detta fall varje senare anslutning genast anmälas för uppsiktsmyndigheten *(Aufsichtsbehörde)*.

(4) Vägras godkännande eller göres anmärkning mot enstaka bestämmelser, skola skäl härför anföras.

§ 3. Före beslut om godkännande av förbundsordningen eller en senare anslutning, skola de an-

slutna distriktsutskotten *(Bezirksausschuss)* och, om städer med reviderad stadslag komma ifråga som förbundsmedlemmar, de anslutna kretsutskotten *(Kreisausschuss)* höras, såframt de icke jämlikt § 25 själva deltaga i beslutet.

§ 4. (1) Uppsiktsmyndighet är — — — —

§ 5. (1) Kommunförbund äro offentligrättsliga korporationer. De erhålla rättskapacitet genom förbundsordningens godkännande, såframt icke i denna någon senare tidpunkt är bestämd.

(2) Uppsiktsmyndigheten skall på förbundets bekostnad i sina officiella kungörelser genast offentliggöra godkännandet av förbundsordningen och dess väsentliga innehåll ävensom ändringar i densamma.

§ 6. Om förbundets, tjänstemäns och befattningshavares rättigheter och skyldigheter bestämmer förbundsordningen. Tjänar förbundet uppgifter, vilkas fyllande på grund av lag åligger kommunerna, så bestämmas tjänstemännens rätt till löneförmåner och pension enligt de föreskrifter, som gälla för kommunala tjänstemän i städer med reviderad stadslag.

§ 7. (1) Förbundet behöver uppsiktsmyndighetens medgivande

a) för övertagande av varaktiga förbindelser,
b) för upptagande av skulder, som icke betalas under loppet av nästa räkenskapsår.

(2) För uppsiktsmyndighetens förhållande till förbundet, dess medlemmar och organ gälla i tilllämpliga delar kommunallagarnas bestämmelser om den kommunala kontrollen.

§ 8. (1) Förmå enstaka kommuner och godsdistrikt icke ensamma för sig nöjaktigt fylla uppgifter, som lagligen åligga dem, särskilt på området för polisförvaltningen, kunna de, om frivillig sammanslutning icke kommer till stånd, av kretsstyrelsen, efter distriktsutskottets hörande, åläggas bilda ett förbund eller ansluta sig till ett sådant.

(2) Hörsamma kommunerna ifråga icke en dylik anordning inom den frist, som härför gives dem, kan inrikesministeriet vidtaga erforderliga åtgärder och, om nödigt, utfärda förbundsordning.

(3) På de ett självständigt godsdistrikt bildande fastigheter, som ägas av Tyska Riket eller Sachsiska staten, ävensom de kungliga slotten och vad därtill hör, äro första och andra stycket ej tillämpliga.

§ 9. (1) Enstaka medlemmars utträde eller uteslutning kräver godkännande av förbundets uppsiktsmyndighet, med mindre förbundsordningen bestämmer förutsättningarna härför och utträdet eller uteslutningen motsvarar dessa förutsättningar. Dock skall i varje fall anmälan genast göras hos uppsiktsmyndigheten.

(2) Medlem, som upphört att tillhöra förbundet, häftar fortfarande enligt bestämmelserna i förbundsordningen gentemot förbundet för alla förbundets före medlemskapets upphörande uppkomna förbindelser. Ansvarets varaktighet kan i förbundsordningen begränsas till viss tid.

(3) Enstaka medlemmars avgång medför förbundets upplösning endast i det fall, att detta är förutsett i förbundsordningen, eller om efter avgången icke minst två medlemmar kvarstå.

§ 10. (1) För upplösning av förbundet kräves medgivande av förbundets uppsiktsmyndighet. Medgivandet får icke vägras, om förbundsordningen bestämmer förutsättningarna för upplösning, och upplösningen motsvarar dessa förutsättningar.

(2) Före upplösningen skola samtliga förbundets förbindelser gentemot tredje man vara ordnade. Är detta på grund av förhållandena i det särskilda fallet icke möjligt, svara förbundsmedlemmarna för förbundets förbindelser en för alla och alla för en. Förbundsordningen kan fördela ansvaret på annat sätt.

(3) Uppsiktsmyndigheten skall på förbundets bekostnad i sina officiella kungörelser genast offentliggöra meddelandet av upplösningen.

B.

Särskilda bestämmelser.

1. För ekonomiska förbund av större omfång.

§ 11. Kommunförbund, som avse drivande av ett ekonomiskt företag av större omfattning, kunna genom eget beslut eller efter förordnande av den myndighet, godkännandet av förbundsordningen åligger, jämte de allmänna bestämmelserna i denna lag ytterligare underordnas föreskrifterna i §§ 12 till 18.

§ 12. Förbundsordningen måste utom de i § 2 första stycket anförda ämnena regiera:

1) förbundets namn, omfång och säte,

2) affärsdriftens övervakande,

3) förbundets förmögenhetsförhållanden,

4) grundsatserna för uppställande av årsräkning, balanskonto, inventarieförteckning, avskrivningar och fondbildning,

5) medlemmarnas rättigheter och skyldigheter och deras andelar i förmögenheten, i förbundets rättigheter och skyldigheter, särskilt deras bidragsplikt,

6) enstaka medlemmars utträde och uteslutning,

7) förbundets upplösning och förmögenhetens användning i händelse av upplösning.

§ 13. (1) Förbundet måste hava en styrelse, som består av minst 3 och i regel icke mer än 7 personer, varav åtminstone hälften medlemmar av kommunalrepresentationerna i förbundskommunerna eller representanter för de till förbundet hörande godsdistrikten.

(2) Förutsättningarna för valbarhet till styrelsemedlem bestämmer i övrigt förbundsordningen.

(3) Samtliga val och antaganden av styrelsemedlemmar skola anmälas hos uppsiktsmyndigheten och av denna offentliggöras i de officiella kungörelserna.

§ 14. (1) Styrelsen företräder förbundet för och utom rätta; den har en legal mandataries ställning. Dess befogenhet att företräda förbundet kan med verkan mot tredje man inskränkas blott genom förbundsordningen.

(2) Utåt företrädes styrelsen av sin ordförande.

§ 15. (1) Förbundets godkännande kan göras beroende därav, att ett uppsiktsråd *(Aufsichtsrat)* bildas.

(2) Detta skall bestå av minst 5 och i regel icke mer än 11 personer, varav åtminstone hälften medlemmar av kommunalrepresentationerna i förbundskommunerna eller representanter för de till förbundet hörande godsdistrikten. Förutsättningarna för valbarhet till medlem av uppsiktsrådet bestämmer i övrigt förbundsordningen. Styrelsemedlemmar kunna icke vara medlemmar av uppsiktsrådet.

(3) Uppsiktsrådsmedlemmarnas ämbete är ett förtroendeuppdrag.

§ 16. (1) Uppsiktsrådet åligger att övervaka styrelsens affärsdrift. För detta ändamål har det att hålla sig ständigt underrättat om de löpande affärerna, särskilt minst en gång årligen granska eller genom sakkunniga låta granska förbundets inrättningar och hela affärsrörelsen.

(2) Uppsiktsmyndigheten kan när som hälst ålägga uppsiktsrådet att företaga dylik granskning och därtill kalla sakkunnig. Härvid kan den förbehålla sig att valet av sakkunnige underställes dess gillande.

(3) Samtliga medlemmar av uppsiktsrådet äro skyldiga att på verksamt sätt taga del i övervakandet och kunna i sådant syfte när som hälst taga förbundets inrättningar och affärsböcker i betraktande.

§ 17. För förbund utan uppsiktsråd skall en förbundsförsamling bildas. De i § 16 uppsiktsrådet och dess medlemmar tilldelade rättigheterna och skyldigheterna tillkomma i sådant fall förbundsförsamlingen och dess medlemmar. Närmare föreskrifter om förbundsförsamlingens sammansättning och tillvaratagandet av dess rättigheter och skyldigheter meddelas i förbundsordningen.

§ 18. (1) Styrelsen skall varje affärsår avgiva en räkenskapsredogörelse, som granskas av uppsiktsrådet och jämte dess utlåtande föreläggeş förbundsmedlemmarna eller förbundsförsamlingen till godkännande. Finnes intet uppsiktsråd, så skall styrelsen förelägga förbundsförsamlingen räkenskapsredogörelsen till godkännande.

(2) Så snart räkenskapsredogörelsen godkänts, ingives den till uppsiktsmyndigheten.

2. För förbund för tillfälliga ändamål.

§ 19. (1) Vilja kommuner och godsdistrikt sammansluta sig för något tillfälligt ändamål eller för utredning och förberedelser med avseende å grundandet av ett varaktigt förbund, så kräves likalydande beslut av kommunerna och godsdistrikten samt godkännande från deras uppsiktsmyndigheter.

(2) I besluten skola deltagarnas andelar i utgifterna och deras övriga rättigheter och skyldigheter fastställas.

(3) Förbundet upphör med uppnåendet av dess syfte eller genom överensstämmande beslut av deltagarna. Dessa kräva godkännande av uppsiktsmyndigheterna. Godkännandet skall givas, först sedan alla förbindelser ordnats.

3. För förbund med annan sammansättning.

§ 20. (1) På samma sätt som kommuner och godsdistrikt kunna distriktsförbund *(Bezirksverband),* understödsförbund *(Fürsorgeverband),* och kommunförbund sammansluta sig inbördes eller med kommuner och godsdistrikt till förbund, som tjäna fyllandet av de med deras verksamhetsområde sammanhängande uppgifterna.

(2) Uppsiktsmyndighet är i sådant fall inrikesministeriet. Detta kan på framställning av förbundet överflytta uppsikten på en kretsstyrelse.

(3) Bestämmelserna i §§ 3 till 19 skola i tilllämpliga delar gälla för dessa förbund.

§ 21. (1) Skol- och kyrkokommuner kunna deltaga i kommunförbund i denna lags mening för tillgodoseendet av sin egen förvaltnings behov. Likaså kunna de bilda ett dylikt förbund med en borgerlig kommun eller ett självständigt godsdistrikt.

(2) För anslutning kräves för skolkommuner medgivande av ministeriet för kyrkliga ärenden och den offentliga undervisningen, för kyrkokommuner av den högsta kyrkliga myndigheten.

(3) Av viktiga skäl kan skol- eller kyrkouppsiktsmyndigheten när som hälst anvisa skol- eller kyrkokommuner att utträda ur förbundet, så snart sådant enligt förbundsordningen är tillåtet.

§ 22. Sachsiska kommuners, godsdistrikts och förbunds sammanslutning med kommuner, godsdistrikt eller förbund tillhörande andra tyska förbundsstater till ett förbund, kräver medgivande av inrikesministeriet. Medgivandet kan när som hälst återkallas. De i händelse av medgivandets återkallande inträdande rättsförhållandena skola bestämmas vid sammanslutningen.

C.

Övergångs- och avslutningsbestämmelser.

§ 26. Bestående kommunförbund skola inom 2 år efter denna lags ikraftträdande inrättas efter dessa föreskrifter.

§ 27. Inrikesministeriet kan i särskilda fall på ansökan meddela undantag från denna lags föreskrifter.

Bilaga 3.

LAG

angående kommunalförbund (Zweckverband) av den 19 juli 1911.

VI WILHELM MED GUDS NÅDE KONUNG AF PREUSSEN etc.

förordnar, med samtycke av monarkiens lantdags båda hus, som följer:

§ 1.

Städer, landskommuner, godsdistrikt *(Gutsbezirke)*, borgmästardistrikt *(Bürgermeistereien)*, amt *(Ämte)* och landskretsar *(Landkreise)* kunna för fyllande av enstaka kommunala uppgifter av varje slag förenas med varandra till specialkommun i denna lags mening, om deltagarne äro därom ense. Om bildande av specialkommun besluter kretsutskottet *(Kreisausschuss)* eller, då städer eller landskretsar deltaga, distriktsutskottet *(Bezirksausschuss)*.

§ 2.

Äro deltagarne ej ense, må specialkommun bildas blott för fyllande av sådana kommunala uppgifter, som på grund av lag åligga alla deltagarne och blott i det fall att bildande av specialkommun är i offentligt intresse nödvändigt.

Överpresidenten *(Oberpräsident)* kan, om han finner dessa förutsättningar föreligga, på framställning av minst en tredjedel av deltagarne eller på framställning av den kommunala uppsiktsmyndigheten *(Kommunalaufsichtsbehörde)*, gå i författning därom att till att börja med kretsutskottet (distriktsutskottet) fattar beslut om komplettering av felande samtycke. Beslutet fattas på grundvalen av muntlig förhandling (§ 119 mom. 1 och 3 av lagen om den allmänna landsförvaltningen av den 30 juli 1883, författningssaml. s. 195).

Över det efter besvär av distriktsutskottet eller provinsrådet *(Provinzialrat)* fattade beslutet äga deltagarne klaga hos överförvaltningsdomstolen *(Oberverwaltungsgericht)* inom fyra veckor. Klagan kan blott grundas därpå att den uppgift, för vars fyllande specialkommun, skall bildas, icke på grund av lag åligger deltagarne.

Efter komplettering av felande samtycke beslutar överpresidenten om specialkommunens bildande.

Bildande av en specialkommun enligt förestående bestämmelse får ej äga rum, såvida och sålänge en deltagare är beredd och i stånd att fylla den gemensamma uppgiften på så sätt, att han upplåter en kommunal inrättning att mot skälig gott-

görelse nyttjas jämväl av övriga deltagare. Huruvida nu angivna förutsättningar äro förhanden samt gottgörelsens storlek bestämmer i händelse av tvist krets-(distrikts-)utskottet, som även äger avgöra övriga ur detta förhållande härrörande tvister.

På de självständiga medlemmarne i specialkommunen *Gross-Berlin* äro bestämmelserna i denna paragraf ej tillämpliga.

— — — — — — — — — — — — — — — —

§ 5.

Bestämmelserna i förestående paragrafer finna motsvarande användning i händelse av förändring i sammansättningen av en specialkommun eller dess upplösning.

§ 6.

Vid specialkommunens bildande skall största möjliga hänsyn tagas till eljest förefintliga sammanslutningar [amtsdistrikt *(Amtsbezirke)*, borgmästardistrikt, amt, kyrkoförsamlingar, skol-, väghållnings-, fattigvårdsdistrikt o. s. v.].

Specialkommunen har en offentlig korporations rättigheter, såframt dessa rättigheter utan inskränkning tillkomma samtliga förbundsmedlemmar.

Äro dessa förutsättningar icke till finnandes, kan specialkommunen på egen ansökan genom kungligt tillstånd förses med en offentlig korporations rättigheter.

§ 7.

Angående den i följd av en dylik förening eller i följd av ändring i specialkommunens sammansättning eller dess upplösning erforderliga regleringen av förhållandena mellan deltagarne, besluter krets-(distrikts)-utskottet, deltagarne dock förbehållet att föra talan mot varandra i förvaltningsprocessuel väg, vilken talan skall anhängiggöras hos samma myndighet inom fyra veckor.

Vid denna reglering skola, därest nödigt är, bestämmelser givas för utjämnande av medlemmarnas offentligrättsliga intressen. I synnerhet kunna enstaka deltagare förpliktas till förskottsprestationer, om de, med vilka de skola förenas, redan före föreningen ensamma på tillfredsställande sätt sörjt för vissa förbundsändamål eller av andra skäl blott hava en ringare fördel av föreningen.

Förbundsändamålet tjänande inrättningar, som tillhöra en deltagare, förbliva hos sin förutvarande ägare; denne kan emellertid fordra att äganderätten mot gottgörelse övertages av förbundet.

§ 8.

— — — — — — — — — — — — — — — —

På de enligt hittills gällande lagar bildade specialkommunerna finner denna lag användning, dock att deras förbundsordningar förbliva gällande tills de i överensstämmelse med givna föreskrifter ändras.

— — — — — — — — — — — — — — — —

§ 9.

Specialkommunens rättsförhållanden bestämmas av en förbundsordning, som fastställes av deltagarne genom överenskommelse och bekräftas av krets-(distrikts-)utskottet. Om samstämmighet mellan deltagarne ej uppnås, fastställes ordningen genom beslut av krets-(distrikts-)utskottet på grundvalen av muntlig förhandling (§ 119 mom. 1 och 3 av lagen om den allmänna landsförvaltningen av den 30 juli 1883): vid frivillig förbundsbildning på framställning av samtliga deltagare, vid förbundsbildning enligt § 2 utan särskild framställning.

I förbundsordningen kan bestämmas att förbundsförvaltningen genom beslut av förbundsutskottet uppdrages åt en förbundsmedlem.

— — — — — — — — — — — — — — — —

§ 10.

Förbundsordningen måste innehålla:

1. Förteckning å förbundsmedlemmarne;
2. Förteckning å de kommunala uppgifter, som specialkommunen skall fylla;

3. Förbundets namn och uppgift om den ort, där förvaltningen skall föras; som sådan kan angivas funktionerande förbundsföreståndarens boningsort;
4. Bestämmelser om förbundsutskottets och andra beslutande organs sammansättning samt om val av deputerade och suppleanter (§§ 11, 12, 13);
5. Bestämmelser om förbundsutskottets beslutförhet och röstförhållandet vid voteringar (§§ 14 och 16);
6. Bestämmelser om val eller annan form för utseende av förbundsföreståndare och dennes ställföreträdare ävensom om specialkommunens företrädande utåt;
7. Bestämmelser om fördelningen av de för de gemensamma utgifternas bestridande erforderliga bidragen från förbundsmedlemmarne (§ 17).

Vidare kunna upptagas bestämmelser om ändringar i förbundsordningen, ävensom om förutsättningarna för förbundets upplösning och enstaka medlemmars utskiljande och sättet för ordnande av förhållandena mellan deltagarne i ty fall (§ 7).

Förbundsordningen bringas till allmän kännedom genom regeringsdistriktens kungörelser *(Regierungsamtsblätter)* och genom de för de deltagande kommunala korporationerna bestämda kungörelseorganen, ävensom i givet fall genom kretskungörelserna *(Kreisblätter)*.

§ 11.

Om specialkommunens angelägenheter beslutar förbundsutskottet; förbundsordningen kan därjämte anvisa andra beslutande organ. Verkställande myndighet är förbundsföreståndaren, som tillika företräder förbundet utåt.

§ 12.

Förbudsutskottet består av förbundsmedlemmarnes deputerade.

Varje förbundsmedlem har att ställa åtminstone en deputerad. I övrigt fördelas de deputerade på förbundsmedlemmarne i förhållande till invånarantal eller i mån antingen av deras delaktighet i de uppgifter specialkommunen skall fylla eller deras till grund för kretsbeskattningen, vid stads- och landskretsar provinsbeskattningen liggande debet av skatter till staten eller av staten inrättade skatter eller ett annorledes beräknat skattedebet eller ock efter annan i förbundsordningen bestämd fördelningsgrund. Emellertid skall i specialkommun med mer än tre förbundsmedlemmar en medlems antal av deputerade i regel vara mindre än hälften av hela antalet.

Deputerades fördelning kan med hänsyn till inträdda förändringar tid efter annan nyregleras.

§ 13.

Till förbundsutskottet hör, utan val, som deputerad för en kommun: borgmästaren [kommunföreståndaren *(Gemeindevorsteher)*, även i Rhenprovinsen och Westfalen] eller en av honom utsedd medlem av kommunförvaltningen, som deputerad för ett borgmästardistrikt, ett amt, en landskrets, resp. borgmästaren, amtmannen och ordföranden i kretsutskottet. I Rhenprovinsen och Westfalen kan som deputerad för kommunen i stället för kommunföreståndaren kretsutskottet bemyndiga borgmästaren (amtmannen) att vara medlem av förbundsutskottet. Ställföreträdandet vid förfall sker efter anvisning av dessa medlemmar.

I övrigt väljas deputerade av deltagarnes representationer — i städerna under medverkan av magistraten — på bestämd tid. För varje deputerad väljes en suppleant, som vid förfall för den förstnämnde utan särskild kallelse är befogad inträda i hans ställe. Valbara äro blott sådana personer, som kunna väljas till den väljande representationen.

I godsdistrikt bestämmer godsägaren över distriktets representerande. Där enligt lag en ställföreträdare måste utses, har denne, bortsett från de

fall, då ställföreträdaren nödvändiggjorts av godsägarens utrikes vistelse, att bestämma om godsdistriktets representerande. Representanten måste vara kompetent till övertagande av befattningen som godsföreståndare. Han innehar, om flera röster tillkomma ett godsdistrikt, ensam dessa röster.

§ 14.

Förbundsutskottet är, så framt ej förbundsordningen annat föreskriver, beslutfört vid närvaro av två tredjedelar av medlemmarne. Undantag äger rum, om, sedan det fastställts, att utskottet ej är beslutfört, nytt sammanträde utsättes för avgörande av samma ämne. I detta fall är förbundsutskottet beslutfört utan hänsyn till de närvarandes antal. Detta förhållande skall påpekas i kallelsen till andra sammanträdet.

Omröstning sker med enkel majoritet. Dock kan förbundsordningen för bestämda angelägenheter, särskilt för ändringar i denna ordning och för förbundets upplösning, föreskriva en större röstövervikt.

§ 15.

Förbundsföreståndaren och hans ställföreträdare väljas, såframt ej förbundsordning föreskriver annan form för deras utseende, av förbundsutskottet bland dess egna medlemmar för bestämd tid.

Valet av förbundsföreståndare kräver, om den valde ej redan i annan ordning såsom borgmästare, amtman, kommun-, gods-, amtsföreståndare eller ställföreträdare för en av dessa befattningshavare, såsom ledamot av kommunalstyrelse, såsom lantråd, kretsdeputerad eller ledamot av kretsförvaltningsmyndighet godkänts eller utnämnts och fortfarande bekläder sin befattning, godkännande av den kommunala uppsiktsmyndigheten enligt de för godkännande av kommunala tjänstemän och § 22 denna lag gällande föreskrifter.

Göres anmärkning *(Einspruch)* mot giltigheten av valet av en förbundsföreståndare, som efter föregående stadgande icke behöver särskilt godkännande, avgöres frågan av förbundsutskottet. Mot beslutet må klagan föras hos krets-(distrikts-)utskottet.

§ 16.

Förbundsföreståndaren är ordförande i förbundsutskottet och har, om enkel majoritet är tillräcklig, vid lika röstetal utslagsröst.

§ 17.

Specialkommunen kan, med tillämpning av kommunalskattelagen av den 14 juli 1893 (författningssaml. s. 152) upptaga avgifter *(Gebühren)* och bidrag.

Såvida specialkommunens egna inkomster, avgifterna och bidragen, icke räcka för bestridande av förbundsutgifterna, fördelas bristen på förbundsmedlemmarna efter antingen deras delaktighet i de uppgifter, som skola fyllas av specialkommunens eller deras till grund för kretsbeskattningen, vid stads- eller landskretsar provinsbeskattningen liggande debet av skatter till staten eller av staten inrättade skatter eller ett annorledes beräknat skattedebet eller ock efter annan i förbundsordningen bestämd fördelningsgrund.

— — — — — — — — — — — — — — —

§ 19.

De efter beslut av förbundsutskottet av förbundsföreståndaren anställda förbundstjänstemännen gälla som tjänstemän i landskommuner eller, om städer eller landskretsar deltaga, som stadstjänstemän.

Om specialkommunen övertager en förut av en förbundsmedlem förd förvaltning, så är det skyldigt att på begäran av förbundsmedlemmen i sin tjänst taga de för denna förvaltning dessförinnan anställda tjänstemännen med bibehållande av dessas förutvarande löne- och pensionsförmåner. Tjänstemännen övergå i detta fall i spicialkommunens tjänst.

— — — — — — — — — — — — — — —

§ 21.

På besvär och anmärkningar, som angå

1. mednyttjanderätt till specialkommunens anläggningar, anstalter och inrättningar,
2. påförande av avgifter, bidrag och uttaxering för förbundsändamål,

giver förbundsföreståndaren beslut.

Anmärkningar i fallen under 2 skola för att tagas under omprövning göras gällande inom fyra veckor.

Mot de i anledning av besvär eller anmärkningar givna beslut må talan föras i förvaltningsprocessuell väg inom två veckor hos krets-(distrikts-) utskottet. Mot distriktsutskottets avgörande i fallen under 2 är intet annat rättsmedel än revision medgivet.

Genom anmärkning och besvärstalan uppskjutes ej åliggande betalning.

§ 22.

Med avseende å förhållandet till staten likställes specialkommunen med en landskommun eller, om städer eller landskretsar deltaga, med en stad. Å tjänsteförseelser av förbundsföreståndaren och dennes ställföreträdare tillämpas efter samma grund antingen bestämmelserna för kommunalstyrelserna på landet eller motsvarande bestämmelser för städerna.

De valda medlemmarne av förbundsutskottet avlägga ed inför ordföranden. De kunna enligt § 39 lagen om den allmänna landsförvaltningen av den 30 juli 1883 skiljas från sina platser i disciplinär väg.

§ 23.

Förbundsutskottet avgör, huruvida dess förhandlingar skola vara offentliga.

§ 24.

Beslut av förbundsutskottet, som angå

1. upptagande av lån, varigenom specialkommunen påföres en stående skuldbörda, eller varigenom den stående skuldbördan ökas, ävensom åtagande av borgen,
2. utkrävande från förbundsmedlemmarne av bidrag överstigande tjugufem procent av totalbeloppet av de till grund för krets-(provins-)beskattningen liggande skatterna till staten och av staten inrättade skatterna,

kräva godkännande av krets-, resp. distriktsutskottet.

— — — — — — — — — — — — — — — —

§ 26.

I händelse staden Berlin deltager i bildandet av en specialkommun enligt § 1 utövas beslutanderätten i distriktsutskottets ställe av *die Beschlussbehörde für Gross-Berlin.*

§ 27.

Denna lag träder i kraft den 1 oktober 1911. Inrikesministern har att sörja för dess genomförande.

Urkundligen med Vår Högstegenhändiga underskrift och åsatta kungliga sigill.

Givet Balholm, om bord på M. J. »Hohenzollern», den 19 Juli 1911.

(L. S.) WILHELM.

v. BETHMANN-HOLLWEG. DELBRÜCK. BESELER v. BREITENBACH.
SYDOW. v. TROTT ZU SOLZ. FRHR v. SCHORLEMER. v. DALLWITZ.

Bilaga 4.

SVENSKA STADSFÖRBUNDETS FRAMSTÄLLNING TILL KUNGL. MAJ:T RÖRANDE VISS LAG-STIFTNING OM FÖRÄNDRING AV KOMMUNS OMRÅDE.

BESLUTAD Å FÖRBUNDETS FÖRSTA ORDINARIE KONGRESS DEN 1 SEPTEMBER 1911 I GÖTEBORG.

TILL KONUNGEN.

Den allmänna osäkerhet och de svårigheter, som yppat sig vid behandlingen av städernas inkorporeringsfrågor, har inom Svenska Stadsförbundet framkallat ett allt starkare intresse för dessa spörsmål. Även Förbundets styrelse har funnit sig böra ägna dem en särskild uppmärksamhet. Styrelsen har därför uppdragit åt Förbundets andre sekreterare att företaga en närmare utredning av inkorporeringsproblemet med särskild hänsyn till svensk förvaltningspraxis. Denna utredning, som härmed bifogas, har synts Förbundet i hög grad vitsorda önskvärdheten av en lagstiftning i syfte att utvidga kommunernas befogenheter med avseende på förändringar av sina områden och tillika närmare reglera förfarandet vid dylika förändringar. Förbundets första ordinarie kongress, som avhölls den 31 augusti och 1 september i Göteborg innevarande år, uppdrog därför åt styrelsen att till Eders Kungl. Maj:t ingå med underdånig framställning i ärendet. Till närmare belysning av Förbundets önskemål får Styrelsen anföra följande.

Den starka tillväxten av stadsbefolkningen har på sätt den inom Kommunala centralbyrån verkställda utredningen visar, framkallat ett allt allmännare känt behov av ökat utrymme för städernas utveckling. Detta behov har tagit sig uttryck i en betydande ökning av inkorporeringarnas antal och omfattning, varvid särskilt de totala inkorporeringarnas stegrade betydelse i icke ringa

grad torde vara att återföra på den förändring i stadsbygdens allmänna karaktär, som den nutida stadsutvecklingen framkallat: i stället för att samla sig inom det planerade stadsområdets gränser flyttar befolkningen allt mera ut till förstäder i de angränsande landskommunerna och sprider sig härigenom över ett förhållandevis större område än förr.

Emellertid har en tillfredsställande lösning av åtskilliga av de inkorporeringsfrågor, som sålunda uppkommit, i hög grad försvårats av omständigheter, som väsentligen torde bero på en bristande utbildning av de förvaltningsrättsliga reglerna för inkorporeringsförfarandet och överhuvudtaget för sammanslutningar mellan kommuner.

Dessa svårigheter belysas bäst genom en granskning av de vanligaste orsakerna till inkorporeringsfrågors upptagande.

Den intressegemenskap mellan en stad och angränsande landsbygd, som förstadsbildningen framkallar, och som vanligen utmynnar i en utvidgning av stadsområdet, omfattar i regeln icke kommunalförvaltningens hela område, utan endast vissa bestämda, ofta blott ett fåtal kommunala uppgifter.

Bland dessa torde den ur allmän synpunkt viktigaste röra den kommunala beskattningen. På sätt den företagna utredningen visar, tenderar förstadsbildningen att framkalla en ojämnhet i den kommunala beskattningen mellan staden och omgivningarnas olika delar, vilken starkast framträder inom det stora stadsdistrikt, som innesluter Stockholms stad och dess grannkommuner, men även i övriga större inkorporeringsfall i hög grad gjort sig gällande. Denna ojämnhet beror främst på växlingarna i de olika områdenas skatteförmåga, men naturligtvis även på de större eller mindre krav på kommunalförvaltningen, som förhållandena inom de olika områdena framkalla. I en kommun, vars befolkning företrädesvis utgöres av industriarbetare, och där de produktiva åldersklasserna alltså i regeln äro starkt representerade, bliva utgifterna för skolväsendet och med tiden även för fattigvården långt kännbarare, på samma gång skatteförmågan är avsevärt mindre och osäkrare än i de kommuner, där de förmögnare bosatt sig, eller där stora industriella företag bedrivas. En dylik fördelning av olika befolkningslager på olika områden är emellertid synnerligen vanlig och torde vid förstadsbildningen utgöra regeln. Liksom själva stadsområdet så småningom indelas i arbetarestadsdelar, affärs- och industrikvarter samt särskilda stadsdelar med övervägande burgen befolkning, så inträder en motsvarande och ännu mera utpräglad differentiering i stadens omgivningar. I förra fallet medför den emellertid icke någon ojämnhet i beskattningen, då de kommunala bördorna fördelas lika över stadens hela område. I det senare fallet förorsakar emellertid den bristande kongruensen mellan det faktiska och det rättsliga stadsområdet en ojämnhet i den kommunala beskattningen, som väsentligen brukar bidraga till inkorporeringsfrågornas upptagande. Det måste nämligen anses i hög grad obilligt, att de mindre skattekraftiga områdena lämnas att på egen hand tillgodose sina kommunala behov, då den socialekonomiska intressegemenskap, som ligger till grund för samhörigheten mellan stadens olika delar, även här i regeln är för handen. Denna samhörighet gör sig med särskild styrka gällande mellan den kommun, där industriarbetare utgöra den viktigaste delen av befolkningen, och den kommun, där de industriella företagen, vid vilka de äro anställda, äro belägna, och där dessa företags ägare eller högre tjänstemän äro bosatta. Men även mellan de villasamhällen, som i allt större utsträckning uppstå i stadsomgivningarna, och de fattigare förstäderna samt staden själv finnes ett lika starkt, om ock ännu ej lika tydligt framträdande samband,

vilket likaså för närvarande saknar varje uttryck i den kommunala beskattningen.

I främsta rummet drabbar denna ojämnhet de rena industriarbetaresamhällena, vilkas bristande skattekraft också ger sig tillkänna i de ofta synnerligen oordnade förhållandena med avseende på stadsplaneväsen och allmän hälsovård, som i dylika samhällen äro rådande. I allt större utsträckning kommer emellertid staden själv att genom de förmögnare klassernas och industriens utflyttning se sina bördor ökade. Denna upplösning av det rättsliga sambandet mellan stadens olika befolkningslager måste emellertid ur allmän synpunkt anses föga önskvärd, och särskilt för stadens del obillig, då staden dock fortfarande är kärnan i den utvidgade stadsbygden och får vidkännas åtskilliga utgifter, av vilka även de angränsande kommunernas medlemmar hava gagn.

Jämte de allmänna kraven på en jämnare fördelning av de kommunala skattebördorna tar sig intressegemenskapen mellan staden och dess omgivningar även uttryck inom särskilda delar av den kommunala förvaltningen.

I främsta rummet göra sig olägenheterna av en föråldrad kommunal indelning kännbara på fattigvårdens och skolförvaltningens område. Icke endast med hänsyn till kostnadernas rättvisa och lämpliga fördelning fordra dessa förvaltningsuppgifter stora områden. De ständiga tvister om hemortsrätt, som i varje större inkorporeringsfråga spela en framstående roll, bära nogsamt vittne härom. Det torde likaså vara uppenbart, att skolväsendet bör organiseras på ett enhetligt sätt inom ett område, som faktiskt, om ock ej rättsligt, utgör en enhet.

De icke sällan synnerligen otillfredsställande hälsovårdsförhållandena i de fattigare förstäderna bilda en fara även för stadsbygdens övriga delar och böra ordnas på ett enhetligt sätt. I samband härmed stå kraven på en enhetlig reglering av byggnadsverksamheten och stadsplaneväsendet. Ofta torde ock en utsträckning av de kommunalindustriella företagens, särskilt vatten- och avlopps-, men även belysningsverkens verksamhet till förstadssamhällena i den allmänna hälsovårdens intresse vara i hög grad önskvärd.

Det enda medel, som i dessa hänseenden för närvarande står stadskommunerna till buds, är den fullständiga inkorporeringen. Även om en sådan åtgärd i många, säkerligen de flesta dylika fall torde vara lämplig och riktig, kan det icke förnekas, att den fullständiga förvaltningsgemenskap, som inkorporeringen medför, ofta icke är av behovet påkallad, utan kan förorsaka stora olägenheter. Det torde nämligen vara påtagligt, att den intressegemenskap mellan staden och dess omgivningar, som kan förefinnas, icke behöver omfatta hela det kommunala verksamhetsområdet. Åtskilliga kommunala angelägenheter, i främsta rummet sättet för genomförandet av stadsplanen, renhållningsväsendets ordnande, den offentliga belysningen o. s. v., äro nämligen i eminent mening av lokal natur och skulle utan olägenheter fortfarande kunna handhavas av de lokala myndigheter, åt vilka de hittills varit anförtrodda. Den fullständiga lokala centralisation av kommunalförvaltningen, som en inkorporering medför, kan innebära betydande olägenheter och kostnader. De befogade krav på självstyrelse, som från omgivningarnas särskilda delar kunna göras gällande, bliva härigenom åsidosatta. Stadens förvaltningsorganisation är vidare alltför ofta föga avpassad för de enklare och billigare former, som äro nödvändiga i förstadssamhällena, för att administrationen icke skall bli tung och dyrbar. Slutligen torde också en onödig ökning av förvaltningskostnaderna lätt kunna bli en följd av de ofta alltför vittgående krav på likställighet med avseende på gator, belysning, vatten- och avlopps-

ledningar med flera kommunala anordningar, som från de avlägsnare delarna av de införlivade områdena kunna göras gällande.

Det är tydligt, att dessa olägenheter kunde i hög grad förminskas, ja, delvis alldeles undanröjas, om de friare former för sammanslutningar mellan kommuner, rörande vilka lagstiftningen flerstädes i utlandet och särskilt i England och Tyskland meddelat bestämmelser, även voro införda i den svenska förvaltningsrätten. Utan att i detta hänseende framställa något bestämt förslag får dock styrelsen, särskilt vad frågan om skatteutjämningen inom större stadsdistrikt angår, erinra om den väg, varpå man i London sökt lösa detta problem. Införandet av en mer eller mindre fullständig skattegemenskap mellan de olika delarna av ett dylikt distrikt behöver tydligen icke innebära en lika fullständig förvaltningsgemenskap. Huruvida och i vad mån det vore lämpligt att på lagstiftningens väg lösgöra frågan om en jämnare skattefördelning mellan en stad och dess grannkommuner från det allmänna inkorporeringsproblemet, synes sålunda böra göras till föremål för en ingående undersökning. Härvid torde även de i den föreliggande utredningen återgivna bestämmelserna i den gällande preussiska kommunalskattelagen om skyldighet för den kommun, där industriella företag äro belägna, att under vissa förhållanden lämna bidrag till den kommun, där dessa företags arbetare äro bosatta, böra uppmärksammas. Det synes dock, som om — på sätt i utredningen uttalats — dessa bestämmelser endast beröra den ena sidan av frågan om skatteutjämningen och sålunda torde böra på lämpligt sätt kompletteras.

Oavsett frågan om en dylik skatteutjämning torde behovet av friare föreningsformer mellan kommuner än den fullständiga inkorporeringen böra tillgodoses. Det är uppenbart, att förvaltningsgemenskapen mellan en stads olika delar icke behöver omfatta alla den kommunala verksamhetens olika grenar, utan, på sätt ovan anförts, med fördel kan inskränkas till vissa viktigare uppgifter. För gemensam drift av kommunalindustriella företag, större sjukvårds- och fattigvårdsanstalter och liknande inrättningar torde fria specialkommuner av samma slag som de tyska *Zweckverbände* och den engelska kommunalförvaltningens *Joint Boards* vara synnerligen lämpliga.

Men även i de fall, då intressegemenskapen — som väl i regeln är fallet mellan en stad och dess omgivningar — omfattar så stora och viktiga delar av kommunalförvaltningen, att en verklig införlivning anses böra ske, torde det dock böra tagas i övervägande, huruvida icke under någon form en lokal decentralisation av vissa förvaltningsgrenar skulle kunna äga rum. De befogade kraven på enhetlighet inom förvaltningen av ett stort stadslikt bebyggt område synas väl för flera förvaltningsuppgifter kunna tillfredsställas genom utfärdandet av enhetliga normer för vidkommande förvaltningsgrenar och lämplig kontroll genom en central myndighet. De former för en lokal decentralisation, som exempelvis inom Wiens förvaltning ha kommit till användning, äro i detta hänseende av intresse. I främsta rummet torde det dock böra utredas, i vad mån den svenska municipalsamhällesinstitutionen även skulle kunna avpassas för förhållandena inom stadsområdet. Det synes i hög grad opraktiskt, att en inkorporering av en landskommun för närvarande skall medföra ett utplånande av alla dylika lokala rättsbildningar. I själva verket torde municipalsamhället just med hänsyn till den starkare socialekonomiska intressegemenskapen med en stadskommun vara väl så lämpad för stadsområdet som för den rena landsbygden, till vilken den alltför ofta befinner sig i en utpräglad intresse-

motsats. Genom utvecklingen av municipalsamhällesinstitutionen i denna riktning synes också den kommunala beskattningen lättare kunna avpassas efter skattebetalarnas intresse av de olika kommunala företagen, varigenom orsaken till åtskilliga av de invändningar emot en ifrågasatt stadsutvidgning, som från inkorporeringsområdets sida bruka göras gällande, bortfaller.

Åtskilliga av de svårigheter, som mött städerna vid behandlingen av inkorporeringsspörsmålen, beröras emellertid icke av de vidgade möjligheter till friare sammanslutningar mellan kommuner, som ovan ifrågasatts. Även i de fall, då så stora områden av kommunalförvaltningen äro gemensamma för en stad och delar av dess omgivningar, att en fullständig införlivning bör ske, är dess genomförande ofta så besvärligt och förenat med så stora kostnader, att staden på ett obilligt sätt betungas och i det längsta drar sig för vidtagande av inkorporeringsåtgärder. Orsaken härtill torde i icke ringa mån vara bristen på fasta former för inkorporeringsförfarandet, i främsta rummet måhända på bestämda regler för uppgörelsen med landskommunen vid en partiell införlivning. På sätt den företagna utredningen visar, saknas för närvarande i förvaltningspraxis så gott som alldeles fasta grundregler för inkorporeringsfrågornas behandling, även om vid de underhandlingar mellan kommunerna i fall av totala införlivningar, som på senare tid förts, en viss enhetlighet i förfarandet utbildats. På grund härav råder mångenstädes ovisshet, huru överhuvudtaget ärenden av detta slag skola upptagas och behandlas. Vidare förorsakar denna ovisshet ofta en viss planlöshet i frågans behandling, varav åter följer en förhållandevis allt för stor tidsutdräkt för dessa ärendens avgörande. Med hänsyn till den ofta vitala betydelse, som en inkorporeringsfråga kan hava icke endast för själva staden, utan i kanske än högre grad för inkorporeringsområdet och landskommunen, äro dessa olägenheter av icke ringa vikt och väl värda att av statsmyndigheterna närmare uppmärksammas.

Ännu kännbarare är dock bristen på bestämda grundsatser för ärendets avgörande och för uppgörelsen med landskommunen. Såsom i utredningen närmare påvisas, ha visserligen flera partiella inkorporeringar förordnats emot exkorporeringskommunens bestridande, men i allmänhet har vid dylika ärendens behandling synnerlig hänsyn tagits till de vidkommmande kommunernas ställning till frågan. Särskilt har detta tagit sig uttryck i de ersättningsbestämmelser, med vilka inkorporeringsförordnandet plägar förenas. Ehuru det visserligen må medgivas, att en så ingripande förändring av en kommun som en inkorporering, respektive exkorporering, billigtvis såvitt möjligt bör föregås av en frivilligt ingången överenskommelse, torde det dock vara uppenbart, att denna grundsats måste underordnas det allmännas krav på en praktisk och rättvis, med den socialekonomiska utvecklingen överensstämmande kommunal indelning. Föreligga sålunda omständigheter, som betinga en förändring av denna indelning, så bör en dylik förändring också äga rum utan hänsyn till det motstånd, som härvid från den ena eller den andra parten kan resas, liksom exempelvis en stad automatiskt utskiljes ur landstingsområdet, när den uppnått en viss storlek.

Av samma skäl böra icke heller de ersättningsanspråk, som vid en partiell införlivning av exkorporeringskommun kunna framställas, sammanblandas med eller än mindre förhindra en överflyttning, som ur allmän synpunkt är lämplig och önskvärd. Den ersättning till exkorporeringskommunen, varom bestämmelser i ett stort antal fall meddelas, grunda sig naturligen icke på några verkliga rättsanspråk från denna kommuns sida på skatteinkomsterna från inkorporerings-

området, utan torde allenast böra betraktas som ett av billighetshänsyn föranlett bidrag till exkorporeringskommunen i syfte att bereda denna en viss övergångstid till de förändrade finansiella förhållandena. Huruvida och i vad mån ett dylikt bidrag från stadens sida skall utgå, torde tillika böra bestämmas med hänsyn till den av inkorporeringen förorsakade förändringen i stadens finansiella läge, då det ju måste anses i hög grad obilligt, om staden jämte den allmänna ökning av utgifterna, som en i allmänt intresse företagen inkorporering kan förorsaka, jämväl nödgades vidkännas en särskild ersättning för att denna inkorporering skulle komma tillstånd.

I åtskilliga fall synes emellertid denna ersättning ha bestämts till belopp, som avsevärt överstiga, vad landskommunen enligt dessa grundsatser borde hava erhållit. Ett dylikt förhållande synes så mycket mera anmärkningsvärt, som de stora skatteöverskotten från inkorporeringsområdena — vilka läggas till grund för ersättningens bestämmande — ofta, ja, sannolikt i regeln uppkommit genom att landskommunerna försummat att på ett tillfredsställande sätt sörja för dessa områdens förvaltningsbehov. Härtill kommer, att städernas utgifter — oavsett den ersättning till landskommunen, med vilken inkorporeringen är förenad — ändock på grund av utvidgningen ofta avsevärt ökas, beroende på de stora kostnaderna för förvaltningens iståndsättande inom inkorporeringsområdena.

Följden av de stora besvär och utgifter, med vilka det partiella inkorporeringsförfarandet för närvarande är förenat, har ofta blivit, att städerna föredraga en total införlivning av en landskommun, även med risk att stadsområdet därigenom blir särdeles omfattande och innesluter mark, som sannolikt på lång tid icke kommer att bliva föremål för den egentliga stadsutvecklingen. Väl torde det vara sant, att den nutida staden till följd av befolkningens spridning över en relativt större bygd kräver ett förhållandevis större område än förr, men härigenom ökas ytterligare de olägenheter av stadsförvaltningens lokala centralisation, som ovan närmare angivits.

Med hänsyn till vad sålunda anförts, synes det i hög grad önskvärt, att inkorporeringsförfarandet göres till föremål för en närmare reglering på sätt i ett flertal utländska stater redan är fallet. Särskilt torde hänsyn härvid böra tagas till den i Preussen gällande lagstiftningen och de intressanta försök, som där blivit gjorda att närmare bestämma de omständigheter, under vilka en tvångsinkorporering får äga rum. Själva förfarandet torde lämpligen böra normeras i anslutning till de redan praktiserade formerna vid totala inkorporeringar. Från förfarandet borde lämpligen den ekonomiska uppgörelsen mellan kommunerna skiljas, och för denna uppgörelse särskilda grundsatser, måhända också ett särskilt skiljedomsförfarande införas. Den närmare utgestaltningen av en lagstiftning av här antydd art torde naturligen böra göras till föremål för särskild utredning.

Stockholm den 2 december 1911.

Underdånigst

SIXTEN v. FRIESEN.

A. BORGSTRÖM. AXEL CARLANDER. PEHR SWARTZ.

E. PHRAGMÉN. HJ. HULTING. EDW. LINDAHL.

Yngve Larsson.

SVENSKA STADSFÖRBUNDETS SKRIFTSERIE:

N:o 1.

SVENSKA STÄDERS SVÄVANDE SKULD.

SVENSKA STADSFÖRBUNDETS STYRELSES SKRIVELSE TILL KUNGL. MAJ:T.

Pris kr. 1: —.

N:o 2.

KOMMUNALFÖRVALTNINGENS ORGANISATION OCH ARBETSSÄTT I SVENSKA OCH UTLÄNDSKA STÄDER.

AV

YNGVE LARSSON

ANDRE SEKRETERARE I SVENSKA STADSFÖRBUNDET.

Pris kr. 2: 50.

N:o 3.

DE SVENSKA STÄDERNAS KOLLEKTIVAVTAL

MED HÄNSYN TILL DEN SENASTE UTVECKLINGEN AV KOMMUNAL-ARBETARNES AVTALSFÖRHÅLLANDEN.

EN REDOGÖRELSE UTARBETAD INOM KOMMUNALA CENTRALBYRÅN.

Pris kr. 1: —.

N:o 4.

DE SVENSKA STÄDERNAS LÅNEVÄSEN.

EN UTREDNING VERKSTÄLLD INOM KOMMUNALA CENTRALBYRÅN

AV

ERIK PALMSTIERNA

SEKRETERARE I SVENSKA STADSFÖRBUNDET.

Pris kr. 1: 50

N:o 5.

ÖNSKEMÅL RÖRANDE STADSFÖRVALTNINGENS ORGANISATION.

REDOGÖRELSE FÖR RESULTATET AV SVENSKA STADSFÖRBUNDETS ENQUÊTE DEN 15 DECEMBER 1909.

Pris kr. 1: —.

N:o 6.

INKORPORERINGSPROBLEMET.

STADSOMRÅDETS FÖRÄNDRINGAR MED SÄRSKILD HÄNSYN TILL SVENSK FÖRVALTNINGSPRAXIS

AV

YNGVE LARSSON

ANDRE SEKRETERARE I SVENSKA STADSFÖRBUNDET.

Två delar. Pris tillsammans kr. 12: —.

N:o 7.

KOMMUNAL BOKFÖRING.

SVENSKA STADSFÖRBUNDETS KOMMITTERADES FÖRSLAG ANGÅENDE LIKFORMIG BOKFÖRING FÖR SVERIGES STADSKOMMUNER.

Pris kr. 1: —.

Finnas tillgängliga i bokhandeln.